

CLEMENTIS ALEXANDRINI *PAEDAGOGUS*

SUPPLEMENTS TO
VIGILIAE CHRISTIANAE

Formerly *Philosophia Patrum*

TEXTS AND STUDIES OF EARLY CHRISTIAN LIFE
AND LANGUAGE

EDITORS

J. DEN BOEFT — R. VAN DEN BROEK — W.L. PETERSEN
D.T. RUNIA — J.C.M. VAN WINDEN

VOLUME LXI

CLEMENTIS ALEXANDRINI *PAEDAGOGUS*

EDIDIT

M. MARCOVICH

ADIUVANTE

J.C.M. VAN WINDEN

BRILL
LEIDEN · BOSTON
2002

This book is printed on acid-free paper.

Die Deutsche Bibliothek – CIP-Einheitsaufnahme

Clementis Alexandrini Paedagogus:
ed. M. Marcovich. – Leiden ; Boston : Brill, 2002
(Supplements to Vigiliae Christianae ; Vol. 61)
ISBN 90-04-12470-5

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

Clement, of Alexandria, Saint, ca. 150-ca. 215.
[Paedagogus]
Clementis Alexandrini Paedagogus / edidit M. Marcovich ; adiuvante, J.C.M. van Winden.
p. cm. -- (Supplements to Vigiliae Christianae, ISSN 0920-623X ; v. 61)
Includes bibliographical references and indexes.
ISBN 9004124705
1. Logos (Christian theology) 2. Christian life--Early works to 1800. I. Marcovich,
Miroslav. II. Winden, J. C. M. van. III. Title. IV. Series.

BR65.C65 P33 2002
232'.2--dc21

2002034270

ISSN 0920-623X
ISBN 90 04 12470 5

© Copyright 2002 by Koninklijke Brill nv, Leiden, The Netherlands

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, translated, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission from the publisher.

Authorization to photocopy items for internal or personal use is granted by Brill provided that the appropriate fees are paid directly to The Copyright Clearance Center, 222 Rosewood Drive, Suite 910 Danvers, MA 01923, USA. Fees are subject to change.

J.C.M. van Winden

D D D

TABLE OF CONTENTS

Preface	ix
Abbreviationes	xiii
<i>Paedagogus</i>	
Book I	1
Book II	65
Book III	147
Scholia in codicibus P(MF)	207

PREFACE

Clement's *Paedagogus* is preserved virtually in a single manuscript—the famous Codex Arethae, *Parisinus gr.* 451, copied between September 913 and August 914 by Baanes for Arethas, the Archbishop of Caesarea in Cappadocia (as it reads on fol. 401^v) = P¹:

P *Parisinus gr.* 451, fol. 401 + 2, parchment, 24.5 × 18.5 cm (writing space 14.5 × 11 cm), 24 lines per page. *Paedagogus*: fol. 57^r–154^v. The codex is badly mutilated: it consists today of 393 (not 403) leaves, while it originally had no less than 476 leaves (Stählin).*

Baanes copied the text from an exemplar full of textual corruptions, lacunae, interpolations and dislocations. Arethas himself served as the corrector of Baanes' text (= P²), but most of his corrections are based on his own authority. The hands of Baanes and Arethas are very similar (and they both use the same brown ink), to the extent that sometimes it becomes difficult to distinguish between their hands.

Most of the first book of *Paedagogus* is lost in P (which begins at 1.96.1 ἐπιτιμῆ]σεως). For this part we have to rely on two old apographs of P. They are:

M *Mutinensis Misc. gr.* 126: α. S. 5.9 (formerly III D 7), parchment, beginning of the XIth century, fol. 295, 25.5 × 17 cm (writing space 19 × 10 cm), 31 lines per page. *Paedagogus*: 48^v–171^r

* On P compare A. Harnack, *Die Überlieferung der griechischen Apologeten ...* (T.U. I.1–2, Leipzig, 1882), pp. 24–36; O. Stählin, *Clemens Alexandrinus*, I (G.C.S. 12, Leipzig, 1905), pp. XVI–XXIII; K. Mras, *Eusebius, Praeparatio evangelica* (G.C.S. 43.1, Berlin, 1954), pp. XIII–XVIII; M. Marcovich, *Athenagoras, Legatio pro Christianis* (P.T.S. 31, Berlin, 1990), pp. 15–17.

- F *Laurentianus* V 24, parchment, XIIth century, fol. 243, 24 × 20 cm (writing space 14.7 × 11.7 cm), 19 lines per page. Contains *Paedagogus* only. F was copied not directly from P, but from an intermediary apograph of P which occasionally offered *variae lectiones* independent of P (cf. Stählin, p. XXXI).

The indirect tradition of *Paedagogus* is of little significance (mostly Catenae and *Sacra parallela* by John of Damascus, ed. K. Holl).

The *editio princeps* of *Paedagogus* was prepared by P. Victorius (Florence, 1550) from F. The edition by Fr. Sylburg (Heidelberg, 1592) is virtually a reprint of Victorius' edition, but with many valuable emendations. The merit of J. Potter's edition (Oxford, 1715) consists in its thorough *Quellenforschung* on *Paedagogus*. The edition by W. Dindorf (Oxford, 1869) proved to be a disappointment. J.Fr. Dübner collated P (for the first time) for Dindorf, and G. Müller did the same with M and F, but their collations are totally unreliable. As for Dindorf, he failed to recognize P as the sole source for all the extant manuscripts of *Paedagogus*. (cf. Stählin, p. LXXII f.).

The only extant critical edition of the treatise was provided by Otto Stählin in 1905 (G.C.S. 12). Stählin's collation of P M F proves to be accurate and reliable enough. In addition, he has considerably expanded Potter's *Quellenforschung* in the first apparatus. Stählin's edition, however, is far from being satisfactory. The main reason is that the editor was not attentive enough to the meaning of Clement's text and to the textual problems involved. Stählin himself was aware of the shortcomings of his edition when in his *Register* to Clement (Vol. IV, G.C.S. 39, Leipzig, 1936) he printed a 12-page long list of *Nachträge und Berichtigungen* to *Paedagogus* only. And in the third edition of the treatise (Berlin, 1972), Ursula Treu and Ludwig Früchtel appended another list (7-page long) of *Addenda et corrigenda*.

The French edition of *Paedagogus*, in three volumes (Sources chrétiennes 70, 108 and 158; Paris, 1960, 1965, 1970), prepared by H.-I. Marrou and others, is a *reprint* of Stählin's second edition of 1936 (cf. I, p. 94), without any apparatus criticus.

Consequently, a new, more critical edition of the treatise is a scholarly need. I have tried to improve Stählin's remarkable edition by emending the transmitted text wherever it did not make sense, while relying on Clement's sources and on his lexicon and expression employed elsewhere in his opus. As for both apparatuses,

I have corrected Stählin's errors and simplified and updated his *Parallelbelege*. As a result, I am confident that the reader is presented with a reasonably reliable text.

I am indebted to the Editorial Board of the *Supplements to Vigiliae Christianae* for including the present edition in the series.

M.M., Urbana, Easter 2001

ABBREVIATIONES

Sigla

P Arethae codicis Parasini gr. 451, a.D. 913–914 a Baane exarati, fol. 57^r–154^v (incipit *Paed.* 1.96.1 ἐπιτιμή]σεως)

Codicis P apographa:

M cod. Mutinensis Misc. gr. 126: α. S. 5.9 (olim III D 7), saec. XI ineuntis, fol. 48^v–171^r

F cod. Laurentianus V 24, saec. XII, fol. 1^r–248^v

Breviata

P ¹	manus Baanis
P ²	manus Arethae
P ³	quaevis manus post aetetem Baanis et Arethae
· (middle of line)	rasura unius litterae in P
*	textus periit; lacuna in P
⟨*⟩	lacunam in textu coniecere viri docti
†αβγ†	vox corrupta
[αβγ]	vox delenda
⟨αβγ⟩	vox addenda

Editionum abbreviationes

Victorius	Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως τὰ εὗρισκόμενα ἅπαντα. <i>Ex Bibliotheca Medicea</i> . [Ed. Petrus Victorius = Pietro Vettori (1499–1584).] Cudebat Florentiae Laurentius Torrentinus ... MDL [p. 347, lege 357]. <i>Paedagogus</i> pp. 1–92(bis).—[Cambridge University Library 3.15.21 et Adv. a.19.1.]
Syllburg	Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως τὰ εὗρισκόμενα ... Opera Friderici Syllburgi Veter. [Heidelbergae.] Ex Typographeio Hieronymi Commelini, A. Chr. MDXCII. <i>Paedagogus</i> pp. 35–115 [= S in margine].

- Heinse Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως τὰ εὗρισκόμενα ... Recensuit Daniel Heinsius. Lugduni Batavorum MDCXVI. Excudit Joannes Patius, Academiae Typographus pro Bibliopolio Commeliniano. [= Parisiis, 1629 et 1641; Coloniae, 1688.]
- Potter Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως τὰ εὗρισκόμενα *Clementis Alexandrini Opera quae extant*. Recognita et illustrata per Joannem Potterum, Episcopum Oxoniensem. Oxonii, e Theatro Sheldoniano. A.D. MDCCXV. Sumptibus Georgii Mortlock, Bibliopolae Londinensis. Duo Volumina. *Paedagogus* I, pp. 96–314 [= Migne, *Patrologia Graeca* VIII, Parisiis, 1857.]
- Klotz *Titi Flavi Clementis Alexandrini Opera omnia*. Recognovit Reinholdus Klotz. Lipsiae. Sumptibus E.B. Schwickerti, 1831–1834. Quattuor volumina (*Paedagogum* [vol. I] in capita divisit.)
- Dindorf *Clementis Alexandrini Opera*. Ex recensione Gulielmi Dindorfii. Oxonii. E Typographeo Clarendoniano. M. DCCC. LXIX. Quattuor Volumina. *Paedagogus* I, pp. 124–409
- Stachlin *Clemens Alexandrinus, I: Protrepticus und Paedagogus*. Herausgegeben van Otto Stählin, Leipzig, 1905 (G.C.S. 12). *Paedagogus* pp. 87–292. Zweite Auflage, Leipzig, 1936; dritte, durchgesehene Auflage von Ursula Treu, Berlin, 1972. (Capita in sententias divisit.)
- Marrou *Clément d'Alexandrie, Le Pédagogue*. Introduction et notes de Henri-Irénée Marrou, traduction de Marguerite Harl, Claude Mondésert et Chantal Matray. Trois volumes (= Sources chrétiennes 70, 108, 158), Paris, Les éditions du Cerf, 1960; 1965; 1970

Abbreviationes aliae

- Arcerius Joannes Arcerius ap. Fr. Sylburg
- Cobet C.G. Cobet, Λόγιος Ἐρμῆς I (Lugduni Batavorum, 1866) et alibi
- Fruechtel Ludwig Früchtel ap. O. Stachlin, *Clemens* I, 1972³

- Hervet *Clementis Alexandrini omnia quae quidem extant opera, nunc primum è tenebris eruta Latinitateque donata*, Gentiano Herveto Aurelio interprete. Laur[entius] Torrentinus Ducalis typographus excudebat. Florentiae, M D LI.—[Cambridge University Library 3.15.22]
- Heyse Theodori Heyse Emendationes in Bibliotheca Universitatis Hallensis asservata, ap. O. Staehlin (cf. p. LXXXI)
- Jackson J. Jackson, "Minutiae Clementinae," *J.T.S.* 32 (1931), pp. 257–270 et 394–407
- Lowth W. Lowth ap. J. Potter
- Markland Notae Jer. Markland (1693–1776) in Potteri editionis exemplari suo (British Museum 3670. e.) cf. O. Staehlin, p. LXXXII
- Mayor Joseph B. Mayor ap. O. Staehlin
- Muenzel R. Münzel, "Zum Paedagogus des Clemens Alexandrinus," in *Beiträge zur Bücherkunde und Philologie*, August Wilmanns zum 25. März 1903 gewidmet, Leipzig, 1903, pp. 293–300 et ap. O. Staehlin
- Quatember F. Quatember, *Die christliche Lebenshaltung des Klemens von Alexandrien nach seinem Pädagogus*, Wien, 1946
- Schwartz Eduard Schwartz ap. O. Staehlin
- Staehlin *Des Clemens von Alexandria Ausgewählte Schriften*, 2 Bände, *Der Erzieher* (Bibliothek der Kirchenväter, 2. Reihe, Band 7, 8), München, 1934—Idem, *Observationes criticae in Clementem Alexandrinum*. Diss. Erlangen 1890 = *Acta Seminarii Philologici Erlangensis* 5 (1891), pp. 227–267
- Tengblad Elov Tengblad, *Syntaktisch-stilistische Beiträge zur Kritik und Exegese des Clemens von Alexandrien*. Diss. Lund 1932, pp. 102 ss.
- Wendland Paul Wendland, *Quaestiones Musonianae*, Berolini, 1886, et ap. O. Staehlin
- Wilamowitz Ulrich von Wilamowitz - Moellendorff ap. O. Staehlin

Miroslav Marcovich (†2001), Professor Emeritus of Classics, University of Illinois at Urbana-Champaign.—Taught in the Universities of Michigan, North Carolina, Trinity College Dublin, Belgrade, Tel Aviv, Visva-Bharati (Santiniketan, India), Los Andes (Merida, Venezuela).—Publications: 30 books and 300 plus articles.—Guggenheim Fellow, 1981 and 1984; Associate, Center for Advanced Study, 1978 and 1986–87; Senior University Scholar, 1986–1989; National Endowment for the Humanities Fellow, 1990; Sackler Fellow, Tel Aviv University, 1991; The Beckman Research Award, 1991 and 1993–94; Honorary Doctorate, UIUC, 1994.—Founding Editor, *Illinois Classical Studies* (Scholars Press; twelve years). Member, Advisory Committee on *Thesaurus Linguae Graecae* (1973–1980). *Who's Who in America*.

Select Books and Monographs

- Die byzantinischen Urkunden im Staatsarchiv Ragusa*. Belgrade, Academy of Sciences, 1952
- Francisci Natalis Carmina*. Belgrade, Academy of Sciences, 1954
- M. Maruli Davidiadis libri XIV*. Mérida, Los Andes University Press, 1957
- Bhagavadgita*. Ibidem, 1958
- Heraclitus: Editio maior*. Ibidem, 1967. Distributed by Blackwell's, Oxford
- Herakleitos*. Sonderausgaben der Paulyschen Realencyclopädie. Stuttgart, Druckenmüller, 1967
- Eraclito: Frammenti*. Biblioteca di Studi Superiori, 64. Florence, La Nuova Italia Editrice, 1978
- Three-Word Trimeter in Greek Tragedy*. Beiträge zur Klassischen Philologie, 158. Königstein, Hain, 1984
- Hippolytus: Refutatio Omnium Haeresium*. Patristische Texte und Studien (= PTS), 25. Berlin, Walter de Gruyter, 1986
- Alcestis Barcinonensis*. Supplements to *Mnemosyne*, 103. Leiden, E.J. Brill, 1988
- Studies in Graeco-Roman Religions and Gnosticism*. Leiden, E.J. Brill, 1988
- Prosper of Aquitaine, De Providentia Dei*. Supplements to *Vigiliae Christianae*, 10. Ibidem, 1989
- Athenagoras: Legatio pro Christianis*. PTS, 31. Berlin, Walter de Gruyter, 1990

- Pseudo-Iustinus: Cohortatio ad Graecos; De Monarchia; Oratio ad Graecos.* PTS, 32. Ibidem, 1990
- Studies in Greek Poetry.* Supplements to *Illinois Classical Studies*, 1. Scholars Press, Atlanta, Georgia, 1991
- Theodori Prodromi De Rhodanthes et Dosiclis amoribus libri IX. Bibliotheca Teubneriana,* Stuttgart-Leipzig, 1992
- Paristic Textual Criticism, Part I.* Supplements to *ICS*, 6. Scholars Press, Atlanta, Georgia, 1994
- Iustini Martyris Apologiae pro Christianis.* PTS, 38. Berlin, Walter de Gruyter, 1994
- Tatiani Oratio ad Graecos.* PTS, 43. Ibidem, 1995
- Theophili Antiocheni Ad Autolycum.* PTS, 44. Ibidem, 1995
- Clementis Alexandrini Protrepticus.* Supplements to *Vigiliae Christianae*, 34. Leiden, E.J. Brill, 1995
- Iustini Martyris Dialogus cum Tryphone.* PTS, 47. Berlin, Walter de Gruyter, 1997
- Diogenis Laertii Vitarum Philosophorum libri X.* 2 Vols. *Bibliotheca Teubneriana,* Stuttgart-Leipzig, 1999
- Athenagorae qui fertur De resurrectione mortuorum.* Supplements to *Vigiliae Christianae*, 53. Leiden, E.J. Brill, 2000
- Eustathii Macrembolitae De Hysmines et Hysminiae amoribus libri XI. Bibliotheca Teubneriana,* Stuttgart-Leipzig, 2001
- Heraclitus.* Reprint with Addenda. Academia Verlag, Sankt Augustin, 2001
- Origenis Contra Celsum libri VIII.* Supplements to *Vigiliae Christianae*, 54. Leiden, E.J. Brill, 2001.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ
ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Κεφάλαια τοῦ πρώτου λόγου

- 5 Α. Τί ἐπαγγέλλεται ὁ παιδαγωγός
 Β. Ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὁ παιδαγωγός ἐπιστατεῖ
 Γ. Ὅτι φιλόανθρωπος ὁ παιδαγωγός
 Δ. Ὅτι ἐπ' ἴσης ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὁ λόγος παιδαγωγός ἐστίν
 Ε. Ὅτι πάντες οἱ περὶ τὴν ἀλήθειαν καταγιγνώμενοι παῖδες παρὰ τῷ
 10 θεῷ
 F. Πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντας τὴν τῶν παιδίων καὶ νηπίων
 προσηγορίαν τὴν τῶν πρώτων μαθημάτων αἰνίττεσθαι διδαχὴν
 Ζ. Τίς ὁ παιδαγωγός, καὶ περὶ τῆς παιδαγωγίας αὐτοῦ
 Η. Πρὸς τοὺς ἡγουμένους μὴ εἶναι ἀγαθὸν τὸν δίκαιον
 15 Θ. Ὅτι τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ εὐεργετεῖν καὶ κολάζειν δικαίως, ἐν
 ᾧ τίς ὁ τρόπος τῆς παιδαγωγίας τοῦ λόγου
 Ι. Ὅτι ὁ αὐτὸς θεὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ λόγου καὶ ἀπειροῦ τῶν ἁμαρτιῶν
 ἀπειλῶν καὶ σώζει τὴν ἀνθρωπότητα παρακαλῶν
 ΙΑ. Ὅτι διὰ νόμου καὶ προφητῶν ὁ λόγος ἐπαιδαγωγεί
 20 ΙΒ. Ὅτι ἀναλόγως τῇ πατρικῇ διαθέσει κέχρηται ὁ παιδαγωγός
 αὐστηρίᾳ καὶ χρηστότητι
 ΙΓ. Ὅτι ὥς τὸ κατόρθωμα κατὰ τὸν ὀρθὸν γίνεται λόγον, οὕτως
 ἔμπαλιν τὸ ἁμάρτημα παρὰ τὸν λόγον

1–59.13 Verba Κλήμεντος ... πρὸς δὲ καὶ τῆς ἐπιτιμῆ- perierunt in P 1–3 *inscriptio*
 Κλήμεντος στρωματέως παιδαγωγὸς λόγοι γ' F : Κλήμεντος παιδαγωγός M 8 λόγος
 om. F 14 τὸν M : τὸ F (= p. 39.1) 17 ὁ αὐτὸς M (= p. 55.1) : αὐτὸς ὁ F

1. Τί ἐπαγγέλλεται ὁ παιδαγωγός

- 1,1 Συγκεκρότηται κρηπὶς ἀληθείας, ὃ παῖδες ὑμεῖς, ἡμῖν αὐτοῖς, ἁγίου
νεῷ μεγάλου θεοῦ θεμέλιος γνώσεως ἀρραγῆς, προτροπὴ καλή, δι'
ὑπακοῆς εὐλόγου ζωῆς αἰδίου ὄρεξις, νοερῷ καταβληθεῖσα χωρίῳ.
- Τριῶν γέ τοι τούτων περὶ τὸν ἄνθρωπον ὄντων, ἡθῶν, πράξεων, 5
παθῶν, ὁ προτρεπτικὸς εἴληχεν τὰ ἥθη αὐτοῦ, θεοσεβείας καθηγεμών,
ὁ τροπιδίου δίκην ὑποκείμενος λόγος εἰς οἰκοδομὴν πίστεως, ἐφ' ᾧ
μάλα γανύμενοι καὶ τὰς παλαιὰς ἀπομνύμενοι δόξας πρὸς σωτηρίαν
νεάζομεν, ψαλλούση συνάδοντες προφητεία “Ὡς ἀγαθὸς τῷ Ἰσραὴλ
2 ὁ θεός, τοῖς εὐθέσιν τῇ καρδίᾳ”· πράξεων τε ἀπάσων λόγος ἐπιστατεῖ 10
ὁ ὑποθετικὸς, τὰ δὲ πάθη ὁ παραμυθητικὸς ἰᾶται, εἷς ὢν πᾶς ὁ αὐτὸς
οὗτος λόγος, τῆς συντροφου καὶ κοσμικῆς συνηθείας ἐξαρχάζων τὸν
ἄνθρωπον, εἰς δὲ τὴν μονότροπον τῆς εἰς τὸν θεὸν πίστεως σωτηρίαν
παιδαγωγῶν.
- 3 Ὁ γοῦν οὐράνιος ἡγεμών, ὁ λόγος, ὀπηνίκα μὲν ἐπὶ σωτηρίαν πα- 15
ρεκάλει, προτρεπτικὸς ὄνομα αὐτῷ ἦν (ιδίως οὗτος ὁ παρορμητικὸς
ἐκ μέρους τὸ πᾶν προσαγορευόμενος λόγος· προτρεπτικὴ γὰρ ἡ πᾶσα
θεοσεβεία, ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης ὄρεξιν ἐγγεννῶσα τῷ συγ-
4 γενεῖ λογισμῷ)· νυνὶ δὲ θεραπευτικὸς τε ὢν καὶ ὑποθετικὸς ἅμα ἅμφω, 20
ἐπόμενος αὐτὸς αὐτῷ, παραινεῖ τὸν προτετραμμένον, (τὸ) κεφάλαιον
τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν ὑπισχνόμενος τὴν ἴασιν. Κεκλήσθω δ' ἡμῖν ἐνὶ
προσφυῷ οὗτος ὄνοματι παιδαγωγός, προακτικός, οὐ μεθοδικός ὢν
[ὁ παιδαγωγός], ἧ καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ βελτιῶσαι τὴν ψυχὴν ἐστίν, οὐ
διδάξαι, σὺφρονός τε, οὐκ ἐπιστημονικοῦ καθηγῆσασθαι βίου.
- 2,1 Καίτοι καὶ διδασκαλικὸς ὁ αὐτός ἐστι λόγος, ἀλλ' οὐ νῦν· ὁ μὲν γὰρ 25
ἐν τοῖς δογματικοῖς δηλωτικὸς καὶ ἀποκαλυπτικὸς, ὁ διδασκαλικός,
πρακτικὸς δὲ ὢν ὁ παιδαγωγὸς πρότερον μὲν εἰς διάθεσιν ἡθιοποιᾷς

2 Συγκεκρότηται κρηπὶς ἀληθείας: Pind. Fr. 194 Maehler. Cf. *Strom.* 2.31.3 5–6 ἡθῶν, πράξεων, παθῶν; cf. Aristot. *Poet.* 1, 1447a28 6–11 cf. Sen. *Ep.* 95.65 = Posidonii Fr. 176 Edelstein – Kidd: Posidonius non tantum praeceptionem, sed etiam suasionem (ὑποθετικὸς) et consolationem (παραμυθητικὸς) et exhortationem (προτρεπτικὸς) necessariam indicat 9–10 *Ps* 72:1 11–12 cf. Stob. 2.7.2 (II, p. 44.16 W.) 15 cf. *Strom.* 7.16.5 16–17 cf. *Strom.* 2.98.2

1 τί F : ὅτι M 2–4 συγκεκρότηται ... χωρίῳ hic M : ante p. 1 v. 1 κλήμενος F 2 συγκεκρότηται M et Pind. : κεκρότηται F 4 αἰδίου Staehlin : αἰδῖος MF 9 νεάζομεν F : νεάζουσιν M 13 τὸν om. F 18–19 συγγενεῖ om. M 20 τὸν M^{pc} : τὸ F | τὸ add. Staehlin 22 προακτικὸς M^{ac}F^{ac} : πρακτικὸς M^{pc}F^{pc} 23 ὁ παιδαγωγὸς del Heyse (invito Tengblad)

προϋτρέψατο, ἤδη δὲ καὶ εἰς τὴν τῶν δεόντων ἐνέργειαν παρακαλεῖ, τὰς ὑποθήκας τὰς ἀκηράτους παρεγγυῶν καὶ τῶν πεπλανημένων πρό-
 5 τερον τοῖς ὕστερον ἐπιδεικνὺς τὰς εἰκόνας. Ἄμφω δὲ ὠφελιμώτατα, τὸ μὲν εἰς ὑπακοήν, τὸ παραινετικὸν εἶδος, τὸ δὲ ἐν εἰκόνας μέρει 2
 5 παραλαμβάνομενον διττὸν καὶ αὐτὸ παραπλησίως τῇ προτέρᾳ συζυ-
 γίᾳ· τὸ μὲν αὐτοῦ ἵνα μιμώμεθα αἰρούμενοι τὸ ἀγαθόν, τὸ δὲ ὅπως ἐκτρεπώμεθα παραιτούμενοι τὸ φαῦλον τῆς εἰκόνας.

Ἰασις οὖν τῶν παθῶν ἐνθένδε ἔπεται, κατὰ τὰς παραμυθίας τῶν 3,1
 εἰκόνων ἐπιρρωννύντος τοῦ παιδαγωγοῦ τὰς ψυχὰς καὶ ὥσπερ ἡπί-
 10 οῖς φαρμάκοις ταῖς ὑποθήκαις ταῖς φιλανθρωποῖς εἰς τὴν παντελῇ τῆς
 ἀληθείας γνῶσιν τοὺς κάμνοντας διαιτωμένους. Ἰσον δ' οὐκ ἔστιν ὑγι-
 εια καὶ γνῶσις, ἀλλ' ἢ μὲν μαθήσει, ἢ δὲ ἰάσει περιγίνεται. Οὐκ ἂν οὖν 2
 τις νοσῶν ἔτι πρότερόν τι τῶν διδασκαλικῶν ἐκμάθοι πρὶν ἢ τέλεον
 ὑγιᾶναι· οὐδὲ γὰρ ὡσαύτως πρὸς τοὺς μανθάνοντας καὶ κάμνοντας
 15 αἰὲ τῶν παραγγελμάτων ἕκαστον λέγεται, ἀλλὰ πρὸς οὓς μὲν εἰς γνῶ-
 σιν, πρὸς οὓς δὲ εἰς ἰασιν. Καθάπερ οὖν τοῖς νοσοῦσι τὸ σῶμα ἱατροῦ 3
 χρῆζει, ταύτῃ καὶ τοῖς ἀσθενοῦσι τὴν ψυχὴν παιδαγωγοῦ δεῖ, ἵν' ἡμῶν
 ἰάσῃται τὰ πάθη, εἴτα δὲ εἰς διδασκάλου [ὅς] κατηγήσῃται, καθαράν
 πρὸς γνώσεως ἐπιτηδειότητα εὐτρεπίζων τὴν ψυχὴν, δυναμένην χω-
 20 ρῆσαι τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ λόγου. Σπεύδων δὲ ἄρα τελειῶσαι σωτη-
 ρίῃ ἡμᾶς βαθμῶ, καταλλήλῳ εἰς παιδευσιν ἐνεργῇ τῇ καλῇ συγχρῆται
 οἰκονομία ὃ πάντα φιλάνθρωπος λόγος, προτρέπων ἄνωθεν, ἔπειτα
 παιδαγωγῶν, ἐπὶ πᾶσιν ἐκδιδάσκων.

2. Ὅτι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὁ παιδαγωγὸς ἐπιστατεῖ

25 ἽΕοικεν δὲ ὁ παιδαγωγὸς ἡμῶν, ὃ παῖδες ὑμεῖς, τῷ πατρὶ τῷ αὐτοῦ 4,1
 τῷ θεῷ, οὐπὲρ ἔστιν υἱός, ἀναμάρτητος, ἀνεπίληπτος καὶ ἀπαθὴς τὴν
 ψυχὴν, θεὸς ἐν ἀνθρώπου σχήματι ἄχραντος, πατρικῷ θελήματι διά-
 κονος, λόγος θεός, ὃ ἐν τῷ πατρὶ, ὃ ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, σὺν καὶ
 τῷ σχήματι θεός. Οὗτος ἡμῖν εἰκὼν ἢ ἀκηλίδωτος, τούτῳ παντὶ σθένει 2

6–7 cf. 1.9.1 9–10 cf. *Iliad*. 4.218 28 cf. *Io* 1:1 28–29 cf. *Act* 7:55

6 post μὲν add. γὰρ M² 7 τὸ φαῦλον τῆς εἰκόνας M : θάτερον F 9 καὶ ὥσπερ
 M : καθάπερ F 10 ταῖς ὑποθήκαις ταῖς M : ὑποθήκαις F 11 διαιτῶμενος
 M | ἴσον M^{ac} : ἴσα M^{pc}F : ἴσα Cobet (*Logios Hermes* I, p. 259) | ἔστιν M : ἔστον
 F 14 καὶ Fruechtel : ἢ MF 18 [ὅς] κατηγήσῃται Muenzel (cf. 3.87.1) : ὅς
 κατηγήσεται MF 21 ἐνεργῇ Schwartz 25 τῷ² om. F 29 ἡμῖν F : ἡμῶν M

πειρατέον ἑξομοιοῦν τὴν ψυχὴν· ἀλλ' ὁ μὲν ἀπόλυτος εἰς τὸ παντελὲς ἀνθρωπίνων παθῶν (διὰ τοῦτο γὰρ καὶ μόνος κριτῆς, ὅτι ἀναμάρτητος μόνος)· ἡμεῖς δέ, ὅση δύναμις, ὥς ὅτι ἐλάχιστα ἁμαρτάνειν πειρώμεθα· κατεπείγει γὰρ οὐδὲν τοσοῦτον ὥς ἡ τῶν παθῶν καὶ νοσημάτων ἀπαλλαγὴ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ ἡ κώλυσις τῆς εἰς τὴν συνήθειαν τῶν 5 ἁμαρτημάτων εὐεμπτωσίας.

Ἄριστον μὲν οὖν τὸ μὴδ' ὅλως ἑξαμαρτάνειν κατὰ μηδένα τρόπον, 3 ὁ δὲ φάμεν εἶναι θεοῦ· δεύτερον δὲ (τὸ) μηδενὸς τῶν κατὰ γνώμην ἐφάψασθαι ποτε ἀδικημάτων, ὅπερ οἰκτεῖον σοφοῦ· τρίτον (δὲ τὸ) μὴ πᾶν πολλοῖς τῶν ἀκουσίων περιπεσεῖν, ὅπερ ἴδιον παιδαγωγουμένων 10 εὐγενῶς· τὸ δὲ μὴ ἐπὶ μήκιστον (ἐν) διατρίψαι τοῖς ἁμαρτήμασι τελευταῖον τετάχθω· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὴ τοῖς εἰς μετάνοιαν ἀνακαλουμένοις ἀναμαχέσασθαι σωτήριον.

S 36 5,1 Καί μοι δοκεῖ παγκάλως διὰ Μωσέως φάσκειν ὁ παιδαγωγός· “Ἐάν 15 τις ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ αἰφνίδιον, παραχρῆμα μιν θνήσκει ἢ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ, καὶ ξυρῆσεται”, τὴν ἀκούσιον ἁμαρτίαν αἰφνίδιον θάνατον προσειπὼν· μαινέειν δὲ αὐτὸν λέγει κηλιδοῦντα τὴν ψυχὴν· διὸ καὶ τὴν θεραπείαν ἣ τάχος ὑποτίθεται ξυρᾶσθαι παραχρῆμα τὴν κεφαλὴν συμβουλευῶν, τὰς ἐπισκιάζουσας τῇ λογισμῷ τῆς ἀγνοίας κόμας ἀποψήξασθαι παραινῶν, ὥς γυνὸν δασείας καταλειφθέντα ὕλης (τῆς 20 κακίας) τὸν λογισμόν (ἐνθρονίζεται δὲ οὗτος ἐν ἐγκεφάλῳ) ἐπὶ τὴν μετάνοιαν παλινδρομήσαι. Ἐπειτα ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει· “Αἱ δὲ ἡμέραι αἱ πρότεροι ἄλογοι”, δι' ὧν δῆλον ὅτι αἱ ἁμαρτίαι μνησθῆναι αἱ μὴ γεγνουῖαι κατὰ λόγον. Καὶ τὸ μὲν ἀκούσιον αἰφνίδιον προσειπεν, τὸ δὲ ἁμαρτάνειν ἄλογον. Οὗ δὲ χάριν ὁ λόγος ὁ παιδαγωγός τὴν ἐπιστα- 25 σίαν εἴληχεν εἰς τὴν ἀλόγου κώλυσιν ἁμαρτίας. Σκόπει δὲ ἐνθὲνδε ἀπὸ τῆς γραφῆς “διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος”· τὸ ἀμάρτημα ἐλεγκτικῶς τὸ προυπάρξαν διὰ τῆς ἐπομένης δείκνυται ῥήσεως, καθὸ ἡ δικαία

1 cf. Plat. *Theaet.* 176b1; *Res publ.* 10, 613b1; Epict. 2.14.12; Diog. Laert. 3.78 3–4 cf. Epict. 4.12.19 Τί οὖν; Δυνατὸν ἀναμάρτητον ἤδη εἶναι; Ἀμύχανον, ἀλλ' ἐκεῖνο δυνατόν· πρὸς τὸ μὴ ἁμαρτάνειν τετάσθαι διηνεκῶς 7–13 cf. 1.81.3; 3.93.3; Philon. *De agricultura* 178 Πρῶτον μὲν (οὖν), ὃ ἐν καὶ μόνον εὐεργεσία, μηδενὸς τῶν κατὰ γνώμην ἀδικημάτων ἐφάψασθαι πᾶσάν τε τὴν ἀμύχανον τῶν ἐκουσίων πληθὺν ἰσχύσαι διώσασθαι· δεύτερον δὲ τὸ μήτε πολλοῖς τῶν ἀκουσίων μήτ' ἐπὶ μήκιστον χρόνον (ἐν) διατρίψαι; Isid. *Pelus. Ep.* 1.435 14–16 *Num* 6:9 17–25 cf. Philon. *De agric.* 176 et 179 22–23 *Num* 6:12 27 *Ezech* 13:13 et 20

3 ὅτι F : ἔτι M 4 τοσοῦτον οὐδὲν F 8 τὸ add. Muenzel 9 τρίτον F : καὶ τὸ M | δὲ τὸ add. Muenzel 10 ὅπερ ἴδιον F : τρίτον δὲ ὅπερ ἰδιόν τι M 11 ἐνδιατρίψαι Hoeschel : ἐπιδιατρίψαι M : διατρίψαι F et Philo 12 δὲ scripsi : δὲ MF : del. Staehlin 13 ἀναμαχεσθαι M 27 διὰ τοῦτο om. M

κρίσις ἔπεται, καὶ τοῦτο ἐμφανῶς διὰ τῶν προφητῶν καταφαίνεται, ὥς, εἰ μὴ ἡμαρτες, λεγόντων, οὐκ ἂν τάδε ἠπέλιπεν, καὶ “διὰ τοῦτο οὕτως λέγει κύριος” καὶ “ἀνθ’ ὧν οὐκ ἠκούσατε τῶν λόγων τούτων, διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος” καὶ “διὰ τοῦτο ἰδοὺ λέγει κύριος”. Διὰ 5 τοῦτο γὰρ ἡ προφητεία, δι’ ὑπακοὴν καὶ παρακοὴν, δι’ ἣν μὲν ἵνα σωθῶμεν, δι’ ἣν δὲ ἵνα παιδευθῶμεν.

Ἔστιν οὖν ὁ παιδαγωγὸς ἡμῶν λόγος διὰ παραινέσεων θεραπευ- 6,1
τικὸς τῶν παρὰ φύσιν τῆς ψυχῆς παθῶν. Κυρίως μὲν γὰρ ἡ τῶν τοῦ σώματος νοσημάτων βοήθεια ἱατρικὴ καλεῖται, τέχνην ἀνθρωπίνην σο-
10 φία διδασκλή. Λόγος δὲ ὁ πατρικὸς μόνος ἐστὶν ἀνθρωπίνων ἱατρὸς ἀρρωστημάτων παιώνιος καὶ ἐπωδὸς ἅγιος νοσοῦσης ψυχῆς. “Σῶσον τὸν δοῦλόν σου”, φησὶν, “ὁ θεὸς μου, τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σοί· ἐλέησόν με, κύριε, ὅτι πρὸς σέ κεκραύξομαι ὅλην τὴν ἡμέραν.” “Ἱατρικὴ μὲν 2 γὰρ” κατὰ Δημόκριτον “σώματος νόσους ἀκέεται, σοφίη δὲ ψυχὴν 15 παθῶν ἀφαιρεῖται”· ὁ δὲ ἀγαθὸς παιδαγωγός, ἡ σοφία, ὁ λόγος τοῦ πατρὸς, ὁ δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον, ὅλου κήδεταί τοῦ πλάσμα-
τος, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀκεῖται αὐτοῦ ὁ πανακὴς τῆς ἀνθρωπότητος ἱατρός. Ὁ σωτὴρ “Ἀνάστα”, φησὶ τῷ παρειμένῳ, “τὸν σκίμποδα ἐφ’ 3 ὃν κατάκεισαι λαβὼν ἄπιθι οἴκαδε”. Παραχρῆμα δὲ ὁ ἀρρωστος ἐρ-
20 ρώσθη. Καὶ τῷ τεθνεῶτι “Λάξαρε”, εἶπεν, “ἔξιθι”· ὁ δὲ ἐξῆλθεν τῆς γῆς, ὁ νεκρός, οἷος ἦν πρὶν ἢ παθεῖν, μελετήσας τὴν ἀνάστασιν. Ναὶ 4 μὴν καὶ καθ’ αὐτὴν ἰᾶται τὴν ψυχὴν ἐντολαῖς καὶ χαρίσμασιν, ἀλλὰ ταῖς μὲν ὑποθήκαις τάχα δὴ μέλλει· χαρίσμασι δὲ πλούσιος “ἀφέ-
5 ωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι” τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἡμῖν λέγει. Ἡμεῖς δὲ ἅμα 5
25 νοήματι νήπιοι γεγόναμεν, τὴν ἀρίστην καὶ βεβαιωτάτην τάξιν παρὰ τῆς αὐτοῦ εὐταξίας μεταλαμβάνοντες, ἡ πρῶτον μὲν ἀμφὶ τὸν κό-
σμον καὶ τὸν οὐρανὸν τάς τε ἡλιακὰς περιδιδήσεις κύκλους τε καὶ τῶν λοιπῶν ἀστρῶν τὰς φορὰς ἀσχολεῖται διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα
30 καὶ τοῦτον ἔργον ἡγουμένη μέγιστον, ψυχὴν μὲν αὐτοῦ φρονήσει καὶ 6

2-3 Is 30:12 3-4 cf. 1 Sam (1 Regn) 28:18 4 cf. Jer 7:20 9-10 cf. 1 Cor 2:13
11 παιώνιος: cf. Soph. Trach. 1208 11-13 Ps 85:2-3 13-18 Isid. Pelus. Ep. 1.437
13-15 Democriti 68 B 31 DK; Gnom. Vat. 289. Cf. Strom. 7.3.1 17-18 cf. Callim.
Epigr. 46.4 = Strom. 5.68.4 18-20 cf. Mt 9:6-7; Resch, Agraptha, p. 67 20 cf. Io
11:43-44 23-24 Lc 5:20 et 23

1 ἐμφανὲς F 3 καὶ om. F | τὸν λόγον τοῦτον M 12 μου om. M 14-15 παθῶν
ψυχὴν M 16 ἄνθρωπον F : οὐρανὸν M 21 γῆς M : σοφοῦ F : om. NT |
παθεῖν MF : ἀποθανεῖν Markland 27 κύκλους τε Markland : κυκλεῖται MF
28 ἀστέρων M

σωφροσύνη κατηύθυνεν, τὸ δὲ σῶμα κάλλει καὶ εὐρυθμίᾳ συνεκρά-
σατο, περὶ δὲ τὰς πράξεις τῆς ἀνθρωπότητος τό τε ἐν αὐταῖς κατορ-
θοῦν καὶ τὸ εὐτακτον ἐνέπνευσεν τὸ αὐτῆς.

3. Ὅτι φιλόανθρωπος ὁ παιδαγωγός

- 7,1 Πάντα ὀνίνησιν ὁ κύριος καὶ πάντα ὠφελεῖ καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς 5
θεός, τὰ μὲν ἁμαρτήματα ὡς θεὸς ἀφιεῖς, εἰς δὲ τὸ μὴ ἔξαμαρτάνειν
παραπαιδαγωγῶν ὡς ἄνθρωπος. Εἰκότως ἄρα φίλος ὁ ἄνθρωπος τῷ
θεῷ, ἐπεὶ καὶ πλάσμα αὐτοῦ ἐστίν. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα κελεύων μόνον
πεποίηκεν, τὸν δὲ ἄνθρωπον δι' αὐτοῦ ἐχειροῦργησεν καὶ τι αὐτῷ
2 ἴδιον ἐνεφύσησεν. Τὸ οὖν ὑπ' αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀπεικονισμένον ἢ 10
ὡς δι' αὐτὸ αἰρετὸν τῷ θεῷ ὑπ' αὐτοῦ δεδημιούργηται τοῦ θεοῦ ἢ ὡς
3 ἔνεκεν ἄλλου αἰρετὸν διαπέπλασται. Εἰ μὲν οὖν δι' αὐτὸ αἰρετὸν ὁ ἄν-
θρωπος, ἀγαθὸς (ὁ θεός) ὦν ἀγαθὸν ἠγάπησεν, καὶ τὸ φίλτρον ἔνδον
ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τοῦθ' ὅπερ ἐμφύσημα εἴρηται θεοῦ· εἰ δὲ ἔνεκεν
τῶν ἄλλων ὁ ἄνθρωπος αἰρετὸν γέγονεν, οὐκ ἄλλην αἰτίαν ἔσχεν τοῦ 15
ποιεῖν αὐτὸν ὁ θεὸς ἢ (ταύτην) ὡς οὐκ ἄνευ αὐτοῦ οἴου τε ὄντος τὸν
μὲν γενέσθαι δημιουργὸν ἀγαθόν, τὸν δὲ εἰς γνῶσιν ἀφικέσθαι θεοῦ
(οὐ γὰρ ἄλλως ἢ τὸ οὗ ἔνεκεν ἄνθρωπος γέγονεν ἐποίησεν ὁ θεός,
εἰ μὴ ἄνθρωπος ἐγγέγονει) [καί] ἦν εἶχεν ἐναποκεκρυμμένην ἰσχύν, τὸ
βούλεσθαι, ὁ θεὸς διὰ τῆς ἕξωθεν τοῦ πεποιημένου προσανεπλήρωσεν 20
δυνάμει, λαβὼν παρὰ ἀνθρώπου ὃν πεποίηκεν ἄνθρωπον καὶ ὃν
εἶχεν εἶδεν καὶ γέγονεν ὃ ἠθέλησεν· οὐδὲν γὰρ ὃ μὴ δύναται θεός.
- 8,1 Ὁ ἄνθρωπος ἄρα ὃν πεποίηκεν ὁ θεός, δι' αὐτὸ αἰρετὸν ἐστίν, τὸ
δὲ δι' αὐτὸ αἰρετὸν οἰκειὸν ἐστίν ὅτε περ ἂν ἢ δι' αὐτὸ αἰρετὸν, τοῦτω
δὲ καὶ ἀσμενιστὸν καὶ φιλητόν. Ἀλλὰ καὶ φιλητὸν μὲν τί ἐστί τι, 25
οὐχὶ δὲ καὶ φιλεῖται ὑπ' αὐτοῦ; Φιλητὸς δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀποδέδεικται,
S 37 2 φιλεῖται ἄρα πρὸς τοῦ θεοῦ [ὁ ἄνθρωπος]. Πῶς γὰρ οὐ φιλεῖται, | δι'
ὃν ὁ μονογενὴς ἐκ κόλπων πατὴρ καταπέμπεται λόγος τῆς πίστεως;

8–10 cf. *Gen* 2:7; Philon. *De opificio mundi* 75; 1 *ep. Clem.* 33.4; Theoph. *Ad Autol.* 2.18.1; Prosperi *De provid. Dei* 220–22; Method. *De resurr.*, 2.22.1 21 ἄνθρωπον: i.e. τὸν μονογενῆ λόγον (vv. 27–28) 23–27 *SVF* II Fr. 1123 27–28 cf. Io 1:18

7 παιδαγωγῶν F 12–13 ὁ ἄνθρωπος om. F 13 ὁ θεός addidi (cf. v. 16)
14 εἴρηται M : λέγεται F 15 ὁ om. M 16 ταύτην addidi 19 καὶ delevi
21 ὃν¹ scripsi : ὁ MF | ὃν MF : ὁ Staehlin 22 γὰρ scripsi : δὲ MF 23–24 αὐτὸ
Wendland : αὐτὸν (ter) MF 24 τοῦτω Markland : τοῦτο MF 25 τι om. F
27 ὁ ἄνθρωπος delevi

[ή] Πίστις (δὲ ὦν) ἐκ περιουσίας αὐτὸς σαφῶς ὁ κύριος ὁμολογεῖ καὶ λέγει· “Αὐτὸς γὰρ ὁ πατήρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε”, καὶ πάλιν ὁ αὐτός· “Καὶ ἡγάπησας αὐτούς, καθὼς ἐμὲ ἡγάπησας”. Τί μὲν 3 οὖν ὁ παιδαγωγὸς βούλεται καὶ τί ἐπαγγέλλεται, ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ 5 διακαίμενος [καὶ] ὑπαγόρευσιν μὲν τῶν πρακτέων, ἀπαγόρευσιν δὲ τῶν ἐναντίων, ἥδη που δηλον. Σαφὲς δὲ ὡς ἄρα θάτερον εἶδος τῶν λόγων, τὸ διδασκαλικόν, ἰσχνόν τέ ἐστι καὶ πνευματικόν, ἀκριβολογίας ἐχόμενον, [τὸ] ἐποπτικόν, ὃ δὴ ὑπερκείσθω τὰ νῦν.

Καθήκει δ’ ἡμῖν ἀνταγαπᾶν μὲν τὸν καθηγούμενον ἀγαπητικῶς 9,1 10 ἀρίστου βίου, βιοῦν δὲ πρὸς τὰ διατάγματα τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως, οὐ μόνον ἐπιτελοῦντας τὰ προσταττόμενα ἢ παραφυλάττοντας τὰ ἀπαγορευόμενα, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰκόνων τὰς μὲν ἐκτρεπομένους, τὰς δὲ ὡς ἐνι μάλιστα μμουμένους ἐπιτελεῖν καθ’ ὁμοίωσιν τὰ ἔργα τοῦ παιδαγωγοῦ, ἵνα δὴ τὸ “κατ’ εἰκόνα καὶ καθ’ ὁμοίωσιν” πληρωθῇ. Ὡς 2 15 γὰρ ἐν σκότῳ βαθεῖ ἀλώμενοι τῷ βίῳ ἀπταιστού καὶ ἀκριβοῦς καθοδηγοῦ δεόμεθα. Ὁδηγὸς δὲ ἄριστος οὐχὶ ὁ τυφλός, καθὰ φησιν ἡ γραφή, τυφλοὺς εἰς τὸ βάραθρον χειραγωγῶν, ὃξὺ δὲ ὁ βλέπων καὶ διορῶν τὰ ἐγκάρδια λόγος. Καθάπερ οὖν οὐκ ἐστι φῶς ὃ μὴ φω- 3 τίζει οὐδὲ κινεῖν ὃ μὴ κινεῖ οὐδὲ φιλοῦν ὃ μὴ φιλεῖ, οὐδὲ ἀγαθόν 20 ἐστιν (ἄρα) ὃ μὴ ὠφελεῖ καὶ εἰς σωτηρίαν καθοδηγεῖ. Ἀγ(απ)ῶμεν οὖν 4 τὰς ἐντολὰς δι’ ἔργων τοῦ κυρίου (καὶ γὰρ ὁ λόγος αὐτὸς ἐναργῶς σάρξ γενόμενος τὴν αὐτὴν ἀρετὴν πρακτικὴν ἅμα καὶ θεωρητικὴν ἐπιδείκνυσι) καὶ δὴ νόμον ὑπολαμβάνοντες τὸν λόγον, τὰς ἐντολὰς καὶ τὰς ὑποθημοσύνας αὐτοῦ ὡς συντόμους ὁδοὺς καὶ συντόνους εἰς 25 αἰδιότητα γνωρίσωμεν· πειθοῦς γὰρ ἀνάπλεω, οὐ φόβου, τὰ προστάγματα.

2 Io 16:27 3 Io 17:23 5–6 cf. 1.65.2; *Strom.* 1.166.5; 2.34.4; 3.84.1; Philon. *De migrat. Abr.* 130; *De Vita Mos.* 2.4; *SVF* III Fr. 314–326 14 *Gen* 1:26 16–17 Mt 15:14 17 cf. *Legg.* 7, 809a3 18 cf. Jer 17:10; *Rom* 8:27 18–20 Καθάπερ ... καθοδηγεῖ: Io. Dam. *Sacra parall.* Fr. 185 Holl 18–19 cf. Orig. *C. Celsum* 3.70 21–22 Io 1:14 22–23 cf. *Strom.* 7.78.2; *Ecl. proph.* 37.1; Philon. *Leg. alleg.* 1.57; Muson. Ruf. 6, p. 22.7–9 Hense et al. 24 cf. *Protr.* 77.1; Plut. *Amator.* 759D; Diog. Laert. 7.121 et al.

1 ἡ del. Staehlin | δὲ ὦν addidi 1–2 ὁμολογεῖ et λέγει scripsi : ὁμολογῶν et λέγων MF 5 καὶ deleui | ὑπαγόρευσιν M : ὑπαγορεύσει F | ἀπαγόρευσιν M : ἀπαγορεύσει F 8 τὸ del. Schwartz 10 τῆς (δι’) αὐτοῦ Potter 14 πληρωθῇ Markland : πληρώσῃ MF 16 ὁ om. F 17 τὰ βάραθρα F 18 οὖν om. *Sacr. Par.* 20 ἄρα *Sacr. Par.* : om. MF | ἀγαπῶμεν Heyse : ἀγῶμεν MF 21 ἐναργῶς FM^{pc} : ἐνεργῶς M^{ac} 22 ἅμα F : δὲ M 23 ἐπιδείκνυσι Mayor : ἐπιδεικνὺς MF 24 ὡς Staehlin : τὰς MF : del. Wilamowitz

4. Ὅτι ἐπ' ἴσης ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν
ὁ λόγος παιδαγωγός ἐστιν

10,1 Ταύτη τοίνυν πλέον τὴν ἀγαθὴν ἀσπασάμενοι πειθαρχίαν σφᾶς αὐ-
τοὺς ἐπιδῶμεν κυρίῳ, τὸν βεβαιότατον τῆς πίστεως αὐτοῦ ἐξαψάμενοι
2 κάλων, τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἶναι νενοηκότες. Εἰ 5
γὰρ ἀμφοῖν ὁ θεὸς εἷς, εἷς δὲ καὶ ὁ παιδαγωγός ἀμφοῖν. Μία ἐκκλησία,
μία σωφροσύνη, αἰδῶς μία, ἡ τροφή κοινή, γάμος συζύγιος· ἀναπνοή,
ᾧψις, ἀκοή, γνώσις, ἐλπίς, ὑπακοή, ἀγάπη, ὅμοια πάντα· ὧν δὲ κοινὸς
μὲν ὁ βίος, κοινή δὲ ἡ χάρις, κοινή δὲ καὶ ἡ σωτηρία, κοινή τούτων
3 καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀγωγή. “Ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι τούτῳ”, φησὶν, “γαμοῦσι 10
καὶ γαμίσκονται”, ἐν ᾧ δὴ μόνῳ τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος διακρίνεται, “ἐν
ἐκείνῳ δὲ οὐκέτι”, ἔνθα τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἁγίου τούτου βίου τοῦ ἐκ
συζυγίας τὰ ἑπαθλα οὐκ ἄρρενι καὶ θηλείᾳ, ἀνθρώπῳ δὲ ἀπόκειται
11,1 ἐπιθυμίας διχαζούσης αὐτὸν κεχωρισμένῳ. Κοινὸν οὖν καὶ τοῦνομα 15
ἀνδράσιν καὶ γυναιξὶν ὁ ἄνθρωπος. Ταύτη μοι δοκοῦσιν οἱ Ἀττικοὶ
παιδάριον ἐπικοινωνῶς οὐ μόνον τὸ ἄρρεν ἀλλὰ καὶ τὸ θῆλυ κεκληκέναι,
εἴ τῳ πιστὸς καταφαίνεται ὁ κωμικὸς ἐν Ῥαπιζομένῃ Μένανδρος, ὃδὲ
πῶς λέγων·

τοῦμόν θυγάτριον· πάνυ γὰρ ἐστὶ τῇ φύσει
... φιλάνθρωπον τὸ παιδάριον σφόδρα.

20

2 Ἄρρες δὲ δὴ ἐπικοινωνόν ἐστιν (ἐξ) ἀφελείας ὄνομα ἄρρενός τε καὶ
θήλεος ζῶον· αὐτὸς δὲ ἡμᾶς ὁ “κύριος ποιμαίνει” εἰς τοὺς αἰῶνας,
ἀμήν. “Ἄνευ δὲ ποιμένος οὔτε πρόβατα οὔτε ἄλλο οὐδὲν πῶ βιωτέον,
οὐδὲ δὴ παῖδας ἄνευ τοῦ παιδαγωγοῦ, οὐδὲ μὴν οἰκέτας ἄνευ τοῦ
δεσπότου.”

25

10–11 Lc 20:34–35 15–17 Hyperid. Fr. 164 Jensen; Moeridis p. 207.32 Bekker
19–20 Menandri Fr. 361 Koerte 22 Ps 22:1 23–25 Plat. Legg. 7, 808d2

3 ταύτη Tengblad : ταύτην MF | πλέον : τέλεον Markland : λοιπὸν Kroll 10
ἀρετὴ Mayor : ἀγάπη MF 14 κεχωρισμένῳ Stachlin : κεχωρισμένον MF 21 ἐξ
addidi 23 ποιμένος δὲ Plato 24–25 ἄνευ τινῶν παιδαγωγῶν οὐδὲ δούλους ἄνευ
δεσποτῶν Plato

5. Ὅτι πάντες οἱ περὶ τὴν ἀλήθειαν καταγινόμενοι
παῖδες παρὰ τῷ θεῷ

Ὅτι μὲν οὖν ἡ παιδαγωγία παίδων ἐστὶν ἀγωγή, σαφὲς ἐκ τοῦ ὀνόμα- 12,1
τος· λοιπὸν δὲ ἐστὶ τοὺς παῖδας ἐπιθεωρεῖσαι, οὓς αἰνίττεται ἡ γραφή,
5 εἴτα τὸν παιδαγωγὸν αὐτοῖς ἐπιστῆσαι. Οἱ παῖδες ἡμεῖς· πολλαχῶς δὲ
ἡμᾶς ἐξυμνεῖ πολυτρόπως τε ἀλληγορεῖ ὀνόμασι ποικίλοις τὸ ἀφελὲς
τῆς πίστεως ἐξαλλάττουσα ἡ γραφή. Ἐν γοῦν τῷ εὐαγγελίῳ· “Στα- 2
θεῖς”, φησὶν, “ὁ κύριος ἐπὶ τῷ αἰγιαλῷ” πρὸς τοὺς μαθητάς (ἀλειύνον-
τες δὲ ἔτυχον) “ἐνεφώνησέν [τε], Παιδιά, μὴ τι ὄψον ἔχετε;” τοὺς ἤδη
10 ἐν ἔξει τῶν γνωρίμων παῖδας προσειπὼν. “Προσηνεγκάν τε αὐτῷ”, 3
φησί, “παιδιά” εἰς χειροθεσίαν εὐλογίας· κωλύοντων δὲ τῶν γνωρίμων,
εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· “Ἀφετε τὰ παιδιά καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς
με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν”. Τί βούλεται 4
τὸ λεχθέν, αὐτὸς διασαφήσει ὁ κύριος λέγων· “Ἐὰν μὴ στραφῇτε καὶ
15 γένησθε ὡς τὰ παιδιά ταῦτα, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν
οὐρανῶν”, οὐ τὴν ἀναγέννησιν ἐνταῦθα ἀλληγορῶν, ἀλλὰ τὴν ἐν παι-
σὶν ἀπλότητα εἰς ἐξομοίωσιν παρακατατιθέμενος ἡμῖν. Τοὺς παῖδας 5
ἡμᾶς καὶ τὸ προφητικὸν ἐκδέχεται πνεῦμα· “Δρεψάμενοι”, φησί, “κλά-
δους ἐλαίας ἢ φοινίκων οἱ παῖδες ἐξηλθον εἰς ὑπάντησιν κυρίῳ καὶ
20 ἐκέκραγον λέγοντες· Ὡσαννά τῷ υἱῷ Δαβίδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
ἐν ὀνόματι κυρίου”, φῶς καὶ δόξα καὶ αἶνος μετ’ ἱκετηρίας τῷ κυρίῳ·
τουτὶ γὰρ | ἐμφαίνει ἐρμηνευόμενον Ἑλλάδι φωνῇ τὸ ὠσαννά. Καὶ μοι 13,1 S 38
δοκεῖ ἡ γραφή ταύτην αἰνιττομένη τὴν προφητείαν τὴν προειρημένην
ἐν ὀνειδούς μερεῖ τοῖς ῥαθύμοις ἐγκαλεῖν· “Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι Ἐκ
25 στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον”.

Ταύτη τοι καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ μυωπίζει τοὺς γνωρίμους, 2
προσέχειν αὐτῷ παρορμῶν, ὡς ἤδη σπεύδων πρὸς τὸν πατέρα, ὀρε-
κτικωτέρους παρασκευάζων τοὺς ἀκροατάς μετ’ ὀλίγον ἀπεῖναι προ-

7–10 cf. Io 21:4–5 10–13 Mt 19:13–14 14–16 Mt 18:3 18–21 cf. Mt 21:8–9;
Io 12:13; Ps 117:25–26 20 Ὡσαννά: cf. *Catenam Nicetae* ad Io 12:13 in cod. Monac.
37 (f. 374): Ἀναστασίῳ. Κλήμεντος. Τὸ δὲ ὠσαννά ἐρμηνεύεται δόξα καὶ αἶνος, ὡς
εἶναι τοιοῦτον τὸ λεγόμενον “Χάρις καὶ δόξα τῷ υἱῷ Δαβίδ”. Ὅθεν ὁ ἅγιος Λουκάς
ὥσπερ ἐρμηνεύων τὸ “Ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις” ἀντὶ τούτου “Δόξα ἐν ὑψίστοις”
εἶπεν ἐν τῷ κατ’ αὐτὸν εὐαγγελίῳ. Τινὲς δὲ τὸ ὠσαννά σημαίνειν λέγουσιν τὸ “Σῶσον
δὴ”. 24–25 Mt 21:16; Ps 8:3

9 ἐνεφώνησεν : λέγει οὖν αὐτοῖς NT | τε del. Mayor | ὄψον : προσφάγιον NT
15 ταῦτα om. NT 17 Τοὺς del. Mayor 18 ἐκδέχεται Tengblad : ἐκλέγεται MF
19 οἱ παῖδες : ὁ ὄχλος Mt Io 26 ταύτη Mayor : τοῦτο MF

- μηνύων, ὥς δέον αὐτοῖς ἀποκαρπίζεσθαι τῆς ἀληθείας ἀφειδέστερον
 3 δηλῶν ὅσον οὐδέπω ἀπαίροντος εἰς οὐρανὸν τοῦ λόγου. Πάλιν οὖν
 αὐτοὺς παιδία καλεῖ· φησὶ γάρ· “Παιδία, ἔτι μικρὸν μεθ’ ὑμῶν εἰμι”.
 Αὐθὶς τε παιδίους ὅμοιοι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, “ἐν ἀγοραῖς
 καθημένοις καὶ λέγουσιν· Ὑψήλωσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε, ἐθρη- 5
 νήσωμεν καὶ οὐκ ἐκόψασθε”· καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις (ὅμοια) οἰκείως
 4 ἐπήγαγεν. Καὶ οὐτί γε μόνον τὸ εὐαγγέλιον ταύτῃ φρονεῖ, ὁμοδοξεῖ
 δὲ αὐτῷ καὶ ἡ προφητεία. Λέγει γοῦν (διὰ) Δαβὶδ· “Αἰνεῖτε, παῖδες,
 κύριον, αἰνεῖτε τὸ ὄνομα κυρίου” λέγει δὲ καὶ διὰ Ἡσαΐου· “Ἰδοὺ ἐγὼ
 καὶ τὰ παιδία, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός”. 10
- 14,1 Θαυμάζεις ἀκούειν τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐν ἔθνεσι παῖδας παρὰ κυ-
 ρίῳ; Οὐ μοι δοκεῖς Ἀττικῆς ἐπαῖειν φωνῆς, παρ’ ἧς ἔστιν ἐκμαθεῖν τὰς
 καλὰς καὶ ὠραίας, ἔτι δὲ καὶ ἐλευθέρας νεάνιδας παιδίσκας καλουμέ-
 νας, παιδισκάκια δὲ τὰς δούλας, [καὶ] νεάνιδας δὲ καὶ αὐτάς, πρὸς
 2 τὸ εὐθαλὲς τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὑποκοριστικῶς τιμωμένας. Καὶ “τὰ 15
 ἄρνια δέ μου”, ὅταν λέγῃ, “στήτω ἐκ δεξιῶν”, τοὺς ἀφελεῖς αἰνίττεται,
 παῖδας ὡς ἄρνας, οὐκ ἄνδρας (ὥς) πρόβατα ὄντας κατὰ γένος, τὰ δὲ
 ἄρνια προνομίας ἡξίωσεν, τὴν ἐν ἀνθρώποις ἀπαλότητα καὶ ἀπλότητα
 τῆς διανοίας, τὴν ἀκακίαν, προτιμῶν. Αὐθὶς τε ὅταν φῇ “ὥς μοσχάρια
 γαλαθηνά”, ἡμᾶς πάλιν ἀλληγορεῖ, καὶ “ὥς περιστερὰν ἄκακον καὶ 20
 3 ἄχολον”, πάλιν ἡμᾶς. Νεοττοὺς τε ἔτι δύο περιστερῶν ἢ τρυγόνων
 ζευγος ὑπὲρ ἁμαρτίας κελεύει διὰ Μωσέως προσφέρεσθαι, τὸ ἀνα-
 μάρτητον τῶν ἀπαλῶν καὶ ἄκακον καὶ ἀμνησίκακον τῶν νεοττῶν εὐ-
 πρόσδεκτον εἶναι λέγων τῷ θεῷ καὶ τὸ ὅμοιον τοῦ ὁμοίου καθάρσιον
 ὑψηλούμενος· ἀλλὰ καὶ τὸ δειλὸν τῶν τρυγόνων τὴν πρὸς τὰς ἁμαρτί- 25
 4 ας εὐλάβειαν ὑποτυποῦται. “Ὅτι δὲ ἡμᾶς τοὺς νεοττοὺς λέγει, μάρτυς
 ἡ γραφή· “Ὅν τρόπον ὄρνις συνάγει τὰ νοσσία ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐ-
 τῆς”, οὕτως ἐσμέν νεοττοὶ κυρίου, θαυμαστικῶς πάνυ καὶ μυστικῶς τοῦ
 λόγου τὴν ἀπλότητα τῆς ψυχῆς εἰς ἡλικίαν ὑπογεγραφομένου παιδικήν.
 5 Πῇ μὲν γὰρ παῖδας ἡμᾶς καλεῖ, πῇ δὲ νεοττοὺς, ἔσθ’ ὅτε δὲ νηπίους, 30

3 Io 13:33 4–6 Mt 11:16–17; Lc 7:32 8–9 Ps 112:1 9–10 Is 8:18; Heb 2:13
 12–14 cf. Phrynichum grammat., p. 239 Lobeck 15–16 cf. Mt 25:33 19–20 cf.
 Am 6:4; 2 Sam (2 Regn) 17:29 (rec. Luciani) 20–21 cf. Mt 10:16 21–22 Lev 5:11
 et al.; Lc 2:24 24–25 cf. 1.28.2 27–28 Mt 23:37

2 post δηλῶν add. καὶ F 3 παιδία²: τεκνία NT 4 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν :
 τὴν γενεὰν ταύτην NT (Clementis error est, cf. E. Klostermann, GGA 1905, p. 676)
 : τὴν νεολαίαν τῶν ἀνθρώπων Tengblad (p. 79) 6 ὅμοια addidi 8 διὰ add. J.
 Jackson 11 ἀκούειν Muenzel : ἀκούων MF 14 καὶ del. Schwartz 15–16 τὰ
 ἄρνια : τὰ πρόβατα NT 17 ὥς add. Staehlin 23 ἀπαλῶν : ἀπλῶν Schwartz

υἱοὺς δὲ ἀλλαχόθι καὶ τέκνα πολλάκις καὶ λαὸν νέον καὶ λαὸν καινόν·
 “τοῖς δὲ δούλοις μου”, φησί, “κληθήσεται ὄνομα καινόν” (νέον ὄνομα
 λέγει τὸ καινὸν καὶ αἰδίων, ἄχραντον καὶ ἀπλοῦν καὶ νήπιον καὶ ἀλη-
 θινόν) “ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς”.

- 5 Ἀλληγορῶν δὲ αὐθις ἡμᾶς πώλους καλεῖ, τοὺς ἄζυγεις κακία, τοὺς 15,1
 ἀδαμάστους πονηρία, ἀφελεῖς δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν μόνον τὸν πατέρα
 σκιωτικούς, οὐχὶ “τοὺς ἐπὶ ταῖς τῶν πλησίον γυναιξίν χρεμετίζοντας
 ἵππους, τοὺς ὑποζυγίους καὶ θηλυμανεῖς”, ἀλλὰ τοὺς ἐλευθέρους καὶ
 νεογνούς, τοὺς γαύρους διὰ τὴν πίστιν, τοὺς εἰς ἀλήθειαν εὐδρόμους,
 10 τοὺς ταχεῖς πρὸς σωτηρίαν, τοὺς καταπατοῦντας καὶ κροαίνοντας τὰ
 κοσμικά. “Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσα- 2
 λήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος [πραῦς] καὶ σφῶν, καὶ
 αὐτὸς πρᾶος καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον.” Οὐκ
 ἤρκει τὸ πῶλον εἰρηκέναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ νέον προσέθηκεν αὐτῷ,
 15 τὴν ἐν Χριστῷ νεολαίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἀγῆρω μετὰ ἀπλότητος
 αἰδιότητα ἐμφαίνων. Τοιούτους δὲ ἡμᾶς νέους πώλους τοὺς νηπίους 3
 ὁ θεὸς ἡμῶν πωλοδάμνης ἀνατρέφει. Εἰ δὲ καὶ ὄνος εἴη ὁ νέος ἐν
 τῇ γραφῇ, πλὴν ἀλλὰ πῶλος ὄνος καὶ οὔτος. “Καὶ τὸν πῶλον”, φησί,
 “προσέδθησεν ἀμπέλῳ”, (τὸν) ἀπλοῦν τοῦτον καὶ νήπιον λαὸν τῷ λόγῳ
 20 προσδῆσας, ὃν ἄμπελον ἀλληγορεῖ· φέρει γὰρ οἶνον ἢ ἄμπελος, ὡς
 αἷμα ὁ λόγος, ἄμφω δὲ ἀνθρώποις ποτὸν εἰς σωτηρίαν, ὁ μὲν οἶνος τῷ
 σώματι, τὸ δὲ αἷμα τῷ πνεύματι. Ὡς δὲ καὶ ἄρνας ἡμᾶς λέγει, ἐχέγ- 4
 γυος μάρτυς διὰ Ἡσαίου τὸ πνεῦμα· “Ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποιμνιον
 αὐτοῦ καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ συλλέξει ἄρνας”, τὸ ἔτι ἀπαλώτερον τῶν
 25 προβάτων εἰς ἀφέλειαν ἄρνας ἀλληγορῶν.

- Ἀμέλει καὶ ἡμεῖς τὰ κάλλιστα καὶ τελεώτατα τῶν ἐν τῷ βίῳ κτημά- 16,1
 των παιδικῇ προσηγορίᾳ τιμήσαντες παιδεῖαν καὶ παιδαγωγίαν κεκλή-
 καμεν. Παιδαγωγίαν δὲ ὁμολογοῦμεν εἶναι ἀγωγὴν ἀγαθὴν ἐκ παίδων
 πρὸς ἀρετήν. Ἐμφαντικώτερον δ’ οὖν ἡμῖν ἀποκαλύπτων ὁ κύριος τὸ
 30 σημαινόμενον ἐκ τῆς παιδίων προσηγορίας “γενομένης ζητήσεως ἐν
 τοῖς ἀποστόλοις, ὅστις αὐτῶν εἴη μείζων, ἔστησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν μέσῳ

2 et 4 Is 65:15–16 5–11 ἡμᾶς πώλους ... τὰ κοσμικά: *Catena Nicetae* ad Io 12:14 in
 cod. Monac. 37 (f. 374^v) 7–8 cf. Jer 5:8 11–13 Zach 9:9 18–19 Gen 49:11
 18–22 καὶ τὸν πῶλον ... τῷ πνεύματι: *Catena Nicetae* ad Io 12:14 in cod. Monac. 37
 (f. 374^v) 20–22 cf. 2.19.4–20.1 23–24 Is 40:11 28–29 cf. *Strom.* 6.1.3 30–12.2
 et 12.4–5 Mt 18:1–4

6 πατέρα : πρᾶον *Cat.* 8 τοὺς ὑποζυγίους om. LXX : τοὺς ὑποζυγεῖς *Cat.*
 10 κροαίνοντας : κρομίνοντας *Cat.* 12 πραῦς om. LXX, secl. Staehlin 14 τὸ¹
 Dindorf : τὸν MF 15 νεολέαν MF^{ac}, corr. Fm.rec. 19 τὸν *Cat.* : om. MF
 29 ἐμφατικώτερον M 30 παιδίων MF^{ac} : παιδίων F^{pc} 31 ἐν μέσῳ αὐτῶν NT

- παιδίον εἰπών· “Ὅς ἐὰν ἑαυτὸν ταπεινώσῃ ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτος
 2 μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν”. Οὐκ ἄρα κατακέρχεται
 τῇ τῶν παιδίων προσηγορίᾳ ὡς ἀλογίστων ἡλικία, ἣ τισιν ἔδοξεν, οὐδ’
 3 ἂν εἴπῃ “Ἦν μὴ γένησθε ὡς τὰ παιδία ταῦτα, οὐκ εἰσελεύσεσθε εἰς
 τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ”, ἀμαθῶς ἐκδεκτέον. Οὐ γὰρ ἔτι κυλιόμεθα οἱ 5
 νήπιοι χαμαὶ οὐδὲ ἔρπομεν ὡς τὸ πρόσθεν ἐπὶ γῆς ὄφεων δίκην, ὅλῳ
 τῷ σώματι περὶ τὰς ἀνοήτους ἐπιθυμίας ἰλυσπώμενοι, ἀνατεινόμενοι
 S 39 δὲ ἄνω τῇ ἐννοίᾳ, κόσμῳ καὶ ἁμαρτίαις | ἀποτεταγμένοι, “ὀλίγῳ ποδὶ
 ἐφαπτόμενοι τῆς γῆς”, ὅσον ἐν κόσμῳ εἶναι δοκεῖν, σοφίαν μεταδιώκο-
 μεν ἁγίαν· μωρία δὲ αὕτη τοῖς εἰς πανουργίαν ἠκονημένοις δοκεῖ. 10
- 17,1 Παῖδες οὖν εἰκότως οἱ θεὸν μόνον ἐγνωκότες πατέρα ἀφελεῖς καὶ
 νήπιοι καὶ ἀκέραιοι, οἱ κεράτων μονοκερῶτων ἑρασταί. Τοῖς γοῦν προ-
 βεβηκόσιν ἐν τῷ λόγῳ ταύτην ἐπεκλήρυξεν τὴν φωνήν, ἀφροντιστεῖν
 κελεύων τῶν τῆδε πραγμάτων καὶ μόνῳ προσέχειν τῷ πατρὶ παραινῶν
 2 μιμουμένους τὰ παιδία. Διὸ καὶ τοῖς ἐχομένοις λέγει “Μὴ μερμινᾶτε 15
 περὶ τῆς αὐρίου· ἀρκετὸν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς”. Οὕτως ἀπο-
 θεμένους τὰς τοῦ βίου φροντίδας ἐξέχεσθαι μόνου τοῦ πατρὸς πα-
 3 ραγγέλλει. Καὶ ὁ πληρῶν τὴν ἐντολὴν ταύτην τῷ ὄντι νηπίος τέ ἐστι
 καὶ παῖς θεῷ τε καὶ τῷ κόσμῳ, τῷ μὲν ὡς πεπλανημένος, τῷ δὲ ὡς
 ἡγαπημένος. Εἰ δὲ “εἷς διδάσκαλος ἐν οὐρανοῖς”, ὥς φησιν ἡ γραφή, 20
 ὁμολογουμένως οἱ ἐπὶ γῆς εἰκότως ἂν πάντες κεκλήσονται μαθηταί.
 Ἔχει γὰρ οὕτως τὸ ἀληθές, τὸ μὲν τέλειον εἶναι παρὰ τῷ κυρίῳ τῷ
 διδάσκοντι ἀεὶ, τὸ δὲ παιδικὸν καὶ νηπίον παρ’ ἡμῖν τοῖς ἀεὶ μανθάνου-
 σιν.
- 18,1 Ταύτη τοι ἡ προφητεία τὸ τέλειον τῇ τοῦ ἀνδρὸς τετίμηκεν προσ- 25
 ηγορία καὶ διὰ γε τοῦ Δαβὶδ ἐπὶ μὲν τοῦ διαβόλου “ἄνδρα αἱμά-
 των” φησὶ “βδελύσσεται κύριος”, ἄνδρα αὐτὸν ὡς τέλειον ἐν κακίᾳ
 καλῶν· λέγεται δὲ καὶ ὁ κύριος ἀνὴρ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν τέλειον ἐν
 2 δικαιοσύνῃ. Αὐτίκα γοῦν ὁ ἀπόστολος ἐπιστέλλων πρὸς Κορινθίους
 φησὶν “Ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνὴν παραστήσαι 30
 τῷ Χριστῷ”, εἴτε ὡς νηπίους (ἢ) ἁγίους πλὴν ἄλλὰ τῷ μόνῳ κυρίῳ.
 3 Σαφέστατα δὲ Ἐφεσίοις γράφων ἀπεκάλυπεν τὸ ζητούμενον, ὧδέ πως

10 cf. 1. *Cor* 1:18–22 12 cf. *Deut* 33:17; *Ps* 91:11; *Iob* 39:9; *Physiol.* 22 Sbordone
 15–16 *Mt* 6:34 20 cf. *Mt* 23:8–9 25–28 cf. *Catenam* in *Ps* in cod. Palat. 247 (f.
 29v): Τὸν μέντοι φονικὸν ὁ προφήτης “ἄνδρα αἱμάτων” καλεῖ, ὡς τέλειον ἐν κακίᾳ· τὸ
 γὰρ τέλειον τῇ ἀνδρὸς τετίμηκε προσηγορίᾳ 26–27 *Ps* 5:7 30–31 2 *Cor* 11:2

1 αὐτὸν M 5 οὐ γὰρ Schwartz : οὐκ ἄρ’ MF 19 τῷ¹ om. M 28 καλῶν
 Schwartz : καλεῖ M²F 31 ἢ scripsi : καὶ MF : εἴτε Schwartz

λέγων “Μέχρι κατανήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως (τοῦ υἱοῦ) τοῦ θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ
 5 κυβεῖα τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδεῖαν τῆς πλάνης, ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα”· ταῦτα λέ- 4
 γων “εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος Χριστοῦ”, “ὅς ἐστι κεφαλὴ” καὶ ἀνὴρ ὁ μόνος ἐν δικαιοσύνῃ τέλειος. Ἡμεῖς δὲ οἱ νήπιοι τοὺς παραφυσῶντας εἰς φουσίωσιν φυλαξάμενοι τῶν αἱρέσεων ἀνέμους καὶ μὴ καταπιστεύ-
 10 οντες τοῖς ἄλλοις ἡμῖν νομοθετοῦσι πατέρας, τελειούμεθα τότε, ὅτε ἐσμέν ἐκκλησία, τὴν κεφαλὴν, τὸν Χριστὸν, ἀπειληφότες.

Ἐνταῦθα ἐπιστῆσαι δίκαιον τῇ προσηγορίᾳ τοῦ νηπίου, ὅτι οὐκ ἐπὶ 19,1
 ἀφρόνων τάττεται τὸ νήπιον· νηπύτιος μὲν γὰρ οὗτος, νήπιος δὲ ὁ νε-
 ἥπιος, ὡς ἥπιος ὁ ἀπαλόφρων, οἷον ἥπιος νεωστὶ καὶ πρᾶος τῷ τρόπῳ
 15 γενόμενος. Τοῦτό τοι σαφέστατα ὁ μακάριος Παῦλος ὑπεσημνήνατο 2
 εἰπὼν· “Δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι ἐγενήθημεν
 ἥπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἂν τροφὸς θάλπη τὰ ἐαυτῆς τέκνα”. Ἦπιος 3
 οὗν ὁ νήπιος καὶ ταύτῃ μᾶλλον ἀταλός, ἀπαλός καὶ ἀπλοῦς καὶ ἄδο-
 λος καὶ ἀνυπόκριτος, ἰθὺς τὴν γνώμην καὶ ὀρθός· τὸ δὲ ἐστὶν ἀπλότη-
 20 τος καὶ ἀληθείας ὑπόστασις. “Ἐπὶ τίνα γάρ”, φησὶν, “ἐπιβλέψω ἢ ἐπὶ
 τὸν πρᾶον καὶ ἡσύχιον;” Τοιοῦτος γὰρ ὁ παρθένιος τρόπος, ἀταλός
 καὶ ἀπλαστος· διὸ καὶ τὴν παρθένον ἀταλὴν νύμφην καὶ τὸν παῖδα
 ἀταλάφρονα κεκληθῆναι ἔθος, ἀταλοι δὲ ἡμεῖς οἱ ἀπαλοι πρὸς πειθῶ 4
 καὶ εὐέργαστοι πρὸς ἀγαθωσύνην ἄχολοί τε καὶ ἀνεπίμκτοι κακοφρο-
 25 σύνη καὶ σκολιότητι· ἡ μὲν γὰρ γενεὰ ἡ παλαιὰ σκολιά καὶ σκληροκάρ-
 διος, χορὸς δὲ νηπίων, ὁ καινὸς ἡμεῖς λαός, τρυφερός ὡς παῖς. Ἐπὶ δὲ 5
 “ταῖς καρδίαις τῶν ἀκάκων” ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ χαίρειν ὁ
 ἀπόστολος ὁμολογεῖ, καὶ διὸ ὅρον τινὰ νηπίων, ὡς εἰπεῖν, ἀποδίδωσιν
 εἰπὼν· “Θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀκεραίους δὲ
 30 εἰς τὸ κακόν.”

1-6 Eph 4:13-15 7 Eph 4:12 | Eph 4:15 11 Eph 5:23; Col 1:18 13-14 et
 14.1-2 cf. *Etymol. Magn.* s.v. νήπιος 16-17 1 Thess 2:7 17-19 cf. Hesych. s.v.
 ἀταλά 20-21 Is 66:2 22-23 cf. *Iliad.* 6.400 25-26 cf. *Act* 2:40; *Phil* 2:15; *Mt*
 19:8 26-30 *Rom* 16:18-19

1 κατανήσωμεν M et NT; κατανήσομεν F 2 τοῦ υἱοῦ addidi ex NT 8 οἱ om.
 F 10 ἄλλους ἡμῖν νομοθετοῦσι Markland : ἄλλως ἡμῖν νομοθετοῦσι MF 17 ἥπιοι
 FM in mg : νήπιοι M in textu 21 πρᾶον : ταπεινὸν LXX | τρόπος Markland (cf.
 v. 14) λόγος MF | ἀταλὸς Potter : ἀταλός MF

20,1 Καὶ γὰρ οὐδὲ ἔστιν τὸ ὄνομα τοῦ νηπίου κατὰ στέρησιν ἡμῖν νο-
 ούμενον, ἐπεὶ τὸ νῆ στερητικὸν γραμματικῶν νομοθετοῦσιν παῖδες.
 Εἰ γὰρ ἄφρονες ἡμᾶς οἱ τῆς νηπιότητος κατατρέχοντες καλοῦσιν,
 ὁρᾶτε πῶς βλασημοῦσιν ἐπὶ τὸν κύριον τοὺς εἰς θεὸν καταπεφευ-
 2 γότας ἄφρονες ὑπολαμβάνοντες· εἰ δέ, ὅπερ καὶ μᾶλλον ἐξακουστέον, 5
 τοὺς νηπίους καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῶν ἀπλῶν ἐκδέχονται, χαίρωμεν τῇ προσ-
 ηγορίᾳ· νήπια γὰρ αἱ νέαι φρένες εἰσίν, ἐν παλαιᾷ τῇ ἀφροσύνῃ αἱ
 νεωστὶ συνεταί, αἱ κατὰ τὴν διαθήκην τὴν καινὴν ἀνατείλασαι. Ἐναγ-
 χος γοῦν ἔγνωσται ὁ θεὸς κατὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν. “Θεὸν γὰρ
 3 οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ.” Νέοι τοίνυν 10
 ὁ λαὸς ὁ καινὸς πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ πρεσβυτέρου λαοῦ, τὰ νέα
 μαθόντες ἀγαθὰ. Καὶ ἔστιν ἡμῖν τὸ οὕθαρ τῆς ἡλικίας ἢ ἀγήρως αὐτῇ
 νεότης, ἐν ᾗ πρὸς νόησιν αἰεὶ ἀκμάζομεν, αἰεὶ νέοι καὶ αἰεὶ ἥπιοι καὶ
 4 αἰεὶ καινοί· χρηὶ γὰρ εἶναι καινοὺς τοὺς λόγου καινοῦ μετεληφότας. Τὸ
 δὲ αἰδιότητος μετεληφὸς ἐξομοιοῦσθαι φιλεῖ τῷ ἀφθάρτῳ, ὥς εἶναι 15
 ἡμῖν τῆς παιδικῆς ἡλικίας τὴν προσηγορίαν ἕαρ παντὸς τοῦ ζῆν διὰ
 τὸ ἀγήρῳ εἶναι τὴν ἐν ἡμῖν ἀλήθειαν καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἀνακεχυμένον
 21,1 ἡμῶν τὸν τρόπον. Σοφία δὲ αἰεθαλῆς, αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως
 ἔχουσα καὶ οὐποτε μεταβάλλουσα.

“Τὰ παιδιά”, φησίν, “αὐτῶν ἐπ’ ὧμων ἀρθήσονται καὶ ἐπὶ γονάτων 20
 παρακληθήσονται· ὥς εἴ τινα μήτηρ παρακαλέσει, οὕτως καὶ γὰρ ὑμᾶς
 παρακαλέσω.” Ἡ μήτηρ προσάγεται τὰ παιδιά καὶ ἡμεῖς ζητοῦμεν
 S 40 2 τὴν μητέρα, τὴν ἐκκλησίαν. | Τὸ μὲν τοίνυν [καί] ἀσθενὲς καὶ ἀπα-
 λὸν ἅπαν, ἅτε δι’ ἀσθενείαν [ἧ] βοηθείας δεόμενον, κεχαρισμένον τέ
 ἐστὶ καὶ ἡδὺ καὶ τερπνόν, τοῦ θεοῦ μὴ περιῤυσταμένου τῷ τηλικῶδε 25
 τὴν βοήθειαν· ὥς γὰρ οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες ἥδιον ὁρῶσιν τῶν
 μὲν ἵππων τοὺς πῶλους, τῶν δὲ βοῶν τὰ μικρὰ μοσχάρια καὶ λέοντος
 σκύμνον καὶ ἐλάφου νεβρὸν καὶ ἀνθρώπου παιδίον, οὕτως καὶ τῶν
 ὄλων ὁ πατήρ τοὺς εἰς αὐτὸν καταπεφευγότας προσίεται καὶ ἀναγεν-
 νήσας πνεύματι εἰς υἱοθεσίαν ἡπίους οἶδεν καὶ φιλεῖ τούτους μόνους 30
 καὶ βοηθεῖ καὶ ὑπερμαχεῖ καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζει παιδιά.

9–10 Mt 11:27; Lc 10:22 15–17 cf. Aristot. *Rhet.* A 7, 1365a31; Γ 10, 1411a1
 18–19 cf. Plat. *Phaed.* 78c6 20–22 Is 66:12–13 22–23 cf. 1.42.1; 3.99.1

6 ἐκδέχονται M | χαίρωμεν F 14 καινου F : καὶ νοῦ M 17 τὸν ante ἀνακεχυ-
 μένον MF, transp. Wilamowitz 23–24 καὶ et ἡ del. Mayor 25–26 τοῦ θεοῦ μὴ
 περιῤυσταμένου τῷ τηλικῶδε τὴν βοήθειαν M^{pc} et F^{pc} in mg : τοῦ θυμηκοῦ (θυμικοῦ
 F) ἱσταμένου τῷ (τοῦ F) τηλικῶδε τὴν βοήθειαν MF¹ : τοῦ θεοῦ [μὴ] παρισταμένου
 τῷ τηλικῶδε εἰς βοήθειαν Mayor 27 λέοντος Doehner : λεόντων MF 31 παιδιά
 Mayor : παιδίον MF

Ἐγὼ καὶ τὸν Ἰσαάκ εἰς παῖδα ἀναφέρω· γέλως ἐρμηνεύεται ὁ Ἰσαάκ. 3
 Τοῦτον ἐώρακεν παίζοντα μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ βοηθοῦ, τῆς Ῥεβέκκας, ὁ περιέρχων βασιλεύς. Βασιλεύς μοι δοκεῖ (Ἀβιμέλεχ ὄνομα αὐτῷ) σοφία τις εἶναι ὑπερκόσμος, κατασκοποῦσα τῆς παιδείας τὸ μυστήριον. 5
 Ῥεβέκκαν δὲ ἐρμηνεύουσιν ὑπομονήν. Ὡς τῆς φρονίμου παιδίδας, γέλως [καὶ] δι' ὑπομονῆς βοηθούμενος καὶ ἔφορος ὁ βασιλεύς. 4
 Ἀγαλλιᾶται τὸ πνεῦμα τῶν ἐν Χριστῷ παιδίων ἐν ὑπομονῇ πολιτευομένων καὶ αὕτη ἡ θεία παιδιά. Τοιαύτην τινὰ παίζειν παιδιὰν τὸν 22,1
 ἑαυτοῦ Δία Ἡράκλειτος λέγει. Τί γὰρ ἄλλο εὐπρεπὲς ἔργον σοφῷ καὶ 10
 τελείῳ ἢ παίζειν καὶ συνευφραίνεσθαι τῇ τῶν καλῶν ὑπομονῇ καὶ τῇ διοικήσει τῶν καλῶν, συμπανηγυρίζοντα τῷ θεῷ;

Ἔστι (δὲ) καὶ ἄλλως ὑπολαβεῖν τὸ ὑπὸ τῆς προφητείας μηνυόμενον· 2
 χαίροντας ἡμᾶς καὶ γελῶντας ἐπὶ σωτηρίᾳ ὡς τὸν Ἰσαάκ. Ἐγέλα δὲ καὶ κείνος τοῦ θανάτου λελυμένος, παίζων καὶ ἀγαλλιώμενος σὺν τῇ 15
 νύμφῃ τῇ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν βοηθῷ, τῇ ἐκκλησίᾳ· ἢ ὑπομονὴ ὄνομα πάγιον τίθεται, ἥτοι ἐπεὶ μόνη αὕτη εἰς τοὺς αἰῶνας μένει χαίρουσα ἀεὶ ἢ ἐξ ὑπομονῆς τῶν πιστευόντων συνέστηκεν, οἳ ἔσμεν μέλη Χριστοῦ· καὶ ἡ τῶν εἰς τέλος ὑπομεινάντων μαρτυρία καὶ ἡ ἐπὶ τούτοις 20
 εὐχαριστία, αὕτη δὴ ἐστίν ἡ μυστικὴ παιδιά καὶ ἡ σὺν τῇ σεμνῇ θυμηδία βοηθοῦσα σωτηρία. Ὁ γοῦν βασιλεύς ὁ Χριστὸς ἄνωθεν ἡμῶν 3
 ἐπισκοπεῖ τὸν γέλωτα καὶ “διακύψας τῆς θυρίδος”, ὥς φησιν ἡ γραφή, τὴν εὐχαριστίαν καὶ τὴν εὐλογίαν ἀγαλλιάσιν τε καὶ εὐφροσύνην, ἔτι 25
 τε ὑπομονὴν συνεργοῦσαν, καὶ τὴν τούτων συμπλοκὴν, τὴν ἐκκλησίαν, ἐποπτεύει τὴν ἑαυτοῦ, μόνον ἐπιδεικνὺς τὸ πρόσωπον τὸ αὐτοῦ τὸ
 λείπον τῇ ἐκκλησίᾳ, βασιλείῳ τελειουμένη κεφαλῇ.

2–6 et 9–11 cf. *Gen* 26:8; Philon. *Quaest. in Gen.* 4.188; *De plantat.* 169–170: Οὗτός ἐστιν Ἰσαάκ, ὃς ἐρμηνεύεται γέλως, ὃ παίζειν μετὰ τῆς ὑπομονῆς, ἣν Ῥεβέκκαν Ἑβραῖοι καλοῦσιν, ἀρμόττει. Τὴν δὲ θεϊὰν παιδιὰν τῆς ψυχῆς ιδιώτη μὲν οὐ θέμις ἰδεῖν, βασιλεὶ δὲ ἔξεστιν, ὃ πάμπολον χρόνον παρώκησεν, εἰ καὶ μὴ πάντ' ἐνφύκησε αἰῶνα, σοφία. Προσαγοφεύεται οὗτος “Ἀβιμέλεχ, ὃς διακύψας τῇ θυρίδι,” τῷ διοικῆντι καὶ φωσφόρῳ τῆς διανοίας ὁμιατῇ, “τὸν Ἰσαάκ εἶδε παίζοντα μετὰ Ῥεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ.” Τί γὰρ ἄλλο ἐμπρεπὲς ἔργον σοφῷ ἢ τὸ παίζειν καὶ γανοῦσθαι καὶ συνευφραίνεσθαι τῇ τῶν καλῶν ὑπομονῇ; 2 βοηθοῦ: cf. *Gen* 2:18 8–9 cf. *Heracliti* B 52 DK = *Fr.* 93 *Marcovich*: Αἰὼν παῖς ἐστὶ παίζων, πεσσεύων· παιδὸς ἡ βασιληίῃ 17 cf. *Mt* 10:22; 24:13; *Apo*c 13:10; 14:12 21 *Gen* 26:8 24–25 cf. *Eph* 1:22; 5:23; *Col* 1:18

4 et 5–6 παιδείας MF 6 καὶ del. Mayor 8 παιδεία MF | παιδείαν MF 9 εὐπρεπὲς : ἐμπρεπὲς Wendland ex Philone 12 δὲ addidi 16 πάγιον : πανάγιον Tengblad 17 ἢ MF 19 δὴ scripsi : δέ MF : del. Schwartz | παιδεία MF 24 ἐποπτεύει M^{pc} : ἐποπτεύειν M^{ac}F

- 23,1 Καὶ ποῦ ἄρα ἦν ἡ θυρίς, δι' ἧς ὁ κύριος ἐδείκνυτο; Ἡ σάρξ, δι' ἧς
 πεφανέρωται. Αὐτὸς τ' ἔτι ὁ Ἰσαάκ (καὶ γὰρ ἔστιν ἐτέρως ἐκλαβεῖν)
 τύπος [ὅς] ἔστι τοῦ κυρίου, παῖς μὲν ὡς υἱός (καὶ γὰρ υἱὸς ἦν Ἀβραάμ,
 ὡς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ), ἱερεῖον δὲ ὡς ὁ κύριος. Ἀλλ' οὐ κεκάρπωται
 ὡς ὁ κύριος, μόνον ἐβάστασε τὰ ξύλα τῆς ἱερουργίας ὁ Ἰσαάκ, ὡς 5
- 2 ὁ κύριος τὸ ξύλον. Ἐγέλα δὲ μυστικῶς, ἐμπλῆσαι ἡμᾶς προφητεῶν
 χαρᾶς τὸν κύριον τοὺς αἵματι κυρίου ἐκ φθορᾶς λελυτρωμένους. Οὐκ
 ἔπαθεν δέ, (οὐ) μόνον εἰκότως ἄρα [ὁ Ἰσαάκ] τὰ πρωτεῖα τοῦ πάθους
 παραχωρῶν τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τοῦ κυρίου τὴν θεϊότητα αἰνιττόμενος
 μὴ σφαγεῖς· ἀνέστη γὰρ μετὰ τὴν κηδεῖαν ὁ Ἰησοῦς (ὥσει) μὴ παθών, 10
 καθάπερ ἱερουργίας ἀφεμένος ὁ Ἰσαάκ.
- 24,1 Μέγιστον δὲ εἰς συνηγορίαν καὶ ἄλλο παραθήσομαι τοῦ προκειμέ-
 νου. Τὸν κύριον αὐτὸν ὀνομάζει παιδίον, τοῦτο διὰ Ἡσαίου θεσπίζον,
 τὸ πνεῦμα· “Ἰδοὺ παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ
 ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μεγάλης βου- 15
 2 λῆς ἄγγελος.” Τί οὖν τὸ παιδίον τὸ νηπίον, οὗ κατ' εἰκόνα ἡμεῖς οἱ νή-
 πιοι; Διὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου διηγεῖται τὸ μέγεθος αὐτοῦ· θαυμαστός
 σύμβουλος, θεὸς δυνάστης, πατὴρ αἰώνιος, ἄρχων εἰρήνης τῷ πληθύ-
 3 νειν τὴν παιδείαν· “καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας”. “Ὡ τοῦ
 μεγάλου θεοῦ, ὃ τοῦ τελείου παιδίου· υἱὸς ἐν πατρὶ, καὶ πατὴρ ἐν υἱῷ· 20
 καὶ πῶς οὐ τέλειος ἡ παιδεία τοῦ παιδίου ἐκείνου, ἡ ἐπὶ πάντας διήκει
 τοὺς παῖδας ἡμᾶς παιδαγωγοῦσα τοὺς νηπίους αὐτοῦ; Οὗτος εἰς ἡμᾶς
 4 ἐξεπέτασε τὰς χεῖρας τὰς ἐναργῶς πεπιστευμένας. Τούτῳ προσημαρτυ-
 ρεῖ τῷ παιδίῳ καὶ Ἰωάννης “ὁ μεῖζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφη-
 25 τής”· “Ἰδοὺ ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ”. Ἐπεὶ γὰρ ἄρνας ὀνομάζει ἡ γραφὴ 25
 τοὺς παῖδας τοὺς νηπίους, τὸν θεὸν τὸν λόγον, τὸν δι' ἡμᾶς ἄνθρωπον
 γενόμενον, κατὰ πάντα ἡμῖν ἀπεικάζεσθαι βουλούμενον, ἄμνὸν κέκλη-
 κεν τοῦ θεοῦ, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν νηπίον τοῦ πατρὸς.

5 cf. *Gen* 22:6; *Io* 19:17 7 cf. 2.19.4; 1 *Petri* 1:18–19 14–16 *Is* 9:5 17–19 cf. *Is* 9:6 et Staehlin, *Clem. und die Septuaginta*, p. 63 20 cf. *Io* 10:38 22–23 cf. *Is* 65:2; *Rom* 10:21 24–25 *Lc* 7:28 18–19 *Io* 1:29 et 36 25–28 ἐπειδὴ ἄρνας ... τοῦ θεοῦ: *Catena Nicetae* ad *Io* 1:29 in codd. Monac. 437 (p. 113) et 37 (f. 38^a) 26–27 cf. *Heb* 2:17; 4:15

2 τ' ἔτι Fruechtel : τ' ἐστιν M : ἐστιν F : δὲ Jackson, Staehlin 3 ὅς del. Jackson 8 οὐ add. Wilamowitz | ὁ Ἰσαάκ del Wilamowitz 9 αἰνιττόμενος scripsi : αἰνιττεται MF 10 ὥσει addidi : ὥς add. iam Markland : διαφθορὰν addi suad. Staehlin (conl. *Act* 2:27) 11 ὁ Ἰσαάκ in mg add M^{pc} 26 τὸν² om. *Cat*.

6. *Πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντας τὴν τῶν παιδίων
καὶ νηπίων προσηγορίαν τὴν τῶν πρώτων
μαθημάτων αἰνίττεσθαι διδαχὴν*

Ἦξεστι δὲ ἡμῖν ἐκ περιουσίας πρὸς τοὺς φιλεγκλήμονας ἐπαποδύσα- 25,1
5 σθαι· οὐ γὰρ παῖδες ἡμεῖς καὶ νήπιοι πρὸς τὸ παιδαριῶδες καὶ εὐ-
καταφρόνητον τῆς μαθήσεως προσηγορεύμεθα, καθὼς οἱ εἰς γνῶσιν
πεφυσιωμένοι διαβεβλήκασιν· ἀναγεννηθέντες γοῦν εὐθέως τὸ τέλειον
ἀπειλήφαμεν, οὗ ἔνεκεν ἐσπεύδομεν. Ἐφωτίσθημεν γάρ· τὸ δὲ ἔστιν
ἐπιγνῶναι τὸν θεόν. Οὐκουν ἀτελὴς ὁ ἐγνωκὼς τὸ τέλειον. Καί μου
10 μὴ λάβησθε ὁμολογοῦντος ἐγνωκέναι τὸν θεόν. Ὡδέ πως γὰρ ἔδοξεν | S 41
εἰπεῖν τῷ λόγῳ· “ὁ δὲ ἐλεύθερος.” Αὐτίκα γοῦν βαπτιζομένῳ τῷ κυ- 2
ρίῳ ἀπ’ οὐρανῶν ἐπήχησε φωνὴ μάρτυς ἡγαπημένον· “Υἱός μου εἰ σὺ
ἀγαπητός, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.” Πυθώμεθα οὖν τῶν σοφῶν
σήμερον ἀναγεννηθεῖς ὁ Χριστὸς ἤδη τέλειός ἐστιν ἢ, ὅπερ ἀτοπώ-
15 τατον, ἔλλιπής; Εἰ δὲ τοῦτο, προσμαθεῖν τι αὐτῷ δεῖ. Ἀλλὰ προσμα-
θεῖν μὲν αὐτὸν εἰκὸς οὐδὲ ἐν θεὸν ὄντα. Οὐ γὰρ μεῖζων τις εἴη τοῦ
λόγου (λόγος) οὐδὲ μὴν διδάσκαλος τοῦ μόνου διδασκάλου. Μὴ τι 3
οὖν ὁμολογήσουσιν ἄκοντες τὸν λόγον, τέλειον ἐκ τελείου φύντα τοῦ
πατρὸς, κατὰ τὴν οἰκονομικὴν προδιατύπωσιν ἀναγεννηθῆναι τελείως;
20 Καὶ εἰ τέλειος ἦν, τί ἐβαπτίζετο ὁ τέλειος; Ἦδεῖ, φασί, πληρῶσαι τὸ
ἐπάγγελμα τὸ ἀνθρώπινον. Παγάλως. Φημὶ γάρ· ἅμα τοῖνυν τῷ βα-
πτίζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ Ἰωάννου γίνεται τέλειος; Δῆλον ὅτι. Οὐδὲν οὖν
πρὸς αὐτοῦ προσέμαθεν; Οὐ γάρ. Τελειοῦται δὲ τῷ λουτρῷ μόνῳ καὶ
τοῦ πνεύματος τῇ καθόδῳ ἀγιάζεται; οὕτως ἔχει.

25 Τὸ δὲ αὐτὸ συμβαίνει τοῦτο καὶ περὶ ἡμᾶς, ὧν γέγονεν ὑπογραφή ὁ 26,1
κύριος· βαπτιζόμενοι φωτιζόμεθα, φωτιζόμενοι υἱοποιούμεθα, υἱοποι-
ούμενοι τελειούμεθα, τελειούμενοι ἀπαθανατιζόμεθα· “Ἐγώ”, φησίν,
“εἶπα, θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες.” Καλεῖται δὲ πολλαχῶς τὸ 2
ἔργον τοῦτο, χάρισμα καὶ φῶτισμα καὶ τέλειον καὶ λουτρὸν· λουτρὸν
30 μὲν δι’ οὗ τὰς ἁμαρτίας ἀπορρυνπτόμεθα, χάρισμα δὲ ὃ τὰ ἐπὶ τοῖς
ἁμαρτήμασιν ἐπιτίμια ἀνιέται, φῶτισμα δὲ δι’ οὗ τὸ ἅγιον ἐκείνο φῶς
τὸ σωτήριον ἐποπτεύεται, τουτέστιν δι’ οὗ τὸ θεῖον δῶσωποῦμεν, τέ-

6–7 cf. 1 *Cor* 8:1 11 cf. *Io* 8:36 12–13 *Mt* 3:17; *Ps* 2:7 27–28 *Ps* 81:6
29 χάρισμα: cf. *Rom* 6:23 | φῶτισμα: cf. 2 *Cor* 4:4 | τέλειον: cf. *Jac* 1:17 | λουτρὸν:
cf. *Ti* 3:5

9 τὸν om. F 13 πυθώμεθα F^{pc} : πυθόμεθα MF^{ac} 15 ἔλλιπής F^{pc} : ἔλλειπής
MF^{ac} 17 λόγος add. Tengblad (p. 80) 19 τελέως MF 27 ἀθανατιζόμεθα M
31 ἀνιέται Staehlin : ἀνεῖται MF

- 3 λειον δὲ τὸ ἀπροσδεές φαμεν. Τί γὰρ ἔτι λείπεται τῷ θεὸν ἐγνωκότι;
Καὶ γὰρ ἄτοπον ὡς ἀληθῶς χάρισμα κεκλησθαι θεοῦ τὸ μὴ πεπλη-
ρωμένον· τέλειος δὲ ὢν τέλεια χαριεῖται δήπουθεν· ὡς δὲ ἅμα τῷ
κελεῦσαι αὐτὸν πάντα γίνεται, οὕτως ἔπεται τῷ χαρίσασθαι μόνον
βουληθῆναι αὐτὸν (τὸ) πεπληρωθῆναι τὴν χάριν. Τὸ γὰρ μέλλον τοῦ 5
χρόνου τῇ δυνάμει τοῦ θελήματος προλαμβάνεται.
- 27,1 Πρὸς δὲ καὶ ἡ τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴ σωτηρίας ἐστὶν ἀρχή. Μόνον
δὲ ἄρα οἱ πρῶτον ἀψάμενοι τῶν ὅρων τῆς ζωῆς ἤδη τέλειοι, ζῶμεν
δὲ ἤδη οἱ θανάτου κεχωρισμένοι. Σωτηρία τοίνυν τὸ ἔπεσθαι Χριστῷ.
“Ὁ γὰρ γέγονεν ἐν αὐτῷ, ζωὴ ἐστίν.” “Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν”, φησὶν, 10
“ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν
αἰώνιον καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου
2 εἰς τὴν ζωὴν.” Οὕτω τὸ πιστεῦσαι μόνον καὶ ἀναγεννηθῆναι τελείως
ἐστὶν ἐν ζωῇ· οὐ γὰρ ποτε ἀσθενεῖ ὁ θεός. Ὡς γὰρ τὸ θέλημα αὐτοῦ
ἔργον ἐστὶ καὶ τοῦτο κόσμος ὀνομάζεται, οὕτως καὶ τὸ βούλημα αὐτοῦ 15
ἀνθρώπων ἐστὶ σωτηρία καὶ τοῦτο ἐκκλησία κέκληται. Οἶδεν οὖν οὓς
κέκληκεν, οὓς (δὲ κέκληκεν), σέσωκεν· κέκληκεν δὲ ἅμα καὶ σέσωκεν.
- 3 “Αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς”, φησὶν ὁ ἀπόστολος, “θεοδίδακτοί ἐστε.” Οὐκ ἄρα
θεμιτὸν ἡμῖν ἀτελές τὸ ὑπ’ αὐτοῦ διδασκόμενον νοεῖν, τὸ δὲ μάθημα
ἀίδιος σωτηρία ἀϊδίου σωτήρος, ᾧ ἡ χάρις εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. 20
Καὶ ὁ μόνον ἀναγεννηθεῖς, ὥσπερ οὖν καὶ τοῦνομα ἔχει, φωτισθεὶς
ἀπήλλακται μὲν παραχρῆμα τοῦ σκότους, ἀπείληφεν δὲ αὐτόθεν τὸ
φῶς.
- 28,1 “Ὡσπερ οὖν οἱ τὸν ὕπνον ἀποσεισάμενοι εὐθέως ἐνδοθεν ἐγρηγόρα-
σιν. Μᾶλλον δὲ καθάπερ οἱ τὸ ὑπόχυμα τῶν ὀφθαλμῶν κατάγειν πει- 25
ρῶμενοι οὐ τὸ φῶς αὐτοῖς ἔξωθεν χορηγοῦσιν [ὁ οὐκ ἔχουσιν], τὸ δὲ
ἐμπόδιον ταῖς ὄψεσι καταβιάζοντες ἐλευθέραν ἀπολείπουν τὴν κό-
ρην, οὕτως καὶ οἱ βαπτιζόμενοι, τὰς ἐπισκοτούσας ἁμαρτίας τῷ θείῳ
πνεύματι ἀγλῦος δίκην ἀποτριψάμενοι, ἐλευθέρον καὶ ἀνεμπόδιστον
καὶ φωτεινὸν ὄμμα τοῦ πνεύματος ἴσχομεν, ᾧ δὴ μόνῳ τὸ θεῖον ἐπο- 30

3 cf. *Jac* 1:17 3–4 cf. *Ps* 32:9; 148:5; *Gen* 1:3 7 ἀρχή: cf. *Strom.* 4.8.5; *Plat. Gorg.* 478c5; *Philon. De sacrif. Ab. et Caini* 135; *Io. Dam. Sacca Parall.* Fr. 186 *Holl et al.* 10 *Io* 1:3–4 | *Io* 5:24 18 1 *Thess* 4:9 25–28 cf. *Sen. Ep.* 94.5 et 18 30 ὄμμα τοῦ πνεύματος: cf. 1.77.2; 2.1.3; 2.81.1; *Protr.* 68.4; 113.2; *Strom.* 1.10.4; 5.73.2; *Plat. Res publ.* 7, 519b3; 533d2; 540a7; *Philon. De migrat. Abr.* 39 et al.

1 λείπει *Stachlin* 4 κελεῦσαι *MF* (cf. 1.7.1) : θελήσαι *Markland* (conl. 1.27.2; *Protr.* 63.3) 5 τὸ add. *Stachlin* 6 προσλαμβάνεται *MF*, corr. *Lowth* 7 μόνον *Schwartz* : μόνοι *MF* 8 ἀψάμενοι *Fruechtel* (conl. *Philon. De agric.* 161) : ἀρξάμενοι *MF* : δραξάμενοι *Muenzel* 11 τὸν λόγον *M* : τῶν λόγων *F* 17 δὲ κέκληκεν add. *Schwartz* 26 ὁ οὐκ ἔχουσιν *seclusi ut glossema*

πτεύομεν, οὐρανόθεν ἐπεισρέοντος ἡμῖν τοῦ ἁγίου πνεύματος· κρᾶμα ²
 τοῦτο αὐγῆς αἰδίου τὸ ἀἰδιον φῶς ἰδεῖν δυναμένης· ἐπεὶ τὸ ὅμοιον τῷ
 ὁμοίῳ φίλον, φίλον δὲ τὸ ἅγιον τῷ ἔξ οὗ τὸ ἅγιον, ὃ δὴ κυρίως κέκλη-
 ται φῶς· “Ἦτε γάρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ.” Ἐντεῦθεν τὸν
⁵ ἄνθρωπον ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἡγοῦμαι κεκλησθαι φῶτα.

Ἄλλ’ οὐδέπω, φασίν, ἀπειλήφεν τὴν τελείαν δωρεάν. Σύμφημι καὶ γὰρ, ³
 πλὴν ἐν φωτὶ ἔστιν καὶ “τὸ σκότος αὐτὸν οὐ καταλαμβάνει”· φωτὸς δὲ
 ἀνὰ μέσον καὶ τοῦ σκότους οὐδὲ ἓν· ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει τῶν πιστευ-
 όντων ἀπόκειται τὸ τέλος· τὸ δὲ οὐκ ἄλλου τινός ἐστι μεταλαβεῖν ἄλλ’
¹⁰ ἢ τῆς προωμολογημένης ἐπαγγελίας τυχεῖν. Μὴ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν ⁴
 χρόνον ἅμα ἅμφω συνίστασθαι φαμεν, τήν τε πρὸς τὸ πέρας ἄφξιν
 καὶ τῆς ἀφίξεως τὴν πρόληψιν· οὐ γὰρ ἔστι ταῦτον αἰὼν καὶ χρόνος,
 οὐδὲ μὴν ὁρμὴ καὶ τέλος [οὐκ ἔστιν]· περὶ ἓν δὲ ἅμφω καὶ περὶ ἅμφω ὁ
 εἶς καταγίνεται. Ἔστι γοῦν, ὡς εἰπεῖν, ὁρμὴ μὲν ἢ πίστις ἐν χρόνῳ γεν- ⁵
¹⁵ νωμένη, τέλος δὲ τὸ τυχεῖν τῆς ἐπαγγελίας εἰς αἰῶνας βεβαιούμενον.
 Αὐτὸς δὲ ὁ κύριος σαφέστατα τῆς σωτηρίας τὴν ἰσότητα ἀπεκάλυψεν
 εἰπών· “Τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν
 τὸν υἱὸν καὶ πιστεύων ἐπ’ αὐτὸν ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἀναστήσῃ
 αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.”

²⁰ Καθ’ ὅσον μὲν οὖν δυνατόν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ὃν “ἐσχάτην ἡμέ- ^{29,1}
 ραν” ἡνίξατο, εἰς τότε τηρούμενον ὅτε παύσεται, τελείους ἡμᾶς γενέ-
 σθαι πιστεύομεν. Πίστις γὰρ μαθήσεως τελειότης· διὰ τοῦτό φησιν “ὁ
 πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον”. Εἰ τοίνυν οἱ πιστεύσαντες ²
²⁵ ἔχομεν τὴν ζωὴν, τί περαιτέρω τοῦ κεκτησθαι ζωὴν αἰδιον ὑπολείπε-
 ται; Οὐδὲν δὲ ἐνδεῖ τῇ πίστει τελεία οὔση ἔξ ἑαυτῆς καὶ πεπληρωμένη. ^{S 42}
 Εἰ δὲ ἐνδεῖ τι αὐτῇ, οὐκ ἔστιν ὀλοτελής, οὐδὲ πίστις ἐστὶ σκάζουσα
 περὶ τι, οὐδὲ μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀποδημίαν ἄλλα μένει τοὺς πεπιστευκό-
 τας, ἀδιακρίτως ἐνταῦθα ἡρραβωνισμένους. Ἐκεῖνο δὲ τῷ πιστεῦσαι ³
³⁰ ἤδη προειληφότες <τὸ> ἐσόμενον, μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀπολαμβάνομεν
 γενόμενον, ὅπως ἂν ἐκεῖνο πληρωθῇ τὸ λεχθέν· “Γενηθήτω κατὰ τὴν
 πίστιν σου”. Οὗ δὲ ἢ πίστις, ἐνταῦθα ἢ ἐπαγγελία, τελείωσις δὲ ἐπαγ-
 γελίας ἢ ἀνάπαυσις. Ὡστε ἢ μὲν γνώσις ἐν τῷ φωτίσματι, τὸ δὲ πέρας

2–3 cf. Plat. *Gorg.* 510b4; Callim. *Aetia* Fr. 178.10 Pfeiffer; Diogen. 5.16; Apostol. 12.68 et al. 4 *Eph* 5:8 7 cf. Io 1:5 10–12 Μὴ γὰρ ... τὴν πρόληψιν: Philon. *De agric.* 161 17–19 Io 6:40 20–21 cf. 2 *Petri* 3:7 22–23 Io 3:36 28 cf. 2 *Cor* 1:22; 5:5; *Eph* 1:14 30–31 Mt 9:29

1 κρᾶμα F : κρᾶμμα M 2 αἰδίου M : αἰδιον F 12 κατάληψιν Philo 13 οὐκ ἔστιν *seclusi* 14–15 γεννωμένη FM^{pc} : γενομένη M^{ac} 18 ἔχῃ F^{pc} : ἔχει MF^{ac} 27 ἄλλα μένει Wilamowitz : ἀναμένει MF 28 τῷ M : τὸ F 29 τὸ addidi 30 ἂν Dindorf : τ’ἂν MF

4 τῆς γνώσεως ἢ ἀνάπauσις, ὃ δὴ ἔσχατον νοεῖται ὀρεκτόν. Καθάπερ
οὖν τῇ πείρᾳ ἢ ἀπειρία καταλύεται καὶ τῷ πόρῳ ἢ ἀπορία, οὕτως
ἀνάγκη τῷ φωτισμῷ ἔξαφανίζεσθαι τὸ σκότος· ἡ ἄγνοια δὲ τὸ σκό-
τος, καθ' ἣν περιπίπτομεν τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀμβλυποῦντες περὶ τὴν
ἀλήθειαν. Φωτισμὸς ἄρα ἡ γνώσις ἐστίν, ὃ ἔξαφανίζων τὴν ἄγνοιαν 5
5 καὶ τὸ διορατικὸν ἐντιθεῖς. Ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν χειρόνων ἀποβολὴ τῶν
κρειπτόνων ἐστίν ἀποκάλυψις. Ἄ γὰρ ἡ ἄγνοια συνέδησεν κακῶς,
ταῦτα διὰ τῆς ἐπιγνώσεως ἀναλύεται καλῶς. Τὰ δὲ δεσμὰ ταῦτα, ἣ
τάχος, ἀνίεται πίστει μὲν ἀνθρωπίνῃ, θεϊκῇ δὲ τῇ χάριτι, ἀφιεμένων
τῶν πλημμελημάτων ἐνὶ παιωνίᾳ φαρμάκῳ, λογικῷ βαπτίσματι. 10
30,1 Πάντα μὲν οὖν ἀπολούμεθα τὰ ἁμαρτήματα, οὐκ ἐτι δὲ ἐσμεν παρὰ
πόδας κακοί. Μία χάρις αὕτη τοῦ φωτίσματος τὸ μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι
τῷ πρὶν ἢ λούσασθαι τὸν τρόπον. Ὅτε δὲ ἡ γνώσις συνανατέλλει τῷ
φωτίσματι περιαστρέπτουσα τὸν νοῦν, [καὶ] εὐθέως ἀκούομεν μαθη-
ταὶ οἱ ἁμαθεῖς, πρότερόν ποτε τῆς μαθήσεως ἐκείνης προσγενομένης· 15
2 οὐ γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν τὸν χρόνον. Ἡ μὲν γὰρ κατήχησις εἰς πίστιν
περιάγει, πίστις δὲ ἅμα βαπτίσματι ἀγίῳ παιδεύεται πνεύματι. Ἔτι, ὅτι
γε μία καθολικὴ τῆς ἀνθρωπότητος σωτηρία ἡ πίστις, ἰσότης δὲ καὶ
κοινωνία τοῦ δικαίου καὶ φιλανθρώπου θεοῦ ἡ αὕτη πρὸς πάντας, ὃ
3 ἀπόστολος σαφέστατα ἐξηγήσατο, ὧδέ πως εἰπών· “Πρὸ τοῦ δὲ ἐλθεῖν 20
τὴν πίστιν ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα συγκλειόμενοι εἰς τὴν μέλλουσαν
πίστιν ἀποκαλυφθῆναι· ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς
Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν· ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως οὐκ ἐτι
ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν.”
31,1 Οὐκ ἀκούετε ὅτι ὑπ' ἐκείνων τὸν νόμον οὐκ ἐτι ἐσμέν, ὃς ἦν μετὰ φό- 25
βου, ὑπὸ δὲ τὸν λόγον τῆς προαιρέσεως τὸν παιδαγωγόν; Εἴτα μέντοι
ἐπήγαγεν τὴν ἀπάσης ἐκτὸς προσωποληψίας φωνήν· “Πάντες γὰρ υἱοὶ
ἐστε διὰ πίστεως θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὅσοι γὰρ εἰς Χριστόν ἐβαπτί-
σθητε, Χριστόν ἐνεδύσασθε. Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὔτε Ἕλλην, οὐκ ἔνι
δοῦλος οὔτε ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς 30
2 ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.” Οὐκ ἄρα οἱ μὲν γνωστικοί, οἱ δὲ ψυχικοὶ ἐν
αὐτῷ τῷ λόγῳ, ἀλλ' οἱ πάντες ἀποθέμενοι τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας
ἴσοι καὶ πνευματικοὶ παρὰ τῷ κυρίῳ. Καὶ ἀλλαχόθι πάλιν γράφει·

6–7 Isid. Pelus. 1.245 16–17 cf. *Rom* 10:17 20–24 *Gal* 3:23–25 27–31 *Gal*
3:26–28 32 cf. 1 *Petri* 2:1 et 11

7 ἀποκάλυψις : ἀπόληψις Sylburg 13 ὅτε Markland : ὅτι MF : ἔτι Muenzel 14
καὶ del. Staehlin 15 πρότερον Potter : πότερον MF : <οὐ> πρότερον Klostermann
17 ἔτι scripsi : ἐπει MF 25 οὐκ ἀκούετε F in mg : ὑπακούετε MF 28 θεοῦ om.
NT

“Καὶ γὰρ ἑνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι εἴτε ἐλεύθεροι· καὶ πάντες ἐν ᾧ πνεύματι ἐποτίσθημεν.”

Οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τοῖς αὐτῶν ἐκείνων συγχρησασθαι ῥήμασιν, οἱ 32,1
 5 διωλισμὸν μὲν τοῦ πνεύματος τὴν μνήμην τῶν κρειττόνων εἶναι φα-
 σιν. Διωλισμὸν δὲ νοοῦσιν τὸν ἀπὸ τῆς ὑπομνήσεως τῶν ἀμεινόνων
 τῶν χειρόνων χωρισμόν· ἔπεται δὲ ἐξ ἀνάγκης τῷ ὑπομνησθέντι τῶν
 βελτιόνων ἢ μετάνοια ἢ ἐπὶ τοῖς ἥττοσιν· αὐτὸ γοῦν τὸ πνεῦμα ὁμολο-
 γοῦσι μετανοῆσαν ἀναδραμεῖν. Τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον καὶ ἡμεῖς ἐπὶ
 10 τοῖς ἡμαρτημένοις μετανοηκότες, ἀποταξάμενοι τοῖς ἐλαττώμασιν
 αὐτῶν, διωλιζόμενοι βαπτίσματι, πρὸς τὸ αἰδίων ἀνατρέχονεν φῶς, οἱ
 παῖδες πρὸς τὸν πατέρα. “Ἀγαλλιασάμενος γοῦν ἐν τῷ πνεύματι Ἰη- 2
 σοῦς, Ἐξομολογοῦμαι σοι, πάτερ, φησὶν, ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς
 γῆς, ὅτι ἀπέκρυσας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας
 15 αὐτὰ νηπίοις”· νηπίους ἡμᾶς ὁ παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος ἀποκαλῶν
 τοὺς τῶν ἐν κόσμῳ σοφῶν ἐπιτηδειότερους εἰς σωτηρίαν, οἱ σοφοὺς
 σφᾶς ἡγούμενοι τετύφονται. Καὶ ἐπιβοᾶται, ἀγαλλιῶμενος καὶ ὑπερ- 3
 ευφραινόμενος, οἷονεῖ συντραυλίζων τοῖς νηπίοις· “Ναί, ὁ πατήρ, ὅτι
 οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου.” Διὰ τοῦτο τὰ κεκρυμμένα
 20 ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν τοῦ νῦν αἰῶνος ἀπεκαλύφθη τοῖς νηπίοις.
 ᾠήπιοι ἀρα εἰκότως οἱ παῖδες τοῦ θεοῦ οἱ τὸν μὲν παλαιὸν ἀποθήμε- 4
 νοι ἄνθρωπον καὶ τῆς κακίας ἐκδυσάμενοι τὸν χιτῶνα, ἐπενδυσάμενοι
 δὲ τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καινοὶ γενόμενοι, λαὸς ἅγιος, ἀνα-
 γεννηθέντες ἀμίαντον φυλάξωμεν τὸν ἄνθρωπον καὶ νήπιοι ᾧμεν ὡς
 25 βρέφος τοῦ θεοῦ, κεκαθαρμένοι πορνείας καὶ πονηρίας.

Σαφέστατα γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος ἀπήλλαξεν ἡμᾶς τῆς ζητήσεως 33,1
 ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ, ὧδέ πως γράφων· “Ἀδελ-
 φοί, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζεστε, ταῖς δὲ
 φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε.” Τὸ δὲ “ὅτε ἤμην νήπιος, ἐφρόνουν ὡς νήπι- 2

1-3 1 Cor 12:13 5 διωλισμόν: cf. *Ecl. proph.* 7:3 12-15 et 18-19 Lc 10:21
 15-18 νηπίους ... τοῖς νηπίοις: *Catena Nicetae* ad Lc 10:21 in codd. Monac. 33 (f.
 175^v), Monac. 473 (p. 309) et Angel. 100 (f. 212^r) 21-23 *Eph* 4:22 et 24; 1 Cor 15:53;
 2 Cor 5:17 23 λαὸς ἅγιος: cf. 1 *Petri* 2:9 27-29 1 Cor 14:20 29-22.1 et
 22.4-5 1 Cor 13:11

1 ἐν ex NT add. Staehlin 3 πνεῦμα scripsi ex NT : πᾶν M : πόμα F | ἐποτίσθη-
 μεν M^{ac} : ἔφω- M^{pc} 6 ἀπὸ : ὑπὸ Staehlin 13 ὁ θεὸς : κύριε NT 17 σφᾶς
 : ἑαυτοὺς *Cat* 17-19 καὶ ἐπιβοᾶται ... ἔμπροσθέν σου om. *Cat* 20 τῶν σοφῶν
Cat | καὶ συνετῶν om. *Cat* 21 Νήπιοι add. Schwartz 23 τοῦ F : τὴν M |
 καινοὶ γενόμενοι Markland : καινὸς γενόμενος MF 24 νήπιοι ᾧμεν Staehlin :
 νήπιος μὲν MF 25 κεκαθαρμένοι scripsi : κεκαθαρόμενος MF : κεκαθαρόμενον
 Staehlin

- ος, ἐλάλουν ὡς νήπιος” τὴν κατὰ νόμον ἀγωγὴν αἰνίττεται, καθ’ ἣν οὐχ ὡς ἀπλοῦς ἦδη, ἀλλ’ ὡς ἔτι ἄφρων νήπια μὲν φρονῶν ἐδίωκε, νήπια δὲ λαλῶν ἐβλασφήμει τὸν λόγον. Δύο γὰρ σημαίνει τὸ νήπιον.
- 3 “Ἐπειδὴ γέγονα, φησὶν, ἀνὴρ”, πάλιν ὁ Παῦλος λέγει, “κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου.” Οὐχ ἡλικίας μέγεθος ἀτελέες, ἀλλ’ οὐδὲ μὴν χρόνου 5 μέτρον ὠρισμένον, ἀλλ’ οὐδὲ ἀνδρικῶν καὶ ἐντελεστερῶν μαθημάτων διδασκᾶς | ἄλλας ἀπορρήτους αἰνίττεται, τὴν νηπιότητα ὑπερόριον ἀποστέλλων ὁ καταργεῖν αὐτὴν ὁμολογῶν ἀπόστολος, ἀλλὰ νηπίους μὲν τοὺς ἐν νόμῳ λέγει, οἱ τῷ φόβῳ, καθάπερ οἱ παῖδες τοῖς μορμολυκείοις, ἐκταράττονται, ἄνδρας δὲ τοὺς λόγῳ πειθιγνίους καὶ αὐτεξουσίους κέκληκεν· οἱ πεπιστεύκαμεν ἐκουσίῳ προαιρέσει σφωζόμενοι, 10 4 ἐμφρόνως, οὐκ ἀφρόνως, δεδιπτόμενοι τῷ φόβῳ. Αὐτὸς περὶ τούτου μαρτυρήσει ὁ ἀπόστολος, τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὴν προτέραν διαθήκην κληρονόμους λέγων, κατ’ ἐπαγγελίαν δὲ ἡμᾶς. “Λέγω δέ”, φησὶν, “ἐφ’ ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νηπίος ἐστίν, οὐδὲν διαφέρει δούλου 15 κύριος πάντων ὢν, ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶ καὶ οἰκονόμους ἄκρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρὸς. Οὕτως καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι· ὅτε δὲ ἦλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν 20 υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν δι’ αὐτοῦ”.
- 34.1 “Ὅρα πῶς ὁμολόγησεν εἶναι νηπίους τοὺς ὑπὸ φόβον καὶ ἁμαρτίας, τοὺς δὲ ὑπὸ τὴν πίστιν υἱοὺς καλῶν ἀπὴνδρωσεν ὡς πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν ἐν τῷ νόμῳ νηπίων. “Οὐκέτι γάρ”, φησί, “δοῦλος εἶ, ἀλλὰ υἱός· εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος διὰ θεοῦ”. Τί οὖν ἐνδεὶ τῷ υἱῷ μετὰ 25 2 τὴν κληρονομίαν; Χάριεν τοίνυν οὕτως ἐξηγήσασθαι τό “Ὅτε ἦμεν νήπιος”, τουτέστιν ὅτε ἦμεν Ἰουδαῖος (Ἑβραῖος γὰρ ἄνωθεν ἦν), “ὡς νήπιος ἐφρόνουν”, ἐπειδὴ εἰπόμεν τῷ νόμῳ· “ἐπεὶ δὲ γέγονα ἀνὴρ”, οὐκέτι τὰ τοῦ νηπίου, τουτέστι τὰ τοῦ νόμου, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἀνδρὸς φρονῶ, τουτέστι τὰ τοῦ Χριστοῦ, ὃν μόνον ἄνδρα ἢ γραφή, καθὼς 30 προειρηγάμεν, καλεῖ, “κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου”. Ἡ δὲ ἐν Χριστῷ νηπιότης τελειώσις ἐστίν, ὡς πρὸς τὸν νόμον.
- 3 Ἐνταῦθα γενομένοις τῇ νηπιότητι ἡμῶν συνηγορητέον. Ἐτι καὶ τὸ πρὸς τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον ἐπεξηγητέον· “Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, ὡς

9–10 cf. Plat. *Phaed.* 77e6–8 11–12 cf. 1.87.1 14–21 *Gal* 4:1–5 24–25 *Gal* 4:7
26–31 1 *Cor* 13:11 30 μόνον ἄνδρα: cf. 2 *Cor* 11:2 ; *Eph* 4:13 31 προειρηγάμεν:
cf. 1.18.1–4 34–23.2 1 *Cor* 3:1–2

8 καταργεῖν Staehlin : καταγγέλλειν MF 19 γενόμενον MF^{ac} : γεννώμενον F^{pc}

νηπίους ἐν Χριστῷ, οὐ βρωμα· οὐπω γὰρ ἐδύνασθε· ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν
 δύνασθε". Οὐ μοι γὰρ δοκεῖ ἰουδαϊκῶς ἐκδέχεσθαι δεῖν τὸ λεγόμενον.
 Ἀντιπαρῆσθω γὰρ κακείνην τὴν γραφὴν· "Εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν
 τὴν ἀγαθὴν, τὴν ῥέουσάν γάλα καὶ μέλι". Ἀνακύπτει τοίνυν ἀπορία 35,1
 5 μεγίστη κατὰ τὴν τῶν γραφῶν τῶνδε συμβολήν, (τί) νοοῦσιν. Εἰ γὰρ
 ἀρχὴ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἢ διὰ τοῦ γάλακτος νηπιότης ἐστίν, ἐξ-
 ευτελίζεται δὲ αὕτη ὡς παιδαριώδης καὶ ἀτελής, πῶς ἢ τοῦ τελείου καὶ
 γνωστικοῦ μετὰ τὴν βρωσιν ἀνάπauσις αὐθις νηπίῳ τετίμηται γάλακτι;
 Μὴ τι οὖν τὸ "ὥς", παραβολῆς ὃν δηλωτικόν, τοιοῦτόν τι ἐμφαίνει, καὶ 2
 10 δὴ ἀναγνωστὸν ὧδέ πως τὸ ῥητόν· "Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα ἐν Χριστῷ"
 καὶ διαστήσαντες ὀλίγον ἐπαγάγωμεν "ὥς νηπίους", ἵνα κατὰ τὴν δι-
 αστολήν τῆς ἀναγνώσεως τοιαύτην ἀποδεξώμεθα διάνοιαν· κατήχησα 3
 ὑμᾶς ἐν Χριστῷ ἀπλῇ καὶ ἀληθεῖ καὶ αὐτοφρεῖ τροφῇ τῇ πνευματικῇ·
 τοιαύτη γὰρ ἢ τοῦ γάλακτος ζωοτρόφος οὐσία, φιλοστόργοις πηγά-
 15 ζουσα μαστοῖς· ὡς νοεῖσθαι τὸ πᾶν τῇδε· ὥσπερ τῷ γάλακτι αἱ τίπθαι
 τοὺς παῖδας τοὺς νεογνοὺς ἐκτρέφουσιν, καὶ γὰρ οὕτω τῷ Χριστοῦ
 γάλακτι λόγῳ πνευματικὴν ὑμῖν ἐνστάζω τροφήν.

Οὕτω γοῦν τελεία τροφή τὸ γάλα ἐστὶ τὸ τέλειον καὶ εἰς τέλος ἄγει 36,1
 τὸ ἀκατάπαυστον. Διὸ κἂν τῇ ἀναπαύσει τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐπήγγελται
 20 γάλα καὶ μέλι. Εἰκότως γάλα αὐθις ὑπιοχνεῖται τοῖς δικαίοις ὁ κύριος,
 ἵνα δὴ σαφῶς ὁ λόγος ἄμφω δειχθῇ, ἄλφα καὶ ὦ, ἀρχὴ καὶ τέλος [ὁ λό-
 γος ἀλληγορούμενος γάλα]. Τοιοῦτόν τι καὶ Ὅμηρος ἄκων μαντεύεται,
 τοὺς δικαίους τῶν ἀνθρώπων "γαλακτοφάγους" καλῶν. Ἐξεσι δὲ καὶ 2
 οὕτως ἐκλαμβάνειν τὴν γραφὴν· "Κἀγὼ δέ, ἀδελφοί, οὐκ ἐδυνήθην λα-
 25 λῆσαι ὑμῖν ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκίνοις, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ",
 ὡς δύνασθαι σαρκίνοὺς νοεῖσθαι τοὺς νεωστὶ κατηχομένους καὶ νη-
 πίους ἔτι ἐν Χριστῷ. Πνευματικοὺς μὲν γὰρ τοὺς πεπιστευκότας ἤδη 3
 τῷ ἁγίῳ πνεύματι προοεῖπεν, σαρκικοὺς δὲ τοὺς νεοκατηχῆτους καὶ
 μηδέπω κεκαθαρμένους, οὓς "ἔτι σαρκικοὺς" εἰκότως λέγει ἐπ' ἴσης
 30 τοῖς ἐθνικοῖς τὰ σαρκὸς ἔτι φρονοῦντας. "Ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος 4
 καὶ ἔρις, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;" Διὸ καὶ
 "γάλα ὑμᾶς ἐπότισα", φησὶν, τὴν γνῶσιν ὑμῖν ἐνέχεα, λέγων, τὴν ἐκ
 κατηχήσεως ἀνατρέφουσιν εἰς ζωὴν αἰδίων. Ἀλλὰ καὶ τὸ "ἐπότισα"

3-4 *Exod* 3:8 et 17 13 τροφῇ τῇ πνευματικῇ: cf. 1 *Cor* 10:3 16-17 τῷ Χριστοῦ
 γάλακτι λόγῳ: cf. 1.40.2; 42.1; 43.4; 49.3; *hymn.* 41-42 21 cf. *Apoc* 1:8 et al. 23 cf.
Iliad. 13.6 24-25 1 *Cor* 3:1 29-31 1 *Cor* 3:3 29-30 cf. *Rom* 8:5 32 et
 24.3 1 *Cor* 3:2

2 λεγόμενον Koetschau : λέγον M : ῥητόν F 5 τί add. Wilamowitz 17 ἐνστάζω
 scripsi : ἐνστάζων MF 21-22 ὁ λόγος ἀλληγορούμενος γάλα eiecit Staehlin
 26 κατηχημένους M 29 ἴσης M^{pc}F^{pc} : ἴσοις M^{ac}F^{ac}

ῥῆμα τελείας μεταλήψεως σύμβολόν ἐστιν. Πίνειν μὲν γὰρ οἱ τέλειοι
 5 λέγονται, θηλάζειν δὲ οἱ νήπιοι. “Τὸ αἶμά μου γάρ”, φησὶν ὁ κύριος,
 “ἀληθὴς ἐστὶ πόσις”. Μὴ τι οὖν “γάλα” εἰπὼν “ἐπότισα” τὴν ἐν λόγῳ
 γάλακτι τελείαν εὐφροσύνην, τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἡνίξατο; Τὸ δ’
 ἐπαγόμενον ἐξῆς “οὐ βρῶμα, οὐπω γὰρ ἐδύνασθε” τὴν ἐν τῷ μέλλοντι 5
 αἰῶνι ἐναργῆ ἀποκάλυψιν βρώματος δίκην πρόσωπον πρὸς πρόσωπον
 6 αἰνίττεσθαι δύναται. “Βλέπομεν γὰρ ὡς δι’ ἐσόπτρου νῦν”, ὁ αὐτὸς
 ἀπόστολος λέγει, “τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον”. Διὸ καὶ κεῖνο
 ἐπήγαγεν· “ἀλλ’ οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε, ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε”, τὰ
 τῆς σαρκὸς φρονοῦντες, ἐπιθυμοῦντες, ἐρῶντες, ζηλοῦντες, μνηιῶντες, 10
 φθονοῦντες· οὐ γὰρ (ὅτι) ἔτι ἐν σαρκὶ ἐσμεν, ὡς ὑπελήφασί τινες· σὺν
 αὐτῇ γὰρ τὸ πρόσωπον ἰσαγγελον ἔχοντες πρόσωπον πρὸς πρόσωπον
 τὴν ἐπαγγελίαν ὁψόμεθα.
 37,1 Πῶς δέ, εἰ ἐκείνη ὄντως ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλ-
 λαγὴν, “ἣν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν οὐδὲ ἐπὶ νοῦν ἀνθρώπου [οὐκ] ἀνέ- 15
 S 44 βη”, εἰδέναι φασὶν (οἱ) οὐ πνεύματι ἐννεοηκότες, ἀλλὰ ἐκ μαθήσεως |
 παρειληφότες “ὁ οὗς οὐκ ἤκουσέν ποτε,” (ἀλλ’ ἡ μόνον ἐκεῖνο “τὸ ἐν
 τρίτῳ ἄρπασθὲν οὐρανῷ” (ἀλλὰ καὶ κεῖνο ἐχεμυθεῖν ἐκελεύετο τότε);
 2 Εἰ δὲ ἀνθρωπίνη σοφία ἐστίν, ὅπερ ὑπολείπεται νοεῖν, ἡ μεγαλαυχία
 τῆς γνώσεως, ἄκουε τὸν νόμον τῆς γραφῆς· “Μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς 20
 ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχάσθω ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, ὁ
 δὲ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω.” Ἡμεῖς δὲ “θεοδίδακτοι” καὶ τῷ
 3 Χριστοῦ ὀνόματι καυχώμενοι. Πῶς οὖν οὐ ταύτῃ νοεῖν τὸν ἀπόστολον
 ὑποληπτέον τὸ γάλα τῶν νηπίων, εἴ γε ποιμένες μὲν οἱ τῶν ἐκκλησιῶν
 προηγούμενοι κατ’ εἰκόνα τοῦ ἀγαθοῦ ποιμένος, τὰ δὲ πρόβατα ἡμεῖς; 25
 Μὴ οὐχὶ καὶ γάλα τῆς ποιμένης τὸν κύριον λέγοντα τὴν ἀκολουθίαν
 φυλάττειν ἀλληγοροῦντα; Καὶ δὴ τὸ ῥῆτον αὐθις τῇ διανοίᾳ ἐφαρ-
 μοστέον· “Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὐπω γὰρ ἐδύνασθε”, οὐκ
 ἄλλο τι παρὰ τὸ γάλα τὸ βρῶμα ὑπολαμβάνοντας, ταῦτόν δὲ τῇ οὐσίᾳ·
 ὡσαύτως γὰρ καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτός, ἡ ἀνεμμένος καὶ ἡπιος ὡς γάλα ἢ 30
 πεπηγὼς καὶ συνεστραμμένος ὡς βρῶμα.

2-3 Io 6:55 7-8 1 Cor 13:12 9 1 Cor 3:2-3 10-11 cf. Gal 5:19-21 11 cf.
 Rom 8:9 12-13 cf. Act 6:15; 1 Cor 13:12 15-16 et 17 1 Cor 2:9 17-18 2 Cor 12:2
 et 4 20-22 cf. Jer 9:23; 1 Cor 1:31; 2 Cor 10:17 22 cf. 1 Thess 4:9 22-23 cf.
 Phil 3:3 25 cf. Io 10:11 et 14 26 cf. 1 Cor 9:7 28 1 Cor 3:2

11 (ὅτι) ἔτι Staehlin : ἔτι MF : ὅτι Wilamowitz | ἐσμεν : ἐσόμεθα Markland (cf.
 v. 13) 15 οὐκ del. Mayor 16 οἱ addidi 17 ἀλλ’ addidi 24 γε : τε Schwartz |
 μὲν : (ἐσ)μὲν Staehlin 29 ὑπολαμβάνοντας Marrou : -βάνοντες MF

- Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆδε ἐκλαμβάνουσιν ἡμῖν γάλα νοεῖσθαι τὸ κή- 38,1
 ρυγμα δύναται τὸ ἐπὶ πλεῖστον κεχυμένον, βρῶμα δὲ ἢ πίστις εἰς θε-
 μέλιον ἐκ κατηχήσεως συνεστραμμένη, ἢ δὴ στερεμνιωτέρα τῆς ἀκοῆς
 5 τὴν τοιάνδε τροφήν ἀλλαχόθι δὴ καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην 2
 εὐαγγελίῳ ἐτέρως ἐξηνεγκεν διὰ συμβόλων, “Φάγεσθέ μου τὰς σάρ-
 κας” εἰπὼν “καὶ πίεσθέ μου τὸ αἷμα”, (τὸ) ἐναργὲς τῆς πίστεως καὶ
 τῆς ἐπαγγελίας (βρώσιμον καὶ) [τὸ] πότιμον ἀλληγορῶν· δι’ ὧν ἡ ἐκ-
 κλησία, καθάπερ ἄνθρωπος ἐκ πολλῶν συνεστηκυῖα μελῶν, ἄρδεται
 10 τε καὶ αὖξεται συγκροτεῖται τε καὶ συμπήγνυται ἐξ ἁμφοῖν, σώματος
 μὲν τῆς πίστεως, ψυχῆς δὲ τῆς ἐλπίδος, ὥσπερ καὶ ὁ κύριος ἐκ σαρκὸς
 καὶ αἵματος. Τῷ γὰρ ὄντι αἷμα τῆς πίστεως ἢ ἐλπίς, ὅφ’ ἥς συνέχεται,
 καθάπερ ὑπὸ ψυχῆς, ἢ πίστεως. Διαπνευσάσης δὲ τῆς ἐλπίδος δίκην
 ἐκρυνέντος αἵματος τὸ ζωτικὸν τῆς πίστεως ὑπεκλύεται.
 15 Εἰ δὲ ἄρα προσφιλονικεῖν ἐθέλοιέν τινες, τὰ πρῶτα μαθήματα τὸ 39,1
 γάλα μνηνεῖν λέγοντες, ὡσανεὶ πρῶτας τροφάς, τὸ δὲ βρῶμα τὰς
 πνευματικὰς ἐπιγνώσεις, σφᾶς αὐτοὺς ἀνάγοντες εἰς γνῶσιν, ἴστωσαν
 ὡς ἄρα στερεὰν τροφήν τὸ βρῶμα λέγοντες καὶ σάρκα καὶ αἷμα τοῦ
 Ἰησοῦ ὑποφέρονται τῇ σφῶν αὐτῶν μεγαλαύχῳ σοφίᾳ ἐπὶ τὴν ἀπλό-
 20 τητα τὴν ἀληθῆ. Πρωτόγονον γὰρ τὸ αἷμα εὐρίσκεται ἐν ἀνθρώπῳ, 2
 ὃ δὴ τινες οὐσίαν εἰπεῖν ψυχῆς τετολμήκασιν· τοῦτο δὴ τὸ αἷμα φυ-
 σικῇ τρεπόμενον πέψει, κυησάσης τῆς μητρός, φιλοστοργίᾳ συμπαθεῖ
 ἐξανθεῖ καὶ γηράσκει πρὸς τὸ ἄφοβον τοῦ παιδίου· καὶ ἔστι μὲν τῆς
 σαρκὸς ὑγρότερον τὸ αἷμα, οἷον ὑγρὰ τις οὖσα σάρξ, τοῦ δὲ αἵματος
 25 νοστιμώτερον τὸ γάλα καὶ λεπτομερέστερον. Εἴτε γὰρ τὸ ἐπιχορηγού- 3
 μενον αἷμα τῷ ἐμβρύῳ καὶ διὰ μητρός προτέρον ἐπιτεμπόμενον ὁμ-
 φαλοῦ, εἴτε αὖ τὸ καταμήνιον αὐτό, ἀποκλεισθὲν τῆς οἰκείας φορᾶς,
 (καὶ ὃ) κατὰ φυσικὴν ἀνάχυσιν χωρεῖν κελεύεται πρὸς τοῦ παντρός-

6–7 cf. Io 6:53 6–14 φάγεσθε ... ὑπεκλύεται: *Catena Nicetae* ad Io 6:57 in codd. Monac. 437 (f. 296^v), Monac. 37 (f. 211^r) et Vat. 1996 (f. 28^v) 7–8 cf. Ignat. *Ep. ad Trall.* 8.1 ἀνακτίσασθε ἑαυτοὺς ἐν πίστει, ὃ ἔστι σὰρξ τοῦ κυρίου, καὶ ἐν ἀγάπῃ, ὃ ἔστιν αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ 20–33.6 πρωτόγονον γὰρ ... τοὺς γηπίους: *Catena* ad Heb 5:12, ed. J.A. Cramer, *Catena in NT* (1843), VII, pp. 490.25–494.21 20–26.26 πρωτόγονον... ὡς γάλα: ap. Apostolium 5.19b et alibi 21 cf. Gal. *De placitis Hipp. et Plat.* 2.8, V p. 283 Kuehn; Philon. *Quod deter. potiori insid. solet* 80 et al. 25ss. cf. Plut. *De amore proliis* 495E–496A

5 δὴ scripsi : δὲ MF : del. Schwartz 7 τὸ add. *Cat.* : om. MF 8 βρώσιμον καὶ post F.J.A. Hort add. Schwartz | τὸ del. Staehlin 12 ὅφ’ *Cat.* : ἐφ’ MF 13 ἢ πίστις ante συνέχεται *Cat.* 17 σφᾶς Sylburg : ἐφ’ ἅς MF 21 ὃ δὴ τινες ... τετολμήκασιν, om. *Cat.* 26 ἐπιτεμπόμενον Staehlin : ἔστι πεμπόμενον MF *Cat.* 28 καὶ ὃ addidi

- φου καὶ γενεσιουργοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς φλεγμαίνοντας ἤδη μαστοὺς καὶ
 ὑπὸ πνεύματος ἀλλοιούμενον θερμοῦ ποθεινὴ σκευάζεται τῷ νηπίῳ
 τροφῇ, αἷμα τὸ μεταβάλλον ἐστί. Μάλιστα γὰρ πάντων μελῶν μαστοὶ
 4 συμπαθεῖς μήτρα. Ἐπὶ οὖν κατὰ τοὺς τόκους ἀποκοπὴν λάβη τὸ
 ἀγγεῖον δι' οὗ πρὸς τὸ ἔμβρυον τὸ αἷμα ἐφέρετο, μύσις μὲν γίνεται τοῦ 5
 πόρου, τὴν δὲ ὁρμὴν ἐπὶ τοὺς μαστοὺς τὸ αἷμα λαμβάνει καὶ πολλῆς
 τῆς ἐπιφορᾶς γενομένης διατείνονται καὶ μεταβάλλει τὸ αἷμα εἰς γάλα,
 5 ἀναλόγως τῇ ἐπὶ τῆς ἐλκώσεως εἰς πῦον τοῦ αἵματος μεταβολῇ. Εἴτε
 αὖ ἀπὸ τῶν ἐν μαστοῖς παρακειμένων φλεβῶν ἀναστομουμένων κατὰ
 τὰς διατάσεις τῆς κυήσεως τὸ αἷμα μεταχεῖται εἰς τὰς φυσικὰς τῶν 10
 μαστῶν σήραγγας, τούτῳ δὲ ἀνακιρνάμενον τὸ ἀπὸ τῶν γειτνιωσῶν
 καταπεμπόμενον ἄρτηριῶν πνεῦμα, μενούσης ἔτι τῆς ὑποκειμένης ἀκε-
 ραίου τοῦ αἵματος οὐσίας, ἐκκυμαινόμενον λευκαίνεται καὶ τῇ τοιαύτῃ
 ἀνακοπῇ κατ' ἐξαφρισμὸν μεταβάλλεται, παραπλήσιόν τι πεπονθὸς τῇ
 θαλάττῃ, ἣν δὴ κατὰ τὰς ἐμβολὰς τῶν πνευμάτων οἱ ποιηταὶ φασιν 15
 “ἀποπτύειν ἄλως ἄχνην”. πλὴν ἀλλὰ αἷμα ἔχει τὴν (αὐτὴν) οὐσίαν.
- 40,1 Τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ οἱ ποταμοὶ ῥόθῳ φερόμενοι τῇ ἐμπεριλήψει
 τοῦ περικεχυμένου ἀέρος ξαινόμενοι “ἄφρον μορμύρουσιν”, καὶ τὸ
 ἐνστόμιον ἡμῶν ὕγρον τῷ πνεύματι ἐκλευκαίνεται. Τίς οὖν ἢ ἀποκλή-
 ρωσις μὴ οὐχὶ καὶ τὸ αἷμα ἐπὶ τὸ φωτεινότετον καὶ λευκότετον ὑπὸ 20
 τοῦ πνεύματος τρέπεσθαι ὁμολογεῖν; Πάσχει δὲ τὴν μεταβολὴν κατὰ
 2 ποιότητα, οὐ κατ' οὐσίαν. Ἀμέλει γοῦν οὐ τροφιμώτερον ἄλλο τι οὐδὲ
 μὴν γλυκύτερον, ἀλλ' οὐδὲ λευκότερον εὔροις ἢ γάλακτος. Πάντῃ δὲ
 ἔοικεν τούτῳ ἢ πνευματικῇ τροφῇ, γλυκεῖα μὲν διὰ τὴν χάριν ὑπάρ-
 χουσα, τροφίμος δὲ ὡς ζωή, λευκὴ δὲ ὡς ἡμέρα Χριστοῦ, καὶ τὸ αἷμα 25
 τοῦ λόγου πεφανέρωται ὡς γάλα.
- 41,1 Ταύτῃ τοίνυν περὶ τὴν ἀποκύησιν οἰκονομούμενον τῷ βρέφει τὸ
 γάλα χορηγεῖται, καὶ οἱ μαστοί, οἱ τέως τὸν ἄνδρα περιβλεπόμενοι
 ὀρθοί, ἤδη κατανεύουσι πρὸς τὸ παιδίον, τὴν ὑπὸ τῆς φύσεως πε-
 πονημένην εὐληπτον παρέχειν διδασκόμενοι τροφήν εἰς ἀνατροφήν 30

3-4 cf. Plut. De usu partium 14.8, IV p. 176 K. et al. 7 cf. Gal. In Hipp. librum de
 alim. 3.15, XV p. 401 s. K. 16 cf. Iliad. 4.426 18 cf. Iliad. 5.599 et al. 21-22 cf.
 1.44-3-45.1 et 49.2 25 λευκή: cf. Past. Hermae Vis. 4.3.5

1 θεοῦ om. Cat. 9 ἀπὸ : παρὰ Apost. 11 σήραγγας Cat. | τούτοις MF :
 τούτων Cat. : τοῦτο Apost. | γειτνιωσῶν Dindorf ex Clem. : γειτνιουσῶν MF :
 γειτνιαζουσῶν Cat. 16 ἀποπτύει F | ἔχει : ἐστὶ Wilamowitz | αὐτὴν addidi (cf.
 v. 22) 17 ἐπιλήψει Cat. 18 ἀφρῶ Hom. 19 ἡμῖν Apost. 21 πάσχειν Apost.,
 Markland 24 τούτῳ ἢ πνευματικῇ τροφῇ Staehlin : τοῦτο τῇ πνευματικῇ τροφῇ
 MF Cat. Apost. 25 post ἡμέρα lac. suspicatur Schwartz 25-26 καὶ ... γάλα
 om. Cat. 26 τοῦ λόγου : Χριστοῦ Apost.

σωτηρίας· οὐ γὰρ ὡς αἱ πηγαὶ πλήρεις εἰσὶν οἱ μαστοὶ ἐπεισρέοντος
 ἑτοίμου | γάλακτος, ἀλλὰ μεταβάλλοντες τὴν τροφήν ἐν ἑαυτοῖς ἐρ- S 45
 γάζονται γάλα καὶ διαπνέουσιν. Ἡ τροφή δὲ αὕτη ἢ κατὰλληλος καὶ 2
 πρόσφορος νεοπαγεῖ καὶ νεοφυεῖ παιδίῳ πρὸς τοῦ θεοῦ τοῦ τροφέως
 5 καὶ πατρὸς τῶν γεννωμένων καὶ ἀναγεννωμένων πονουμένη (ἐπιρρεῖ),
 οἷον τὸ μάννα οὐρανόθεν ἐπερρέετο τοῖς παλαιοῖς Ἑβραίοις, ἢ τῶν ἀγ-
 γέλων ἐπουράνιος τροφή. Ἀμέλει καὶ νῦν αἱ τίτθαι τὸ πρωτόχυτον τοῦ 3
 γάλακτος πόμα ὁμωνύμως ἐκείνῃ τῇ τροφῇ μάννα κεκλήκασιν. Ἄλλ’
 αἱ μὲν γυναῖκες αἱ κυοῦσαι μητέρες γενόμεναι πιγάζουσι γάλα· ὁ δὲ
 10 κύριος ὁ Χριστὸς ὁ τῆς παρθένου καρπὸς οὐκ ἐμακάρισεν τοὺς γυναι-
 κείους μαστοὺς οὐδὲ ἔκρινεν αὐτοὺς τροφεῖς, ἀλλὰ τοῦ φιλοστόργου
 καὶ φιλανθρώπου πατρὸς ἐπομβρόησαντος τὸν λόγον αὐτὸς ἤδη τροφή
 γέγονεν πνευματικὴ τοῖς σὺφροσιν.

Ἦν θαύματος μυστικοῦ· εἷς μὲν ὁ τῶν ὅλων πατήρ, εἷς δὲ καὶ ὁ τῶν 42,1
 15 ὅλων λόγος, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πανταχοῦ, μία
 δὲ μόνη γίνεται μήτηρ παρθένος· ἐκκλησίαν ἐμοὶ φίλον αὐτὴν καλεῖν.
 Γάλα οὐκ ἔσχεν ἡ μήτηρ αὕτη μόνη, ὅτι μόνη μὴ γέγονεν γυνή, παρθέ-
 νος δὲ ἅμα καὶ μήτηρ ἐστίν, ἀκήρατος μὲν ὡς παρθένος, ἀγαπητικὴ
 δὲ ὡς μήτηρ, καὶ τὰ αὐτῆς παιδιά προσκαλουμένη ἀγία τιθηνεῖται
 20 γάλακτι, τῷ βρεφώδει λόγῳ. Διὸ οὐκ ἔσχε γάλα, ὅτι γάλα ἦν (ὁ λό- 2
 γος), τὸ παιδίον τοῦτο καλὸν καὶ οἰκεῖον, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν
 νεολαίαν ὑποτροφοῦσα [τῷ λόγῳ], ἣν αὐτὸς ἐκύησεν ὁ κύριος ὠδῖνι
 σαρκικῇ, ἣν αὐτὸς ἐσπαργάνωσεν ὁ κύριος αἵματι τιμίῳ. Ἦν τῶν ἁγίων 3
 λοχευμάτων, ὃ τῶν ἁγίων σπαργάνων· ὁ λόγος τὰ πάντα τῷ νηπίῳ,
 25 καὶ πατὴρ καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγὸς καὶ τροφεύς. “Φάγεσθέ μου”,
 φησί, “τὴν σάρκα καὶ πίεσθέ μου τὸ αἷμα”. Ταύτας ἡμῖν οἰκειάς τρο-
 φὰς ὁ κύριος χορηγεῖ καὶ σάρκα ὀρέγει καὶ αἷμα ἐκχεῖ καὶ οὐδὲν
 εἰς αὔξησιν τοῖς παιδίοις ἐνδεῖ. Ἦν τοῦ παραδόξου μυστηρίου· ἀπο- 43,1
 δύσασθαι ἡμῖν τὴν παλαιὰν καὶ σαρκικὴν ἐγκελεύεται φθοράν, ὥσ-
 30 περ καὶ τὴν παλαιὰν τροφήν, καινῆς δὲ ἄλλης τῆς Χριστοῦ διαίτης

1–3 cf. Plut. *V. Aemilii* 14.3 Οἱ μαστοὶ τῶν γυναικῶν οὐχ ὥσπερ ἀγγεῖα πλήρεις εἰσὶν ἐπιρρέοντος γάλακτος, ἀλλὰ μεταβάλλοντες τὴν τροφήν ἐν ἑαυτοῖς ἐργάζονται γάλα καὶ διηθοῦσιν; *De amore prolis* 496A 6–7 cf. *Exod* 16; *Ps* 77:25; *Sap* 16:20 10 cf. *Lc* 11:27–28 12–13 cf. 1 *Cor* 10:3; *supra* 1.35.3 23 cf. *Lc* 2:7 et 1 *Petri* 1:19 25–26 *Io* 6:35

3 ἡ κατὰλληλος αὕτη MF, transposui 5 ἐπιρρεῖ addidi 8 μάννα : γάλα *Cat.* 8–28.22 ἀλλ’ αἱ μὲν ... κατανενοηκότες om. *Cat.* 20–21 ὁ λόγος add. Schwartz 22 νεολέαν MF, corr. Victorius | ὑποτροφῶν Staehlin : ὑποτροφοῦσαν MF : ὑποτροφοῦσα Marrou | τῷ λόγῳ secl. Staehlin

μεταλαμβάνοντας, ἐκείνον, εἰ δυνατόν, ἀναλαμβάνοντας ἐν ἑαυτοῖς ἀποτίθεσθαι καὶ τὸν σωτῆρα ἐνστερνίσασθαι, ἵνα καταργήσωμεν τῆς σαρκὸς ἡμῶν τὰ πάθη.

- 2 Ἄλλ' οὐ ταύτῃ νοεῖν ἐθέλεις, κοινότερον δὲ ἴσως. Ἄκουε καὶ ταύτῃ
σάρκα ἡμῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀλληγορεῖ· καὶ γὰρ ὑπ' αὐτοῦ δεδη- 5
μιούργηται ἡ σὰρξ· αἷμα ἡμῖν τὸν λόγον αἰνίττεται· καὶ γὰρ ὡς αἷμα
πλούσιον ὁ λόγος ἐπικέχυται τῷ βίῳ· ἡ κρᾶσις δὲ ἡ ἀμφοῖν ὁ κύριος,
3 ἡ τροφή τῶν νηπίων· ὁ κύριος (γὰρ) πνεῦμα καὶ λόγος. Ἡ τροφή,
τουτέστιν (ὁ) κύριος Ἰησοῦς, τουτέστιν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, πνεῦμα
σαρκούμενον, ἀγιαζομένη σὰρξ οὐράνιος. Ἡ τροφή τὸ γάλα τοῦ πα- 10
τρός, ᾧ μόνῳ τιτθεύομεθα οἱ νήπιοι. Αὐτὸς γοῦν ὁ “ἡγαπημένος” καὶ
τροφεὺς ἡμῶν λόγος τὸ αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἐξέχεεν αἷμα, σφύζων τὴν
4 ἀνθρωπότητα· δι' οὗ πεπιστευκότες εἰς τὸν θεὸν ἐπὶ τὸν “λαθικηδέα
μαζόν” τοῦ πατρός, τὸν λόγον, καταφεύγομεν, ὃ δέ, ὡς ἔοικεν, μόνος
ἡμῖν τοῖς νηπίοις τὸ γάλα τῆς ἀγάπης χορηγεῖ, καὶ οὗτοι ὡς ἀληθῶς 15
44,1 μακάριοι μόνοι, ὅσοι τοῦτον θηλάζουσι τὸν μαστόν. Διὰ τοῦτο φησι
καὶ ὁ Πέτρος: “Ἀποθέμενοι οὖν πᾶσαν κακίαν καὶ πάντα δόλον καὶ
τὴν ὑπόκρισιν καὶ φθόνον καὶ καταλαλίαν, ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη τὸ
λογικὸν (ἄδολον) γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῇτε εἰς σωτη-
ρίαν, εἰ ἐγεύσασθε ὅτι χρηστός ὁ κύριος.” 20

- Εἰ δὲ καὶ συνενδῶν τις αὐτοῖς ἄλλο τι εἶναι τὸ βρῶμα παρὰ τὸ
γάλα, εἴτα πῶς οὐ περιπαρήσονται σφίσιν αὐτοῖς, οὐ κατανενοηκότες
2 τὴν φύσιν; Ἡ γὰρ τοι τροφή χειμῶνος μὲν πυκνοῦντος τοῦ περιέχον-
τος καὶ πάροδον οὐ διδόντος ἐντὸς κατακλειομένη τῷ θερμοῦ, ἐψο-
μένη καὶ πεπτομένη, εἰς τὰς φλέβας ἐξαματουμένη ἐκχωρεῖ· αἱ δὲ δια- 25
πνοῆς οὐ τυγχάνουσαι πεπληρωμέναι μάλιστα συντείνονται καὶ σφύ-
ζουσι· διὸ καὶ αἱ τίτθαι περιπληθεῖς τότε μάλιστα γίνονται τῷ γάλακτι.
3 Ἀποδέδεικται δὲ ἡμῖν μικρῷ πρόσθεν τὸ αἷμα εἰς γάλα ταῖς κυούσαις
κατὰ μεταβολήν, οὐ κατ' οὐσίαν χωρεῖν, ὥσπερ ἀμέλει καὶ αἱ τρίχες
αἱ ξανθαὶ τοῖς γηρῶσιν εἰς πολιάς μεταβάλλουσιν. Θέρους δὲ ἔμπαλιν 30
ἀραιότερον ὄν τὸ σῶμα τὴν τροφήν εὐδιαφορητοτέραν παρέχει, καὶ
ἡκιστα πλεονάζει τὸ γάλα, ἐπεὶ μηδὲ τὸ αἷμα· οὐδὲ γὰρ πᾶσα κατέχε-
45,1 ται ἡ τροφή. Εἰ τοίνυν ἡ μὲν κατεργασία τῆς τροφῆς ἐξαματουῖται, τὸ

11 cf. Mc 1:11 et al. 13–14 *Iliad*. 22.83 17–20 1 *Petri* 2:1–3 28 μικρῷ πρόσθεν: cf. 1.39.2–5

2 καταργήσωμεν Cobet (cf. 2.100.3): καταρτίσωμεν MF 8 γὰρ addidi 9 ὁ add. Wilamowitz 19 ἄδολον addidi ex NT 20 χρηστός F: ᾧ M 21 συνενδῶν M^{pc}: συνενδῶν M^{ac}: συνενδῶν F 21–22 παρὰ τὸ βρῶμα τὸ γάλα Potter 32 μηδὲ Klotz: μήτε MF *Cat.* 33 τῇ μὲν κατεργασίᾳ ἡ τροφή Markland

δὲ αἶμα ἐγκαλακτοῦται, παρασκευὴ γίνεται τὸ αἶμα τοῦ γάλακτος ὡς σπέρμα ἀνθρώπου καὶ γίγαρτον ἀμπέλου.

Τῷ οὖν γάλακτι, τῇ κυριακῇ τροφῇ, εὐθὺς μὲν ἀποκηθέντες τιθη-
νόμεθα, εὐθὺς δὲ ἀναγεννηθέντες τετιμήμεθα τῆς ἀναπαύσεως τὴν
5 ἐλπίδα, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, εὐαγγελιζόμενοι, ἐν ᾗ μέλι καὶ γάλα ὁμ-
βρεῖν ἀναγέγραπται, διὰ τῆς ἐνύλου καὶ τὴν ἀγίαν μνηστευόμενοι τρο-
φήν. Τὰ μὲν γὰρ βρώματα καταργεῖται, ἣ φησιν ὁ ἀπόστολος αὐτός, ἡ 2
δὲ διὰ γάλακτος τροφή εἰς οὐρανούς καθηγείται, πολίτας οὐρανῶν καὶ
συγχορευτὰς ἀγγέλων ἀναθρεψαμένη. Ἐπειδὴ δέ ἐστιν ὁ λόγος “πηγὴ
10 ζωῆς” βρύουσα καὶ ποταμὸς εἴρηται ἐλαίου, εἰκότως ἀλληγορῶν ὁ
Παῦλος καὶ γάλα αὐτὸν ὀνομάζων “ἐπότισα” ἐπιφέρει· πίνεται γὰρ
ὁ λόγος, ἡ τροφή τῆς ἀληθείας. Ἀμέλει καὶ τὸ ποτὸν ὑγρὰ καλεῖται
τροφή. Δυνατὸν δὲ τὸ αὐτὸ καὶ βρῶμα εἶναι πῶς ἔχον καὶ ποτόν, πρὸς 3
ἄλλο καὶ ἄλλο νοούμενον, καθάπερ καὶ ὁ τυρὸς γάλακτός ἐστι πῆξις
15 ἢ γάλα πεπηγός. Οὐ | γὰρ μοι τῆς λεξιθρίας μέλει τὰ νῦν, πλὴν ὅτι S 46
τὰς τροφὰς ἅμφω μία διακονεῖται οὐσία. Ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑποτιτθίοις
παιδίοις ἀρκεῖ μόνον τὸ γάλα καὶ ποτόν εἶναι καὶ τροφήν.

“Ἐγώ”, φησὶν ὁ κύριος, “βρῶσιν ἔχω φαγεῖν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· 4
ἐμὸν βρῶμα ἐστίν, ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με”. Ὁρᾷτε
20 ἄλλο βρῶμα ἀλληγορούμενον παραπλησίως γάλακτι τὸ θέλημα τοῦ
θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἰδίου πάθους “ποτήριον” κέ- 46,1
κληκεν καταχρηστικῶς, ὃ γε ἐκπιεῖν καὶ ἐκτελέσαι μόνον ἐχρῆν αὐτόν.
Οὕτως Χριστῷ μὲν ἡ τροφή τῆς πατρικῆς βουλῆς ἡ τελείωσις ἦν, ἡμῖν
δὲ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἡ τροφή τοῖς νηπίοις, τοῖς ἀμέλγουσιν τὸν λόγον
25 τῶν οὐρανῶν· ἐντεῦθεν τὸ ζητῆσαι μαστεῦσαι καλεῖται, ὅτι τοῖς ζητοῦ-
σιν νηπίοις τὸν λόγον αἱ πατρικαὶ τῆς φιλανθρωπίας θηλαὶ χορηγοῦσι
τὸ γάλα. Ἔτι δὲ καὶ ἄρτον αὐτὸν οὐρανῶν ὁμολογεῖ ὁ λόγος. “Οὐ 2
γὰρ Μωσῆς”, φησὶν, “ἔδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ’ ὁ
πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν· ὁ
30 γὰρ ἄρτος τοῦ θεοῦ ἐστίν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων καὶ ζωὴν

5 cf. *Gal* 4:26 5–6 cf. *Exod* 3:8 et 17; 1:34.3 7 cf. 1 *Cor* 6:13 9–10 cf. *Apoc*
21:6 10 cf. *Ezech* 32:14; *Deut* 32:13; Philon. *Quod deterius potiori insid. soleat* 117–118
11 cf. 1 *Cor* 3:2 16–17 cf. Philon. *De virtutibus* 130 18–19 *Io* 4:32 et 34 21 cf.
Mt 20:22–23; 26:39 et 42 23 *Io* 4:34 25 μαστεῦσαι: cf. Schol. ad *A.G.* 7.468.6
27–30.2 *Io* 6:32–33 et 51

1–2 ὡς σπέρμα Markland : ὥσπερ αἶμα MF *Cat.* 3–10 τῷ οὖν γάλακτι ... εἰκότως
om. *Cat.* 10 post ἀλληγορῶν add. τοίνυν τὸν λόγον *Cat.* 18–30.13 ἐγώ ...
οὕτως om. *Cat.* 22 ὃ γε Kroll : ὅτε MF : ὅτι Markland | αὐτόν Kroll : αὐτὸ MF
27 οὐρανῶν MF (cf. 3.40.2) : (τῶν) οὐρανῶν Markland 28 δέδωκεν NT

- διδούς τῷ κόσμῳ. Καὶ ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ
 3 τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.” Ἐνταῦθα τὸ μυστικὸν τοῦ ἄρτου παρασημει-
 ωτέον, ὅτι σάρκα αὐτὸν λέγει καὶ ὡς ἀνισταμένην δῆθεν [διὰ πυρός],
 καθάπερ ἐκ φθορᾶς καὶ σπορᾶς ὁ πυρὸς ἀνίσταται, καὶ μέντοι διὰ
 πυρὸς συνισταμένην εἰς εὐφροσύνην ἐκκλησίας ὡς ἄρτον πεπτόμενον. 5
- 47,¹ Ἀλλὰ γὰρ αὐθις ἡμῖν σαφέστερον τοῦτο ἐν τῷ Περὶ ἀναστάσεως
 δηλωθήσεται. Ἐπεὶ δὲ εἶπεν “καὶ ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σὰρξ μου
 ἐστὶν”, σὰρξ δὲ αἵματι ἄρδεται, τὸ δὲ αἷμα οἶνος ἀλληγορεῖται, ἰστέον
 οὖν ὅτι ὡς ἄρτος εἰς κοῤῥα καταθρυβεῖς τὸν οἶνον ἀρπάξει, τὸ δὲ
 ὕδατῶδες ἀπολείπει, οὕτως καὶ ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου, ὁ ἄρτος τῶν οὐρα- 10
 νῶν, ἀναπίνει τὸ αἷμα, τοὺς οὐρανίους τῶν ἀνθρώπων εἰς ἀφθαρσίαν
 ἐκτρέφων, ἀπολείπων δὲ μόνας ἐκείνας εἰς φθορὰν τὰς σαρκικὰς ἐπι-
 2 θυμίας. Οὕτως πολλαχῶς ἀλληγορεῖται ὁ λόγος, καὶ βρῶμα καὶ σὰρξ
 καὶ τροφή καὶ ἄρτος καὶ αἷμα καὶ γάλα, ἃ πάντα ὁ κύριος εἰς ἀπόλαυ-
 σιν ἡμῶν τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων. 15
- Μὴ δὴ οὖν τις ξενιζέσθω λεγόντων ἡμῶν ἀλληγορεῖσθαι γάλα τὸ
 3 αἷμα τοῦ κυρίου· ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ οἶνος ἀλληγορεῖται; “Ὁ πλύνων”, φη-
 σίν, “ἐν οἶνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν
 αὐτοῦ” ἐν τῷ αἵματι τῷ αὐτοῦ κοσμήσειν λέγει τὸ σῶμα τοῦ λόγου,
 ὥσπερ ἀμέλει τῷ αὐτοῦ πνεύματι ἐκθρέψει τοὺς πεινῶντας τὸν λόγον. 20
 “Ὅτι δὲ τὸ αἷμα ὁ λόγος ἐστίν, μαρτυρεῖ τοῦ Ἀβελ τοῦ δικαίου τὸ αἷμα
 4 ἐντυγχάνον τῷ θεῷ· οὐ γὰρ τὸ αἷμα ἂν ποτε προήσεται φωνήν, μὴ οὐχὶ
 ὁ λόγος νοούμενος (ὡς) τὸ αἷμα· τύπος γὰρ ὁ δίκαιος ὁ παλαιὸς τοῦ
 νέου δικαίου καὶ τὸ αἷμα τὸ ἐντυγχάνον τὸ παλαιὸν ὑπερεντυγχάνει
 τοῦ αἵματος τοῦ νέου. Φθέγγεται δὲ πρὸς τὸν θεὸν τὸ αἷμα, ὁ λόγος, 25
 ἐπεὶ λόγον ἐμήνυνεν τὸν πεισόμενον.
- 48,¹ Ἀλλὰ καὶ ἡ σὰρξ αὐτὴ καὶ τὸ ἐν αὐτῇ αἷμα τῷ γάλακτι, οἶον ἀν-
 τιπελαργούμενον, ἄρδεται τε καὶ αὐξεται. Καὶ δὴ καὶ ἡ διαμόρφωσις
 τοῦ συλληφθέντος τῷ τῆς ἐπὶ μῆνα καθάρσεως ὑπολελειμμένῳ καθα- 30
 ρῷ περιπτώματι κιρναμένου τοῦ σπέρματος γίνεται· ἡ γὰρ ἐν τούτῳ

6 Περὶ ἀναστάσεως: cf. 2.104.3 7–13 ἐπεὶ δὲ εἶπεν ... ἐπιθυμίας: *Catena Nicetae*
 ad Io 6:57 in codd. Monac. 437 (f. 297^a), Monac. 37 (f. 211^a) et Vat. 1996 (f. 28^v)
 7–8 Io 6:51 8 cf. 1.15.3; 2.19.4–5 17–19 *Gen* 49:11 cf. Tert. *Adv. Marcionem* 5.40
 21–22 cf. *Gen* 4:10; Mt 23:35; *Heb* 11:4 29–30 cf. Gal. *De usu partium* 14.3, IV
 p. 147 K.

1 post ἐστὶν pergit F ἦν ἐγὼ δώσω 3 ἀνισταμένην M in textu et F : συνισταμένην
 M in mg | διὰ πυρὸς secl. Heyse 14 ἃ πάντα F^{ac} : ἅπαντα MF^{pc} *Cat.* 16–26 μὴ
 δὴ οὖν ... πεισόμενον om. *Cat.* 17 οὐχὶ καὶ Staehlin : καὶ οὐχὶ MF 19 αἷματι
 Markland : πνεύματι MF 20 πεινῶντας : πίνοντας Schwartz 22 ἂν : δὴ
 Schwartz : μὴ Wilamowitz 23 νοούμενος MF : νοούμενον Staehlin | ὡς addidi
 27 πλὴν ἀλλὰ *Cat.* | καὶ τὸ ἐν αὐτῇ om. *Cat.*

δύναμις, θρομβοῦσα τοῦ αἵματος τὴν φύσιν, ὃν τρόπον ἡ πυτία συν-
 ἰσθῃσι τὸ γάλα, οὐσίαν ἐργάζεται μορφώσεως· εὐθλαεῖ γὰρ ἡ κρᾶσις,
 σφαλερὰ δὲ ἡ ἀκρότης εἰς ἀτεκνίαν. Καὶ γὰρ αὐτῆς ἤδη τῆς γῆς ὑπὸ ²
 μὲν ἐπομβρίας κατακλυσθὲν ἀποσύρεται τὸ σπέρμα, διὰ δὲ αὐχμὸν
⁵ νοτίδος ἀποξηραίνεται, κολλώδης δὲ ὁ χυμὸς ὧν συνέχει τὸ σπέρμα
 καὶ φύει. Τινὲς δὲ καὶ τὸ σπέρμα τοῦ ζώου ἀφρὸν εἶναι τοῦ αἵματος ³
 κατ' οὐσίαν ὑποτίθενται, ὃ δὴ τῇ ἐμφύτῳ τοῦ ἄρρενος θέρμη παρὰ τὰς
 συμπλοκάς ἐκταραχθὲν ἐκριπιζόμενον ἐξαφροῦται κὰν ταῖς σπερματί-
¹⁰ τισιν παρατίθεται φλεψίν· ἐντεῦθεν γὰρ ὁ Ἀπολλωνιάτης Διογένης τὰ

συμφανὲς τοίνυν ἐκ τούτων ἀπάντων αἷμα εἶναι τοῦ ἀνθρωπίνου ^{49,1}
 σώματος τὴν οὐσίαν. Καὶ δὴ καὶ τὸ κατὰ γαστρός τὸ μὲν πρῶτον
 ὕγρου ἐστὶ σύστασις γαλακτοειδής, ἔπειτα ἐξαίματουμένη σαρκουῖται ἡ
¹⁵ σύστασις αὕτη, πηγνυμένη δὲ ἐν τῇ ὑστέρα ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ καὶ θεο-
 μοῦ πνεύματος, ὕφ' οὗ διαπλάττεται τὸ ἔμβρυον, ζωογονεῖται. Ἀλλὰ ²
 καὶ μετὰ τὴν ἀποκύησιν αὐτῆς ἐκτρέφεται τὸ παιδίον αἵματι τῷ αὐτῷ·
 αἷματος γὰρ φύσις τοῦ γάλακτος ἡ ῥύσις, καὶ πηγὴ τροφῆς τὸ γάλα, ὃ
 δὴ καὶ γυνὴ δῆλη τεκοῦσα ἀληθῶς καὶ μὴ, δι' οὗ καὶ φίλτρον εὐνοίας
 προσλαμβάνει. Διὰ τοῦτο ἄρα μυστικῶς τὸ ἐν τῷ ἀποστόλῳ ἅγιον
²⁰ πνεῦμα τῇ τοῦ κυρίου ἀποχρώμενον φωνῇ “γάλα ὑμᾶς ἐπότισα” λέγει.
 Εἰ γὰρ ἀνεγεννήθημεν εἰς Χριστόν, ὁ ἀναγεννήσας ἡμᾶς ἐκτρέφει τῷ ³
 ἰδίῳ γάλακτι, τῷ λόγῳ· πᾶν γὰρ τὸ γεννῆσαν ἔοικεν εὐθὺς παρέχειν
 τῷ γεννωμένῳ τροφήν. Καθάπερ δὲ ἡ ἀναγέννησις, ἀναλόγως οὕτως
 καὶ ἡ τροφή γέγονεν τῷ ἀνθρώπῳ πνευματική. Πάντη τοίνυν ἡμεῖς τὰ ⁴
²⁵ πάντα Χριστῷ προσωκειώμεθα, καὶ εἰς συγγένειαν διὰ τὸ αἷμα αὐτοῦ,
 ὃ λυτρούμεθα, καὶ εἰς συμπάθειαν διὰ τὴν ἀνατροφὴν τὴν ἐκ τοῦ λό-
 γου, καὶ εἰς ἀφθαρσίαν διὰ τὴν ἀγωγὴν τὴν αὐτοῦ·

τὸ θρέψαι δ' ἐν βροτοῖσι πολλάκις
 πλείω πορίζει φίλτρα τοῦ φῦσαι τέκνα.

6–7 cf. Gal. *De usu partium* 14.9, IV p. 183 K.; *De semine* 1.5, IV p. 531 K. 6–10 cf. Diogen. Apollon. A 24 et B 6 DK 16–17 cf. 1.39.2–3 17–18 et 22–23 cf. Plat. *Menex.* 237e2–5 Πᾶν γὰρ τὸ τεκὸν τροφήν ἔχει ἐπιτηδείαν ὃ ἂν τέκῃ· ὃ καὶ γυνὴ δῆλη τεκοῦσα τε ἀληθῶς καὶ μὴ, ἀλλ' ὑποβαλλομένη, ἐὰν μὴ ἔχῃ πηγὰς τροφῆς τῷ γεννωμένῳ. 20 1 *Cor* 3:2 28–29 Bioti Fr. 1 (ap. Stob. 4.24.48), *TGF* Nr. 205

8 ἐκραπιζόμενον *M Cat.* 8–9 σπερματί(τι)σιν *L.* Dindorf (in *Thes. L. Gr.*) 9–10 ἐντεῦθεν ... βούλεται : ἐντεῦθεν καὶ τὰ ἀφροδίσια κέκληται *Cat.* 12–15 καὶ δὴ καὶ ... ζωογονεῖται *om.* *M et Cat.* 16 ἀποκύησιν *M Cat.* : κύησιν *F* 18 μὴ Wilamowitz ex Plat. : μήτηρ *MF Cat.* 22 ἔοικεν (cf. *Strom.* 8.10.5) : εἶωθεν Markland 24 καὶ ἡμεῖς *Cat.* 25 προσωκειώμεθα *F* : -οικειώμεθα *M* : -οικειούμεθα *Cat.*

Τὸ αὐτὸ ἄρα καὶ αἷμα καὶ γάλα τοῦ κυρίου πάθους καὶ διδασκαλίας
S 47 50,1 σύμβολον. Ἐφεῖται τοιγαροῦν ἡμῶν ἐκάστω τῶν | νηπίων ἐγκαυχᾶσθαι
τῷ κυρίῳ, ἐπιφθεγγομένοις

πατρός δ' ἐξ ἀγαθοῦ καὶ αἵματος εὐχομαι εἶναι.

- ᾿Ως δ' ἐξ αἵματος γάλα κατὰ μεταβολὴν γίνεται, ἤδη μὲν σαφές, οὐ μὴν 5
2 ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ποιμνίων ἐκ τε τῶν βουκολίων ἔξεστι μαθεῖν. Τὰ γὰρ
ζῶα ταῦτα τοῦ ἔτους κατὰ τὴν ὥραν ἦν ἕα καλοῦμεν, ὑγροτέρου τοῦ
περιέχοντος γεγονότος, ἀλλὰ καὶ τῆς πόας καὶ τῶν νομῶν εὐχύλων τὸ
τηνικάδε οὐσῶν καὶ ἐνίκμων, αἷματος πίμπλαται πρότερον, ὥς ἐκ τῆς 10
διατάσεως τῶν φλεβῶν, κυρτουμένων τῶν ἀγγείων, δέικνυται· ἐκ δὲ
τοῦ αἵματος δαψιλέστερον χεῖται τὸ γάλα· θέρους δ' ἔμπαλιν ὑπὸ τοῦ
καύματος συγκαϊόμενον καὶ ἀναξηραίνόμενον ἴστησι τὴν μεταβολὴν
τὸ αἷμα, καὶ ταύτῃ ἔλαττον ἀμέλγονται.
- 3 Ναὶ μὴν καὶ συγγένειάν τινα πρὸς τὸ ὕδωρ φυσικωτάτην ἔχει τὸ
γάλα, καθάπερ ἀμέλει πρὸς τὴν πνευματικὴν τροφήν τὸ λουτρον τὸ 15
πνευματικόν· οἱ γοῦν ἐπιρροφοῦντες τῷ προειρημένῳ γάλακτι ψυχροῦ
ὀλίγον ὕδατος ὠφελοῦνται παραχρῆμα· οὐ γὰρ ἀποξύνεσθαι τὸ γάλα
ἔῃ ἢ πρὸς τὸ ὕδωρ κοινωνία, οὐκ ἀντιπαθεῖα τινί, προσπεπαινομένου
4 δὲ προσπαθεῖα. Καὶ ἦν ὁ λόγος ἔχει πρὸς τὸ βάπτισμα κοινωνίαν, ταύ-
την ἔχει τὸ γάλα τὴν συναλλαγὴν πρὸς τὸ ὕδωρ. Δέχεται γὰρ μόνον 20
τῶν ὑγρῶν τοῦτο, [καί] τὴν πρὸς τὸ ὕδωρ μῖξιν ἐπὶ κάθαρσιν παρα-
λαμβάνόμενον, καθάπερ τὸ βάπτισμά (ἐστιν) ἐπὶ ἀφέσει ἁμαρτιῶν.
- 51,1 Μίγνυται δὲ καὶ μέλιτι προσφυῶς, καὶ τοῦτο ἐπὶ καθάρσει πάλιν
μετὰ γλυκείας τῆς τροφῆς· μὴνύμενος γὰρ ὁ λόγος φιλανθρωπία ἰᾷ-
ται τε ἅμα τὰ πάθη καὶ ἀνακαθαίρει τὰς ἁμαρτίας· καὶ τὸ “μέλιτος 25
γλυκίων ῥέεν αὐδὴ” ἐπὶ τοῦ λόγου λελέχθαι μοι δοκεῖ, ὅς ἐστιν μέλι·
καὶ πολλαχοῦ δὲ ἡ προφητεία “ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον” ἀνάγει. Ναὶ
μὴν ἐπιμίγνυται τὸ γάλα καὶ οἶνω τῷ γλυκεῖ, ἐπωφελὴς δὲ ἡ μῖξις,
καθάπερ ἀνακιρναμένου τοῦ πάθους εἰς ἀφθαρσίαν· ἐξορροῦται γὰρ
ὑπὸ τοῦ οἶνου τὸ γάλα καὶ σχίζεται, καὶ ὅτιπερ αὐτοῦ νόθον, τοῦτ' 30
2 ἀποχετεύεται. Κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ τῆς πίστεως ἡ κοινωνία ἡ πνευματικὴ

4 *Iliad.* 14.113 (πατρός δ' ἐξ ἀγαθοῦ καὶ ἐγὼ γένος εὐχομαι εἶναι) et *Odys.* 4.611
(αἱματός εἰς ἀγαθοῦ ...) 5–13 ἀμέλγονται: *Apostol.* 5.19b 5 cf. *Gal. De usu*
partium 16.10, IV p. 322 K. 22 cf. *Mc* 1:4 25–26 *Iliad.* 1.249 27 *Ps* 18:11;
118:103

1–4 τὸ αὐτὸ ... εἶναι om. *Cat.* 5 ὥς δ' : ὅτι τοῖνυν *Cat.* 7 καλοῦσιν *Cat.*
9 τηνικάτω *Cat.* 16 ἐπιρροφῶντες *MF Cat.* 21 καὶ delevi 22 ἐστιν addidi |
ἀφέσεως *Cat.* 25 τε *Dindorf* : γε *MF Cat.* 25–28 καὶ τὸ ... ναὶ μὴν om. *Cat.*
28 ἐπιμίγνεται : ἔτι μίγνεται *Wilamowitz* 29 καθάπερ om. *Cat.*

πρὸς τὸν παθητὸν ἄνθρωπον, τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἐξορροῦσα, εἰς
 αἰδιότητα συστέλλει τὸν ἄνθρωπον, τοῖς θείοις ἀπαθανατίζουσα. Ἄλλ’
 οἱ πολλοὶ [δὲ] καὶ τῷ λιπαρῷ τοῦ γάλακτος, ὃ δὴ βούτυρον καλοῦ-
 σιν, καταχρῶνται εἰς λύχνον, τὸ πολυέλαιον τοῦ λόγου δι’ αἰνίγματος
 5 ἀριδίου σαφηνίσαντες, ὡς μόνου τοῦδε ἐνδίκως καὶ τρέφοντος καὶ
 αὔξοντος καὶ φωτίζοντος τοὺς νηπίους. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ γραφή 52,1
 περὶ τοῦ κυρίου λέγει· “Ἐψώμισεν αὐτοὺς γενήματα ἀγρῶν· ἐθήλασαν
 μέλι ἐκ πέτρας καὶ ἔλαιον ἐκ στερεᾶς πέτρας, βούτυρον βοῶν καὶ γάλα
 προβάτων μετὰ στέατος ἀρνῶν” καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις ἔδωκεν αὐτοῖς·
 10 ἀλλὰ καὶ τὴν γέννησιν τοῦ παιδίου ὃ προφητεύων “βούτυρον” φησὶν
 “ἔδεται καὶ μέλι”.

Ἔμοι δὲ καὶ θαναμάζειν ἔπεισιν ὅπως σφᾶς τελείους τινὲς τολμῶσι 2
 καλεῖν καὶ γνωστικούς, ὑπὲρ τὸν ἀπόστολον φρονοῦντες, φυσιοῦμενοί
 τε καὶ φρυαττόμενοι, αὐτοῦ ὁμολογοῦντος τοῦ Παύλου περὶ ἑαυτοῦ·
 15 “Οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον ἢ ἤδη τετελείωμαι, διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω,
 ἐφ’ ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ Χριστοῦ. Ἀδελφοί, ἐγὼ ἑμαυτὸν οὐπω
 λογίζομαι κατεληφέναι· ἐν δέ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ
 ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς
 ἄνω κλήσεως (τοῦ Θεοῦ) ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.” Καὶ τέλειον μὲν ἑαυτὸν 3
 20 ἡγείται, ὅτι ἀπῆλλακται τοῦ προτέρου βίου, ἔχεται δὲ τοῦ κρείττονος,
 οὐχ ὡς ἐν γνώσει τέλειος, ἀλλ’ ὡς τοῦ τελείου ἐφιέμενος· διὸ καὶ
 ἐπιφέρει “Ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονοῦμεν”, τελείωσιν δηλονότι
 λέγων τὸ ἀποτετάχθαι ταῖς ἁμαρτίαις καὶ εἰς πίστιν τοῦ μόνου τελείου
 ἀναγεγεννησθαι, ἐκλαθομένους τῶν κατόπισθεν ἁμαρτιῶν.

25 7. Τίς ὁ παιδαγωγός, καὶ περὶ τῆς παιδαγωγίας αὐτοῦ

Ἐπεὶ τοίνυν ἀπεδείξαμεν παῖδας ἡμᾶς τοὺς πάντας ὑπὸ τῆς γραφῆς 53,1
 καλουμένους οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς Χριστῷ κατηκολουθηκότας
 ἡμᾶς νηπίους ἀλληγορουμένους, μόνον δὲ εἶναι τέλειον τὸν πατέρα
 τῶν ὄλων (ἐν αὐτῷ γὰρ ὁ υἱὸς καὶ ἐν τῷ υἱῷ ὁ πατήρ), ὥρα ἡμῖν ἐπο-
 30 μένοις τῇ τάξει καὶ τὸν παιδαγωγὸν ἡμῶν εἰπεῖν ὅστις ἐστί. Καλεῖται
 δὲ Ἰησοῦς. Ἔσθ’ ὅτε οὖν ποιμένα ἑαυτὸν καλεῖ καὶ λέγει “Ἐγὼ εἰμι 2

7-9 *Deut* 32:13-14 10-11 *Is* 7:15 12-13 cf. *1 Cor* 8:1 15-19 *Phil* 3:12-14
 22 *Phil* 3:15 29 cf. *Io* 17:21 31-34,1 *Io* 10:11 et 14

2 ἀλλ’ om. *Cat.* 3 δὲ del. Dindorf 4 πολυέλαιον (cf. 1.45.2) : πολυέλεον
 Hervet 5 ἀριδίως *Cat.* 19 τοῦ θεοῦ addidi ex NT 22 φρονῶμεν NT
 26 ἀπεδείξαμεν om. M

ὁ ποιμὴν ὁ καλός”, κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τῶν ποιμένων τῶν καθη-
 γουμένων τοῖς προβάτοις ὁ καθηγούμενος τῶν παιδίων παιδαγωγὸς
 νοούμενος, ὁ τῶν νηπίων κηδεμονικὸς ποιμὴν· ἀπλοῖ γὰρ οἱ νήπιοι
 3 ὡς πρόβατα ἀλληγορούμενοι· “Καὶ γενήσονται”, φησὶν, “οἱ πάντες μία
 ποιμὴν καὶ εἷς ποιμὴν.” Παιδαγωγὸς οὖν εἰκότως ὁ λόγος ὁ τοῦ πατ- 5
 ρος ἡμᾶς εἰς σωτηρίαν ἄγων. Ἐναργέστατα γοῦν ὁ λόγος περὶ ἑαυτοῦ
 διὰ Ὡσηὲ εἶρηκεν· “Ἐγὼ δὲ παιδευτὴς ὑμῶν εἰμι”. Παιδαγωγία δὲ ἡ
 θεοσέβεια, μᾶθῃσις οὕσα θεοῦ θεραπείας καὶ παιδευσίς εἰς ἐπίγνωσιν
 ἀληθείας ἀγωγή τε ὁρθὴ ἀνάγουσα εἰς οὐρανόν.
 54,¹ Παιδαγωγία δὲ καλεῖται πολλαχῶς· καὶ γὰρ ἡ τοῦ ἀγομένου καὶ 10
 μανθάνοντος, καὶ ἡ τοῦ ἄγοντος καὶ διδάσκοντος, καὶ αὐτὴ τρίτον
 ἡ ἀγωγή, καὶ τὰ διδασκόμενα τέταρτον, οἷον αἱ ἐντολαί. Ἔστι δὲ
 S 48 ἡ κατὰ τὸν θεὸν παιδαγωγία κατευθυνσμός ἀληθείας εἰς ἐποπτεῖαν |
 2 θεοῦ καὶ πράξεων ἀγίων ὑποτύπωσις ἐν αἰωνίῳ διαμονῇ. Ὡς περ οὖν
 κατευθύνει τὴν φάλαγγα ὁ στρατηγὸς τῆς σωτηρίας τῶν μισθοφόρων 15
 προμηθεύμενος, καὶ ὡς ὁ κυβερνήτης οἰακίζει τὸ σκάφος σφάζειν προ-
 αιρούμενος τοὺς ἐμπλέοντας, οὕτως καὶ ὁ παιδαγωγὸς ἄγει τοὺς παῖ-
 δας ἐπὶ τὴν σωτήριον δίαταν τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἔνεκεν κηδεμονίας· καὶ
 καθόλου ὅποσα ἂν παρὰ τοῦ θεοῦ εὐλόγως αἰτήσαιμεν ἡμῖν γενέσθαι,
 3 ταῦτα πειθομένοις τῷ παιδαγωγῷ περιέσται. Ὅν περ οὖν τρόπον ὁ κυ- 20
 βερνήτης οὐκ αἰεὶ τοῖς ἀνέμοις ὑπείκει, ἀντίπρῳρος δὲ ἔσθ’ ὅτε ὅλαις
 ἀνθίσταται καταιγίσιν, οὕτως ὁ παιδαγωγὸς οὐχὶ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ
 τῷδε καταπνέουσιν ἀνέμοις ὑπείκει ποτὲ οὐδὲ ἐπιτρέπει αὐτοῖς τὸ
 παιδίον, ὥς περ σκάφος, εἰς θηριώδη καὶ ἀσελγῇ προσρῆξει δίαταν,
 μόνῳ δὲ ἄρα τῷ ἀληθείας πνεύματι ἔπουρος ἀρθεὶς ἀντέχεται μάλα 25
 ἐρρωμένως τῶν οἰάκων τοῦ παιδός, τῶν ὧτων λέγω, ἕως ἂν ἀβλαβὲς
 καθορμίσῃ τὸ παιδίον εἰς τὸν λιμένα τῶν οὐρανῶν· τὸ μὲν γὰρ πά-
 τριον καλούμενον παρ’ ἀνθρώποις ἔθος ὅσον οὐδέπω παρέρχεται, ἡ
 δὲ ἀγωγή ἡ θεία κτῆμά ἐστιν εἰς αἰὲν παραμένον.
 55,¹ Ἀχιλλέως μὲν οὖν παιδαγωγὸν τὸν Φοῖνικᾶ φασὶ γεγονέναι καὶ τῶν 30
 Κροίσου παίδων Ἀδραστον, Ἀλεξάνδρου δὲ Λεωνίδην καὶ Φιλίππου
 Ναυσίθοον. Ἄλλ’ ὁ μὲν γυναικομανής, ὁ Φοῖνιξ, ἦν, ὁ δὲ φυγᾶς, ὁ
 Ἀδραστος, ἦν, Λεωνίδης δὲ οὐ περιεῖλεν τὸν τυφὸν τοῦ Μακεδόνο,

4–5 Io 10:16 7 Os 5:2 13–14 εἰς ἐποπτεῖαν θεοῦ: cf. 1.28.1 20–22 cf. Isid.
 Pelus. Ep. 1.45¹ 28–29 cf. Thucyd. 1.22.4 32 ὁ Φοῖνιξ: cf. *Iliad*. 9.449–453
 32–33 ὁ Ἀδραστος: cf. Herod. 1.34–35 33 Λεωνίδης: cf. Plut. *Alex.* 5; *Regum*
apophth. 179E

23 ἀνέμοις Staehlin : νόμοις MF 28 ἀνθρώποις Markland : αὐτοῖς MF

οὐδὲ Ναυσίθοος μεθύοντα τὸν ἐκ Πέλλης ἰάσατο· Ἀλκιβιάδου δὲ τὴν πορνείαν ὁ Θραῦς ἐπισχεῖν οὐκ ἴσχυσεν Ζώπυρος, ἀλλ' ὦνητόν ἀνδράποδον ὁ Ζώπυρος ἦν, καὶ τῶν Θεμιστοκλέους παίδων ὁ παιδαγωγὸς Σίκιννος οἰκέτης ῥάθυμος ἦν· ὀρχεῖσθαι φασιν αὐτὸν καὶ σικιννίζειν 5 εὐρηκέναι. Οὐκ ἔλαθον ἡμᾶς οἱ παρὰ Πέρσαις βασιλῆιοι καλούμενοι 2 παιδαγωγοί, οὓς τέτταρας τὸν ἀριθμὸν ἀριστίνδην ἐκλέγοντες ἐκ πάντων Περσῶν οἱ βασιλεῖς Περσῶν τοῖς σφῶν αὐτῶν ἐφίστων παισίν· ἀλλὰ τοξεύειν μόνον οἱ παῖδες αὐτοῖς μανθάνουσιν, ἡβήσαντες δὲ ἀδελφαῖς καὶ μητρᾷσιν καὶ γυναιξίν γαμεταῖς τε ἅμα καὶ παλλακίσιν 10 ἀναρίθμοις ἐπιμίσγονται, καθάπερ οἱ κάπροι εἰς συνουσίαν ἡσχημένοι.

Ὁ δὲ ἡμέτερος παιδαγωγὸς ἅγιος θεὸς Ἰησοῦς, ὁ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος καθηγεμὼν λόγος, αὐτὸς ὁ φιλόανθρωπος θεὸς ἐστι παιδαγωγός. Λέγει δὲ πού διὰ τῆς ᾧδης τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς αὐτόν· “Αὐτάρ- 56,1 κησεν τὸν λαὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν δίψει καύματος, ἐν ἀνύδρῳ· ἐκύκλω- 15 σεν αὐτόν καὶ ἐπαίδευσεν αὐτόν καὶ διεφύλαξεν ὥς κόρην ὀφθαλμοῦ. Ὡς ἀετὸς σκεπάσαι νοσοῖαν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησεν, διεῖς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτοὺς καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ· κύριος μόνος ἦγεν αὐτοὺς καὶ οὐκ ἦν μετ’ αὐτῶν θεὸς ἄλλότριος.” Σαφῶς, οἶμαι, τὸν παιδαγωγὸν ἐνδείκνυται ἡ 20 γραφὴ τὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ διηγουμένη. Πάλιν δὲ ὅταν λέγῃ διὰ τοῦ 2 ἰδίου προσώπου, ἑαυτὸν ὁμολογεῖ παιδαγωγόν· “Εγὼ κύριος ὁ θεὸς σου, ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου.” Τίς οὖν ἔχει ἐξουσίαν τοῦ ἁγίου εἶσω τε καὶ ἔξω; Οὐχὶ ὁ παιδαγωγός; Οὗτος “ᾧφθη τῷ Ἀβραάμ καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐγὼ εἰμι ὁ θεός σου· εὐαρέσκει ἐνώπιόν μου”. Τοῦτον δὲ 3 25 παιδαγωγικώτατα ὑποκατασκευάζει παῖδα πιστόν, “καὶ γίνου” φήσας “ἄμεμπτος· καὶ θήσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ἀνὰ μέσον σου καὶ τοῦ σπέρματός σου”. Φιλίας ἐνταῦθα ἐπιστατικῆς ἐστι κοινωνία.

Τοῦ δὲ Ἰακώβ ἐναργέστατα παιδαγωγὸς εἶναι φαίνεται. Λέγει γοῦν 30 αὐτῷ· “Ἴδου ἐγὼ μετὰ σοῦ, διαφυλάσσω σε ἐν τῇ ὁδῷ πάσῃ, οὗ 4 ἂν πορευθῇς· καὶ ἀποστρέψω σε εἰς τὴν γῆν ταύτην, ὅτι οὐ μὴ σε ἐγκαταλείπω ἕως τοῦ ποιῆσαί με ὅσα ἐλάλησά σοι.” Τούτω δὲ καὶ συμπαλαίειν λέγεται. “Υπελείφθη δέ”, φησίν, “Ἰακώβ μόνος,

1-3 Ἀλκιβιάδου ... ἦν: cf. Plat. 1 *Alcib.* 122b1; Plut. *Alcib.* 1; *Lyc.* 16 3-4 ἦν: cf. Herod. 8.75; Plut. *Themist.* 12 4-5 Athen. 14, 630B 5-7 cf. Plat. 1 *Alcib.* 121e5 8 cf. Herod. 1.136 9-10 cf. *Strom.* 3.11.1 13-19 *Deut* 32:10-12 21-22 *Exod* 20:2 23-24 *Gen* 17:1-2 et 7 30-32 *Gen* 28:15 33-36.1 *Gen* 32:25

11 θεός del. Schwartz 20 δὲ F : τε M 32 ἐγκαταλείπω MF^{ac} : ἐγκαταλίπω F^{pc} et LXX | πάντα addidi e LXX

- καὶ ἐπάλαιεν μετ' αὐτοῦ ἄνθρωπος", ὁ παιδαγωγός, "μέχρι πρωί." 57,1 Οὗτος ἦν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄγων καὶ φέρων, ὁ συγγυμναζόμενος καὶ ἀλείφων κατὰ τοῦ πονηροῦ τὸν ἀσκητὴν Ἰακώβ. "Οτι δὲ ὁ λόγος ἦν ὁ ἀλείπτῃς ἅμα τῷ Ἰακώβ καὶ παιδαγωγός τῆς ἀνθρωπότητος, "ἡρώτησεν", φησὶν, "αὐτὸν καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάγγειλόν μοι τί τὸ 5 ὄνομά σου. Καὶ εἶπεν· Ἰνα τί τοῦτο ἐρωτᾷς τὸ ὄνομά μου"; Ἐτήρει 2 γὰρ τὸ ὄνομα τὸ καινὸν τῷ νέῳ λαῷ τῷ νηπίῳ· ἔτι δὲ ἀνωνόμαστος ἦν ὁ θεός ὁ κύριος, μηδέπω γεγενημένος ἄνθρωπος. Πλὴν ἀλλὰ "ὁ Ἰακώβ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκεῖνου Εἶδος θεοῦ· εἶδον γάρ", φησί, "θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχή". 10 Πρόσωπον δὲ τοῦ θεοῦ ὁ λόγος, ᾧ φωτίζεται ὁ θεὸς καὶ γνωρίζεται. 3 Τότε καὶ Ἰσραὴλ ἐπωνόμασται, ὅτι εἶδεν τὸν θεὸν τὸν κύριον. Οὗτος ἐστὶν ὁ θεός, ὁ λόγος, ὁ παιδαγωγός, ὁ φήσας αὐτῷ πάλιν ὕστερον· "Μὴ φοβοῦ καταβῆναι εἰς Αἴγυπτον". "Ορα πῶς μὲν ἔπεται τῷ δικαίῳ 15 ὁ παιδαγωγός, ὅπως δὲ καὶ ἀλείφει τὸν ἀσκητὴν, πτερνίζειν διδάσκων τὸν ἀνταγωνιστὴν.
- 4 Αὐτὸς γοῦν οὗτος καὶ τὸν Μωσέα διδάσκει παιδαγωγεῖν· λέγει γὰρ ὁ κύριος· "Εἴ τις ἡμάρτηκεν ἐνώπιόν μου, ἐξαλείψω αὐτὸν ἐκ τῆς βίβλου μου. Νυνὶ δὲ βιάδιζε καὶ ὁδήγησον τὸν λαὸν τοῦτον εἰς τὸν τόπον 58,1 ὃν εἶπά σοι." Ἐνταῦθα διδάσκαλός ἐστι παιδαγωγίας· καὶ γὰρ ἦν ὡς 20 ἀληθῶς διὰ μὲν Μωσέως παιδαγωγός ὁ κύριος τοῦ λαοῦ τοῦ παλαιοῦ, δι' αὐτοῦ δὲ τοῦ νέου καθηγεμῶν λαοῦ, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον.
- S 49 "Ἰδοῦ", γάρ φησι τῷ Μωσεῖ, "ὁ ἄγγελός μου προ|πορεύεται σου", τὴν 2 εὐαγγέλιον καὶ ἡγεμόνιον ἐπιστήσας τοῦ λόγου δύναμιν· τὸ δὲ ἀξίωμα τὸ κυριακὸν φυλάττων "ἡ δ' ἂν ἡμέρα ἐπισκέπτωμαι", φησὶν, 25 "ἐπάξω ἐπ' αὐτοὺς τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν", τουτέστιν, ἡ δ' ἂν ἡμέρα κριτῆς καθεσθῶ, ἀποδώσω τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν τὰ ἀντάξια· ὁ γὰρ αὐτὸς παιδαγωγός καὶ κριτῆς τοὺς παρακούσαντας αὐτοῦ δικάζει, τὸ δὲ ἁμάρτημα αὐτῶν οὐ παραιοῦσιν ὁ φιλόανθρωπος λόγος, ἐλέγχει δέ, ἵνα μετανοήσωσιν· "θέλει γὰρ ὁ κύριος τὴν μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτω- 30

3 τὸν ἀσκητὴν: cf. *Strom.* 1.31.2-4; Philon, *De congressu* 34-38; *De Abrah.* 52 3-4 cf. Philon, *De mutat. nom.* 87 5-6 *Gen* 32:30 7 ἀνωνόμαστος: cf. *Strom.* 5.82.1 8-10 *Gen* 32:31 11 cf. *Strom.* 5.34.1; 7.58.3; *Exc. ex Theod.* 10.6; 12.1; 23.5 12 cf. *Gen* 32:29; *Paed.* 1.77.2 (Διὸ καὶ ὁ Ἰσραὴλ ὁ ὀρῶν τὸν θεόν); *Strom.* 1.31.4; 2.20.2; 4.169.1; *Exc. ex Theod.* 56.5; Philon, *De Abrah.* 57; *De congressu* 51; *De ebrietate* 82 14 *Gen* 46:3 15 πτερνίζειν: cf. *Gen* 27:36; Philon, *Legum alleg.* 3.190 18-20, 23, 25-26 *Exod* 32:33-34 30-37.1 cf. *Ezech* 18:23 et 32; 33:11

2 ὁ ἄγων καὶ φέρων : ὁ ἀγῶνα ἐπιφέρων Markland 12 ὅτι Mayor : ὅτε MF 15 δὲ Dindorf : τε MF 18 ἐξαλείψω scripsi e LXX : ἐξαλείφω MF 20 εἰπόν σοι F 23 προπορεύεται πρὸ προσώπου σου LXX

λοῦ μᾶλλον ἢ τὸν θάνατον.” Ἡμεῖς δὲ τὰς ἄλλων ἁμαρτίας ὡς νήπιοι 3
δι’ ἀκοῆς παραδεξάμενοι φόβῳ τῆς ἀπειλῆς τοῦ μὴ τὰ ὅμοια παθεῖν
ἀποσχόμεθα τῶν ἴσων πλημμελημάτων. Τί οὖν ἦν ὁ ἥμαρτον; “Ὅτι ἐν
τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους καὶ (ἐν) τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν
5 ἐνευροκόπησαν ταῦτον· ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν.”

Τίς ἂν οὖν τούτου μᾶλλον ἡμᾶς φιλανθρωπότερον παιδεύσαι; Τὸ 59,1
μὲν οὖν πρότερον τῷ πρεσβυτέρῳ λαῷ πρεσβυτέρᾳ διαθήκῃ ἦν καὶ
(ὁ) νόμος ἐπαιδαγωγεῖ τὸν λαὸν μετὰ φόβου καὶ (ὁ) λόγος ἄγγελος
ἦν, καινῷ δὲ καὶ νέῳ λαῷ καινὴ καὶ νέα διαθήκη δεδωρηται καὶ ὁ
10 (νόμος) λόγος γεγένηται καὶ ὁ φόβος εἰς ἀγάπην μετατέτραπται καὶ
ὁ μουσικὸς ἐκεῖνος ἄγγελος Ἰησοῦς τίκεται. Ὁ γὰρ αὐτὸς οὗτος παι- 2
δαγωγὸς τότε μὲν “φοβηθήσῃ κύριον τὸν θεόν” ἔλεγεν, (νυνὶ) δὲ ἡμῖν
“ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου” παρήνευσεν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐντέλλε-
ται ἡμῖν “παύσασθε ἀπὸ τῶν ἔργων ὑμῶν”, τῶν παλαιῶν ἁμαρτιῶν,
15 “μάθετε καλὸν ποιεῖν· ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν· ἡγά-
πησας δικαιοσύνην, ἐμίσησας ἀνομίαν”. Αὕτη μου ἡ νέα διαθήκη πα-
λαιῷ κεχαραγμένη γραμματι. Οὐκ ἄρα ἡ νεότης τοῦ λόγου ὄνειδιστέα.
Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἱερειᾷ ὁ κύριος λέγει· “Μὴ λέγε ὅτι νεώτερός εἰμι· 3
πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν
20 ἐκ μήτρας ἡγίακά σε.” Ταῦτα δύναται πρὸς ἡμᾶς ἡ προφητεία αἰνίττε-
σθαι, τοὺς πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς πίστιν ἐγνωσμένους θεῷ, νυνὶ δὲ
νηπίους διὰ τὴν ἔναγχος πεπληρωμένην βούλησιν τοῦ θεοῦ, καθὼς εἰς
κλησιν καὶ σωτηρίαν νεογνοὶ γεγόναμεν. Διὸ καὶ ἐπιφέρει “προφήτην 60,1
εἰς ἔθνη τέθεικά σε”, προφητεῦσαι λέγων αὐτὸν δεῖν μη(δὲ) ὄνειδος
25 εἶναι δοκεῖν τοῦ νεωτέρου τὴν προσηγορίαν τοῖς νηπίοις καλουμένοις.

Ὁ δὲ νόμος χάρις ἐστὶν παλαιὰ διὰ Μωσέως ὑπὸ τοῦ λόγου δο-
θεῖσα. Διὸ καὶ φησιν ἡ γραφή· “Ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη”, (οὐχὶ
ὑπὸ Μωσέως, ἀλλὰ ὑπὸ μὲν τοῦ λόγου, διὰ Μωσέως δὲ τοῦ θερά-
ποντος αὐτοῦ· διὸ καὶ πρόσκαιρος ἐγένετο), “ἡ δὲ αἰδὶος χάρις καὶ

3-5 *Gen* 49:6-7 8 cf. *Gal* 3:24 | ἄγγελος: cf. *Exod* 3:2 9-11 cf. J. Barbel, *Christos Angelos* (Bonnae, 1941), pp. 95-97 12 *Deut* 6:2 13 *Mt* 22:37; *Deut* 6:13-16 *Is* 1:16-17 et *Ps* 33:15; 44:8 18-20 et 23-24 *Jer* 1:7 et 5 21 cf. *Ephes* 1:4; 1 *Petri* 1:20 22 νηπίους: cf. 1.20.2 26-38.4 ὁ δὲ νόμος ... οὐδὲ ἐν: *Catena Nicetae* ad *Io* 1:17 in Codd. Monac. 437 (p. 87) et Monac. 37 (f. 29^v) 27 et 29-38.1 *Io* 1:17 28-29 cf. *Exod* 14:31 et al.

4 ἐν add. Staehlin 8 δ¹ addidi | δ² add. Markland 9-10 ὁ (νόμος) λόγος Schwartz : ὁ λόγος MF : ὁ λόγος (σᾶρξ) Markland, agn. Staehlin : ὁ λόγος et γεγέννητα Marrou. (at cf. v. 11) 12 (νυνὶ) δὲ ἡμῖν scripsi : ἡμῖν δὲ MF 14 ἔργων : πονηρίων LXX 24 μηδὲ Heyse : μὴ MF 29 ἐγένετο *Cat.* : ἐρίνετο MF | αἰδὶος om. NT

- 2 ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.” Ὁρᾶτε τὰς λέξεις τῆς γρα-
φῆς· ἐπὶ μὲν τοῦ νόμου “ἐδόθη” φησὶ μόνον, “ἡ δὲ ἀλήθεια”, χάρις
οὕσα τοῦ πατρὸς, ἔργον ἐστὶ τοῦ λόγου αἰώνιον καὶ οὐκέτι δίδοσθαι
λέγεται, ἀλλὰ “διὰ Ἰησοῦ” γίνεσθαι, “οὗ χωρὶς ἐγένετο οὐδὲ ἓν”. Αὐ-
τίκα γοῦν ὁ Μωσῆς, τῷ τελείῳ προφητικῶς παραχωρῶν παιδαγωγῷ 5
τῷ λόγῳ, καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν παιδαγωγίαν προθεσπίζει καὶ τῷ λαῷ
3 παρατίθεται τὸν παιδαγωγόν, ἐντολὰς ὑπακοῆς ἐγχειρίσας· “Προφή-
την ὑμῖν ἀναστήσει”, φησὶν, “ὁ θεὸς ὡς ἐμὲ ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν”,
τὸν Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ αἰνιττόμενος τὸν Ἰησοῦν τὸν τοῦ θεοῦ υἱόν·
σκιαγραφία γὰρ ἦν τοῦ κυρίου τὸ ὄνομα τὸ Ἰησοῦ προκηρυσσόμενον 10
ἐν νόμῳ. Ἐπιφέρει γοῦν, τὸ λυσιτελὲς τῷ λαῷ συμβουλευόν, “αὐτοῦ
ἀκούσεσθε” λέγων, “καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου
τούτου” τούτῳ ἀπειλεῖ. Τοιοῦτον ἡμῖν ὄνομα σωτηρίου προφητεύει
παιδαγωγῷ.
- 61,1 Διὰ τοῦτο αὐτῷ ῥάβδον περιτίθῃσιν ἡ προφητεία, ῥάβδον παιδευτι- 15
κὴν, ἀρχικὴν, κατεξουσιαστικὴν, ἵν’ οὕς ὁ λόγος ὁ πειθήνιος οὐκ ἰᾶται,
ἀπειλὴ ἰάσῃται, οὕς δὲ ἡ ἀπειλὴ οὐκ ἰᾶται, ἡ ῥάβδος ἰάσῃται, οὕς δὲ
2 ἡ ῥάβδος οὐκ ἰᾶται, τὸ πῦρ ἐπινέμῃται. “Ἐξελεύσεται”, φησὶ, “ῥάβδος
ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί.” Ὁρα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν
δύναμιν τοῦ παιδαγωγοῦ· “Οὐ κατὰ τὴν δόξαν”, φησὶ, “κρινεῖ, οὐδὲ 20
κατὰ τὴν λαλιὰν ἐλέγξει, ἀλλὰ κρινεῖ ταπεινῷ κρίσιν καὶ ἐλέγξει τοὺς
ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς”. Καὶ διὰ Δαβίδ· “Κύριος παιδεύων ἐπαίδευσέν
με καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέν με”· τὸ γὰρ ὑπὸ κυρίου παιδευθῆ-
3 ναι καὶ παιδαγωγηθῆναι θανάτου ἐστὶν ἀπαλλαγὴ. Καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ
προφήτου φησὶν· “Ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ ποιμανεῖς αὐτούς”. Ταῦτη καὶ 25
ὁ ἀπόστολος κινήσει ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους “Τί θέλετε;” φησὶν, “ἐν
ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐν ἀγάπῃ πνεύματι τε πρᾶυτήτος;” Ἀλλὰ καὶ
“ῥάβδον δυνάμει ἐξαποστελεῖ κύριος ἐκ Σιών” δι’ ἄλλου προφήτου
λέγει. Ἡ δὲ παιδαγωγικὴ αὕτη “ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου
παρεκάλεσάν με”, εἶπέν τις ἕτερος. Αὕτη τοῦ παιδαγωγοῦ ἡ δύναμις ἡ 30
σεμνή, ἡ παρακλητικὴ, ἡ σωτήριος.

4 Io 1:3 7-8 et 11-13 Deut 18:15 et 19; Act 3:22; 7:37 16-18 cf. Hippocr. Aphor.
8.6 18-19 Is 11:1 20-22 Is 11:3-4 22-23 Ps 117:18 25 Ps 2:9 26-27 1 Cor
4:21 28 Ps 109:2 29-30 Ps 22:4

9 διὰ τὸν Ἰησοῦν F 10 τὸ² F : τοῦ M 17 ἰάσῃται, ἰάσῃται², 18 ἐπινέμῃται
Dindorf : ἰάσεται, ἰάσεται, ἐπινέμεται MF 22 ἁμαρτωλοὺς : ταπεινοὺς LXX :
ἐνδόξους LXX Sin. et rec. Luciani

8. Πρὸς τοὺς ἡγουμένους μὴ εἶναι ἀγαθὸν τὸν δίκαιον

Ἐνταῦθα ἐπιφύονται τινες οὐκ ἀγαθὸν εἶναι φάμενοι τὸν κύριον διὰ 62,1
 τὴν ῥάβδον καὶ τὴν ἀπειλὴν καὶ τὸν φόβον [καὶ] παρακούσαντες μὲν,
 ὡς ἔοικε, τῆς γραφῆς, ᾧδὲ που λεγούσης· “Καὶ ὁ φοβούμενος κύριον
 5 ἐπιστρέφει ἐπὶ καρδίαν αὐτοῦ”, ἐκλαθόμενοι δὲ τὸ μέγιστον αὐτοῦ τῆς
 φιλανθρωπίας, ὅτι δι’ ἡμᾶς ἄνθρωπος ἐγένετο. Καὶ δὴ οἰκειότερον 2 S 50
 αὐτῷ ὁ προφήτης προσεύχεται διὰ τούτων· “Μνήσθητι ἡμῶν, ὅτι χοῦς
 ἔσμεν”, τουτέστι συμπάθησον ἡμῖν, ὅτι τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς
 αὐτοπαθῶς ἐπείρασας. Ταύτη γοῦν ἄριστος καὶ ἀνεπίληπτός ἐστιν
 10 ὁ παιδαγωγὸς ὁ κύριος, τῇ ἐκάστου τῶν ἀνθρώπων δι’ ὑπερβολὴν
 φιλανθρωπίας συμπαθήσας φύσει. “Ἦν γὰρ οὐδὲν ὁ μισεῖ ὁ κύριος” 3
 οὐ γὰρ δήπου μισεῖ μὲν τι, βούλεται δὲ αὐτὸ εἶναι ὁ μισεῖ, οὐδὲ
 βούλεται μὲν τι μὴ εἶναι, αἴτιος δὲ γίνεται τοῦ εἶναι αὐτὸ ὁ βούλεται
 μὴ εἶναι, οὐδὲ μὴν οὐ βούλεται μὲν τι [μὴ] εἶναι, τὸ δὲ ἔστιν. Εἴ τι ἄρα
 15 μισεῖ ὁ θεός, βούλεται αὐτὸ μὴ εἶναι· οὐδὲν δὲ ἔστιν ᾧ μὴ τὴν αἰτίαν
 τοῦ εἶναι ὁ θεὸς παρέχεται· οὐδὲν ἄρα <ὄν> μισεῖται ὑπὸ τοῦ θεοῦ.
 Ἄλλ’ οὐδὲ ὑπὸ τοῦ λόγου· ἐν γὰρ ἄμφω, ὁ θεός, ὅτι εἶπεν· “Ἐν ἀρχῇ 4
 ὁ λόγος ἦν ἐν τῷ θεῷ, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος”. Εἰ δὲ οὐ μισεῖ τῶν ὑπ’
 αὐτοῦ γενομένων οὐδὲν, λείπεται φιλεῖν αὐτό.

20 Πολὺν δὴ πλεον τῶν ἄλλων ἀγαπήσει τὸν ἄνθρωπον, εἰκότως, τὸ 63,1
 κάλλιστον τῶν ὑπ’ αὐτοῦ δημιουργηθέντων καὶ φιλόθεον ζῶον. Φι-
 λάνθρωπος ἄρα ὁ θεός, φιλάνθρωπος ἄρα ὁ λόγος. Ὁ δὲ φιλῶν τι
 ὠφελεῖν αὐτὸ βούλεται· τὸ δὲ ὠφελοῦν τοῦ μὴ ὠφελοῦντος πάντως ἄν
 25 που κρεῖττον εἶη· τοῦ δὲ ἀγαθοῦ κρεῖττον οὐδὲ ἔν· ὠφελεῖ ἄρα τὸ ἀγα-
 θόν· ἀγαθὸς δὲ ὁ θεὸς ὁμολογεῖται· ὠφελεῖ ἄρα ὁ θεός. Τὸ δὲ ἀγαθόν, 2
 ἢ ἀγαθόν ἐστιν, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ἢ ὅτι ὠφελεῖ· πάντη ἄρα ὠφελεῖ ὁ
 θεός. Καὶ οὐ δήπου ὠφελεῖ μὲν τι τὸν ἄνθρωπον, οὐχὶ δὲ καὶ κήδεται
 αὐτοῦ, οὐδὲ κήδεται μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπιμελεῖται αὐτοῦ. Κρεῖττον μὲν
 γὰρ τὸ κατὰ γνώμην ὠφελοῦν τοῦ μὴ ὠφελοῦντος κατὰ γνώμην, τοῦ
 30 δὲ θεοῦ κρεῖττον οὐδέν. Καὶ οὐκ ἄλλο τί ἐστι τὸ κατὰ γνώμην ὠφελεῖν,
 ὅτι μὴ ἐπιμελεῖσθαι [τοῦ ἀνθρώπου]· κήδεται ἄρα καὶ ἐπιμελεῖται τοῦ

1 cf. Orig. *Comm. in Io.* 1:35(40) 4–5 *Sir* 21:6 7–8 *Ps* 102:14 8–9 cf. *Heb* 4:1511 cf. *Sap* 11:24 17–18 *Io* 1:1 23–40.6 Τὸ δὲ ὠφελοῦν ... εἶναι: *SVF* II Fr. 11161 τὸν M : τὸ F 3 καὶ del. Wendland | παρακούσαντας MacF, corr. M^{pc} 5 ἐπὶ
καρδίαν : ἐν καρδίᾳ LXX 14 μὴ del. Mayor 15 θεός scrīpsi : λόγος MF |
ᾧ Mayor : οὐ MF 16 ὄν addidi 20 δὴ : δὲ Mayor 25 ὠφελεῖ M^{pc} : ὠφέλεια
MacF 26 πάντη Kroll : πάντα MF 31 τοῦ ἀνθρώπου secl. ab Arnim

3 ἀνθρώπου ὁ θεός. Τοῦτο δὲ ἐνδείκνυται ἔργῳ παιδαγωγῶν αὐτὸν (τῷ)
λόγῳ, ὅς ἐστι τῆς τοῦ θεοῦ φιланθρωπίας συναγωνιστῆς γνήσιος.

Τὸ δὲ ἀγαθὸν [εἶναι] οὐ τῷ τὴν ἀρετὴν ἔχειν ἀγαθὸν εἶναι λέγεται,
καθὸ καὶ ἡ δικαιοσύνη ἀγαθὸν εἶναι λέγεται οὐ τῷ ἀρετὴν ἔχειν
(ἀρετὴ γὰρ ἐστὶν αὐτή), ἀλλὰ τῷ αὐτὴν καθ' αὐτὴν καὶ δι' αὐτὴν 5
64,1 ἀγαθὴν εἶναι. Λέγεται δὲ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἀγαθὸν τὸ συμφέρον,
οὐ τῷ τέρπειν, ἀλλὰ τῷ ὠφελεῖν. Ἄ δὴ πάντα ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὡς
ἀρετὴ καὶ ὡς δι' αὐτὴν αἰρετὴ [ἀγαθὸν] καὶ ὡς οὐ τέρπουσα· οὐ γὰρ
πρὸς χάριν κρίνει, ἀλλὰ τοῦ κατ' ἄξιαν ἐκάστω ἐστὶν ἀπονεμητική·
2 ἔπεται δὲ τῷ συμφέροντι τὸ ὠφέλιμον. Κατὰ πάντα ἄρα τὰ μέρη καθ' 10
ἃ τὸ ἀγαθὸν ἐξετάζεται, καὶ ἡ δικαιοσύνη χαρακτηρίζεται, τῶν ἴσων
ἐπ' ἴσης ἀμφοῖν μετεχόντων· τὰ δὲ τοῖς ἴσοις χαρακτηριζόμενα ἴσα τε
ἀλλήλοις καὶ ὅμοια· ἀγαθὸν ἄρα ἡ δικαιοσύνη.

3 Πῶς οὖν, φασίν, εἰ φιλάνθρωπός ἐστι καὶ ἀγαθὸς ὁ κύριος, ὀργίζε-
ται καὶ κολάζει; Ἀναγκαῖον οὖν καὶ περὶ τούτου ὡς οἶόν τε διὰ βρα- 15
χυτάτων ἐπεξελθεῖν· ἐπεὶ λυσιτελὴς πῶς ἡ τοιαύτη οἰκονομία πρὸς τὴν
4 ὀρθὴν τῶν παιδῶν ἀγωγὴν, ἀναγκαῖου βοηθήματος ἔχουσα τάξιν. Θε-
ραπεύεται δὲ πολλὰ τῶν παθῶν τιμωρία καὶ προστάξει αὐστηροτέρων
παραγγελμάτων καὶ διὰ τῆς ἐνίων θεωρημάτων διδασκαλίας.
Ἔστι δὲ οἰονεὶ χειρουργία τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν ὁ ἔλεγχος, ἀπόστασις 20
65,1 δὲ τὰ πάθη τῆς ἀληθείας, ἃ χρὴ διελέγχειν διαιροῦντα τῇ τομῇ. Φαρ-
μακεία δὲ ἔοικεν ὁ ὀνειδισμός, τὰ τετυλωμένα ἀναλύων τῶν παθῶν
καὶ τὰ ὀνυπαρὰ τοῦ βίου, τὰς λαγνείας, ἀνακαθαίρων, πρὸς δὲ καὶ
τὰς ὑπερσαρκώσεις τοῦ τύφου ἐξομαλίζων, εἰς τὸν ὑγῆ καὶ ἀληθινὸν
2 ἄνθρωπον ἀνασκευάζων τὸν ἄνθρωπον. Ἡ νοουμένη οὖν οἰονεὶ δίκαιά 25
ἐστὶ νοσοῦσης ψυχῆς, ὣν χρὴ μεταλαμβάνειν συμβουλευτικὴ καὶ ὣν
οὐ χρὴ ἀπαγορευτικὴ· τὰ δὲ πάντα εἰς σωτηρίαν καὶ αἰδίων ὑγείαν
διατείνει. Ἀλλὰ καὶ ὁ στρατηγὸς χρημάτων ζημίας καὶ τὰς εἰς αὐτὰ τὰ
σώματα διηκούσας αἰκίας μετὰ δεσμών καὶ τῆς ἐσχάτης ἀτιμίας προσ-
φέρων τοῖς ἡδικοκόσιν, ἔσθ' ὅτε καὶ θανάτῳ κολάζων τινάς, τέλος 30
3 ἔχει τὸ ἀγαθόν, ὑπὲρ νοουθεσίας τῶν ὑπηκόων στρατηγῶν. Ὡσαύτως

9 cf. *SVF* III Frt. 262, 263, 266; *Strom.* 2.66.3; Philon. *Legum alleg.* 1.87 16–28
λυσιτελὴς πῶς ... διατείνει: *Catena ad Heb* 12:8 in cod. Ambros. E 2 inf (f. 243^v)
17–19 cf. Plat. *Legg.* II, 933e9; *Gorg.* 478d–e; Philon. *Quaest. in Gen.* 1.89 25–27 cf.
1.8.3 26 cf. *Protrep.* 115.2; *Strom.* 2.110.1; *Quis dices salvetur* 15.6

1 τῷ addidi 3 εἶναι del. Potter 5 αὐτὴ Staehlin : αὕτη MF 6 ἀγαθὴν :
ἀγαθὸν Markland 9 ἐκάστωι M^{pc} : ἐκάστου M^{ac}F 14 φησὶν M 16 ἡ τοιαύτη
Cat. 18 τιμωρία καὶ προστάξει om. *Cat.* 18–20 αὐστηροτέροις παραγγέλμασι καὶ
ἐστὶ οἰονεὶ (omissis ceteris) *Cat.* 23 τὰς Wilamowitz : τῆς MF 25 τύπον add.
Mayor | οὖν om. *Cat.* 29 αἰκίας Hervet : αἰτίας MF

καὶ ὁ μέγας ἡμῶν ἐκεῖνος στρατηγός, ὁ τῶν ὅλων ἡγεμὼν λόγος, τοὺς παρὰ τὸν νόμον ἀφηνιάζοντας τὸν αὐτοῦ, ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς δουλείας καὶ πλάνης καὶ τῆς τοῦ ἀντικειμένου αἰχμαλωσίας εἰς καταστολὴν τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν νοουθετῶν, ἐπὶ τὴν ἱεράν τῆς πολιτείας ὁμόνοιαν εἰ-

5 ρηναγωγεῖ.

Καθάπερ οὖν τῷ συμβουλευτικῷ λόγῳ παράκειται τὸ ἀποτρεπτικὸν 66,1
[καὶ παρακλητικὸν] εἶδος, οὕτω καὶ τῷ ἐγκωμιαστικῷ τὸ λοιδορητικὸν καὶ ὀνειδιστικὸν [καὶ ἐγκωμιαστικόν]. Τὸ δὲ εἶδος τοῦτο τέχνη ἐστὶ ψεκτική, εὐνοίας δὲ τὸ ψέγειν, οὐ μίσους σύμβολον. Ἄμφω μὲν γὰρ
10 ὀνειδίζετον, καὶ ὁ φίλος καὶ ὁ μὴ, ἀλλ' ὁ μὲν ἐχθρὸς ἐπιγελῶν, ὁ δὲ φίλος εὐνοῶν. Οὐκ ἄρα διὰ μῖσος ὁ κύριος τοῖς ἀνθρώποις λοιδορεῖ- 2
ται, οὕς καὶ ἐξὸν αὐτῷ ἀπολέσαι παρὰ τὰς ἰδίας αἰτίας, ὃ δὲ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πέπονθεν· παιδαγωγὸς γὰρ ἅτε ἀγαθὸς ἐντέχνως σφόδρα διὰ τῆς λοιδορίας ὑποδύεται τὸν ψόγον, οἶονεὶ μάλιστα τῇ βλασφημίᾳ
15 τὸ νωθρὸν τῆς διανοίας ἐπεγείρων, πάλιν τε αὖ ἐν μέρει προτρέπειν ἐπιχειρεῖ τοὺς αὐτοὺς. Οὕς γὰρ ὁ ἔπαινος οὐ προετρέψατο, τούτους 3
παρώξυνεν ὁ ψόγος, καὶ οὕς ὁ ψόγος οὐκ ἐξεκαλέσατο εἰς σωτηρίαν καθάπερ νεκρούς, τούτους πρὸς ἀλήθειαν ἢ βλασφημίᾳ διανίστησιν.

“Μάστιγες γὰρ καὶ παιδεῖα ἐν παντὶ καιρῷ σοφίας. Συγκολλῶν
20 ὄστρακον καὶ διδάσκων μωρόν”, εἰς αἴσθησιν ἄγων, φησί, τὴν γῆν καὶ τὸν ἀπηλπισμένον εἰς σύνεσιν ὀξύνων. Διὰ τοῦτο ἐναργῶς ἐπήγαγεν S 5,1
“ἐξεγείρων καθεύδοντα ἐκ βαθέος ὕπνου”, ὃς τῶν ἄλλων μάλιστα θανάτῳ ἔοικεν. Καὶ δὴ αὐτὸς περὶ αὐτοῦ σαφέστατα ὁ κύριος ἐκφαίνει, 4
τὴν πολύτροπον καὶ πολυφελῆ θεραπείαν ἀλληγορῶν, ὀπηνίκα εἰ-
25 πὼν “Εγὼ εἰμι ἢ ἄμπελος ἢ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργὸς ἐστίν”, εἶτα ἐπήγαγεν πάλιν “Πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν αἶ-
ρει αὐτό, καὶ πᾶν τὸ καρποφοροῦν καθαίρει (αὐτό), ἵνα καρπὸν πλείω φέρῃ”. Καθυλομανεῖ γὰρ μὴ κλαδευομένη ἢ ἄμπελος, οὕτως δὲ καὶ ὁ
30 ἄνθρωπος· καθαίρει δὲ αὐτοῦ τὰς ἐξυβριζούσας παραφυάδας ὁ λόγος 5
ἢ μάχαιρα, καρποφορεῖν, οὐκ ἐπιθυμεῖν τὰς ὀρεξεῖς ἀναγκάσας. ἡ δὲ πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐπίπληξις ἔχει σκοπὸν τὴν σωτηρίαν, μεθαρ-
μοζομένου μουσικῶς τοῦ λόγου κατὰ τοὺς οἰκείους ἐκάστων τρόπους,

6–8 cf. 1.89.2 16–18 cf. Hippocr. *Aphor.* 8.6 19–20 et 22 *Sir* 22:6 et 9
25–28 *Io* 15:1–2 30 cf. *Heb* 4:12

6 ἀποτρεπτικὸν Staehlin ex 1.89.2 : προτρεπτικὸν MF 7 καὶ παρακλητικὸν secl.
Staehlin 8 καὶ ἐγκωμιαστικὸν secl. Hervet 9 ψεκτική F 20 καὶ¹ : ὁ LXX
23 ὁ κύριος Sylburg : οὕς MF^{pc} 27 καρποφοροῦν : καρπὸν φέρον NT | αὐτὸ
addidi ex NT

67,1 πῃ μὲν ἐπιτείνοντος αὐτοῦ, πῇ δὲ ἀνιέντος. Σαφέστατα γοῦν διὰ Μω-
σέως λέλεκται· “Θαυρεῖτε· ἔνεκεν τοῦ πειράσαι ὑμᾶς παρεγενήθη ὁ
θεός, ὅπως ἂν γένηται ὁ φόβος αὐτοῦ ἐν ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμαρτάνητε.”

Ἐντεῦθεν καλῶς καὶ ὁ Πλάτων μαθὼν “Πάντες μὲν γὰρ” φησὶν “ὥς
ἀληθῶς ἀγαθὰ πάσχουσιν οἱ δίκην διδόντες· ὠφελοῦνται γὰρ τῷ βελ- 5
τίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῖς γίνεσθαι δικαίως κολαζομένοις”. Εἰ δὲ ἀγαθὰ
πάσχουσιν ὑπὸ τοῦ δικαίου οἱ ἐπανορθούμενοι καὶ κατὰ Πλάτωνα,
ὁμολογεῖται ἀγαθὸν εἶναι τὸν δίκαιον. Αὐτὸς γοῦν ὁ φόβος ὠφελεῖ
καὶ πρὸς ἀγαθοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἐξεύρηται, ὅτι “Πνεῦμα φοβουμένων
3 κύριον ζήσεται· ἡ γὰρ ἐλπὶς (αὐτῶν) ἐπὶ τὸν σφύζοντα αὐτούς”. Ὁ δὲ 10
αὐτὸς οὗτος λόγος δίκην ἐπιτιθεὶς κριτῆς ἐστίν, περὶ οὗ καὶ Ἡσαΐας
λέγει “Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν”, διορθωτὴν δη-
68,1 λονότι καὶ κατευθυντήρα τῶν ἁμαρτιῶν. Διὰ τοῦτο μόνος οὗτος οἶός
τε ἀφιέναι τὰ πλημμελήματα, ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων ὁ ταχθεὶς
παιδαγωγὸς ἡμῶν, μόνος ὁ τῆς ὑπακοῆς διακρίνει τὴν παρακοὴν δυ- 15
νάμενος. Ὁ δὲ ἀπειλῶν δηλὸς ἐστὶ μηδὲν ἐθέλων προᾶξι κακὸν μηδὲ
ἄπερ ἀπειλεῖ ἐπιτελέσαι· καταστήσας δὲ (ἡμᾶς) εἰς δέος τὴν ἐπὶ τὰς
ἁμαρτίας ἀνέκοψεν φορὰν καὶ τὸ φιλόανθρωπον αὐτοῦ ἐνδείκνυται,
μέλλων ἔτι καὶ διασαφῶν οἷα πείσονται, εἰ παραμενοῦσιν ἁμαρτωλοί,
οὐχὶ δὲ ὥσπερ ὄφρις ἐμφυὲς ἔδακεν εὐθὲως. 20

2 Ἀγαθὸς ἄρα ὁ θεός. Καὶ ὁ γε κύριος εἰς πολλὰ συγχρῆται πρὸ τοῦ
ἔργου τῷ λόγῳ. “Τὰ γὰρ βέλη μου”, φησί, “συντελέσει αὐτούς· τηκό-
μενοι λιμῷ καὶ βρώσει ὀρνέων, καὶ ὀπισθότονος ἀνιάτος· ὀδόντας θη-
ρίων ἐπαποστελῶ εἰς αὐτούς, μετὰ θυμοῦ συρόντων ἐπὶ τῆς γῆς.” Ἐξω-
3 θεν ἀτεκνώσει αὐτούς μάχαιρα καὶ ἐκ τῶν ταμείων φόβος.” Ὡστε 25
οὐκ ὀργίζεται τὸ θεῖον, ἧ τισιν ἔδοξεν, ἀλλὰ τὰ μὲν πλεῖστα ἀπειλεῖται,
τὰ πάντα δὲ παρήνεσε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὑπέδειξεν ὥς πρακτέα.
Ἀγαθὴ δὲ αὕτη ἡ τέχνη, ἐκφοβεῖν ἵνα μὴ ἁμάρτωμεν· “Φόβος γὰρ
κυρίου ἀπωθεῖται ἁμαρτήματα, ἄδικος δ’ οὐ δυνήσεται δικαιωθῆναι”,
φησὶν ἡ γραφή. Καὶ τὴν κόλασιν ὁ θεὸς οὐχ ὑπὸ ὀργῆς ἐπιφέρει, ἀλλὰ 30
τὸ δίκαιον σκοπεῖ, ὥς οὐ συμφέρει παραλειφθῆναι τὸ δίκαιον δι’ ἡμᾶς.

2–3 *Exod* 20:20 4–6 cf. *Plat. Gorg.* 476e – 477a; *Method. De resurr.* 1.31.2
9–10 *Sir* 34:13 12 *Is* 53:6 16–20 ὁ δὲ ἀπειλῶν ... εὐθὲως; *Catena ad Heb*
12:6 in cod. Ambros. E 2 inf. (f. 243^v) 22–25 *Deut* 32:23–25 28–29 *Sir* 1:21–22

2–3 post ὁ θεὸς add. πρὸς ὑμᾶς LXX 8 τὸν M : τὸ F 9 φοβουμένων scripsi e
LXX : φοβούμενον MF 10 αὐτῶν addidi e LXX 17 ἡμᾶς addidi conl. 3.101.3
18 ἀνέκοψεν : ἀνακόψαι Markland 19 παραμενοῦσιν Cobet : παραμένουσιν MF
22–44.6 βέλη μου ... μονάδα desunt in F 26 ἀπειλεῖται Schwartz : ἀπέχεται M :
ἀνέχεται Markland 29 ἄδικος scripsi e LXX : ἄφοβος M

Αἰρεῖται δὲ ἕκαστος ἡμῶν τὰς τιμωρίας αὐτὸς ἐκὼν ἁμαρτάνων 69,1
 “Αἰτία δὲ ἐλομένου, ὁ θεὸς ἀνάτιος.” “Εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν θεοῦ δι-
 καιοσύνην συνίστησιν, τί ἐροῦμεν; Μὴ ἄδικος ὁ θεὸς ὁ ἐπιφέρων τὴν
 ὀργήν; Μὴ γένοιτο.” Λέγει γοῦν ἀπειλῶν “Παροξυνῶ τὴν μάχαιράν
 5 μου, καὶ ἀνθέξεται κρίματος ἡ χεὶρ μου, καὶ αὐτὸς ἀνταποδώσω δίκην
 τοῖς ἐχθροῖς καὶ τοῖς μισοῦσιν ἀνταποδώσω· μεθύσω τὰ βέλη μου ἀφ’
 αἵματος, καὶ ἡ μάχαιρά μου φάγεται κρέα ἀπὸ αἵματος τραυματιῶν.”
 Σαφὲς γὰρ ἐνταῦθα ὡς ἄρα οἱ μὴ διεχθρεύοντες τῇ ἀληθείᾳ μηδὲ μι- 2
 σοῦντες τὸν λόγον οὐκ ἂν τὴν σφῶν αὐτῶν μισήσαιεν σωτηρίαν, ἐκφύ-
 10 γοιεν δ’ ἂν τῆς ἐχθρας τὰ ἐπιτίμια. “Στέφανος ἄρα σοφίας”, ἣ φησιν ἡ
 σοφία, “φόβος κυρίου.” Σαφέστατα γοῦν διὰ τοῦ Ἀμῶς τοῦ προφήτου 3
 τὴν οἰκονομίαν μεμήνυκεν ὁ λόγος τὴν ἑαυτοῦ, “Κατέστρεψα ὑμᾶς”
 λέγων, “καθὼς κατέστρεψεν ὁ θεὸς Σόδομα καὶ Γόμορρα, καὶ ἐγένε-
 σθε ὡς δαλὸς ἐξεσπασμένος ἐκ πυρός· καὶ οὐδ’ ὡς ἐπεστρέψατε πρὸς
 15 με, λέγει κύριος”.

Ὅρατε πῶς ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν ὑπὸ φιλαγαθίας ζητεῖ ἐνδείκνυ- 70,1
 ταί τε παρὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀπειλῆς ἡσυχῇ τὸ φιλόανθρωπον τὸ
 ἑαυτοῦ. “Ἀποστρέψω”, φησί, “τὸ πρόσωπόν μου ἀπ’ αὐτῶν καὶ δεῖξω
 τί ἔσται αὐτοῖς.” Οὗ γὰρ τὸ πρόσωπον κυρίου ἐπιβλέπει, εἰρήνη καὶ
 20 ἀγαλλίας, οὗ δὲ ἀπέστραπται, παρείσδυσιν γίνεται πονηρίας. Οὐ 2
 βούλεται οὖν ἐφορᾶν τὰ κακά· ἀγαθὸς γὰρ ἐστὶ παρορῶντος δὲ αὐτοῦ
 ἐκοντί, διὰ τὴν ἀπιστίαν τὴν ἀνθρωπίνην γένεσιν ἴσχει κακία. “Ἴδε
 οὖν”, φησὶν ὁ Παῦλος, “χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ· ἐπὶ μὲν τοὺς
 πεσόντας ἀποτομίαν, ἐπὶ δὲ σὲ χρηστότητα, ἐὰν ἐπιμείνης τῇ χρηστό-
 25 τητι”, τουτέστι τῇ εἰς Χριστὸν πίστει. Ἐπεται δὲ τῷ ἀγαθῷ, ἣ φύσει
 ἀγαθὸς ἐστίν, ἡ μισοπονηρία. Διὸ καὶ κολάζειν μὲν αὐτὸν ὁμολογή- 3
 σαιμι τοὺς ἀπίστους, (ἡ γὰρ κόλασις ἐπ’ ἀγαθῷ καὶ ἐπ’ ὠφελείᾳ τοῦ
 κολαζομένου· ἔστι γὰρ ἐπανόρθωσις ἀντιτείνοντος), τιμωρεῖσθαι δὲ μὴ
 30 μένου συμφέρον ἀναπεμπομένη. Οὐκ ἂν δὲ ἐπιθυμήσει τιμωρεῖσθαι ὁ
 ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμᾶς προσεύχεσθαι διδάσκων.

Ἀλλὰ οἱ μὲν ἀγαθὸς ὁ θεός, καὶ ἅκοντες ὁμολογοῦσιν οἱ πάντες· 71,1
 οἱ δὲ καὶ δίκαιος ὁ αὐτὸς θεός, | οὗ μοι χρὴ πλειόνων ἔτι λόγων τὴν S 52

2 Plat. *Res publ.* 10, 617e4. Cf. *Strom.* 1.4.1; 2.75.3; 4.150.4; 5.136.4 2-4 *Rom* 3:5-
 6 4-7 *Deut* 32:41-42 10-11 *Sir* 1:18 12-15 *Amos* 4:11 18-19 *Deut* 32:20
 22-25 *Rom* 11:22 28-30 cf. *Strom.* 7.102.5 30-31 cf. *Lc* 6:28

4 ante τὴν μάχαιραν addit ὡς ἀστραπὴν LXX 5 αὐτὸς om. LXX 24 ἀποτομία,
 ἐπὶ δὲ σὲ χρηστότης θεοῦ NT 29-30 τιμωροῦντος M^{ac}, corr. M^{pc} 30 ἐπιθυμήσει
 J. Scham (1913): ἐπιθυμήσῃ FM^{pc}: ἐπιθυμήσει Sylburg

εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου παραθεμένῳ φωνήν· ἐν μὲν αὐτὸν λέγει· “Ἰνα πάντες ἐν ᾧσι, καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσιν, ἵνα καὶ ὁ κόσμος πιστεύῃ ὅτι σύ με ἀπέστειλας. Καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν, ἣν ἔδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ᾧσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἔν· ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ᾧσι τετελειωμένοι εἰς ἔν”· Ἐν 5

2 δὲ ὁ θεὸς καὶ ἐπέκεινα τοῦ ἐνὸς καὶ ὑπὲρ αὐτὴν μονάδα. Διὸ καὶ τὸ “σύ” μόριον, δεικτικὴν ἔχον ἔμφασιν, τὸν ὄντως μόνον ὄντα, ὃς ἦν καὶ ἔστιν καὶ ἔσται, δείκνυσιν θεόν, καθ’ ὃν τριῶν χρόνων ἐν ὄνομα κεῖται, “ὁ ὢν”. Ὅτι δὲ ὁ αὐτὸς μόνος ὢν θεὸς καὶ δίκαιός ἐστιν [ὁ αὐτὸς καὶ μόνος ὄντως], ἐν τῷ αὐτῷ μαρτυρήσει κύριος εὐαγγελίῳ 10 λέγων· “Πάτερ, οὗς ἔδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ καὶ κεῖνοι ᾧσι μετ’ ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν, ἣν ἔδωκάς μοι, ὅτι ἡγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου. Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δὲ σε ἔγνω, καὶ κεῖνοι ἔγνωσαν ὅτι σύ με ἀπέστει- 15

3 λας· καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου καὶ γνωρίσω”. Οὗτός ἐστιν 15 “ὁ ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα τοῖς μισοῦσι καὶ ποιῶν ἔλεος τοῖς ἀγαπῶσιν”. Ὁ γὰρ ἰστάς τοὺς μὲν ἐκ δεξιῶν, τοὺς δὲ ἐξ εὐωνύμων, καθὸ μὲν πατὴρ νοεῖται, ἀγαθὸς ὢν, αὐτὸ μόνον ὃ ἐστι κέκληται, ἀγαθός, καθὸ δὲ, υἱὸς ὢν, ὁ λόγος αὐτοῦ ἐν τῷ πατρὶ ἐστι, δίκαιος προσαγορεύεται ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως ἀγάπης, ἰσότητι 20 μεμετροῦμενον ὄνομα δυνάμεως. “Ἄνδρα”, φησί, “κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ κρινεῖ”, ἀγαθοῦ ζυγοῦ πρόσωπον ἡμῖν δικαιοσύνης τὸν Ἰησοῦν γνω- ρίσαντος τοῦ θεοῦ, δι’ οὗ καὶ τὸν θεόν, οἷον ἐκ τρυτάνης ἰσοσθενοῦς, ἔγνωμεν.

72,1 Ἐπὶ τούτου καὶ ἡ σοφία διαρρηθὴν λέγει· “Ἐλεος γὰρ καὶ ὀργή 25 μετ’ αὐτοῦ”· κύριος γὰρ ἀμφοῖν οὗτος μόνος· “δυναστεῖς ἐξίλασμων, ἐκχέων ὀργήν· κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτως καὶ (πολύς) ὁ ἐλεγχος αὐτοῦ”· ἐλέους γὰρ καὶ ἐλέγχου σκοπὸς ἡ τῶν ἐλεγχομένων σωτηρία.

2 Ναὶ μὴν ὅτι ἀγαθὸς αὐτὸς “ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰη- 30 σοῦ”, ὁ αὐτὸς πάλιν ὁμολογήσει λόγος, “ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς”, καὶ προσέτι “γίνεσθε οἰκτίρμονες” λέγων, “καθὼς ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστίν”· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅπη-

1-5 Io 17:21-23 5-6 cf. Philon. *Legum alleg.* 2.3 Τέτακται οὖν ὁ θεὸς κατὰ τὸ ἐν καὶ τὴν μονάδα, μᾶλλον δὲ ἡ μονὰς κατὰ τὸν ἕνα θεόν 7-8 cf. *Apoc* 1:4; 11:17 9 cf. *Exod* 3:14 11-15 Io 17:24-26 16-17 *Exod* 20:5-6 17-18 cf. *Mt* 25:33 cf. *Mt* 19:17 21-22 *Sir* 16:12 25-28 *Sir* 16:11-12 29-30 2 *Cor* 1:3 et al. 30-32 *Lc* 6:35-36

1 ἐν et αὐτὸν Markland : ἕνα et αὐτὸν M 9-10 ὁ αὐτὸς καὶ μόνος ὄντως secl. Heyse 22 δικαιοσύνης del. Staehlin 26 ἐξίλασμων *Sir* : εὐλλασμων MF 27 πολὺς addidi e LXX

νίκα διαρρήδην λέγει· “Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς”· ἐπὶ τούτοις αὐθὶς <τ’> “Ὁ πατήρ μου” φησὶν “ἐπιλάμπει τὸν ἥλιον τὸν αὐτοῦ ἐπὶ πάντας”.

Παρασημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸν ἀγαθὸν καὶ 3
5 δημιουργὸν εἶναι ὁμολογεῖ, δίκαιος δὲ ὁ δημιουργὸς εἶναι οὐκ ἀν-
τιλέγεται. Καὶ πάλιν “Ὁ πατήρ μου” φησὶ “βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ
ἀδίκους”. Καὶ καθὼ μὲν βρέχει, δημιουργὸς ὑδάτων ἐστὶ καὶ νεφῶν,
καθὼ δὲ ἐπὶ πάντας, δικαίως ἰσοστατεῖ καὶ ἀρρεπῶς, ὥς δὲ ἀγαθός,
ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους ὁμοίως. Σαφέστατα τοίνυν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν 73,1
10 εἶναι θεὸν συλλογίζομεθα ὧδέ πως· “Ὅτι ὁψομαι τοὺς οὐρανοὺς, ἔργα
τῶν δακτύλων σου” καὶ “ὁ κτίσας τοὺς οὐρανοὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς
κατοικεῖ” καὶ “ὁ οὐρανὸς θρόνος σου” τὸ ἅγιον πνεῦμα ἔψαλλεν· ὁ
δὲ κύριός φησιν ἐν τῇ προσευχῇ· “Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς”·
οὐρανοὶ δὲ τοῦ κτίσαντος τὸν κόσμον εἰσὶν· ἀναντίρρητον ἄρα μὴ οὐχὶ
15 καὶ υἱὸν εἶναι τὸν κύριον τοῦ δημιουργοῦ. Εἰ δὲ ὁ κτίστης πρὸς πάν-
των ὁμολογεῖται δίκαιος, υἱὸς δὲ τοῦ δημιουργοῦ ὁ κύριος, υἱὸς ἄρα
τοῦ δικαίου ὁ κύριος.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός φησι· “Νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη 2
θεοῦ πεφανέρωται” καὶ πάλιν, ἵνα μᾶλλον ὑπολάβῃς θεόν <δίκαιον>,
20 “δικαιοσύνη δὲ θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς πάντας τοὺς πι-
στεύοντας· οὐ γάρ ἐστι διαστολή” καὶ προσέτι μαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ
μετ’ ὀλίγα ἐπιφέρει· “Ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ, πρὸς τὴν ἔνδειξιν τοῦ
εἶναι αὐτὸν δίκαιον καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦν”. Τὸ δὲ 3
δίκαιον ἀγαθὸν εἰδῶς φαίνεται πού λέγων· “Ὡστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος,
25 καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή”, [καὶ] κατὰ τῆς αὐτῆς δυνά-
μεως ἅμφω τάσσων τὰ ὀνόματα. Ἀλλὰ καὶ “οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ ὁ πα- 74,1
τήρ αὐτοῦ”· ὁ αὐτὸς ἄρα πατήρ αὐτοῦ, ὁ ἐν ᾧ, πολλαῖς μηνυόμενος
δυνάμεσιν· καὶ τοῦτο ἦν τὸ “οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα”, πάντα αὐτὸν
ὄντα, πρὶν ἔλθειν τὸν υἱόν· ὥς εἶναι ταῖς ἀληθείαις καταφανὲς τὸ <τὸν>
30 τῶν συμπάντων θεὸν ἕνα μόνον εἶναι, ἀγαθόν, δίκαιον, δημιουργόν,
υἱὸν ἐν πατρὶ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

1–2 Mt 19:17 2–3 Mt 5:45 6–7 Mt 5:45 10–11 Ps 8:4 11–12 cf. Judith
13:18 et Ps 2:4 12 Ps 10:4 et al. 13 Mt 6:9 18–21 Rom 3:21–22 22–23 Rom
3:26 24–25 Rom 7:12 26–27 Mt 19:17 28 Mt 11:27 31 Gal 1:5 et saepius

2 τ’ addidi | ἐπιλάμπει : ἀνατέλλει Mt 8 ἀρρεπῶς Apelt et Jackson : ἀρετῆς
MF | ὥς F et M in mg : ὁ M in textu 9 σαφέστατα Staehlin : σαφέστατον
MF 15 πρὸς Staehlin : πρὸ MF 19 δίκαιον add. Tengblad (p. 84) 20 δὲ
om. M 23 Ἰησοῦν M^{ac}F : Ἰησοῦ M^{Pc} 25 καὶ del. Markland 27 ἐν in mg M^{Pc}
29–30 τὸ <τὸν> τῶν scripsi : τὸ τῶν MF : τὸ τὸν Sylburg : τὸν τῶν conit. Staehlin
31 τῶν αἰώνων om. F

- 2 Ἄλλ' οὐδὲ ἀλλότριον τοῦ σωτηρίου λόγου κηδεμονικῶς λοιδορεῖσθαι. Καὶ γὰρ οὖν καὶ τοῦτο τῆς θείας φιλανθρωπίας φάρμακον, ἐξ οὗ τὸ τῆς αἰδοῦς ἐρύθημα ἐξανθεῖ καὶ ἡ πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν αἰσχύνῃ παρεισδύεται. Εἰ γὰρ ψέξει χρη, καὶ λοιδορεῖσθαι δεῖ, ἔνθα τὴν ἀπηλ- 5 γηκυῖαν ψυχὴν καιρὸς ἐστὶ τρῶσαι, οὐ θανασίμως, ἀλλὰ σωτηρίως, 3 ὀλίγης ἀληγδόνης ἄϊδιον κερδάναντα θάνατον. Πολλὴ δὲ ἡ σοφία περὶ τὴν παιδαγωγίαν αὐτοῦ, καὶ ὁ τρόπος τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ποικίλος εἰς σωτηρίαν. Προσμαρτυρεῖ μὲν γὰρ τοῖς ἀγαθοῖς ὁ παιδαγωγός, ἐκ- καλεῖται δὲ τοὺς κλητοὺς ἐπὶ τὰ βελτίω καὶ τοὺς ἀδικεῖν σπεύδοντας ἀποτρέπει τῆς ὁρμῆς, μεταθέσθαι δὲ εἰς ἀμείνω βίον παρακελεύεται. 10 4 Οὐχ ἕτερον γὰρ ἀμάρτυρον θατέρου προσμαρτυρουμένου, ἢ τε χάρις ἐκ μαρτυρίας μεγίστη· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐμπαθὲς τῆς ὁργῆς, εἰ δὴ ὁργὴν τὴν νοθεσίαν αὐτοῦ χρη καλεῖν, φιλάνθρωπόν ἐστιν τοῦ θεοῦ εἰς πάθη καταβαίνοντος διὰ τὸν ἄνθρωπον, δι' ὃν καὶ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. 15

S 53 9. Ὅτι τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ εὐεργετεῖν καὶ κολάζειν
δικαίως, ἐν ᾧ τίς ὁ τρόπος τῆς παιδαγωγίας τοῦ λόγου

- 75,1 Παντὶ τοίνυν σθένει ὁ τῆς ἀνθρωπότητος παιδαγωγός, ὁ θεῖος ἡμῶν λόγος, πάσῃ καταχρώμενος σοφίας μηχανῇ, σφῆζειν ἐπιβέβληται τοὺς νηπίους, νουθετῶν, ἐπιτιμῶν, ἐπιπλήττων, ἐλέγχων, ἀπειλούμενος, ἰώ- 20 μενος, ἐπαγγελλόμενος, χαριζόμενος, “πολλοῖς τισιν οἶονεῖ χαλινοῖς” 2 τὰς ἀλόγους τῆς ἀνθρωπότητος “δεσμεύων” ὁρμάς. Συνελόντι γοῦν εἰπεῖν, οὕτως ὁ κύριος πρὸς ἡμᾶς ὥς καὶ ἡμεῖς πρὸς τὰ τέκνα ἡμῶν. “Τέκνα σοὶ ἐστιν; Παίδευσον αὐτά”, ἡ σοφία παραινεῖ, “καὶ κάμψον αὐτὰ ἐκ νεότητος αὐτῶν. Θυγατέρες σοὶ εἰσι; Πρόσεχε τῷ σώματι 25 αὐτῶν, καὶ μὴ ἰλαρώσης πρὸς αὐτάς τὸ πρόσωπόν σου.” Καίτοι τὰ τέκνα ἡμῶν, υἱοὺς τε καὶ θυγατέρας, σφόδρα καὶ ὑπὲρ πᾶν ὁτιοῦν 3 ἀγαπῶμεν. Ἐπεὶ δ' οἱ μὲν πρὸς χάριν ὁμιλοῦντες ὀλίγον ἀγαπῶσιν ὃν μὴ λυποῦσιν, οἱ δὲ πρὸς ὠφέλειαν ἐπιστύφοντες, εἰ καὶ παραυτίκα λυπηροί, ἀλλὰ εἰς τὸν ἔπειτα εὐεργετοῦσιν αἰῶνα, οὐ τὴν παραυτίκα 30

12–15 Isid. Pelus. *Ep.* 1.344 21–22 cf. Plat. *Legg.* 7, 808e1 22–47.1 συνελόντι γοῦν ... τρυφήν: *Catena ad Heb* 12:6 in cod. Ambros. E 2 inf. (f. 243^v) 24–26 *Sir* 7:23–24

11 οὐχ ἕτερον MF : οὐδέτερον Schwartz, agn Staehlin 13–14 εἰς πάθη καταβαίνοντος τοῦ θεοῦ MF, transposui 25 αὐτά : τὸν τεράχλον LXX 29 ὃν scripsi : ὁ MF *Cat.*

ἡδονὴν ὁ κύριος, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐσκόπησε τρυφήν. Ἐπίωμεν δὲ ἤδη καὶ τὸν τρόπον αὐτοῦ τῆς φιланθρωποῦ παιδαγωγίας μετὰ μαρτυρίας προφητικῆς.

Νουθέτησις μὲν οὖν ἐστὶν ψόγος κηδεμονικός, νοῦ ἐμποιητικός. Τοι- 76,1
 5 οὔτος ὁ παιδαγωγὸς νουθετῶν, ὡς κὰν τῷ εὐαγγελίῳ λέγων· “Ποσάκις ἠθέλησα συναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις συνάγει τὰ νοσ-
 σία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε”. Αὐτίς τε ἡ
 γραφή νουθετεῖ, “καὶ ἐμοίχευον” λέγουσα “τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον,
 καὶ ἐθυμίασαν τῇ Βάαλ”. Μέγιστον γὰρ τεκμήριον τῆς φιλανθρωπίας 2
 10 αὐτοῦ ὅτι καίτοι σαφῶς εἰδὼς τὴν ἀναισχυντίαν τοῦ ἐκλακτίσαντος
 λαοῦ καὶ ἀποσκιρτήσαντος, ὅμως ἐπὶ τὴν μετάνοιαν παρακαλεῖ καὶ
 φησιν διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ· “Υἱὲ ἀνθρώπου, ἐν μέσῳ σκορπίων σὺ κατοι-
 κεῖς, πλὴν λάλησον αὐτοῖς, ἐὰν ἄρα ἀκούσωσιν.” Ἀλλὰ καὶ τῷ Μωϋσεῖ 3
 15 “Πορεύου” φησὶν “καὶ εἰπὲ τῷ Φαραὼ, ἵνα ἐξαποστείλῃ τὸν λαόν, ἐγὼ
 δὲ οἶδα ὅτι οὐ μὴ ἐξαποστείλῃ αὐτούς”. Ἐμφαίνει γὰρ ἄμφω, καὶ τὸ
 θεῖον προειδὼς τὸ ἐσόμενον, καὶ τὸ φιλάνθρωπον τὸ αὐτοῦ, τῷ αὐ-
 τεξουσίῳ τῆς ψυχῆς ἀφορμὰς μετανοίας χαριζόμενος. Νουθετεῖ δὲ καὶ 4
 διὰ Ἡσαίου κηδόμενος τοῦ λαοῦ, ὁπηνίκα λέγει· “Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς
 χεῖλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἐστὶν ἀπ’ ἐμοῦ”
 20 (τοῦτό ἐστι ψόγος ἐλεγτικὸς)· “μάτην δὲ σέβονται με διδάσκοντες
 διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.” Ἐνταῦθα ἡ κηδεμονία φανερώ-
 σασα τὴν ἁμαρτίαν ἐκ παραλλήλου δείκνυσιν τὴν σωτηρίαν.

Ἐπιτίμησις δὲ ἐστὶ ψόγος ἐπ’ αἰσχροῖς οἰκειῶν πρὸς τὰ καλὰ. Τοῦτο 77,1
 ἐνδείκνυται διὰ Ἰερεμίου· “Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν, ἕκαστος
 25 ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζεν. Μὴ ἐπὶ τούτοις οὐκ
 ἐπισκέψομαι; λέγει κύριος· ἢ ἐν λαῷ τῷ τοιούτῳ οὐκ ἐκδικήσῃ ἡ ψυχὴ
 μου;” Παραπλέκει δὲ πανταχοῦ τὸν φόβον, ὅτι “φόβος κυρίου ἀρχὴ
 αἰσθήσεως.” Καὶ πάλιν διὰ Ὡσηὲ “Οὐκ ἐπισκέψομαι” φησὶν “αὐτούς; 2
 30 ἔθνον, καὶ ὁ λαὸς ὁ συνίων συνεπλέκετο πόρνη”. Δείκνυσιν αὐτῶν
 φανερώτερον τὸ ἁμάρτημα, συνιέναι αὐτοὺς ὁμολογῶν, ὡς ἐκόντας
 ἁμαρτάνοντας. Καὶ ἡ σύνεσις ὅψις ἐστὶ ψυχῆς. Διὸ καὶ ὁ Ἰσραὴλ ὁ
 ὀρώων τὸν θεόν, τουτέστιν ὁ συνίων τὸν θεόν.

5-7 Mt 23:37 8-9 Jer 3:9 et 7:9 12-13 cf. Ezech 2:6-7 14-15 cf. Exod 3:18-
 19 18-21 Mt 15:8-9 = Is 29:13 24-27 Jer 5:8-9 27-28 Prov 1:7 28-30 Os
 4:14 32-33 cf. 1.57.2

7 αὐτῆς² om. NT 16 προειδὼς M 24 ἱερεμία (ut saepius) M 25 οὐκ in mg
 M^{pc} 26 λαῷ: ἔθνει LXX 28 αἰσθήσεως: σοφίας LXX 30 συνίων Staehlin
 : συνιών MF 33 συνίων Staehlin : συνιών MF

- 3 Μέμψις δέ ἐστι ψόγος ὡς ὀλιγορούντων ἢ ἀμελούντων. Κέχρη-
ται τῷ τρόπῳ τούτῳ τῆς παιδαγωγίας διὰ Ἡσαΐου λέγων· “Ἄκουε,
οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι κύριος ἐλάλησεν· υἱοὺς ἐγέννησα καὶ
ὑψωσα, αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. Ἐγὼ βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος
4 τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω.” Πῶς γὰρ οὐ 5
δεινόν, εἰ ὁ εἰδὼς τὸν θεὸν οὐ γνώσεται τὸν κύριον, ἀλλ’ ὁ μὲν βοῦς
καὶ ὁ ὄνος, τὰ νωθῇ ζῶα καὶ τὰ μωρά, εἴσεται τὸν τρέφοντα, ὁ δὲ
Ἰσραὴλ ἀλογώτερος καὶ τούτων εὐρεθήσεται; Καὶ διὰ Ἱερεμίου πολ-
λὰ καταμεμψάμενος τὸν λαὸν ἐπιφέρει· “Καὶ ἐμὲ ἐγκατέλιπον, λέγει
κύριος”.
- 78,1 Ἐπίπληξις δέ ἐστιν ἐπιτίμησις ἐπιπληκτική ἢ ψόγος πληκτικός· κέ-
χρηται δὲ καὶ ταύτῃ τῇ θεραπείᾳ ὁ παιδαγωγὸς διὰ Ἡσαΐου λέγων·
“Οὐαὶ τέκνα ἀποστάται, τάδε λέγει κύριος· ἐποιήσατε βουλὴν οὐ δι’
ἐμοῦ, καὶ συνθήκας οὐ διὰ τοῦ πνεύματός μου.” Στύμματα δὲ αὐστηρο-
τάτῳ παρ’ ἕκαστα προσχρῆται τῷ φόβῳ, ἀναστομῶν ἅμα καὶ ἐπιστρέ- 15
φον δι’ αὐτοῦ πρὸς σωτηρίαν τὸν λαόν, καθάπερ καὶ τὰ βαπτόμενα
τῶν ἐρίων προστύφεσθαι φιλεῖ εἰς βεβαίαν εὐτρεπιζόμενα τῆς βαφῆς
παραδοχήν.
- 2 Ἐλεγχος δέ ἐστιν προφορὰ ἀμαρτίας εἰς τὸ μέσον φέρουσα. Τούτῳ
μάλιστα συγχρῆται ὡς ἀναγκαίῳ τῷ τρόπῳ τῆς παιδαγωγίας διὰ τὸ 20
ἔκλυτον τῆς τῶν πολλῶν πίστεως. Λέγει μὲν γὰρ διὰ Ἡσαΐου· “Ἐγκα-
τελείπετε τὸν κύριον καὶ παρωργίσατε τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ.” Λέγει
δὲ καὶ διὰ Ἱερεμίου· “Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ ἔφριξεν ἐπὶ
πλείῳ ἢ γῆ· ὅτι δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαὸς οὗτος· ἐμὲ ἐγκατέ-
λιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὥρυξαν λάκκους συντετριμμένους, 25
3 οἱ οὐ δυνήσονται συσχεῖν ὕδωρ.” Καὶ πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ· “Ἀμαρ-
S 54 τیان | ἥμαρτεν Ἱερουσαλήμ· διὰ τοῦτο εἰς σάλον ἐγένετο· πάντες οἱ
δοξάζοντες αὐτὴν ἠτίμασαν αὐτήν, ὅτι εἶδον ἀσχημοσύνην αὐτῆς.”
- 4 Τὸ δὲ αὐστηρὸν τοῦ ἐλέγχου καὶ ἐπιπληκτικὸν διὰ Σολομώντος πα-
ραμυθούμενος λέγει, αἰνιττόμενος κατὰ τὸ παρασιωπώμενον τὸ φι- 30
λότεκνον τῆς παιδαγωγίας· “Υἱέ μου, μὴ ὀλιγῶρει παιδείας κυρίου,
μηδὲ ἐκλύου ὑπ’ αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει,

1 Apostol. 11.17c 2–5 Is 1:2–3 9–10 cf. Jer 1:16–17 13–14 Is 30:1 21–22 Is 1:4 23–26 Jer 2:12–13 26–28 Lament 1:8 29–49.2 τὸ δὲ αὐστηρὸν ... ἐλεγμὸν: Catena ad Heb 12:6 in cod. Ambros. E 2 inf. (f. 243^v) 31–49.1 Prov 3:11–12

9 ἐγκατέλειπον M 21–22 ἐγκατελείπατε M : ἐγκατελείπατε LXX 24 ἢ γῆ : σφόδρα LXX | οὗτος : μου LXX 25 ὥρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους LXX 28 ἠτίμασαν : ἐταπείνωσαν LXX 29 ἐπιπληκτικὸν Staehlin : ἐπιδεικτικὸν MF : δηκτικὸν Hoeschel (conl. 1.96.1) 31 τῆς παιδαγωγίας om. Cat. 32–49.1 ὃν γὰρ ... παραδέχεται om. Cat.

μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται”, ὅτι “ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος ἐκκλίνει ἐλεγμόν.” Ἀκολουθῶς τοίνυν “Ἐλεγχέτω με δίκαιος” ἡ γραφὴ λέγει “καὶ παιδευσάτω με, ἔλαιον δὲ ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου”.

5 Φρένωσις δέ ἐστι ψόγος φρενῶν ἐμποητικὸς. Οὐδὲ τούτου ἀπέ- 79,1
σχηται τοῦ τρόπου τῆς παιδαγωγίας, ἀλλὰ διὰ Ἱερεμίου φησὶν· “Ἐως
τίνος κεκράξομαι καὶ οὐκ εἰσακούσονται; Ἴδου ἀπερίτμητα τὰ ὦτα αὐ-
τῶν.” Ὡς τῆς μακαρίας ἀνεξικακίας. Καὶ πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ· “Ἀπε-
ρίτμητα πάντα τὰ ἔθνη, ὃ δὲ λαὸς οὗτος ἀπερίτμητος καρδίᾳ.” “Ὅτι
10 λαὸς ἀπειθής ἐστιν, οἱ υἱοί”, φησὶν, “οἷς οὐκ ἔστι πίστις”.

Ἐπισκοπὴ δέ ἐστιν ἐπίπληξις σφοδρά. Κέχρηται τῷ εἶδει τούτῳ ἐν 2
εὐαγγελίῳ· “Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας
καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν.” Καὶ ἡ ἐπαναδί-
πλωσις τοῦ ὀνόματος ἰσχυρὰν τὴν ἐπίπληξιν πεποιήται. Ὁ γὰρ εἰδὼς
15 τὸν θεὸν πῶς τοὺς διακόνους τοῦ θεοῦ διώκει; Διὰ τοῦτο φησὶν· “Ἀφί- 3
εται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Λέγω γὰρ ὑμῖν· ἀπάρτι οὐ μὴ ἴδητέ με, ἕως
ἂν εἴπητε· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.” Εἰ γὰρ οὐ
δέχεσθε τὴν φιλανθρωπίαν, ἐπιγνώσεσθε τὴν ἐξουσίαν.

Λοιδορία δέ ἐστι ψόγος ἐπιτεταμένος. Κέχρηται δὲ τῇ λοιδορίᾳ ἐν 80,1
20 φαρμάκου μοῖρα διὰ Ἡσαίου λέγων· “Οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλόν, υἱοὶ
ἄνομοι, λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν, σπέρμα πονηρόν” κὰν τῷ εὐαγγελίῳ
διὰ Ἰωάννου “ὄφεις” φησὶν “γεννήματα ἐχιδνῶν”.

Ἐγκλησις δέ ἐστι ψόγος ἀδικούντων. Τούτῳ τῷ παιδαγωγῆματι διὰ 2
Δαβὶδ κέχρηται, “Λαὸς ὃν οὐκ ἔγνω” λέγων “ἐδούλευσέν μοι καὶ
25 εἰς ἀκοὴν ὧτίου ὑπήκουσέν μου, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι καὶ
ἐχόλανε ἀπὸ τῶν τριβῶν αὐτῶν”. Καὶ διὰ Ἱερεμίου· “Καὶ ἔδωκα
αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου, καὶ οὐκ ἐφοβήθη (ἡ) ἀσύνθετος Ἰούδα”,
αὐθὶς τε· “Καὶ ἠθέτησεν εἰς ἐμὲ ὁ οἶκος Ἰσραὴλ, καὶ ὁ οἶκος Ἰούδα
ἐψεύσατο τῷ κυρίῳ.”

30 Μεμψιμοιρία δέ ἐστι λάθριος ψόγος, τεχνικῇ βοηθείᾳ καὶ αὐτῇ 3
σωτηρίαν οἰκονομουμένη ἐν παρακαλύμματι. Κέχρηται δὲ αὐτῇ διὰ

1-2 Sir 32:17 2-4 Ps 140:5 6-8 Jer 6:10 et Hab 1:2 8-9 cf. Jer 9:26
9-10 cf. Is 30:9 12-13 et 15-17 Mt 23:37-39 13-15 καὶ ἡ ἐπαναδίπλωσις
... διώκει: *Calena Nicetae* ad Lc 13:34 in cod. Vat. 1611 (f. 199^r) 20-21 Is 1:4
22 Mt 3:7 et 23:33 24-26 Ps 17:44-46 26-27 Jer 3:8 28-29 Jer 5:11-12
30 Apostol. 11.17b

8-9 ἀπερίτμητα σαρκὶ LXX 10 οἱ υἱοὶ οἷς οὐκ ἔστι πίστις : υἱοὶ ψευδεῖς οἱ οὐκ
ἠβούλυντο ἀκούειν τὸν νόμον τοῦ θεοῦ LXX 19 ψόγος Markland : λόγος MF
25 μου F et LXX A : μοι M et LXX | μοι F et LXX : με M 27 ἡ LXX : om.
MF

Ἱερεμίου· “Πῶς ἐκάθισεν μόνη ἡ πόλις ἡ πεπληθυμμένη λαῶν; Ἐγενήθη ὥσει χήρα· ἄρχουσα χωρῶν ἐγενήθη εἰς φόρους· κλαίουσα ἔκλαυσεν ἐν νυκτί.”

- 81,1 Διάσυρσις δέ ἐστι ψόγος διασυρτικός. Καὶ τούτῳ κέχρηται τῷ βοηθήματι ὁ θεὸς παιδαγωγὸς διὰ Ἱερεμίου λέγων· “Ὅψις πόρνης ἐγένετο σοι, ἀπηναισχύνθησας πρὸς πάντας. Καὶ οὐχ ὥς οἶκον ἐκάλεσάς με καὶ πατέρα καὶ ἄρχοντα τῆς παρθενίας σου;” Καὶ “Πόρνη καλὴ καὶ ἐπίχαρις, ἡγουμένη φαρμάκων”. Τεχνικῶς πάντῃ τὴν παρθένον τῷ τῆς πόρνης ἐνυβρίσας ὀνόματι, αὐτῆς ἐπὶ τὴν σεμνότητα ἐντρέπων μετακαλεῖται. 5
- 2 Κατανεμέσεις δέ ἐστιν ἐπιτίμεις νόμιμος [ἢ ἐπιτίμεις] τῶν [ὀδῶν] παρὰ τὸ προσήκον ἐπαιρομένων. Ταύτη διὰ Μωσέως ἐπαιδαγωγῶει, “Τέκνα” λέγων “μωμητά, γενεὰ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη, ταῦτα κυρίῳ ἀνταποδίδοτε; Οὗτος λαὸς μωρὸς καὶ οὐχὶ σοφός. Οὐκ αὐτὸς οὗτος ὁ πατὴρ ἐκτίσατό σε;” Καὶ διὰ Ἡσαίου φησὶν· “Οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσιν, κοινωνοὶ κλεπτῶν, ἀγαπῶντες δῶρα, διώκοντες ἀνταπόδομα, ὀρφανοὺς οὐ κρίνοντες.” 10
- 3 Καθόλου δέ ἡ περὶ τὸν φόβον αὐτοῦ τεχνολογία σωτηρίας ἐστὶ πηγὴ, ἀγαθοῦ δέ γε τὸ σφύζειν· “Ἐλεος δέ κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· ἐλέγχων καὶ παιδεύων καὶ διδάσκων, (καὶ ἐπιστρέφων) ὥς ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. Τοὺς ἐκδεχομένους παιδεῖαν ἔλεξεν καὶ τοὺς κατασπουδάζοντας εἰς κόλλησιν αὐτῷ” καὶ ταύτῃ τῇ ἀγωγῇ “Ἐξακοσίας χιλιάδας πεζῶν, τοὺς ἐπισυναχθέντας ἐν ἧ ἔσχον σκληροκαρδίᾳ, μαστιγῶν, ἑλεῶν, τύπτων, ἰώμενος, ἐν οἰκιρμῷ καὶ παιδείᾳ διεφύλαξεν”. “Κατὰ γὰρ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτως καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ.” Καλὸν μὲν 25 γὰρ τὸ μὴ ἁμαρτεῖν, ἀγαθὸν δέ καὶ τὸ ἁμαρτάνοντα μετανοεῖν, ὥσπερ 82,1 ἄριστον τὸ ὑγιαίνειν αἰεὶ, καλὸν δέ καὶ τὸ ἀνασφῆλαι τῆς νόσου. Ταύτη τοι καὶ διὰ Σολομώντος παραγγέλλεται· “Σὺ μὲν ῥάβδῳ πάταξον τὸν

1–3 *Lament* 1:1–2 5–7 *Jer* 3:3–4 7–8 *Nahum* 3:4 13–15 *Deut* 32:5–6
 15–17 *Is* 1:23 19–22 *Sir* 18:13–14 22–24 cf. *Sir* 16:10 (cum glossemate)
 24–25 *Sir* 16:12 25–27 *Io. Dam. Sacra parall.* Fr. 187 *Holl. Cf. supra*, 1.4.3; *Philon. De Abrah.* 26; *Sexti Sent.* 283; *Isid. Pelus. Ep.* 1.381 28–51.1 *Prov* 23:14

7 ἄρχοντα : ἀρχηγὸν LXX 9 πόρνης Muenzel : πορνείας MF 11 ἢ ἐπιτίμεις seclusi 12 ὀδῶν M^pF (ὀδ' ὦν M^{ac}) deleui : υἰὼν Hervet : παίδων Dindorf
 14 ἀνταποδίδοτε F^{pc} : -δίδοται MF^{ac} | οὗτος : οὕτω LXX 19 τὸ F : τῷ M
 20 καὶ ἐπιστρέφων addidi e LXX 21–22 τοὺς σπεύδοντας ἐπὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ LXX 24 ἰώμενος κύριος ἐν LXX 26 ἁμαρτάνειν *Sacra parall.* | τὸ² *Sacra par.* (PMR) et ἁμαρτάνοντα Cobet : τὸν ἁμαρτάνοντα MF : τοὺς ἁμαρτάνοντας *Sacra par.*
 27 τῆς νόσου MF : μετὰ τὴν νόσον *Sacra par.*

υῖόν, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου ῥῦσαι.” Καὶ πάλιν: “Μὴ ἀπόσχη
νήπιον παιδεύων, εὐθυναὶ δὲ αὐτὸν ῥάβδῳ· οὐ γὰρ θανεῖται.”

Ἐλεγχος γὰρ καὶ ἐπίπληξις, ὥσπερ οὖν καὶ τοῦνομα αἰνίττεται, ²
αὐται πληγαὶ ψυχῆς εἰσι, σωφρονίζουσαι τὰς ἁμαρτίας καὶ θάνατον
⁵ ἀπειργουσαι, εἰς δὲ τὴν σωφροσύνην ἄγουσαι τοὺς εἰς ἀκολασίαν ὑπο-
φερομένους. Ταύτη τοι καὶ Πλάτων τὴν μεγίστην τῆς ἐπανορθώσεως ³
δύναμιν καὶ τὴν κυριωτάτην κάθαρσιν τὸν ἔλεγχον εἰδὼς ἀκολούθως
τῷ λόγῳ τὸν τὰ μέγιστα ἀκάθαρτον ὄντα ἀπαίδευτόν τε καὶ αἰσχροὺν
γεγονέναι διὰ τὸ ἀνέλεγκτον εἶναι βούλεται, ἧ καθαρώτατον καὶ κάλ-
¹⁰ λιστον ἔπρεπεν τὸν ὄντως ἐσόμενον εὐδαίμονα εἶναι. Εἰ γὰρ “οἱ ἄρ- ⁴
χοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῷ ἀγαθῷ ἔργῳ”, πῶς ὁ φύσει ἀγαθὸς θεὸς
φόβος ἔσται τῷ μὴ ἁμαρτάνοντι; “Ἐάν δὲ τὸ κακὸν ποιῆς, φοβοῦ”, ἧ
φησιν ὁ ἀπόστολος. Διὰ τοῦτο τοι καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος ἐπιστύφει ^{83,1}
παρ’ ἕκαστα τὰς ἐκκλησίας κατ’ εἰκόνα κυρίου καὶ συναισθόμενος ^{S 55}
¹⁵ τῆς ἑαυτοῦ παρρησίας καὶ τῆς τῶν ἀκουόντων ἀσθενείας πρὸς τοὺς
Γαλάτας λέγει: “Ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν;” Ὡς δὲ οἱ ὕγι- ²
αίνοντες οὐ χρήζουσιν ἰατροῦ, παρ’ ὅσον ἔρρωνται, οἱ δὲ νοσοῦντες
ἐπιδέονται τῆς τέχνης, οὕτως καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν τῷ βίῳ νοσοῦντες περὶ τε
τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἐπονειδίστους περὶ τε τὰς ἀκρασίας τὰς ἐπιψόγους
²⁰ καὶ περὶ τὰς ἄλλας τῶν παθῶν φλεγμονὰς τοῦ σωτήρος ἐπιδεόμεθα·
ὁ δὲ οὐ μόνον τὰ ἥπια ἐπιπάσσει φάρμακα, ἀλλὰ καὶ τὰ στυπτικά.
Ἰσῳάσιν γοῦν τῶν ἁμαρτιῶν τὰς νομὰς αἱ πικραὶ τοῦ φόβου ῥίζαι· διὸ
καὶ σωτήριος, εἰ καὶ πικρὸς, ὁ φόβος.

Εἰκότως ἄρα σωτήρος μὲν οἱ νοσοῦντες δεόμεθα, οἱ πεπλανημέ- ³
²⁵ νοι δὲ τοῦ καθηγησομένου καὶ οἱ τυφλοὶ τοῦ φωταγωγήσοντος καὶ οἱ
διψῶντες τῆς πηγῆς τῆς ζωτικῆς, ἀφ’ ἧς οἱ μεταλαβόντες οὐκέτι διψή-
σουσιν, καὶ οἱ νεκροὶ δὲ τῆς ζωῆς ἐνδεεῖς καὶ τοῦ ποιμένου τὰ πρόβατα
καὶ οἱ παῖδες τοῦ παιδαγωγοῦ, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης Ἰησοῦ,
ἵνα μὴ ἀνάγωγοι καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰς τέλος τῆς καταδίκης ἐκπέσωμεν,

1–2 *Prov* 23:13 6–10 εἶναι: cf. *Plat. Soph.* 230d7 Διὰ ταῦτα δὴ πάντα ἡμῖν ...
καὶ τὸν ἔλεγχον λεπτέον ὡς ἄρα μεγίστη καὶ κυριωτάτη τῶν καθάρσεων ἐστι, καὶ τὸν
ἀνέλεγκτον αὐτὸν νομιστέον, ἂν καὶ τυγχάνῃ βασιλεὺς ὁ μέγας ὢν, τὰ μέγιστα ἀκάθαρτον
ὄντα, ἀπαίδευτόν τε καὶ αἰσχροὺν γεγονέναι ταῦτα ἃ καθαρώτατον καὶ κάλλιστον
ἔπρεπε τὸν ὄντως ἐσόμενον εὐδαίμονα εἶναι. 10–12 *Rom* 13:3–4 16 *Gal* 4:16
16–23 ὡς δὲ ... ὁ φόβος: *Catena ad Heb* 12:6 in cod. Ambros. E 2 inf. (f. 243^v)
16–17 cf. *Mt* 9:12 21 cf. *Iliad.* 4.218–219; 11.515 et 830 25–27 cf. *Io* 4:14
27–28 cf. 1.11.2

2 εὐθυναί: ἐάν πατάξῃς LXX 8 τε Plato: δὲ MF 21 ἐπιπάσσει Wilamowitz
: ἐπιτάσσει MF 26 μεταλαμβάνοντες F 29 τῇ καταδίκῃ ἐμπέσωμεν Sylburg (at
cf. *Sap* 12:27 τὸ τέρμα τῆς καταδίκης)

διακριθῶμεν δὲ τῶν ἄχυρμιῶν καὶ εἰς τὴν πατρώαν ἀποθήκην σωρευ-
 θῶμεν· “τὸ γὰρ πτύον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κυρίου,” ᾧ ἀποκρίνεται τοῦ
 84,1 πυροῦ τὸ ἄχυρον τὸ ὀφειλόμενον τῷ πυρί. Ἐξὸν δέ, εἰ βούλεσθε, τοῦ
 παναγίου ποιμένος καὶ παιδαγωγοῦ, τοῦ παντοκράτορος καὶ πατρι-
 κοῦ λόγου, τὴν ἄκραν σοφίαν καταμανθάνειν ἡμῖν, ἔνθα ἀλληγορεῖ, 5
 2 ποιμένα ἑαυτὸν προβάτων λέγων· ἔστι δὲ παιδαγωγὸς νηπίων. Φησὶ
 γοῦν διὰ Ἰεζεκιὴλ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους ἀποταθεὶς καὶ τινα αὐ-
 τοῖς σωτήριον παρατιθέμενος εὐλόγου φροντίδος ὑπογραμμὸν· “Καὶ
 τὸ χωλὸν καταδήσω καὶ τὸ ὀχλούμενον ἰάσομαι καὶ τὸ πλανώμενον
 ἐπιστρέψω καὶ βοσκήσω αὐτοὺς ἐγὼ εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου.” Ταῦτ’ 10
 ἐστὶν ἀγαθοῦ ποιμένος ἐπαγγέλματα· βοσκήσον ἡμᾶς τοὺς νηπίους ὡς
 3 πρόβατα. Ναί, δέσποτα, τῆς σῆς πλήρωσον νομῆς, τῆς δικαιοσύνης·
 ναί, παιδαγωγέ, ποιμανον ἡμᾶς εἰς τὸ ἅγιόν σου ὄρος, πρὸς τὴν ἐκ-
 κλησίαν, τὴν ὑψωμένην, τὴν ὑπερνεφῆ, τὴν ἀπτομένην οὐρανῶν. “Καὶ
 ἔσομαι”, φησὶν, “αὐτῶν ποιμὴν καὶ ἔσομαι ἐγγὺς αὐτῶν” ὡς ὁ χιτῶν 15
 τοῦ χρωτὸς αὐτῶν· σῶσαι βούλεται μου τὴν σάρκα, περιβαλὼν τὸν
 4 χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας, καὶ τὸν χρωτᾶ μου κέχειν. “Καλέσουσί με”,
 φησὶ, “καὶ ἐρῶ· ἰδοὺ πάρεμι.” Θᾶπτον ὑπήκουσας ἢ προσεδόκησα, δέ-
 σποτα· “Καὶ ἐὰν διαβαίνωσιν, οὐκ ὀλισθήσουσι, λέγει κύριος.” Οὐ γὰρ
 πεσοῦμεθα εἰς φθοράν οἱ διαβαίνοντες εἰς ἀφθαρσίαν, ὅτι ἀνθέξεται 20
 ἡμῶν αὐτός· ἔφη γὰρ αὐτὸς καὶ ἠθέλησεν αὐτός.
 85,1 Τοιοῦτος ἡμῶν ὁ παιδαγωγός, ἀγαθὸς ἐνδίκως. “Οὐκ ἤλθον”, φησὶ,
 “διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι.” Διὰ τοῦτο εἰσάγεται ἐν τῷ εὐαγ-
 γελίῳ κεκμηκώς, ὁ κάμων ὑπὲρ ἡμῶν καὶ “δοῦναι τὴν ψυχὴν τὴν
 2 ἑαυτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν” ὑπισχνούμενος. Τοῦτον γὰρ μόνον ὁμο- 25
 λογεῖ ἀγαθὸν εἶναι ποιμένα· μεγαλόδωρος οὖν ὁ τὸ μέγιστον ὑπὲρ
 ἡμῶν, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἐπιδιδούς, καὶ μεγαλωφελὴς καὶ φιλόανθρω-
 πος, ὅτι καὶ ἀνθρώπων, ἐξὸν εἶναι κύριον, ἀδελφὸς εἶναι βεβούληται·
 3 ὁ δὲ καὶ εἰς τοσοῦτον ἀγαθός, ὥστε ἡμῶν καὶ ὑπεραποθανεῖν. Ἀλλὰ

1–3 Mt 3:12; Lc 3:17 6 cf. Io 10:2 8–10 cf. Ezech 34:16 et 14 14–15 cf. Ezech 34:23 16–17 cf. 1 Cor 15:53 17–18 cf. Is 58:9 19 cf. Is 43:2 22–23 Mt 20:28 24 ὁ κάμων: cf. Io 4:6; Resch, *Agrapha* Log. 47 24–25 Mt 20:28 25–26 cf. Io 10:11 26–29 μεγαλόδωρος ... ὑπεραποθανεῖν: *Catena ad Heb* 2:17 Cramer, *Cat.* 7, p. 426.10–14 26–27 cf. Io 15:13 28 ἀδελφός: cf. *Heb* 2:11 29–53.6 ἀρετής: Clem. Fr. 58 Staehlin

9 τὸ χωλὸν : τὸ συντετριμμένον LXX | τὸ ὀχλούμενον ἰάσομαι : τὸ ἐκλείπον ἰσχύον LXX 10 εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου : ἐν τῷ ὄρει ὑψηλῷ Ἰσραὴλ LXX 14 ὑψωμένην F 15 καὶ ἔσομαι ἐγγὺς αὐτῶν : καὶ ποιμανεῖ αὐτοὺς LXX 19 οὐκ ὀλισθήσουσι : ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσιν σε LXX 28 ἀνθρώπων Staehlin : ἀνθρώπος MF *Cat.* : ἀνθρώποις Mayor 29 καὶ ἡμῶν *Cat.* | post ὑπεραποθανεῖν pergit *Cat.* καὶ τὸ κατὰ τοῦ θανάτου ἐπιδείξασθαι τρόποιον

καὶ ἡ δικαιοσύνη κέκραγεν αὐτοῦ· “Ἐὰν ὀρθοὶ πρὸς με ἦκητε, καὶ γὰρ
ὀρθὸς πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν πλάγιοι πορεύησθε, καὶ γὰρ πλάγιος, λέγει κύριος
τῶν δυνάμεων”, τὰς ἐπιπλήξεις τῶν ἁμαρτωλῶν πλαγίας αἰνιττόμενος
ὁδούς. Ἡ γὰρ εὐθεία καὶ κατὰ φύσιν, ἣν αἰνίττεται τὸ ἴωτα τοῦ Ἰησοῦ, 4
5 ἡ ἀγαθωσύνη αὐτοῦ, ἡ πρὸς τοὺς ἐξ ὑπακοῆς πεπιστευκότας ἀμετα-
κίνητος τε καὶ ἀρρεπής. “Ἐπειδὴ ἐκάλουν καὶ οὐχ ὑπηκούετε, λέγει
κύριος, ἀλλὰ ἀκύρους ἐποιεῖτε τὰς ἐμὰς βουλὰς, τοῖς δὲ ἐμοῖς ἐλέγχοις
οὐ προσείχετε.” Οὕτως ὁ κυριακὸς ἔλεγχος ὠφελιμώτατος.

Περὶ τούτων καὶ διὰ Δαβὶδ λέγει· “Γενεὰ σκολιὰ καὶ παραπικραί- 86,1
10 νουσα, γενεὰ ἣτις οὐ κατεύθυνεν τὴν καρδίαν αὐτῆς, καὶ οὐκ ἐπι-
στώθη μετὰ τοῦ θεοῦ τὸ πνεῦμα αὐτῆς. Οὐκ ἐφυλάξαντο τὴν διαθή-
κην τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ οὐκ ἤθελον πορεύεσθαι.” Αὐταὶ
αἰτίαι παραπικρασμοῦ, δι’ ἃς ὁ κριτὴς ἔρχεται τὴν δίκην ἐποίσων τοῖς
τὴν εὐζωίαν ἐλέσθαι μὴ βεβουλημένοις. Διὰ τοῦτο αὐτοῖς τραχύτερον 2
15 ἐνθὲνδε προσενήνκεται, εἴ πως ἀναχαιτίσαι τῆς ἐπὶ τὸν θάνατον ὀρ-
μῆς. Λέγει γοῦν διὰ Δαβὶδ σαφέστα(τα) τὴν αἰτίαν τῆς ἀπειλῆς· “Οὐκ
ἐπίστευσαν ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ, ὅταν ἀπέκτενεν αὐτούς, ἐξεζή-
τουν αὐτὸν καὶ ἐπέστρεφον καὶ ὠρθηρίζον πρὸς τὸν θεὸν καὶ ἐμνήσθη-
σαν ὅτι ὁ θεὸς βοηθὸς αὐτῶν ἐστὶν καὶ ὁ θεὸς ὁ ὑψιστος λυτρωτὴς
20 αὐτῶν ἐστὶν.” Οὕτως οἶδεν ἐπιστρέφοντας αὐτοὺς διὰ τὸν φόβον, τῆς 3
δὲ φιλάνθρωπίας αὐτοῦ καταπεφρονηκότας. Ὀλιγωρεῖται μὲν γὰρ ὡς
ἐπίπαν τὸ ἀγαθὸν χρηστευόμενον αἰεί, θεραπεύεται δὲ ὑπομινῆσκον
τῷ φιλάνθρωπῳ τῆς δικαιοσύνης φόβῳ.

Διπλὸν δὲ τὸ εἶδος τοῦ φόβου, ὃν τὸ μὲν ἕτερον γίνεται μετὰ αἰ- 87,1
25 δοῦς, ᾧ χρῶνται πολῖται μὲν πρὸς ἡγεμόνας ἀγαθοὺς καὶ ἡμεῖς πρὸς
τὸν θεόν, καθάπερ οἱ παῖδες οἱ σώφρονες πρὸς τοὺς πατέρας· “Ἰπ-
πος γάρ”, φησὶν, “ἀδάμαστος ἐκβαίνει σκληρός, καὶ υἱὸς ἀνεμμένος
ἐκβαίνει προαλής·” τὸ δὲ ἕτερον εἶδος τοῦ φόβου μετὰ μίσους γίνεται,
ᾧ δοῦλοι πρὸς δεσπότης κέχρηται χαλεποὺς καὶ Ἑβραῖοι δεσπότην
30 ποιήσαντες, οὐ πατέρα, τὸν θεόν. Πολλῷ δέ, οἶμαι, καὶ τῷ παντὶ τὸ 2 S 56
ἐκούσιον καὶ κατὰ προαίρεσιν τοῦ κατὰ ἀνάγκην εἰς εὐσέβειαν δι-
αφέρει. “Αὐτὸς γάρ”, φησὶν, “οἰκτίρων ἐστὶν· ἰάσεται τὰς ἁμαρτίας

1–3 cf. *Lev* 26:21, 23, 27 6–8 *Prov* 1:24–25 9–12 *Ps* 77:8 et 10 16–20 *Ps*
77:32 et 34–35 24–28 cf. *Plat. Legg.* 1, 646e4 δύο φόβων εἶδη σχεδὸν ἐναντία
δυνάμεθα κατανοῆσαι; *Aristot. Fr.* 184 *Rose*³ (pp. 144.25–145.2); *Clem. Strom.* 2.53.4
26–28 *Sir* 30:8 32–54.2 *Ps* 77:38

1–2 ἐὰν ὀρθοὶ ... πρὸς ὑμᾶς : om. LXX 8 οὐ προσείχετε : ἠπειθήσατε LXX
10 αὐτῆς M, ἐαυτῆς F 14 ταχύτερον F 15 ἀναχαιτίσαιεν F 16 σαφέστατα
τὴν Jackson : σαφεστάτην MF 32 καὶ ἰάσεται LXX

αὐτῶν καὶ οὐ διαφθερεῖ· καὶ πληθυνεῖ τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν αὐ-
 τοῦ καὶ οὐκ ἐκκαύσει πᾶσαν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ.” Ὅρα πῶς τὸ δίκαιον
 ἐπιδείκνυται τοῦ παιδαγωγοῦ τὸ περὶ τὰς ἐπιτιμῆσεις καὶ τὸ ἀγαθὸν
 3 τοῦ θεοῦ τὸ περὶ τὰς οἰκτειρήσεις. Διὰ τοῦτο ὁ Δαβίδ, τουτέστι τὸ
 πνεῦμα τὸ δι’ αὐτοῦ, ἄμφω περιλαβὼν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ψάλλει θεοῦ· 5
 “Δικαιοσύνη καὶ κρίμα ἐτοιμασία τοῦ θρόνου σου· ἔλεος καὶ ἀλήθεια
 προπορεύονται πρὸ προσώπου σου.” Τῆς αὐτῆς εἶναι δυνάμεως ὁμο-
 λογεῖ καὶ κρίνειν καὶ εὐεργετεῖν· ἅμα γὰρ ἄμφοιν ἡ ἐξουσία καὶ κρίσις
 τοῦ δικαίου διακρίνουσα τὰ ἐναντία.
 88,1 Καὶ ὁ αὐτὸς δίκαιος καὶ ἀγαθός, ὁ ὄντως θεός, ὁ ὢν αὐτὸς τὰ 10
 πάντα καὶ τὰ πάντα ὁ αὐτός, ὅτι αὐτὸς θεός, ὁ μόνος θεός. Ὡς γὰρ
 τὸ ἔσοπτρον τῷ αἰσχυρῷ οὐ κακόν, ὅτι δεικνύει αὐτὸν οἷός ἐστιν, καὶ
 ὡς ὁ ἱατρός τῷ νοσοῦντι οὐ κακὸς ὁ τὸν πυρετὸν ἀναγγέλλων αὐτῷ
 (οὐ γὰρ αἴτιος τοῦ πυρετοῦ ὁ ἱατρός, ἀλλὰ ἔλεγχός ἐστι τοῦ πυρετοῦ),
 οὕτως οὐδὲ ὁ ἐλέγχων δύσνους τῷ κάμνοντι τὴν ψυχὴν· οὐ γὰρ ἐντί- 15
 θησι τὰ πλημμελήματα, τὰ δὲ προσόντα ἐπιδείκνυσιν ἁμαρτήματα εἰς
 2 τὴν τῶν ὁμοίων ἐπιτηδευμάτων ἀποτροπὴν. Ὡστε ἀγαθὸς μὲν ὁ θεὸς
 δι’ ἑαυτόν, δίκαιος δὲ ἤδη δι’ ἡμᾶς, καὶ τοῦτο ὅτι ἀγαθός. Τὸ δίκαιον
 δὲ ἡμῖν διὰ τοῦ λόγου ἐνδείκνυται τοῦ ἑαυτοῦ ἐκεῖθεν ἄνωθεν, ὅθεν
 γέγονεν πατήρ. Πρὶν γὰρ κτίσθης γενέσθαι θεὸς ἦν, ἀγαθὸς ἦν, καὶ 20
 διὰ τοῦτο καὶ δημιουργὸς εἶναι καὶ πατὴρ ἠθέλησεν· καὶ ἡ τῆς ἀγάπης
 ἐκείνης σχέσις δικαιοσύνης γέγονεν ἀρχή, καὶ τὸν ἥλιον ἐπιλάμποντος
 τὸν αὐτοῦ καὶ τὸν υἱὸν καταπέμποντος τὸν αὐτοῦ· καὶ πρῶτος οὗτος
 τὴν ἐξ οὐρανῶν ἀγαθὴν κατήγγειλεν δικαιοσύνην, “Οὐδεὶς ἔγνω τὸν
 3 υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ” λέγων, “οὐδὲ τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός”. Αὕτη 25
 ἡ ἀντιταλαντεύουσα γνῶσις ἐπ’ ἴσης δικαιοσύνης ἀρχαίας σύμβολον.
 Ἐπειτα δὲ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους καταβέβηκεν ἡ δικαιοσύνη καὶ γραμ-
 ματι καὶ σώματι, τῷ λόγῳ καὶ τῷ νόμῳ, εἰς μετάνοιαν τὴν ἀνθρωπό-
 τητα βιαζομένη σωτήριον· ἀγαθὴ γὰρ ἦν. Ἄλλ’ οὐχ ὑπακούεις τῷ θεῷ·
 σεαυτὸν αἰτιῶ τὸν κριτὴν ἐπισπώμενος. 30

6–7 Ps 88:15 11–17 Ὡς γὰρ δὲ τὸ ἔσοπτρον ... ἀποτροπὴν: *Catena ad Heb* 12:6
 in cod. Ambros. E 2 inf. (f. 244) 11–15 cf. Epict. 2.14.21; Isid. Pelus. *Ep.* 1.382
 22–23 cf. Mt 5:45 24–25 Mt 11:27

5 περιλαβὼν F^{ac} : περιλαβὼν MF^{bc} 8 καὶ² scripsi : ἡ MF : del. Wilamowitz
 13 αὐτῷ *Cat.* : αὐτοῦ MF 14 post τοῦ πυρετοῦ pergitt *Cat.* ὥσπερ οὖν καὶ τὸ
 ἔσοπτρον τῆς δυσμορφίας 16 δείκνυσιν *Cat.* 20 κτίσθης Jackson : κτίστην M :
 κτίσιν F

10. Ὅτι ὁ αὐτὸς θεὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ λόγου
καὶ ἀπείργει τῶν ἁμαρτιῶν ἀπειλῶν καὶ
σώζει τὴν ἀνθρωπότητα παρακαλῶν

Εἰ τοίνυν τὴν περὶ τὸ ἐπιστύφειν τὴν ἀνθρωπότητα οἰκονομίαν, ἀγα- 89,1
5 θὴν οὕσαν καὶ σωτήριον, ἀναγκαίως ὑπὸ τοῦ λόγου παραλαμβανομέ-
νην ἐπεδείξαμεν πρὸς τε μετάνοιαν καὶ πρὸς τῶν ἁμαρτιῶν τὴν κώ-
λυσιν εὐθετον γενομένην, ἐξῆς ἂν εἴη σκοπεῖν τὸ ἥπιον τοῦ λόγου·
δίκαιος γὰρ οὗτος ἀποδεδείκται καὶ τὰς ἰδίας παρατίθεται γνώμας
τὰς πρὸς σωτηρίαν παρακλητικὰς, δι' ὧν καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ συμ-
10 φέρον πατρικῶ θελήματι γνωρίζειν ἡμῖν βούλεται. Σκόπει δὲ ταῦτα· 2
τὸ μὲν καλὸν τοῦ ἐγκωμιαστικοῦ, τὸ δὲ συμφέρον τοῦ συμβουλευτι-
κοῦ· καὶ γὰρ οὖν τοῦ μὲν συμβουλευτικοῦ σχέσις τὸ προτρεπτικὸν καὶ
ἀποτρεπτικόν, τοῦ δὲ ἐγκωμιαστικοῦ (τὸ) ἐπαινετικόν τε καὶ ψεκτι-
κὸν γίνεται. Πῶς γὰρ ἔχουσα ἡ διάνοια ἡ συμβουλευτικὴ προτρεπτικὴ
15 γίνεται καὶ πῶς ἔχουσα ἀποτρεπτικὴ. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἐγκωμιαστι- 3
κὸν πῶς μὲν ἔχον ψεκτικὸν γίνεται, πῶς δὲ ἔχον ἐπαινετικόν· περὶ ἃ
καταγίνεται μάλιστα ὁ παιδαγωγὸς ὁ δίκαιος, ὁ τοῦ ἡμετέρου συμφέ-
ροντος ἐστοχασμένος. Ἀλλὰ γὰρ τὸ μὲν ψεκτικὸν καὶ ἀποτρεπτικόν 4
εἶδος ὑποδεδείκται ἡμῖν ἥδη πρότερον, νῦν δὲ αὖ τὸ προτρεπτικὸν καὶ
20 ἐπαινετικὸν μεταχειριστέον καὶ καθάπερ ἐπὶ ζυγοῦ τὰς ἰσοστασίους
ἀντισηκώσωμεν τοῦ δικαίου πλάστιγγας.

Τῇ μὲν οὖν ἐπὶ τὰ συμφέροντα προτροπῇ ὁ παιδαγωγὸς διὰ Σολο- 90,1
μῶντος ὧδέ πως χρῆται· “Ἐγὼ ὑμᾶς, ἄνθρωποι, παρακαλῶ καὶ προΐε-
μαι ἐμὴν φωνὴν υἱοῖς ἀνθρώπων· ἐπακούσατέ μου· σεμνὰ γὰρ ἐρῶ”
25 καὶ τὰ ἐξῆς. Συμβουλευεῖ δὲ τὰ σωτήρια, ὅτι ἡ συμβουλή πρὸς αἵρε-
σίν ἐστι καὶ φυγὴν ἐπιτήδειος, καθάπερ ποιεῖ διὰ τοῦ Δαβὶδ λέγων·
“μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρ-
τωλῶν οὐκ ἔστη καὶ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν· ἀλλ’ ἦ ἐν τῷ
νόμῳ κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ”. Τῆς δὲ συμβουλίας μέρη τρία· τὸ μὲν 2
30 ἐκ τῶν παρεληλυθότων χρόνων λαμβάνον τὰ παραδείγματα, οἷον τί
ἔπαθον οἱ Ἑβραῖοι τῷ χρυσῷ εἰδωλολατρήσαντες [ἐν] μόσχῳ, καὶ τί
ἔπαθον ἐκπορνεύσαντες καὶ τὰ ὅμοια· τὸ δὲ ἐκ τῶν παρόντων χρό-
νων κατανοούμενον, οἷον αἰσθητικῶς καταλαμβανόμενον, ὥς ἐκείνο

6 ἐπεδείξαμεν: cf. 1.83.1 10–14 cf. 1.66.1 23–24 *Prov* 8:4 et 6 27–29 *Ps* 1:1–2
30–32 cf. *Exod* 32

7 ἐξ ἧς M^{ac}F, corr. M^{pc} 13 τὸ add. Muenzel 24 εἰσακούσατε LXX 31 ἐν
del. Klostermann (cf. 2.126.2)

- εἴρηται πρὸς τοὺς ἐρομένους τὸν κύριον “εἰ αὐτὸς εἶ ὁ Χριστός, ἢ ἄλλον περιμένομεν”. “Ἀπέλθετε καὶ εἴπατε Ἰωάννη· τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν, κωφοὶ ἀκούουσιν, λεπροὶ καθαρίζονται, ἀνίστανται νεκροί· καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί”. Τοῦτ’ ἄρα ἦν ὁ προφητεύων εἶρηκεν Δαβὶδ “καθὼς ἠκούσαμεν οὕτως καὶ εἶδομεν”. 5
- S 57 90,1 Ἐκ δὲ τῶν μελλόντων τὸ τρίτον συνίσταται μέρος | τῆς συμβουλίας, ᾧ τὰ ἀποβησόμενα κελεύει φυλάττεσθαι· καθὼς καὶ αὐτὸς εἶρηται· Οἱ δὲ ἁμαρτίας περιπεσόντες “βληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων” καὶ τὰ παραπλήσια· ὥς 10 ἐκ τούτων εἶναι συμφανὲς διὰ πάσης θεραπείας χωροῦντα τὸν κύριον εἰς σωτηρίαν ἐκκαλεῖσθαι τὴν ἀνθρωπότητα.
- 2 Τῇ δὲ παραμυθίᾳ παρηγορεῖ τὰ ἁμαρτήματα, μειῶν μὲν τὴν ἐπιθυμίαν, ἅμα δὲ καὶ ἐλπίδα ἐνδιδοὺς εἰς σωτηρίαν. Φησὶ γὰρ δι’ Ἰεζεκιήλ· “Ἐὰν ἐπιστραφῇτε ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ εἴπητε· πάτερ, ἀκούσομαι ὑμῶν ὥσπερ λαοῦ ἁγίου.” Καὶ πάλιν λέγει· “Δεῦτε πρὸς με πάντες 15 οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς” καὶ τὰ ἐπὶ 3 τούτοις, (ᾧ) αὐτοπροσωπεῖ ὁ κύριος. Σαφέστατα δὲ ἐπὶ τὴν ἀγαθωσύνην καλεῖ διὰ Σολομῶντος λέγων· “Μακάριος ἄνθρωπος ὃς εὗρεν σοφίαν, καὶ θνητὸς ὃς εὗρεν φρόνησιν.” Τὸ γὰρ ἀγαθὸν τῷ ζητοῦντι εὐρίσκεται καὶ ὁρᾶσθαι τῷ εὐρόντι φιλεῖ. Ναὶ μὴν καὶ δι’ Ἱερεμίου τὴν 20 φρόνησιν ἐξηγεῖται, “Μακάριοι ἐσμεν, Ἰσραὴλ”, λέγων, “ὅτι τὰ ἀρεστὰ τῷ θεῷ γνωστὰ ἡμῖν ἐστί”, γνωστὰ δὲ διὰ τοῦ λόγου, δι’ ὃν μακάριοι καὶ φρόνιμοι. Φρόνησις γὰρ ἡ γνώσις διὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου μινύεται λέγοντος· “Ἀκουε, Ἰσραὴλ, ἐντολὰς ζωῆς, ἐνωτίσασθε γνῶναι 4 φρόνησιν”. Διὰ δὲ Μωσέως ἔτι καὶ προσυποσχενεῖται δωρεὰν διὰ τὴν 25 ὑπάρχουσαν φιλανθρωπίαν τοῖς σπεύδουσιν εἰς σωτηρίαν· φησὶ γάρ· “Καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἣν ὤμοσεν κύριος τοῖς πατράσιν ὑμῶν”· πρὸς δὲ “Καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιον καὶ εὐφρανῶ ὑμᾶς” διὰ Ἡσαΐου λέγει.
- 92,1 Ἔστι δὲ καὶ ἄλλο εἶδος αὐτοῦ παιδαγωγίας, ὁ μακαρισμὸς· καθὼς 30 “Μακάριος ἐκεῖνος” διὰ Δαβὶδ λέγει [φησὶν] “ὁ μὴ ἁμαρτών, καὶ ἔσται

1–4 Mt 11:3–6 5 Ps 47:9 8–9 Mt 8:12; 22:13; 25:30 14–15 non exstat in Ezechiel: cf. 1 *ep. Clem.* 8:3 et *Deut* 30:2 15–16 Mt 11:28 18–19 *Prov* 3:13 19–20 cf. Mt 7:7 21–22 δι’ Ἱερεμίου: immo Baruch 4:4 24–25 Bar 3:9 27–28 *Deut* 31:20 28–29 Is 56:7 30–57.12 cf. *Catenam* ad Ps 1, ed. Pitra, *Anal. sacra*, II, pp. 347–348 et 443 31–57.4 et 6–8 Ps 1:1 et 3–4

1 εἶ M : εἴ F 2 ἀπέλθετε καὶ εἴπατε : πορευθέντες ἀπαγγεῖlate NT 3 ἀνίστανται : ἐγείρονται NT 8 ἐκβληθήσονται NT 15 πάντες πρὸς με F 17 ἃ add. Markland 28 τὸ ἅγιόν μου LXX 30 καθὼς scripsi : καὶ MF : (ἧ) καὶ Jackson 31 φησὶν del. Victorius

ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρηθήσεται” (ταυτὶ μὲν καὶ πρὸς τὴν ἀνάστασιν ἡνίξαστο) “καὶ πάντα ὅσα ἐὰν ποιήσῃ, κατευοδωθήσεται αὐτῷ”. Τοιούτους ἡμᾶς γενέσθαι
 5 βούλεται, ἵν’ ὦμεν μακάριοι. Ἐμπαλιν δὲ τὸ ἀντιστοῦν τοῦ τῆς δικαιο- 2
 οσύνης ἐνδεικνύμενος ζυγοῦ “[ἀλλ’ ἢ] οὐχ οὕτως” φησὶν “οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως, ἀλλ’ ἢ ὡς ὁ χνοῦς, ὃν ἐκριπτεῖ ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς”. Τὸ ἐπιτίμιον τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ τὸ εὐδιαφόρητον αὐτῶν
 10 καὶ τὸ ὑπηνέμιον δείξας ὁ παιδαγωγὸς ἀπετρέψατο τῆς αἰτίας διὰ τῆς ἐπιτιμίας, καὶ τὴν κόλασιν ἐπανατεινόμενος τὴν κατ’ ἀξίαν, τῆς εὐεργεσίας ἐνεδείξατο τὴν εὐποΐαν, τεχνικώτατα ἐπὶ τὴν χρῆσιν ἡμᾶς καὶ τὴν κτήσιν τῶν καλῶν διὰ ταύτης καλῶν.

Ναὶ μὴν καὶ ἐπὶ τὴν γνῶσιν παρακαλεῖ διὰ μὲν τοῦ Ἰερεμίου λέγων 3
 “Τῇ ὁδῷ τοῦ θεοῦ εἰ ἐπορεύθης, κατῴκεις ἂν ἐν εἰρήνῃ εἰς τὸν αἰῶνα.”
 15 Ὑποδεικνύων γὰρ ἐνταῦθα τὸν μισθὸν τῆς γνώσεως εἰς ἔρωτα αὐ-
 τῆς τοὺς συνετοὺς ἐκκαλεῖται καὶ τῷ πεπλανημένῳ συγγνώμην νέμων
 “Ἐπίστρεφε γάρ, ἐπίστρεφε, ὡς ὁ τρυγῶν ἐπὶ τὸν κάρταλλον αὐτοῦ”
 λέγει. Ὁρᾷς τὸ ἀγαθὸν τῆς δικαιοσύνης μετανοεῖν συμβουλευούσης;
 Ἔτι δὲ διὰ Ἰερεμίου φωτίζει τοῖς πλανωμένοις τὴν ἀλήθειαν. “Τάδε 93,1
 20 λέγει κύριος· Στήτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς καὶ ἴδετε καὶ ἐρωτήσατε τρίβους κυρίου αἰωνίας, ποία ἐστὶν ἡ τρίβος ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίζετε ἐν αὐτῇ, καὶ εὐρήσετε ἀγνισμὸν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.” Ἄγει δὲ ἐπὶ τὴν μετάνοιαν σωτηρίας χάριν τῆς ἡμῶν. Διὰ τοῦτό φησιν· Ὅτι ἐὰν μετανοήσῃς, πε-
 ρικαθαριεῖ κύριος τὴν καρδίαν σου καὶ τὴν καρδίαν τοῦ σπέρματός
 25 σου.”

Ἐνῆν μὲν οὖν συνηγόρους ἡμῖν τῆς ζητήσεως ταύτης ἐπισπάσασθαι 2
 φιλοσόφους, οἳ φασιν ἐπαινετὸν εἶναι μόνον τὸν τέλειον, ψεκτὸν δὲ τὸν φαῦλον τυγχάνειν. Ἄλλ’ ἐπεὶ συκοφαντοῦσί τινες τὸ μακάριον, ὡς πράγματ’ οὐκ ἔχον οὔτε αὐτὸ οὔτε ἄλλῳ τῷ παρεχόμενον, τὴν
 30 φιλανθρωπίαν ἀσυνετοῦντες αὐτοῦ, διὰ τούτους δὴ καὶ τοὺς ἔτι τὸ δίκαιον οὐ προσάπτοντας τῷ ἀγαθῷ, ὅδε ὁ λόγος ἡμῖν παρητήθη. Ἐπόμενον γὰρ ἦν φάσκειν ἡμᾶς τὸ ἐπιπληκτικὸν καὶ ψεκτικὸν εἶδος 3

14 τοῦ Ἰερεμίου: immo Baruch 3:13 17 Jer 6:9 19–22 Jer 6:16 23–25 Deut 30:6 27–28 cf. Diog. Laert. 7.100 = SVF III Nr. 83 28–29 Epicuri Sent. 1 = Diog. Laert. 10.139

5–6 τοῦ et ζυγοῦ MF^{ac} : τῶι et ζυγῶι F^{pc} 6 ἀλλ’ ἢ del. F 7 ἐκριπτεῖ M^{ac} : ἐκρίπτει M^{pc}F 20 καὶ ἴδετε ποία LXX 29 ὡς οὔτε αὐτὸ πράγματα ἔχον οὔτε ἄλλῳ τῷ παρέχον Cobet ex DL | πράγματ’ Staehlin : πράγμα MF 30 ἀσυνετοῦντες M : ἀσυνετοῦντος F 31 παρητήθη Potter : παρετέθη MF : παρετάθη Markland

τῆς παιδαγωγίας ἀρμόδιον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις, ἐπεὶ πάντας ἀνθρώ-
πους φαύλους λέγουσι· σοφὸς δὲ ὁ θεὸς μόνος, ἀφ' οὗ ἡ σοφία, καὶ
τέλειος μόνος, διὰ τοῦτο καὶ μόνος ἐπαινετός.

94,1 Ἀλλὰ οὐ συγχρῶμαι τῷ λόγῳ τῷδε, φημί δ' οὖν ἔπαινον ἢ ψόγον ἢ
ἐπαίνῳ τι ἔοικος καὶ ψόγῳ μάλιστα πάντων τοῖς ἀνθρώποις ἀναγκαι- 5
ότατα φάρμακα. Οἱ μὲν οὖν δυσίατοι, καθάπερ ὁ σίδηρος πρὸς τοῦ
πυρὸς καὶ σφύρας καὶ ἄκμονος, τουτέστιν ἀπειλῆς, ἐλέγχου, ἐπιτιμῆ-
σεως ἐλαύνονται, οἱ δὲ αὐτῇ προσέχοντες τῇ πίστει οἷον αὐτοδίδακτοι
καὶ προαιρετικοὶ αὖξονται τῷ ἐπαίνῳ·

ἀρετὰ γὰρ ἐπαινεομένα δένδρον ὥς ἀέξεται.

10

Καί μοι δοκεῖ συνεῖς τοῦτο ὁ Σάμιος παραγγέλλειν Πυθαγόρας·

Δειλὰ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσει, χρηστὰ δὲ τέρπου.

2 Τὸ δὲ ἐπιπλήσειν καὶ νουθετεῖν καλεῖται, τὸ δὲ ἐτυμολογεῖται, ἡ νου-
θέτησις, νοῦ ἐνθεματισμός, ὥς εἶναι τὸ ἐπιπληκτικὸν εἶδος νοῦ περι-
ποιητικόν. Ἀλλὰ γὰρ μυρία ὅσαι προσεξεύρηται παραγγέλαι εἰς κτῆ- 15
σιν ἀγαθῶν καὶ φυγὴν κακῶν· “Τοῖς γὰρ ἀσεβέσιν οὐκ ἔστιν εἰρήνη,
3 λέγει κύριος.” Διὰ τοῦτο φυλάττεσθαι τοῖς νηπίοις διὰ Σολομῶντος
παραγγέλλει· “Υἱέ, μὴ πλανήσωσί σε ἁμαρτωλοί, μηδὲ πορευθῆς μετ'
αὐτῶν ὁδοῦς, μηδὲ πορευθῆς, ἐὰν παρακαλέσωσίν σε λέγοντες· Ἐλθέ 20
S 58 μεθ' ἡμῶν, κοινώνησον αἵματος ἀθώου, | κρύψωμεν δὲ εἰς γῆν ἄνδρα 20
95,1 δίκαιον ἀδίκως, ἀφανίσωμεν αὐτὸν ὥσπερ Ἀιδης ζῶντα.” Τοῦτο μὲν
οὖν καὶ περὶ τοῦ κυριακοῦ προφητεύεται πάθους· ὑποτίθεται δὲ καὶ
δι' Ἰεζεκιήλ ἡ ζωὴ τὰς ἐντολάς· “Ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα ἀποθα-
νεῖται. Ὁ δὲ ἄνθρωπος (ὁς) ἔσται δίκαιος, ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην,
οὐκ ἐπὶ τῶν ὀρέων φάγεται, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ οὐκ ἔθετο 25
ἐπὶ τὰ ἐνθυμήματα οἴκου Ἰσραήλ, καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ
οὐ μὴ μάνη, καὶ πρὸς γυναῖκα ἐν ἀφένδρῳ οὐσαν οὐκ ἐγγιεῖ, καὶ ἄν-
θρωπον οὐ καταδυναστεύσει, καὶ ἐνεχυρασμὸν ὀφείλοντος ἀποδώσει
2 καὶ ἄρπαγμα οὐχ ἄρπάσει, τὸν ἄρτον αὐτοῦ τῷ πεινῶντι δώσει καὶ

10 Bacchylidis Fr. 56 Snell. Cf. Pind. *Nem.* 8.40 12 Pythag. *Carm. aur.* 44
14–15 cf. Isid. Pelus. *Ep.* 5.288 16–17 Is 48:22 = 57:21 18–21 *Prov* 1:10–12
et 15 23 ἡ ζώη; cf. Io 14:6 23–59.6 Ezech 18:4–9. Cf. *Strom.* 2.135.1–3 (versio
Theodotionis)

5 ἐπαίνῳ Victorius : ἐπαινετῶι MF 11 παραγγέλλει MF, corr. Arcerius 16
εἰρήνη : χαίρειν LXX 18 ἁμαρτωλοί : ἄνδρες ἀσεβεῖς LXX 19 πορευθῆς :
βουληθῆς LXX : βουλευθῆς Lagarde 20 ἀθώου om. LXX 21 ἀφανίσωμεν :
καταπίωμεν LXX 24 ὁς e LXX et Clem. add. Staehlin 25 οὐκ ἔθετο : οὐ μὴ
ἐπάρη LXX : οὐκ ἤρεν Clem. 26 τὰ ἐνθυμήματα : τὰ εἰδωλα Clem.

γυμνὸν περιβαλεῖ, τὸ ἀργύριον αὐτοῦ ἐπὶ τόκῳ οὐ δώσει καὶ πλεό-
 νασμα οὐ λήψεται, καὶ ἐξ ἀδικίας ἀποστρέψει τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ
 κρίμα δίκαιον ποιήσει ἀνὰ μέσον ἀνδρὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ πλησίον
 αὐτοῦ, ἐν τοῖς προστάγμασί μου πεπόρευται καὶ τὰ δικαιώματά μου
 5 πεφύλακται τοῦ ποιῆσαι αὐτά· δίκαιος οὗτός ἐστι, ζωῇ ζήσεται, λέγει
 κύριος.” Ταῦτα ὑποτύπωσιν Χριστιανῶν περιέχει πολιτείας καὶ προ-
 τροπὴν ἀξιόλογον εἰς μακάριον βίον, γέρας εὐζωΐας, ζωὴν αἰώνιον.

11. Ὅτι διὰ νόμον καὶ προφητῶν ὁ λόγος ἐπαιδαγωγῶγει

Ὁ μὲν δὴ τρόπος τῆς φιланθρωπίας αὐτοῦ καὶ παιδαγωγίας ὡς ἐν- 96,1
 10 ἦν ἡμῖν ὑποδέδεικται. Διόπερ παγκάλως αὐτὸς αὐτὸν ἐξηγούμενος
 “κόκκῳ νάπτους” εἵκασεν, καὶ τοῦ σπειρομένου λόγου τὸ πνευματικὸν
 καὶ τὸ πολύχουν τῆς φύσεως καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἅμα καὶ εὐανξὺς
 τῆς δυνάμεως τῆς λογικῆς, πρὸς δὲ καὶ τῆς ἐπιτιμῆσεως τὸ δηκτικὸν P fol. 57^r
 καὶ τὸ ἀνακαθαριστικὸν ὀνησιφόρον εἶναι ὑπὸ δριμύτητος αἰνιττόμενος.
 15 Δι’ ὀλίγου γοῦν τοῦ κόκκου τοῦ ἀλληγορουμένου πάμπολυ, τὴν σωτη- 2
 ρίαν, ἀπάσῃ χαρίζεται τῇ ἀνθρωπότητι. Τὸ μὲν οὖν μέλι γλυκύτατον
 ὄν χολῆς ἐστὶ γεννητικόν, ὡς τὸ ἀγαθὸν (ἄγαν) καταφρονήσεως, ὃ δὴ
 αἴτιον τοῦ ἐξαμαρτάνειν· τὸ δὲ νάπτω καὶ τῆς χολῆς μειωτικόν, τουτέστι
 τοῦ θυμοῦ, καὶ τοῦ φλέγματος διακοπτικόν, τουτέστι τοῦ τύφου· ἐξ οὗ
 20 λόγου ἡ ἀληθὴς τῆς ψυχῆς ὑγεία καὶ ἡ αἰδὶς εὐκρασία περιγίνεται.

Πάλαι μὲν οὖν διὰ Μωσέως ὁ λόγος ἐπαιδαγωγῶγει, ἔπειτα καὶ διὰ 3
 προφητῶν· προφήτης δὲ καὶ ὁ Μωσῆς· ὁ γὰρ νόμος παιδαγωγία παί-
 δων ἐστὶ δυσηνίων. “Χορτασθέντες γοῦν”, φησὶν, “ἀνέστησαν παί-
 ζειν”, τὸ ἄλογον τῆς τροφῆς πλήρωμα χόρτασμα, οὐ βρῶμα εἰπών.
 25 Ἐπεὶ δὲ ἀλόγως χορτασθέντες ἀλόγως ἔπαιζον, διὰ τοῦτο αὐτοῖς καὶ ὁ 97,1
 νόμος καὶ ὁ φόβος εἴπετο εἰς ἀνακοπὴν ἁμαρτημάτων καὶ προτροπὴν
 κατορθωμάτων, καταρτίζων (εἰς) εὐηκοΐαν αὐτοὺς τοῦ ἀληθοῦς παι-
 δαγωγοῦ, τὴν εὐπειθειαν, εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὢν λόγος πρὸς τὸ κατεπεῖγον
 ἀρμοστούμενος. “Τὸν νόμον δοθῆναι” γὰρ φησιν ὁ Παῦλος “παιδαγω-

10–20 παγκάλως ... περιγίνεται: cf. *Catenam Nicetae* ad Lc 13:19 in cod. Vat. 1611 (f. 193^v) et in cod. Monac. 33 (f. 209^v: 15 δι’ ὀλίγου ... 20 περιγίνεται) 11 Mt 13:31 23–24 *Exod* 32:6 = 1 *Cor* 10:7 29–60.1 cf. *Gal* 3:24

12 εὐανξὺς F^{bc} : αὐαξὺς MF^{ac} et *Cat.* 13 -σεως : hic incipit Arethae codex P 15 πάμπολυ om. *Cat.* 17 ἄγαν addidi 18 μειωτικόν : μειω- in ras. P¹ 23 χορτασθέντες : ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν LXX et NT 27 εἰς add. Jackson | αὐτοὺς Jackson : εἰς τοὺς P

2 γὼν εἰς Χριστόν”, ὥς ἐκ τούτου συμφανὲς εἶναι ἓνα μόνον ἀληθινόν,
 ἀγαθόν, δίκαιον, κατ’ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ πατρὸς υἱὸν Ἰησοῦν,
 τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, παιδαγωγὸν ἡμῶν εἶναι, ᾧ παρεδωκεν ἡμᾶς ὁ 5
 P fol. 57^v 3 ἀγαπητός, αὐτοῦ | ἀκούετε.” Ἀξιόπιστος ὁ θεῖος παιδαγωγὸς τρισὶ
 τοῖς καλλίστοις κεκοσμημένος, ἐπιστήμη, εὐνοία, παρηρσία· ἐπιστήμη
 μέν, ὅτι σοφία ἐστὶ πατρικὴ· “πᾶσα σοφία παρὰ κυρίου καὶ μετ’ αὐτοῦ
 ἐστὶν εἰς τὸν αἰῶνα”· παρηρσία δέ, ὅτι θεὸς καὶ δημιουργός· “πάντα 10
 γὰρ δι’ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν”· εὐνοία δέ, 10
 ὅτι μόνος ὑπὲρ ἡμῶν ἱερεῖον ἑαυτὸν ἐπιδέδωκεν· “ὁ γὰρ ἀγαθὸς ποι-
 μὴν τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων” καὶ δὴ ἔθηκεν.
 Εὐνοία δὲ οὐδὲν ἄλλ’ ἢ βούλησίς ἐστιν ἀγαθοῦ τῷ πλησίον, αὐτοῦ
 χάριν ἐκείνου.

12. Ὅτι ἀναλόγως τῇ πατρικῇ διαθέσει κέχρηται
 ὁ παιδαγωγὸς ἀνστηρία καὶ χρηστότητι

15

98,1 Τούτων ἤδη προδιηγησμένων ἐπόμενον ἂν εἴη τὸν παιδαγωγὸν ἡμῶν
 Ἰησοῦν τὸν βίον ἡμῖν τὸν ἀληθινὸν ὑποτυπώσασθαι καὶ τὸν ἐν Χριστῷ
 παιδαγωγῆσαι ἄνθρωπον. Ἔστι δὲ ὁ χαρακτηρισμὸς οὐ φοβερός ἄγαν 20
 αὐτοῦ οὐδὲ ἔκλυτος κομιδῇ ὑπὸ χρηστότητος. Ἐντέλλεται δὲ ἅμα καὶ 20
 2 χαρακτηρίζει τὰς ἐντολὰς (ὡς ἡμᾶς) αὐτὰς ἐκτελεῖν δύνασθαι. Καὶ μοι
 δοκεῖ αὐτὸς οὗτος πλάσαι μὲν τὸν ἄνθρωπον ἐκ χοῶς, ἀναγεννῆσαι
 δὲ ὕδατι, αὐξῆσαι δὲ πνεύματι, παιδαγωγῆσαι δὲ ῥήματι, εἰς υἰοθεσίαν
 καὶ σωτηρίαν ἀγίαις ἐντολαῖς κατευθύνων, ἵνα δὴ τὸν γηγενῆ εἰς ἅγιον 25
 καὶ ἐπουράνιον μεταπλάσας ἐκ προσβάσεως ἄνθρωπον, ἐκείνην τὴν 25
 θεϊκὴν μάλιστα πληρώσῃ φωνήν· “Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα
 P fol. 58^r 3 καὶ καθ’ ὁμοίωσιν ἡμῶν.” Καὶ δὴ γέγονεν ὁ Χριστὸς τοῦτο | πληρὲς
 ὅπερ εἶρηκεν ὁ θεός, ὁ δὲ ἄλλος ἄνθρωπος κατὰ μόνην νοεῖται τὴν εἰ-
 S 59 νόνα. | Ἡμεῖς δέ, ὧ παῖδες ἀγαθοῦ πατρὸς, ἀγαθοῦ παιδαγωγοῦ θρέμ-

2 Gen 1:26 5–6 Mt 17:5 7 cf. Plat. *Gorg.* 487a2 τρία ἄρα δεῖ ἔχειν ... , ἐπιστήμην
 τε καὶ εὐνοίαν καὶ παρηρσίαν 8–9 *Sir* 1:1 9–10 *Io* 1:3 11–12 *Io* 10:11
 13–14 cf. *Strom.* 2.28.3; Philon. *De plantat.* 106 Εὐνοία γὰρ ἐστὶ βούλησις τοῦ τῷ
 πλησίον εἶναι τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ χάριν ἐκείνου; *SVF* III Fr. 432.31 22–23 cf. *Gen* 2:7
 26–27 *Gen* 1:26 28–29 κατὰ μόνην νοεῖται τὴν εἰκόνα; cf. *Strom.* 2.131.6

5 ἐστὶ μου ὁ υἱὸς PM, transp. F 13 τῷ Hoeschel : τοῦ P 21 χαρακτηρίζει
 Staehlin : χαρακτηρίζεται P | ὡς add. Potter et ἡμᾶς add. Mayor

ματα, πληρώσωμεν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, ἀκούσωμεν τοῦ λόγου καὶ
τὸν σωτήριον ὄντως ἀναμαξώμεθα τοῦ σωτήρος ἡμῶν βίον· ἐνθὲνδε
ἤδη τὴν ἐπουράνιον μελετῶντες πολιτείαν, καθ’ ἣν ἐκθεοῦμεθα, τὸ
ἀειθαλὲς εὐφροσύνης (καὶ) ἀκήρατον εὐωδίας ἐπαλειφώμεθα χρῆσμα,
5 ἐναργὲς ὑπόδειγμα ἀφθαρσίας τὴν πολιτείαν ἔχοντες τοῦ κυρίου καὶ
τὰ ἴχνη τοῦ θεοῦ διώκοντες· ὃ μόνῳ προσήκει σκοπεῖν καὶ δὴ μέλει
πῶς καὶ τίνα τρόπον ὑγιεινότερος ἂν ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος γένοιτο.

Ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτάρκειαν τοῦ βίου καὶ ἀπεριττότητα ἔτι τε εὐ- 4
ζώνον τε καὶ εὐλυτον ὁδοιπορικὴν ἐτοιμότητα εἰς αἰδιότητα εὐζωΐας
10 παρασκευάζει, αὐτὸν αὐτοῦ ἕκαστον ἡμῶν ταμεῖον εἶναι διδάσκων.
“Μὴ γὰρ μερμινᾶτε”, φησί, “περὶ τῆς αὖριον”, χρῆναι λέγων τὸν ἀπο-
γεγραμμένον Χριστῷ αὐτάρκη καὶ αὐτοδιάκονον καὶ προσέτι ἐφήμε-
ρον ἐπαναιρεῖσθαι βίον. Οὐ γὰρ ἐν πολέμῳ, ἀλλ’ ἐν εἰρήνῃ παιδαγω-
γούμεθα. Πολέμῳ μὲν οὖν πολλῆς δεῖ τῆς παρασκευῆς δαψιλείας τε 99,1
15 χρῆζει ἢ τρυφή· εἰρήνῃ δὲ καὶ ἀγάπῃ, ἀφελεῖς καὶ ἀπράγμονες ἀδελ-
φαί, οὐχ ὅπλων δέονται, οὐ παρασκευῆς ἀσώτου· λόγος ἐστὶν αὐταῖς ἢ
τροφῇ, ὃ δὴ τὴν ἐνδεικτικὴν καὶ παιδευτικὴν ἡγεμονίαν κεκληρωμένος
λόγος, παρ’ οὗ τὸ εὐτελές τε καὶ ἄτυφον καὶ τὸ ὅλον φιλελεύθερον καὶ
φιλάνθρωπον φιλόκαλόν τε ἐκμανθάνομεν, ἐνὶ λόγῳ μετ’ οἰκειότητος P fol. 58^v
20 ἀρετῆς ἐξομοιούμενοι τῷ θεῷ. Ἀλλ’ ἐκπόνει καὶ μὴ ἀποκάμινε· ἔση 2
γὰρ οἷος οὐκ ἐλπίζεις οὐδ’ εἰκάσαι δύναιο ἄν. Ὡς δὲ ἔστι τις ἄλλη μὲν
φιλοσόφων ἀγωγή, ἄλλη δὲ ῥητόρων, παλαιστών δὲ ἄλλη, οὕτως ἐστὶν
γενναία διάθεσις φιλοκάλῳ προαιρέσει κατάλληλος ἐκ τῆς Χριστοῦ
παιδαγωγίας περιγινομένη, καὶ τὰ τῆς ἐνεργείας πεπαιδευμένῳ σεμναὶ
25 διαπρέπουσιν πορεία καὶ κατάκλισις καὶ τροφή καὶ ὕπνος καὶ κοίτη
καὶ δίαιτα καὶ ἡ λοιπὴ παιδεία· οὐ γὰρ ὑπέρτονος ἢ τοιάδε ἀγωγή τοῦ
λόγου, ἀλλ’ εὐτονος.

Ταύτη οὖν καὶ σωτὴρ ὁ λόγος κέκληται, ὃ τὰ λογικὰ ταῦτα ἐξευρών 100,1
ἀνθρώποις εἰς εὐαισθησίαν καὶ σωτηρίαν φάρμακα, ἐπιτηρῶν μὲν τὴν
30 εὐκαιρίαν, ἐλέγχων δὲ τὴν βλάβην καὶ τὰς αἰτίας τῶν παθῶν διηγού-
μενος καὶ τὰς ῥίζας τῶν ἀλόγων ἐκκόπτων ἐπιθυμῶν, παραγγέλλων

3-4 cf. Ps 44:8; Is 61:3 11 Mt 6:34 20 cf. Plat. *Theaet.* 176b1 ὁμοίως θεῷ
κατὰ τὸ δυνατόν; Clem. *Protr.* 86,2; *Strom.* 4,95,1 et al.

1 ἀκούσωμεν Markland : ἀκούομεν P 3 ἐκθεοῦμεθα Staehlin : ἐκθεοῦμενοι P
4 καὶ add. Mayor | ἐπαλειφώμεθα F : -φομεθα PM 15 τροφή Syllburg 17 δὴ
scripsi : δὲ ss. P¹ (in textu MF) 19 post ἐκμανθάνομεν addit in mg τοῦτον
εἰ καὶ P² (in textu MF) 20 post τῷ θεῷ addit in mg οὐκ εἰς ἐκμέλειαν καὶ
ῥαθυμίαν μεταχωρεῖν δεῖ P² (in textu MF) 23 γενναία F : γε νέα· P¹ : γενέα
M 24 πεπαιδευμένῳ Schwartz : πεπαιδευμένοι P 26 τοιάδε ἀγωγή P^{1pc}F : τοια
διαγωγή P^{1ac} 31 ἐκκόπτων Mayor (cf. 2,51,2) : ἐπικόπτων P

μὲν ὧν ἀπέχεσθαι δεῖ, τὰς ἀντιδότους δὲ ἀπάσας τῆς σωτηρίας τοῖς
 νοσοῦσι προσφέρων· τοῦτο γὰρ τὸ μέγιστον καὶ βασιλικώτατον ἔργον
 2 τοῦ θεοῦ, σφάζειν τὴν ἀνθρωπότητα. Τῷ μὲν οὖν ἱατρῷ οὐδὲν πρὸς
 ὑγίαν συμβουλευόντι ἄχθονται οἱ κάμνοντες, τῷ δὲ παιδαγωγῷ τῷ
 θεῷ πῶς οὐκ ἂν ὁμολογήσαιμεν τὴν μεγίστην χάριν μὴ σιωπῶντι μηδὲ 5
 παρενθυμουμένῳ τὰς εἰς ἀπώλειαν φερούσας ἀπειθείας, ἀλλὰ καὶ ταύ-
 τας διελέγχοντι καὶ τὰς ὁρμὰς (τὰς) εἰς αὐτὰς διατεινούσας ἀνακό-
 πτοντι καὶ τὰς καθηκούσας πρὸς τὴν ὀρθὴν πολιτείαν ὑποθημοσύνας
 P fol. 59^r 3 ἐκδιδάσκοντι; Πλείστην ἄρα ὁμολογητέον χάριν αὐτῷ. Τὸ | γὰρ τοι
 ζῶον τὸ λογικόν, τὸν ἄνθρωπον λέγω, ἄλλο τι φαμέν ἢ θεάσασθαι τὸ 10
 θεῖον δεῖν; Θεάσασθαι δὲ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν φημί χρῆναι ζῆν
 τε ὡς ὑψηγείται ἢ ἀλήθεια, ἀγαμένους ὑπερφυῶς τόν τε παιδαγωγόν
 αὐτὸν καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, ὡς πρέποντα ἀλλήλοις ἐστὶ καὶ ἀρμότ-
 τοντα· καθ' ἣν εἰκόνα καὶ ἡμᾶς ἀρμοσαμένους χρῆ σφᾶς αὐτοὺς πρὸς 15
 τὸν παιδαγωγόν, σύμφωνον τὸν λόγον ποιησαμένους τοῖς ἔργοις, τῷ
 ὄντι ζῆν.

13. Ὅτι ὡς τὸ κατόρθωμα κατὰ τὸν ὀρθὸν γίνεται
 λόγον, οὕτως ἔμπαλιν τὸ ἀμάρτημα παρὰ τὸν λόγον

101,1 Πᾶν τὸ παρὰ τὸν λόγον τὸν ὀρθὸν τοῦτο ἀμάρτημά ἐστιν. Αὐτίκα
 γοῦν τὰ πάθη τὰ γενικώτατα ὧδέ πως ὀρίζεσθαι ἀξιοῦσιν οἱ φιλόσο- 20
 φοι, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν ὀρεξίν ἀπειθῇ λόγῳ, τὸν δὲ φόβον ἔκκλινιν
 ἀπειθῇ λόγῳ, ἡδονὴν δὲ ἔπαρσιν ψυχῆς ἀπειθῇ λόγῳ, (λύπην δὲ συ-
 στολήν ψυχῆς ἀπειθῇ λόγῳ). Εἰ τοίνυν ἡ πρὸς τὸν λόγον ἀπειθεία
 ἀμαρτίας ἐστὶ γεννητική, πῶς οὐχὶ ἐξ ἀνάγκης ἡ τοῦ λόγου ὑπα-
 κοή, ἣν δὴ πίστιν φαμέν, τοῦ καλουμένου καθήκοντος ἔσται περιποιη- 25
 2 τική; Καὶ γὰρ ἡ ἀρετὴ αὕτη διάθεσις ἐστὶ ψυχῆς σύμφωνος τῷ λόγῳ
 περὶ ὅλον τὸν βίον. Ναὶ μὴν τὸ κορυφαϊότατον, αὐτὴν φιλοσοφίαν

3-9 cf. Epict. Fr. 19 Schenkl: Τῷ μὲν ἱατρῷ μηδὲν συμβουλευόντι ἄχθονται οἱ
 κάμνοντες καὶ ἡγοῦνται ἀπεγνώσθαι ὑπ' αὐτοῦ· πρὸς δὲ τὸν φιλόσοφον διὰ τί οὐκ
 ἂν τις οὕτω διατεθῇ, ὥστε οἰηθῆναι ἀπεγνώσθαι ὑπ' αὐτοῦ σωφρονήσιν, εἰ μηδὲν
 λέγοι τι πρὸς αὐτὸν τῶν χρησίμων; 10-11 cf. Critonem ap Stob. 2.8.24 (p. 158.6
 W.) 14-16 cf. Plat. *Lach.* 188d2-8; *Method. De resurr.* 1.27.4 (p. 256.10 B.)
 17-18 cf. *SVF* III Fr. 494,495,500 ss. 19-21 *SVF* III Fr. 445; *Strom.* 2.32.3
 26-63.1 ἀποδιδόασιν: *SVF* III Fr. 293; cf. Stob 2.7.5^{b1} (p. 60.7 W.) 27-63.1 cf.
SVF II Fr. 131 (p. 41.27); Isid. Pelus. *Ep.* 5.558

3 οὐδὲν Hervet : οὐδὲ P 6 ἀπειθείας Wilamowitz : ἀπειλὰς P 7 τὰς add. P²
 22-23 λύπην δὲ ... λόγῳ suppl. Schwartz 26 τῷ λόγῳ in mg P² : ὑπὸ τοῦ λόγου
 P¹ in textu 27 αὐτὴν Victorius : αὐτὴν P

ἐπιτήδευσιν λόγου ὀρθότητος ἀποδιδόασιν, ὡς ἐξ ἀνάγκης εἶναι τὸ
πλημμελούμενον πᾶν διὰ τὴν τοῦ λόγου διαμαρτίαν γινόμενον εἰκότως
καλεῖσθαι ἁμάρτημα. Αὐτίκα γοῦν ὅτε ἤμαρτεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος 3
καὶ παρήκουσεν τοῦ θεοῦ, [καὶ] “παρωμοιώθη”, φησί, “τοῖς κτήνεσιν”.

5 Ὁ ἄνθρωπος παρὰ τὸν λόγον | ἐξαμαρτῶν εἰκότως ἄλογος νομισθεὶς P fol. 59^v
εἰκάζεται κτήνεσιν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ σοφία λέγει: “Ἴππος εἰς ὄχειαν 102,1
ὁ φιλήδονος καὶ ὁ μοιχός”, ἀλογίστω κτήνει παρομοιωθεὶς· διὸ καὶ
ἐπιφέρει: “παντὸς ὑποκάτω ἐπικαθημένου χρεμετίζει.” Οὐκέτι λαλεῖ,
φησί, ὁ ἄνθρωπος· οὐ γὰρ ἐστὶν λογικὸς ἔτι ὁ παρὰ λόγον ἁμαρτά-
10 νων, θηρίον δὲ δὴ ἄλογον, ἔκδοτον ἐπιθυμίαις, ᾧ πᾶσαι ἐπικάθηται
ἡδοναί.

Τὸ δὲ κατορθούμενον κατὰ τὴν τοῦ λόγου ὑπακοὴν προσῆκον | καὶ 2 S 60
κατήκον Στωϊκῶν ὀνομάζουσιν παιδες· τὸ μὲν οὖν κατήκον προσῆκόν
ἐστίν, ὑπακοὴ δὲ θεμελιούται ἐντολαῖς· αὗται δὲ ταῖς ὑποθήκαις αἱ
15 αὗται οὔσαι, τὴν ἀλήθειαν ἔχουσαι σκοπόν, ἐπὶ τὸ ἔσχατον ὀρεκτόν,
ὃ τέλος νοεῖται, παιδαγωγοῦσιν· τέλος δὲ ἐστὶν θεοσεβείας ἡ αἰδὶος
ἀνάπαισις ἐν τῷ θεῷ, τοῦ δὲ αἰῶνός ἐστιν ἀρχὴ τὸ ἡμέτερον τέλος. Τὸ 3
μέντοι τῆς θεοσεβείας κατόρθωμα δι’ ἔργων τὸ κατήκον ἐκτελεῖ· ὅθεν
εἰκότως τὰ κατήκοντα περὶ τὰς πράξεις, οὐ τὰς λέξεις, συνίσταται καὶ
20 ἔστιν ἢ μὲν πράξις ἢ τοῦ Χριστιανοῦ ψυχῆς ἐνέργεια λογικῆς κατὰ
κρίσιν ἀστείαν καὶ ὀρεξιν ἀληθείας διὰ τοῦ συμφυοῦς καὶ συναγωνι-
στοῦ σώματος ἐκτελουμένη· κατήκον δὲ ἀκόλουθον ἐν βίῳ θεῷ καὶ 4
Χριστῷ βούλημα ἔν, κατορθούμενον αἰδίῳ ζωῇ· καὶ γὰρ ὁ βίος ὁ Χρι-
στιανῶν, ὃν παιδαγωγούμεθα νῦν, σύστημά τί ἐστι λογικῶν πράξεων,
25 τουτέστιν τῶν ὑπὸ τοῦ λόγου διδασκομένων ἀδιάπτωτος ἐνέργεια, ἣν
δὴ πίστιν κεκλήκαμεν. Τὸ δὲ | σύστημα ἐντολαὶ κυριακαί, αἱ δὲ δόξαι 103,1 P fol. 60^r
οὔσαι θεϊκαὶ ὑποθῆκαι πνευματικαὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἀναγεγράφαται, πρὸς
τε ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ πρὸς τοὺς πέλας εὐθετοὶ καὶ δὴ καὶ αὗται αὐθις
πρὸς ἡμᾶς ἀνταναστρέφουσι, καθάπερ πρὸς τὸν βάλλοντα ἢ σφαῖρα
30 διὰ τὴν ἀντιτυπίαν παλινδρομοῦσα· ὅθεν καὶ ἔστιν ἀναγκαῖα τὰ κα-
τήκοντα εἰς παιδαγωγίαν θεϊκὴν, ὡς ὑπὸ θεοῦ παρηγγελμένα καὶ εἰς
σωτηρίαν πεπορισμένα. Καὶ ἐπεὶ τῶν ἀναγκαίων τὰ μὲν πρὸς τὸ ζῆν 2

4 Ps 48:13 et 21 6–8 Sir 33:6 12–13 cf. Diog. Laert. 7.108 14–16 cf. SVF II
Fr. 2–3 20 ἐνέργεια: cf. SVF III Fr. 293; Alcinoi *Didasc.* p. 153.4 ed. Whittaker ἢ
δὲ πράξις ψυχῆς λογικῆς ἐνέργεια διὰ σώματος γινόμενη; Stob. 2.7.17 (II, p. 130.3 W.)
32–64.1 cf. Aristot. *De part. anim.* B 10, 656a6

2 post γινόμενον addit in mg καὶ P² 4 καὶ delevi 14 ὑπακοή F : ὑπακοή F^{1pc} :
ὑπακοή P^{1acM} 27 αὐτοῖς : ἀνθρώποις Markland | ἀναγεγράφαται P² : -γράφεται
P¹ : ἐγγεγράφαται Mayor 32 ἐπεὶ P² : ἐπὶ P¹

ἔστι τὸ ἐνταῦθα μόνον, τὰ δὲ ἔνθεν πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἐκέισε ἀναπτεροῖ, ἀναλόγως καὶ τῶν καθηκόντων τὰ μὲν πρὸς τὸ ζῆν, τὰ δὲ πρὸς τὸ εὖ ζῆν διατάσσεται. Ὅσα μὲν οὖν πρὸς τὸ ἐθνικὸν ζῆν παραγγέλλεται, ταῦτα καὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς δεδήμευται· ἃ δὲ πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἀρμόττει, ἐξ ὧν τὸ αἰδῖον ἐκεῖνο περιγίνεται ζῆν, ταῦτα δὴ ἐν ὑπογραφῆς 5 μέρει ἐξ αὐτῶν ἀναλεγόμενοις τῶν γραφῶν ἐξέστω σκοπεῖν.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Καφάλια τοῦ δευτέρου λόγου

- 5 A. Πῶς περὶ τὰς τροφὰς ἀναστρεπτέον
B. Πῶς τῷ ποτῷ προσενεκτέον
Γ. Ὅτι οὐ χρὴ περὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν σκευῶν ἐσπουδακέναι
Δ. Πῶς χρὴ περὶ τὰς ἐστιάσεις ἀνίσθαι
E. Περὶ γέλωτος
10 F. Περὶ αἰσχρολογίας
Z. Τίνα χρὴ παραφυλάττεσθαι τοὺς ἀστείως συμβιῶντας
H. Εἰ μύροις καὶ στεφάνοις χρηστέον
Θ. Πῶς τῷ ὕπνῳ προσενεκτέον
I. Τίνα διαληπτέον περὶ παιδοποιΐας
15 ΙΑ. Περὶ ὑποδέσεως
ΙΒ. Ὅτι οὐ χρὴ περὶ τοὺς λίθους καὶ τὸν χρυσοῦν ἐπτοῆσθαι κόσμον

1. Πῶς περὶ τὰς τροφὰς ἀναστρεπτέον

Ἐχομένοις τοίνυν τοῦ σκοποῦ καὶ τὰς γραφὰς πρὸς τὸ βιωφελὲς τῆς 1,1
παιδαγωγίας ἐκλεγόμενοις, ὁποῖόν τινα εἶναι χρὴ παρ' ὅλον τὸν βίον
20 τὸν Χριστιανὸν καλούμενον, κεφαλαιωδῶς ὑπογραπτέον. Ἀρχτέον
οὖν ἡμῖν ἄφ' ἡμῶν αὐτῶν καὶ ὅπως ἀρμόττειν γε χρὴ. Στοχαζομένοις 2 P fol. 60^v
τοίνυν τῆς συμμετρίας τοῦ συντάγματος, ὁποῖόν τινα τῷ ἑαυτοῦ σώ-
ματι ἕκαστον ἡμῶν προσφέρεισθαι, μᾶλλον δὲ ὅπως αὐτὸ κατευθύνειν

de cc. 1–17 cf. Ch. P. Parker, “Musonius in Clement,” *Harvard St. in Class. Philol.* 12 (1901) 191–200

1–4 *inscriptio* τὰ ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ τοῦ παιδαγωγοῦ κεφά(λαια) PM¹F (κεφάλαιον)
: παιδαγωγοῦ τῶν εἰς τρία τὸ β' ss. M² 5–16 om. PMF 17 ante πῶς addunt α'
PM^{ac}F 21 ἀρμόττειν P² : ἀρμόττει P¹

- χρή, λεκτέον· ὁπόταν γάρ τις, ἀπὸ τῶν ἐκτὸς καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς τοῦ
 σώματος ἀγωγῆς ἐπὶ τὴν διάνοιαν ἀχθεῖς ὑπὸ τοῦ λόγου, τὴν θεωρίαν
 τῶν κατὰ τὸν ἄνθρωπον συμβαινόντων κατὰ φύσιν ἀκριβῶς ἐκμάθη,
 εἴσεται μὴ σπουδάζειν μὲν περὶ τὰ ἐκτὸς, τό τε ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου,
 τὸ ὅμμα τῆς ψυχῆς, ἐκκαθαίρειν, ἀγνίζειν δὲ καὶ τὴν σάρκα αὐτήν. 5
 3 Ὁ γὰρ ἐκείνων καθαρῶς ἀπολυθεὶς, δι' ὧν ἔτι χοῦς ἐστίν, τί ἂν ἄλλο
 προϋργιατερον ἑαυτοῦ ἔχοι πρὸς τὸ ὁδῶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν κατάληψιν
 τοῦ θεοῦ;
 4 Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι ἄνθρωποι ζῶσιν, ἵνα ἐσθίωσιν, ὥσπερ ἀμέλει καὶ
 τὰ ἄλογα ζῶα, οἷς οὐδὲν ἄλλ' ἢ γαστήρ ἐστίν ὁ βίος, ἡμῖν δὲ ὁ παιδα- 10
 γωγὸς ἐσθίειν παραγγέλλει, ἵνα ζῶμεν. Οὔτε γὰρ ἔργον ἡμῖν ἢ τροφὴ
 οὔτε σκοπὸς ἡδονή, ὑπὲρ δὲ τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς, ἣν ὁ λόγος εἰς
 2,1 ἀφθαρσίαν παιδαγωγεῖ, ἐγκρίνεται ἡ τροφή. Ἀπλῇ δὲ αὕτη καὶ ἀπε-
 ρίεργος, ἀληθεῖα κατὰλληλος, ἀπλοῖς καὶ ἀπεριέργοις ἀρμόζουσα παι-
 δίοις, ὡσάν εἰς τὸ ζῆν, οὐκ εἰς τρυφὴν ἐπιτήδειος· τὸ δὲ ἐκ δυεῖν, τὸ 15
 ζῆν τοῦτο, ὑγείας τε καὶ ἰσχύος σύγκειται, οἷς μάλιστα κατὰλληλον τῆς
 τροφῆς τὸ εὐκόλον, εἷς τε τὰς ἀναδόσεις καὶ τοῦ σώματος τὴν κου-
 φότητα χρησιμεῦον, ἐξ ὧν αὐξησίς τε καὶ ὑγεία καὶ ἰσχύς δικαία, οὐχὶ
 δὲ ἄδικος ἢ σφαλερὰ καὶ ἀθλία, ὡς ἡ τῶν ἀθλητῶν ἐξ ἀναγκοφαγίας,
 περιγίνεται. 20
 P fol. 61^r 2 Αἱ μὲν οὖν πολυειδεῖς ποιότητες | ἀποπτυστέαι, ποικίλας ἐντίκτου-
 σαι βλάβας, καχεξίας σωμάτων, ἀνατροπὰς στομάχων, ἐκπορνευούσης
 τῆς γεύσεως διὰ τινος κακοδαίμονος τέχνης τῆς ὀψαρτυτικῆς καὶ τῆς
 ἀμφὶ τὰ πέμματα ματαιοτεχνίας. Τροφὴν γὰρ τολμῶσιν καλεῖν τὴν ἐν
 3 τρυφαῖς ἐπιτήδευσιν εἰς ἡδονὰς ἐπιβλαβεῖς ὀλισθαίνουσαν. Ἀντιφάνης 25
 δὲ ὁ Δήλιος ἰατρὸς καὶ μίαν τῶν νόσων αἰτίαν ταύτην εἵρηκεν τῶν
 ἐδεσμάτων τὴν πολυειδίαν, τῶν περὶ τὴν ἀλήθειαν δυσαρεστούντων
 κενοδοξία ποικίλῃ τὸ σῶφρον τῆς διαίτης ἐξομνυμένων καὶ τὰς δια-
 3,1 ποντίους πολυπραγμονούντων ἐδωδάς. Κάμοι μὲν ἔλεος ὑπείσι τῆς

1–4 cf. Epict. 1.4.18 3 cf. *SVF* III Fr. 12 5 cf. Plat. *Res publ.* 7, 533d2, Clem.
Protr. 113.2; *Paed.* 2.81.1; *Strom.* 1.10.1 9–11 cf. 2.7.5; 2.14.6; *Strom.* 7.87.2; *Gnom.*
Vat. 479; Diog. Laert. 2.34 et al. 11–12 cf. Plat. *Phileb.* 60a7 15–16 cf. Muson.
 18B, p. 105.5 Hense 18–19 cf. Plat. *Res publ.* 3, 404a4 18–20 cf. Philon. *De*
vita contemplativa 41 οἱ ἀντὶ ἀθλητῶν ἄθλιοι; Gal. *Protr.* 11, p. 18.2 Kaibel 21–22 cf.
 Kock, *CAF*, Adesp. 179 23–24 cf. Isid. Pelus. *Ep.* 1.384

4 εἴσεται (εἴσε- in ras.) P¹ 5 αὐτήν Markland : αὐτῆς P 13 post παιδαγωγεῖ
 addit in mg διὸ καὶ P² (in textu MF) | ἐγκρίνεται Staehlin (conl. 2.95.1) : ἐκκρίνεται
 P 14 ἀληθεία MP^c : ἀλήθεια PM^{ac}F | κατὰλληλος P^{ac} : καταλλήλως P²MF 24
 τροφὴν Hervet : τρυφὴν P 26 καὶν scripsi : καὶ P | τῶν νόσων αἰτίαν Markland :
 τῶν νόσου αἰτιῶν P

νόσου, οἱ δὲ ἐξυμνεῖν οὐκ αἰσχύνονται τὰς σφετέρως ἡδυπαθείας, τὰς
 ἐν τῷ πορθμῷ τῷ Σικελικῷ συμυραίνας πολυπραγμονοῦντες καὶ τὰς S 61
 ἐγγέλεις τὰς Μαιανδρίους | καὶ τὰς ἐν Μήλῳ ἐρίφους καὶ τοὺς ἐν Σκι-
 άθῳ κεστρεῖς καὶ τὰς Πελωρίδας κόγχας καὶ τὰ ὄστρεα τὰ Ἀβυδηνά,
 5 οὐ παραλείποντες δὲ τὰς ἐν Λιπάρῳ μαινίδας οὐδὲ τὴν γογγύλην τὴν
 Μαντινικὴν, ἀλλὰ οὐδὲ τὰ παρὰ τοῖς Ἀσκραίοις τεῦτλα, κτένας τε ἐκ-
 ζητοῦσιν Μηθυμναίους καὶ ψήττας Ἀττικὰς καὶ τὰς Δαφνίους κίχλας
 χελιδονίους τε ἰσχάδας, δι' ἃς εἰς Ἑλλάδα πεντακοσίαις ἅμα μυριά-
 σιν ὁ κακοδαίμων ἐστείλατο Πέρσης. Ὅρνεις ἐπὶ τούτοις συνωνοῦν- 2
 10 ται τοὺς ἀπὸ Φάσιδος, ἄτταγᾶς Αἰγυπτίας, Μῆδον ταῶνα. Ταῦτα τοῖς
 ἡδύσμασιν ἐξαλλάσσοντες οἱ γαστρίμαργοι τοῖς ὄψοις ἐπικεχίνασιν,
 ὅσα τε χθὼν πόντου τε | βένθη καὶ ἄερος ἀμέτρητον εὖρος ἐκτρέφει, P fol. 61^v
 τῇ αὐτῶν ἐκποριζόμενοι λαμαργία. Σαγηνεῦειν ἀτεχνῶς οἱ πλεονέκται
 καὶ πολυπράγμονες οὗτοι ἐοίκασιν εἰς ἡδυπάθειαν τὸν κόσμον, “ταγή-
 15 νοις οἰζουσιν” περιηχοῦμενοι, ἀμφὶ τὴν ἴγδιν καὶ τὸν ἀλετριβανον τὸν
 πάντα αὐτῶν κατατριβόντες βίον οἱ παμφάγοι καθάπερ τὸ πῦρ, τῆς
 ὕλης ἐξεχόμενοι. Ἀλλὰ καὶ τὴν εὐκολον βρῶσιν τὸν ἄρτον ἐκθηλύνου-
 σιν ἀποσήθοντες τοῦ πυροῦ τὸ τρόφιμον, ὥς τὸ ἀναγκαῖον τῆς τροφῆς
 ὄνειδος γίνεσθαι ἡδονῆς.
 20 Οὐκ ἔχει δὲ ὅρον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἡ λιχνεία. Καὶ γὰρ εἰς τὰ 4,1
 πέμματα καὶ τὰ μελίπηκτα, πρὸς δὲ καὶ εἰς τὰ τραγήματα ἐξώκειλεν,
 ἐπιδορπισμάτων πλῆθος εὐρίσκουσα, παντοδαπὰς θηρωμένη ποιότη-
 τας. Καὶ μοι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος οὐδὲν ἄλλ' ἢ γνάθος εἶναι.
 “Μηδὲ ἐπιθύμει”, φησὶν ἡ γραφή, “τῶν ἐδεσμάτων τῶν πλουσίων” 2
 25 ταῦτα γὰρ ἔχεται βίου ψευδοῦς τε καὶ αἰσχροῦ.” Οἱ μὲν γὰρ ἐξέχονται
 τῶν ὄψων, ἃ μετ' ὀλίγον ἐκδέχεται κοπρῶν, ἡμῖν δὲ τοῖς θηρωμένοις
 τὴν βρῶσιν τὴν ἐπουράνιον ἄρχειν ἀνάγκη τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν γασ-
 τρὸς ἔτι τε μᾶλλον καὶ τῶν ταύτῃ προσφιλῶν, ἃ “ὁ θεὸς καταργήσῃ”,
 φησὶν ὁ ἀπόστολος, εἰκότως ἐπικαταρῶμενος λαμαργοῖς ἐπιθυμίαις·

1–6 τεῦτλα: cf. Athen. 1, 4 CD; Gell. 6.16; Poll. 6.63; Kock, *CAF*, Adesp. 111
 2–3 cf. Semonid. Fr. 9 West² 8 cf. Athen. 14, 652 F; Poll. 6.81 8–9 cf.
 Dinon F12 (*FGH* 690) 12 cf. Arist. *Nub.* 264 14–15 cf. Teleclid. Fr. 11 (*PCG*
 VII) τὰ δὲ τίγανα ζέοντά σοι μολύνεται; Kock, *CAF*, Adesp. 140 16 cf. Eur. *Med.*
 1187 20–23 Kock, *CAF*, Adesp. 141 23 Kock, *CAF*, Adesp. 291 24–25 *Prov*
 23:3 25–26 cf. Mt 15:17 28 et 68.1 1 *Cor* 6:13

3 τὰς² P : τοὺς Athen. 4 ὄστρεα P : ὄστρεα edd. 5 οὐ ss. add. P² | λιπάραι P¹
 : λιπάρου M | μαινίδας F^{pc} : μενίδας PMF^{ac} 8 χελιδονίους F : χελιδονίους PM
 10 αἰγυπτίας P^{1pc} : αἰγυπτίους P^{1ac} 13 αὐτῶν P 15 περιηχοῦμενοι P 25 τε καὶ
 αἰσχροῦ om. LXX 28 προσφιλῶν : προσφυν Jacobs (ad Achill. Tat. p. 425)

3 “Τὰ γὰρ βρώματα τῇ κοιλίᾳ”, ἐξ ὧν ὁ σαρκικός ὄντως οὐτοσί καὶ φθοροποιὸς ἀπήρηται βίος.

“Ο(τα)ν (δ’) ἀγάπην τινὲς τολμῶσι καλεῖν ἀθύρω γλώττη κεχρημέ-
νοι δειπνάριά τινα κνίσσης καὶ ζωμῶν ἀποπνέοντα, τὸ καλὸν καὶ σωτή-
P fol. 62^r ριον ἔργον τοῦ λόγου, τὴν ἀγάπην τὴν ἡγιασμένην, κυθριδίους καὶ ζω- 5
μηρῦσει καθυβρίζοντες ποτῶ τε καὶ τρυφῇ καὶ καπνῶ βλασφημοῦντες
τοῦνομα, σφάλλονται τῆς ὑπολήψεως, τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ δει-
4 πναρίους ἐξωνεῖσθαι προσδοκῆσαντες. Τὰς μὲν γὰρ ἐπὶ τῇ εὐφροσύνῃ
συναγωγὰς ἐγκαταλεγόμενοι καὶ αὐτοὶ δειπνάριά τε καὶ ἄριστα καὶ
δοχὰς εἰκότως ἂν καλοῖμεν τὴν συνήλυσιν ταύτην ἐπόμενοι λόγῳ, τὰς 10
5 τοιαύτας δὲ ἐστιάσεις ὁ κύριος ἀγάπας οὐ κέκληκεν. Λέγει γοῦν πῇ
μὲν· “Ὅταν κληθῇς εἰς γάμους, μὴ κατάκεισο εἰς τὴν πρωτοκλισίαν,
ἀλλ’ ὅταν κληθῇς, εἰς τὸν ἔσχατον τόπον ἀνάπιπτε”, πῇ δέ· “Ὅταν
ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον” καὶ πάλιν· “Ἀλλ’ ὅταν ποιῇς δοχὴν, κάλει
τοὺς πτωχοὺς”, ἐφ’ ᾧ μάλιστα δεῖπνον ποιητέον, ἔτι τε· “Ἀνθρώπος 15
τις ἐποίησεν δεῖπνον μέγα καὶ ἐκάλεσεν πολλοὺς.”
5,1 Ἀλλ’ αἰσθάνομαι ὅθεν ἡ εὐπρόσωπος ἐρρῦη τῶν δεῖπνων προσηγο-
ρία·

ἀπὸ τῶν φαρύγων καὶ φοιτητῆς μανίας ἐπὶ δεῖπνον

κατὰ τὸν κωμικόν. “Ἔστι γὰρ” ὡς ἀληθῶς “τὰ πολλὰ τοῖς πολλοῖς τοῦ 20
δείπνου χάριν.” Οὐ γάρ που μεμαθήκασι τὸν θεὸν παρασκευάσαι τῷ
δημιουργήματι, τῷ ἀνθρώπῳ λέγω, οἷτα καὶ ποτὰ τοῦ σφῆζεσθαι χάριν,
2 οὐχὶ δὲ τοῦ ἡδεσθαι· ἐπεὶ μὴδὲ ὠφελεῖσθαι ἐφύκεν τὰ σώματα ἐκ τῆς
πολυτελείας τῶν βρωμάτων· πᾶν γὰρ τοῦναντίον οἱ ταῖς εὐτελεστάταις

12–16 Lc 14:8 et 10, 12–13 et 16 19 et 20–21 ἔστι γὰρ | τὰ πολλὰ τοῖς πολλοῖς
τοῦ δεῖπνου χάριν: Adesp. Fr. 132 (PCG VIII) = Kock, CAF 782 et 432 21–23
Muson. 18 B, p. 103.1–3 Hense: “Ὅτι δὲ καὶ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον τοῦ
σφῆζεσθαι χάριν, οὐχὶ τοῦ ἡδεσθαι, οἷτα καὶ ποτὰ παρεσκεύασεν αὐτοῖς, μάθοι τις ἂν
ἐκείθεν μάλιστα 23–69.3 ἐπεὶ ... πλουσίων: cf. Muson. 18B, p. 104.4–9 Hense:
... οὐδαμῶς ὠφελουμένων τῶν σωμάτων ἐκ τῆς πολυτελείας τῶν βρωμάτων· πᾶν
γὰρ τοῦναντίον οἱ ταῖς εὐτελεστάταις χρώμενοι τροφαῖς ἰσχυρότατοί εἰσι. Τοὺς γοῦν
οἰκέτας τῶν δεσποτῶν καὶ τοὺς χωρίτας τῶν ἀστικῶν καὶ τοὺς πέννητας τῶν πλουσίων
ἴδοις ἂν ὡς ἐπὶ τὸ πλῆθος ῥωμαλεωτέρους ὄντας ...

3 ὁ(τα)ν (δ’) scripsi : ὄν in ras. P³MF : ὁ δ’ Muenzel : εἰ δ’ Staehlin 5–6
ζωμηρῦσει Wilamowitz : ζωμοῦ ὀύσει P 8 τῇ εὐφροσύνῃ Mayor : τῆς εὐφροσύνης
P 9 ἐγκαταλεγόμενοι P^{1pc} : ἐγκαταλέγομεν P^{1ac} : εἰ καταλέγομεν Schwartz 12 μὴ
κατάκεισο : μὴ κατακλιθῇς NT | πρωτοκλισίαν P² : -κλισίαν P^{ac} 13 ἀνάπιπτε
: ἀνάπεσε NT 19 φαρύγων F : φαρύγγων PM | φοιτητῆς P, corr. Sylburg |
ἐπὶ δεῖπνον Sylburg : ἐπιδείπνων P

χρώμενοι τροφαῖς ἰσχυρότεροί εἰσι καὶ ὑγιεινότεροι καὶ γενναιότεροι,
ὥς οἰκείται δεσποτῶν καὶ γεωργοὶ κτητόρων· καὶ οὐ μόνον ῥωμαλεώ-
τεροι, ἀλλὰ καὶ φρονιμώτεροι, ὥς φιλόσοφοι πλουσίων· οὐ γὰρ | ἐπέ- P fol. 62^v
χωσαν τὸν νοῦν ταῖς τροφαῖς οὐδὲ ἠπάτησαν αὐτὸν ἡδοναῖς. Ἀγάπη 3
5 δὲ τῷ ὄντι ἐπουράνιός ἐστι τροφή, ἐστίασις λογική· “Πάντα στέγει,
πάντα ὑπομένει, πάντα ἐλπίζει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε πίπτει.” “Μακάριος
ὃς φάγεται ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.” Χαλεπώτατον δὲ πάντων 4
πτωμάτων τὴν ἄπρωτον ἀγάπην ἄνωθεν ἐξ οὐρανῶν ἐπὶ τοὺς ζωμοὺς
ῥίπτεσθαι χαμαί. Κᾶτ’ οἶε με δεῖπνον ἡγεῖσθαι τὸ καταργούμενον;
10 “Ἐὰν γάρ”, φησί, “διαδῶ τὰ ὑπάρχοντά μου, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν
εἰμι.”

Ταύτης ὅλος ἀπέρηται τῆς ἀγάπης ὁ νόμος καὶ ὁ λόγος· κᾶν ἀγα- 6,1
πήσης κύριον τὸν θεόν σου καὶ τὸν πλησίον σου, ἐν οὐρανοῖς ἐστὶν
αὕτη ἡ ἐπουράνιος εὐωχία, ἡ δὲ ἐπίγειος δεῖπνον κέκληται, ὥς ἐκ τῆς
15 γραφῆς ἀποδέδεικται, δι’ ἀγάπην μὲν γινόμενον τὸ δεῖπνον, ἀλλ’ οὐκ
ἀγάπη τὸ δεῖπνον, δεῖγμα δὲ εὐνοίας κοινωνικῆς καὶ εὐμεταδότου.
“Μὴ βλασφημείσθω οὖν ἡμῶν τὸ ἀγαθόν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία 2
τοῦ θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις”, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἵνα τὸ ἐφήμερον ἄρι-
στον νοηθῇ, “ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.”
20 Τούτου ὁ φαγὼν τοῦ ἀρίστου τὸ ἄριστον τῶν ὄντων, τὴν βασιλείαν τοῦ
θεοῦ, κτήσεται, μελετήσας ἐνθένδε ἁγίαν συνήλυσιν ἀγάπης, οὐράνιον
ἐκκλησίαν.

Ἀγάπη μὲν οὖν χρῆμα καθαρὸν καὶ τοῦ θεοῦ ἄξιον, ἔργον δὲ αὐτῆς 7,1
ἡ μετάδοσις. “Φροντίς δὲ παιδείας ἀγάπη”, ἡ σοφία λέγει, “ἀγάπη δὲ
25 τήρησις νόμων αὐτῆς.” Αἱ δὲ εὐφροσύναι αὐταὶ ἔναυσμά τι ἀγάπης
ἔχουσιν ἐκ τῆς πανδήμου τροφῆς συνεθιζόμενον εἰς αἰδίδιον τροφὴν. S 62
Ἀγάπη μὲν οὖν | δεῖπνον οὐκ ἔστιν, ἡ δ’ ἐστίασις ἀγάπης ἡρτήσθω. P fol. 63^r
“Μαθέτωσαν γάρ”, φησὶν, “οἱ υἱοὶ σου, οὓς ἡγάπησας, κύριε, ὅτι οὐχ 2
αἱ γενέσεις τῶν καρπῶν τρέφουσιν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ῥῆμά σου τοὺς
30 σοὶ πιστεύοντας διατηρεῖ” “οὐ γὰρ ἐπ’ ἄρτω ζήσεται ὁ δίκαιος”.

3–4 Kock, CAF, Adesp. 184 5–6 1 Cor 13:7–8 6–7 Lc 14:15 9 τὸ
καταργούμενον: cf. 1 Cor 6:13 10–11 1 Cor 13:2–3 12–13 cf. Mt 22:37 et 39
17–19 Rom 14:16–17 24–25 Sap 6:17–18 28–30 Sap 16:26 30 Deut 8:3 (Mt
4:4) et Habacuc 2:4

1 ἰσχυρότεροι ... ὑγιεινότεροι ... γενναιότεροι Wendland (*Quaest. Muson.*, p. 27) :
ἰσχυρότατοι ... ὑγιεινότατοι (ὑγειν- P³) ... γενναιώτατοι P 5 πάντα πιστεύει om.
Clem. 9 κᾶτ’ Wilamowitz : καὶ in ras. ss. P² | οἶε (οἶ- in ras.) P¹ : τί δεῖ Schwartz
| ἡγεῖσθαι F : διηγείσθαι PM 12 ὅλος Muenzel : ὅλης P 24 post ἀγάπη¹ addit
in mg ἦν P² 26 τροφὴν P¹ : τροφήν P²

- 3 Ἀλλὰ γὰρ τὸ δεῖπνον ἔστω λιτὸν ἡμῖν καὶ εὖζωνον, ἐπιτήδειον
εἰς ἐργήγορσιν, ποικίλαις ἀνεπίμικτον ποιότησιν, οὐκ ἀπαιδαγώγητον
οὐδὲ τοῦτο. Ἀγαθὴ γὰρ κουροτρόφος [αὐτάρχεια] ἀγάπη, εἰς κοι-
νωνίαν ἐφόδιον ἔχουσα πλούσιον, τὴν αὐτάρχειαν· ἥ δὲ ἐφεστῶσα
τῇ τροφῇ δικαίᾳ ποσότητι μεμετρημένη σωτηρίως <τε> τὸ σῶμα διοι- 5
κοῦσα, καὶ τοῖς πλησίον ἀπένεμμέν τι ἐξ αὐτῆς· ἡ δὲ ὑπερβλύζουσα
τὴν αὐτάρχειαν δίαίτα τὸν ἄνθρωπον κακοῖ, νωθῇ μὲν τὴν ψυχὴν,
ἐπισφαλὲς δὲ εἰς νόσον ἐργαζομένη τὸ σῶμα.
- 4 Ναὶ μὴν προστρέβονται βλασφημίας δυσανασχέτους αἱ περὶ τὰς κα-
ρυκείας ἡδοναί, λιχνείαν, λαυμαργίαν, ὄψοφαγίαν, ἀπληστίαν, ἀδιδυ- 10
γίαν. Μυῖται τούτοις οἰκεῖται τοῖς ὀνόμασιν καὶ γαλαὶ κόλακές τε καὶ
μονομάχαι καὶ τὰ “ἄγρια τῶν παρασίτων φυλά”· γαστρὸς ἡδονῆς οἱ
μὲν τὸν λόγον, οἱ δὲ τὴν φιλίαν, οἱ δὲ τὸ ζῆν ἀποδόμενοι, ἐπὶ γαστέ-
ρας ἔρποντες, θηρία ἀνδρείκελα, κατ’ εἰκόνα τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ
5 λίχνου θηρίου. Ἀσώτους γ’ αὐτοὺς οἱ καλέσαντες πρῶτοι εὖ μοι δο- 15
κοῦσιν αἰνίττεσθαι τὸ τέλος αὐτῶν, ἀσώστους αὐτοὺς κατὰ ἔκθλιπιν
τοῦ σίγμα στοιχείου νενοηκότες. Ἡ γὰρ οὐχ οὗτοι οἱ περὶ τὰς λοπά-
δας ἀσχολούμενοι καὶ τὰς μεμωρημένας τῶν ἡδυμάτων περιεργίας,
P fol. 63^v οἱ ταπεινόφρονες, χαμαιγενεῖς, τὸν ἐφήμερον διώκοντες βίον, ὥς οὐ
ζησόμενοι; 20
- 8,1 Τούτους ταλανίζει διὰ Ἡσαίου τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἡρέμα πως τῆς
ἀγάπης τὸ ὄνομα ὑπεξελόμενον, ἐπεὶ μὴ κατὰ λόγον ἢ ἐστίασις ἦν·
“Αὐτοὶ δὲ ἐποίησαν εὐφροσύνην, σφάζοντες μόσχους καὶ θύοντες
πρόβατα, λέγοντες· Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὐριον γὰρ ἀποθνήσκομεν.”
2 καὶ ὅτι γε τὴν τοιαύτην τρυφὴν ἁμαρτίαν λογίζεται, ἐπιφέρει· “Καὶ 25
οὐ μὴ ἀφεθήσεται ἡ ἁμαρτία ὑμῶν αὕτη, ἕως ἂν ἀποθάνητε”, οὐχὶ
ἄφεισιν τῆς ἁμαρτίας θάνατον ἀναίσθητον, ἀλλὰ ἀνταπόδοσιν ἁμαρ-
τίας θάνατον σωτηρίας ἐπικρίνας. “Μὴ εὐφρανθῆς δὲ <οὐδ’> ἐπὶ μικρᾷ
τρυφῇ” ἡ σοφία λέγει.

3 cf. *Odys.* 9.27; *infra*, 2.128.2 4 cf. Stob. 3.6.31 (p 265.13 Hense) 12 cf. *Iliad.* 19.30 et P. Brandt, *Parod. epic. Gr. rel.*, p. 113, fr. dub. III 13–15 cf. *Gen* 3:14 et Io 8:44 15–17 ἀσώτους ... νενοηκότες; *Catena Nicetae* ad Lc 15:13 in codd. Vat. 1611 (f. 209^v) et Monac. 33 (f. 235^r) 16 ἀσώστους: cf. 2.29.1 19 χαμαιγενεῖς: cf. *Hom. hymn. Aphrod.* 108; *Deut.* 352 23–26 Is 22:13–14 28–29 cf. *Sir* 18:32

3 αὐτάρχεια del. Hervet | post αὐτάρχεια add. γὰρ P¹, sed expunxit 3–4 εἰς κοινωνίαν ἀγάπη P, transposui 5 τε addidi 6 αὐτῆς P 9 δυσανασχέτους αἱ Muenzel (*Festschrift Wilmanns*, 1903, p. 293) : δυσανασχετοῦσαι P 12 μονομάχοι M^{pc} 15 γ’ scripsi : τ’ P : del. Wilamowitz 16 ἐκθλιπιν P : ἔκλιπιν M, ἔκλειπιν *Cat.* 17 οὐχ in mg add. P¹ 18 μεμωρημένας P, corr. Sylburg (in Indice) 28 οὐδ’ addidi (ἐπὶ πολλῇ τρυφῇ LXX) | μικρᾷ P : μαρᾷ M^{pc}

Ἐνταῦθα ὑπομνηστέον καὶ περὶ τῶν εἰδωλοθύτων καλουμένων, 3
ὅπως ποτὲ ἄρα παραγγέλλεται ἀποσχέσθαι δεῖν τούτων. Μιαρὰ δοκεῖ
μοι καὶ βδελυρὰ ἐκεῖνα, ὧν ἐφίπτανται τοῖς αἵμασιν

ψυχὰι ὑπὲξ Ἑρέβους νεκύων κατατεθνειώτων.

5 “Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς κοινωνοὺς δαμονίων γίνεσθαι”, ὁ ἀπόστολος 4
λέγει, ἐπεὶ δίχα σφζομένων καὶ φθιμένων τροφαί. Ἀφεκτέον τοίνυν
τούτων, οὐ δεδιότας (οὐ γὰρ ἐστὶ τις ἐν αὐτοῖς δύναμις) διὰ δὲ τὴν
συνείδησιν τὴν ἡμετέραν ἀγίαν οὔσαν καὶ διὰ τῶν δαμονίων τὴν
βδελυρίαν, οἷς ἐπικατωνόμαστε, μυσатτομένους, καὶ προσέτι διὰ τὴν
10 τῶν ὀλισθηρῶς τὰ πολλὰ ὑπολαμβάνόντων ὕδαρότητα, “οἷς ἡ συν-
εἰδήσις ἀσθενοῦσα μολύνεται. Βρῶμα γὰρ ἡμᾶς οὐ παραστήσει τῷ
θεῷ.” “οὐδὲ τὰ εἰσιόντα (εἰς τὸ στόμα) κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ
τὰ ἐξιόντα”, φησί, “τοῦ στόματος.” Ἀδιάφορος ἄρα ἡ φυσικὴ χρῆσις 9,1 P fol. 64^r
τῆς τροφῆς· “οὔτε γὰρ ἐὰν φάγωμεν, περισσεύομεν”, φησὶν, “οὔτε ἐὰν
15 μὴ φάγωμεν, ὕστερούμεθα.” Ἀλλὰ οὐκ εὐλογον “τραπέξης δαμονίων”
μεταλαμβάνειν τοὺς θείας μετέχειν καὶ πνευματικῆς κατηξιωμένους
τροφῆς. “Μὴ γὰρ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν”, φησὶν ὁ
ἀπόστολος, “καὶ γυναῖκας περιάγεσθαι;” Ἀλλὰ κρατοῦντες δηλὸν ὅτι
τῶν ἡδονῶν κωλύομεν τὰς ἐπιθυμίας. “Βλέπετε οὖν μὴ ποτε ἡ ἐξουσία
20 ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενέσιν.”

Οὐ χρὴ οὖν καθάπερ ἀσωτευομένους ἡμᾶς κατὰ τὴν ἐν τῷ εὐαγ- 2
γελίῳ τοῦ πλουσίου παιδὸς εἰκόνα παραχρῆσθαι τοῖς τοῦ πατρὸς δω-
ρήμασιν, χρῆσθαι δὲ αὐτοῖς, ὡς ἄρχοντας, ἀπροσκλινῶς· καὶ γὰρ βα-
σιλεύειν ἐτάχθημεν καὶ κατακυριεύειν, οὐχὶ δουλεῦειν τοῖς βρώμασιν.
25 Ἀγαστὸν μὲν οὖν πρὸς τὸ ἀληθὲς ἀναθρήσαντας τῆς ἄνω τροφῆς ἐξ- 3
έχεσθαι τῆς θείας καὶ τῆς τοῦ ὄντως ὄντος ἀπληρώτου ἐμπύπλασθαι
θέας, τῆς βεβαίου καὶ μονίμου καὶ καθαρᾶς γενομένους ἡδονῆς. Ταύ-
την γὰρ τὴν ἀγάπην ἐκδέχεσθαι δεῖν ἐμφαίνει ἡ βρῶσις ἡ Χριστοῦ·
κομιδῇ δὲ ἄλογον καὶ ἀχρεῖον καὶ οὐκ ἀνθρώπειον βοσκημάτων δίκην 4

1-2 cf. *Act* 15:29 4 *Odys.* 11:37 5 *1 Cor* 10:20 7-8 cf. *1 Cor* 10:25 et 27
10-12 *1 Cor* 8:7-8 12-13 *Mt* 15:11. Cf. 2.16.3; *Strom.* 2.50.2 14-15 *1 Cor* 8:8
15 *1 Cor* 10:21 17-18 *1 Cor* 9:4-5 19-20 *1 Cor* 8:9 21-23 cf. *Lc* 5:11 ss.
et *Ps.-Iust. Ep. ad Zenam et Ser.* 12 23-24 cf. *Gen* 1:28 25-72.2 cf. *Plat. Res*
publ. 9, 586a3 ... πρὸς τὸ ἀληθῶς ἄνω οὔτε ἀνέβλεψαν πώποτε οὔτε ἠνέχθησαν, οὐδὲ
τοῦ ὄντος τῷ ὄντι ἐπληρώθησαν, οὐδὲ βεβαίου τε καὶ καθαρᾶς ἡδονῆς ἐγεύσαντο,
ἀλλὰ βοσκημάτων δίκην κάτω ἀεὶ βλέποντες καὶ κεκυφότες εἰς γῆν καὶ εἰς τραπέζας
βόσκονται χορταζόμενοι καὶ ὀχεύοντες ...

8 τῶν δαμονίων διὰ P, transposui 9 μυσатτομένους corr. ex -μένοις P¹ 12 εἰς
τὸ στόμα addidi ex NT et Clem. 14 περισσεύομεν P³F^{pc} : -ωμεν P¹MF^{ac} 23
ἄρχοντας F^{pc} : ἄρχοντες PMF^{ac}

- παινομένους θανάτῳ τρέφεσθαι, κάτω βλέποντας εἰς γῆν τοὺς ἐκ γῆς
 ἄει καὶ κεκυφότες εἰς τραπέζας, τὴν λίχνον διωκάθοντας ζωὴν, τὸ
 ἀγαθὸν ἐνταῦθά που κατορύξαντας περὶ τὴν οὐκ ἐσομένην τροφήν,
 μόνην κολακεύοντας τὴν κατάποσιν, δι' ἣν πολυτιμότεροι γεγόνασιν
 μάγειροι γεωργῶν. Μὴ γὰρ ἀφαιροῦμεν τὴν συμπεριφορὰν, ἀλλὰ τὸν 5
 P fol. 64^v ὀλισθον τῆς συνηθείας ὡς συμφορὰν ὑποπτεύομεν. |
 10,1 Διὸ παραιτητέον τὴν λιχνεῖαν ὀλίγων τινῶν καὶ ἀναγκαίων μετα-
 λαμβάνοντας· καὶ εἴ τις ἡμᾶς καλεῖ τῶν ἀπίστων καὶ πορεύεσθαι κρί-
 νομεν (καλὸν γὰρ μὴ συναναμίγνυσθαι τοῖς ἀτάκτοις), πᾶν τὸ παρατι-
 θέμενον κελεῖται ἡμῖν (ὁ ἀπόστολος) ἐσθίειν, “μηδὲν ἀνακρίνουσιν διὰ 10
 τὴν συνείδησιν”· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐκ μακέλλου ἀπεριέργως ὠνεῖσθαι
 2 προσέταξεν. Οὐκ ἀφεκτέον οὖν παντελῶς τῶν ποικίλων βρωμάτων,
 ἀλλ' οὐ περὶ αὐτὰ σπουδαστέον· μεταληπτέον δὲ τῶν παρατιθεμέ-
 νων, ὡς πρέπον Χριστιανῷ, τιμῶντας μὲν τὸν κεκληνότα κατὰ τὴν
 ἀβλαβὴ καὶ ἀπροσκορῆ τῆς συνουσίας κοινωνίαν, ἀδιάφορον δὲ ἡγου- 15
 S 63 μένους τῶν εἰσκομιζομένων τὴν πολυτέλειαν (καὶ) καταφρονοῦντας
 3 τῶν ὄψων ὡς μετ' ὀλίγον οὐκ ὄντων. “Ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα
 μὴ ἐξουθενεῖτω, ὁ δὲ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω.” Μικρὸν
 δὲ ὑποβὰς καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παραγγελίας ἐξηγήσεται, “ὁ ἐσθίων”
 λέγων “κυρίῳ ἐσθίει καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ· καὶ ὁ μὴ ἐσθίων κυρίῳ 20
 οὐκ ἐσθίει καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ”· ὡς εἶναι τὴν δικαίαν τροφήν εὐχα-
 ριστίαν· καὶ ὁ γε ἄει εὐχαριστῶν οὐκ ἀσχολεῖται περὶ ἡδονάς.
 4 Εἰ δὲ καὶ προτρεποίμεθα ἐπ' ἀρετὴν τῶν συνεστιωμένων τινάς,
 ταύτῃ πλεον ἀφεκτέον τῶν λίχνων τούτων βρωμάτων, ἐναργὲς ὑπόδει-
 γμα ἀρετῆς σφᾶς αὐτοὺς παριστάντας, ὡς Χριστὸν ἐσχήκαμεν αὐτοί. 25
 “Εἰ γὰρ τι τῶν τοιούτων βρωμάτων σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν (μου),
 οὐ μὴ φάγω”, φησὶν, “τοῦτο εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου
 5 σκανδαλίσω”, ὀλίγης ἐγκρατείας κερδαίνων τὸν ἄνθρωπον. “Μὴ γὰρ
 P fol. 65^r οὐκ | ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν;” Καὶ “τὴν ἀλήθειαν ἐπε-
 γνώκαμεν”, φησὶν, “ὅτι οὐδὲν εἶδωλον ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ μόνος ὢντως 30

1–3 cf. Isid. Pelus. *Ep.* 1.336 4 cf. Muson. 18 A, p. 97.5 Hense: τὴν κατάποσιν
 κολακεύειν μειζόνως 4–5 cf. Muson. 18 B, p. 104.1 H.: μάγειροι δὲ γεωργῶν
 περισπουδαστότεροί εἰσι 7–8 = Ps.-Iust. *Ep. ad Zenam et Ser.* 13 8–11 1 *Cor*
 10:27 11–12 cf. 1 *Cor* 10:25 14–15 cf. Aesch. *Eum.* 285 ἀβλαβεῖ ξυνουσίᾳ
 19–21 *Rom* 14:3 et 6 26–28 1 *Cor* 8:13 28–29 1 *Cor* 9:4 29–30 cf. 1 *Tim* 4:3
 30–73.1 1 *Cor* 8:4 et 6

1 παινομένους Potter : παινόμενον P : παινομένων Staehlin 2 διώκοντας F in
 mg 3 τροφήν Wilamowitz (cf. v. 25) : ζωήν P 10 ὁ ἀπόστολος addidi 16 καὶ
 addidi 19 ὁ ἐσθίων : ἀλλὰ καὶ ὁ ἐσθίων φασὶν P² in mg, sed erasit; exstat in M
 23 ἐπ' ἀρετὴν Heyse : ἐπ' ἀρετῇ P 26 μου addidi ex NT 28 κερδαίνω F

ἐστὶν εἷς ἡμῶν θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς.” Ἀλλὰ
 “ἀπόλλυται”, φησί, “τῇ σῇ γνώσει ὁ ἀδελφὸς ἀσθενῶν, δι’ ὃν Χριστὸς
 ἀπέθανεν. Οἱ δὲ τὴν συνειδήσιν τύπτοντες τῶν ἀσθενούντων ἀδελφῶν
 εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνουσιν.” Ταύτη τοι ὁ ἀπόστολος εὐλαβούμενος 6
 5 περὶ ἡμῶν τὰ δειπνα διακρίνει, “μὴ συναναμίγνυσθαι” φάσκων, “εἴ
 τις ἀδελφὸς λεγόμενος εὐρίσκειτο πόρνος ἢ μοιχὸς ἢ εἰδωλολάτρης,
 τούτῳ μὴδὲ συνεσθίειν”, (μ)ὴ τὸν λόγον ἢ τὸ ὄψον, ὑποπτεύων τὸν
 μολυσμὸν τὸν ἐντεῦθεν, καθάπερ καὶ “τῶν δαιμονίων τὰς τραπέζας.”

“Καλὸν μὲν οὖν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μὴδὲ οἶνον πιεῖν” αὐτὸς τε 11,1
 10 ὁμολογεῖ καὶ οἱ ἀπὸ Πυθαγόρου· θηρίων γὰρ μᾶλλον τοῦτο γε, καὶ
 ἢ ἀπ’ αὐτῶν ἀναθυμίας θολωδεστέρα οὔσα ἐπισκοτεῖ τῇ ψυχῇ. Εἰ
 δέ τις καὶ τούτων μεταλαμβάνει, οὐχ ἁμαρτάνει, μόνον ἐγχρατῶς με-
 τεχέτω, μὴ ἐξεχόμενος μὴδὲ ἀπηρημένος αὐτῶν μὴδὲ ἐπιλαμαργῶν
 τῷ ὄψῳ ὑπηγήσει γὰρ αὐτῷ φωνή, “μὴ ἔνεκεν βρώματος κατάλυε
 15 τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ” λέγουσα. Ἀνοήτου γὰρ σφόδρα θαυμάζειν καὶ 2
 τεθηπέναι τὰ παρατιθέμενα ταῖς δημώδεσιν ἐστιάσεσιν μετὰ τὴν ἐν
 λόγῳ τρυφήν, πολλῷ δὲ ἐστὶν ἀνοητότερον τὰς ὄψεις τοῖς προσοψή-
 μασι δεδουλωκέναι συμμεταφερομένης αὐτοῖς, ὡς εἰπεῖν, τῆς ἀκρασίας
 πρὸς τῶν διακόνων. Πῶς δὲ οὐκ ἀχρεῖον τὸ ἐπανίστασθαι ταῖς κλισί- 3
 20 αῖς, μονονουχὶ τὸ πρόσωπον ταῖς | λοπάσιν ἐπιρριπτοῦντας, καθάπερ P fol. 65^v
 ἐκ νεοττιᾶς τῆς κλισίας προκύπτοντας, τὸ δὴ θρυλούμενον τοῦτο, ἵνα
 πλανωμένην λάβωσι τὴν ἀτμίδα διὰ τῆς ἀναπνοῆς; Πῶς δὲ οὐκ ἄλογον
 τὰς χεῖρας ἐπεμφύρειν τοῖς ἡδύσμασιν ἢ συνεχῆς ἐπὶ τοῦτον ἐκτείνειν
 οὐκ ἀπογευομένων, ἀλλ’ ἀφαρπαζόντων δίκην ἀμέτρως καὶ ἀσχημό-
 25 νως ἐμφορουμένους; Ἔστι γὰρ ὁρᾶν τοὺς τοιούτους ὑσὶν ἢ κυσὶν διὰ 4
 τὴν λαβρότητα μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις ὁμοιωμένους, τοὺς χορτάζεσθαι
 σπεύδοντας, ὡς καὶ τὰς γνάθους ἅμα ἅμφω ἐξογκοῦσθαι τῶν περὶ
 τὸ πρόσωπον ἀγγείων προσεπαιρομένων, πρὸς δὲ καὶ ἰδρωτὰ περι-
 χεῖσθαι τῇ ἀπληστίᾳ συνεχομένων καὶ ἀσθμαινόντων ὑπὸ ἀκρασίας,
 30 ὠθουμένης κατ’ ἔπειξιν ἀκοινωνήτον εἰς κοιλίαν τῆς τροφῆς, ὥσπερ
 εἰς ἐφόδιον, οὐκ εἰς ἀνάδοσιν, ἀποτιθεμένων τὰ ἐδέσματα.

2–4 cf. 1 Cor 8:11–12 5–7 1 Cor 5:11 8 cf. 1 Cor 10:21 9 Rom 14:21 10–11 cf.
 Muson. 18A, p. 95.10–11 et 13–14 Hense: Τὴν μέντοι κρεώδη τροφήν θηριωδεστέραν
 ἀπέφανε ... τὴν γὰρ ἀναθυμίαν τὴν ἀπ’ αὐτῆς θολωδεστέραν οὔσαν ἐπισκοτεῖν τῇ
 ψυχῇ 14–15 Rom 14:20 25–26 cf. Muson. 18 B, p. 100.2–3 H.: παρεχομένη
 (sc. ἡ ἀμετρία) τοὺς ὀσφάγους ἀντὶ ἀνθρώπων ὑσὶν ἢ κυσὶν ὁμοιουμένους τὴν
 λαβρότητα 30–31 cf. Plut. *De sanit. praec.* 125 E

2 ἐν τῇ σῇ NT 7 μὴ Schwartz : ἢ P 10 τοῦ πυθαγόρου F | θηρίων F^{pc} : θηρίον
 M^{Fac} : θηρί · P 14 φωνῇ P 18 αὐτοῖς Wilamowitz : αὐτῶν P 19 δὲ F : δαί
 PM 22 δὲ F : δαί PM

Πανταχῇ δὲ κακὸν οὖσα ἡ ἀμετρία περὶ τὰς τροφὰς μάλιστα διε-
 12,1 λέγεται. Ἡ γοῦν ὀψοφαγία οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἀμετρία περὶ χρῆσιν
 ὄψου, καὶ ἡ λαίμαργία μανία περὶ τὸν λαίμονα, καὶ ἡ γαστριμαργία
 ἀκρασία περὶ τὴν τροφήν, ὥς δὲ καὶ τοῦνομα περιέχει, μανία περὶ γα-
 2 στέρα, ἐπεὶ μάργος ὁ μεμηνώς. Τοὺς ἐπὶ ἐστιάσεως <οὖν> μελετῶντας 5
 ἀδικεῖν ὁ ἀπόστολος ἀνακρούων λέγει· “Ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖ-
 πνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει. Μὴ
 γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; Ἡ τῆς ἐκκλησίας τοῦ
 θεοῦ καταφρονεῖτε καὶ κατασχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας;” Παρὰ δὲ τοῖς
 P fol. 66^r ἔχουσιν οἱ | ἀνέδην ἐσθιόντες, οἱ ἄπληστοι, ἑαυτοὺς κατασχύνουσιν 10
 ἄμφω δὲ πράττουσι κακῶς, οἱ μὲν τοὺς μὴ ἔχοντας βεβαρηκότες, οἱ
 3 δὲ τὴν ἀκρασίαν τὴν σφῶν παρὰ τοῖς ἔχουσιν γεγυμνωκότες. Ἀναγ-
 καίως ἄρα πρὸς τοὺς ἀπρηυθριακότας καὶ τοῖς δειπνοῖς ἀφειδέστε-
 ρον παραχωρούμενους, τοὺς ἀκορέστονους, οἷς μηδὲν ἱκανόν, ἀποταθεὶς ὁ
 ἀπόστολος, πάλιν ἐκ δευτέρου ἐρρηξεν φωνὴν ἀγανακτικὴν· “Ὡστε, 15
 ἀδελφοί μου, συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν ἀλλήλους ἐκδέχεσθε. Εἰ δέ
 τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε.”
 13,1 Ἀφεκτέον οὖν δουλοπρεπείας ἀπάσης καὶ ἀκρασίας, τῶν παρα-
 τιθεμένων κοσμίως ἐφαπτομένοις, ἀμόλυντον καὶ τὴν χεῖρα καὶ τὴν
 στρωμνὴν καὶ τὸ γένειον φυλάττουσιν, τὸ εὐσχημον τοῦ προσώπου δι- 20
 ατηροῦσιν ἀδιάστροφον, οὐκ ἀσχημονοῦσιν οὐδὲ περὶ τὴν κατάποσιν
 ἀλλὰ τὴν μὲν χεῖρα μετὰ τάξεως ἐκ διαστημάτων ἐκτατέον (*). Παρα-
 φυλακτέον δὲ καὶ τὸ φθέγγεσθαι ὅτιοῦν ἐσθιόντα ἅμα· ἀπρεπὴς γὰρ
 καὶ ἄσχημος ἡ φωνὴ γίνεται, πλήρεσι ταῖς γνάθοις στενοχωρουμένη,
 καὶ ἡ γλῶσσα τῇ τροφῇ πιεζομένη, τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας παρα- 25
 2 ποδισθεῖσα, τὴν προφορὰν ἐκδίδωσι τεθλιμμένην. Ἄλλ’ οὐδὲ ἐσθιὲν
 ἅμα καὶ πίνειν καθήκει· ἀκρασίας γὰρ τῆς μεγίστης συγγεῖν τοὺς και-
 ροὺς ὧν αἱ χρήσεις ἀσύμφωνοι. Καὶ “εἴτε ἐσθίετε”, φησὶν, “εἴτε πίνετε,
 S 64 πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε”, | στοχαζόμενοι τῆς ἀληθοῦς εὐτελείας,

1–2 cf. Muson. 18B, p. 99.15–100.1 H.: πανταχοῦ δὲ κακὸν οὖσα ἡ ἀμετρία ἐν τοῖς
 μάλιστα τῇδε τὴν ἑαυτῆς ἐπιδείκνυται φύσιν 2–4 cf. Muson. *ib.*, p. 99.10 H.: καίτοι
 γαστριμαργία τί ἂν εἴη ἄλλο ἢ ἀκρασία περὶ τροφήν ... ; καὶ ὀψοφαγία δὲ οὐδὲν
 ἕτερόν ἐστιν ἢ ἀμετρία περὶ χρῆσιν ὄψου | τροφήν: cf. *Catenam* ad Ps 77:30 in cod.
 Laur. V 14 (f. 11^r) 4–5 cf. Isid. Pelus. *Ep.* 1.384 6–9 1 Cor 11:21–22 15–17 1 Cor
 11:33–34 28–29 1 Cor 10:31 29–75.9 τῆς ἀληθοῦς εὐτελείας ... τῷ θεῷ: *Catena*
Nicetae ad Io 6:11 in codd. Monac. 437 (f. 265^r) et Monac. 37 (f. 188^r)

4 περὶ² *Cat.* et Isid. : ἐπὶ P 5 ἐπεὶ μάργος P² : ἐπίμαργος P¹ | τοὺς et ἐπὶ in ras.
 P² | οὖν ss. add. P³ 15 ἀγανακτικὴν F 16 ἐκδέχεσθε P¹P^cM^bc : ἐκδέχεσθαι
 P^acM^ac 22 post ἐκτατέον lacunam indic. Wilamowitz 23 δὲ Kroll : γὰρ P

ἦν μοι δοκεῖ καὶ ὁ κύριος αἰνίξασθαι τοὺς ἄρτους εὐλο|γήσας καὶ τοὺς P fol. 66^v
 ἰχθύας τοὺς ὀπτούς, οἷς κατεύχῃσε τοὺς μαθητάς, τῆς ἀπεριέργου
 τροφῆς καλὸν εἰσηγούμενος ὑπόδειγμα.

Ὁ γοῦν ἰχθύς ἐκείνος, ὃν κελύσαντος τοῦ κυρίου ὁ Πέτρος εἶλεν, 14,1
 5 εὐκολον καὶ αὐτὸς καὶ θεοδώρητον καὶ σώφρονα αἰνίττεται τροφήν·
 ἀφαιρεῖν γέ τοι ὑποτίθεται τῶν ἐξ ὕδατος ἀνιόντων ἐπὶ τὸ τῆς δικαι-
 οσύνης δέλεαρ τὴν ἀσωτίαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν, ὥς τὸ νόμισμα τοῦ
 ἰχθύος, ἵνα χωρίσῃ τὴν κενοδοξίαν, καὶ τὸν στατήρα τοῖς τελώναις
 10 ἔχου δ' ἂν καὶ ἄλλας ἐπιλύσεις οὐκ ἀγνοουμένας ὁ στατήρ, ἀλλ' οὐχ 2
 ὁ παρῶν ἐπιτήδειος τῆς ἐξεργασίας καιρός. Ἀπόχρη δὲ (ἡ) ὑπόμνησις,
 συγχρωμένων ἡμῶν εἰς τὸ προκείμενον οὐκ ἀπάδουσιν τοῦ λόγου τοῖς
 ἄνθεσιν, ὅπερ ἤδη πολλάκις πεποιήκαμεν, πρὸς τὸ κατεπεῖγον τοῦ ζη-
 τήματος τὴν πολυφελῆ περιέλκοντες εἰς ἀρδεῖαν τῶν φυτευομένων
 15 ὑπὸ τοῦ λόγου πηγῇν.

Καὶ δὲ εἰ “πάντων μεταλαμβάνειν ἔξεστί μοι, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέ- 3
 ρει”· ταχὺ γὰρ καταπίπτουσιν ἐπὶ τὸ δρᾶν τὸ μὴ ἐξὸν οἱ πάντα δρῶν-
 τες ἃ ἐξόν. Ὡς δὲ ἡ δικαιοσύνη διὰ πλεονεξίας οὐ περιγίνεται οὐδὲ ἡ
 σωφροσύνη δι' ἀκολασίας, οὕτως οὐδὲ ἡ τοῦ χριστιανοῦ δίαιτα ἡδυ-
 20 παθεῖα περικτᾶται· πόρρω γὰρ ἐστὶ τῶν “πασχητιῶντων ἐδεσμάτων” ἡ
 τράπεζα τῆς ἀληθείας. Εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα ἔνεκεν τῶν ἀνθρώπων 4
 ἐγένετο τὰ πάντα, ἀλλ' οὐ πᾶσι χρῆσθαι καλόν, ἀλλ' οὐδὲ ἀεὶ. Καὶ γὰρ
 καὶ ὁ καιρός | καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος καὶ τὸ πρὸς τί οὐκ ὀλίγην τῷ P fol. 67^r
 παιδαγωγουμένῳ πρὸς τὸ λυσιτελεῖς ἐνδίδωσι ῥοπήν, καὶ τό γε [ἐστίν]
 25 ἐπιτήδειον ἰσχὺν ἔχει καταργῆσαι τὸν ἐπιγᾶστριον βίον, οὗ πλοῦτός
 ἐστὶν ἐκκλητικὸς, οὐχ (ὁ) βλέπων ὀξύ, ἀλλ' ἡ τυφλώπτουσα περὶ τὴν
 γαστρομαργίαν περιουσία. Οὐδείς δὲ ἐστὶ πένης εἰς τὰ ἀναγκαῖα, οὐδὲ 5
 περιορᾶται ποτε ἄνθρωπος· ὁ γὰρ καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ νηκτὰ καὶ
 συνελόντι εἰπεῖν τὰ ἄλογα ζῶα διατρέφων εἷς ἐστίν, ὁ θεός· λείπει
 30 δὲ αὐτοῖς οὐδὲ ἓν ὅτιοῦν μὴ μερμινῶσι τροφῆς. Ἡμεῖς δὲ καὶ τούτων

1–2 cf. Mt 14:19; 15:36 4 Mt 17:27 7–9 Mt 17:27 9 Mt 22:21 16–17 1 Cor
 10:23 17–18 cf. Aug. *De util. ieiunii* 5.6 Qui enim a nullis refrenat licitis, vicinus
 est illicitis 20 = *Strom.* 2.126.1. Cf Kock, *CAF*, Adesp. 887 25–26 cf. Plat. *Legg.*
 1, 631c4 πλοῦτος οὐ τυφλός, ἀλλ' ὁξὺ βλέπων, ἄνπερ ἄμ' ἔπται φρονήσει 27 cf.
 Usener, *Epicurea*, Fr. 471 et 602 (pp. 301.11 et 340.20); Plut. *De cupidit. divit.* 523 F
 28–76.1 cf. Mt 6:26

6 ante τῶν ss. add. διὰ P²MF 9 δούς : διδούς καὶ Cat. | ἀποδιδούς Cat. |
 φυλάξῃ FM^{pc} : φυλάξει PM^{ac} 10 ἔχει δ' ἂν PM : ἔχει δὲ F 11 ἡ addidi
 12 ἀπάδουσιν Staehlin : ἀπάδουσα P ut vid. 16 δὲ scripsi : γὰρ P 23 πρὸς τι P
 24 ἔστιν del. Staehlin : ἐς τι Apelt 26 οὐχ (ὁ) Schwartz : οὐ P

- ἀμείνους, ὅσῳ καὶ κύριοι, καὶ θεῷ οἰκειότεροι, ὅσῳ σωφρονέστεροι.
- 6 Γεγónαμεν δὲ οὐχ ἵνα ἐσθίωμεν καὶ πίνωμεν, ἀλλ' ἵνα ὦμεν εἰς ἐπίγνω-
σιν γεγονότες τοῦ θεοῦ. “Δίκαιος γάρ”, φησὶν, “ἐσθίων ἐμπύμπλαται
τῇ ψυχῇ, κοιλία δὲ ἀσεβῶν ἐνδεεῖς”, ἀκαταπαύστου λιχνείας ὀρεγό-
μεναι. Πολυτέλεια δὲ οὐκ εἰς ἀπόλαυσιν ἔρημον, ἀλλ' εἰς μετάδοσιν 5
κοινωνικὴν ἐπιτήδειος.
- 15,1 Διὸ παραφυλακτέον τῶν βρωμάτων ἃ μὴ πεινῶντας ἡμᾶς ἐσθίειν
ἀναπέιθει γοητεύοντα τὰς ὀρέξεις. Μὴ γάρ οὐκ ἔνεστι καὶ ἐν εὐτε-
λείᾳ σῶφρονι πολυειδία ἐδεσμάτων ὑγιεινῇ; Βολβοί, ἐλαῖαι, λαχάνων
ἔνια, γάλα, τυρὸς τὰ τε ὠραῖα ἐψήματά τε παντοδαπὰ ζωμῶν ἄνευ. 10
- 2 Κἂν ὅπτοι δέη κρέως ἢ ἐφθοῦ, μεταδοτέον. “Ἐχετέ τι βρώσιμον ἐν-
θάδε;” εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τοὺς μαθητὰς μετὰ τὴν ἀνάστασιν. “Οἱ
δέ” (ἅτε ὑπ' αὐτοῦ εὐτέλειαν ἀσκεῖν δεδιδραγμένοι) “ἐπέδωκαν αὐτῷ
P fol. 67^v ἰχθύος ὅπτοι μέρος· καὶ φαγὼν ἐνώπιον αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς”, φησὶν |
- 3 ὁ Λουκάς, ὅσα εἶπεν. Πρὸς τούτοις οὐδὲ τραγημάτων καὶ κηρίων 15
ἁμοίρους περιορατέον τοὺς δειπνοῦντας κατὰ λόγον. Τῶν γάρ τοι
βρωμάτων ἐπιτηδειότατα οἷς αὐτόθεν χρῆσθαι ὑπάρχει δίχα πυρός,
ἐπεὶ καὶ ἐτοιμότερα, δεύτερα δὲ τὰ εὐτελέστερα, ὥς προειρηγάμεν.
- 4 Τῶν δὲ ἀμφὶ τὰς φλεγμαινούσας κυπταζόντων τραπέζας, τὰ σφέτερα
τιθηνομένων πάθη, δαίμων κατηγεῖται λιχνότατος, ὃν ἔγωγε οὐκ ἂν 20
αἰσχυνθεῖην “κοιλοδαίμονα” προσειπεῖν, καὶ δαμιόνων ἀκάιστον καὶ
ἐξωλέστατον. Παραπλήσιος οὖν οὗτος ἀτεχνῶς τῷ ἐγγαστριμύθῳ κα-
λουμένῳ. Ἄμεινον δὲ πολλῷ τοῦ δαίμονα ἔχειν σύννοικον εὐδαίμονα
γενέσθαι· εὐδαίμονία δὲ ἐν χρήσει ἀρετῆς ἐξετάζεται.
- 16,1 Ματθαῖος μὲν οὖν ὁ ἀπόστολος σπερμάτων καὶ ἀκροδρόων καὶ λα- 25
χάνων ἄνευ κρεῶν μετελάμβανεν, Ἰωάννης δὲ ὑπερτείνας τὴν ἐγκρά-

2 cf. 2.1.4 et 7.5 3–4 *Prov.* 13:25 7–8 cf. Xenoph. *Memor.* 1.3.6 (Σωκράτης)
συνεβοῦλενε φυλάττεσθαι τὰ πείθοντα μὴ πεινῶντας ἐσθίειν; *Strom.* 2.120.5; Plut. *De
sanit. praec.* 124D et saepius 8 γοητεῖοντα τὰς ὀρέξεις; cf. Plut. *Quaest. conviv.* 663
C 9–10 cf. Muson. 18A, p. 95.6–8 Hense; Plut. *Quaest. conviv.* 664 A; Plat. *Res
publ.* 2, 372c5 11–14 *Lc* 24:41–44 15–16 cf. Plut. *Quaest. conviv.* 664 A Πρὸς δὲ
τούτοις οὐδὲ τραγημάτων ἁμοίρους περιορᾷ (cf. Plat. *Res publ.* 2, 372c7) δειπνοῦντας
16–18 cf. Muson. 18 B, p. 95.4–6 Hense: Τούτων δὲ τῶν βρωμάτων ἐπιτηδειότατα
μὲν οἷς αὐτόθεν χρῆσθαι ὑπάρχει δίχα πυρός, ἐπεὶ καὶ ἐτοιμότερα 19–21 Τῶν δὲ
... προσειπεῖν: Io. Dam. *Sacra parall.* Fr. 188 Holl 19 cf. Plut. *Quaest. conviv.* 660F
φλεγμαινούσας τραπέζας 21 κοιλοδαίμονα: cf. Eupol. Fr. 187 (*PCG* V); Athen. 3,
100 B 24 cf. Philon. *Quod deterius pot. insid. soleat* 60 εὐδαίμονιαν δὲ χρῆσιν ἀρετῆς
τελείας ἐν βίῳ τελείῳ νενόηκα; Aristot. *E.N.* A6, 1098a16

4 τῇ ψυχῇ P² : τῆς ψυχῆς P¹ | κοιλία : ψυχᾷ LXX 11 ἐφθοῦ P² : ὀφθοῦ P¹
15 καὶ om. F 19 καὶ κυπταζούσας τραπέζας καὶ *Sacra par.* 20 λιχνότητος *Sacra
par.* 21 καὶ¹ del. Wilamowitz

2 τειαν “ἀκρίδας καὶ μέλι ἥσθιεν ἄγριον”. Ὑὼν δὲ ἀπείχετο καὶ Πέτρος·
 ἀλλ’ “ἔπεσεν ἐπ’ αὐτὸν ἔκστασις”, ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων
 γέγραπται, “καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεφγμένον καὶ τι σκευὸς τέ-
 5 ἔρπετὰ τῆς γῆς καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐν αὐτῷ· καὶ ἐγένετο φωνὴ
 πρὸς αὐτόν· Ἀνάστα καὶ θύσον καὶ φάγε. Πέτρος δὲ εἶπεν· Μηδαμῶς,
 κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν καὶ ἀκάθαρτον. Καὶ ἡ φωνὴ
 πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐκ δευτέρου· Ἄ ὁ θεὸς ἐκαθάρισεν, σὺ μὴ κοίνου.”
 Καὶ ἡμῖν δὲ ἄρα ἀδιάφορος ἡ χρῆσις. “Οὐ γὰρ τὰ εἰσερχόμενα εἰς 3 P fol. 68^r
 10 τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον”, ἀλλὰ ἡ περὶ τῆς ἀκρασίας διάλη-
 ψις κενή. Ὁ γάρ τοι θεὸς τὸν ἄνθρωπον πλάσας “Πάντα ὑμῖν” εἶπεν
 “ἔσται εἰς βρώσιν”. “Λάχανα δὲ μετὰ ἀγάπης ἢ μόσχον μετὰ δολι-
 ότητος” εὔ τοῦτο ὑπομνησκει τοῦ προειρημένου λόγου, ὥς οὐ τὰ 4
 λάχανα ἢ ἀγάπη, μετὰ δὲ ἀγάπης τὰ δεῖπνα παραληπτέα. Ἀγαθὴ μὲν
 15 (οὖν) ἡ μέση κατάστασις ἐν πᾶσι μέν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ἐν τῇ ἀμφὶ τὴν
 ἐστίασιν παρασκευῇ· ἐπεὶ αἱ μὲν ἀκρότητες σφαλεραί, αἱ μεσότητες δὲ
 ἀγαθαί. Μέσον δὲ ἐστὶ πᾶν τὸ ἀνενδεὲς τῶν (οὐκ) ἀναγκαίων· αἱ γὰρ
 κατὰ φύσιν ὀρέξεις αὐταρκεῖα περιορίζονται.

Ἰουδαίοις δὲ διὰ τοῦ νόμου οἰκονομικώτατα καταγγέλλεται ἡ εὐτέ- 17,1
 20 λεια· μυρίων γὰρ ὅσων ἀφείλατο | τὴν χρῆσιν ὁ παιδαγωγὸς αὐτοὺς S 65
 διὰ Μωσέως, αἰτίας προσάπτων, κεκρυμμένας μὲν τὰς πνευματικὰς,
 ἐμφανεῖς δὲ τὰς σαρκικὰς, αἷς καὶ πεπιστεύασιν. Τοῖς μὲν ὅτι οὐκ ἔστι
 δίχηλα, τοῖς δὲ ὅτι τὴν τροφὴν οὐ μηρυκάται, τοῖς δ’ ὅτι ἄρα οὐκ ἔχει
 μόνον τῶν ἐνύδρων λεπίδας, ὥς ὀλίγα παντελῶς ἀπολείπεσθαι πρὸς
 25 τὴν τροφὴν αὐτοῖς ἐπιτήδεια. Ὡν δὲ ἐφῆκεν ἄπτεσθαι, πάλιν κεκώλυ- 2
 κεν τούτων τὰ θνηξίμαα τὰ τε εἰδωλόθυτα τὰ τε ἀποπεπνιγμένα· οὐδὲ
 γὰρ τούτων ψαύειν θέμις. Ἐπεὶ γὰρ ἀμήχανον χρώμενον τοῖς ἡδέσι
 ἀποστῆναι τῆς ἀποδοχῆς αὐτῶν, τὴν ἐναντίαν ἀντέθηκεν ἀγωγὴν, μέ-
 30 χρις ἂν ἐκλύσῃ τὴν ἐκ τοῦ ἔθνους ἐπὶ τὴν ἡδυπάθειαν καταδρομὴν.
 ἀνθρώποις γὰρ τὰ μὲν πολλὰ βλάβην καὶ λύπην ἐνεγέννησεν ἡδονή, 3
 δυσπάθειαν δὲ καὶ λήθην καὶ ἀφροσύνην ἢ | πολυτροφία ἐντίκει τῇ P fol. 68^v

1 Mt 3:4 2–8 Act 10:10–15 9–10 Mt 15:11 11–12 Gen 1:29; 9:3 12–13 cf.
 Prov 15:17 22–27 cf. Lev 11:4–7, 10 et 39; Deut 14:7, 8, 10 et 21; 4 Macc 5:2

2 ἔπεσεν : ἐγένετο NT | ante ἐν ss. add. ὥς P², in textu MF 5 ante ἐν αὐτῷ
 addit ὑπῆρχεν NT 10 ἀκρασίας : ἀκαθαροσίας Potter 14 ante ἀγαθὴ add. in mg
 ἐν οἷς P¹ (in textu MF) 15 οὖν add. Wilamowitz 17 post ἀνενδεὲς lac. indic.
 Schwartz | οὐκ addidi 20 ἀφείλατο P¹ : ἀφείλετο P²MF 23 τοῖς² Mayor : τὰ P
 26 θνησιμαία P³ et Hase 29 ἐκλύσῃ FM² : ἐκλύσει P¹M¹ : ἐκλύσετε P³ 30 γὰρ
 scripsi : δὲ P 31 δυσμάθειαν Markland

ψυχῇ. Εὐαυξῇ δὲ καὶ τῶν παιδῶν τὰ σώματα γίνεσθαι φασιν, εἰς μηχανὸς ἐπιιδόντων ἀπὸ τῆς ἐλλειπούσης τροφῆς· οὐ γὰρ κωλύεται τὸ ἀνατρέχον εἰς αὐξὴν πνεῦμα τῆς πολλῆς τροφῆς ἀντιφραττούσης τὸ εὐπνουν τοῦ δρόμου.

- 18,1 "Ὅθεν κατηγορῶν τοῦ τρυφῶντος βίου ὁ τὴν ἀλήθειαν (λίαν) ἐξη- 5
 λωκῶς τῶν φιλοσόφων Πλάτων, τὸ ἔναυσμα τῆς Ἑβραϊκῆς φιλοσοφίας ζωπυρῶν· "Ἐλθόντα δέ με", φησὶν, "ὁ ταύτη λεγόμενος αὖ βίος εὐδαίμων, Ἰταλικῶν τε καὶ Συρακουσσίων τραπεζῶν πλήρης, οὐδαμῶς ἤρεσεν, δις (τε) τῆς ἡμέρας ἐμπιπλάμενον ζῆν καὶ μηδέποτε μόνον κοιμώμενον νύκτωρ, καὶ ὅσα τούτῳ ἐπιτηδεύματα συνέπεται τῷ βίῳ· 10
 ἐκ γὰρ τούτων οὐτ' ἂν φρόνιμος οὐδεὶς ποτ' ἂν γενέσθαι τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνθρώπων δύναιτο ἐκ νέου ἐπιτηδεύων τοιαῦτα, οὐθ' 2
 οὕτω θαυμαστῇ φύσει κραθήσεται." Οὐ γὰρ ἄπυστος ἦν ὁ Πλάτων τοῦ Δαβίδ, ὃς ἐν τῇ πόλει τῇ ἑαυτοῦ τὴν ἀγίαν ἰδρύων κιβωτὸν ἐν μέσῃ τῇ σκηνῇ, παντὶ τῷ ὑπηκόῳ εὐφροσύνην ποιήσας λαῶ, "ἐναντίον 15
 τοῦ κυρίου διεμέρισεν εἰς πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ ἀνδρὸς ἕως γυναικός, ἐκάστῳ κολλυρίδα ἄρτου καὶ ἔσχαρίτην καὶ λάγανον ἀπὸ τηγάνου". Αὐτάρκης αὕτη ἡ τροφή ἡ Ἰσραηλιτικὴ, ἡ δὲ ἐθνικὴ 3
 περιττή. "Σώφρων οὐδ' ἂν μελλήσαι ποτὲ γενέσθαι" ὁ χρώμενος αὐτῇ, τὸν νοῦν ἐγκατορῦξας τῇ κοιλίᾳ, τῷ ἰχθύϊ τῷ καλουμένῳ ὄνῳ τὰ μά- 20
 λιστα ἔοικώς, ὃν δὴ φησιν Ἀριστοτέλης μόνον τῶν ἄλλων ζώων ἐν P fol. 69^r 4 τῇ γαστρὶ τὴν καρδίαν ἔχειν. Τοῦτον ἐκτραπελόγαστρον | Ἐπίχαρμος καλεῖ ὁ κωμικός. Τοιοῦτοι τῶν ἀνθρώπων οἱ εἰς γαστέρα πεπιστευκό-
 τες, "ὣν θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες". Τούτοις οὐκ ἀγαθὰ προεθέσπισεν ὁ ἀπόστολος, "ὣν τὸ 25
 τέλος" εἰπὼν "ἡ ἀπώλεια".

1-4 cf. Gal. *De usu partium* 15.4-5 (IV, p 224 s. Kuehn): Plut. *Lyc.* 17; *Corp. Herm.* 10.13 7-13 Plat. *Ep.* 7, 326b6-c5 14-18 cf. 2 Sam (2 *Regn*) 6:17-19; 1 *Chron* 16:1-3 19 Plat. *Ep.* 7, 326b6-c5 19-22 Arist. *Fr.* 326 Rose³; cf. Ael. *Nat. anim.* 5.20; 6.30 22-23 cf. Epich. *Fr.* 67 Kaibel 24-26 *Phil* 3:19

1 εὐαυξῇ F^{pc} : εὐαυξῇ PM : εὐαυξῇ P³ sed erasit 3 ἀνατρέχον P² : ἀνατρέχειν P¹MF 5 λιάν addidi 7 ταύτη Victorius : ταύτην P 8 Ἰταλιωτικῶν Plato | οὐδαμῇ οὐδαμῶς Plato 9 te addidi ex Plat. | ἐμπιπλάμενον P² : -μενοι P¹ 11 τούτων τῶν ἐθῶν Plato 12 δύναιτο Plato : δύναται P | τοιαῦτα om. Plato 13 θαυμαστῇ φύσει κραθήσεται Plato : θαυμαστῇ φύσει κρατηθήσεται P 14 τῇ ss. P¹ 17 ἰσχαρίτην P 18 ἡ² scripsi : καὶ P 19 μελλήσαι Plato : μελήσαι P 22 ἐκτραπελόγαστρον Casaubon 26 ἡ : εἰς in mg P²

2. Πῶς τῷ ποτῷ προσενεκτέον

“Οἶνω δὲ ὀλίγῳ χρῶ”, τῷ Τιμοθέῳ ὑδροποτοῦντι, “διὰ τὸν στόμαχόν σου”, φησὶν ὁ ἀπόστολος, παγκάλως νοσηλευομένῳ καὶ πλαδῶντι σώματι κατάλληλον τὸ ἐπιστῦφον βοήθημα προσφέρον, ὀλίγον δὲ ἐγκρί-
 5 νων τοῦτο, μὴ λάθῃ τὸ βοήθημα διὰ πλῆθος ἄλλης θεραπείας δεόμε-
 νον. Φυσικὸν μὲν οὖν καὶ νηφάλιον ποτὸν ἀναγκαῖον διψῶσιν ἐστίν
 ὕδωρ. Τοῦτο ἐκ τῆς ἀκροτόμου πέτρας κατειβόμενον τοῖς παλαιοῖς
 τῶν Ἑβραίων μονότροπον σωφροσύνης ὁ κύριος ἐχορήγει ποτόν· νή-
 φειν γὰρ μάλιστα ἐχρῆν τοὺς ἔτι πλανωμένους. Ἔπειτα ἡ ἄμπελος ἡ
 10 ἀγία τὸν βότρυν ἐβλάστησεν τὸν προφητικόν. Τοῦτο σημεῖον τοῖς εἰς
 ἀνάπαυσιν ἐκ τῆς πλάνης πεπαιδευομένοις, ὁ μέγας βότρυς, ὁ λό-
 γος ὁ ὑπὲρ ἡμῶν θλιβεῖς, τὸ αἷμα τῆς σταφυλῆς ὕδατι κίρνασθαι ἐθε-
 λήσαντος τοῦ λόγου, ὡς καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ σωτηρίᾳ κίρναται. Διπλὸν
 15 λελυτρώμεθα, τὸ δὲ πνευματικόν, τοῦτ’ ἐστίν ὃ κεχρίσμεθα. Καὶ τοῦτ’
 ἐστι πιεῖν τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, τῆς κυριακῆς μεταλαβεῖν ἀφθαρσίας·
 ἰσχὺς γὰρ τοῦ λόγου τὸ πνεῦμα, ὡς αἷμα σαρκός.

Ἀναλόγως τοῖνυν κίρναται ὁ μὲν οἶνος τῷ ὕδατι, τῷ δὲ ἀνθρώπῳ
 τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ μὲν εἰς πίστιν εὐοχεῖ, τὸ | κρᾶμα, τὸ δὲ εἰς ἀφθαρ- P fol. 69^v
 20 σίαν ὁδηγεῖ, τὸ πνεῦμα, ἡ δὲ ἀμφοῖν αὐθις κρᾶσις ποτοῦ τε καὶ λόγου
 εὐχαριστία κέκληται, χάρις ἐπαινουμένη καὶ καλή, ἥς οἱ κατὰ πίστιν
 μεταλαμβάνοντες ἀγιάζονται καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν, τὸ θεῖον κρᾶμα τὸν
 ἄνθρωπον τοῦ πατρικοῦ βουλήματος πνεύματι καὶ λόγῳ συγκιρνάντος
 μυστικῶς· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς μὲν τὸ πνεῦμα ὀκείωται τῇ ὑπ’ αὐτοῦ
 25 φερομένῃ ψυχῇ, ἡ δὲ σὰρξ τῷ λόγῳ, δι’ ἣν “ὁ λόγος γέγονεν σὰρξ”.
 Ἄγαμαι τοῖνυν τοὺς αὐστηρὸν ἐπανηρημένους βίον καὶ τῆς σωφροσύ-
 νης τὸ φάρμακον ἐπιποθοῦντας τὸ ὕδωρ, φεύγοντας δὲ ὅτι μάλιστα
 πορρωτάτῳ τὸν οἶνον οἶον πυρὸς ἀπειλὴν.

2-3 1 *Tim* 5:23 2-6 cf. *Isid. Pelus. Ep.* 1.385 7-9 cf. *Exod* 17:6 et al. 9-10 cf. *Num* 13:23-24 14-15 cf. 1 *Petri* 1:18-19 25 *Io* 1:14

6 νηφάλιον Sylburg : νηφαλέον P 9 γὰρ scripsi : δὲ P | ἔτι in mg P² : ἐπι- P¹
 12 τὸ αἷμα Staehlin : τοῦ αἵματος P 14 post μὲν add. ss. γὰρ P² 17 γὰρ scripsi
 : δὲ P 19 εὐοχεῖ Mayor : εὐοχεῖ P 24 ὑπ’ Staehlin : ἀπ’ P

- 3 Ἀρέσκει οὖν τοὺς παῖδας καὶ τὰς κόρας ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἀπέ-
χεσθαι τοῦ φαρμάκου τούτου· οὐ γὰρ κατάλληλον ζεοῦση ἡλικία τῶν
ὕγρων τὸ θερμώτατον ἐπεγγεῖν, τὸν οἶνον, οἷονεὶ πῦρ ἐποχετεύοντας
πυρὶ, ἐξ οὗ ὄρμαί τε ἄγρια καὶ φλεγμαίνουσαι ἐπιθυμίαι καὶ διάπυρον
ἦθος ἐκκαίεται, προπετεῖς τε οἱ νέοι ἔνδοθεν χλιαινόμενοι ἐπὶ τὰς ὀρέ- 5
S 66 ξεις γίνονται, ὡς δὴ προὔπτον αὐτῶν τὴν βλάβην ἐλέγχεσθαι | διὰ τοῦ
σώματος, πεπαινομένων θάπτον ἢ προσῆκεν τῶν τῆς ἐπιθυμίας μελῶν.
- 4 Ὅργῳσι γοῦν ἀναιδέστερον ἀναξέοντος οἶνου καὶ οἰδοῦσι μαστοὶ τε
καὶ μόρια, προκηρύσσοντες ἤδη πορνείας εἰκόνα, καὶ τῆς ψυχῆς τὸ
τραῦμα φλεγμαίνειν ἀναγκάζει τὸ σῶμα σφυγμοὶ τε ἀναιδεῖς περιερ- 10
21,1 γίαν διώκουσιν, εἰς παρανομίας ἐκκαλούμενοι τὸν κόσμιον. Ἐνθὲνδε
P fol. 70^r ἤδη τῆς ἡλικίας τὸ γλεῦκος ὑπερβάλλει | τῆς αἰδοῦς τοὺς ὄρους. Χρῆ
δέ, ὡς ἔνι μάλιστα, κατασβεννύναι πειραῖσθαι τὰς ὀρμὰς τῶν νέων,
ἀφαιροῦντας μὲν τὸ ὑπέκκαυμα, τὸ τῆς ἀπειλῆς βακχικόν, ἐπεισχέον- 15
τας δὲ τὸ ἀντιφάρμακον τῆς ἐκζέσεως, ὃ καὶ τὴν ψυχὴν τυφομένην
ἤδη καθέξει καὶ τὰ μόρια ἐφέξει διοιδοῦντα καὶ κατακομῖσει τὸν ἐρε-
θισμὸν τῆς ἤδη σαλευομένης ἐπιθυμίας.
- 2 Οἱ δὲ ἀκμάζοντες μεθ' ἡμέραν μὲν ἀρίστου μεταλαβόντες, οἷς κα-
τάλληλον τὸ ἄριστον, ἄρτου μόνον ἀπογευσάμενοι ἀπεχέσθων πάμ- 20
παν τοῦ ποτοῦ πρὸς τὸ ἀναπνεῖσθαι τὴν περιττὴν ὑγρότητα αὐτῶν
- 3 ἀνασφογγιζομένην ξηροφαγία. Καὶ γὰρ τὸ συνεχὲς πτύειν καὶ ἀπο-
μύσσεσθαι καὶ περὶ τὰς ἐκκρίσεις σπεύδειν ἀκρασίας τεκμήριον ἐκ τῆς
ἀμέτρου προσφορᾶς ὑπερχεομένων τῶν ὑγρῶν τῷ σώματι. Εἰ δὲ καὶ
ἐπιγίνοιτο δίψα, ἀκείσθων ὕδατι τὸ πάθος οὐ πολλῶ· οὐδὲ γὰρ ὕδα- 25
τος ἀνέδην ἐμφορεῖσθαι καθήκει, ὡς μὴ ἐκκλύζοιτο ἡ τροφή, κατα-
λαΐναιτο δὲ εἰς πέψιν καταταπτομένων μὲν εἰς τὸν ὄγκον τῶν σιτίων,
- 22,1 ὀλίγων δὲ παντάπασιν εἰς τὰς ἐκκρίσεις χωρούντων. Πρέπει δὲ καὶ
ἄλλως ταῖς θεϊκαῖς φροντίσιν μὴ οἰνοβαρεῖν· ὃ γὰρ “ἄκρατος” κατὰ
τὸν κωμικὸν “ὀλίγα ἀναγκάζει φρονεῖν”, μὴ τί γε οὐδὲ σωφρονεῖν. Εἰς

2–5 cf. Isid. Pelus. *Ep.* 1.385 2–4 cf. Plat. *Legg.* 2, 666a3 νομοθετήσομεν πρῶτον
μὲν τοὺς παῖδας μέχρι ἑτῶν ὀκτωκαίδεκα τὸ παράπαν οἶνου μὴ γεύεσθαι, διδάσκοντες
ὡς οὐ χρὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν εἰς τε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν 4–5 cf. Plat. *id.*
664e4 ἡ φύσις ἀπάντων τῶν νέων διάπυρος οὖσα 12–15 cf. Plut. *Quaest. conviv.*
694 F; 734 A 21–23 cf. Xenoph. *Cyrop.* 8.8.8; 1.2.16 28–29 Menandri Fr. 512
Koerte 29–81.2 cf. Ps.-Iustini *Ep. ad Zenam* 7

8 ἀναξέοντος Wendland : ἀναξέοντες P 11 κόσμιον P² : κόσμον P¹ 14 τῆς
ἀπειλῆς del. Schwartz 22 ἐκκρίσεις P³F : ἐγκρίσεις M : ἐκρίσεις P¹ 24 ἀκείσθων
Cobet (283), ἀκείσθω iam Mangey (ad Philon. *De poster. Caini* 138 : ὅπως τὴν τοῦ
μαθεῖν δίψαν ἀκέσθαι) : ἀρκεῖσθω P 27 ἐκκρίσεις P³F : ἐκρίσεις P¹M 28 ἄλλως
Victorius : ἄλλα ὡς P 29 γε Wakefield (ad Lucret. 1.557) : δὲ P

δὲ ἐσπέραν τοῦ δείπνου περὶ τὴν ὥραν οἶνω χρηστέον, ἐπειδὴν μηκέτι
τοῖς ἀναγνώσασιν σχολάζωμεν τοῖς νηφαλιωτέροις. Τὸ τηνίκα δὲ ψυ- 2
χρότερον καὶ τὸ περιέχον παρὰ τὸ μεθ' ἡμέραν γίγνεται, ὥς δεῖν ὑπο-
τρέφειν τὴν ἐκλείπουσαν ἔμφυτον ἀλέαν ἐπείσάκτω θερμότητι, ὀλίγῳ P fol. 70^v

5 δὲ τῷ οἶνῳ κάνταῦθα· οὐ γὰρ μέχρι τῶν ὕβρεως προῖτέον κρατήρων.

Τοῖς δὲ ἤδη παρηβηκόσιν ἱλαρώτερον ἐπιτρεπτέον μεταλαμβάνειν 3
τοῦ ποτοῦ, τὸ καταψυχόμενον τῆς ἡλικίας, οἷον μαραινόμενον ὑπὸ
χρόνου, ἀναζωπυροῦντας ἀβλαβῶς τῷ τῆς ἀμπέλου φαρμάκῳ· οὐδὲ
γὰρ ὥς ἐπὶ πλεῖστον ἐκκυμαίνονται ἔτι τῶν πρεσβυτέρων αἱ ὀρέξεις
10 περὶ τὰ τῆς μέθης ναυάγια· καθωρμισμένοι μὲν (οὔν) οἷον ἀγκύραις 4
τῷ λόγῳ καὶ τῷ χρόνῳ τὴν ζάλην τῶν ἐπιθυμιῶν τὴν καταιγίζουσαν
ἐκ μέθης ῥῥον φέρουσιν, οἷς ἴσως καὶ χαριεντίσασθαί τι ἔξεστι παρὰ
τάς εὐωχίας. Ἀλλὰ καὶ τούτοις ὅρος ἔστω τοῦ ποτοῦ μέχρις οὗ τὸν
λογισμὸν ἄσειστον διατηρήσωσιν καὶ τὴν μνήμην ἐνεργὸν καὶ τὸ σῶμα
15 ἀσάλευτον οἶνῳ καὶ ἀκροάδαντον· ἀκροθώρακα τοῦτον καλοῦσιν οἱ
περὶ ταῦτα δεινοί. Καλὸν οὖν τὸ προκαταλήγειν διὰ τὸν ὄλισθον. 23,1

Ἀρώριος δέ τις ἐν τῷ Περί μακροβιοτίας, μέμνημαι γάρ, ἐφ' ὅσον
βρέξαι τὰ σιτία μόνον οἶεται δεῖν προάγειν, ἵνα μακροτέραν κτησώ-
μεθα τὴν ζωὴν. Ἀρμόδιον τοίνυν τὸν οἶνον τοὺς μὲν ἐν θεραπείας μέ-
20 ρει προσφέρεσθαι διὰ τὴν ὑγίαν μόνην, τοὺς δὲ ἐπ' ἀνέσει καὶ διαχύ-
σει. Οἶνος γὰρ πρῶτον μὲν αὐτὸν αὐτῷ ἵλεω ποιεῖ τὸν πίνοντα μᾶλλον 2
ἢ πρότερον καὶ τοῖς συμπόταις μειλίχιον καὶ τοῖς οἰκέταις πρᾶυτερον
καὶ προσηνέστερον τοῖς φίλοις, παροινηθεὶς δὲ ἀμείβεται τὴν ὕβριν·
θερμὸς γὰρ ὢν καὶ χυμοὺς ἔχων ἡδεῖς, κεκραμένος ἐμμελῶς τὰ μὲν
25 γλίσχρα τῶν περιπτωμάτων διατήρει θερμότητι, τοὺς δὲ δρμεῖς | καὶ P fol. 71^r
φαύλους ταῖς εὐωδαίαις κεράννυσσι χυμούς. Εὖ γοῦν ἐκείνο εἰρηται 3
“Ἀγαλλίαμα ψυχῆς καὶ καρδίας οἶνος ἔκτισται ἀπ' ἀρχῆς πινόμενος
αὐτάρκης.” Κίρνασθαι δὲ ἄριστον ὕδατι ὥς πλείστῳ τὸν οἶνον καὶ μὴ
ὥς ὕδωρ ἐπιζητεῖσθαι καὶ ἀπαμβλύνεσθαι πρὸς τὴν μέθην [μηδ' ὥς

5 cf. Eubuli Fr. 93 (PCG V); Athen. 2, 36 B 11–12 Kock (CAF) Adesp. 1227
15 ἀκροθώρακα: cf. Plut. *Quaest. conviv.* 656 C – 657 A 17 i.e. M. Artorius
Asclepiades (RE II, col. 1461) 21–22 cf. Plat. *Legg.* 1, 649a9 πίνοντα τὸν ἄνθρωπον
αὐτὸν αὐτοῦ ποιεῖ (sc. ὁ οἶνος) πρῶτον ἵλεων εὐθὺς μᾶλλον ἢ πρότερον 27–28 Sir
31:28 ἀγαλλίαμα καρδίας καὶ εὐφροσύνη ψυχῆς οἶνος πινόμενος ἐν καιρῷ αὐτάρκης
28–82.3 cf. Ps.-Iustini *Ep. ad Zenam* 12

5 προῖτέον Sylburg : προσιτέον P 9 ἐκκυμαίνονται Schwartz : ἐγκυμ- P 10 post
μὲν add. γὰρ P² | οὖν addidi 14 διατηρέσωσιν F : -σουσιν P 18 προάγειν Cobet
(467) : προσάγειν P 19 ἐν Cobet (283) : ἐπὶ P 20 ἐπ' Cobet : ἐν P 25 γλίσχρα
Sylburg : αἰσχρά P 28–29 μὴ ὥς ὕδωρ ἐπιζητεῖσθαι secl. Staehlin 29 πρὸς ss.
P¹ 29–82.1 μηδ' ὥς ὕδωρ ἐπεγχεῖσθαι seclusi 29 μὴ δ' P : καὶ μὴ Staehlin

ὔδωρ ἐπεγχεῖσθαι] διὰ τὴν φιλοινίαν· ἄμφω μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ ποιήματα, καὶ ταύτη πρὸς ὑγίαν συνεργεῖ ἢ κρᾶσις ἢ ἀμφοῖν, ὕδατός τε καὶ οἴνου, ὅτι ἐκ τοῦ ἀναγκαίου καὶ τοῦ χρησίου ὁ βίος συνέστηκεν.

24,1 Τῷ μὲν οὖν ἀναγκαίῳ τῷ ὕδατι ὥς ὅτι πλείστῳ ἐγκαταμικτέον καὶ τοῦ χρησίου· οἶνῳ δὲ ἀμέτρῳ ἢ μὲν γλῶττα παραποδίζεται, παρίεται 5 δὲ τὰ χεῖλη, ὀφθαλμοὶ δὲ παρατρέπονται, οἶον κολυμβώσης τῆς ὄψεως ὑπὸ τοῦ πλήθους τῆς ὑγρότητος, καὶ ψεύδεσθαι βεβιασμένοι κύκλω μὲν ἡγοῦνται περιφέρεσθαι τὰ πάντα, ἀριθμεῖν δὲ οὐ δύνανται τὰ πόρρω ὥς ἔστι μόνα·

καὶ μὴν ὁρᾶν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ,

10

2 μεθύων ὁ Θηβαῖος ἔλεγεν γέρον. Κινουμένη μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς τοῦ οἴνου θερμότητος ἢ ὄψις πυκνότερον πολλαπλασίονα τοῦ ἑνὸς φαντάζεται τὴν οὐσίαν· διαφέρει δ' οὐθὲν ἢ τὴν ὄψιν κινεῖν ἢ τὸ ὁρώμενον· ταυτὸν γὰρ ἔξ ἀμφοῖν ἢ ὄψις πέπονθεν τῆς τοῦ ὑποκειμένου καταλήψεως διὰ τὸν σάλον ἀκριβῶς ἐφικέσθαι μὴ δυναμένη. Καὶ αἱ βάσεις 15 καθάπερ ῥεύματι ὑποφέρονται λυγμοὶ τε καὶ ἔμετοι καὶ παραφροσύναι ἐπεισεκώμασαν.

3

Πᾶς γὰρ οἴνωθεὶς ἀνήρ

κατὰ τὴν τραγωδίαν

ἦσσαν μὲν ὀργῆς ἔστιν, τοῦ δὲ νοῦ κενός,
φιλεῖ τε πολλὴν γλῶτταν ἐκχέας μάτην |
ἄκων ἀκούειν ἄπερ ἐκὼν εἶπεν κακῶς.

20

P fol. 71^v

Καὶ πρό γε τῆς τραγωδίας ἡ σοφία κέκραγεν· “Οἶνος πινόμενος πολὺς ἐν ἐρεθισμῷ καὶ παντὶ πτώματι πληθύνει.”

S 67 25,1 Διὸ οἱ μὲν πλείστοι ἀνίσσθαι | φασιν δεῖν παρὰ τοὺς πότους καὶ 25 τὰ σπουδαῖα εἰς ἔω ὑπερτίθεσθαι. Ἐγὼ δὲ τότε μάλιστα τὸν λόγον

7–9 et 11–15 cf. Aristot. *Probl.* Γ 9.20, 872a18–23 et 874a5–10 Διὰ τί τοῖς μεθύουσι σφόδρα κύκλω πάντα φαίνεται φέρεσθαι καὶ ... ἀριθμεῖν (: ἀθρεῖν) τὰ πόρρω οὐ δύνανται; ... ἢ ὅτι κινεῖται ὑπὸ τῆς θερμότητος τοῦ οἴνου ἢ ὄψις πυκνάζεται; Διαφέρει οὖν οὐθὲν τὴν ὄψιν κινεῖν ἢ τὸ ὁρώμενον· ταυτὸ γὰρ ποιεῖ πρὸς τὸ φαίνεσθαι τὰ εἰρημένα 10 Eurip. *Bacch.* 918. Cf. *Protr.* 118.5 18–22 Soph. Fr. 929 Radt 23–24 *Sir* 31:29–30 Πικρία ψυχῆς οἶνος πινόμενος πολὺς ἐν ἐρεθισμῷ καὶ ἀντιπτώματι. Πληθύνει μέθῃ θυμὸν ... 25–26 cf. Plut. *Pelop.* 10; *Quaest. conviv.* 619 D

5 παρίεται Sylburg : παρεῖται P 11 κινουμένης P¹M¹, corr. P²(?) 13 ἢ τὴν Potter : ἦπτον P 20 ἦσσαν P³ : ἦσσω P¹ 21 τε P : δὲ Stob. (3.18.1) 22 ἀκούειν P³ : ἀκούει P¹ | ἄπερ P : οὗς Stob. et Plut. (*De cap. ex inim. util.* 89 B) | εἶπεν Plut. | κακῶς P et Stob. : λόγους Plut.

συνενωησόμενον ἄξιῳ παρεισάγειν, παιδαγωγήσοντα τὴν οἶνοφλυ-
 γίαν, μὴ λάθῃ παραπεσοῦσα εἰς μέθην ἢ εὐωχία· ὥς γὰρ ὀφθαλμοὺς 2
 οὐκ ἂν τις εὖ φρονῶν πρὶν ἢ ἐπὶ τὸν ὕπνον ἰέναι ἀξιώσειε μύειν, οὕτως
 οὐδὲ τὸν λόγον ἀπείναι τοῦ συμποσίου ὀρθῶς ἂν τις βουλευθεῖη οὐδὲ
 5 προκατακομίζειν αὐτὸν τῶν πράξεων ἐπιτηδεύσαι ἂν καλῶς. Ἄλλ’
 οὐδὲ ἀφίστασθαι ποτε δυνήσεται τῶν οἰκείων ὁ λόγος αὐτῷ, οὐδ’ ἂν
 καθεδύωμεν· καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν ὕπνον παρακλητέον. Τελεία γὰρ ἡ σοφία, 3
 θειῶν οὕσα καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπιστήμη, ἐμπεριλαβοῦσα τὰ
 ὅλα, κατ’ ἐκείνο καθ’ ὃ ἂν ἐπισκοπῇ τὴν ἀνθρώπων ἀγέλην, τέχνη
 10 γίνεται περὶ βίον, καὶ ταύτῃ πάντῃ συμπάρεστιν ἐφ’ ὅσον βιοῦμεν,
 αἰεὶ τὸ ἴδιον ἔργον ἐκτελοῦσα, τὴν εὐζωΐαν. Οἱ δὲ κακοδαίμονες οἱ 4
 ἀπελαύνοντες σωφροσύνην εὐωχίας μακαριστὸν ἡγοῦνται βίον τὴν
 ἀκοσμίαν τὴν περὶ τὰ συμπόσια, ὣν ἐστι τὸ ζῆν οὐδὲν ἄλλ’ ἢ κῶμος,
 κραυπάλῃ, βαλανείᾳ, ἄκρατος, ἀμίδες, ἀργία, πότος.
 15 Ὅρᾳν γοῦν ἔστιν αὐτῶν τινὰς ἡμμεθεῖς, σφαλλομένους, περὶ τοῖς 26,1
 τραχήλοις ἔχοντας στεφάνους ὥσπερ τοὺς ἀμφορεῖς, διαπυτίζοντας
 ἀλλήλοις τὸν ἄκρατον φιλοτησίας ὀνόματι, ἄλλους δὲ πλήρεις κραι- P fol. 72^r
 πάλῃς, αὐχμῶντας, ὠχριῶντας, τὰ πρόσωπα πελιδνοὺς καὶ ἔτι ἐπὶ τῇ
 χθιζῇ μέθῃ ἄλλην ἔω(θεν) αὐθις ἀναντλοῦντας μέθην. Καλόν, ὃ φί- 2
 20 λοι, καλὸν καταμαθόντας ὅτι μάλιστα πόρρωθεν τὴν εἰκόνα ταύτην
 τὴν γελοίαν ἅμα καὶ ἐλεεινὴν σφᾶς αὐτοὺς πρὸς τὸ ἄμεινον σχημα-
 τίζειν, ὀρρωδοῦντας μὴ ἄρα πῃ καὶ ἡμεῖς παραπλήσιον θέαμα τοῖς
 ἄλλοις (καὶ) γέλως γενώμεθα. Ἀστείως ἄρα εἴρηται· “Ὡς ἄρα κάμινος 3
 μὲν δοκιμάζει στόμωμα ἐν βαφῇ, οἶνος δὲ καρδίαν ὑπερηφάνων (ἐν
 25 μέθῃ).” Μέθῃ μὲν οὖν ἐστιν ἀκράτου χρῆσις σφοδροτέρα, παροινία δὲ
 ἢ ἐκ τῆς χρήσεως ἀκοσμία, κραυπάλῃ δὲ ἢ ἐπὶ τῇ μέθῃ δυσαρέστησις
 καὶ ἀηδία ἀπὸ τοῦ τὸ κάρα πάλλῃν ὠνομασμένη.
 Τοῦτον τὸν βίον, εἰ βίον καλεῖν χρή, ῥάθυμον ὄντα καὶ περὶ τὰς 27,1
 ἡδυπαθείας κεκνημένον καὶ περὶ τὴν οἶνοφλυγίαν ἐπτοημένον ἢ θεία

8 cf. *Strom* 1.30.1; 1.35.3; 1.77.1; 4.40.3; 4.163.4; 6.54.1; 6.133.5; 6.160.2; 7.70.5; *SVF*
 II, Fr. 35–36 et 1017 et saepius 9 τὴν ἀνθρώπων ἀγέλην: cf. *Protr.* 116.1 *Strom.*
 1.156.3; 1.169.2; *Plat. Polit.* 266c11; 268c1; 295e6; *Min* 318a1; *Philon V. Mosis* 1.60
 13–14 cf. *Com. adesp.* 133 (*PCG* VIII) 17–19 cf. *Kock (CAF) Adesp.* 342 23–25
Sir 31:26 25–27 μέθῃ ... ὠνομασμένη; p. 85.1–8 περιγλύζεται ... διαφθείρη et
 p. 85.21–26 ὥς γὰρ ... σωματοποιουμένη *Catena Nicetae* in codd. Vat. 1611 (f. 273^v) et
 Monac. 33 (f. 349^v) 27 cf. *Bekker, Anecd. Gr.* I, 45

6 ἀφίστασθαι P² : ἀμφίστασθαι P¹M 14 ἀμίδες P² : ἀμειδες P¹ 17 ὀνόματι P¹
 : ὀνόμασιν P³ 19 ἔωθεν Wilamowitz : ἔω P¹ : εἰς ἔω P² 23 καὶ ss. add. P²
 24–25 ἐν μέθῃ add. Staehlin (Clem. u.d. Sept., p. 54) : ἐν μάχῃ add. LXX

- σοφία ὑφορωμένη παραγγέλλει τοῖς αὐτῆς τέκνοις· “Μὴ ἴσθι οἰνοπό-
της μηδὲ ἐκτείνου συμβολαῖς, κρεῶν ἀγορασμοῖς· πᾶς γὰρ μέθυσος
καὶ πορνοκόπος πτωχεύσει καὶ ἐνδύσεται διερρηγμένα πᾶς ὑπνώδης”
2 Ὑπνώδης γὰρ πᾶς ὁ μὴ εἰς σοφίαν ἐγρηγορῶν, ἀλλὰ ὑπὸ μέθης βα-
πτιζόμενος εἰς ὕπνον. Καὶ διερρωγότα, φησὶν, ἐνδύσεται ὁ πάροις, 5
3 ἐπαισχυνθήσεται τῇ μέθῃ διὰ τοὺς κατοπτεύοντας. Ὅπαι γὰρ ἁμαρτω-
λοῦ τὰ διερρωγότα τοῦ ὕφους τοῦ σαρκικοῦ φίληδοναίς κατατετρι-
μένα, δι’ ὧν ἡ αἰσχύνῃ ἐνδοθεν τῆς ψυχῆς ἐπιθεωρεῖται, ἡ ἁμαρτία,
P fol. 72^v δι’ ἣν οὐδὲ σωθήσεται ῥαδίως τὸ ὕφος τὸ ἀπεσπασμένον πάντοθεν
εἰς πολλὰς κατασηπόμενον ἐπιθυμίας, τὸ ἀπεσχισμένον τῆς σωτηρίας. 10
4 Ταύτῃ νουθετικώτατα ἐπιφέρει· “Τίνι οὐαί; Τίνι θόρυβος; Τίνι κρίσις;
Τίνι ἀηδεῖς λέσχει; Τίνι συντριμματα διακενῆς;” Ὅρᾳτε ὅλον διερρω-
γότα τὸν φίλοινον, ὃς παρορᾷ μὲν τὸν λόγον αὐτόν, ἐκδοτον δὲ αὐτόν
συνεχώρησεν τῇ μέθῃ, ὅσα τούτῳ ἠπέλιπεν ἡ γραφή· καὶ πάλιν ἐπι-
φέρει τῇ ἀπειλῇ· “Τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί; Οὐ τῶν ἐγχροσιζόντων 15
5 ἐν οἴνοις; Οὐ τῶν ἰχνευόντων ποῦ πότοι γίνονται;” Ἐνταῦθα μὲν καὶ
νεκρὸν ἦδη τῷ λόγῳ τὸν φιλοπότην ἀποφαίνεται, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν
τῶν πελιδνῶν, ὃ τοῖς νεκροῖς σημεῖον ἐπιφαίνεται, τὸν ἐν κυρίῳ θάνα-
τον αὐτῷ καταγγείλασα· ἡ γὰρ ἀμνηστία τῶν εἰς τὴν ἀληθῆ συντεινόν-
των ζωὴν ἐπὶ τὴν φθορὰν ῥέπει. 20
28,1 Εἰκότως οὖν στεργότατα ὁ παιδαγωγὸς ἀπαγορεύει τῆς ἡμετέρας
κηδόμενος σωτηρίας· “Μὴ πίνετε οἶνον ἐπὶ μέθῃ.” Διὰ τί, πεύσῃ;
“Οτι”, φησί, “τὸ στόμα σου τότε λαλήσει σχολιά, κατακείσῃ δὲ ὥσ-
περ ἐν καρδίᾳ θαλάσσης καὶ ὥσπερ κυβερνήτης ἐν πολλῷ κλύδωνι.”
2 Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ποιητικὴ ὠφελημένη λέγει· 25

Οἶνός θ’, ὃς πυρὶ ἴσον ἔχει μένος, εὔτ’ ἂν ἐς ἄνδρα
ἔλθῃ, κυμαίνει δ’ οἷα Λίβυσσαν ἄλα
βορρῆς ἢ Νότος, τὰ δὲ <καὶ> κεκρυμμένα πάντα
φαίνει, ἁμαρτοεπής· οἶνος μεθύουσιν ὄλισθος,
οἶνος ψυχασπάτης

30

1–3 *Prov* 23:20–21 11–12 *Prov* 23:29 15–16 *Prov* 23:29–30 18 cf. Hippocr.
Prognost. 2 22 *Tob* 4:15 23–24 *Prov* 23:33–34 26–29 οἶνός θ’ ... φαίνει:
Eratosth. *Fr.* 36 Powell (Athen. 2, 36 E-F; Stob. 3.18.3)

1 αὐτῆς Potter : αὐτῆς P¹ 3 post διερρηγμένα add. καὶ ῥακώδη LXX 4
ἐγρηγορῶς P³ 6 τε τῇ μέθῃ P² (sed expunxit) 12 ἀηδεῖς P : ἀηδία καὶ
LXX 13 δὲ αὐτόν P¹ : δ’ ἑαυτὸν P²M 23 κατακείσῃ LXX : κατὰκείσαι P
26 θ’ P³ : τε P¹ et Stob. | ἄνδρα Stob. 28 βορρῆς Athen. et Stob. : βορέης P |
καὶ addidi e Stob. S : om. P et Athen. | πάντα P : φαίνει Athen. et Stob.

καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅρατε τοῦ ναυαγίου τὸν κίνδυνον; Περικλύζεται μὲν ἡ ³
καρδιά πολυποσία, τὸ δὲ πλῆθος τῆς οἰνοφλυγίας | θαλάττης εἵκασεν P fol. 73^r
ἀπειλῇ, ἐν ᾗ βεβυθισμένον τὸ σῶμα ὥσπερ ναῦς δέδυνκεν εἰς βυθὸν
ἀκοσμίας ταῖς τοῦ οἴνου τρικυμίαις ἐπικεχασμένον, ὃ δὲ κυβερνήτης, ὃ
5 νοῦς ὁ ἀνθρώπινος, περιφέρεται τῷ κλύδωνι ὑπερεχούσης τῆς μέθης,
ἐνθαλαττεύων τε ἱλιγγιᾷ τῷ ζόφῳ τῆς καταιγίδος, τοῦ τῆς ἀληθείας
ἀστοχήσας λιμένος, ἕως ἂν περιπεσὼν ὑφάλοις πέτραις αὐτὸς αὐτὸν
ἐξοκείλας εἰς ἡδονὰς διαφθείρῃ.

Εἰκότως οὖν καὶ ὁ ἀπόστολος παραγγέλλει “Μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ^{29,1}
10 ἐν ᾧ ἔστιν ἀσωτία πολλή”, τὸ ἄσωστον τῆς μέθης διὰ τῆς ἀσωτίας
αἰνιζάμενος. Εἰ γὰρ καὶ τὸ ὕδωρ οἶνον ἐν τοῖς γάμοις (ὁ κύριος) πεποί-
ηκεν, οὐκ ἐπέτρεψεν μεθύειν, τὸ δὲ ὕδαρὲς τοῦ φρονήματος ἐξωποίη-
σεν, τοῦ νόμου τὸν ἐργάτην ἐξ Ἀδάμ, τὸν κόσμον ὅλον αἵματι πληρώ-
σας ἀμπέλου, ποτὸν ἀληθείας, τὸ κρᾶμα τοῦ νόμου τοῦ παλαιοῦ καὶ
15 τοῦ λόγου τοῦ νέου, εἰς συμπλήρωσιν τοῦ χρόνου τοῦ προκατηλλαγμέ-
νου θεοσεβείας παρασχών. Μυστικὸν ἄρα σύμβολον ἡ | γραφὴ αἵματος S 68
ἀγίου οἶνον ὠνόμασεν, τὴν δὲ ἐκ τοῦ οἴνου ἐωλοκρασίαν διελέγχουσα
“ἀκόλαστον οἶνον” φησὶν “καὶ ὕβριστικὸν μέθη”. Ἀρέσκει τοίνυν τῷ ²
λόγῳ τῷ ὀρθῷ χαιμῶνος μὲν διὰ τὸ κρύος πίνειν μέχρι τοῦ μὴ ῥιγοῦν,
20 οἷς εὐχερὲς τὸ ῥιγοῦν, τοῦ δὲ ἄλλου καιροῦ διὰ τὴν τῶν ἐντοσθιδίων
θεραπείαν. Ὡς γὰρ τροφαῖς ἐπὶ τὸ μὴ πεινῆν, οὕτως καὶ ποτῷ ἐπὶ
τὸ μὴ διψῆν χρηστέον, παραφυλάττοντας τὸν ὄλισθον ἀκριβῶς· ἀκρο-
σφαλῆς γὰρ ἡ τοῦ οἴνου παρείσδυσις. Οὕτω δ’ ἂν καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ³
ὑπάρξαι καθαρά καὶ ξηρά καὶ φωτοειδής, | “Αὐγὴ δὲ ψυχὴ ξηρά, σο- P fol. 73^v
25 φωτάτη καὶ ἀρίστη”. Ταύτη δὲ καὶ ἐποπτικὴ, οὐδὲ ἔστιν κάθυγρος ταῖς
ἐκ τοῦ οἴνου ἀναθυμιάσεσιν νεφέλης δίκην σωματοποιουμένη.

Οὐ πολυπραγμονητέον τοίνυν τὸν οἶνον τὸν Χῖον, ἂν ἀπῇ, οὐδὲ ^{30,1}
τὸν Ἀριούσιον, ὅταν μὴ παρῇ. Δίψα γὰρ ἐνδείας τινός ἐστι πάθος καὶ
τὸ κατάλληλον ἐπιζητεῖ βοήθημα πρὸς ἀναπλήρωσιν, οὐ τετυφωμέ-
30 νον ποτόν. Πλαδώσης δὲ ὀρέξεως δι’ ἀκρασίαν αἱ διαπόντιοι οἰνηγίαι,

9–10 *Ephes* 5:18 10–11 cf. 2:7.5 18 *Prov* 20:1 18–21 cf. Ps.-Iustini *Ep. ad Zenam* 12 23–25 cf. Muson. 18 A, p. 96.6–10 Hense 24 φωτοειδής: cf. Aet. 4.3.6. 24–25 Heracliti Fr. 68 Marcovich 27–28 cf. Athen. 1, 32 F

1 περικλύζεται F² : πολυκλύζεται PMF¹ 7 ἂν περιπεσὼν L. Dindorf (in *Th.L.Gr.*, s.v. ἀντιπεριπίπτω) : ἀντιπεριπεσὼν P 8 ἐξοκείλας P² : ἐξωκείλας P¹M 9 ἐν οἴνῳ P, transposui 10 πολλή om. NT 11 ὁ κύριος add. Markland 13 τὸν ἐργάτην Heinsius : τὴν ἐργάτιν P 15–16 προκατηλλαγμένου P : προκατηγγεμένου Markland 21–22 τὸ bis P¹ : τῷ bis P² 24 αὐγὴ P¹ : αὐγῇ P² 28 Ἀριούσιον Victorius : ἀραθούσιον P¹ (ἀρε- P²) | πάθος P¹P³ : πάθους P²

- 2 παραφρονούσης καὶ πρὸ τῆς μέθης περὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς. Θά-
σιός τε γὰρ ὁ εὐώδης καὶ ὁ εὐπνους Λέσβιος καὶ Κρής τις γλυκὺς
καὶ Συρακούσιος ἡδὺς καὶ Μενδήσιός τις Αἰγύπτιος καὶ ὁ νησιώτης
3 Νάξιος καὶ ἀνθοσμίας τις ἄλλος τῆς Ἰταλῶν γῆς, πολλὰ ταῦτα ὀνό-
ματα· σῶφρονι συμπότῃ <δ'> οἶνος εἷς, ἑνὸς γεώργιον θεοῦ. Τί γὰρ 5
οὐκ ἀπόχρη ὁ ἐπιχώριος ἀποπληρῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν; Εἰ μὴ τι καὶ τὸ
ὔδωρ ἐποιέονται, ὥς οἱ βασιλεῖς οἱ ἀνόητοι [Χόασπις ποταμὸς οὕτω
λεγόμενος τῆς Ἰνδικῆς, οὗ κάλλιστον ὔδωρ εἰς πόσιν] τὸ Χοάσπειον,
4 καθάπερ καὶ τοὺς φίλους, οὕτω δὲ καὶ τὸ ὔδωρ ἐπαγόμενοι. Ταλανίζει
τοὺς πλουσίους εἰς τρυφὴν κἀνταῦθα τὸ ἅγιον πνεῦμα διὰ τοῦ Ἀμῶς 10
ἐκφωνήσαν· “Οἱ πίνοντες τὸν διῦλισμένον οἶνον καὶ ἐπὶ κλίνης ἐλεφαν-
τίνης”, φησί, “κατακαίμενοι”, καὶ ὅσα τούτοις ἀκόλουθα ἐν ὀνειδούς
ἐπήγαγεν μέρει.
- 31,1 Προνοητέον δὲ μάλιστα τῆς εὐσχημοσύνης (καὶ τὴν Ἀθηνᾶν φησιν
ὁ μῦθος, ἣτις ποτὲ ἦν, προμηθουμένην αὐτῆς τῶν αὐλῶν ἀπορροῖσαι 15
P fol. 74^r τὸ ἐπιτερπὲς διὰ τὸ | ἀπρεπὲς τῆς ὀψεως), ὥς ἀδιαστροφῷ τῷ προσ-
ώπῳ πιεῖν, μὴ ἄδην σπάσαντας μηδὲ πρὸ πόσεως τοὺς ὀφθαλμοὺς
ἀσχημονεῖν ἀναγκάζοντας, ἀμυστὶ ἔλκοντας ὑπὸ ἀκρασίας, μηδὲ περι-
χεῖν τὸ γένειον ἢ τὴν ἐσθῆτα καταβρέχειν, ἀθρόου τοῦ ποτοῦ ἐπεισ-
χεομένου, μονονουχὶ ἐμπλύνοντας ἐναποκλυζόμενον ταῖς φιάλαις τὸ 20
2 πρόσωπον τὸ αὐτῶν. Καὶ γὰρ ὁ κελαρυσμὸς ῥαγδαίου τοῦ ποτοῦ φε-
ρομένου σὺν πολλῷ τῷ πνεύματι ἐπισπωμένῳ, ὥσπερ εἰς κεραμεοῦν
ἄγγος ἐγχεομένου, ἡχοῦντος τοῦ λαμποῦ διὰ τὸν ῥοώδη καταβροχθι-
σμόν, αἰσχροὺν καὶ ἀπρεπὲς τὸ θέαμα τῆς ἀκρασίας, πρὸς δὲ καὶ ἐπι-
3 βλαβὲς τὸ ἐπιτήδευμα τῷ μεταλαμβάνοντι, ἢ φιλοποσία. Μὴ σπεύσης 25
εἰς βλάβην, ὧ οὔτος. Οὐχ ἀρπάζεται σου τὸ ποτόν· σοὶ δέδοται καὶ
ἀναμένει σε. Μὴ διαρραγῆναι σπουδάσης, χανδὸν ἐλκύσας· πῖμπλαταί
σου ἢ δίψα, κἂν βράδιον πίης, τὸ κόσμον προσλαβοῦσα, κοσμίως

1–5 cf. Athen. 1, 32 F–33 C; Ael. *VH.* 12.31; Plin. *NH.* 14.73–76 7–8 cf. Herod. 1.188; Ael. *VH.* 12.40; Athen. 2, 45 A–B; Plut. *De exilio* 601 D 11–12 Amos 6:6 et 4 14–16 cf. Apollod. *Bibl.* 1.4.2; Athen. 14, 616 E 16–18 cf. 2.13.1

5 δ' addidi 6 εἰ P² : ἢ P¹ 7–8 χόασπιν ... εἰς πόσιν secl. Nauck (*Bull. Acad. St. Pétersb.* 12, 1868, 526) : χόασπις ... τὸ χοάσπειον secl. iam Valckenaer (ad Herod. 1.188) 8 χοάσπειον P³ : χοάσπιον P¹ 9 φίλους P (cf. 2.39.2 ἐπάγονται τοὺς συμβούλους) : φιάλας Markland | δὲ del. Valckenaer : δὴ Cobet (187) | ἐπαγόμενοι Valckenaer : ἐπαγόμενον P 14 post καὶ add. γὰρ P³ 16 ἀδιαστροφῷ Sylburg (in Indice) : ἀδιαστροφῶς P 17 πρὸ πόσεως Arcerius : προπόλεως P¹P⁶M : πρὸ πόλεως P^{1ac}F 20 ἐμπλύνοντας Jackson : ἐμπλύνοντα καὶ P 22 ἐπισπωμένῳ Mayor : ἐπισπωμένου P 25 ἢ φιλοποσία del. Casel

καταμεριζομένου τοῦ ποτοῦ· οὐ γὰρ ἀφαιρεῖται τῷ χρόνῳ ὁ προαρ-
πάξει ἢ ἀκρασία. “Ἐν οἴνῳ δέ”, φησί, “μὴ ἀνδρίζου· πολλοὺς γὰρ
ἠχρείωσεν ὁ οἶνος.”

“Μέθῃ δὲ μάλιστα οἱ Σκύθαι χρώνται Κελτοὶ τε καὶ Ἰβηρες καὶ 32,1

5 Θοῤῃες, πολεμικὰ ξύμπαντα ὄντα ταῦτα γένῃ, καὶ καλὸν καὶ εὐδαιμον
ἐπιτήδευμα ἐπιτηδεύειν νενομίκασιν.” ἡμεῖς δὲ τὸ εἰρηνικὸν γένος εἰς
ἀπόλαυσιν, οὐκ εἰς ὕβριν ἐστιώμενοι νηφαλίους πίνομεν φιλοτησίας,
ἵνα δὴ τῷ ὄντι οἰκείως τῷ ὀνόματι δειχθῶσιν φιλόητες. Πῶς οἴεσθε | 2 P fol. 74^v
πεπωκέναι τὸν κύριον, ὁπνίκα δι’ ἡμᾶς ἄνθρωπος ἐγένετο; Οὕτως
10 ἀναισχύντως ὥς ὑμεῖς; Οὐχὶ ἀστείως; Οὐχὶ κοσμίως; Οὐκ ἐπιλελογι-
σμένως; Εὖ γὰρ ἴστε, μετέλαβεν οἴνου καὶ αὐτός· καὶ γὰρ ἄνθρωπος
καὶ αὐτός· καὶ εὐλόγησέν γε τὸν οἶνον, εἰπών· “Λάβετε, πίετε· τοῦτό
μου ἐστὶν τὸ αἶμα.” αἶμα τῆς ἀμπέλου τὸν λόγον τὸν “περὶ πολλῶν
ἐκχεόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν”, εὐφροσύνης ἅγιον ἀλληγορεῖ νᾶμα.
15 Καὶ ὅτι μὲν σωφρονεῖν τὸν πίνοντα δεῖ, δι’ ὧν ἐδίδασκεν παρὰ τὰς 3
εὐωχίας ἔδειξεν σαφῶς· οὐ γὰρ μεθύων ἐδίδασκεν· ὅτι δὲ οἶνος ἦν τὸ
εὐλογηθέν, ἀπέδειξε πάλιν πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγων· “Οὐ μὴ πῖω ἐκ
τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης, μέχρις ἂν πῖω αὐτὸ μεθ’ ὑμῶν ἐν
τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς μου.” Ἄλλ’ ὅτι γε οἶνος ἦν τὸ πινόμενον πρὸς 4
20 τοῦ κυρίου, πάλιν αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει τὴν Ἰουδαίων ἐπονειδίζων
σκληροκαρδίαν· “Ἦλθεν γάρ”, φησὶν, “ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου (ἐσθίων
καὶ πίνων), καὶ λέγουσιν· Ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελω-
νῶν φίλος.” Τουτὶ μὲν ἡμῖν καὶ πρὸς τοὺς Ἐγκρατητὰς καλουμένους 33,1
παραπεπήχθω.

25 Αἱ δὲ γυναῖκες, τὸ εὖσχημον ἐπαναιρούμεναι δῆθεν, ὥς μὴ ταῖς
πλατείαις κύλιξιν διαχέουσαι τὰ χεῖλη περιορραγεῖς γένωνται πλατυ-
νομένου τοῦ στόματος, στεναῖς κομιδῇ κατὰ τὸ στόμιον ἀλαβάστοις
ἀσχημόνως πίνουσαι ἀνακλῶσι μὲν τὰς κεφαλὰς, γυμνοῦσι δὲ τοὺς
τραχήλους, οὐ κοσμίως, ἐμοὶ δοκεῖν, καὶ τὸν λάρυγγα διατείνουσαι
30 περὶ τὴν κατάποσιν βρογχίζουσιν, οἷον ἀπογυμνούμεναι τοῖς συμπό-
ταις ἃ δύνανται, ἐρυγὰς τε ἀνδρῶδεις ἐπισπώμεναι, μᾶλλον δὲ ἀνδρα- P fol. 75^r
ποδώδεις, προσεπιθρύπτονται σπαταλῶσαι· οὐδεὶς γὰρ ψόφος οἰκείος 2
ἀνδρὶ λογικῷ, ἔτι δὲ μᾶλλον γυναικί, ἧ καὶ τὸ συνειδέναι αὐτὴν ἑαυτῇ

2–3 Sir 31:25 4–6 Plat. Legg. 1, 637d–e 12–14 cf. Mt 26:26–28 17–19 Mt
26:29 21–23 Mt 11:19; Lc 7:34

3 ἠχρείωσεν P : ἀπώλεσεν LXX 7 πίνομεν P : πίνωμεν Staehlin 8 δὴ P²F :
δὲ P¹M 10 ὑμεῖς scripsi : ἡμεῖς P 12 γε P² in ras. 21–22 ἐσθίων καὶ πίνων
supplevi ex NT 24 παραπεπήχθω ex -παίχθω corr. P¹ 32 ψόφος Mayor : ψόγος
P 33 αὐτὴν Mayor : αὐτὴ P

- S 69 ἥτις εἴη, μόνον αἰσχύνην φέρει. “Ὁργὴ δέ”, φησίν, | “μεγάλῃ γυνὴ μέ-
 θυσος”, οἷον εἰς χόλος θεοῦ οἰνομάχῃ γυνή. Διὰ τί; ὅτι “ἀσχημοσύνην
 αὐτῆς οὐ συγκαλύπτει”. Ταχὺ γὰρ εἰς ἀταξίαν ὑποσύρεται γυνή, καὶ
 3 μόνον ἐπιδῶ τὴν προαίρεσιν εἰς ἡδονάς. Καὶ οὐχὶ ἀλαβάστροις πίνειν
 κεκωλύκαμεν· ἀλλὰ τὸ ἐπιτηδεύειν ἐν τούτοις μόνον πίνειν ὡς ἀλα- 5
 ζονικὸν περικόπομεν, τοῖς παρατυχοῦσιν ἀπροσπαθῶς χρῆσθαι συμ-
 βουλεύοντες, πόρρωθεν ἄνωθεν ὀλισθανούσας ἀνακόπτοντες αὐταῖς
 4 τὰς ὀρέξεις. Ἡ δ’ οὖν πρὸς ἐρυγὴν ἀναπλατάξουσα τοῦ ἀέρος ἔφελξις
 ἡσυχῇ παραπεμπτέα. Κατ’ οὐδένα δὲ τρόπον ταῖς γυναιξὶν ἐπιτρε-
 πτέον παραγυμνούσας τι τοῦ σώματος καταφαίνεσθαι, μὴ σφαλεῖν 10
 ἄμφω, οἳ μὲν ἐρεθιζόμενοι κατασκοπεῖν, αἱ δὲ τῶν ἀνδρῶν ἐφ’ ἑαυ-
 5 τὰς ἐπισπώμεναι τὰς ὄψεις. Ἀεὶ δὲ ὡς παρόντος τοῦ κυρίου κοσμίως
 ἀναστρεπτέον ἡμῖν, μὴ πῃ ἄρα καὶ ἡμῖν ὡς Κορινθίοις ὁ ἀπόστολος
 χαλεπήνας εἶπη· “Συνερχομένων ὑμῶν οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φα-
 γεῖν.” 15
- 34.1 Ἐμοὶ δοκεῖ ὁ Ἀκέφαλος πρὸς τῶν μαθηματικῶν καλούμενος, ὁ πρὸ
 τοῦ ἀστέρος τοῦ πλανωμένου καταριθμούμενος, συνιζηκνίας τῆς κε-
 φαλῆς εἰς τὸ στήθος τοὺς ὀψοφάγους καὶ ἡδονικοὺς καὶ τοὺς ἐτοίμους
 P fol. 75^v εἰς μέθην αἰνίττεσθαι. Καὶ γὰρ οὖν καὶ τούτοις τὸ λογιστικὸν ἵδρυται 20
 οὐκ ἐν τῇ κεφαλῇ, ἀλλ’ ἐν τοῖς ἐντοσθιδίοις, πάθεισιν ἐπιθυμίᾳ τε καὶ 20
 2 θυμῷ δεδουλωμένον. Ὡστε ὅτῳ τρόπῳ Ἑλπίνωρ “ἀστραγάλων ἐάγῃ”
 καταπεσὼν ὑπὸ μέθης, οὕτω τούτων ὁ ἐγκέφαλος ἄνωθεν ἱλιγγιάσας
 ὑπὸ μέθης ἐπὶ τὸ ἥπαρ καὶ τὴν καρδίαν, τουτέστιν ἐπὶ τὴν φιληδονίαν
 καὶ τὸν θυμὸν, καταπίπτει πτῶμα μεῖζον ἢ φασὶ ποιητῶν παῖδες πρὸς
 3 τοῦ Διὸς τὸν Ἥφαιστον οὐρανόθεν ἐρρίφθαι χαμαί. “Πόνος δὲ ἀγρυ- 25
 πνίας”, φησί, “καὶ χολέρα καὶ στρόφος μετὰ ἀνδρὸς ἀπλήστου.” Διὰ
 τοῦτό τοι καὶ ἡ τοῦ Νῶε παροιμία ἀνάγραπτος γεγένηται, ἵνα ὡς ὅτι
 μάλιστα τὴν μέθην φυλαττώμεθα, ἐμφανῇ καὶ ἔγγραπτον τὴν εἰκόνα
 τοῦ παραπτώματος ἔχοντες, δι’ ἣν οἱ σκεπάσαντες τὴν ἀσχημοσύνην
 4 τῆς μέθης εὐλογοῦνται παρὰ κυρίῳ. Συντομώτατα τοίνυν ἐμπεριλα- 30
 βούσα ἡ γραφὴ ἅπαντα ἐν ἐνὶ λόγῳ εἴρηκεν· “Τὸ ἱκανὸν ἀνθρώπῳ
 πεπαιδευμένῳ οἶνος, καὶ ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ ἀναπαύσεται.”

1–3 *Sir* 26:8 14–15 1 *Cor* 11:20 21 *Odys.* 10.560 24–25 cf. *Iliad.* 1.590–593
 25–26 *Sir* 31:20 26–27 cf. *Gen* 9:21 29–30 cf. *Gen* 9:26–27 31–32 *Sir* 31:19

8 ἀναπλατάξουσα scripsi : ἀναπλωτάξουσα P : ἀναπαφλάξουσα conl. Schwartz |
 ἔφελξις Schwartz : ἐφέπειξις Sylburg 16 δοκεῖ Sylburg : δοκεῖν
 P 17 πλανωμένου P (Clementis error est) : Ὑδροχόου vel Γανυμήδους Fr. Boll
 (*Sphaera*, Lipsiae, 1903, 221) | συνιζηκνίας P³ : συνιζυκνίας P¹ 19 τούτοις Potter
 : τούτοι P 26 χολέρας LXX 32 οἶνος : τὸ ὀλίγον LXX | ἀναπαύσεται : οὐκ
 ἀσθμαίνει LXX

3. Ὅτι οὐ χρὴ περὶ τὴν πολυτέλειαν
τῶν σκευῶν ἐσπουδακέναι

Ἐκπωμάτων τοίνυν ἀργυρίου καὶ χρυσίου πεποιημένων λιθοκολλήτων 35,1
τε ἄλλων ἄθετος ἢ χρῆσις, ὅψεως ἀπάτη μόνον· εἴτε γὰρ αὐτοῖς ἐγγέαι
5 τις θερμοῦ κράματος, διαπυρουμένων τῶν σκευῶν ἐπώδυνος ἢ λήψις,
εἴτε αὖ ψυχρὸν πάλιν ἐγγέαι, μεταδίδωσι τῆς ποιότητος ἢ ὕλη λυμαι-
νομένη | τὸ κρᾶμα καὶ ἔστιν ἐπιβλαβὴς ἢ πόσις ἢ πλουσία. Ἐρρόντων 2 P fol. 76^r
τοίνυν Θηρίκλειοί τινες κύλικες καὶ Ἀντιγονίδες κἀνθαροὶ τε καὶ λα-
βρώνιοι καὶ λεπασταὶ καὶ τῶν ἐκπωμάτων εἶδη τὰ μυρία, ψυκτῆρες
10 τε ἐπὶ τούτοις καὶ οἰνοχόαι· “χρυσός τε γὰρ ἀπαξαπλῶς καὶ ἀργυρος
ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ ἐστὶν ἐπίφθονον κτῆμα” τὴν χρεῖαν ὑπερβεβη-
κὸς κτήσασθαι τε σπάνιον καὶ τηρῆσαι δύσκολον καὶ οὐκ ἐπιτήδειον
χρησασθαι. Ναὶ μὴν καὶ τορευτῶν περιεργὸς ἐφ’ ὕλῃ κενοδοξία, εἰς 3
θραῦσιν διὰ τέχνης ἑτοιμοτέρῳ δεδιέναι τε ἅμα καὶ πίνειν διδάσκουσα,
15 περιοριστεὰ τῆς εὐνομίας ἡμῶν· κλιντῆρες δὲ ἀργυροὶ καὶ λεκάναι καὶ
ὀξύβαφα καὶ πινακίσκοι καὶ τρύβλια, πρὸς ἐπὶ τούτοις σκευὴ ἀργυρᾶ
τε καὶ χρυσᾶ, τὰ μὲν εἰς διακονίαν τροφῆς, τὰ δὲ καὶ εἰς ἄλλας τινάς,
(ᾧς) αἰσχύνομαι καὶ λέγειν, χρεῖας, κέδρου τε εὐκαέτοιο καὶ θύου καὶ
ἐβένου καὶ ἐλέφαντος τρίποδες ἡσκημένοι κλῖναι τε ἀργυρόποδες καὶ
20 ἐλεφαντοκόλλητοι χρυσόστικτοί τε καὶ χελώνης πεποικιλμένοι κύτει
κλισιάδες στρωμαὶ τε ἄλουργεῖς καὶ ἄλλων χρωμάτων δυσπορίστων,
ἀπειροκάλου τρυφῆς τεκμήρια, φθόνου καὶ βλακειᾶς ἐπήβολα πλε-
ονεκτῆματα, παραπεμπτέα ἅπαντα, οὐδ’ ἡντινοῦν ἀξιόλογον ἔχοντα
σπουδήν.
25 “Ὁ γὰρ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν”, ὧς φησιν ὁ ἀπόστολος. Τοῦ- 4
το <δὴ> ὑπολείπεται μὴ γελοιῶς σχηματισθῆναι, καθάπερ ἐν ταῖς πομ- P fol. 76^v
παῖς ὁρῶνται τινες ἔξωθεν κεχρισμένοι καταπληκτικῶς εἰς σεμνότητα,
τὰ ἔνδον <δ’> ἄθλιοι. Τοῦτο δὴ διασαφῶν ἀκριβέστερον ἐπήγαγεν· 36,1

3 cf. Muson. 20, p. 110.5–6 H. 6–7 cf. Muson., p. 111.2–3 8 Θηρίκλειοι
κύλικες: cf. Athen. 11, 467 E; 469 B; 470 E – 472 D | Ἀντιγονίδες: *id.* 497 F |
κἀνθαροί: *id.* 473 D – 474 D 8–9 λαβρώνιοι: *id.* 484 C–F 9 λεπασταί: *id.* 484 F
– 485 F | ψυκτῆρες: *id.* 502 D – 503 E 10–11 cf. Plat. *Legg.* 12, 955e8 11–12 cf.
Muson., p. 110.1–2 τὴν χρεῖαν ὑπερβεβηκότα 18 cf. *Odys.* 5.60 19–21 cf.
Muson., p. 110.3–5 25 1 *Cor* 7:29 26–27 cf. 2.45.3

3 ἀργύρου καὶ χρυσοῦ P³ 7 ἐρρόντων Cobet : ἐρρέτων P 10 ἀπαξαπλῶς
om. Plato 14 ἑτοιμοτέρῳ P 16 ὀξύβαφα P³F : ὀξόβαφα P¹M 18 ᾧς add.
Cobet (465) 20 κύτει Muenzel : κοίτης P 22 ἐπήβολα Staehlin : ἐπίβουλα
P 25–26 ante τοῦτο lacunam indic. Schwartz, agn. Staehlin 26 δὴ addidi
27 κεχρισμένοι P : -μέναι edd. 28 δ’ addidi

“Λοιπόν ἐστὶν ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὧσιν καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέχοντες.” Εἰ δὲ ἐπὶ γάμου ταῦτα, ἐφ’ οὗ φησιν ὁ θεὸς “πληθύνεσθε”, πῶς οἴεσθε τὴν ἀπειροκαλίαν (μὴ) ἔξ αὐθεντείας κυριακῆς ἐξοριστέαν; Διὰ τοῦτο καὶ “Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα”, λέγει κύριος, “καὶ πτωχοῖς δός, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι” ἔπου τῷ 5 θεῷ γυμνὸς ἀλαζονείας, γυμνὸς ἐπικήρου πομπῆς, τὸ σόν, τὸ ἀγαθὸν [τὸ] ἀναφαίρετον μόνον, τὴν εἰς τὸν θεὸν πίστιν, τὴν εἰς τὸν παθόντα ὁμολογίαν, τὴν εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν κεκτημένος, κτήμα τιμαλφέστατον. Ἐγὼ δὲ καὶ Πλάτωνα ἀποδέχομαι ἄντικρυς νομοθετοῦντα “ὡς οὔτε ἀργυροῦν δεῖ πλοῦτον οὔτε χρυσοῦν” [ἀσχεῖν] ἔχειν, ἀλλὰ 10 μὴδὲ σκεῦος ἀχρεῖον, ὃ μὴ μετὰ τῆς ἀναγκαίας χρήσεως καὶ μέτριον ἐστίν, ὡς εἰς πολλὰ τὸ αὐτὸ εὐθέτον εἶη, καθαιροῖτο δὲ ἡ πολυκτημο- S 70 4 σύνη. Παγκάλως γοῦν ἡ θεία που λέγει | γραφή, πρὸς τοὺς φιλαύτους καὶ ἀλαζόνας ἀποτεινομένη· “Ποῦ εἰσιν οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν καὶ οἱ κυριεύοντες τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ ἐν τοῖς ὀρνέοις τοῦ οὐρανοῦ ἐμπαίζοντες, οἱ τὸ ἀργύριον θησαυρίζοντες καὶ τὸ χρυσίον, ὃ ἐπεποίθεισαν ἄνθρωποι, καὶ οὐκ ἔστι τέλος τῆς κτήσεως αὐτῶν, οἱ τὸ ἀργύριόν τε καὶ τὸ χρυσίον τεκταίνοντες καὶ μερμυῶντες; Οὐκ ἔστιν ἐξεύρεσις τῶν ἔργων αὐτῶν· ἠφανίσθησαν καὶ εἰς Αἶδου κατέβησαν.” Οὗτος τῆς ἀπειροκαλίας ὁ μισθός. 20

P fol. 77^r 37,1 Εἰ γάρ τοι γεωργοῦσιν ἡμῖν δικέλλης | ἐστὶν χρεῖα καὶ ἀρότρου, μάκελλαν δ’ οὐκ ἂν τις ἀργυρᾶν οὐδὲ ἄμην χρυσὴν χαλκεύει, τῷ δὲ εὐεργῷ τῆς ὕλης, οὐ (τῷ) πλουσίῳ, εἰς γειηπονίαν συγχρώμεθα, τί κωλύει καὶ περὶ τὰ σκεῦη τὰ ἐνοικίδια τὴν αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν τοὺς τοῦ 2 ὁμοίου θεωρητικούς; Ὡς μέτρον ἡ χρεῖα, μὴ ἡ πολυτέλεια γινέσθω. Τί γάρ; εἰπέ μοι τὸ μαχαίριον τὸ ἐπιτραπέζιον, ἦν μὴ ἀργυρόηλον ἢ ἢ ἐξ ἐλέφαντος πεποιημένον τὴν λαβὴν, οὐ τέμνει; Ἡ ἐπὶ τὴν μοῖραν τοῦ κρέως Ἰνδικὸν σίδηρον χαλκευτέον, καθάπερ συμμαχικόν τι παρακαλοῦντας; Τί δέ; εἰ κεραμεοῦν εἶη τὸ χερνίβιον, οὐ δέξεται τὸ ἀπόνιμμα 3 τῆς χειρός; Οὐδὲ ὁ ποδονιπτήρ τὸ ἀπόνιμμα τοῦ ποδός; Ἀναξιοπαθήσει δὲ ἄρα καὶ ἡ τράπεζα ἢ ἐξ ἐλέφαντος τοὺς πόδας ἐσκευασμένη ὀβολιαῖον ἄρτον βαστάσασα, οὐδὲ μὴν ὁ λύχνος διακονήσει τὸ φῶς, 30

1–2 1 *Cor* 7:29–30 3 *Gen* 1:28 4–5 *Mt* 19:21 8–9 κτήμα τιμαλφέστατον: cf. *Plat. Tim.* 59b3; *Lycophr. Alex.* 364 10 *Plat. Legg.* 7, 801b6 11–12 cf. *Plat. Legg.* 5, 746e5 πάντα ὅπως ἂν σκεῦη κτῶνται, μηδὲν ἄμετρον αὐτῶν ἑάν εἶναι 14–19 *Baruch* 3:16–19

1 μὴ ss. P²M (in textu F) : om. P¹ 4 ἐξοριστέαν P¹ : -έον P³ 7 τὸ delevi 10 ἀσχεῖν del. Wilamowitz 11 μὴδὲ Dindorf : μήτε P 22 μάκελλαν Dindorf : μακέλλην P 23 τῷ add. Wilamowitz | πλουσίῳ Potter : πλουσίως P 29 δέ F : δαί P

ὅτι κεραμέως, οὐ χρυσοχόου ἔργον ἐστίν; Ἐγὼ δέ φημι καί(τοι) τοῦ σκίμποδος οὐδὲν κακίῳ παρεχομένου κατάκλισιν τῆς ἐλεφαντίνης κλίνης, τῆς δὲ σισύρας ἱκανωτάτης οὔσης ὑπεστρωῶσθαι, ὥστε μὴ δεῖσθαι πορφυρίδων ἢ φοινικίδων, κατεγνώσθαι ὅμως τῆς εὐτελείας δι' ἀβελ-
5 τερίαν ἀρχεκάκου τρυφῆς.

Τίς ἢ τοσαύτη πλάνη, τίς ἢ δοξοκαλία, ὁράτε. Ὁ κύριος τρυβλίῳ 38,1
ἐπωψᾶτο εὐτελεῖ καὶ κατέκλινεν τοὺς μαθητάς ἐπὶ τῆς πόας χαμαὶ
καὶ τοὺς πόδας ἐνιπτεν αὐτῶν σαβάνῳ περιζωσάμενος, ὃ ἄτυφος θεὸς
καὶ κύριος τῶν ὅλων, οὐκ ἀργυροῦν δὴ ποδονιπτήρα περιφέρων ἀπ'
10 οὐρανοῦ. Καὶ τὴν Σαμαρίτην ἥτις πιεῖν σκεύει κεραμεῶ | τοῦ φρέατος 2 P fol. 77^v
ἀνιμῶσαν, οὐκ ἐπιζητῶν τὸ βασιλικὸν χρυσίον, σβεννύναι δὲ τὸ δίψος
εὐκόλως διδάσκων· σκοπὸν γὰρ τὴν χρεῖαν ἐτίθετο, οὐ τὴν ἀπειρα-
γαθίαν. Ἦσθιεν δὲ καὶ ἔπινεν παρὰ τὰς εὐωχίας οὐ γῆς ἐξορύττων
μέταλλα, οὐδὲ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, τουτέστιν ἰοῦ, προσόξουσιν σκευ-
15 αρίοις χρώμενος, οἷον ἀναπνεῖ τῆς τετυφωμένης ὕλης [ὁ ἰός].

Καθόλου γὰρ καὶ τὰς τροφὰς καὶ τὰς ἐσθῆτας καὶ τὰ σκεύη καὶ 3
τᾶλλα πάντα τὰ κατὰ τὸν οἶκον συλλήβδην λέγω ἀκόλουθα εἶναι ταῖς
ἐνστάσεσιν τοῦ Χριστιανοῦ δεῖ, κατὰ τὸ πρόσφορον οἰκειούμενα τῷ
προσώπῳ, τῇ ἡλικίᾳ, τῇ ἐπιτηδεύσει, τῷ καιρῷ. Ἐνὸς γὰρ ὄντας θε-
20 ράποντας θεοῦ χρὴ καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς ἐπιπλα ἑνὸς
ἐπιδείκνυσθαι σύμβολα βίου καλοῦ, καὶ τὸν καθ' ἓνα τῶν ἀνθρώπων
ἀδιακρίτῳ πίστει, τῇ μονοπροσώπῳ ταύτῃ ἐνστάσει, τὰ ἐξῆς ἀκόλουθα
καὶ σύμφωνα τῇ διαθέσει τῇ μιᾷ φαίνεσθαι ποιοῦντα. Ἄ δὲ καὶ κτώ- 4
μεθα μὴ χαλεπῶς καὶ χρώμενοι εὐκόλως ἐπαινοῦμεν καὶ φυλάττομεν
25 ῥαδίως καὶ κοινωνοῦμεν εὐκόλως αὐτῶν, (ἀμείνω). Ἀμείνω δὴ τὰ χρή-
σιμα, βελτίῳ δὲ δῆπουθεν τὰ εὐτελέστερα τῶν πλουσίων. Τὸ δὲ ὅλον 5
ὁ πλοῦτος οὐκ ὀρθῶς κυβερνῶμενος ἀκρόπολὶς ἐστὶ κακίας, περὶ ὃν

1–5 cf. Muson. 20, p. 110.8–12 Καὶ σπουδάζεται ταῦτα πάντα, τοῦ μὲν σκίμποδος οὐδὲν κακίῳ παρεχομένου κατάκλισιν ἡμῖν τῆς ἀργυρᾶς ἢ τῆς ἐλεφαντίνης κλίνης, τῆς δὲ σισύρας ἱκανωτάτης οὔσης ὑπεστρωῶσθαι, ὥστε μὴ δεῖσθαι πορφυρίδος ἢ φοινικίδος 6–7 Mt 26:23 7 Mt 14:19 8 Io 13:4–5 10 cf. Io 4:7 10–12 cf. Muson. p. 110.14–111.2 καὶ πίνειν γε νῆ Δία ἐκ κεραμεῶν ποτηρίων παρόν, ἃ τὸ τε δίψος σβεννύνει παραπλησίως πέφυκε τοῖς χρυσοῖς ... 23–25 cf. Muson. p. 111.8–10 ἃ δὲ καὶ κτώμεθα μὴ χαλεπῶς καὶ χρώμενοι (εὐκόλως) ἐπαινοῦμεν καὶ φυλάττομεν ῥαδίως, ταῦτα ἀμείνω 27 ἀκρόπολὶς ἐστὶ κακίας: cf. 2.39.3; Strom. 7.33.4; Gnom. Vat. 265

1 καί(τοι) scripsi : καὶ P 1–2 τοῦ σκίμποδος ... παρεχομένου Wendland : τοὺς σκίμποδας ... παρεχομένους P 10 σαμαρίτην PM¹ : σαμαρεῖτην M²F 14 μέταλα PM, corr. F 15 ὁ ἰός del. Wilamowitz 17 ἀκόλουθα Staehlin : ἀκόλουθον P 18 οἰκειούμενα Staehlin : οἰκειούμενον P 25 ἀμείνω ex Musonio add. Wendland | δὴ Wendland : δὲ P

ὀφθαλμιῶντες οἱ πολλοὶ οὐκ ἂν ποτε εἰς τὴν βασιλείαν παρεισέλθοιεν τῶν οὐρανῶν, νοσοῦντες μὲν περὶ τὰ κοσμικά, ὑπερηφάνως δὲ ζῶντες διὰ τὰς τρυφάς.

39,1 Χρὴ δὲ προειληφέναι τοὺς ἐπὶ σωτηρίαν σπεύδοντας ὡς ἄρα χρη-
 P fol. 78^r σεως μὲν ἔνεκεν | ἡ πᾶσα ἡμῖν κτίσις, αὐταρκειάς δὲ χάριν ἡ κτήσις, 5
 ἦν καὶ ἐξ ὀλίγων ἂν τις περιποιήσαιο. Μάταιοι γὰρ οἱ δι' ἀπληστίαν
 ἐπ' αὐτοῖς χαίροντες κεμηλίοις· “Ὁ δὲ συνάγων τοὺς μισθοὺς”, φησὶν,
 “συνήγαγεν εἰς δεσμὸν τετρυπημένον.” Οὗτός ἐστιν ὁ συνάγων καὶ
 2 ἀποκλείων τὸν σπόρον καὶ ἐλαττούμενος, ὁ μηδενὶ μεταδιδούς. Χλευή
 δὲ καὶ γέλως πλατὺς οὐροδόχας ἀργυρᾶς καὶ ἀμίδας ὑέλᾳς ἐπιφέρει- 10
 σθαι τοὺς ἄνδρας, καθάπερ ἐπάγονται τοὺς συμβούλους τοὺς ἑαυτῶν,
 καὶ τὰς πλουτούσας ὡσαύτως ἀλόγως γυναικας χρυσοῦ ποιεῖσθαι τῶν
 ἐκκρίσεων τὰ ἐκδοχεῖα, ὡς μὴδὲ ἀποτρίψασθαι ἐξὸν ταῖς πλουσίαις
 μὴ τετυφωμένους· ἡῤῥάμην δ' ἂν αὐτοῖς παρ' ὅλον τὸν βίον σκυβά-
 3 λων ἄξιον κρίνεσθαι τὸ χρυσίον. Νυνὶ δὲ ἡ ἀκρόπολις τῆς κακίας ἡ 15
 φιλαργυρία εὖρηται, ἦν ὁ ἀπόστολος ῥίζαν ἀπάντων εἶναι τῶν κακῶν
 φησὶν, “ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν τῆς πίστεως καὶ ἑαυτοὺς
 4 περιέπειραν ὀδύναις πολλαῖς”. Πλοῦτος δὲ ἄριστος ἡ τῶν ἐπιθυμιῶν
 πενία καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη ἡ ἀληθής, οὐ τὸ ἐπὶ πλούτῳ μεγαλο-
 φρονεῖν, τούτου δὲ καταφρονεῖν· τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς σκεύεσι μεγαλυνχεῖν 20
 αἰσχρὸν κοιμῆ. Οὐ γὰρ σπουδάζειν ἔτι περὶ τούτων πάνυ δίκαιον,
 ἃ καὶ ἐξ ἀγορᾶς τῷ βουλομένῳ ἔξεστιν ὠνήσασθαι, σοφία δὲ οὐκ
 ὠνητὴ νομίσματι γηῖνῳ οὐδ' ἐν ἀγορᾷ, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πιπράσκειται
 καὶ πιπράσκειται νομίσματι δικαίῳ, τῷ λόγῳ τῷ ἀφθάρτῳ, τῷ βασιλικῷ
 P fol. 78^v χρυσίῳ. | 25

4. Πῶς χρὴ περὶ τὰς ἐστιάσεις ἀνίσσθαι

40,1 Ἀπέστω δὲ ἡμῖν τῆς λογικῆς εὐωχίας ὁ κῶμος, ἀλλὰ καὶ αἱ παννυχίδες
 αἱ μάταιοι ἐπὶ παροινία κομῶσαι· ὁ μὲν γὰρ ἐστί μεθυστικός [αὐλὸς]
 S 71 ἄλυσ, ἐρωτικῆς σχεδιαστῆς ἀδημονίας, ὁ κῶμος· | ἔρως δὲ καὶ μέθη, τὰ

1–2 cf. Mt 19:23 7–8 Aggaeus 1:6 8–9 cf. Prov. 11:24 14–15 cf. Phil 3:8
 17–18 1 Tim 6:10 18–19 Io. Dam. *Sacr. parall.* Fr. 189 Holl. Cf. Stob. 3.17.30;
Gnom. Vat. 463 27–93.8 συμπόσιον: cf. Isid. Pelus. *Ep.* 1.456

4 σωτηρίαν Muenzel : σωτηρία P 5 κτίσις P : κτήσις MF | κτήσις : χρησίς Potter
 12 ὡσαύτως scripsi : ταύτας P 13 ἐκκρίσεων P²F : ἐκρίσεων P¹M 14 αὐτοῖς
 P : αὐταῖς Schwartz 28 αὐλὸς del. Dindorf (in *Th. L. Gr.*, s.v. σχεδιαστῆς)
 29 σχεδιαστῆς Valckenaer : σχεδίας τῆς P

ἀλόγιστα πάθη, μακρὰν ἀπώκισται τοῦ ἡμεδαποῦ χοροῦ· σύγκωμος
 δὲ παροινία τίς ἐστίν ἢ παννυχίς [δὲ] ἐπὶ πότῳ, μέθης ἐκκλητικὴ καὶ
 συνουσίας ἐρεθιστικὴ, τόλμα αἰσχροποιός. Οἱ δὲ ἐν αὐλοῖς καὶ ψάλτη- 2
 ρίοις καὶ χοροῖς καὶ ὀρχήμασιν καὶ κροτ(άλ)οις Αἰγυπτίων καὶ τοιαύ-
 5 ταις ῥαθυμίαις σάλοι ἄτακτοι καὶ ἀπρεπεῖς καὶ ἀπαίδευτοι κομιδῇ γί-
 γνουντο ἂν κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις ἐξηχούμενοι καὶ τοῖς τῆς ἀπάτης
 ὀργάνοις περιψοφούμενοι· ἀτεχνῶς γάρ, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, θέατρον μέθης
 τὸ τοιοῦτον γίνεται συμπόσιον. “Αποθεμένους γὰρ ἡμᾶς τὰ ἔργα τοῦ 3
 σκότους ἐνδύσασθαι τὰ ὄπλα τοῦ φωτός” ἀξιοῖ ὁ ἀπόστολος, “ὥς ἐν
 10 ἡμέρᾳ εὐσημιόνως περιπατοῦντας, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις
 καὶ ἀσελγείαις” σχολάζοντας.

Σύριγξ μὲν οὖν ποιμέσιν ἀπονενεμήσθω, αὐλὸς δὲ ἀνθρώποις δεισι- 41,1
 δαίμοσιν εἰς εἰδωλολατρείας σπεύδουσιν. Καὶ γὰρ ὥς ἀληθῶς ἀπο-
 πεμπτέα τὰ ὄργανα ταῦτα νηφαλίου συμποσίου, θηρίοις μᾶλλον ἢ
 15 ἀνθρώποις κατάλληλα καὶ ἀνθρώπων τοῖς ἀλογωτέροις. Τὰς μὲν γὰρ 2
 ἐλάφους ταῖς σύριγξι κηλεῖσθαι παρειλήφαμεν καὶ ἐπὶ τὰς ποδάγρας
 πρὸς τῶν κυνηγῶν θηρευομένας ἄγεσθαι τῷ μέλει, ταῖς δὲ ἵπποις μι-
 γνυμέναις οἷον ὑμέναιος ἐπαυλεῖται νόμος αὐλωδίας· ἱππόθορον τοῦ- P fol. 79^r
 20 τον κεκλήκασιν οἱ μουσικοί. Πᾶσαν δὲ ἀπαξαπλῶς ἀνελεύθερον ὄψιν 3
 τε καὶ ἀκοὴν καὶ συνελόντι φάναι αἰσθησιν ἀκρασίας αἰσχροάν, τὴν
 ὥς ἀληθῶς ἀναισθησίαν, ἐκκοπτέον εὖ μάλα, τὴν ἐν ὄμμασιν καὶ ἐν
 ὠσὶν γαργαλίζουσιν καὶ ἀποθηλύνουσιν ἡδονὴν εὐλαβουμένου. Με-
 λῶν γάρ τοι κατεαγόντων καὶ ῥυθμῶν γοερῶν τῆς μουσικῆς τῆς Καρικῆς
 αἱ ποικίλαι φαρμακεῖαι διαφθείρουσιν τοὺς τρόπους, ἀκολάστῳ καὶ
 25 κακοτέχνῳ μουσικῇ εἰς πάθος ὑποσύρουνται.

Τοῦ κώμου τούτου τὴν λειτουργίαν τὴν θεϊκὴν διαχωρίζον ψάλλει 4
 τὸ πνεῦμα· “Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ᾗχῳ σάλπιγγος”· καὶ γὰρ ἐν ᾗχῳ σάλ-

8–11 *Rom* 13:12–13 12 cf. *Plat. Res publ.* 3, 399d8 15–19 cf. *Plut. Quaest. Conviv.* 704 F Ὁρῶμεν γὰρ ὅτι καὶ μουσικῇ πολλὰ κηλεῖται τῶν ἀλόγων, ὥσπερ ἔλαφοι σύριγξιν· ἵπποις δὲ μιγνυμέναις ἐπαυλεῖται νόμος, ὃν ἱππόθορον ὀνομάζουσιν; *Coniug. praec.* 138 B; *Porph. De abstin.* 3, 22 21–22 cf. *Plut. Quaest. Conviv.* 705 E δεῖ δὲ καὶ τὴν ἐν ὄμμασιν καὶ ἐν ὠσὶ γαργαλίζουσιν μαλακίαν καὶ ἡδυπάθειαν φοβεῖσθαι; 706 A Διὸ δεῖ μάλιστα ταύτας εὐλαβεῖσθαι τὰς ἡδονάς 22–23 cf. *Aristoph. Ranae* 1302; *Plat. Legg.* 7, 800e2 27–94.12 *Ps* 150:3–6 27–94.1 cf. *1 Cor* 15:52

2 παροινία τίς ἐστίν Wilamowitz : παροδία τίς ἐστίν. παροινία (corr. ex. -ία) P¹MF | δὲ del. Wilamowitz 3 οἱ Muenzel : εἰ P 4 κροτάλοις Schwartz : κρότοις P 5 σάλοι Schwartz : ἄλφοι P¹ | ἄτακτοι Markland : ἀτάκτοις P 9 ἐνδύσασθαι P²M : ἐνδύσασθε P¹ 19 inter μουσικοί et πᾶσαν inserunt PM πᾶσαν δὲ ἀκρασίαν ἀνελεύθερον ὄψιν τε καὶ ἀκοὴν καὶ συνελόντι φάναι αἰσθησιν αἰσχροάν ἀναισθησίας ἐκκοπτέον | post δὲ add. εἶναι P¹, sed expunxit 20 αἰσχροάν del. Wilamowitz 21 ἐκκοπτέον P¹ac : -τέαν P¹pcM 26 post λειτουργίαν addit δὲ P¹

πηγος ἀναστήσει τοὺς νεκροὺς· “αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ”, ὅτι ἡ
 γλῶττα τὸ ψαλτήριον κυρίου· “καὶ ἐν κιθάρᾳ αἰνεῖτε αὐτόν”· κιθάρα
 νοεῖσθω τὸ στόμα, οἶονει πλήκτρῳ κρουόμενον τῷ πνεύματι· “ἐν τυμ-
 5 πάνῳ καὶ χορῷ αἰνεῖτε αὐτόν”· τὴν ἐκκλησίαν λέγει τὴν μελετήσασαν
 τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάστασιν ἐν ἡχοῦντι τῷ δέσματι· “ἐν χορδαῖς καὶ ὄρ- 5
 γάνῳ αἰνεῖτε αὐτόν”· ὄργανον τὸ σῶμα λέγει τὸ ἡμέτερον καὶ χορδὰς
 τὰ νεῦρα αὐτοῦ, δι’ ὧν ἐναρμόνιον εἴληφε τὴν τάσιν, καὶ κρουόμενον
 τῷ πνεύματι τοὺς φθόγγους ἀποδίδωσι τοὺς ἀνθρωπίνους· “αἰνεῖτε
 αὐτόν ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ”· κύμβαλον τοῦ στόματος τὴν γλῶτταν
 P fol. 79^v 42,1 λέγει, ἡ τοῖς | κρουομένοις ἐπιχειρεῖ χεῖρσιν. Διὰ τοῦτο ἐπεφώνησεν τῇ 10
 ἀνθρωπότητι “πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν κύριον”, ὅτι πᾶσαν, ἣν ἐποίη-
 σεν, ἐπεσκέψατο πνοήν. Εἰρηνικὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς ὄργανον ὁ ἀνθρω-
 πός ἐστιν, τὰ δ’ ἄλλα ἣν πολυπραγμονῇ τις, ὄργανα εὐρήσει πολεμικά,
 ἢ τὰς ἐπιθυμίας ἐκφλέγοντα ἢ τοὺς ἔρωτας ἐκκαίοντα ἢ ἐξαγριαίνοντα
 2 τοὺς θυμούς. Χρῶνται γοῦν παρὰ τοὺς πολέμους αὐτῶν Τυρθηνοὶ μὲν 15
 τῇ σάλπιγγι, σύριγγι δὲ Ἀρκάδες, Σικελοὶ δὲ πηκτίσιν καὶ Κρητὲς λύρα
 καὶ Λακεδαιμόνιοι αὐλῷ καὶ κέρατι Θρᾶκες καὶ Αἰγύπτιοι τυμπάνῳ
 3 καὶ Ἀραβες κυμβάλῳ· ἐνὶ δὲ ἅρᾳ ὄργάνῳ, τῷ λόγῳ μόνῳ τῷ εἰρηνικῷ,
 ἡμεῖς κεχρήμεθα, ᾧ γεραίρομεν τὸν θεόν, οὐκ ἐτι τῷ ψαλτηρίῳ τῷ πα-
 λαιῷ καὶ τῇ σάλπιγγι καὶ τυμπάνῳ καὶ αὐλῷ (καὶ χορδαῖς), οἷς ἔθος 20
 ἦν τοὺς ἐν πολέμῳ ἀσκητὰς καὶ τοῦ θεοῦ καταπεφρονηκότας φόβου
 ἀνὰ τὰς πανηγύρεις [χορδαῖς] συγχρῆσθαι, ὡς δὴ τὸ ἔκλυτον αὐτῶν
 τοῦ φρονήματος διὰ τῶν τοιούτων ἐπανίστασθαι ῥυθμῶν.
 43,1 Ὡς δὲ ἡμῶν ἢ παρὰ πότον φιλοφροσύνη διττὴ κατὰ τὸν νόμον·
 εἰ γὰρ “ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου”, ἔπειτα “τὸν πλησίον σου”, 25
 προτέρα μὲν ἢ εἰς θεὸν δι’ εὐχαριστίας καὶ ψαλμωδίας γενέσθω φιλο-
 φροσύνη, δευτέρα δὲ (ἢ) εἰς τὸν πλησίον διὰ τῆς ὁμιλίας τῆς σεμνῆς·
 “ὁ γὰρ λόγος ὁ τοῦ κυρίου ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν πλουσίως”, ὁ ἀπόστολος
 2 φησιν. Ὁ δὲ λόγος οὗτος συναρμόζεται καὶ συσχηματίζεται καιροῖς,
 P fol. 80^r προσώποις, τόποις, συμ|ποτικὸς δὲ ἐστὶ νῦν· ἐπιφέρει γὰρ ὁ ἀπόστολος 30
 πάλιν· “ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ψαλ-
 μοῖς, ὕμνοις, ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν τῇ χάριτι, ᾄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ
 ὑμῶν τῷ θεῷ· καὶ πᾶν ὅ τι ἂν ποιῆτε ἢ ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα

12–13 cf. 2.32.1 et 3 25 Mt 22:37 et 39 28 Col 3:16 31–95.1 Col 3:16–17

8–9 αἰνεῖτε αὐτόν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις (Ps 150:5a) om. Clemens 14 ἡ¹ Wila-
 mowitz : εἰς P 15 τυρθηνοὶ P 20 καὶ χορδαῖς addidi ex Ps 150:4, cf. v. 20
 22 ἀνά Staehlin : ἅμα P | χορδαῖς scripsit et delevit Staehlin : χοραῖσις P¹ (sed
 expunxit -α-) 27 ἢ F : om. PM 33 πᾶν Staehlin ex NT : πάλιν P

ἐν ὀνόματι κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ.”
 Οὗτος ἡμῶν ὁ κῶμος ὁ εὐχάριστος· καὶ πρὸς κιθάραν ἐθηκελῆσης ἢ 3
 λύραν ἄδειν τε καὶ ψάλλειν, μῶμος οὐκ ἔστιν, Ἑβραῖον μιμήσῃ δίκαιον
 βασιλέα εὐχάριστον τῷ θεῷ. “Αγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν τῷ κυρίῳ, τοῖς
 5 εὐθέσι πρέπει αἰνεσις”, φησὶν ἡ προφητεία· “ἐξομολογεῖσθε τῷ κυρίῳ
 ἐν κιθάρα, ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ, ᾗσατε αὐτῷ ᾠσμα
 καινόν.” Καὶ μή τι τὸ δεκάχορδον ψαλτήριον τὸν λόγον τὸν Ἰησοῦν
 μηνύει, τῷ στοιχείῳ τῆς δεκάδος φανερούμενον.

Ὡς δὲ ἀρμόδιον πρὶν ἡμᾶς μεταλαβεῖν τροφῆς τῶν συμπάντων εὐ- 44,1
 10 λογεῖν τὸν ποιητὴν, οὕτως καὶ παρὰ πότον καθήκει ψάλλειν αὐτῷ
 τῶν αὐτοῦ μεταλαμβάνοντας κτισμάτων· καὶ γὰρ ὁ ψαλμὸς ἐμμελὴς
 ἔστιν εὐλογία καὶ σῶφρων· “ᾠδὴν πνευματικὴν” ὁ ἀπόστολος εἰρηκε
 τὸν ψαλμόν. Ἐπὶ πᾶσιν τε πρὶν ὕπνου λαχεῖν εὐχαριστεῖν ὅσιον τῷ 2
 θεῷ τῆς αὐτοῦ χάριτος καὶ φιλανθρωπίας ἀπολαύσαντας, ὥς καὶ ἐπὶ
 15 τὸν ὕπνον ἰέναι ἡμᾶς ἐνθέως. “Καὶ ἐξομολογήσασθε αὐτῷ ἐν ᾠδαῖς
 χελέων”, φησὶν, | “ὅτι ἐν προστάγματι αὐτοῦ πᾶσα εὐδοκία γίνεται, S 72
 καὶ οὐκ ἔστιν ἐλάττωσις εἰς τὸ σωτήριον αὐτοῦ.” Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πα- 3
 λαιοῖς Ἑλλήσι παρὰ τὰς συμποτικὰς εὐωχίας καὶ τὰς ἐπιψευκαζούσας P fol. 80v
 κύλικας Ἑβραϊκῶν κατ’ εἰκόνα ψαλμῶν ᾠσμα τὸ καλούμενον σχολιὸν
 20 ἦδeto, κοινῶς ἀπάντων μιᾷ φωνῇ παιανιζόντων, ἔσθ’ ὅτε δὲ καὶ ἐν
 μέρει περιελιπτόντων τὰς προπώσεις τῆς ᾠδῆς· οἱ δὲ μουσικώτεροι αὐ-
 τῶν καὶ πρὸς λύραν ἦδον. Ἀλλ’ αἱ μὲν ἐρωτικά μακρὰν ἐρρόντων 4
 ᾠδαί, ὕμνοι δὲ ἔστων τοῦ θεοῦ αἱ ᾠδαί. “Αἰνεσάτωσαν”, φησὶν, “τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ ἐν χορῷ, ἐν τυμπάνῳ καὶ ψαλτηρίῳ ψαλάτωσαν αὐτῷ.”
 25 Καὶ τίς ὁ ψάλλων χορὸς, αὐτό σοι διηγήσεται τὸ πνεῦμα. “Ἡ αἰνε-
 σις αὐτοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ὁσίων, ἀγαλλιᾶσθωσαν ἐπὶ τῷ βασιλεῖ αὐτῶν.”
 Καὶ πάλιν ἐπιφέρει· “ὅτι εὐδοκεῖ κύριος ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ.” Καὶ γὰρ 5
 ἀρμονίας παραδεκτέον τὰς σῶφρονας, ἀπωτάτω ὅτι μάλιστα ἐλαύν-
 οντας τῆς ἐρρωμένης ἡμῶν διανοίας τὰς ὑγρὰς ὄντως ἀρμονίας, αἱ
 30 περὶ τὰς καμπὰς τῶν φθόγγων κακοτεχνοῦσαι εἰς θρύψιν καὶ βωμολο-
 χίαν ἐκδαιατῶνται· τὰ δὲ αὐστηρὰ καὶ σωφρονικὰ μέλη ἀποτάσσεται

4–7 Ps 32:1–3 7–8 cf. 3.89.1; Strom. 6.145.7 9–10 Ὡς ... αὐτῷ: *Sacra parall.*
 Fr. 190 Holl 12 Ephes 5:19; Col 3:16 15–17 Sir 39:15 et 18 20–22 cf.
 Plut. *Quaest. conviv.* 615 B πρῶτον μὲν ἦδον ᾠδὴν τοῦ θεοῦ κοινῶς, ἅπαντες μιᾷ
 φωνῇ παιανίζοντες, δευτέρου δ’ ἐφεξῆς ἐκάστῳ μυροῖνης παραδιδδομένης, ... ἐπὶ δὲ
 τούτῳ λύρας περιφερομένης ὁ μὲν πεπαιδευμένος ἐλάμβανε καὶ ἦδεν ἀρμοζόμενος
 23–27 Ps 149:3, 1–2 et 4

4 εὐχαριστοῦντα F in mg : εὐχαριστῶν Markland 15 ἐξομολογήσασθαι P, corr.
 Sylburg 20 μιᾷ Doehner (*Quaest. Plut.* 3, p. 38) : ᾠμα P 28 ἀπωτάτω P¹F :
 ἀποτάτω P²M

ταῖς τῆς μέθης ἀγερωχαίαις. Καταλειπτέον οὖν τὰς χρωματικὰς ἀρμονίας ταῖς ἀχρώμοις παροινίαις καὶ τῇ ἀνθοφοροῦσῃ καὶ ἐταιρούσῃ μουσικῇ.

5. Περὶ γέλωτος

- 45,1 Μιμηλοὺς δὲ ἀνθρώπους γελοίων, μᾶλλον δὲ καταγελάστων παθῶν, 5
τῆς ἡμετέρας ἐξελαστέον πολιτείας. Πάντων γὰρ τῶν λόγων ἀπὸ δι-
ανοίας καὶ ἡθους ῥεόντων οὐχ οἷόν τέ ἐστι γελοίους τινὰς προέσθαι
λόγους, μὴ οὐχὶ ἀπὸ γελοίου ἡθους φερομένους. Τὸ γὰρ “οὐκ ἔστι
P fol. 81^r δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σα|πρὸν οὐδὲ μὴν δένδρον σαπρὸν ποι-
οῦν καρπὸν καλόν” κἀνταῦθ’ (ἄν) ἀρμόσαι· καρπὸς (γὰρ) διανοίας 10
2 ὁ λόγος ἐστίν. Εἰ τοίνυν τοὺς γελωτοποιοὺς ἐξοικιστέον τῆς ἡμεδα-
πῆς πολιτείας, πολλοῦ γε καὶ δεῖ ἡμῖν αὐτοῖς ἐπιτρέπειν γελωτοποιεῖν.
Ἄτοπον γάρ, ὣν ἀκροατὰς γενέσθαι κεκώλυται, τούτων εὐρίσκεσθαι
μιμητάς· πολλῷ δὲ ἔτι ἀτοπώτερον γελοῖον αὐτὸν σπουδάζειν γενέ-
3 σθαι, τουτέστιν ἐφύβριστον καὶ καταγέλαστον. Εἰ γὰρ γελοίως σχη- 15
ματισθῆναι, καθάπερ ἐν ταῖς πομπαῖς ὀρῶνται τινες, οὐκ ἂν ὑπομεί-
ναμεν, πῶς ἂν εἰκότως τὸν ἐντὸς ἀνθρώπον ἐπὶ τὸ γελοιότερον σχη-
4 ματιζόμενον ἀνασχόιμεθα; Καὶ εἰ τὸ πρόσωπον οὐκ ἂν ἐκόντες ἐπὶ τὸ
γελοιότερον μεταστρέψαμέν [ἄν] ποτε, [καί] πῶς ἂν κατὰ τοὺς λόγους
ἐπιτηδεύσαιμεν εἶναι τε καὶ φαίνεσθαι γελοῖοι, τὸ τιμώτερον πάντων 20
τῶν ἐν ἀνθρώποις κτημάτων καταμωκώμενοι, τὸν λόγον; Χλεῦη μὲν
οὖν ἐπιτηδεύειν ταῦτα, ἐπεὶ μὴδὲ ὁ τῶν γελοίων λόγος [τοῖος] ἀκροά-
σεως ἄξιος, διὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἐπὶ τὰ αἰσχροῦ τῶν ἔργων ἐθίζων·
χαριεντιστέον γε, οὐ γελωτοποιητέον.
46,1 Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν γέλωτα ἐπιστομιστέον. Καὶ γὰρ αὖ καὶ αὐ- 25
τὸς ὃν μὲν δεῖ τρόπον ἐξαγόμενος ἐμφαίνει κοσμιότητα, μὴ ταύτῃ δὲ
χωρῶν ἀκολασίαν ἐνδείκνυται. Ἀπλῶς γὰρ ὅποσα φυσικὰ τοῖς ἀνθρώ-
ποις ἐστίν, ταῦτα οὐκ ἀναιρεῖν ἐξ αὐτῶν δεῖ, μᾶλλον δὲ μέτρον αὐτοῖς

5-8 φερομένους: *Sacra parall.* Fr. 191 Holl 5-6 πολιτείας: *Flor. Monac.* 429 (f. 85^v)
8-10 Lc 6:43 11-15 Εἰ τοίνυν ... γενέσθαι: *Sacra parall.* Fr. 191 Holl 11-12 τοὺς
γελωτοποιοὺς ... πολιτείας: *Flor. Monac.* 16 cf. 2.35.4 25-27 καὶ αὐτὸν ...
ἐνδείκνυται: *Sacra parall.* Fr. 192 Holl 27-97.1 cf. Cic. *De offic.* 1.110

1 καταλειπτέον P² : -ληπτέον P¹ 5 μιμηλοὺς P : μιμητὰς *Sacra parall.* et *Flor.*
7 προεῖσθαι *Sacra parall.* 10 κἀνταῦθ’ (ἄν) Schwartz : κἀνταῦθα P | γὰρ addidi,
post διανοίας add. γὰρ iam M² 12 μὴ γελωτοποιεῖν *Sacra parall.* 18 εἰ et οὐκ
ἂν Wilamowitz : εἰ et οὐκουν P 19 ἄν et καὶ del. Wilamowitz 22 τοῖος del.
Wilamowitz 26 δεῖ M²F² : δὴ PM¹F¹ et *Sacra parall.*

καὶ καιρὸν ἐπιτιθέναι πρέποντα. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ γελαστικὸν ζῶν ὁ 2
 ἄνθρωπος γελαστέον τὰ πάντα, ἐπειδὴ οὐδὲ ὁ ἵππος χρεμετιστικὸς ὢν
 χρεμετίζει τὰ | πάντα· ὥς δὲ ζῶα λογικὰ σφᾶς αὐτοὺς ἄρμοστέον εὐ- P fol. 81^v
 κράτως, τὸ αὐστηρὸν τῆς σπουδῆς ἡμῶν καὶ τὸ ὑπέρτονον χαλῶντας
 5 ἐμμελῶς, οὐκ ἐκλύοντας ἐκμελῶς. Ἡ μὲν γὰρ καθ' ἁρμονίαν τοῦ προσ- 3
 ὤπου, καθάπερ ὄργανου, κόσμιος ἄνεσις μειδίαμα κέκληται (διάχυσις
 οὕτως ἀνακλᾶται κατὰ πρόσωπον)· σωφρονούντων ὁ γέλως (οὔτος)
 ἢ δὲ ἐκμελῆς τοῦ προσώπου ἔκλυσις, εἰ μὲν ἐπὶ γυναικῶν γίνοιτο, κι-
 χλισμὸς προσαγορεύεται, γέλως δὲ ἐστὶ πορνικός, εἰ δὲ ἐπὶ ἀνδρῶν,
 10 καγχασμός· γέλως ἐστὶν οὔτος μνηστηριώδης κάξυβρίζων· “Μωρὸς δὲ 4
 ἐν γέλῳτι ἀνυψοῖ φωνὴν αὐτοῦ”, φησὶν ἡ γραφή, “ἀνὴρ δὲ πανοῦρ- 4
 γος μόγις ἡσυχῇ μειδιάσει.” Φρόνιμον λέγει τὸν πανοῦργον νῦν, τὸν
 ἐναντίως τῷ μωρῷ διακείμενον.

Ἄλλ' οὐδ' ἐμπαλιν εἶναι δεῖ σκυθρωπόν, ἀλλὰ σύννουν· ἀποδέχομαι 47,1
 15 γὰρ εὖ μάλα ἐκεῖνον [προσώποις μειδιῶντα] ὃς ἐφαίνετο

μειδιῶν βλοσυροῖσι προσώπασι

[τὸν τοῖς βλοσυροῖς]· “ἦττον” γὰρ “ἂν καταγέλαστος ὁ γέλως αὐτῷ
 εἶη”. Χρὴ καὶ τὸ μειδίαμα παιδαγωγεῖσθαι, καὶ εἰ μὲν ἐπ' αἰσχροῖς 2
 εἶη, ἐρυθριῶντας μᾶλλον ἢ μειδιῶντας φαίνεσθαι, μὴ συνήδεσθαι διὰ
 20 συμπάθειαν δοκῶμεν· εἰ δὲ ἐπὶ λυπηροῖς, κατηφεστέρους ἀρμόζει βλέ-
 πεσθαι ἢ ἐφήδεσθαι δοκεῖν· τὸ μὲν γὰρ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ τεκμή-
 ριον, τὸ δὲ ὁμότητος ὑπόληψιν ἐνδείκνυται. Οὔτε γὰρ αἰεὶ γελαστέον 3
 (ἄμετρον γάρ), οὔτε πρεσβυτέρων ἢ τινων ἐτέρων ἐντροπῆς ἀξίων πα-
 ρόντων, εἰ μὴ ἄρα τι αὐτοὶ εἰς τὸ διαχέαι ἡμᾶς χαριεντίζαντο, οὔτε | P fol. 82^r
 25 μὴν πρὸς τοὺς τυχόντας γελαστέον οὐδ' ἐν παντί τόπῳ οὐδὲ μὴν πᾶ-
 σιν οὐδὲ ἐπὶ πᾶσιν. Μάλιστα γὰρ μειρακίοις καὶ γυναιξὶν ὄλισθος εἰς
 διαβολὰς ὁ γέλως ἐστίν.

Τὸ δὲ καὶ φαίνεσθαι καταπληκτικὸν πόρρωθεν τῶν πειρώντων ἐστὶ 48,1
 φυγαδευτικόν· δυνατὴ γὰρ ἀποκρούσασθαι τῆς ἀσελγείας τὰς προσ- S 73

1–2 cf. *Strom.* 8.21.1; Aristot. *De anim. part.* Γ 10, 673a8 μόνον γελᾷ τῶν ζώων
 ἄνθρωπος; Iambl. *Protr* 21 (p. 147.7 des Places) 3–5 ὥς δὲ ζῶα ... ἐκμελῶς; *Sacra*
parall. Fr. 193 Holl 6–7 cf. *Sexti Sent.* 280 10 cf. *Odys.* 18.100 10–12 *Sir* 21:20
 16 *Iliad.* 7.212 17–18 Plat. *Res publ.* 7, 518b3

4 χαλῶντας P : ἀνιέντας καὶ διαχέοντας *Sacra parall.* 6 κέκληται (καί) Muenzel 7
 ἀνακλᾶται Staehlin : ἀνακέκληται P | κατὰ Muenzel, Mayor : καὶ P | οὔτος addidi
 (cf. v. 10) 8–9 κιχλισμός P^{2s}.³ : κιχλασμός P¹MF 15 προσώποις μειδιῶντα secl.
 Petavius (ad Synes. p. 90) 17 τὸν τοῖς βλοσυροῖς secl. Petavius (ad Synes. p. 90)
 20 κατηφεστερον Wilamowitz 20–21 βλέπειν Wilamowitz 21 ἀνθρωπίνου
 Arcerius : ἀνθρώπινον οὐ P 28 πειρώντων Cobet : περιόντων P

βολάς κἄν ἐκ μόνης τῆς προσόψεως ἢ σεμνότης· πάντας δέ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοὺς ἀνοήτους ὁ οἶνος

καὶ θ' ἀπαλὸν γελάσαι καὶ ὀρχήσασθαι ἀνώγει,

2 εἰς μαλακίαν ἐκτρέπων τὸ ἀνδρόγυνον ἦθος. Καὶ σκοπεῖν δεῖ πῶς ἐντεῦθεν ἢ παρρησία τὴν ἀκοσμίαν εἰς αἰσχρολογίαν αὖξει· 5

καὶ τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ <τ'> ἄρρητον ἄμεινον.

3 Μάλιστα γοῦν ἐν οἴνῳ καθορᾶσθαι τὰ ἦθη τῶν ὑπούλων συμβέβηκεν, τῆς ὑποκρίσεως ἀπογυμνούμενα διὰ τὴν ἀνελεύθερον παρρησίαν τῆς παροινίας, δι' ἣν κατακοιμίζεται μὲν ὁ λόγος ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ κερηβα- 10 ρήσας τῇ μέτῃ, τὰ δὲ ἐκτράπελα ἐπεγείρεται πάθη καταδυναστεύοντα τῆς ἀσθενείας τοῦ λογισμοῦ.

6. Περὶ αἰσχρολογίας

49,1 Αἰσχρολογίας δὲ παντελῶς αὐτοῖς τε ἡμῖν ἀφεκτέον καὶ τοὺς χρω- μένους αὐτῇ ἐπιστομιστέον καὶ ὅψει δρμυντέρῳ καὶ προσώπου ἀπο- στροφῇ καὶ τῷ ἀπομυκτ(ηρ)ισμῷ καλουμένῳ, πολλάκις δὲ καὶ λόγῳ 15 τραχυτέρῳ. “Τὰ γὰρ ἐξιόντα”, φησὶν, “ἐκ τοῦ στόματος κοινοῖ τὸν ἀν- θρωπον”, <καὶ> κοινὸν καὶ ἐθνικὸν καὶ ἀπαίδευτον καὶ ἀσελγῇ δείκνυ- P fol. 82^v 2 σιν αὐτόν, οὐχὶ δὲ ἴδιον καὶ κόσμιον καὶ σώφρονα. | Πρὸς δὲ τὴν ἀκο- ῆν τῶν αἰσchrῶν καὶ τὴν θέαν τῶν ὁμοίως ἐχόντων ὁ θεῖος παιδαγωγὸς κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς παλαίοις τῶν παιδίων, ὡς μὴ τὰ ὅτα θραύοιτο 20 αὐτῶν, τοὺς σώφρονας περιτίθησι λόγους καθάπερ ἀντωτίδας, ὡς μὴ δύνασθαι ἐξιγνεῖσθαι εἰς θραῦσιν τῆς ψυχῆς τὸ κροῦμα τῆς πορνείας· τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς κατευθύνει ἐπὶ τὴν θέαν τῶν καλῶν, ἄμεινον εἶναι λέγων τοῖς ποσὶν ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὀλισθαίνειν.

2–3 et 6 *Odyss.* 14.465–466 et 463 (οἶνος γὰρ ἀνώγει) 7–10 cf. *Plut. Quaest. conviv.* 645 A–B; *Plat. Legg.* 1, 650a 13–16 cf. *Epict. Enchir.* 33.15–16 | τραχυτέρῳ: *Sacra parall.* Fr. 194 *Holl; Flor. Monac.* 429 (f. 77^v) 16–17 *Mt* 15:18 18–21 cf. *Xenocrat.* Fr. 96 *Heinze* ap. *Plut. De audiendo* 38 B Διὸ καὶ Ξενοκράτης τοῖς παισὶ μάλλον ἢ τοῖς ἀθληταῖς ἐκέλευε περιάπτειν ἀμφώπιδας, ὡς ἐκείνων μὲν τὰ ὅτα ταῖς πληγαῖς, τούτων δὲ τοῖς λόγοις τὰ ἦθη διαστρεφόμενων. 23–24 cf. 3.69.3; *Diog. Laert.* 7.26

1 κἄν scripsi : καὶ P 3 ἀνώγει P : ἀνῆκεν Hom. 4 καὶ σκοπεῖν δεῖ in mg add. P² (sed erasit), P³ : in textu MF 6 τ' add P³ 15 ἀπομυκτηρισμῷ *Sacra parall.* : ἀπομυκτισμῷ P 16 τραχυτέρῳ P : θρασυτέρῳ *Sacra parall.* 17 καὶ addidi 18 ἴδιον *Victorius* : ἥδιον P 22 κροῦσμα P¹M, corr. P²

Ταύτην ἀποκρουόμενος τὴν αἰσχρολογίαν ὁ ἀπόστολος “Πᾶς λόγος 50,1
 σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν” φησὶν “μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ’ εἴ τις
 ἀγαθός”. Πάλιν τε αὖ· “Καθὼς πρέπει ἀγίοις, μὴ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν
 αἰσχροτής καὶ μωρολογία ἢ εὐτραπεία, ἃ οὐκ ἀνῆκεν, ἀλλὰ μᾶλλον
 5 εὐχαριστία.” Εἰ δὲ ὁ μωρὸν εἰπὼν τὸν ἀδελφὸν ἔνοχος εἰς κρίσιν, τί 2
 περὶ τοῦ μωρολογοῦντος ἀποφανούμεθα; Ἦ καὶ περὶ τούτου γέγρα-
 πται· “Ὃς ἂν λαλήσῃ λόγον ἀργόν, ἀποδώσει λόγον κυρίῳ ἐν ἡμέρᾳ
 κρίσεως.” Αὐτίς τε· “Ἐκ τοῦ λόγου σου δικαιωθήσῃ” φησὶν, “καὶ ἐκ
 τοῦ λόγου σου καταδικασθήσῃ”. Τίνες οὖν αἱ ἀντωτίδες αἱ σωτήριοι; 3
 10 καὶ τίνες αἱ τῶν ὀλισθηρῶν ὀφθαλμῶν παιδαγωγήσεις; Αἱ μετὰ τῶν δι-
 καίων συναναστροφῇ προλαμβάνουσαι καὶ προεμφράττουςαι τὰ ὦτα
 τοῖς ἀπάγειν τῆς ἀληθείας βουλομένοις.

Φθείρουσιν ἥθη χρηστὴ ὁμιλία κακαί,

4

ἡ ποιητικὴ λέγει. Γενναιότερον δὲ ὁ ἀπόστολος “Γίνεσθε” φησὶν “ἀπο-
 15 στυγοῦντες τὸ πονηρὸν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ” ὁ γὰρ μετὰ τῶν ἁγίων
 ἀναστρεφόμενος ἁγιασθήσεται. |

P fol. 83^r

Πάντῃ οὖν ἀφεκτέον τῶν αἰσchrῶν ἀκουσμάτων καὶ ῥημάτων καὶ 51,1
 θαυμάτων, πολὺ δὲ μᾶλλον ἔργων αἰσchrῶν καθαρευτέον, τοῦτο μὲν ἐν
 ἐπιδείξει καὶ παραγυμνώσει μερῶν τινῶν τοῦ σώματος, ὧν οὐ χρῆ,
 20 τοῦτο δὲ ἐν ταῖς ἐπιθεωρήσει τῶν ἀπορρητοτέρων μερῶν· οὐδὲ γὰρ
 ἠνέσχετο τοῦ δικαίου τὴν γύμνωσιν αἰσchrὰν οὔσαν ἐπιδεῖν σώφρων
 υἱός, ἐσκέπασε δὲ ἡ σωφροσύνη ὃ ἐγύμνωσεν ἡ μέθη, τὸ περιστοπῶν
 τῆς ἀγνοίας παράπτωμα. Καθαρευτέον δὲ οὐδὲν ἦττον κἂν ταῖς προ- 2
 φοραῖς τῶν φωνῶν, αἷς ἄβαστα εἶναι χρῆ τὰ ὦτα τῶν ἐν Χριστῷ πε-
 25 πιστευκότων. Ταύτῃ μοι δοκεῖ ὁ παιδαγωγὸς μὴδὲ φθέγγασθαί τι τῶν
 τῆς ἀσχημοσύνης ἐφίναται ἡμῖν, πόρρωθεν διαβάλλων πρὸς τὴν ἀκολα-
 σίαν. Δεινὸς γὰρ αἰεὶ τὰς ῥίζας τῶν ἁμαρτημάτων ἐκκόπτειν, (ὥς) τὸ
 “οὐ μοιχεύσεις” διὰ τοῦ “οὐκ ἐπιθυμήσεις”· καρπὸς γὰρ τῆς ἐπιθυμίας
 ἡ μοιχεία, τῆς ῥίζης τῆς κακῆς.

1–5 *Ephes* 4:29 et 5:3–4 5 *Mt* 5:22 7–9 *Mt* 12:36–37 13 *Menandri* Fr. 187
 Koerte (*Thais*). Cf. *Strom.* 1.59.4; 1 *Cor* 15:33 14–15 *Rom* 12:9 15–16 cf. *Strom*
 5.52.3; Resch, *Agapha* Log. 18; 1 *Ep. Clem.* 46.2 17–20 Πάντῃ ... ἐπιθεωρήσεις:
Sacra parall. Fr. 195 Holl 17–18 Πάντῃ ... καθαρευτέον: *Flor. Monac.* 429 (f. 77^v)
 20–22 cf. *Gen* 9:23 23–25 Καθαρευτέον ... πεπιστευκότων: *Sacra parall.* Fr. 196
 Holl 28 *Mt* 5:28

7 λόγον¹ P : ῥῆμα NT 11 προσλαμβάνουσαι P^{lac}, corr. P^{lpc} 13 χρηστὰ P
 19 ἐπισειέσει *Sacra parall.* : ἀποδείξει P 23 κἂν Staehlin : καὶ P : ἐν *Sacra*
parall. 24 φωνῶν P : λόγων *Sacra parall.* | αἷς ἄβαστα P : ἡ σάβαστα *Sacra parall.* |
 χρῆ om. *Sacra parall.* | ἐν om. *Sacra parall.* 27 ὥς addidi : οἶον iam Wilamowitz

52,1 Ὅμοίως οὖν κἀνταῦθα ὁ παιδαγωγὸς <πρὸς> τὴν ἀδεᾶ τῶν ὀνο-
μάτων [ὡς] χρῆσιν διαβέβληκεν, τὴν ἀδεᾶ τῆς ἀκολασίας ἐπιμύξιν
ἐκκόπτων. Τὸ γὰρ ἐν τοῖς ὀνόμασιν ἀτακτεῖν μελέτην ἐμποιεῖ τοῦ καὶ
εἰς τὰ ἔργα ἀκοσμεῖν, τὸ δὲ περὶ τὴν φωνὴν σωφρονεῖν ἀσκεῖν ἐστι
2 λαγνείας καρτερεῖν. Διελήφραμεν δὲ βαθυτέρω λόγῳ ὥς ἄρα οὕτε ἐν 5
τοῖς ὀνόμασιν οὐδὲ μὴν ἐν τοῖς συνουσιαστικαῖς μορίοις καὶ τῇ κατὰ
γάμον συμπλοκῇ, καθ' ὧν κεῖται τὰ ὀνόματα τὰ περὶ τὴν συνήθειαν
[οὐ] τετριμμένα, ἢ τοῦ ὄντως αἰσχροῦ προσηγορία τάττεται· οὐδὲ γὰρ
P fol. 83^v γόνυ καὶ κνήμη τὰ μέλη | ταῦτα οὐδὲ μὴν τὰ ἐπ' αὐτοῖς ὀνόματα καὶ
ἢ δι' αὐτῶν ἐνέργεια αἰσχροῦ ἐστίν (μέλη γὰρ καὶ τὰ αἰδοῖα τοῦ ἀν- 10
θρώπου αἰδοῦς, οὐκ αἰσχύνης κατηξιωμένα)· αἰσχρὸν δὲ ἢ παράνομος
αὐτῶν ἐνέργεια, αἰσχους καὶ ὀνειδους διὰ τοῦτο καὶ κολάσεως ἄξια·
μόνον γὰρ τῷ ὄντι αἰσχρὸν ἢ κακία καὶ τὰ κατὰ ταύτην ἐνεργούμενα.
3 Τούτοις δὲ ἀναλόγως αἰσχρολογία εἰκότως ἂν καλοῖτο ἢ περὶ τῶν τῆς
κακίας ἔργων λογοποιῖα· οἷον τὸ περὶ μοιχείας διαλέγεσθαι ἢ παιδερα- 15
στίας καὶ τὰ παραπλήσια. Ναὶ μὴν καὶ τὴν φλύαρον ἀδολεσχίαν κατα-
4 σιγαστέον. “Ἐκ γάρ τοι πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ”, φησί, “ἁμαρτίαν.”
δίκην ἄρα ὑφέξει ἢ γλωσσαργία· “ἔστι γὰρ σιωπῶν εὗρισκόμενος σο-
φός, καὶ ἔστι μισητὸς ἀπὸ πολλῆς λαλιᾶς.” Ἡ<δη> δὲ καὶ αὐτὸς αὐτῷ ὁ
ἀδολέσχης προσκορῆς· “πλεονάζων γὰρ λόγον βδελύττεται τὴν ψυχὴν 20
αὐτοῦ.”

S 74

7. Τίνα χρὴ παραφυλάττεσθαι
τοὺς ἀστείως συμβιῶντας

53,1 Ἀπέστω δέ, ἀπέστω ἡμῶν καὶ τὸ σκώπτειν ὕβρεως προκατάρχον, ἐξ
ὧν ἔριδες καὶ μάχαι καὶ ἔχθραι διοιδαίνουσιν. Ὑβριν δὲ ἔφαμεν μέθης 25
εἶναι διάκονον. Οὐκ ἐκ μόνων δὲ τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ ἐκ λόγων

3-4 Τὸ γὰρ ... ἀκοσμεῖν: *Sacra parall.* Fr. 197 Holl | cf. Plut. *Quaest. conviv.* 707 F; Muson. 26, p. 120.9-10 Hense 4-5 τὸ δὲ περὶ ... καρτερεῖν: *Sacra parall.* Fr. 198 Holl 13 μόνον ... ἐνεργούμενα: *Sacra parall.* Fr. 199 Holl 17 *Prov* 10:19 18-19 *Sir* 20:5 20-21 *Sir* 20:8 25 ἔφαμεν: cf. 2.22.2 et 23.2 26-101.1 cf. Mt 12:37

1 πρὸς add. Schwartz (cf. p. 99.26-27) | ἀδεᾶ Staehlin : ἀδειαν P 2 ὡς del. Staehlin | ἀδεᾶ P² : ἀδέαν P¹ 5 λαγνείας P¹ : αγνείας P³ | καρτερεῖν P¹P³ : καὶ καρτερεῖν P²MF 8 οὐ deleti 10 γὰρ scripsi : δὲ P 18 γλωσσαργία P¹ : -αλγία P³ 19 Ἡ<δη> δὲ scripsi : ἢ δὲ P¹MF : εἰ δὲ P³ in mg : ἦδη iam Hoeschel | αὐτῷ P 20 βδελυχήσεται LXX 20-21 τὴν ψυχὴν αὐτοῦ om. LXX

ἄνθρωπος κρίνεται. “Ἐν συμποσίῳ δέ”, φησί, “μὴ ἐλέγξης τὸν πλη-
 σίον καὶ λόγον ὀνειδισμοῦ μὴ εἴπης αὐτῷ.” Εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα 2
 παραγγέλλεται ἀγίοις συνεῖναι, σκώπτειν τὸν ἅγιον ἁμαρτία· “Ἐκ στό-
 ματος γὰρ ἀφρόνων”, | φησὶν ἡ γραφή, “βακτηρία ὕβρεως”, ἐπιβά- P fol. 84^r
 5 θραν ὕβρεως βακτηρίαν λέγουσα, ἣ ἐπερείδεται καὶ ἐπαναπαύεται ἡ
 ὕβρις. “Ὅθεν ἄγαμαι τὸν ἀπόστολον κἀνταῦθα παραινούντα μὴδὲ τὰ 3
 εὐτράπελα μὴδὲ τὰ μὴ ἀνήκοντα προῖεσθαι ἡμᾶς ῥήματα. Εἰ γὰρ δι’
 ἀγάπην αἱ ἐπὶ τὰς ἐστιάσεις συνελεύσεις, συμποσίου δὲ τὸ τέλος ἡ
 πρὸς τοὺς συνόντας φιλοφροσύνη, παρεπόμενα δὲ τῇ ἀγάπῃ ἡ βρωσις
 10 καὶ ἡ πόσις, πῶς οὐ λογικῶς ἀναστρεπτέον; Οὐδὲ (διὰ) τὴν ἀγάπην
 ἀπορητέον. Εἰ γὰρ ὡς ἐπιτείνοντες τὴν πρὸς ἀλλήλους εὖνοιαν σύν- 4
 μεν, πῶς ἔχθρας διὰ τοῦ σκώπτειν σκαλεύομεν; Σιωπᾶν δὲ κρεῖττον
 ἢ ἀντιλέγειν, ἁμαρτίαν ἁμαθία προσφερομένους. “Μακάριος” ὡς ἀλη-
 θῶς “ἀνὴρ, ὃς οὐκ ὠλισθήσεν ἐν στόματι αὐτοῦ καὶ οὐ κατενύγη ἐν
 15 λύπῃ ἁμαρτίας”, ἦτοι μετανοήσας ἐφ’ οἷς λαλήσας ἤμαρτεν ἡ (<*) ἐν τῷ
 μηδένα λυπῆσαι λαλήσας.

Καθόλου μὲν οὖν νέοι [μὲν] καὶ νεάνιδες ὡς ἐπίπαν τῶν τοιῶνδε 5
 ἀπεχέσθων εὐωχιῶν, ὡς μὴ σφάλλονται περὶ ᾧ μὴ προσῆκεν· καὶ γὰρ
 ἀκούσματα ἀήθη καὶ θεάματα ἀπρεπῇ κυμαινομένης ἔτι ἐν αὐτοῖς τῆς
 20 πίστεως ἐκκριρίζει τὴν διάνοιαν, συνεργεῖ δὲ αὐτοῖς τὸ ἄστατον τῆς
 ἡλικίας πρὸς τὸ εὐκατάφορον τῆς ἐπιθυμίας· ἔσθ’ ὅτε δὲ καὶ ἄλλοις
 παρὰίτιοι γίνονται σφαλμάτων, τὸ ἐπικίνδυνον τῆς ὥρας ἐπιδεικνύμε-
 νοι.

Εἰ γὰρ τοι παραγγέλλειν ἡ σοφία φαίνεται· “Μετὰ ὑπάνδρου γυ- 54,1
 25 ναικὸς μὴ κἀθου τὸ σύνολον καὶ μὴ συμμετακλιθῆς | ἐπ’ ἀγκῶνα μετ’ P fol. 84^v
 αὐτῆς·” τοῦτέστι μὴ συνδεῖται πυκνότερον, μὴδὲ ἔσθιε μετ’ αὐτῆς.
 Διὸ καὶ ἐπιφέρει· “Μὴδὲ συμβολὰς ποίει μετ’ αὐτῆς ἐν οἴνῳ, μήποτε
 ἐκκλίνη ἡ καρδιά σου ἐπ’ αὐτήν, καὶ τῷ αἵματί σου ὀλισθήσῃ εἰς
 ἀπώλειαν.” Σφραλερὰ γὰρ ἡ πάροις ἐλευθερία, παρανοεῖν δυναμένη·
 30 ὑπάνδρον δὲ ὀνόμασεν, ἐπεὶ μείζων ὁ κίνδυνος τῷ λῦσαι τὴν δέσειν
 τῆς συμβίσεως πειρωμένῳ. Εἰ δὲ καὶ ἀνάγκη τις περιτύχοι παρῖεναι 2
 κελεύουσα, αἱ μὲν κεκαλύφθων ἅπαν ἀμπεχόνῃ ἔκτοσθεν, ἔνδοθεν δὲ

1–2 *Sir* 31:31 3–4 *Prov* 14:3 6–7 cf. *Ephes* 5:4 13–15 *Sir* 14:1 24–29 *Sir* 9:9
 32–102.1 cf. 3:79.4

1 ἐν συμποσίῳ οἴνου LXX 10 διὰ P²MF : erasit P³ 15 post ἡ lacunam indicavi
 (exspectes ἡσθεῖς) 17 μὲν deleti 25–26 καὶ μὴ συμμετακλιθῆς ἐπ’ ἀγκῶνα μετ’
 αὐτῆς om. LXX 28 καρδιά : ψυχὴ LXX | αἵματι : πνεύματι LXX | ὀλισθήσῃ
 P, corr. M^{Pc}F^{Pc} 29 παρανοεῖν Jackson : παρανθεῖν P 32 ἅπαν Bywater : ἄγαν
 P : ἅπαντ’ Schwartz

αἰδοῦ· ὅσαι δὲ μὴ ὑπανδροί, ἐσχάτη ταύταις διαβολῇ εἰς ἀνδρῶν πα-
ρεῖναι συμπόσιον καὶ ταῦτα οἰνωμένων.

3 Οἱ δὲ (νέοι) ἐπὶ τὴν κλισίαν τὰς ὄψεις πῆξαντες ἀμετασάλευτοι
τοῖς ἀγκῶσιν ἐρηγισμένοι μόνοις παρέστων τοῖς ὤσιν· εἰ δὲ καὶ κα-
θέζονται, μὴ ἐναλλάξ τῷ πόδε ἐχόντων μηδὲ μὴν θάτερον τοῖν μηροῖν 5
θατέρῳ ἐπιφερόντων ἢ τὴν χεῖρα τῷ γενεῖ ὑπερειδόντων· ἀγεννὲς
55,1 γὰρ μὴ φέρειν αὐτόν, καὶ τοῦτο κατηγόρημα τοῦ νέου. Συνεχὲς δὲ καὶ
τὸ μετακινούμενον ἐναλλάττειν τὸ σχῆμα, κουφότητος σύμβολον.

Σώφρωνος δὲ εὐθὺς ἐν πόσει καὶ ἐν βρώσει τὸ ἔλαττον αἰρεῖ-
σθαι καὶ τὸ σχολαίτερον, οὐ τὸ προπετέστερον, κἂν τῷ κατάρχεσθαι 10
κἂν τοῖς διαλείμμασι, καὶ τὸ προκαταλήγειν δὲ καὶ τὸ ἀπροσπαθῆς.
2 “Φάγε”, φησὶν, “ὥς ἄνθρωπος τὰ παρακείμενα, παῦσαι πρῶτος χάριν
παιδείας, καὶ εἰ ἀνὰ μέσον πλειόνων ἐκάθισας, πρότερος αὐτῶν μὴ
3 ἐκτείνης χεῖρα.” Οὐκ οὖν προεμπηδητέον ὑπὸ λαμαργίας ἀναπειθομέ-
P fol. 85^r νους ποτέ, οὐδὲ μὴν ἐπιγλιχομένους παρεκτείνειν μέχρι πολλοῦ χρή, 15
τῇ ἐφυστερῇ τὴν ἀκρασίαν ὁμολογοῦντας. Ἄλλ’ οὐδὲ ἐν τῷ μεταξὺ
προσκειμένους φαίνεσθαι καθάπερ τὰ θηρία τῇ βορᾷ, οὐδὲ μὴν πλεί-
ονος ὄψου προσφέρεισθαι· οὐ γὰρ ὀψοφάγος φύσει, ἀλλὰ σιτοφάγος
ἄνθρωπος.

56,1 Προανίστασθαι δὲ τῶν πολλῶν καὶ τοῦ συμποσίου ὑπεξίεναί ἐπιει- 20
κῶς ἀνδρὸς σῶφρονος· “Ἐν ὥρᾳ γάρ”, φησὶν, “ἀναστάσεως μὴ οὐ-
ράγει, καὶ ἀπότηρε εἰς οἶκόν σου.” “Ἐλεγον δὲ οἱ δώδεκα προσ-
καλεσάμενοι τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν· Οὐκ ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς κα-
ταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ διακονεῖν τραπέζαις.” Εἰ δὴ τοῦτο 25
2 ἐφυλάξαντο, πολλῷ μᾶλλον γαστριμαργίαν ἔφευγον. Οἱ δὲ αὐτοὶ οὐ-
τοι ἀπόστολοι “τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν
ἀδελφοῖς” ἐπιστέλλοντες “Ἐδοξεν” ἔφασαν “τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ
ἡμῖν μηδὲν πλέον ἐπιθέσθαι ὑμῖν βάρος πλὴν τούτων (τῶν) ἐπάναγκες,
ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτῶν καὶ τῆς πορνείας, ἐξ 30
3 ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε”. Φυλάττεσθαι δὲ τὰς παροινίας 30
ὥσπερ καὶ τὸ κώνειον δεῖ· ἄμφω γὰρ ὑποσύρουσιν εἰς θάνατον. “Χρὴ

5–6 cf. Aristoph. *Nubes* 983; Plut. *De audiendo* 45 D 12–14 *Sir* 31:16–18 18
σιτοφάγος; cf. *Odys.* 9.191; Xenoph. *Mem.* 3.14.2 21–22 *Sir* 32:11 22–24 *Act* 6:2
26–30 *Act* 15:23 et 28–29 31–103.1 Plat. *Legg.* 5.732c1

1 ἐσχάτη ... διαβολῇ P^{lac}, corr. P^{1pc}MF | ταύταις Sylburg : ταύτη P 1–2
παριέναι Cobet (468) 2 ὄνωμένων Dindorf 3 νέοι suppl. Staehlin 4 δὲ
Wilamowitz : διη P 10 οὐ τὸ in ras. P¹ 13 καὶ εἰ LXX : κἂν P 14
προεμπηδητέον Jackson (cf. v. 20) : προεκ- P 20 ὑπεξίενα Dindorf : ὑπεξείναι
P 21 ἀναστάσεως : ἐξεγείρου καὶ LXX 28 ἐπιτίθεσθαι NT | τούτων τῶν
Staehlin ex NT : τούτων P^{lac} : τῶν P^{1bc}MF

δὲ καὶ γελώτων εἴργεσθαι ἔξαισίων καὶ δακρύων” ὑπερμέτρων· πολλά-
κας γὰρ οἱ οἰνωμένοι καγχάσαντες ἐπὶ πλεῖστον εἶτα μέντοι ὑπήχθησαν
οὐκ οἶδ’ ὅπως παροινία τινὶ παραπειθόμενοι εἰς δάκρυα· ἀπάδει γὰρ
τοῦ λόγου καὶ τὸ ἐχθελύνεσθαι καὶ τὸ ἐξυβριζειν.

- 5 Προσβῦται δὲ ὡς τέκνα ἀφορῶντες τοὺς νέους σπανιάτα μέν, 57,1
ἴσως δ’ ἂν που καὶ παίζαιεν πρὸς αὐτούς, εἰς τοῦτο ἐπισκώπτοντες
ὁ παιδαγωγῇσι τὸ εὖσχημον | αὐτῶν. Ἀμέλει πρὸς τὸν αἰσχυνηλὸν P fol. 85^v
καὶ σιωπηλὸν ἔστι χαριεντίσασθαι ὥδε πως· ὁ δὲ ἐμὸς υἱός, ἐκείνον | S 75
λέγων τὸν σιωπῶντα, οὐ παύεται λαλῶν. Ἐπιτείνει γὰρ τοῦ νέου τὴν 2
- 10 αἰδῶ ἢ τοιαύτη ἐπίσκωψις ἐμφαίνουσα χαριέντως τὰ προσόντα αὐτῷ
χρηστά διὰ τῆς τῶν φαύλων, ἃ μὴ πρόσεστιν αὐτῷ, διαβολῆς· ἐπίνοια
γὰρ καὶ αὐτῇ διδασκαλικῇ διὰ τοῦ μὴ προσόντος κυροῦσα τὸ προσόν.
Ἀμέλει τοιοῦτόν τι ἐπικρίνει ὁ τὸν ὑδροπότην καὶ σῶφρονα παροινεῖν
καὶ μεθύειν λέγων. Εἰ δὲ καὶ εἶεν τινες οἱ φιλοσκώμμονες, σιωπητέον 3
- 15 ἡμῖν καὶ παραπεμπτέον τοὺς λόγους τοὺς περιττοὺς, ὥσπερ τὰς κύλι-
κας τὰς πεπληρωμένας· ἐπισφαλῆς γὰρ ἢ τοιαύτη παιδιά· “Στόμα δὲ
προπετοῦς ἐγγίξει συντριβῇ”· “Οὐ παραδέξει δὲ ἀκοὴν ματαίαν οὐδὲ
συγκαταθήσῃ μετὰ τοῦ ἀδίκου γενέσθαι μάρτυς ἀδικος” οὕτε εἰς δια-
βολὰς οὕτε εἰς βλασφημίας, ἀλλ’ οὐδ’ εἰς κακοηθείας.
- 20 Ἐγὼ δ’ ἂν μοι δοκῶ καὶ μέτρον (δεῖν) ἐπιθεῖναι φωνῆς τοῖς σώ- 58,1
φροσιν, οἷς γε ἐφεῖται λαλεῖν, (ὥς καὶ) τῷ ἀντιδιαλεγόμενῳ. Σιγῇ μὲν
γὰρ ἀρετὴ γυναικῶν ἐστιν, ἀκίνδυνον δὲ τῶν νέων γέρας, λόγος δὲ
ἀγαθὸν ἡλικίας δεδοκιμασμένης. “Δάλησον, πρεσβύτερε, ἐν συμποσίῳ” 2
πρέπει γὰρ σοι· ἀλλ’ ἀπαρποδίστως λάλησον καὶ ἐν ἀκριβείᾳ ἐπιστή-
25 μης. Νεανίσκε”, καὶ σοὶ ἐπιτρέπει ἡ σοφία, “λάλησον, εἰ χρεῖα σου,
μόλις δις ἐπερωτηθεῖς· κεφαλαίωσον λόγον ἐν ὀλίγοις.” Ἀμφω δὲ οἱ 3
διαλεγόμενοι τὸ φθέγμα τὸ σφῶν τῇ συμμετρίᾳ παραμετρούντων· τό P fol. 86^r
τε γὰρ γεγωνὸς τῆς προφορᾶς μανιωδέστατον, τό τε ἀνήκουστον πρὸς
τοὺς πέλας φθέγγεσθαι ἀναισθήτου· οὐ γὰρ ἀκούσονται. Καὶ τὸ μὲν
30 ἀγεννεῖας, τὸ δὲ αὐθαδεῖας τεκμήριον. Ἀπέστω δὲ καὶ ἡ φιλονεικία

5–9 cf. Plut. *Quaest. conviv.* 632 D – 633 A 16–17 *Prov* 10:14 17–18 *Exod*
23:1 21–22 cf. Soph. *Aias* 293 | cf. Simonid. Fr. 77 Page (ἔστι καὶ σιγᾶς ἀκίνδυνον
γέρας); *Strom.* 2.68.3 23–26 cf. *Sir* 32:3, 5 et 7–8 30–104.1 Ἀπέστω ... λόγων:
Sacra parall. Fr. 200 Holl

2 ὠνωμένοι Dindorf | καγχάσαντες P³ : καυχάσαντες P¹MF 5 ἐφορῶντες Mayor
| σπανιώτατα P³ 9 λέγων Jackson : λέγω P 12 αὐτῇ P¹M¹F : αὐτῇ P³M²
13 τοιοῦτον Staehlin : τοσοῦτον P 16 παιδιά M in mg : παιδεία PM in textu
20 δεῖν addidi | φωνῆς Sylburg : φωνῇ P 21 (ὥς καὶ) τῷ ἀντιδιαλεγόμενῳ scripsi
: τὸν ἀντιδιαλεγόμενον P 23 ἀγαθὸν Tengblad (12) : ἀγαθὸς P 28 γεγωνὸς
Staehlin : γεγωνὸς P¹ : γεγωνὸν P² 29 οὐ γὰρ ἀκούσονται secl. Cobet (469)
30 ἀγεννεῖας P¹, corr. P²

κενής νίκης ἔνεκεν λόγων, ἐπεὶ τέλος ἡμῖν ἡ ἀταραξία· καὶ τοῦτο ἄρα
 ἐστὶν τὸ “Εἰρήνη σοι” (καὶ) “πρὶν τε ἀκοῦσαί σε μὴ ἀποκρίνου ῥῆμα.”
 59,1 Ἀλλὰ καὶ τὸ τεθυρμμένον τῆς φωνῆς θηλυδρίου, σῶφρονος δὲ [καὶ]
 τὸ ἐν τῇ φωνῇ μεμετρημένον, μεγέθους τε ἅμα καὶ μήκους καὶ τάχους
 καὶ πλήθους εἰργοντος τὸ φθέγμα τὸ αὐτοῦ. Οὔτε γὰρ μακρολογη- 5
 τέον ποτὲ οὔτε πολυλογητέον οὔτε ἀδολεσχητέον, ἀλλ’ οὐδὲ τροχάλως
 2 καὶ συνδιωκομένως ὁμιλητέον. Καὶ γὰρ αὐτῇ τῇ φωνῇ, ὡς ἔπος εἰπεῖν,
 δικαιοσύνης μεταδοτέον, τοὺς δὲ ἀκαιροβόας καὶ τοὺς κεκράκτας ἐπι-
 στομιστέον. Ταύτῃ γὰρ αὖ τὸν Θεοσίτην πληγαῖς ἠκίσατο ὁ σῶφρων
 Ὀδυσσεύς, ὅτι μόνος

10

ἀμετροεπὴς ἐκολῶα,
 ὅς ῥ’ ἔπεα φρεσὶν ἦσιν ἀκοσμά τε πολλὰ τε ἦδη,
 μάψ, ἀτὰρ οὐ κατὰ κόσμον.

3 “Φοβερός ἐν πόλει αὐτοῦ ἀνὴρ γλωσσώδης.” Τῶν γοῦν φλυάρων κα-
 θάπερ τῶν παλαιῶν ὑποδημάτων, τὰ μὲν ἄλλα ὑπὸ τῆς κακίας κατα- 15
 4 τέτριπται, μόνῃ δὲ ἡ γλῶττα περιλείπεται εἰς βλάβην. Ταύτῃ τοι βιω-
 φελέστατα ἡ σοφία παραινεῖ· “Μὴ ἀδολέσχει ἐν πλήθει πρεσβυτέρων”,
 ἄνωθεν δὲ ἡμῶν τὴν φλυαρίαν ἐκκόπτουσα, θεοθεν ἄρχουσα, μετρι-
 P fol. 86^v ἄζειν νομοθετεῖ ὧδέ πως· “Μὴ δευτερώσης λόγον ἐν προσευχῇ σου.”
 60,1 Πομπυρσοὶ δὲ καὶ συριγμοὶ καὶ οἱ διὰ τῶν δακτύλων ψόφοι τῶν οἰκε- 20
 τῶν οἱ προσκλητικοί, ἄλογοι σημασίαι οὔσαι, λογικοῖς ἀνθρώποις ἐκ-
 κλιτέοι· παραιρετέον δὲ καὶ τὸ συνεχὲς ἀποπτύειν καὶ τὸ χρέμπεσθαι
 βιαίτερον. Μὴδὲ ἀπομύττεσθαι παρὰ πότον· στοχαστέον γὰρ ἀμῇ γέ-
 πῃ τῶν συνευωχουμένων, μὴ ἀποστέρωσιν ἀπὸ ναυτίας τὴν τοιάνδε
 ἀκοσμίαν, ἣ κατήγορός ἐστιν ἀκρασίας. Οὐ γὰρ κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς 25
 βουσίην καὶ τοῖς ὄνοις ἡ φάτνη ἅμα καὶ ὁ κοπρῶν· καὶ γὰρ οἱ πολλοὶ
 2 ἀπομύττονται καὶ πτύουσιν ἅμα ἐν τῷ αὐτῷ καὶ δειπνοῦσι. Παταρμός
 δὲ εἴ τῳ ἐπιγένοιτο, ὥσπερ ἀμέλει καὶ ἡ ἐρυγὴ, οὐκ ἐξηγεῖν δεήσει,
 τοὺς πλησίον τῷ ψόφῳ τῆς αὐτῶν καταμαρτυροῦντας ἀπαιδευσίας,
 ἀλλ’ ἡ μὲν παραπεμπτέα, ἡ ἐρυγὴ, ἡσυγῇ σὺν τῷ ἐκπνεομένῳ ἀέρι 30

1 ἡ ἀταραξία: cf. *Strom.* 6.24.10; Usener, *Epicurea*, Fr. 476 et 519 2 Εἰρήνη σοι: cf. *Lc* 24:36; *Io* 20:19 et 26; 3 *Io* 15 | *Sir* 11:8 3–8 σῶφρονος ... μεταδοτέον: *Sacra parall.* Fr. 201 *Holl* 11–13 *Iliad.* 2.212–214 14 *Sir* 9:18 14–16 cf. *Strom.* 1.22.5 17 *Sir* 7:14 19 *Sir* 7:14 22–23 cf. 2.21.3; Xenoph. *Cyrop.* 1.2.16; 8.8.8

1 ἐπὶ P¹, corr. P² 2 καὶ addidi | ῥῆμα om. LXX 3 καὶ delevi 8 δικαιοσύνης μεταδιδόντα *Sacra parall.* 12 ἦιδε P¹F¹M²: ἦιδε P²M¹F² 14 γὰρ ἐν P² | πόλει Staehlin c LXX: ἀπωλεία P 17 ἀδολέσχει P et LXX: ἀδολεσχεῖν Schwartz, agn. Staehlin 19 νομοθετεῖ scripsi: νομοθετοῦσα P 21 προσκλητικοί Jackson: προ- P 21–22 ἐκκλιτέοι P²: ἐκκλιτέον P¹

σχηματιζομένῳ κοσμίως τῷ στόματι, οὐχὶ δὲ τραγικῶν δίκην προσω-
 πείων διελκομένῳ καὶ κεληνότι. Πταρμού δὲ τὸ ταρακτικὸν ἀφαιρε- 3
 τέον ἀπολαβομένοις πράως τὰς ἀναπνοάς· ταύτη γὰρ εὐσχημονέστατα
 τὴν ἀθρόαν τοῦ πνεύματος ἀπειλὴν ἐναποσβεστέον οἰκονομοῦντα τὴν
 5 διέξοδον, ὡς καὶ λαθεῖν πειραῖσθαι, ἣν τι καὶ συνεξάξῃ ἐκβιαζόμενος
 ὁ ἄηρ περιπτωμα. Ἀγερωχίας δὲ καὶ ἀταξίας σύμβολον τὸ προσθεῖ-
 ναι τοῖς ἥχοις ἐθέλειν, μὴ οὐχὶ ἀφαιρεῖν. Οἱ δὲ διαγλύφοντες τοὺς 4
 ὀδόντας (καὶ) αἱμάσσοντες τὰ οὖλα σφίσι τε αὐτοῖς εἰσὶν ἀηδεῖς καὶ
 τοῖς πλησίον ἐπεχθεῖς. Ναὶ μὴν καὶ τῶν ὧτων | οἱ γαργαλισμοὶ καὶ P fol. 87^r
 10 τῶν παρῳῶν οἱ ἐρεθισμοὶ ὕψις εἰσὶ κνησμοὶ, πορνείας ἀκολάστου
 μελετητικοί. Καὶ τὰς ὑπ’ ὄψιν δὲ ἀσχημοσύνας παραιοτήτεον καὶ τὰς 5
 αἰσχρολογίας (ἐπ’) αὐτῶν. Καθεστὼς δὲ καὶ τὸ βλέμμα ἔστω, καὶ ἡ
 τοῦ τραχήλου ἐπιστροφή καὶ ἡ κίνησις εὐσταθῆς καὶ ἡ τῶν χειρῶν
 κατὰ τὰς ὁμιλίας προφορά. Καθόλου γὰρ ὁ Χριστιανὸς ἡρεμίας καὶ
 15 ἡσυχίας καὶ γαλήνης καὶ εἰρήνης οἰκεῖός ἐστιν.

8. Εἰ μύροις καὶ στεφάνοις χρηστέον

Στεφάνων δὲ ἡμῖν καὶ μύρων χρήσις οὐκ ἀναγκαία. Ἐξοκέλλει γὰρ 61,1
 εἰς ἡδονὰς καὶ ῥαθυμίας, μάλιστα γειννώσης τῆς νυκτός. Οἶδ’ ὅτι
 “ἀλάβαστρον μύρου” παρὰ τὸ δεῖπνον τὸ ἅγιον κομίσασα ἡ γυνὴ τοὺς
 20 πόδας ἤλειπεν τοῦ κυρίου καὶ ἥσεν αὐτόν. Οἶδα δὲ καὶ χρυσῷ καὶ 2
 λίθῳ | τιμῇ τοὺς παλαιοὺς τῶν Ἑβραίων ἀναδοιμένους βασιλεῖς. S 76
 Ἀλλ’ ἡ μὲν γυνὴ μηδέπω τοῦ λόγου μεταλαβοῦσα (ἔτι γὰρ ἦν ἁμαρ-
 τωλός), ὅπερ ἡγεῖτο τὸ κάλλιστον εἶναι παρ’ αὐτῇ, τὸ μύρον, τού-
 τῳ τετίμηκε τὸν δεσπότην· ἀμέλει καὶ τῷ κόσμῳ τοῦ σώματος, ταῖς
 25 θριξὶ ταῖς ἐαντῆς, ἀπεψάτο τὸ περιττὸν τοῦ μύρου, ἐπισπένδουσα τῷ
 κυρίῳ μετανοίας δάκρυα. Διὰ τοῦτο “ἀφένονται αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι”. 3
 Δύναται δὲ τοῦτο σύμβολον εἶναι τῆς διδασκαλίας τῆς κυριακῆς καὶ
 τοῦ πάθους αὐτοῦ· μύρῳ γὰρ εὐώδει ἀλειφόμενοι οἱ πόδες θεϊκὴν

6–7 cf. Theophr. *Char.* 19 14–15 Καθόλου ... ἐστιν: *Sacra parall.* Fr. 202 Holl |
 cf. 2,32.1 et 52.4 18–20 cf. *Lc* 7:37 20–21 cf. 2 *Sam* (2 *Regn*) 12:30; 1 *Chron* 20:2
 24–26 cf. *Lc* 7:38 26 *Lc* 7:47 27–107.6 Δύναται δὲ ... ἁμαρτίας: *Catena Nicetae*
 ad *Io* 12:3 in cod. Monac. 37 (f. 366^a) cum lacunis 27–106.2 cf. *Ignat. Ephes*
 17.1 Διὰ τοῦτο μύρον ἔλαβεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὁ κύριος, ἵνα πνέῃ τῇ ἐκκλησίᾳ
 ἀφθαρσίαν

8 καὶ addidi 9 ἐπαχθεῖς Cobet (469) : ἀπαχθεῖς P 12 ἐπ’ add. Schwartz
 17 ἐξοκέλλει P³ : ἐξωκείλει P¹ 20 ἥσεν P² : ἥισεν P¹ 26 ἀφένονται P¹ : ἀφιένται
 P²

- P fol. 87^v αίνιπτονται διδασκαλίαν ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς μετ' εὐκλείας | ὁδεύου-
σαν· “Ἐξῆλθεν γὰρ ὁ φθόγγος αὐτῶν ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς.” Καὶ εἰ
μὴ φορτικός ἐῖναι δοκῶ, οἱ πόδες οἱ τοῦ κυρίου οἱ μεμυρισμένοι ἀπό-
στολοι εἰσιν προφητεία τῆς εὐωδίας τοῦ χρίσματος ἁγίου μεταλαβόν-
62,1 τες πνεύματος. Οἱ γοῦν περινοστήσαντες τὴν οἰκουμένην ἀπόστολοι 5
καὶ τὸ εὐαγγέλιον κηρύξαντες πόδες ἀλληγοροῦνται κυρίου. Περὶ ὧν
καὶ διὰ τοῦ ψαλμωδοῦ προθεσπίζει τὸ πνεῦμα· “Προσκυνήσωμεν εἰς
τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ”, τουτέστιν οὗ ἔφθασαν οἱ πό-
δες αὐτοῦ οἱ ἀπόστολοι, δι' ὧν κηρυσσόμενος ἐπὶ τὰ πέρατα ἦκεν τῆς
2 γῆς. Δάκρυα δὲ ἡ μετάνοιά ἐστι, καὶ λελυμένοι τρίχες φιλοκοσμίας 10
ἐκήρυκτον ἀπαλλαγὴν καὶ τὴν μετὰ τοῦ κηρύγματος διὰ τὸν κύριον
θλίψιν ἐν ὑπομοναῖς, τῆς παλαιᾶς ἐκείνης διὰ τὴν πίστιν τὴν νέαν
λελυμένης κενοδοξίας.
- 3 Ἀλλὰ καὶ πάθος ἐμφαίνει δεσποτικὸν μυστικῶς ταύτη νοοῦσι· τὸ
ἔλαιον αὐτὸς ἐστὶν ὁ κύριος, ἀφ' οὗ τὸ ἔλεος τὸ ἐφ' ἡμᾶς· τὸ δὲ μύ- 15
ρον, δεδομένον ἔλαιον, ἐστὶν ὁ Ἰούδας ὁ προδότης, ὃ τοὺς πόδας
ἐχρίσθη κύριος τῆς ἐν κόσμῳ ἀναστροφῆς ἀπαλλαττόμενος· μυρίζον-
ται γὰρ οἱ νεκροί· δάκρυα δὲ ἐσμεν οἱ ἁμαρτωλοὶ μετανενοηκότες, οἱ
εἰς αὐτὸν πεπιστευκότες, οἷς ἀφῆκεν τὰς ἁμαρτίας· καὶ αἱ τρίχες αἱ
λελυμένοι πενθοῦσα Ἰερουσαλήμ ἡ καταλελειμμένη, δι' ἣν οἱ θρῆνοι 20
4 οἱ προφητικοί. Διδάξει δὲ ἡμᾶς αὐτὸς ὁ κύριος ὅτι δεδομένος ὁ
- P fol. 88^r Ἰούδας ἐστίν, “ὅς ἂν ἐμβάψῃται | μετ' ἐμοῦ” λέγων “εἰς τὸ τρύβλιον,
οὗτός με παραδώσει”. Ὁρᾷς τὸν συμπότην τὸν δόλιον; Καὶ αὐτὸς οὐ-
5 τος ὁ Ἰούδας φιλήματι προῦδωκε τὸν διδάσκαλον· γέγονεν ὁ αὐτὸς
ὑποκριτὴς καὶ φίλημα δεδομένον ἔχων, ἄλλον παλαιὸν μιμούμενος 25
ὑποκριτὴν, καὶ τὸν λαὸν ἐλέγχων ἐκείνον· “Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσι
τιμῶσί με, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πορρωτέρω ἐστὶν ἀπ' ἐμοῦ.”
- 63,1 Οὐκ ἀπεικὸς οὖν αὐτὸν καταμηνύειν ἔλαιον <καθαρόν> μὲν ὡς μα-
θητὴν ἠλεημένον, δολερὸν δὲ ὡς προδότην ἔλαιον πεφαρμαγμένον.
Τοῦτο ἄρα ἦν ὁ προεφήτευσεν οἱ μυριζόμενοι πόδες, τὴν Ἰούδα προ- 30
2 δοσίαν εἰς πάθος ὁδεύοντος κυρίου. Καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἀπονίπτων

2 Ps 18:5; Rom 10:18 7–8 Ps 131.7 11–12 cf. Rom 5:3; 2 Cor 6:4 14–15 τὸ
ἔλαιον ... τὸ ἔλεος: cf. *Quis dives* 29.4 22–23 Mc 14:20; Mt 26:23 23–24 cf. Lc
22:4 25–26 i.e. Iobab, cf. 2 *Sam* (2 *Regn*) 20:9 26–27 Is 29:13 31–107.1 cf. Io
13:5 31–107.3 ὁ σωτὴρ ... δυνάμει: *Catena Nicetae* ad Io 13:5 in cod. Monac. 37 (f.
403^v)

4 προφητεία P¹ 15 ὁ αὐτὸς P² 22 εἰς τὸ τρύβλιον P (= Mt 14:20) : ἐν τοῖ
τρύβλοι F (= Mt 26:23) 24 post γέγονεν ss. add. γὰρ P²M 26 post ἐκείνον add.
in mg δι' ὃν εἴρηται P²P³, in textu MF 27 τιμῶσι scripsi e LXX et *Paed.* 1.76.4;
Strom. 2.61.3; 4.32.4 : φιλοῦσι P 28 καθαρόν addidi 29 πεφαρμαγεμένον *Cal.*

τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, εἰς τὰς καλὰς πράξεις ἀποστέλλων αὐτούς, τὴν ὁδοιπορίαν αὐτῶν τὴν εἰς τὰς εὐεργεσίας τῶν ἐθνῶν ἡνίξατο εὐ-
 πρεπῆ καὶ καθαρὰν προπαρασκευάσας τῇ ἰδίᾳ δυνάμει. Ὡς ἐσέ τε (ἐν)
 5 τοῦτοις τὸ μύρον καὶ τὸ ἐπὶ πάντας φθάνον τῆς εὐωδίας ἔργον πεφή-
 μισται· καὶ γὰρ πεπλήρωκεν τὸ πάθος τοῦ κυρίου ἡμᾶς μὲν εὐωδίας,
 Ἑβραίους δὲ ἁμαρτίας. Σαφέστατα τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ ἀπόστολος εἰ- 3
 πὼν “Τῷ θεῷ χάρις τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ καὶ
 τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι’ ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ· ὅτι
 κυρίου εὐωδία ἐσμέν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σφζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμέ-
 10 νοις· οἷς μὲν γὰρ ὁσμὴ ἐκ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ἐκ ζωῆς
 εἰς ζωὴν.” | P fol. 88^v

Βασιλεῖς δὲ οἱ Ἰουδαίων χρυσῷ καὶ λίθοις τιμίοις συνθέτω καὶ ποι- 4
 κίλῳ χρώμενοι στεφάνῳ, οἱ χριστοί, τὸν Χριστὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς συμ-
 βολικῶς ἐπιφερόμενοι λελήθεσαν (καὶ) κεφαλὴν κοσμούμενοι κυρίῳ.
 15 Λίθος γέ τοι τίμιος ἢ μαργαρίτης ἢ σμάραγδος αὐτὸν αἰνίττεται τὸν 5
 λόγον, χρυσὸς δὲ αὐτὸς πάλιν ὁ ἀδιάφθορος λόγος, ὁ τὸν ἰὸν τῆς φθο-
 ρᾶς οὐκ ἐπιδεχόμενος. Χρυσὸν αὐτῷ γεννηθέντι βασιλείας σύμβολον
 προσεκόμισαν οἱ μάγοι. Μένει δὲ ἀθάνατος ὁ στέφανος οὗτος κατ’
 εἰκόνα τοῦ κυρίου· οὐ γὰρ μαραίνεται ὡς ἄνθος.
 20 Οἶδα καὶ τὰ Ἀριστίππου τοῦ Κυρηναίου· ἄβροδίατος ἦν ὁ Ἀρίστ- 64,1
 ιππος· σοφιστικὸν οὗτος ἡρώτα τινὰ τοιοῦτον λόγον· Ἴππος μύρω
 χριόμενος εἰς τὴν ἵππου ἀρετὴν οὐ βλάπτεται οὐδὲ κύων μυρισθεὶς
 εἰς τὴν κυνὸς ἀρετὴν· οὐδὲ ἄνθρωπος ἄρα, ἐπήγαγεν καὶ συνήγαγεν.
 Ἄλλ’ ἵππῳ μὲν καὶ κυνὶ οὐδὲ εἷς λόγος τοῦ μύρου, οἷς δὲ ἡ αἴσθη- 2
 25 σις λογικωτέρα, τοῦτοις ἡ ἀπόλαυσις ἐπιπογωτέρα κορασιώδεις ὁδμάς
 ἐπιφερομένοις. Τούτων δὲ τῶν μύρων ἅπειροι διαφοραί, βρένθιον καὶ
 μετάλλιον καὶ βασίλειον πλαγγόνιον τε καὶ ψάγδας Αἰγύπτιος. Σιμωνί- 3
 δης δὲ ἐν τοῖς ἱάμβοις οὐκ αἰδεῖται λέγων·

7–11 2 *Cor* 2:14–16 17–18 cf. *Mt* 2:11; *Iren. Adv. haer.* 3.5.6; *Orig. C. Celsum* 1.60 20–23 *Aristippi Fr.* 77A *Mannebach*; cf. *Diog. Laert.* 2.76 26 *Βρένθιον*: cf. *Athen.* 15, 690 D-E; *Pollux* 6.19 27 *μετάλλιον*: cf. *Athen.* 12, 533 B; 15, 690 F – 691 A; *Hesych.*, s.v. | *Βασίλειον*: cf. *Athen.* 15, 690 D-E; *Plin. H.N.* 18 | *πλαγγόνιον*: cf. *Athen.* 15, 690 E | *ψάγδας*: cf. *id.*, 691 C

3 *καθαράν Cat.*; *καθαρά P* | ἐν add. *Wilamowitz* 4 πάντας *Mayor* : πάντων *P* 14 καὶ addidi | *κεφαλὴν et κυρίῳ Markland* : *κεφαλῇ et κυρίου P* 17 post *χρυσὸν ss. add. γοῦν P^{2vel3}M : γὰρ *F* 21 ἡρώτα *Heinsius* : ἐρωτᾷ *P²* 27 *μετάλλιον P* : *μεγάλιον Athen.* | *Αἰγύπτιος Sylburg* : *αἰγυπτίας P**

κἀλειφόμην μύροισι καὶ θυμιάμασιν
καὶ βακκάρι· καὶ γὰρ τις ἔμπορος παρῆν.

- 4 Ἐπιτηδεύουσι δὲ καὶ τὸ ἀπὸ κρίνων μύρον καὶ τὸ ἀπὸ τῆς κύπρου,
καὶ ἡ νάρδος εὐδοκίμει παρ' αὐτοῖς καὶ τὸ ἀπὸ τῶν ῥόδων ἄλειμμα
καὶ τὰ ἄλλα, οἷς ἔτι χρῶνται γυναῖκες, ὑγρά τε καὶ ξηρά καὶ τὰ 5
P fol. 89^r 5 ἐπίπαστα καὶ ὑποθυμιάμενα μύρα· ἐπινοεῖται γὰρ αὐτοῖς ὁσημέραι
πρὸς τὸ ἅπληστον τῆς ἐπιθυμίας τὸ ἀκόρεστον τῆς εὐωδίας· διὸ καὶ
πολλῆς τινος ἀπειροκαλίας ἀποπνέουσιν. Αἱ δὲ καὶ τὰς ἐσθῆτας καὶ
τὰς στρωμνάς καὶ τοὺς οἴκους ὑποθυμῶσί τε καὶ καταρραίνουσιν,
μονονουχὶ δὲ καὶ τὰς ἀμίδας ὅζειν ἀναγκάζει τοῦ μύρου ἡ τρυφή. 10
S 77 65,1 Εὖ μοι δοκοῦσι | σχετλιάσαντες τῇ περὶ τοῦτο σπουδῇ τοσοῦτο τοῖς
μύροις ἀποδιακεῖσθαι τινες (ὥς) τὴν ἀνδρῶντιν ἐκθηλύνουσιν, ὥς καὶ
τοὺς τεχνίτας αὐτῶν, τοὺς μυρεψοὺς, τῶν εὐνομουμένων ἀπελαύνειν
πόλεων καὶ τῶν ἀνθινῶν ἐρίων τοὺς βαφεῖς ἀπελαύνειν καὶ αὐτούς· 15
οὐ γὰρ θέμις δολερά εἴματα καὶ χρίσματα εἰς τὴν ἀληθείας παρεια-
2 ἰέναι πόλιν. Χρῆ δὲ καὶ μάλα τοὺς μὲν ἄνδρας τοὺς παρ' ἡμῖν μὴ
μύρων, ἀλλὰ καλοκαγαθίας ὅζειν, γυνὴ δὲ ἀποπνεῖτω Χριστοῦ, τοῦ
ἀλείμματος τοῦ βασιλικοῦ, μὴ διαπασμάτων καὶ μύρων, ἀεὶ δὲ τῷ
σωφροσύνης ἀμβροσίῳ χρίσματι συναλειφέσθω, ἀγίῳ τερπομένη μύρῳ
3 τῷ πνεύματι. Τοῦτο σκευάζει Χριστὸς ἀνθρώποις γνωρίμοις, εὐωδίας 20
ἄλειμμα, ἐκ τῶν οὐρανίων συντιθεῖς ἀρωμάτων τὸ μύρον. Τούτῳ καὶ
αὐτὸς ὁ κύριος συναλείφεται τῷ μύρῳ, ὥς διὰ Δαβὶδ μεμῆνυται· “Διὰ
τοῦτο ἔχρισέν σε ὁ θεός, ὁ θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς
μετόχους σου· σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου.”
66,1 Ἀλλὰ γὰρ μὴ λάθωμεν ὥσπερ οἱ γῦπες τὰ μύρα βδελυττόμενοι ἢ οἱ 25
κάνθαροι (τούτους γὰρ ῥοδίνῳ χρισθέντας μύρῳ τελευτᾶν λέγουσιν),
καὶ τούτων ἐγκριτέον ὀλίγα τινὰ [τῶν μύρων] ταῖς γυναῖξιν, ὅσα μὴ
P fol. 89^v καρῶσι τὸν ἄνδρα· | αἱ γὰρ ὑπέρμετροι χρίσεις τῶν μύρων κηδείας,
2 οὐ συμβιώσεως ἀποπνέουσιν. Καίτοι καὶ τὸ ἔλαιον αὐτὸ ταῖς μελίτταις

1–2 Semonidis Fr. 16 West² (Athen. 690 C) 3 κύπρου: cf. *id.*, 688 F 4 νάρδος: cf. *id.*, 691 A–B | ῥόδων: cf. *id.*, 688 E – 689 A 11–17 cf. *Strom.* 1.48.5; Herod. 3.22; Plut. *Quaest. conviv.* 646 B; Athen. 15, 686 F – 687 A; Xenoph. *Sympos.* 2.4 22–24 *Ps* 44:8–9 26 cf. Aristot. *De Mirab.* 147, 845a35; Theophr. *De causis plant.* 6.5.1; Plut. *Quaest. conviv.* 710 E; *Non posse suav. vivi* 109b A; Sexti Empir. *Hypot.* 1.55; Ael. *Nat. anim.* 4.18; 3.7; Plin. *H.N.* 11.279 29–109.1 cf. Ael. *Nat. anim.* 4.18; 1.58

1 κῆλειφόμην Athen. | θυμιάμασιν Athen. 2 βακκάρι Athen. : βάρκαριν P 6 αὐτοῖς P : αὐταῖς Sylburg 8 αἱ P : οἱ Wilamowitz 11 σχετλιάσαντες τῇ ex corr. P¹ 12 ὥς add. Kroll : ὅτι add. F² 14 ἀνθινῶν P¹ : ἀνθινῶν P³, ἀνθίνων Dindorf 18 διὰ πασμάτων P 26 ῥοδίνῳ P² : ῥοδενίῳ P¹ 27 τῶν μύρων seclusi

καὶ τοῖς ἐντόμοις ἐστὶ πολέμιον ζῴοις, ἀνθρώπων δὲ τοὺς μὲν ὤνησεν, ἔστιν δὲ οὗς εἰς μάχην ἐξεκαλέσατο, καὶ τοὺς πρότερον φίλους ἀληγμένους τοῦτο ἐν τοῖς σταδίοις ἐκτρέπει εἰς τὸ τῆς ἀγωνίας πάμμαχον. Μαλθακὸν δὲ ἔλαιον τὸ μύρον ὃν οὐκ οἶσθε τὰ ἥθη τὰ γεννικὰ ἐκθη-
 5 λύνειν δύνασθαι; Μάλιστα. Ὡςπερ δὲ τὴν τρυφὴν [καὶ] τῆς γεύσεως 3
 ἀποκεκλείκαμεν, οὕτως ἀμέλει καὶ τῶν ὄψεων καὶ τῶν ὀσφρήσεων τὴν ἡδυπάθειαν ἐξορίζομεν, μὴ λάθωμεν ἣν ἐφυγαδεύσαμεν ἀκολασίαν, κάθοδον αὐτῇ διδόντες εἰς ψυχὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων, οἶονεὶ διὰ θυ-
 ρῶν ἀφρουρήτων.

10 Εἰ γοῦν τῆς εὐωδίας τὸ θυμίαμα τὸν μέγαν ἀρχιερέα, τὸν κύριον, 67,1
 ἀναφέρειν λέγοιεν <τινες> τῷ θεῷ, μὴ θυσίαν ταύτην καὶ εὐωδίαν θυ-
 μιάματος νοούντων, ἀλλὰ γὰρ τὸ τῆς ἀγάπης δεκτὸν ἀναφέρειν τὸν
 κύριον, τὴν πνευματικὴν εὐωδίαν, εἰς τὸ θυσιαστήριον παραδεχέσθων. Αὐταρκες μὲν οὖν τὸ ἔλαιον αὐτὸ λιπᾶναι τε τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἀντι- 2
 15 ναι τὸ νευρῶδες καὶ τινα τοῦ σώματος ὁσμήν ἀναστεῖλαι βαρυτέραν, εἰ καὶ πρὸς τοῦτο τοῦ ἐλαίου δεοίμεθα· ἡ δὲ ἐπιτήδευσις τῆς εὐωδίας δέλεαρ ἐστὶ ῥαθυμίας, πόρρωθεν εἰς λίχνον ἐπιθυμίαν ἐπισπωμένης. Πάντοθεν γὰρ ἀγῶγμος ὁ ἀκόλαστος καὶ ἀπὸ ἐδωδῆς καὶ ἀπὸ στρω- 3
 μνῆς καὶ ἀπὸ συναναστροφῆς καὶ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἐκ τῶν ὠτων
 20 καὶ ἐκ τῶν γνάθων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μυκτήρων. Καθάπερ <γὰρ> οἱ βόες τοῖς κρίκοις καὶ | τοῖς σχοίοις, οὕτω δὲ καὶ ὁ ἀκόλαστος θυμιά- P fol. 90^r
 μαι καὶ μύροις καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν στεφάνων εὐωδαῖς περιέλεται.

Ἐπεὶ δὲ οὐδεμίαν χώραν ἀπονέμομεν ἡδονῇ πρὸς οὐδεμίαν συμπε- 68,1
 πλεγμένην λυσιτελῇ τῷ βίῳ χρεῖαν, φέρει κἀνταῦθα διαστελιώμεθα, τὸ
 25 χρεῖῶδες αἰρούμενοι. Εἰσὶ γὰρ τινες εὐωδαὶ οὐ καρωτικάι οὐδὲ ἐρω-
 τικάι, οὐκ οὖν συμπλοκῆς καὶ τῆς ἀκολάστου ἐταιρείας ἀποπνέουσαι, ὕγειναι δὲ μετὰ σωφροσύνης καὶ τὸν μὲν ἐγκέφαλον ὑποτρέφουσαι, ὀπηνικά ἂν καχεκτῇ, ὥννύουσαι δὲ καὶ τὸν στόμαχον. [Πολλοῦ τοί- 2
 νυν δεῖ τοῖς ἄνθεσιν ἐπιψύχειν αὐτόν, ὅποτε <ἀ>λεαίνεσθαι ἐθέλει τὸ
 30 νευρῶδες.] Οὐ γὰρ κατὰ πάντα ἀποσκορακιστέον τὴν χρῆσιν αὐτῶν,

7-9 cf. Plut. *Quaest. conviv.* 645 E (Ἐράτων) τὴν διὰ τῶν ὠτων ἀποκλείει τρυφὴν καὶ ἡδυπάθειαν, ταύτην τὴν κατὰ τὰ ὄμματα καὶ τὰς ῥίνας, ὥςπερ καθ' ἑτέρας θύρας, ἐπεισάγων τῇ ψυχῇ 10-11 cf. *Exod.* 29:18; 30:7 23-24 cf. Plut. *Quaest. conviv.* 645 F ἀλλ' οὐκ ἔχει χώραν ἐν συμποσίῳ φιλοσόφων ἀνδρῶν ἡδονὴ πρὸς μηδεμίαν συμπεπλεγμένην χρεῖαν 30-110.1 Οὐ γὰρ κατὰ ... τῷ μύρῳ: *Sacra parall.* Fr. 203 Holl

4 οἶσθε P³ : οἶσθαι P¹ 5 καὶ¹ delevi 6 ἀποκεκλείκαμεν P, corr. F² 7 ἐξορίζομεν Muenzel 11 τινες add. Schwartz 20 γὰρ addidi 27 ὕγειναι P³ 28 καχεκτῇ P³ : καχεκτεῖ P¹ 28-30 Πολλοῦ ... τὸ νευρῶδες ut dissographiam (cf. p. 111.19-20) secl. Mayor 29 ἀλεαίνεσθαι Cobet (472) : λεαίνεσθαι P 30 ἀποσκορακιστέον P : σκορακιστέον *Sacra parall.* | αὐτῶν om. *Sacra parall.*

ἀλλ' ὥσπερ φαρμάκῳ καὶ βοηθήματι χρηστέον τῷ μύρῳ πρὸς τε τὸ ἐπεγείραι τὴν ἀπαυδῶσαν δύναμιν καὶ πρὸς τοὺς κατάρρους καὶ πρὸς τὰς καταπύξεις δυσαρέστησίν τε, καθὰ καὶ ὁ κωμικός φησὶ πού·

μύροις

ὑπαλείφεται τὰς ῥίνας· ὑγείας μέρος

5

μέγιστον ὁδμὰς ἐγκεφάλῳ χρηστὰς ποιεῖν.

3 Καὶ ἡ τῶν ποδῶν διὰ τοῦ λίπους τῶν ἀναθερμαινόντων ἢ ἐμπυχόντων
μύρων ἀνάτριψις ὠφελείας ἔνεκεν ἐπιτηδεύεται, ὥς δὴ ἀπὸ τῆς κεφα-
λῆς τοῖς πεπληρωμένοις ὀλκὴν τινα καὶ ὑποχώρησιν ἐπὶ τὰ μὴ κύρια
4 τῶν μερῶν γίνεσθαι. Ἡδονὴ δέ, ἥ μὴ πρόσεστι τὸ χρεῖῳδες, ἥθους 10
ἐστὶν ἐταιρικοῦ διαβολὴ καὶ φάρμακον ἐρεθισμῶν. Διαφέρει δὲ ὅλως
τὸ μυραλοιφεῖν τοῦ μύρῳ χρίεσθαι· τὸ μὲν γὰρ θηλυδριῳδες, τὸ δὲ
P fol. 90^v χρίεσθαι τῷ μύρῳ καὶ λυσι|τελεῖ ἔσθ' ὅτε.

69,1 Ἀρίστιππος γοῦν ὁ φιλόσοφος χρισάμενος μύρῳ κακοὺς κακῶς
ἀπολωλέναι χρῆναι τοὺς κιναιίδους ἔφασκεν, τοῦ μύρου τὴν ὠφέλειαν 15
2 εἰς λοιδορίαν διαβεβληκότας “Τίμα δὲ ἰατρὸν πρὸς χρεῖαν αὐτοῦ”,
φησὶν ἡ γραφή· “καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν ὁ ὕψιστος, παρὰ δὲ κυρίου
ἐστὶν ἴασις.” εἶτα ἐπάγει· “Καὶ μυρεψὸς ποιήσει μίγμα”, ὥς εἰς ὠφέ-
3 λειαν δηλονότι, οὐκ εἰς ἡδυπάθειαν δεδομένων τῶν μύρων. Οὐ γὰρ
περὶ τὸ ἐρεθιστικὸν τῶν μύρων σπουδαστέον οὐδαμῶς, ἀλλὰ τὸ ὠφέ- 20
λιμον ἐκλεκτέον, ὅπου γε καὶ τοῦ ἐλαίου τὴν γένεσιν ἀνῆκεν ὁ θεὸς
4 ἀνθρώποις εἰς πόνων ἀρωγὴν. Αἱ δὲ ἀφραίνουσαι γυναῖκες βάπτουσαι
μὲν τὰς πολιὰς, μυρίζουσαι δὲ τὰς τριχὰς πολιώτεραι θάπτον γίνονται
διὰ τὰ ἀρώματα ξηραντικὰ ὄντα. Διὸ καὶ αὐχμηρότεροι φαίνονται οἱ
μυριζόμενοι· ὁ δὲ αὐχμὸς πολιωτέρους ποιεῖ (εἴτε γὰρ αὐάνσις τριχὸς 25
ἢ πολιὰ εἴτε ἔνδεια θερμοῦ), τῆς ξηρότητος τὴν οἰκείαν τῆς τριχὸς ἐκ-
5 πινούσης τροφὴν τὴν ὑγρὰν καὶ πολιοῦς ἀποτελούσης. Πῶς ἂν (οὖν)

4–6 Alexis Fr. 195 (*PCG II*) 10–11 cf. Plut. *id.*, 646 C 14–16 Aristippi Fr.
77 Mannebach; Diog. Laert. 2.76 16–18 *Sir* 38:1–2 et 7 21–22 cf. Plat.
Menex. 238a7 Μετὰ δὲ τοῦτο ἐλαίου γένεσιν, πόνων ἀρωγὴν, ἀνῆκεν τοῖς ἐγγόνις
22–111.1 Aristot. Fr. 235 Rose³ ap. Athen. 15, 692 B–C Ζητεῖ δ' ὁ πολυμαθέστατος
Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Φυσικοῖς προβλήμασι “Διὰ τί οἱ μυριζόμενοι πολιώτεροι;” Ἡ ὅτι
τὸ μύρον διὰ τὰ ἀρώματα ξηραντικὸν ἐστί, διὸ καὶ αὐχμηροὶ οἱ μυριζόμενοι· ὁ δὲ
αὐχμὸς πολιωτέρους ποιεῖ. Εἴτε γὰρ αὐάνσις τριχὸς ἢ πολιὰ εἴτ' ἔνδεια θερμοῦ, ἡ
ξηρότης μαραίνει. Διὸ καὶ τὰ πύλια θάπτον ποιεῖ πολλοὺς· ἐκπίνεται γὰρ ἡ οἰκεία τῆς
τριχὸς ὑγρότης.”

5 ὑπαλείφεται P : ἐπ- Athen. 2,46 A | ῥίνας Athen. : χεῖρας P | ὑγείας Athen. 2,
46 A et 15, 687 D : ὑγείας P 6 ἐγκεφάλῳ Athen. : ἐγκεφάλων P 8 δὴ P : μὴ
P³ 9 ἐπεὶ P¹, corr. P² 16 τίμα P² : τιμαί P¹ | χρεῖας LXX 27 οὖν add.
Wilamowitz

εἰκότως ἔτι ἀγαπῶμεν τὰ μύρα, δι' ἃ αἱ πολιαί, οἱ φεύγοντες πολιάς; S 78
Καθάπερ δὲ οἱ κύνες ῥινηλατοῦντες ἐκ τῆς ὁδοῦς ἀνιχνεύουσι τὰ θη-
ρία, οὕτως ἐκ τῆς περιέρου τῶν μύρων εὐωδίας θηρῶσιν οἱ σώφρονες
τοὺς ἀσελεγεῖς.

5 Τοιαύτη δὲ καὶ τῶν στεφάνων ἡ χρῆσις, κωμαστική καὶ πάροις·

ἄπερρε· μὴ μοι στέφανον ἀμφιθῆς κάρα.

Ἦρος μὲν γὰρ ὥρα λειμῶσιν ἐνδροσοῖς καὶ μαλακοῖς, ποικίλοις χλοά- 70,1
ζουσιν ἄνθεσιν, ἐνδαιταῖσθαι καλόν, αὐτοφνεῖ καὶ εἰλικρινεῖ τι ἐὼν| P fol. 91^r
δία καθάπερ τὰς μελίττας τρεφομένους· τὸ δὲ 2

10 πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου
λειμῶνος

κοσμήσαντας οἴκοι περιφέρειν οὐ σωφρόνων· οὐ γὰρ ἀρμόδιον ῥόδων
κάλυξιν ἢ ῥοῖς ἢ κρίνοις ἢ ἄλλοις τισὶ τοιούτοις ἄνθεσι χαίτην πυκάζε-
σθαι κωμαστικήν, διανθίζομένους τὴν χλόην. Ἐπιπύχει δὲ χαίτην ἄλ-
15 λως ὁ στέφανος περικείμενος καὶ δι' ὑγρότητα [τε] καὶ διὰ ψυχρότητα.
Ταύτη καὶ οἱ ἱατροὶ ψυχρὸν εἶναι φυσιολογοῦντες τὸν ἐγκέφαλον μύρῳ 3
χρίεσθαι ἀξιοῦσι τὰ στήθη καὶ μυκτῆρας ἄκρους, ὥς δυνηθῆναι τὴν
πυρῶδη ἀναθυμίασιν ἡσυχῇ διοδεύουσιν εὐρώστως ἀναθάλλειν τὴν
ψυχρότητα. Πολλοὺ τοίνυν δεῖ τοῖς ἄνθεσιν ἐπιπύχειν αὐτόν, (ὅποτε
20 ἀλεαίνεσθαι ἐθέλει τὸ νευρῶδες).

Ναὶ μὴν καὶ τὸ τερπνὸν τῆς ἀνθήσεως οἱ καταστεφθέντες ἀπολλύ-
ουσιν· οὔτε γὰρ ἀπολαύουσι τῆς ὄψεως οἱ ἀναδοῦμενοι τὸν στέφανον 4
ὑπὲρ τὰς ὄψεις, οὐδὲ μὴν τῆς εὐωδίας οἱ ἀπελαύνοντες ὑπὲρ τὰς ἀνα-
πνοὰς τὰ ἄνθη· ἀναδιδούσης γὰρ ἄνω καὶ ἀναθυμωμένης κατὰ φύσιν
25 τῆς εὐωδίας ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ἔρημος τῆς ἀπολαύσεως ἡ ἀναπνοὴ
καταλείπεται, ἀφαρπαζομένης τῆς εὐωδίας. Ὡσπερ οὖν τὸ κάλλος, 5
οὕτως καὶ τὸ ἄνθος τέρεπει βλεπόμενον, καὶ χρὴ δι' ὄψεως ἀπολαύον-
τας τῶν καλῶν δοξάζειν τὸν δημιουργόν. Ἡ χρῆσις δὲ αὐτῶν ἐπιβλα-
βῆς, καὶ θάπτον παρέρχεται μετανοία τιμωρομένη. Αὐτίκα δὴ μάλα

6 *TiGF* Adesp. 108 Kannicht-Snell 10–11 Eurip. *Hippol.* 73–74 12–14 cf. Cratini Fr. 98 Kock (*CAF*); Athen. 15, 685 B–C; Pollux 6.106 16–17 cf. Aristot. *De part. anim.* B 7, 652a28; Plin. *H.N.* 11.133 16–19 cf. Plut. *Quaest. conviv.* 647 E 24–26 cf. Diog. Laert. 6.39

1 ἀγαπῶμεν P, corr. Sylburg 6 ἄπερρε P¹ : ἄπαιρε P³ 14 ἐπιπύχει P² in mg, M (cf. v. 20) : ἐμψύχει P¹F | δὲ scripsi : γὰρ P 15 τε del. Dindorf 19–20 ὅποτε ἀλεαίνεσθαι ἐθέλει τὸ νευρῶδες ex. p. 109.29–30 suppl. Mayor 21–22 ἀπολλύουσιν P² : ἀπολύουσιν P¹

καὶ διελέγχεται τὸ ἐφήμερον αὐτῶν ἄμφω γὰρ μαραίνεσθον, καὶ τὸ ἄνθος καὶ τὸ κάλλος.

- 71,1 Ἄλλὰ καὶ τοὺς θιγγάνοντας αὐτοῖν τὸ μὲν ἐνέψυξεν, τὸ δὲ ἐξέκαυ-
 P fol. 91^v σεν. Ἐνὶ δὲ | λόγῳ ἢ παρὰ τὴν ὄψιν ἀπόλαυσις αὐτοῖν ὕβρις ἐστίν,
 οὗ τρυφή· τρυφᾶν δὲ ἡμῖν, ὥς ἐν παραδείσῳ, προσήκεν σωφρόνως 5
 τῷ ὄντι (ζῶσι,) παρεπομένοις τῇ γραφῇ. Στέφανον μὲν γυναικὸς τὸν
 ἄνδρα ὑποληπτέον, ἄνδρὸς δὲ τὸν γάμον, ἄνθη δὲ τοῦ γάμου τὰ τέ-
 κνα ἄμφοιν, ἃ δὴ τῶν σαρκικῶν λειμῶνων ὁ θεῖος δρέπεται γεωργός.
 2 “Στέφανος δὲ γερόντων τέκνα τέκνων, δόξα δὲ παισὶν οἱ πατέρες”,
 φησὶν· ἡμῖν δὲ (δόξα) ὁ πατὴρ τῶν ὄλων, καὶ τῆς συμπάσης ἐκκλησίας 10
 στέφανος ὁ Χριστός.
 3 Καθάπερ δὲ αἱ ῥίζαι καὶ αἱ βοτάναι, οὕτως δὲ καὶ τὰ ἄνθη ἰδίας
 ἔχει ποιότητος καὶ τὰς μὲν ἐπωφελεῖς, τὰς δὲ ἐπιβλαβεῖς, ἔστι δὲ ἅς
 καὶ ἐπισηφαλεῖς. Ὁ γοῦν κιττὸς ἐμψύχει, ἡ δὲ καρύα πνεῦμα ἀφίησιν
 καρωτικόν, ὥς ἐμφαίνει καὶ τοῦνομα ἐτυμολογούμενον. Νάρκισσος 15
 δὲ βαρύοδμόν ἐστιν ἄνθος, ἐλέγχει δὲ αὐτὸ ἡ προσηγορία, νάρκαν
 4 ἐμποιοῦν τοῖς νεύροις. Αἱ δὲ τῶν ῥόδων καὶ τῶν ἰῶν ἀποφοραὶ ἡσυχῇ
 οὔσαι ψυχραὶ συστέλλουσι καὶ ἐπιστύφουσι τὰς καρηβρίας· ἡμῖν δὲ
 οὐχ ὅπωςιοῦν συμμεθεῖν, ἀλλ’ οὐδὲ οἰνοῦσθαι ἐπιτέτραπται. Ναί
 μὴν ὁ κρόκος καὶ τῆς κύπρου τὸ ἄνθος εἰς ὕπνον ἄλυπον ὑπάγετον. 20
 5 Πολλὰ δὲ αὐτῶν φύσει ψυχρὸν ὄντα τὸν ἐγκέφαλον ἀναθάλλει ταῖς
 ἀποφοραῖς, λεπτύνοντα τῆς κεφαλῆς τὰ περιτεύματα. Ἐντεῦθεν καὶ
 τὸ ῥόδον ἐπωνόμασται, φασὶν, ὅτι ἀάπολυν τῆς ὁδωδῆς ἀφίησι ῥεῦμα·
 διὸ καὶ θάπτον μαραίνεται.
 72,1 Ἄλλ’ οὐδὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τῶν Ἑλλήνων ἢ χρῆσις πω τῶν 25
 P fol. 92^r στεφάνων ἦν. Οὐτε γὰρ οἱ μνήστορες οὐθ’ οἱ ἀβροδίατοι κέχρη-
 νται Φαίακες αὐτοῖς. Ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἢ τῶν ἄθλων δόσις
 ἦν, δεύτερον δὲ ὁ ἐπαγερμός, τρίτον ἡ φυλλοβολία, τελευταῖον ὁ στέ-
 φανος, ἐπίδοσιν λαβούσης εἰς τρυφὴν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὰ Μηδικά.
 2 Εἴργονται τοίνυν στεφάνων οἱ τῷ λόγῳ παιδαγωγούμενοι, οὐκ ἐπεὶ 30
 καταδεῖν δοκοῦσιν τὸν λόγον ἐν ἐγκεφάλῳ [τοῦτον] ἰδρυμένον, οὐδ’
 ὅτι κωμαστικῆς ἀγερωχίας σύμβολον ὁ στέφανος εἶη ἀλλὰ γὰρ ὅτι τοῖς

5 cf. *Gen* 2:15; *Strom.* 2.51.5 9 *Prov.* 17:6 12–24 cf. *Plut. Quaest. conviv.* 647 A – 648 A 27–29 cf. *Eratosth. FGrHist* 241 F 14

1 μαραίνεσθον *Sylburg* : μαραίνεται *P* 6 ζῶσι *addidi* 9 δόξα δὲ παισὶν οἱ πατέρες : καύχημα δὲ τέκνων πατέρες αὐτῶν *LXX* 10 δόξα *add.* *Mayor* 20 ὑπάγετον *P*³ : ὑπαγέτην *P*¹ 23 ἐπωνόμασται *P*¹ : ἐπωνομάσθαι *P*² 27 ἄθλων *Ferrarius* (1627) : ἀθλητῶν *P* 28 ἐπαγερμός *Ferrarius* : ἐπεγερμός *P* : περιαγερμός *Cobet* (ex *Plat. Res publ.* 10, 621 d 1) 30–31 ἐπεὶ καταδεῖν *Sylburg* : ἐπικαταδεῖν *P* 31 τοῦτον *delevi*

εἰδώλοις κατωνόμασται. Ὁ γοῦν Σοφοκλῆς τὸν νάρκισσον “ἀρχαῖον 3
μεγάλων θεῶν στεφάνωμα” προσεῖπε, τῶν χθονίων λέγων· ῥόδω δὲ
τὰς Μούσας Σαπφῶ καταστέφει·

οὐ γὰρ † ἀπ’ ἀρχῆς † ῥόδων
τῶν ἐκ Πιερίας·

5

κρίνῳ δὲ ἥδεσθαι τὴν Ἥραν φασὶν καὶ τὴν Ἀρτεμιν μυρρίνῃ. Εἰ 4
γὰρ καὶ τὰ μάλιστα μὲν δι’ ἀνθρωπον γέγονε τὰ ἄνθη, ταῦτα δὲ οἱ
ἀνόητοι λαβόντες οὐκ εἰς τὴν ἰδίαν εὐχάριστον χρῆσιν, ἀλλ’ εἰς τὴν
τῶν δαιμονίων ἀχάριστον ὑπηρεσίαν κατεχρήσαντο, ἀφεκτέον αὐτῶν
10 “διὰ τὴν συνείδησιν”.

Ἀοχλήτου δὲ ἀμεριμνίας ὁ στέφανος σύμβολον· ταύτῃ καὶ τοὺς 73,1
νεκροὺς καταστεφανοῦσιν, ᾧ λόγῳ καὶ τὰ εἶδωλα, ἔργῳ προσημαρτυ-
ροῦντες αὐτοῖς τὸ εἶναι νεκροῖς. Οἱ μὲν γὰρ βακχεύοντες οὐ δὴ ἄνευ
στεφάνων ὀργιάζουσιν· ἐπὶ δὲ ἀμφιθῶνται τὰ ἄνθη, πρὸς τὴν τελε-
15 τὴν ὑπεκκάνονται. Οὐ δὴ κοινωνητέον οὐδ’ ὁπωσιοῦν δαίμοσιν, ἀλλ’ 2
οὐδὲ τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ τὴν ζῶσαν δίκην εἰδώλων τῶν νεκρῶν κα-
ταστεπτέον. Ὁ γὰρ καλὸς τοῦ ἀμαράντου στέφανος ἀπόκειται | τῷ P fol. 92^v
καλῶς πεπολιτευμένῳ· τὸ ἄνθος τοῦτο γῇ βασιτάζειν οὐ κεχώρηκεν·
μόνον δὲ αὐτὸ καρποφορεῖν ἐπίσταται οὐρανός.

20 Πρὸς δὲ καὶ ἀλόγιστον ἀκηκοότας ἡμᾶς τὸν κύριον ἀκάνθαις 3
ἐστεμμένον αὐτοὺς ἐντροφῶντας τῷ σεμνῷ τοῦ κυρίου πάθει ἀναδει-
σθαι τοῖς ἄνθεσιν. Ὁ μὲν γὰρ τοῦ κυρίου στέφανος ἡμᾶς ἠνίττετο
προφητικῶς τοὺς ποτε ἀκάρπους, τοὺς περικειμένους αὐτῷ διὰ τῆς
ἐκκλησίας, ἧς | ἐστὶν κεφαλὴ· ἀλλὰ καὶ τῆς πίστεως ἐστὶν τύπος, ζωῆς S 79
25 μὲν διὰ τὴν οὐσίαν τοῦ ξύλου, εὐφροσύνης δὲ διὰ τὴν προσηγορίαν
τοῦ στεφάνου, κινδύνου δὲ διὰ τὴν ἄκανθαν· οὐδὲ γὰρ ἀναιμωτεῖ
προσιέναι τῷ λόγῳ ἔξεστιν. Ὁ δὲ πλεκτὸς μαραίνεται στέφανος οὗτος 4

1–2 Soph. *Oed. Col.* 683–684 μέγαλιν θεαῖν ἀρχαῖον στεφάνωμ’ cf. Plut. *Quaest. conviv.* 647 B 4–5 Sappho Fr. 55.2–3 Voigt (1971) οὐ γὰρ πεδέχης βροδῶν / τῶν ἐκ Πιερίας; cf. Plut. *Præc. coniug.* 146 A; *Quaest. conviv.* 646 F 6 τὴν Ἥραν: cf. *Geoponica* 11.19 | τὴν Ἀρτεμιν: cf. Paus. 3.22.12 10 1 *Cor* 10:25 et 27 14–15 cf. 1 *Cor* 10:20 17–18 cf. 1 *Petri* 5:4 20–114.25 ἀλόγιστον ... ἀκαρπον: *Catena Nicetae* ad Io 19:1–5 in cod. Monac. 37 (f. 521^v) 20–21 cf. Mt 27:29 23 ἀκάρπους: cf. Mt 13:7 et 22 24 cf. *Ephes* 1:22–23; 5:23; *Col* 1:18

1 ἀρχαῖον F² : ἀρχαίων P 4 ἀπ’ ἀρχῆς P (corruptum) : πεδέχεις Plut. (bis)
5 Πιερίας Plut. : περιεργίας P 13 οὐ δὴ scripsi : οὐδὲ P : οἶδε Wilamowitz : ἥδη Staehlin 14–15 τελετήν Markland : τελευτήν P 15 ὑπεκκάνονται Wilamowitz : ὑπεκκάνονται P | οὐδ’ Dindorf : οὐθ’ P

- καὶ τὸ πλέγμα τῆς σχολιότητος ἀναλύεται καὶ τὸ ἄνθος ξηραίνεται
 5 μαραίνεται γὰρ ἡ δόξα τῶν τῷ κυρίῳ μὴ πεπιστευκότων. Ἰησοῦν
 δὲ ἐστεφάνωσαν ὑψωμένον τῆς αὐτῶν καταμαρτυροῦντες ἀμαθίας·
 τοῦτ' αὐτὸ γὰρ οἱ σκληροκάρδιοι προφητεῖαν οὔσαν σεσοφισμένην
 6 οὐ νοοῦσιν, ἦν αὐτοὶ ὕβριν καλοῦσιν κυρίου. Οὐκ ἔγνω τὸν κύριον 5
 ὁ λαὸς ὁ πεπλανημένος, οὐ περιτέμνεται τὸν λογισμόν, οὐ πεφώτισται
 τὸν σκοτισμόν, οὐκ εἶδεν τὸν θεόν, τὸν κύριον ἠρνήσατο, ἀπολώλεκεν
 τὸ εἶναι Ἰσραήλ, ἐδίωξεν τὸν θεόν, καθυβρίζειν ἤλπισε τὸν λόγον, καὶ
 ὃν ἐσταύρωσεν ὡς κακοῦργον ἀνέστησεν ὡς βασιλέα.
- 74,¹ Διὰ τοῦτό τοι εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν ἄνθρωπον, τὸν φιλόανθρωπον 10
 θεόν, ἐπιγνώσονται κύριον καὶ δίκαιον· ὃ τι αὐτοὶ παρεπίκραναν ἐπι-
 P fol. 93^r δείξασθαι τῷ κυρίῳ, τοῦτο αὐτῷ ὑψουμένην | μεμαρτυρήκασι, τὸ διά-
 δημα τῆς δικαιοσύνης τῷ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ἐπηρμένῳ περιάψαντες διὰ
 2 τῆς ἀειθαλοῦς ἀκάνθης. Τὸ διάδημα τοῦτο τοῖς ἐπιβουλεύουσι πολέ-
 μιον ἐκώλυσεν αὐτούς, τοῖς <δὲ> συνεκκλησιάζουσιν φίλον ἐθρίγκω- 15
 σεν αὐτούς· ὁ στέφανος οὗτος ἄνθος ἐστὶ τῶν πεπιστευκότων εἰς τὸν
 3 δεδοξασμένον, αἰμάσσει δὲ καὶ κολάζει τοὺς ἠπιστηκότας. Ναὶ μὴν
 καὶ σύμβολόν ἐστι δεσποτικοῦ κατορθώματος, βαστάσαντος αὐτοῦ
 τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ ἡγεμονικῷ τοῦ σώματος πάντα ἡμῶν τὰ πονηρά,
 δι' ὧν ἐκεντούμεθα· αὐτὸς γὰρ τῷ ἰδίῳ πάθει ἑυσάμενος ἡμᾶς ἀπὸ 20
 σκανδάλων καὶ ἁμαρτιῶν καὶ τῶν τοιούτων ἀκανθῶν καὶ τὸν διάβο-
 λον καταργήσας εἰκότως ἐπευχόμενος εἶρηκεν· “Ποῦ σου, θάνατε, τὸ
 4 κέντρον;” καὶ ἡμεῖς μὲν ἐξ ἀκανθῶν τρυγῶμεν σταφυλὴν καὶ σῦκα
 ἀπὸ βάτων· οἱ δὲ εἰς τραύματα καταξαίνονται, ἐφ' οὓς ἐξεπέτασε τὰς
 χεῖρας ἐπὶ λαὸν ἀπειθῇ καὶ ἄκαρπον. 25
- 75,¹ “Ἐχοιμ' ἄν σοι καὶ ἄλλο μυστικὸν ἐνταῦθα εἰπεῖν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ παγ-
 κρατὴς κύριος τῶν ὅλων, ὀπηνίκα νομοθετεῖν ἤρχετο τῷ λόγῳ, [καὶ]
 τῷ Μωσῇ καταφανῇ ἐβούλετο γενέσθαι τὴν αὐτοῦ δύναμιν, ὅψις αὐτῷ
 δείκνυται θεοειδὴς φωτὸς μεμορφωμένου ἐπὶ φλεγομένῳ βάτῳ· τὸ δὲ
 2 ἀκανθῶδες φυτὸν ἐστίν, ὁ βᾶτος· ἐπειδὴ <δὲ> ἐπαύσατο τῆς νομοθεσί- 30
 ας καὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας ὁ λόγος, ὁ κύριος μυστικῶς αὔ-

2-3 cf. Mt 27:29 5-6 cf. Is 1:3 8 Ἰσραήλ: cf. 1.57.2 12-13 cf. 2 Tim 4:8
 13 cf. Phil 2:9 13-14 cf. Athen. 15, 680 A 16-17 cf. Orac. Sibyll. 8.294-295
 22-23 1 Cor 15:55 23-24 cf. Mt 7:16 24-25 cf. Is 65:2; Rom 10-21 27-29 cf.
 Exod 3:2-5 30 ἀκανθῶδες φυτὸν: cf. Philon. V. Moses 1.65

3 post ὑψωμένον add. Ἰουδαῖοι Cat. 11 ὃ τι Schwartz : ὃν P : ὅπερ Cat. 12 τῷ
 κυρίῳ scripsi : τὸν κύριον P 13 τῷ Cat. : τὸ P 15 δὲ addidi 24 οἱ P : Ἑβραῖοι
 Cat. 27 καὶ del. Potter 30 ἐπειδὴ <δὲ> Staehlin : ἐπειδὴ P : ἐπεὶ δὲ Potter

θις ἀναστέφεται ἀκάνθη, ἐνθένδε ἀπιὼν ἐκεῖσε ὅθεν κατήλθεν, ἀνα-
κεφαλαιούμενος τὴν ἀρχὴν τῆς | καθόδου τῆς παλαιᾶς, ὅπως ὁ διὰ P fol. 95^v
βάτου τὸ πρῶτον ὀφθείς, ὁ λόγος, διὰ τῆς ἀκάνθης ὕστερον ἀναλη-
φθείς μᾶς ἔργον τὰ πάντα δείξει δυνάμεως, εἷς ὢν ἐνὸς ὄντος τοῦ
5 πατρός, ἀρχὴ καὶ τέλος αἰῶνος.

Ἄλλ' ἐξέβην γε τοῦ παιδαγωγικοῦ τύπου τὸ διδασκαλικὸν εἶδος πα- 76,1
ρεισάγων· αὐθις οὖν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπάνειμι. Ὡς μὲν οὖν ἐν φαρ-
μάκου μοίρᾳ ἰάσεως ἔνεκα, ἔσθ' ὅπῃ δὲ καὶ διαχύσεως σώφρονος, οὐκ
ἀποβλητέον τὴν ἀπὸ τῶν ἀνθῶν τέρψιν καὶ τὴν ἀπὸ τῶν μύρων τε καὶ
10 θυμιαμάτων ὠφέλειαν, δεδηλώκαμεν. Εἰ δὲ καὶ λέγοιεν τινες τίς οὖν 2
ἔτι χάρις ἀνθῶν τοῖς μὴ χρωμένοις αὐτοῖς, ἴστων ὡς ἄρα καὶ τὰ μύρα
ἐξ αὐτῶν σκευάζεται καὶ ἔστι πολυωφελῆ· σοῦσινον μὲν ἐκ κρίνων καὶ
λειριῶν, ἔστι δὲ θερμαντικόν, ἀναστομωτικόν, ἐλκυστικόν, ὑγραντικόν,
σημητικόν, λεπτομερές, χολῆς κινητικόν, μαλακτικόν· ναρκίσσινον δὲ
15 τὸ ἐκ ναρκίσσου ἐπ' ἴσης ὀνίνῃσι τῷ σουσίῳ· μύρσινον δὲ τὸ ἐκ μύρ-
των καὶ μυρρίνης στυπτικόν, παρακατέχον τὰς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπο-
φοράς· τὸ δὲ ἐκ ῥόδων ἐμψυκτικόν. Καθόλου γὰρ καὶ ταῦτα εἰς τὴν 3
ἡμετέραν εὐχρηστίαν δεδημιούργηται. “Εἰσακούσατέ μου”, φησί, “καὶ
ὡς ῥόδον πεφυτευμένον ἐπὶ ῥευμάτων ὑδάτων βλαστήσατε, ὡς λίβα-
20 νος εὐωδιάσατε ὁσμὴν, καὶ εὐλογήσατε κύριον ἐπὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ.”
Καὶ πολὺς ἂν εἴη ὁ περὶ τούτων λόγος, εἰς τὰς ἀναγκαίας ὠφελείας 4
λεγόντων ἡμῶν τὰ ἄνθη καὶ τὰ ἀρώματα, | οὐκ εἰς τὰς ὕβρεις τῆς P fol. 94^r
τρυφῆς γεγονέναι. Εἰ δὲ καὶ ἄρα τι συγχωρητέον, ἀπόχρη τῆς ὁδοῦς 5
ἀπολαύειν αὐτοῖς τῶν ἀνθῶν, μὴ καταστεφένωσαν δέ· πολυωρεῖ γὰρ
25 τὸν ἄνθρωπον ὁ πατήρ καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τέχνην τούτῳ παρέχει
μόνῳ. Λέγει γοῦν ἡ γραφή· “Ὑδωρ καὶ πῦρ καὶ σίδηρος καὶ σεμίδαλις
πυροῦ καὶ γάλα (καὶ) μέλι, αἶμα σταφυλῆς καὶ ἔλαιον καὶ ἱμάτιον·
ταῦτα πάντα τοῖς εὐσεβέσιν εἰς ἀγαθὰ.”

12–14 σοῦσινον ... μαλακτικόν: cf. Plin. *H.N.* 21.127;23.95 14–15 ναρκίσσινον ...
σουσίῳ: *id.*, 21.129 15–17 μύρσινον ... ἀποφοράς: *id.* 23.87 et 159–164 17 τὸ δὲ
ἐκ ῥόδων ἐμψυκτικόν: *id.* 21.121 18–20 *Sir* 39:13–14 26–28 *Sir* 39:26–27

6 γε scripsi : γὰρ P 10 δεδηλώκαμεν : cf. 2.66.1 – 68.3 13 λειριῶν Dindorf
: λιριῶν P 18 εἰσακούσεται P¹ 20 εὐωδιάσατε P¹ : -ο- P³ 25 αὐτοῦ
P 26 σεμίδαλιν P 27 γάλα ante σεμίδαλιν in P, huc traieci (concl. LXX) |
καὶ addidi

9. Πῶς τῷ ὕπνῳ προσενεκτέον

- 77,¹ Ὅπως δὲ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν ὕπνον ἴωμεν τῶν σωφροσύνης μεμνημένοι
 παραγγελμάτων, τοῦτο ἤδη λεκτέον. Μετὰ γὰρ τὴν εὐωχίαν εὐλογή-
 σαντας τὸν θεὸν ἐπὶ τῇ μεταδόσει τῶν ἀπολαύσεων καὶ τῇ διεκδρομῇ
 τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὸν ὕπνον παρακλητέον τὸν λόγον, τὴν πολυτέλειαν 5
 τῶν ὑποστορνυμένων, τὰς χρυσοπάστους τάπιδας καὶ χρυσοποικίλ-
 τους ψιλοτάπιδας ξυστίδας τε ἀλουργὰς καὶ τοὺς γαυνάκας τοὺς πο-
 λυτιμήτους τὰ τε ποιητικὰ ῥήγεα τὰ πορφυρὰ χλαίνας τε ἐφύπερθεν
 2 οὐλας καὶ τὰς “ὑπνου μαλακωτέρας” εὐνὰς παραπεμπομένους. Πρὸς
 S 80 γὰρ | τῷ ἐπιπόγῳ τῆς ἡδυπαθείας ἐπιβλαβῆς ἢ ἐν τοῖς χνοῶδεσι τῶν 10
 πτίλων ἐγκοίμησις, καθάπερ εἰς ἀχανὲς καταπιπτόντων τῶν σωμάτων
 διὰ τὴν μαλακίαν τῶν στρωμάτων. Οὐδὲ γὰρ συνέργει ἐπιστρεφομέ-
 νοις τοῖς εὐναζομένοις ἐν αὐτοῖς διὰ τὴν παρ’ ἐκάτερα τοῦ σώματος
 ὀχθώδη τῆς εὐνῆς ἐπανάστασιν· οὐδὲ ἐπιτρέπει πέττεσθαι σιτία καὶ
 P fol. 94^v 3 συγκαίει μᾶλλον, ὃ δὴ διαφθείρει | τὴν τροφήν. [Αἱ δὲ ἐπικυλίσεις ταῖς 15
 ὀμαλαῖς εὐναῖς, οἷον ὕπνου γυμνάσιον ὑπάρχουσαι φυσικόν, συνερ-
 γοῦσι πρὸς τὴν κατάταξιν τῆς τροφῆς.] Οἱ δὲ ἐπικυλίεσθαι δυνάμενοι
 ὀμαλαῖς εὐναῖς, οἷον ὕπνου γυμνάσιον τοῦτο ἔχοντες φυσικόν, ῥᾶον
 κατατάττουσι τὰς τροφὰς καὶ σφᾶς ἐπιτηδαιοτέρους πρὸς τὰς περιστά-
 σεις παρασκευάζουσιν. Ἔτι γε μὴν οἱ ἀργυρόποδες σκίμποδες πολλῆς 20
 ἀλαζονείας εἰσὶν κατήγοροι, καὶ ὁ ἐν τοῖς κλινιδίοις “ἐλέφας ἀπολελοι-
 πότος ψυχὴν σώματος οὐκ εὐαγὲς (ἀνάθημα)”, ἀγίοις (δ’) ἀνθρώποις
 ἀναπαύσεως τέχνασμα βλακικόν.
- 78,¹ Οὐ σπουδαστέον ἄρα περὶ αὐτά· οὐ γὰρ ἀπείρηται τοῖς κεκτημένοις
 ἢ χρῆσις, ἀλλ’ ἢ περὶ αὐτὰ ἐπιτήδευσις κεκώλυται· οὐ γὰρ ἐν τούτοις 25
 τὸ εὐδαιμον. Πάλιν τε αὖ κενοδοξίας ἐστὶ κυνικῆς καθάπερ τὸν Διο-
 μῆδη ἐπιτηδεύειν εὐδαιμον,

ὑπὸ δ’ ἔστρωται ῥινὸν βοὸς ἀγραύλοιο,

5 παρακλητέον: cf. 2.44.2; *Strom.* 2.145.1 8–9 cf. *Iliad.* 24.644–646; *Odys.* 4.297–299; 7.336–338 9 cf. *Theocr.* 5.51; 15.125; *Verg. Ecl.* 7.45 21–22 *Plat. Legg.* 12, 956a; *Strom.* 5.76.3 28 *Iliad.* 10.155

3–4 εὐλογήσαντας Staehlin : -σαντες P 12 συνεργεῖ Heyse (cf. p. 116.16–17) : συνέχει P 14 οὐδὲ add. P²P³ | post σιτία add. εἰ μὴ P²P³ 15 συγκαίει Staehlin : συγκαίειν P | διαφθείρει Sylburg : -φθείρειν P 15–17 αἱ δὲ ἐπικυλίσεις ... τῆς τροφῆς ut glossema secl. Staehlin 15 ἐπικυλίσεις Mayor : ἐπικυλίσεις P 18 ὀμαλαῖς Wilamowitz (cf. p. 116.16) : ἄλλας P 22 ἀνάθημα addidi ex *Plat.* et *Strom.* 5.76.3 | δ’ addidi 28 ἔστρωτο F ex Homero

πλὴν εἰ μὴ ἄρα ἡ περίστασις ἀναγκάζοι. Ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς τῆς νυμφι- 2
 δίου κλίνης τὸ σκάζον λίθῳ ἐπανωρθοῦτο. Τοσαύτη τις εὐτέλεια καὶ
 αὐτουργία οὐ παρὰ τοῖς ιδιώταις μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἡγου- 3
 μένοις τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ἡσκέϊτο. Καὶ τί μοι τούτων λόγος; Ὁ 3
 5 Ἰακῶβ ἐκάθευδεν χαμαὶ καὶ λίθος αὐτῷ προσκεφάλαιον ἦν· τότε καὶ
 τὴν ὄψιν τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἰδεῖν κατηξίωται. Ἡμῖν δὲ χρηστὸν
 ἀκολούθως τῷ λόγῳ ἀφελεῖ τῇ εὐνῇ καὶ λιτῇ, σύμμετρον ἐχούσῃ τὸ
 παρηγοροῦν, εἰ θέρος εἴη, τὸ σκέπον, εἰ κρύος εἴη, τὸ θάλλον. Ἡ 4
 κλίνη δὲ ἀπερίεργος ἔστω καὶ λείους ἐχέτω τοὺς πόδας· αἱ γὰρ περιε-
 10 γοι τορνεύσεις τῶν ἐρπηστικῶν ἔσθ' ὅτε γίνονται τρίβοι ζῶων, περὶ P fol. 95^r
 τὰς ἐντομὰς τῆς τέχνης ἐφελισσομένων αὐτῶν καὶ μὴ ἀπολισθανόντων.
 Μάλιστα δὲ τῆς κοίτης τὸ μαλθακὸν συμμέτρως ἀρρενιστέον· οὐ γὰρ 5
 ἔκλυσιν χρὴ τοῦ σώματος εἶναι παντελεῖ τὸν ὕπνον, ἀλλὰ ἄνεσιν. Διὸ
 καὶ παραλαμβάνεσθαι φημι δεῖν αὐτὸν οὐκ ἐπὶ ῥαθυμίᾳ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ
 15 τῶν πράξεων ἀναπαύλῃ.
 Ἐπεγερτικῶς οὖν ἀπονυστακτέον. “Ἐστωσαν”, γὰρ φησιν, “ὑμῶν 79,1
 αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι· καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι
 ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον αὐτῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν
 γάμων, ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος ἀνοίξωσιν εὐθέως αὐτῷ. Μακά-
 20 ριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος ἐγρηγορότας εὕρη.” Οὐδὲν
 γὰρ ἀνδρὸς ὄφελος καθεύδοντος, ὥσπερ οὐδὲ τεθνεώτος. Διὸ πολλὰ- 2
 κας καὶ τῆς νυκτὸς ἀνεγερετέον τῆς κοίτης καὶ τὸν θεὸν εὐλογητέον·
 μακάριοι γὰρ οἱ ἐγρηγορότες εἰς αὐτόν, σφᾶς αὐτοὺς ἀπεικάζοντες
 ἀγγέλοις, οὓς ἐγρηγόρους καλοῦμεν. “Καθεύδων δὲ ἄνθρωπος οὐδεὶς 3
 25 οὐδενὸς ἄξιος, οὐδὲν μᾶλλον τοῦ μὴ ζῶντος.” ὁ δὲ τὸ φῶς ἔχων ἐγρή-
 γορεν, καὶ ἡ σκοτία αὐτόν οὐ καταλαμβάνει, οὐδὲ μὴν ὕπνος, ἐπεὶ
 μὴ(δὲ) σκότος. Ἐγρήγορεν ἄρα πρὸς τὸν θεὸν ὁ πεφωτισμένος, ὁ δὲ
 τοιοῦτος ζῇ· “Ὁ γὰρ γέγονεν ἐν αὐτῷ, ζωὴ ἦν.” “Μακάριος ἄνθρω- 4
 30 πος”, φησὶν ἡ σοφία, “ὃς εἰσακούσεται μου, καὶ ἄνθρωπος ὃς τὰς ἐμὰς
 ὁδοὺς φυλάξει, ἀγρυπνῶν ἐπ' ἐμαῖς θύραις καθ' ἡμέραν, τηρῶν στα-
 θμοὺς ἐμῶν εισόδων.”

1–2 cf. *Odys.* 23.195–200 4–6 cf. *Gen* 28:11–19 16–20 *Lc* 12:35–37 20–21 cf.
Plut. Quaest. conviv. 728 C; *Plat. Legg.* 7, 808b5 24 ἐγρηγόρους: cf. *Dan* 4:10
 (*Aquila*) 24–25 *Plat. Legg.* 7, 808b5 25–26 cf. *Io* 1:5 28 *Io* 1:3–4 28–31 *Prov*
 8:34

10 ἐρπηστικῶν M²F : ἐρπιστ- P¹ 11 ἐφελισσομένων Heinsius : ἐπ- P : περιελισσο-
 μένων Staehlin 18 ἀναλύσει F¹ = NT 20 εὐρήσει NT 27 μὴδὲ scripsi : μὴ P
 30 φυλάξει scripsi c LXX : φυλάσσει P

- 80,1 “Ἀρ’ οὖν μὴ καθεύδωμεν ὥς οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν”, φησὶν
P fol. 95^v ἢ γραφή, “καὶ νήφωμεν. Οἱ γὰρ καθεύδοντες νυκτὸς | καθεύδουσιν,
καὶ οἱ μεθύοντες νυκτὸς μεθύσκονται”, τουτέστιν ἐν τῷ τῆς ἀγνοίας
2 σκοτῶ, “ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες νήφωμεν. Πάντες γὰρ ὑμεῖς υἱοὶ φωτὸς
ἐστε καὶ υἱοὶ ἡμέρας· οὐκ ἐσμέν νυκτὸς οὐδὲ σκοτούς.” “Ἀλλ’ ὅς 5
ἐστὶν ἡμῖν τοῦ ζῆν τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τοῦ φρονεῖν γνησίως μάλιστα
κηδεμών, ἐργήγορε χρόνον ὥς πλεῖστον, τὸ μὲν πρὸς ὑγείαν αὐτοῦ
μόνον φυλάττων ἐνταῦθα χρήσιμον· ἔστι δὲ οὐ πολὺ, καλῶς εἰς ἔθος
ἰόν.” Μελέτη δὲ ἀσκήσεως αἰδίδιον ἐργήγορσιν ἐκ πόνων γεννᾷ.
3 Μὴ οὖν ἡμᾶς βαρεῖτων αἱ τροφαί, ἐπικουφίζοντων δέ, ἵν’ ὅτι μάλι- 10
στα μὴ βλαπτώμεθα τῷ ὕπνῳ, καθάπερ τῶν νηχομένων οἱ ἐξηρητημένοι
τὰ βάρη. Ἐμπαλιν δὲ οἷον ἐξ ἀβύσσου κάτωθεν τὸ νηφάλιον ἡμᾶς
ἀνακουφίσῃ εἰς τὰς ἐπιπολὰς τῆς ἐργηγόρσεως. Ἔοικεν γὰρ ἡ τοῦ
ὕπνου καταφορὰ θανάτῳ, διάνοιαν εἰς ἀναισθησίαν ὑποφερομένη,
4 τῶν βλεφάρων τῇ ἐπιμύσει τὸ φῶς ἀποτεμνομένη. Τὸ οὖν φῶς τοῦτο 15
οἱ τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ υἱοὶ μὴ ἀποκλείσωμεν θύραζε, ἔνδον δὲ εἰς
ἡμᾶς ἀποστρέψαντες, τοῦ κεκρυμμένου τὰς ὀψεις ἀνθρώπου φωτίσαν-
τες τήν τε ἀλήθειαν αὐτὴν ἐποπτεύσαντες καὶ τῶν ταύτης ῥευμάτων
μεταλαμβάνοντες, τοὺς ἀληθεῖς τῶν ὀνείρων ἐναργῶς καὶ φρονίμως
ἀποκαλυπτώμεθα. 20
- 81,1 Ἐρυγαὶ δὲ οἰνοβαρούντων καὶ τῶν ἀποσεσαγμένων ταῖς τροφαῖς οἱ
ῥωχοὶ καὶ τὸ ῥέγγειν τοῖς στρώμασιν ἐνειλημένων γαστέρων τε στενο-
P fol. 96^r χωρουμένων βορβορυγμοὶ τὸ διορατικὸν τῆς ψυχῆς κατέλχωσαν ὄμμα,
2 φαντασιῶν μυρίων τῆς διανοίας ἐμπιπλάμενης. Αἰτία δὲ ἡ περιττὴ
τροφὴ τὸ λογιστικὸν εἰς ἀναισθησίαν καθέλκουσα. “Ὑπνος γὰρ δὴ 25
πολὺς οὔτε τοῖς σώμασιν οὔτε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ὠφέλειαν ἐπιφέρων
οὐδ’ αὐταῖς ταῖς περὶ τὴν ἀλήθειαν πράξειςι πάντα ἀρμόττων ἐστίν, εἰ
S 81 3 καὶ κατὰ φύσιν ἐστίν.” Ὡς δὲ ὁ | δίκαιος (παραπέμπομαι γὰρ νῦν τῆς
παλιγγενεσίου οἰκονομίας τὴν ἐξήγησιν) οὐκ ἂν ἐπὶ τὴν ἄθεσμον ἐκεί-
νην προήχθῃ μῖξιν μὴ οὐχὶ καταμεθυσθεὶς πρὸς τῶν θυγατέρων καὶ 30
4 ὕπνῳ καρωθείς. Ἦν οὖν τὰ αἶτια τῆς πολλῆς εἰς ὕπνον περικόπτωμεν

1–5 1 *Thess* 5:6–8 et 5 5–9 *Plat. Legg.* 7, 808b6 – c 2 15–16 *Lc* 16:8; *Io* 12:36;
1 *Thess* 5:5 17 cf. 1 *Petri* 3:4 23 cf. *Plat. Res publ.* 7.533d1 25–28 cf. *Plat. Legg.*
7, 808b3 28–31 cf. *Gen* 19:32–35

6 ἡμῶν *Plato* | τοῦ ἀληθινοῦ et γνησίως om. *Plato* 13 ἀνακουφίσῃ *Mayor* : -σει
P | ἐπιπολὰς P¹M : ἐπιβολὰς P²F 14 διάνοιαν *Markland* (cf. v. 25) : δι’ ἄνοιαν
P : δι’ ἄγνοιαν *Hervet* (cf. *Protr.* 4.2) 22 εἰλημένων scripsi : ἐνειλημένον *Sylburg*
(in *Indice*) : ἐνειλημμένον P : ἐνειλημμένων F 26–28 ὠφέλειαν ἐπιφέρων ... κατὰ
φύσιν ἐστίν : οὐδ’ αὖ ταῖς πράξεσιν ταῖς περὶ ταῦτα πάντα ἀρμόττων ἐστίν κατὰ
φύσιν *Plato*

καταφορᾶς, νηφαλιώτερον κοιμηθησόμεθα· “Οὐ” γὰρ “χρὴ παννύχιον
εὔδειν” τοὺς ἔνοικον ἔχοντας τὸν λόγον τὸν ἐργήγορον· ἐπεγερετόν δὲ
νύκτωρ, μάλιστα ὁπότε αἱ ἡμέραι φθίνουσιν· καὶ τῷ μὲν φιλολογητέον, 5
τῷ δὲ τῆς αὐτοῦ τέχνης ἀπαρκτέον, γυναιξὶ δὲ ταλασίας ἐφαπτέον,
5 πᾶσι δὲ ὡς ἔπος εἰπεῖν διαμαχητέον ἡμῖν πρὸς τὸν ὕπνον ἡρέμα ἐκ
προσαγωγῆς ἐθίζουσιν, ὡς πλείονα χρόνον τοῦ ζῆν διὰ τὴν ἐργήγορσιν
μεταλαμβάνειν (ὁ γὰρ ὕπνος ὥσπερ τελώνης τὸν ἥμισυν ἡμῖν τοῦ βίου
συνδιαρεῖται χρόνον), πολλοῦ γε δεῖ μεθ’ ἡμέραν ἐπιτρέπειν καθεύ-
δειν τοῖς καὶ τῆς νυκτὸς τὸ πλεῖστον εἰς ἐργήγορσιν ἀποτεμνομένοις.
10 Ἄλυσε (δὲ) καὶ νυσταγμοὶ καὶ διεκτάσεις καὶ χάσμαι δυσαραεστίαι ψυ-
χῆς εἰσιν ἀβεβαίον.

Χρὴ δὲ καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσιν εἰδέναι, ὡς οὐ ψυχῆς τὸ | δεόμε- 82,1 P fol. 96^v
νον ὕπνου ἐστίν (ἀεικίνητος γὰρ αὕτη), ἀλλὰ τὸ σῶμα ἀναπαύλαις
διαβασταζόμενον παρίεται, μὴ ἐνεργούσης ἔτι σωματικῶς τῆς ψυχῆς,
15 ἀλλὰ καθ’ αὐτὴν ἐννοουμένης· ἥ καὶ τῶν ὀνείρων οἱ ἀληθεῖς ὀρθῶς 2
λογιζομένῃ νηφούσης εἰσὶ ψυχῆς λογισμοί, ἀπερὶσπάστου τὸ τηνικάδε
οὔσης περὶ τὰς τοῦ σώματος συμπαθείας καὶ αὐτῆς αὐτῇ τὰ κρᾶτιστα
συμβουλευούσης. Ψυχῆς δὲ ὀλεθρος τὸ ἀτρεμῆσαι αὐτὴν· διόπερ ἀεὶ 3
τὸν θεὸν ἐννοουμένη διὰ τῆς συνεχοῦς προσομιλήσεως (καὶ) ἐγκατα-
20 λέγουσα τῷ σώματι τὴν ἐργήγορσιν ἀγγελικῇ τὸν ἄνθρωπον ἐξισάζει
χάριτι, τῆς ζωῆς τὸ αἶδιον ἐκ τῆς τοῦ ἐργήγορέναι μελέτης προσλαμ-
βάνουσα.

10. Τίνα διαληπτέον περὶ παιδοποιΐας

Συνουσίας δὲ τὸν καιρὸν μόνοις τοῖς γεγαμηκόσιν ἀπολέλειπται σκο- 83,1
25 πεῖν, τοῖς δὲ γεγαμηκόσι σκοπὸς ἡ παιδοποιΐα, τέλος δὲ ἡ εὐτεκνία,
καθάπερ καὶ τῷ γεωργῷ τῆς τῶν σπερμάτων καταβολῆς αἰτία μὲν ἡ
τῆς τροφῆς προμήθεια, τέλος δὲ αὐτῷ τῆς γεωργίας ἡ τῶν καρπῶν
συγκομιδή. Μακροῦ δὲ ἀμείνων γεωργὸς ὁ ἔμψυχον στείρων ἄρουραν· 2
ὁ μὲν γὰρ ἐπικαίρου τροφῆς ὀριγνόμενος, ὁ δὲ τῆς τοῦ παντός διαμο-

1–2 *Iliad.* 2.24 5–9 πᾶσι δὲ ... ἀποτεμνομένοις: *Flor. Monac.* 429 (f. 70^v–71^r)
7–8 cf. *Plut. Aquane an ignis* 958 D Καὶ μὴν ὀλίγου χρόνου καὶ βίου τοῖς ἀνθρώποις
δεδομένου, ὁ μὲν Ἀπίστων φησὶν ὅτι ὁ ὕπνος οἷον τελώνης τὸ ἥμισυ ἀφαιρεῖ τούτου
13 cf. *Plat. Phaedri* 245c5 Ψυχὴ πᾶσα ἀθάνατος· τὸ γὰρ ἀεικίνητον ἀθάνατον

8 δεῖ Potter : δεῖν P 10 δὲ ss. add. P² 11 ἀβεβαίον Markland : ἀβέβαιοι P
16 τὸ P¹ : τῷ P³ 17 αὐτῇ P² : αὐτῇ P¹ 18 αὐτὴν Markland : αὐτῇ P 19 καὶ
addidi 29 ὀριγνόμενος M²F : -νόμενος PM¹

νῆς προμηθεύμενος γεωργεῖ, καὶ ὁ μὲν δι' ἑαυτόν, ὁ δὲ διὰ τὸν θεὸν φυτουργεῖ. “Πληθύνεσθε” γὰρ εἶρηκεν, καὶ ὑπακουστέον· καὶ κατὰ τοῦτο εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος γίνεται τοῦ θεοῦ, καθὼς εἰς γένεσιν ἀνθρώπου ἄνθρωπος συνεργεῖ.

P fol. 97^r 3 Οὐ πᾶσα οὖν γῆ εὐθετος εἰς σπερμά|των ὑποδοχὴν, εἰ δὲ καὶ πᾶσα, 5
ἀλλ' οὐχὶ τῷ αὐτῷ γεωργῶ· οὐδὲ μὴν (εἰς) πέτρας σπαρτέον, οὐδὲ
καθυβριστέον τὸ σπέρμα, ἀρχηγὸν γενέσεως οὐσίαν, συνεσπαρμένους
ἔχουσιν τῆς φύσεως τοὺς λογισμούς· τοὺς γὰρ κατὰ φύσιν λογισμοὺς
ἀλόγως εἰς τοὺς παρὰ φύσιν καταισχύνειν πόρους ἄθεον κομιδῇ.
4 Ὅρατε γοῦν ὁ πάνσοφος Μωσῆς ὅπως ποτὲ συμβολικῶς τὴν ἄκαρ- 10
πον ἀποκρούεται σποράν, “Οὐκ ἔδεσαι” λέγων “τὸν λαγὼν οὐδὲ τὴν
ῥαῖαν”. Οὐ βούλεται τῆς ποιότητος αὐτῶν μεταλαμβάνειν τὸν ἄν-
θρωπον, οὐδὲ μὴν τῆς ἰσῆς ἀσελγείας ἀπογεύσασθαι· κατακόρως γὰρ
5 τοι περὶ τὰς μίξεις τὰ ζῶα ταῦτα ἐπτόνχται. Καὶ τὸν μὲν λαγὼν κατ'
ἔτος πλεονεκτεῖν φασὶ τὴν ἀφόδευσιν, ἰσαριθμούς οἷς βεβίωκεν ἔτε- 15
σιν ἴσχυοντα τρύπας· ταύτῃ ἄρα τὴν κώλυσιν τῆς ἐδωδῆς τοῦ λαγῶ
παιδεραστίας ἐμφαίνειν ἀποτροπὴν· τὴν δὲ ῥαῖαν ἐναλλάξ ἀμείβειν
τὸ ἄρρεν εἰς τὸ θῆλυ παρ' ἔτος ἕκαστον, αἰνίττεσθαι δὲ μὴ χρῆν ἐπὶ
μοιχείας ὀρμᾶν τὸν τῆς ῥαίνης ἀπεχόμενον.

84,1 Ἀλλὰ τὸ μὲν μὴ δεῖν ἐξομοιοῦσθαι τοῖσδε τοῖς ζώοις διὰ τῆς προ- 20
κειμένης ἀπαγορεύσεως ὁμολογουμένως τὸν πάνσοπον Μωσέα αἰνίτ-
τεσθαι σύμφημι καὶ γὰρ οὐ μέντοι τῇδε τῇ ἐξηγήσει τῶν συμβολικῶς
εἰρημένων συγκατατίθεμαι. Οὐ γὰρ ἂν ποτε βιασθῇ φύσις εἰς μετα-
βολήν, τὸ δὲ ἅπαξ πεπλασμένον εἰς αὐτὴν οὐ θέμις ἀντιπλασθῆναι
πάθει· τὸ γὰρ πάθος οὐ φύσις· παραχαράπτειν δέ, οὐ μετακοσμεῖν τὸ 25
2 πάθος εἴωθε τὴν πλάσιν. Εἰ γὰρ καὶ τῶν ὀρνέων πολλὰ μεταβάλλειν

P fol. 97^v κατὰ | τὰς ὥρας λέγεται καὶ τὸ χρῶμα καὶ τὴν φωνήν (οἷον ὁ κόσ-
συφος ξανθὸς μὲν ἐκ μέλανος, παταγητικὸς δὲ ἐξ ὠδικοῦ γινόμενος·
ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἀηδὼν καὶ τὸ χρῶμα καὶ τὴν ὥδην συμεταβάλλει
ταῖς τροπαῖς), ἀλλ' οὐτι γὰρ τὴν φύσιν αὐτὴν ἀμείβουσιν, ὡς θῆλυ 30
3 γίνεσθαι ἐκ τοῦ ἄρρενος κατὰ μετασχηματισμόν. Ἀλλ' ἡ μὲν τῶν
πετρῶν νεοφυῖα νεαροῦς ἐσθῆτος δίκην ἐξανθεῖ βαφὴν τινα πετρῶν,

2 Gen 1:28 2–3 cf. Gen 1:27 6 cf. Plat. *Legg.* 8, 838e8 11–12 cf. *Lev.* 11:5; *Deut* 14:7–8 14–19 cf. *Barnabae ep.* 10.6–7 14–16 cf. Ps.-Democriti *Geoponica* 19.4. Plin. *H.N.* 8.218; Ael. *De nat. anim.* 2.12; 13.12 17–18 cf. Diod. 32.12.2; Ael. *N.A.* 1.25; Opp. *Cyn.* 3.289; Ovid. *Met.* 15.409–410; *Physiolog.* 24 26–121.11 cf. Aristot. *Hist. anim.* I 49, 632b15–25

6 εἰς Plato : om. P 7 συνεσπαρμένους Markland : συνεσπαρμένην P 8 γὰρ scripsi : δὲ P 14 λαγῶ P¹ : λαγῶν P² 15 ἰσαριθμούς M² : εἰς ἀριθμούς PM³F

ὀλίγῳ δ' ὕστερον διαπνεῖ κατὰ τὴν χειμέριον ἀπειλὴν, καθάπερ ἄνθος
μαραινομένης τῆς χροᾶς· ἡ φωνὴ δὲ καὶ αὐτὴ τὸν ὅμοιον τρόπον τῷ 4
κρύει πεπονημένη μαραίνεται· πυκνουμένης γὰρ τῆς ἐπιφανείας ἐκ τοῦ
περιέχοντος αἱ περὶ τὸν αὐχένα πιεζόμεναι τε καὶ πυκνούμεναι ἀρ-
5 τηρία προσαναθλίβουσι τὸ πνεῦμα, στενοχωρούμενον δὲ ἄγαν τοῦτο
πνιγόμενον ἀποδίδωσι τὸν ἦχον. Αὐθις οὖν συνεξομοιούμενον τῷ πε- 85,1
ριέχοντι καὶ τῷ ἦρι συγκαλόμενον ἐλευθεροῦται μὲν τῆς στενοχωρίας
τὸ πνεῦμα, φερόμενον δι' εὐρυχώρων τῶν τέως μεμυκνιῶν ἀρτηριῶν·
οὐ μινυρίζει δὲ ἔτι τὸ μέλος τὸ μεμαρμαμένον, ἀνθεῖ δὲ ἤδη λιγυρὸν S 82
10 καὶ χεῖται πλατύτερον τὸ φθέγμα αὐτῶν, καὶ ἤδη γίνεται τῆς φωνῆς
τῶν ὀρνέων ἕαρ ἢ ὦδή.

Οὐκ οὐδὲ τὴν ὕαιναν μεταβάλλειν τὴν φύσιν πιστευτέον ποτέ· 2
οὐδὲ γὰρ αἰδοῖα ἔχει τὸ αὐτὸ ζῶον ἅμα ἄμφω, ἄρρενος καὶ θήλεος,
καθὼς ὑπελήφασί τινες, ἐρμαφροδίτους τερατολογοῦντες καὶ τρίτην
15 ταύτην μεταξὺ θηλείας καὶ ἄρρενος ἀνδρόγυνον καινοτομοῦντες φύ- 3 P fol. 98^r
σιν. | Ἀπατῶνται δὲ εὖ μάλα τὸ φιλότεχνον τῆς παμμήτορος καὶ γενε-
σιουργοῦ φύσεως μὴ νοήσαντες· ἐπεὶ γὰρ ἐστὶ τοῦτο λαγνίστατον τὸ
ζῶον ἢ ὕαινα, ὑπὸ τὴν κέρκον πρὸ τοῦ πόρου τῆς περιττώσεως πέφυ-
κεν αὐτῇ ἐξοχὴ τις σαρκική, παραπλησία τῷ σχήματι αἰδοίῳ θηλυκῷ·
20 πόρον δὲ οὐδένα ἔχει τοῦτο τῆς σαρκὸς τὸ σχῆμα, εἷς τι χρειώδες 4
ἀπολήγον(τα) ἢ εἰς μήτραν ἢ εἰς ἀπευθυσμένον λέγω· μόνην δὲ ἄρα
κοιλότητα ἔχει πολλήν, ἣ τὴν λαγνείαν ὑποδέχεται τὴν κενήν, ὅταν
ἀποστραφῶσι περὶ τὴν ἀποκύησιν ἀσχολούμενοι τῆς ἀποτέξεως οἱ πό-
ροι.

25 Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο ἄρρενι τε καὶ θηλείᾳ προσπέφυκεν ὑαῖνη διὰ τὸν 86,1
ὑπερβάλλοντα πασχητισμόν· ἀλληλίζει γὰρ καὶ ὁ ἄρρεν, ὅθεν καὶ
σπανιαίτατα θήλειαν ἔστιν ὕαιναν λαβεῖν· οὐ γὰρ συνεχεῖς αἱ κυήσεις
τῷ ζῳῳ γίνονται τούτῳ, πλεοναζούσης ἐν αὐτοῖς ἀδεῶς τῆς παρὰ
φύσιν σπορᾶς. Ταύτῃ μοι δοκεῖ καὶ ὁ Πλάτων ἐν Φαίδρῳ τὴν παιδε- 2
30 ραστίαν ἀποκρουόμενος θηρίον αὐτὴν προσεπειν, ὅτι “τὸν χαλινὸν
ἐνδακόντες” οἱ ταῖς ἡδοναῖς (ταύταις) ἔκδοτοι λάγνοι “τετραπόδων
νόμφ βαίνουσι καὶ παιδοσπορεῖν ἐπιχειροῦσιν”· τοὺς δὲ ἀθέους “πα- 3
ρέδωκεν ὁ θεός”, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος, “εἰς πάθη ἀτιμίας· αἶ τε γὰρ

12–26 cf. Aristot. *Hist. anim.* Z 32, 579b15–29; *De anim. gen.* Γ 6, 757a3–14 15 cf.
Plat. *Sympos.* 189e2 30–31 Plat. *Phaedri* 254d7 31–32 *id.*, 250e4 32–122.5 *Rom*
1:26–27

8 μεμυκνιῶν Sylburg : μεμυκτόων P | ἀρτηριῶν (cf. v. 4–5) : del. Cobet (474)
9 μινυρίζει Sylburg : μηνυρίζει P 19 αὐτῇ Victorius : αὐτῇ P 21 ἀπολήγοντα
Markland : ἀπολήγον P 31 ταύταις addidi 31–32 τετράποδος νόμον Plato

θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρρενες αὐτῶν ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχη-
 P fol. 98^v μουσύνην κατεργαζόμενοι καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, | ἣν ἔδει, τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες.”

5

87,₁ Καίτοι οὐδὲ τοῖς λαγνιστάτοις τῶν ζώων συγκεχώρηκεν ἡ φύσις τὸν τῆς περιπτώσεως πόρον ἐπιθοροῦν· τὸ μὲν γὰρ οὖρον εἰς κύστιν ἀποκρίνεται, ἡ δὲ ἐξυγρασμένη τροφή εἰς κοιλίαν, τὸ δάκρυον δὲ εἰς ὄμμα, αἷμα εἰς φλέβας, ῥύπος εἰς ὦτα, μύξαι ἐπὶ τὰς ῥίνας καταφέρονται· συνεχῆς δὲ ἡ ἔδρα τῷ πέρατι τοῦ ἀπευθυσμένου, δι’ ἧς ἀποπτύεται
 2 τὰ περιπτώματα. Μόνον δὲ ἄρα ἐπὶ τῶν ὑαίνων ἡ ποικίλη φύσις ταῖς ὁχείαις ταῖς περιπτώταις μόριόν τι τοῦτο ἐπινενόηκεν περιπτόν. Διὸ καὶ μέχρι τινὸς κοιλὸν ἐστὶν εἰς διακονίαν κνησιτιῶντων μορίων, ἀποτυφλοῦται δὲ ἐντεῦθεν ἡ κοιλότης· οὐ γὰρ εἰς γένεσιν δεδημιούργηται.
 3 Ἐντεῦθεν συμφανὲς ἡμῖν ὁμολογουμένως παραιτεῖσθαι δεῖν τὰς ἀρ- 15 ρενομιξίας καὶ τὰς ἀκάρπους σποράς καὶ τὰς κατόπιν εὐνάς καὶ τὰς ἀσυμφυεῖς ἀνδρογύνους κοινωνίας, ἐπομένους τῇ φύσει αὐτῇ, (αὐτὰ) ἀπαγορευοῦσιν διὰ τῆς τῶν μορίων κατασκευῆς, οὐκ εἰς παραδοχὴν
 4 σπέρματος, εἰς δὲ τὴν πρόεσιν αὐτοῦ τὸ ἄρρεν ἀνδρωσάσῃ. Ὁ δὲ Ἱερεμίας ὀπηνίκα ἂν φῇ, τοῦτ’ ἔστι δι’ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, “Σπῆλαιον 20 ὑαίνης γέγονεν ὁ οἶκός μου”, τὴν ἐκ τῶν νεκρῶν σωματῶν μυσσαττόμενος τροφήν, ἀλληγορία σοφῇ τὴν εἰδωλολατρείαν διαβέβληκε· δεῖ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀγνὸν εἰδῶλων τὸν τοῦ ζῶντος οἶκον εἶναι θεοῦ.

88,₁ Πάλιν ὁ Μωσῆς καὶ τὸν λαγῷ ἐσθίειν ἀπαγορεύει· ὁχεύει πᾶσαν τὴν ὥραν ὁ λαγῶς, καὶ ἐπιβαίνει συγκαθεσθείσης τῆς θηλείας κατόπιν
 P fol. 99^r ἐπὶ τῶν | ἔστι γὰρ ὀπισθοβατικόν· κυεῖ δὲ κατὰ μῆνα καὶ ἐπικυύσκειται· ὁχεύεται δὲ καὶ τίκτει, τεκοῦσα δὲ εὐθύς ὁχεύεται ὑφ’ οὗ ἂν τύχη λαγωῦ· οὐ γὰρ ἐνὶ ἀρκεῖται γάμφῳ. Καὶ συλλαμβάνει πάλιν ἔτι θη-
 2 λαζομένη· ἔχει γὰρ τὴν ὑστέραν δικρόαν. Καὶ οὐχὶ τὸ κένωμα μόνον τῆς ὑστέρας ἱκανὸν αὐτῇ γίνεται συνουσίας ὀρμητήριον (τὸ γὰρ κενὸν πᾶν ἐπιθυμεῖ πληρώσεως)· συμβαίνει δέ, ὅταν κυῶσι, θάτερον μέρος τῆς ὑστέρας κατέχεσθαι τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ ὀργάνῳ. Διὰ τοῦτο ἐπικυήσεις

20–21 Jer 12:9 et 7:11 24–29 δικρόαν: cf. Aristot. *Hist. anim.* Z 33, 579b30–580a3; Ael. *N.A.* 2.12 30–31 cf. Aristot. *E.N.* Γ 13, 1118b18

2 αὐτῶν om. NT | χρῆσιν τῆς θηλείας NT 6 λαγνιστάτοις P² et P³ in mg : λαγνιστοτάτοις P¹MF¹ 11 μόνον Stachlin : μόνη P 13 κνησιτιῶντων F² : κνησιτῶν τῶν PM 17 αὐτὰ addidi 19 ἀνδρωσάσῃ Klotz : ἀνδρώσασα P 24 λαγῷ P¹ : λαγὼν P² | post ὁχεύει ss. add. γὰρ P² 29 ὑστέραν P² : ὑστεραίαν P¹

γίνονται αὐτοῖς. Ἀπέχεσθαι τοίνυν σφοδρῶν τε ὀρέξεων καὶ ἐπαλλή- 3
λων συνουσιῶν καὶ τῆς πρὸς τὰς ἐγκύους ὁμιλίας καὶ ἀλληλοβασί-
ας καὶ παιδοφθορίας καὶ μοιχείας καὶ λαγνείας ἢ τοῦ αἰνίγματος τοῦδε
ἀπαγόρευσις παρήνευσεν.

- 5 Ταύτη τοι ἀναφανδόν, οὐ δι' αἰνιγμάτων ἔτι, ὁ αὐτὸς ἀπηγόρευσεν 89,1
Μωυσῆς γυμνῇ τῇ κεφαλῇ. “Οὐ πορνεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ παι-
δοφθορήσεις” λέγων. Τὸ δὴ διάταγμα τοῦ λόγου παντὶ διατηρητέον
σθένει, καὶ οὐδὲν οὐδαμῶς παρανομητέον, οὐδὲ ἀκυρωτέον τὰς ἐν-
τολάς· ἐπιθυμία γὰρ κακῇ ὄνομα ὕβρις, καὶ τὸν τῆς ἐπιθυμίας ἵππον 2
10 “ὑβριστὴν” ὁ Πλάτων προσεῖπεν, “Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθητέ μοι”
ἀναγνούς. Τὴν δὲ ἐπὶ τῇ ὕβρει δίκην γνωριούσιν ὑμῖν οἱ εἰς τὰ Σό-
δομα παραγεγονότες ἄγγελοι· οὗτοι τοὺς πειρᾶν ἐθελήσαντας σφᾶς 3
ἐπαισχῦναι αὐτῇ πόλει κατέφλεξαν, δεῖγμα ἐναργές τοῦτο, λαγνείας
ἐπικάρπιον τὸ πῦρ, ὑπογράφοντες· τὰ γὰρ τῶν παλαιῶν συμπτώματα,
15 ὥς καὶ πρόσθεν εἵπομεν, εἰς τὴν ἡμετέραν ἀναγεγράφεται νουθεσίαν,
ὥς μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐνσχεθῆναι, φυλάξασθαι δὲ | μὴ περιπεσεῖν τοῖς P fol. 99^v
ἴσοις.

- Χρὴ δὲ υἱοὺς μὲν ἡγεῖσθαι τοὺς παῖδας, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας τὰς 90,1
ἄλλοτρίας ὥς ἰδίας ἀφορᾶν θυγατέρας, κρατεῖν τε ἡδονῶν γαστρος
20 τε ἔτι καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα δεσπόζειν ἀρχικώτατον. Εἰ γὰρ οὐδὲ τὸν 2
δάκτυλον | ὥς ἔτυχε σαλεύειν τῷ σοφῷ ὁ λόγος ἐπιτρέπει, ὥς ὁμολο- S 83
γοῦσιν οἱ Στωϊκοί, πῶς οὐχὶ πολὺ πλέον τοῦ συνουσιαστικοῦ ἐπικρα-
τητέον μορίου τοῖς σοφίαν διώκουσιν; Ταύτη μοι δοκεῖ καὶ ὀνομάσθαι
αἰδοῖον, ὅτι χρὴ παντὸς μᾶλλον τούτῳ τοῦ σώματος τῷ μέρει χρῆσθαι
25 μετὰ αἰδοῦς· ἢ γὰρ φύσις ὥσπερ κἂν ταῖς τροφαῖς, οὕτω δὲ καὶ τοῖς 3
κατὰ νόμον γάμοις ὅσον οἰκείον καὶ χρήσιμον κἂν εὐπρεπὲς ἐπέτρεψεν
ἡμῖν, ἐπέτρεψεν δὲ ὀρέγεσθαι παιδοποιῖας. Ὅσοι δὲ τὴν ὑπερβολὴν 4
διώκουσι, πταίουσι περὶ τὸ κατὰ φύσιν, σφᾶς αὐτοὺς βλάπτοντες κατὰ
τὰς παρανόμους συνουσίας. Ἔχει γὰρ ὀρθῶς παντὸς μᾶλλον μὴ ποτε
30 κοινωνεῖν καθάπερ θηλειῶν πρὸς μῆξιν ἀφροδισίων τοῖς νέοις. Διὸ καὶ

6–7 cf. *Barnabae ep.* 19:4; *Didache* 2:2; Clem. *Protr.* 108.5 9 ὕβρις: cf. Plat. *Phaedri*
238a1 9–10 cf. *id.*, 254c3 et e2 10 Jer 5:8 11–14 cf. *Gen* 19:1–25 15 πρόσθεν:
cf. 1.2.1 20–25 Εἰ γὰρ ... αἰδοῦς: *Sacra parall.* Fr. 204 Holl 20–23 *SVF* III Fr.
730 25–27 cf. Muson. 14, p. 71.10 Hense: κατὰ φύσιν δ', εἴ τι ἄλλο, καὶ τὸ γαμεῖν
φαίνεται ὄν 29–30 cf. Plat. *Legg.* 8,836c2 ὀρθῶς εἶχεν τὸ τῶν ἀφρόνων καὶ νέων μὴ
κοινωνεῖν καθάπερ θηλειῶν πρὸς μῆξιν ἀφροδισίων

9 ἐπιθυμία P 12 πειρᾶν P¹ : περᾶν P² 13 ἐπαισχῦναι P : ἐπ' αἰσχύνῃ Jackson
15 ἀναγεγράφαι P¹M¹, corr. P²M²F 16 φυλάξασθε P¹, corr. P² 23 ὀνομα-
σθῆναι *Sacra parall.* 25–26 κἂν ... κἂν Stachlin : καὶ ... καὶ P

“μὴ εἰς πέτρας τε καὶ λίθους σπείρειν”, φησὶν ὁ ἐκ Μωυσέως φιλόσοφος, “οὐ μήποτε φύσιν τὴν αὐτοῦ ῥιζωθὲν λήψεται γόνιμον”.

91,1 Πάνυ γοῦν ἐμφανέστατα διὰ Μωυσέως ὁ λόγος παρήγγειλεν. “Καὶ μετὰ ἄρρενος οὐ κοιμηθήσῃ κοίτην γυναικίαν· βδέλυγμα γὰρ ἐστὶ.” Πρὸς δὲ καὶ “ἀρούρας θηλείας ἀπέχεσθαι πάσης”, ὅτι μὴ τῆς ἰδίας, ὁ 5 καλὸς ἐκ τῶν θείων ἀναλεγόμενος γραφῶν συνεβούλευσεν Πλάτων, P fol. 100^r ἐκεῖθεν τὸ νόμιμον ἐκλαβὼν. “Καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου οὐ δώσεις κοίτην σοῦ σπέρματος τοῦ ἐκμανθῆναι πρὸς αὐτήν.” 2 “Ἄθυτα δὲ παλλακίδων σπέρματα καὶ νόθα.” Μὴ σπείρει οὐ “μὴ βούλοιο ἂν σοι φύεσθαι τὸ σπαρὲν”· μηδὲ μὴν “ἄπτεσθαί τινος τὸ παρὰ- 10 παν πλὴν γαμετῆς τῆς ἑαυτοῦ γυναικός”, ἐξ ἧς μόνης καρποῦσθαι τὰς σαρκὸς ἡδονὰς δίκαιον εἰς διαδοχὰς γνησίας. Νόμια γὰρ ταῦτα μόνα τῷ λόγῳ. Θείας γέ τοι μοίρας τῆς δημιουργικῆς μεταλαβόντας σπέρμα οὐκ ἐκριπτέον οὐδὲ καθυβριστεόν, οὐδὲ μὴν κερασβόλα σπαρτέον.

92,1 Ὁ γοῦν αὐτὸς οὗτος Μωυσῆς καὶ ταῖς γαμεταῖς αὐταῖς ἀπαγορεύει 15 πλησιάζειν, ἣν ταῖς ἐπιμηνίοις καθάρσεσιν ἐνεσχημέναι τύχωσιν. Οὐ γὰρ πῶ εὖλογον τῷ ἀποκαθάρματι τοῦ σώματος τὸ γονιμώτατον τοῦ σπέρματος καὶ μετ’ ὀλίγον ἄνθρωπον (ὄν) μολύνειν, οὐδὲ μὴν ἀποκλύζειν τῷ ῥυπαρῷ τῆς ὕλης ῥεύματι καὶ ἀποκαθάρματι σπέρμα [δὲ] 2 γενέσεως εὐφυοῦς, τῶν τῆς μήτρας ἀποστερούμενον αὐλάκων. Οὐδέ 20 τινα τῶν παλαιῶν Ἑβραίων ἐγκύμονι τῇ αὐτοῦ γυναικὶ συνιόντα παρήγαγεν· ψιλὴ γὰρ ἡδονή, καὶ ἐν γάμῳ παραληφθῇ, παράνομός ἐστι 3 καὶ ἄδικος καὶ ἄλογος· ἐμπαλιν δὲ (δεόντως) ὁ Μωϋσῆς ἀπάγει τῶν ἐγκύων τοὺς ἄνδρας ἄχρις ἂν ἀποκυήσωσιν.

Τῷ ὄντι γὰρ ἡ ὑστέρα, ὑποκειμένη μὲν τῇ κύστει, ἐπικειμένη δὲ τῷ 25 ἐντέρῳ τῷ καλουμένῳ ἀρχῷ, ἐκτείνει τὸν τράχηλον μεταξὺ τῶν ὥμων ἐν τῇ κύστει· καὶ τὸ στόμιον τοῦ τραχήλου, ᾧ προσίεται τὸ σπέρμα, P fol. 100^v πληρωμένον μέμυκεν, αὐθὶς τε (ἡ ὑστέρα) ἀποκενοῦται καθαρομένη | 30 κυήσει, ἀποθεμένη δὲ τὸν καρπὸν εἴτα ἐπιδέχεται τὸν σπόρον. Οὐκ αἰσχρὸν δὲ ἡμῖν ἐπ’ ὠφελείᾳ τῶν ἀκουόντων τὰ κητικὰ ὀνομάζειν 93,1 ὄργανα, ὧν οὐκ ἐπησχύνθη τὴν δημιουργίαν ὁ θεός. Διψῶσα τοίνυν ἡ

1–2 Plat. *id.*, 838e8 3–4 *Lev* 18:22 5 Plat. *id.*, 839a2 7–8 *Lev* 18:20 9 Plat. *id.*, 841d3 9–10 Plat. *id.*, 839a2. Cf. Plut. *Praec. coniug.* 144 B 10–11 Plat. *id.*, 841d2 13–14 cf. 2.83.2 15–16 cf. *Lev* 18:19 16–20 cf. Philon. *De spec. legg.* 3.32–33 22–23 cf. Muson., 12, p. 64.3–4 H. τὰ δὲ γε ἡδονὴν θηρώμενα ψιλὴν ἀδικα καὶ παράνομα, καὶ ἐν γάμῳ ἧ

2 οὐ scripsi ex Plat. (cf. v. 9) : ὅτι P | ῥιζωθὲν Plato : ῥιζοθέν P 5 ἀρούρας Plato : ἀρούρης P 9 ἄθυτα Plato : ἄθετα P 10–11 πλὴν γαμετῆς τὸ παρὰπαν P, transp. Mayor 18 ὄν add. Muenzel 19 δὲ del. Dindorf 20 εὐφυοῦς Schwartz : εὐφυᾶ P 23 δεόντως addidi | ἀπέργει Markland 28 ἡ ὑστέρα addidi

ὑστέρα παιδοποιῆας προσίεται τὴν σποράν, καὶ τὸ ἐπίφογον τῆς συνουσίας ἀρνεῖται, μετὰ τὴν σποράν ἀποκλείουσα τέλεον ἤδη τὴν ἀσέλγειαν μεμυκότι τῷ στόματι. Αἱ δὲ ὀρέξεις αὐτῆς αἱ τέως περὶ τὰς φιλοστόργους συμπλοκάς δεδονημέναι, ἀποστραφεῖσαι (καὶ) ἔνδον περὶ

5 τὴν παιδοποιῆαν ἀσχολούμεναι συνεργοῦσι τῷ δημιουργῷ.

Οὐ δὴ θέμεις ἐργαζομένην τὴν φύσιν ἤδη ἐνοχλεῖν ἔτι, περιττεύοντας 2 εἰς ὕβριν· ὕβρις δέ, ἡ πολυνύμμος καὶ πολυειδής, ἐπειδὴν ἐκτραπῇ κατὰ τοῦτο τῆς ἀταξίας τὸ μέρος τὸ κατὰ τὴν ἀφροδίτην, λαγνεία κέκληται, τὸ λαϊκὸν καὶ δημῶδες καὶ ἀναγνον, τὸ περὶ τὰς ὀχείας [τὸ]

10 καταφερές, ἐμφαίνοντος τοῦ ὀνόματος, ἐξ ὧν ἀυξηθέντων τὸ πολὺ τῶν νοσημάτων πλήθος ἐπισυμβαίνει, φιλοψία, φιλοινία, φιλογυνία, καὶ δὴ καὶ ἀσωτία καὶ φιληδονία πᾶσα, ὧν τυραννεύει ἐπιθυμία. Μυ- 3 ρία δὲ τούτοις αὖξεται ἀδελφὰ παθήματα, ἐξ ὧν τὸ ἀκόλαστον κορυφοῦται ἡθος· λέγει δὲ ἡ γραφή· “Ἐτοιμάζονται ἀκολάστοις μάστι- 15 γες καὶ τιμωραὶ ὥμοις ἀφρόνων”, τὴν ἰσχὺν τῆς ἀκολασίας καὶ τὴν εὐτονον ὑπομονὴν “ὥμους ἀφρόνων” καλοῦσα. Διὰ τοῦτό τοι “Ἀπόστησον ἀπὸ τῶν δούλων σου ἐλπίδας κενάς, καὶ ἐπιθυμίας”, φησίν, “ἀπρεπεῖς ἀπόστρεψον ἀπ’ ἐμοῦ· κοιλίας ὀρέξεις καὶ συνουσιασμοὺς μὴ καταλαβέτωσάν με”. | Πόρωθεν οὖν ἀπερύκειν χρὴ τὴν πολλὴν τῶν 4 P fol. 101^r 20 ἐπιβούλων κακουργίαν· οὐ γὰρ εἰς τὴν Κράτητος πήραν μόνον, ἀλλ’ οὐδὲ εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν “εἰσπλεῖ οὐ μωρὸς παράσιτος οὐδὲ λίχνος πόρνος πυγῇ ἀγαλλόμενος, οὐ δολερὰ πόρνη”, ἀλλ’ οὐδὲ ἄλλο τι τοιοῦτον ἡδονῆς θηρίον. Πολλὴ οὖν ἡμῖν ἐγκατεσπάρθω παρ’ ὅλον τὸν βίον ἀξιοπραγία.

25 Καθόλου μὲν οὖν εἰ γαμητέον ἢ γάμου εἰς τὸ παντελὲς καθαρευτέον 94,1 (ἔχεται γὰρ ζητήσεως καὶ τοῦτο), ἐν τῷ Περὶ ἐγκρατείας ἡμῖν δεδήλωται. Εἰ δὲ αὐτὸ τοῦτο, εἰ γαμητέον, ἐδέησε σκέψεως, πῶς ἂν ἐπιτραπείῃ ἀνέδην καθάπερ τροφῇ, οὕτω δὲ καὶ συνουσία ὥς ἀναγκαίῳ κεχρησθαι ἐκάστοτε; “Ἔστι γοῦν συνιδεῖν ἐξ αὐτῆς καθάπερ στήμονας 2 30 τὰ νεῦρα διαφορούμενα καὶ περὶ τὴν ἐπίτασιν τῆς ὀμιλίας διαρρηγνύμενα· ναὶ μὴν καὶ ἀχλὺν περισκεδάννυσσι τοῖς αἰσθητηρίοις, κόπτει δὲ

7 cf. Plat. *Phaedri* 238a2 “Υβρις δὲ δὴ πολυνύμμος (πολυμελὲς γὰρ καὶ πολυμερές) 14–15 *Protr* 19:29 16–19 *Sir* 23:5–6 21–22 *Cratetis* Fr. 70.3–4 Giannantoni; Fr. 4 Diels (*PPF* 10); Anth. Pal. App. 5.13 Cougny; *Suppl. Hell.* 351; *Diog. Laert.* 6.85

4 καὶ addidi 9 λαϊκὸν Wilamowitz : λαγνικὸν P | τὸ del. Schwartz 11 ἐπισυμβαίνει : ἐπι- ss. add. P¹ 16–17 ἀπόστησον ... κενάς om. LXX 18 ἀπρεπεῖς om. LXX 20 μόνον Meineke : μόνην P 21 ἀνὴρ μωρὸς Crates 21–22 οὕτε λίχνος πόρνης ἐπαγαλλόμενος πυγῇσιν (omissis οὐ δολερὰ πόρνη) Crates 25 εἰ Wendland : ἢ P 31 περισκεδάννυσσι Sylburg : -σκεδαννύουσι P

- 3 καὶ τοὺς τόνους. Σαφὲς τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων καὶ ἐπὶ τῶν
 S 84 ἐν ἀσκήσει σωμάτων, ὧν οἱ ἀπεχόμενοι ἐν τοῖς ἀγῶσι τῶν ἀντιπάλων |
 περιγίνονται, τὰ δὲ ἀπάγεται τῆς ὀχείας περιελκόμενα, μονονουχὶ συ-
 ρόμενα, ἰσχύος ἀπάσης καὶ ὀρούσεως τέλεον κεκενωμένα. “Μικρὰν
 ἐπιληψίαν” τὴν συνουσίαν ὁ Ἀβδηρίτης ἔλεγεν σοφιστής, νόσον ἀνία- 5
 4 τον ἡγούμενος. Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ ἐκλύσεις παρέπονται τῷ μεγέθει τῆς
 ἀπουσίας ἀνατιθέμεναι; “Ἄνθρωπος γὰρ ἐξ ἀνθρώπου ἐκφύεται τε
 καὶ ἀποσπᾶται.” Ὅρα τὸ μέγεθος τῆς βλάβης· ὅλος ἄνθρωπος ἀπο-
 σπᾶται κατὰ συνουσίας ἀπουσίαν· φησὶ γάρ· “Τοῦτο νῦν ὅσπου ἐκ
 P fol. 101^v τῶν ὀστέων μου | καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου.” Τοσοῦτον ἄρα ὁ 10
 ἄνθρωπος κενοῦται τῷ σπέρματι, ὅσος ὁράται τῷ σώματι· ἀρχὴ γὰρ
 γενέσεως τὸ ἀπαλλαττόμενον. Ἀλλὰ καὶ τῆς ὕλης ὁ βρασμὸς ἐκταράτ-
 τει καὶ συγκρούει τὴν ἁρμονίαν τοῦ σώματος.
- 95,1 Ἀστεῖος οὖν μάλα ἐκείνος ὁ πρὸς τὸν ἐρόμενον πῶς ἔχοι πρὸς τὰ
 ἀφροδίσια, “Εὐφήμει”, φήσας, “ἄνθρωπε, ἀσμενέστατα μέντοι αὐτὰ 15
 2 ἀπέφυγον, ὥσπερ λυττώντα καὶ ἄγριον δεσπότην.” Ἀλλ’ ἐγκεκρισθῶ
 δὴ ὁ γάμος καὶ ἐγκατατετάχθω· “Πληθύνεσθαι” γὰρ ὁ κύριος βού-
 λεται τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ’ οὐκ “ἀσελγαίνετε” λέγει, οὐδὲ σφᾶς
 αὐτοὺς καθάπερ εἰς ὀχείαν γεγονότας ἐκδίδοσθαι ἡδοναῖς ἠθέλησεν.
 Δυσωπεῖτω δὲ ἡμᾶς ὁ παιδαγωγὸς δι’ Ἰεζεκιὴλ βοῶν· “Περιτέμενεσθε 20
 τὴν πορνείαν ὑμῶν”.
- 3 Ἐχει τινὰ καιρὸν εὐθετον εἰς σπόρον καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων. Τὸ
 δὲ μὴ εἰς παίδων γονὴν συνιέναι ἐνυβριζειν ἐστὶ τῇ φύσει, ἣν χρὴ
 διδάσκαλον ἐπιγραφόμενους τὰς σοφὰς (περὶ) τοῦ καιροῦ ἐπιτηρεῖν
 παιδαγωγίας, τὸ γῆρας λέγω καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν παρεισάγουσαν 25
 (τοῖς μὲν γὰρ οὐδέπω συνεχώρησεν, τοὺς δὲ οὐκέτι βούλεται γαμεῖν),
 πλὴν οὐ πάντοτε γαμεῖν. Γάμος δὲ ἡ παιδοποιΐας ὄρεξις, οὐχ ἡ τοῦ
 σπέρματος ἄτακτος ἔκκρισις ἢ παράνομος καὶ ἢ παράλογος.
- 96,1 Κατὰ φύσιν δ’ ἂν ἡμῖν χωροίη ὁ βίος ἅπας κρατοῦσι τῶν ἐπιθυ-
 μιῶν ἄνωθεν, μὴ κτείνουσί τε τὸ ἐκ προνοίας θεϊκῆς φυόμενον τῶν 30

4–5 Democriti 68 B 32 DK 7–8 Democriti 68 B 32 DK 9–10 Gen 2:23
 15–16 Plat. *Res publ.* 1, 329c2. Cf. *Strom.* 3.18.5 17 Gen 1:28 20–21 non exstat
 in LXX (cf. Ezech 44:7) 29–127.1 cf. Plat. *Legg.* 8, 838e6 ... κατὰ φύσιν χρῆσθαι
 τῇ τῆς παιδογονίας συνουσίᾳ, τοῦ μὲν ἄρρενος ἀπεχομένους, μὴ κτείνοντάς τε ἐκ
 προνοίας τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος

5 ἐπιληψίαν P et Gal. 17A, 521 Kuehn : ἀποπληξίην Dem. 7 ἀπουσίας (sc.
 τοῦ σπέρματος Diels) P : συνουσίας P² in mg (nunc erasum), MF | ἐκφύεται P :
 ἐξέσσεται Dem. 14 ἔχει P³ 16 λυττώντά τινα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀποδράς
 Plato 17 πληθύνεσθαι P¹F¹M² : πληθύνεσθε P²F¹M² 20 περιτέμενεσθε F :
 -τέμενεσθαι PM 24 περὶ addidi 28 ἔκκρισις M²F : ἔκκρισις P

ἀνθρώπων γένος κακοτέχνους μηχαναῖς· αὗται γὰρ πορνείας ἐπικα-
λύμματι | τοῖς ἐς παντελεῖα κατασπῶσι φθορὰν φθορίους συγχρώμεναι P fol. 102^r
φαρμάκοις ἐξαμβλίσκουσιν ἅμα τῷ ἐμβρύῳ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἄλλ’ 2
οἷς γε συγκεχώρηται γῆμαι, τούτοις ἐδέησεν παιδαγωγοῦ, ὥς μὴ μεθ’
5 ἡμέραν τὰ μυστικά τῆς φύσεως ἐκτελεῖσθαι ὄργια, μηδὲ ἐξ ἐκκλησίας,
φέρε, ἢ ἀγορᾶς ἥκοντα ἐωθινὸν ἀλεκτρούονος ὀχεύειν δίκην, ὀπηνίκα
εὐχῆς καὶ ἀναγνώσεως καὶ τῶν μεθ’ ἡμέραν εὐεργῶν ἔργων ὁ καιρός·
ἐσπέρας δὲ ἀναπαύσασθαι κατῆκει μετὰ τὴν ἐστίασιν καὶ μετὰ τὴν ἐπὶ
ταῖς ἀπολαύσεσιν εὐχαριστίαν.

10 Οὐκ αἰεὶ δὲ καιρὸν ἐνδίδωσιν ἡ φύσις τὴν ἔντευξιν τοῦ γάμου τε- 97,1
λειοῦσθαι· καὶ γὰρ ποθεινότερα ἢ χρονιωτέρα συμπλοκή. Οὐ μὴν οὐδ’
ὥς ἐν σκότῳ νύκτωρ ἀκολαστήτεον, ἀλλ’ ἐγκαθειρωκτέον τῇ ψυχῇ τὸ
αἰδημον οἰνοῖ φῶς τοῦ λογισμοῦ. Οὐδὲν γὰρ τῆς ἰστουργοῦσης Πηνε- 2
λόπης διοίσομεν, μεθ’ ἡμέραν μὲν τὰ σωφροσύνης ἐξυφαίνοντες δόγ-
15 ματα, νυκτὸς δὲ ἀναλύοντες, ἐπὶ τὴν εἰς κοίτην ἴωμεν· εἰ γὰρ σεμνότητα
ἀσκητέον, ὥσπερ οὖν, πολὺ πλέον τῇ γυναικὶ τῇ ἑαυτοῦ τὴν σεμνότητα
ἐπιδεικτέον τὰς ἀσχήμενας συμπλοκάς παραιτούμενον καὶ τῆς πρὸς
τὰς πλησίον ἀγνείας ἢ ἐχέγγυος πῖς οἴκοθεν παραγινέσθω. Οὐ γὰρ 3
ἔστιν, οὐκ ἔστι σεμνὸν παρ’ ἐκείνῃ νομισθῆναι, παρ’ ἣ τὸ σεμνὸν οὐκ
20 ἐμμάρτυρον δείκνυται ἐν αὐταῖς ἐκείναις ταῖς ὀξείαις ἡδοναῖς. Εὐνοία
δὲ ὀλισθηρῶς εἰς συνουσίαν ἔχειν ὁμολογοῦσα (ἐπ’) ὀλίγον ἀνθεῖ καὶ | P fol. 102^v
συγγηράσκει τῷ σώματι, ἔσθ’ ὅτε δὲ καὶ προγηράσκει μαρανθείσης τῆς
ἐπιθυμίας, ὁπότεν τὴν γαμήλιον σωφροσύνην ἑταιρικαὶ καθυβρίσωσιν
ἡδοναί· πτηναὶ γὰρ αἱ τῶν ἐρώντων καρδίαι καὶ σβέννυται μετανοία
25 τὰ φίλτρα, τρέπεται δὲ πολλάκις τὸ φιλεῖν εἰς τὸ μισεῖν, ὁπότεν αἰσθη-
ται τῆς καταγνώσεως ὁ κόρος.

Ῥημάτων δὲ ἀκολάστων καὶ σχημάτων ἀσχημόνων ἑταιρικῶν τε φι- 98,1
λημάτων [ὀνόματα πορνικὰ] καὶ τοιουτωνί τινων λαγνευμάτων οὐδὲ
ἐπιμνηστέον, τῷ μακαρίῳ πειθόμενοις ἀποστόλῃ, διαρρηθὴν λέγοντι·
30 “Πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα ἢ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν
ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις.” Εὖ γοῦν τις εἰρηκέναι φαίνεται· “Συνου- 2

3–9 cf. Plut. *Quaest. conviv.* 654 F 13–15 cf. *Odys.* 2.104–105; Plat. *Phaed.* 84a4
17 cf. Muson. 12, p. 63.15–16 H. 25–26 cf. Theophr. Fr. 82 Wimmer (ap. Plut.
Cat. min. 37) 30–31 *Ephes* 5:3 31–128.1 Epicuri Fr. 62 Usener. Cf. Diog. Laert.
10.118

1–2 ἐπὶ καλύμματι Cotelierius 3 ἐξαμβλίσκουσιν Markland : ἐξαναλίσκουσιν P
8 κατῆκει Victorius : προσκατῆκει P 18 τὰς Schwartz : τοὺς P 19 ἔστι²
Dindorf : ἔτι P 21 ἐπ’ add. Schwartz 23 καθυβρίσωσιν P, corr. Hoeschel
27–28 φιλημάτων τε P, transp. Wilamowitz 28 ὀνόματα πορνικὰ secl. Mayor
29 πειθόμενοις Dindorf : πειθόμενοι P

σία ὤνησεν μὲν οὐδένα, ἀγαπητὸν δὲ εἰ μὴ ἔβλαψεν.” Ἡ μὲν γὰρ κατὰ νόμον σφαλερά, εἰ μὴ ὅσον αὐτῆς ἐπὶ παιδοποιῷα, περὶ δὲ τῆς παρὰ νόμου ἡ γραφή λέγει· “Γυνὴ μισθία ἴση σιάλω λογισθήσεται, ὕπανδρος
3 δὲ πύργος θανάτου τοῖς χρωμένοις.” Κάρῳ ἢ συτὶ τὸ ἐταιρικὸν ἀπέ-
κασε πάθος, θάνατον δὲ ζητούμενον εἴρηκεν τὴν μοιχείαν ἐπὶ πόρῃ 5
τηρουμένη.

99,1 Οἶκον δὲ καὶ πόλιν ἐν ἧ ἀσελγαίνουσιν ναὶ μὴν καὶ ἡ παρ’ ὑμῖν
ποιητικὴ ὀνειδίζουσά πως γράφει·

Μοιχεῖαι παρὰ σοί τε καὶ ἀνδρῶν μῖξις ἄθεσμος
θηλυγενὴς ἄδικός τε, κακὴ πόλι, πάντ’ ἀκάθαρτε·

10

2 ἔμπαλιν δὲ ἄγεται τοὺς σώφρονας·

Οὕτε ἐπ’ ἀλλοτρίᾳ κοίτῃ πόθον αἰσχρὸν ἔχοντας
οὐδὲ ἐπ’ ἄρρενος ὕβριν ἀπεχθέα τε στυγερὴν τε |

P fol. 103^r

ὀρμωμένους, οἳ παρὰ φύσιν ταύτας ἡγοῦνται οἱ πολλοὶ τρυφάς, τὰς
ἑαυτῶν ἁμαρτίας, οἱ δὲ τούτων ἐπεικέστεροι γνωρίζουσι μὲν οὐσας 15
αὐτὰς ἁμαρτίας, ἡττῶνται δὲ τῶν ἡδονῶν.

3 Καὶ τὸ σκότος αὐτοῖς ἐστὶ προκάλυμμα τῶν παθῶν· μοιχεύει γὰρ
τὸν ἑαυτοῦ γάμον ὁ ἐταιριζόμενος αὐτόν, καὶ οὐκ ἀκούει τοῦ παιδα-
γωγοῦ βοῶντος· “Ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀναβαίνων ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ, ὁ
S 85 λέγων ἐν τῇ ψυχῇ· Τίς με ὀρᾷ; Σκότος κύκλω μου, καὶ οἱ | τοῖχοι σκέπη 20
μου, καὶ οὐδεὶς βλέπει τὰς ἁμαρτίας μου· τί εὐλαβοῦμαι; μὴ μνησθίσε-
4 ται ὁ ὕψιστος.” Ταλάντατος μὴν οὗτος, ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων δεδιώς
μόνους, λήσειν δὲ τὸν θεὸν ὑπονοῶν. “Οὐ γὰρ γινώσκει”, φησὶν ἡ
γγραφή, “ὅτι ὀφθαλμοὶ κυρίου ὑψίστου μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινό-
τεροὶ εἰσιν, οἱ ἐπιβλέπουσι πάσας ὁδοὺς ἀνθρώπων καὶ κατανοοῦσιν 25
5 εἰς ἀπόκρυφα μέρη.” Ταύτη τε πάλιν ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῖς ἀπελεῖ διὰ
Ἡσαίου λέγων· “Οὐαὶ οἱ ἐν κρυφῇ βουλὴν ποιοῦντες, καὶ ἐροῦσι· Τίς
ἡμᾶς ὀρᾷ;” Λήσεται μὲν γὰρ ἴσως τὸ αἰσθητὸν φῶς τις, τὸ δὲ νοητὸν

3-4 *Sir* 26:22 (glossema) 9-10 *Orac. Sibyll.* 5.166-168 12-13 *Id.*, 4.33-34
17 cf. *Plut. Quaest. conviv.* 654 D 17-18 *Sexti Sent.* 231 19-22 *Sir* 23:18-19
23-26 *Sir* 23:18-19 27-28 *Is* 29:15

1 οὐδένα : οὐδέποτε DL 3 σιάλω : χοίροι ss. M² 7 ναὶ μὴν del. Staehlin 9 τε
καὶ ἀνδρῶν : καὶ παίδων *Sib.* | μῖξις ἄθεσμος *Sib.* : μίξεις ἄθεσμοι P 10 κακήπολι
P | πάντ’ ἀκάθαρτε (ex *Or. Sib.* 5.168) : δύσμορε πασῶν *Sib.* 12 οὐδ’ ἄρ’ ἐπ’
ἀλλοτρίῃς κοίτῃς *Sib.* | ἔχοντες *Sib.* 13 οὐτ’ ἐπὶ ἄρρενος *Sib.* 19 ἀναβαίνων ἐπὶ :
παραβαίνων ἀπὸ LXX 20-21 σκέπη μου : με καλύπτουσιν LXX 21 βλέπει τὰς
ἁμαρτίας μου : με ὀρᾷ LXX 22 μὴν scripsi : μὲν P 23 ἔγνω LXX 24 ὑψίστου
om. LXX 28 ὀρᾷ : ἐώρακεν LXX

ἀδύνατόν ἐστιν, ἢ ὥς φησιν Ἡράκλειτος· “Τὸ μὴ δύνόν ποτε πῶς ἂν
τις λάθοι;” Μηδαμῶς τοίνυν ἐπικαλυπτώμεθα τὸ σκοτός· τὸ γὰρ φῶς 6
ἔνοικον ἡμῖν· “Καὶ ἡ σκοτία”, φησίν, “αὐτὸ οὐ καταλαμβάνει”, καταυ-
γάζεται δὲ [αὐτὸ] ἢ νῦξ τῷ σῶφρονι λογισμῷ· λογισμοὺς δὲ ἀνδρῶν
5 ἀγαθῶν [οὗς] ἀκομήτους λύχνους ὠνόμασεν ἡ γραφή.

Καίτοι τό γε πειραῖσθαι λανθάνειν ἐφ’ οἷς πράττει τις ὁμολογοῦντος 100,1
ἀμαρτάνειν ἐστίν, πᾶς δὲ | ὅς ἀμαρτάνει, καὶ ἀδικεῖ εὐθύς, οὐχ οὕτως P fol. 103^v
τὸν πέλας, ἂν μοιχεύῃ, ὥς ἐαντόν, ὅτι μεμοίχευκεν· ἀλλὰ πάντως αὐ-
τὸν χεῖρονα ἀποφαίνει καὶ ἀτιμότερον. Ὁ γὰρ ἀμαρτάνων, παρ’ ὅσον
10 ἀμαρτάνει, χεῖρων καὶ ἀτιμότερος αὐτὸς αὐτοῦ· πάντως δὲ ἤδη που
καὶ ἀκολασία πρόσσεσι τῷ ἡττωμένῳ αἰσχροῦς ἡδονῆς· διὸ καὶ πάντως
ὁ πορνεύων ἀπέθανεν θεῷ, καὶ καταλέλειπται ὑπὸ τοῦ λόγου, καθά-
περ ὑπὸ τοῦ πνεύματος (ὁ) νεκρός. Βδελύττεται γὰρ τὸ ἅγιον μολύ- 2
νεσθαι, ὥσπερ οὖν εἰκός. Ἄει δὲ καθαροῦ καθαροῦ θέμις θιγγάνειν.
15 Μὴ δὴ ἅμα χιτῶνι ἀποδυομένην ἀποδυσώμεθα καὶ τὴν αἰδῶ ποτε, ἐπεὶ
οὐδέποτε τῷ δικαίῳ σωφροσύνην ἀποδύσασθαι θέμις. Ἴδου γὰρ τὸ
φθαρτὸν τοῦτο ἐπενδύσεται ἀφθαρσίαν, ὀπηνίκα ἂν τὸ ἀκόρεστον τῆς
ἐπιθυμίας, τὸ εἰς ἀσέλγειαν ῥέον, ἐγκρατεῖα παιδαγωγούμενον, ἀνέρα-
στον γενόμενον τῆς φθορᾶς, αἰδίῳ σωφροσύνη παραχωρήσῃ τὸν ἄν-
20 θρωπον· “Ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι τούτῳ γαμοῦσι καὶ γαμίσκονται”, καταρ- 3
γήσαντες δὲ τὰ τῆς σαρκὸς ἔργα, αὐτῇ καθαροῇ τῇ σαρκὶ ἐπενδυσά-
μενοι τὴν ἀφθαρσίαν τὸ πρὸς μέτρον τῶν ἀγγέλων διώκωμεν. Ταύτη 4
τοι καὶ Πλάτων ἐν Φιλήβῳ ὁ τῆς βαρβάρου μαθητῆς φιλοσοφίας ἀθέ-
τους κέκληκε μυστικῶς τοὺς τὸν θεὸν τὸν ἔνοικον αὐτοῖς, τὸν λόγον,
25 διαφθείροντας καὶ μιαίνοντας τὸ ὅσον ἐφ’ ἑαυτοῖς ἐν τῇ τῶν παθῶν
οἰκειώσει.

Οὐκ ἄρα ποτὲ θνητῶς βιωτέον ἀγιαζομένους | θεῷ οὐδὲ μὴν, ὥς 101,1 P fol. 104^r
φησιν ὁ Παῦλος, οὐ χρὴ πόρνης ποιεῖν μέλη τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη,
οὐδὲ μὴν νεῶν τῶν παθῶν τῶν αἰσchrῶν τὸν νεῶν τοῦ θεοῦ ποιη-
30 τέον. Μέμνησθε γὰρ τὰς τέτταρας καὶ εἴκοσι χιλιάδας διὰ πορνείαν 2
ἀπωσμένας· τὰ δὲ παθήματα τῶν πορνευσάντων, ὥς ἤδη μοι λέλεκται,

1–2 Heracliti B 16 DK = Fr. 81 Marc. 3 Io 1:5 5 cf. Sap 7:10 6–7 καίτοι
... ἐστίν: cf. Muson. 12, p. 65.1–2 H. 7–11 πᾶς δὲ ... ἡδονῆς: cf. Muson. *id.*,
pp. 65.7–66.1 14 cf. Plat. *Phaed.* 67b1 15 cf. 3:33.1; Herod. 1.8; Plut. *Coniug.*
praec. 139 C; *De audiendo* 37 D 16–17 cf. 1 Cor 15:53 20 Lc 20:34 21 cf. Gal
5:19 23 ἐν Φιλήβῳ: non invenitur 28 cf. 1 Cor 6:15 et 19 30 cf. Num 25:9
31 λέλεκται: cf. 2.89.3

3 κατέλαβεν NT 4 αὐτὸ del. Barnard 5 οὗς del. Staehlin 6 ὁμολογοῦντος
P¹ : -ως P²M¹F 13 ὁ addidi 17 ἐπενδύσεται Markland : ἐπενδύεται P
22 διώκωμεν P³ : διώκομεν P¹ 31 ἀπωσμένας M² : ἀποισμένας PM¹F

- “τύποι” παιδαγωγοῦντες ἡμῶν τὰς ἐπιθυμίας εἰσίν. Ἡμῖν δὲ ὁ παιδαγωγὸς παραινεῖ σαφέστατα: “Ὅπισω τῶν ἐπιθυμιῶν σου μὴ πορεύου, 3 καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου κωλύου.” “οἶνος γὰρ καὶ γυναῖκες ἀποστήσουσι συνετούς, καὶ ὁ κολλῶμενος πόρναις τολμηρότερος ἐκβήσεται, σῆψις καὶ σκώληξ κληρονομήσουσιν αὐτόν, καὶ ἐξαρθήσεται ἐν παραδειγματισμῷ μερίζον”, καὶ πάλιν (οὐ γὰρ ἀποκάμνει ὠφελῶν): “Ὁ δὲ 5 ἀντοφθαλμῶν ἡδονῇ στεφανοῖ τὴν ζωὴν αὐτοῦ.” Οὐκ οὖν ἀφροδισίων ἡττᾶσθαι δίκαιον οὐδὲ μὴν κεχηγνέναι περὶ τὰς ἐπιθυμίας, ἀλλ’ οὐδὲ ἐκπαθαίνεσθαι περὶ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις οὐδὲ ἐπιθυμεῖν μολύνεσθαι. Σπείρειν δὲ μόνον ἐπιτέτραπται τῷ γήμαντι, ὥσ(περ) γεωργῷ τὸ τηνικαδὲ ὀπηνίκα ὁ καιρὸς δέχεται τὸν σπῆρον.
- 2 Πρὸς δὲ δὴ τὴν ἄλλην ἀκρασίαν ἄριστον μὲν ὁ λόγος φάρμακον, βοηθεῖ δὲ καὶ ἡ ἔνδεια τοῦ κόρου, δι’ οὗ φλεγμαίνουσαι αἱ ἐπιθυμίαι σκιρτῶσι περὶ τὰς ἡδονάς. Οὐκοῦν οὐδὲ ἐσθῆτος ἀντιποιητέον πολυ- 3 τελοῦς, καθάπερ οὐδὲ τροφῆς ποικίλης. Αὐτὸς γοῦν ὁ κύριος διαιρῶν 15 P fol. 104^v τὰς ὑποθήκας | εἷς τε ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ τρίτον τὰ ἐκτός, διὰ μὲν τὸ σῶμα τὰ ἐκτός πορίζεσθαι συμβουλευεῖ, διοικεῖν δὲ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ, παιδαγωγεῖ δὲ τὴν ψυχὴν, “Μὴ μερμινᾶτε” λέγων “τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε· ἡ γὰρ ψυχὴ πλείων ἐστὶ 4 τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος.” Καὶ τῆς διδασκαλίας ἐναργὲς 20 ὑπόδειγμα ἐπιφέρει. “Κατανοήσατε τοὺς κόρακας, ὅτι οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστι ταμεῖον καὶ ἀποθήκη, καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς. Οὐχ ὑμεῖς (μᾶλλον) διαφέρετε τῶν πτηνῶν;”
- 5 Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τροφῆς· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἐσθῆτος παρεγγυᾷ, ἥ τῶν τρίτων μετείληφε, τῶν ἐκτός, “Κατανοήσατε” λέγων “τὰ 25 κρίνα πῶς οὔτε νήθει οὔτε ὑφαίνει· λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομὼν περιεβάλετο ὥς ἐν τούτων.” Σφόδρα δὲ ἐπὶ πλούτῳ ἐκόμα ὁ Σολο- 103,1 μὼν ὁ βασιλεύς. Τί οὖν ὠραιότερον καὶ εὐανθέστερον ἀνθέων; Τί δὲ ἐπιτερπέστερον κρίνων [ἢ μύρων] ἢ ῥόδων; “Εἰ δὲ τὸν χόρτον ἐν ἀγρῷ σήμερον ὄντα καὶ αὐριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως 30 ἀμφιέννυσσι, πόσῳ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι. Καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί

1 cf. 1 Cor 10:6 2–3 Sir 18:30 3–6 Sir 19:2–3 6–7 Sir 19:5 (glossema) 18–20 Mt 6:25; Lc 12:22–23 21–23 Lc 12:24; Mt 6:26 25–27 Lc 12:27; Mt 6:28–29 29–131.1 Lc 12:28–29; Mt 6:30–31 31–131.15 cf. Petri Laodic. comm. in Mt (ed. G. Heinrici, Lipsiae, 1908, p. 69)

4 ἐκβήσεται : ἔσται LXX 5 σῆψη καὶ σκώλεκες LXX 5–6 καὶ ἐξαρθήσεται ἐν παραδείγματι μερίζον : καὶ ψυχὴ τολμηρὰ ἐξαρθήσεται LXX 10 ὥσ(περ) scripsi : ὥς P | τὸ : τῷ P³ 17 διοικεῖν Schwartz : διοικεῖ P 23 μᾶλλον addidi ex NT (cf. v. 33) 26 post σολομῶν om. Clem. ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ 28 δέ¹ : δαί P 29 ἡ μύρων secl. Lowth : ἡ μύρων Apelt 29–30 σήμερον ἐν ἀγρῷ P, transposui

φάγητε ἢ τί πίητε.” Ἐνταῦθα τὸ “τί” μόριον τὴν ποικιλίαν τῆς τροφῆς 2
ἐκβέβληκε· σημαίνεται γὰρ ἐκ τῆς γραφῆς τοῦτο· μὴ μεριμνᾶτε ποῖα
φάγητε ἢ ποῖα πίητε· πλεονεξία γὰρ καὶ τρυφή μεριμνᾶν ταῦτα· τὸ δὲ
φαγεῖν μόνον ψιλῶς νοούμενον ἀνάγκης ἐστὶ τεκμήριον, | τὸ πλήρωμα, P fol. 105^r
5 ὡς ἔφαμεν, τῆς ἐνδείας· τὸ δὲ “τί” ἐκ περισσοῦ, τὸ δὲ περιττὸν ἐκ τοῦ
διαβόλου | μεμίνυκεν ἡ γραφή. Σαφηνίζει δὲ τὴν διάνοιαν ἡ ἐπιφε- 3 S 86
ρομένη λέξις· “Μὴ γὰρ ζητεῖτε τί φάγητε ἢ τί πίητε” εἰπὼν, ἐπήγαγεν
“καὶ (μὴ) μετεωρίζεσθε.” Μετεώρους γὰρ ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἀλαζονεία
καὶ τρυφή ποιεῖ, καὶ ἡ εἰς τὰ περιττὰ ἀπασχολοῦσα ἡδυπάθεια ἀπάγει
10 τῆς ἀληθείας· διὸ καὶ φησι παγκάλως· “Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ 4
κόσμου ζητεῖ.” Οἱ ἄτακτοι καὶ ἀνόητοι τὰ ἔθνη εἰσὶν· τίνα δὲ λέγει
“ταῦτα”; Τὴν τρυφήν, τὴν ἡδυπάθειαν, τὴν καρυκεῖαν, τὴν ὀψοφα-
γίαν, τὴν λαιμαργίαν· ταῦτα ἐστὶ τὸ “τί”. Περὶ δὲ ψιλῆς τῆς τροφῆς, 5
τῆς τε ξηρᾶς καὶ τῆς ὑγρᾶς, ὡς ἀναγκαίων οὐσῶν, “Οἶδε”, φησὶν, “ὁ
15 πατὴρ ὑμῶν ὅτι χρῆζετε (τούτων)”. Εἰ δὲ ὅλως ζητητικοὶ γεγόναμεν,
μὴ εἰς τρυφήν τὸ ζητητικὸν ἀπολλύμεν, ἀλλὰ εἰς τὴν εὐρεσιν τῆς
ἀληθείας ἀναζωπυρήσωμεν. “Ζητεῖτε γὰρ”, φησί, “τὴν βασιλείαν τοῦ
θεοῦ, καὶ τὰ τῆς τροφῆς προστεθήσεται ὑμῖν.”

Εἰ τοίνυν ἐσθῆτος καὶ τροφῆς καὶ τῶν περιττῶν ἀπαξαπλῶς ὡς 104,1
20 οὐκ ἀναγκαίαν ἀφαιρεῖται τὴν μέριμναν, τί χρὴ νοεῖν ἐρεῖν αὐτὸν περὶ
φιλοκοσμίας, βαφῆς τε ἐρίων καὶ ποικιλίας χρωμάτων, καὶ λίθων πε-
ριεργίας καὶ χρυσοῦ, ἐξεργασίας πλοκάμων τε ἔτι ἐπιτεχνητῶν καὶ
βοστρύχων ἐλκτικῶν, πρὸς δὲ καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφῆς, παρατίλσεών
τε καὶ παραφνικισμῶν καὶ ψιμνθισμοῦ, καὶ βαφῆς τριχῶν καὶ τῶν περὶ
25 τὰς ἀπάτας ταύτας κακοτεχνιῶν; Οὐχὶ εὖ μάλα ἐκεῖνο | δὴ ὑποτο- 2 P fol. 105^v
πητέον, τὸ μικρῷ πρόσθεν εἰρημένον ἐπὶ τοῦ χόρτου, μὴ καὶ ἐπὶ τῶν
ἀκόσμων φιλοκόσμων τούτων ἢ λελεγμένον; “Ἀγρὸς γὰρ ὁ κόσμος”, 3
καὶ πόα ἡμεῖς οἱ τῇ χάριτι δροσιζόμενοι τοῦ θεοῦ, καρέντες δὲ αὐθις
ἀνατέλλομεν, ὡς ἐν τῷ Περὶ ἀναστάσεως διὰ πλειόνων δηλωθήσεται·
30 χόρτος δὲ ὁ χυδαῖος ἀλληγορεῖται ὄχλος, ὁ τῆς ἐφημέρου εὐφροσύνης

5 ὡς ἔφαμεν: cf. 2.88.2 5–6 cf. Mt 5:37 8 Lc 12:29 10–11 Lc 12:30; Mt 6:32
14–15 Lc 12:30–31; Mt 6:32–33 17–18 Lc 12:30–31; Mt 6:32–33 20–25 cf. Isid.
Pelus. Ep. 1.461 27 Mt 13:38 29 cf. 1.47.1 30 ὁ χυδαῖος: cf. Exod 1:7

2 σημαίνετε P¹, corr. P² 5 post τί ss. add. τὸ P² 8 μὴ M²F : om. PM¹ |
γὰρ scripsi : δὲ P 10 γὰρ scripsi ex NT : δὲ P 11 ζητεῖ : ἐπιζητοῦσιν NT
15 τούτων addidi ex NT 16 ἀπολλύμεν P¹ : ἀπολύμεν P² 18 τὰ τῆς τροφῆς :
ταῦτα (πάντα) NT 19 τροφῆς Arcerius : τρυφῆς P 20 ἀναγκαίων Potter 27 ἢ
λελεγμένον Markland : ἐλληλεγμένον P 29 ἀναθάλλομεν Markland (cf. p. 132.9)

οἰκεῖος, ὁ πρὸς ὀλίγον ἀνθρώπων, ὁ φιλόκοσμος καὶ φιλόδοξος καὶ πάντα
 μᾶλλον ἢ φιλαλήτης, εἰς οὐδὲν ἄλλ' ἢ εἰς ὑπέκκαυμα εὐθετος πυρός.
 105,1 “Ἀνθρώπος γοῦν ἦν τις”, ὁ κύριος διηγούμενος λέγει, “πλούσιος
 σφόδρα, ὃς ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ’
 ἡμέραν λαμπρῶς” οὗτος ὁ χόρτος ἦν· “πτωχὸς δέ τις ὄνομα Λάζαρος 5
 ἐβέβλητο εἰς τὸν πυλῶνα τοῦ πλουσίου εἰλκωμένος, ἐπιθυμῶν χορτα-
 σθῆναι ἐκ τῶν πιπτόντων τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου.” οὗτός ἐστιν ἡ
 πόα. Ἄλλ’ ὁ μὲν ἐκολάζετο ἐν Ἄιδου, ὁ πλούσιος, μετέχων τοῦ πυρός,
 2 ὁ δὲ ἀνέθαλλεν ἐν κόλοις τοῦ πατρός. Ἄγαμαι τῶν Λακεδαιμονίων
 τὴν πόλιν τὴν παλαιάν· μόναις ταῖς ἐταίραις ἀνθίνας ἐσθῆτας καὶ χρυ- 10
 σοῦν κόσμον ἐπέτρεψεν φορεῖν, ἀφαιρουμένη τῶν δοκίμων γυναικῶν
 τὴν φιλοκοσμίαν τῷ μόναις ἐφεῖναι καλλωπίζεσθαι ταῖς ἐταιρούσαις.
 3 Ἀθηναίων δὲ ἔμπαλιν οἱ ἄρχοντες, οἱ τὸ ἀστικὸν πολίτευμα ἐξηλω-
 κότες, ἐκλαθόμενοι τῆς ἀνδρωνίτιδος ἐχρυσσοφόρουν ποδήρεις χιτῶ-
 νας ἐνδύόμενοι [καὶ ποδήρεις ἡμπίσχοντο·] καὶ κρωβύλον, ὃ ἐμπλοκῆς 15
 P fol. 106^r ἐστιν εἶδος, ἀνεδοῦντο χρυσοῦν ἐνέρσει τετρίγων κοσμοῦμενοι, τὸ γηγε-
 4 νὲς ὡς ἀληθῶς ἀπειροκαλία κιναιδίας ἐνδεικνύμενοι. Ὁ δὲ τῶν ἀρχόν-
 των τούτων ζῆλος καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Ἰωνας διῦκνεῖτο, οὓς Ὀμηρος
 ἐκθηλύνων “ἐλκεσιπέπλους” καλεῖ.
 106,1 Εἶδωλον οὖν τοῦ καλοῦ τὴν φιλοκοσμίαν, οὐχὶ δὲ αὐτὸ <τὸ> κα- 20
 λὸν προστρεπομένους, δι’ ὀνόματος ὥραίου πάλιν εἰδωλολατρῶντας,
 πόρρω τῆς ἀληθείας ἀποικιστέον, δόξη, οὐκ ἐπιστήμη, ὀνειροπολοῦν-
 2 τας τοῦ καλοῦ τὴν φύσιν. Καὶ ἔστιν αὐτοῖς ὁ τῆδε βίος ἀγνοίας ὕπνος
 βαθύς, οὗ χρηὶ ἐξεγειρομένους ἡμᾶς ἐπὶ τὸ ὄντως καλὸν καὶ κόσμιον
 σπεύδειν καὶ τούτου μόνου ἐφάπτεσθαι γλίχεσθαι, καταλιπόντας τὰ 25
 3 τῆδε κόσμια αὐτῷ κόσμῳ χαίρειν πρὶν ἢ τέλεον καταδαρθεῖν. Φημί
 τοίνυν οὐκ ἄλλου τινὸς ἔνεκα δεηθῆναι ὑφασμάτων τὸν ἄνθρωπον ἢ
 σκέπης σώματος, πρὸς ἀπαλέξουσιν κρυμῶν τε ὑπερβολῆς καὶ καυμά-
 των ἐπιτάσεως, μὴ τι ἡμᾶς παραλυποῖη τοῦ περιέχοντος ἢ ἀμετρία.
 4 Εἰ δὲ οὗτός ἐστι τῆς ἐσθῆτος ὁ σκοπός, ὅρα μὴ οὐκ ἄλλη μὲν ἀν- 30
 δράσιν, ἄλλη δὲ ἐσθῆς ἀπονεμητέα γυναιξίν· κοινὸν γὰρ ἀμφοῖν τὸ
 107,1 σκέπεσθαι κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ ἐσθίειν καὶ πίνειν. Κοινῆς οὖν οὕσης

1 ὁ πρὸς ὀλίγον ἀνθρώπων: cf. Ps 89:5–6 3–7 Lc 16:19–23 18 διῦκνεῖτο: cf. Thucyd.
 1.6.3 19 cf. *Iliad*. 6.442 et saepius 20–26 cf. Plat. *Res publ.* 7, 534c4–d1

4 σφόδρα om. Lc 10 ante μόναις ss. add. ἡ P² 15 καὶ ποδήρεις ἡμπίσχοντο
 secl. Lowth 16 χρυσοῦν Thuc. : χρυσὸν P¹ : χρυσοῦν P² 20 τὸ ss. add. P²
 21 προτρεπτομένους P, corr. Lowth 22 ἀποικιστέον M² : ἀπωικιστέον PM¹F
 25 καταλιπόντας Mayor : καταλείποντας P 26 χαίρειν Staehlin : χαίροντα P :
 del. Wilamowitz 28 σκέπης P² : σκέπη P¹ 29 παραλυποῖη P³ : παραλυπώη P¹

τῆς χρείας τὴν ὁμοίαν κατασκευὴν δοκιμάζομεν. Ὡς γὰρ τὸ δεῖσθαι
 τῶν σκεπόντων κοινὸν ἑκατέροις, οὕτως καὶ τὰ σκέποντα παραπλήσια
 εἶναι χρή, εἰ δέ, καὶ σκέπην ταύτην παραληπτέον καθ' ἣν (εἴη κρύ-
 πτειν ἅ) κρύπτειν ὅμματα θηλειῶν χρεῶν. Εἰ γὰρ | καὶ πλεονεκτεῖ τὸ 2 P fol. 106^v
 5 θῆλυ διὰ τὴν ἀσθένειαν, τὸ ἔθος τῆς ἀγωγῆς τῆς κακῆς αἰτιατέον, δι'
 ἣν πολλάκις φαύλοις διαίταις ἐντρεφόμενοι ἄνδρες γυναικῶν γεγόνασι
 θηλύτεροι· οὐ δὴ καθυφεῖναι χρή τοῦ τόνου. Εἰ δέ συμπεριφέρεσθαι 3
 χρή, ὀλίγον ἐνδοτέον αὐταῖς μαλακωτέροις χρῆσθαι τοῖς ὑφάσμασιν,
 μόνον τὰς μεμωρημένας λεπτουργίας καὶ τὰς ἐν ταῖς ὑφαῖς περιέργους
 10 πλοκάς ἐκποδῶν μεθιστάντας, νῆμα χρυσοῦ καὶ σῆρας Ἰνδικοὺς καὶ
 τοὺς περιέργους βόμβυκας χαίρειν ἐῶντας. Σκώληξ φύεται τὸ πρῶτον, 4
 εἴτα ἐξ αὐτοῦ δασεῖα ἀναφαίνεται κάμπη, μεθ' ἣν εἰς τρίτην μεταμόρ-
 φωσιν νεοχμοῦται βομβύλιον (οἱ δὲ νεκύδαλλον αὐτὸ καλοῦσιν), ἐξ
 οὗ μακρὸς τίκεται στήμων, καθάπερ ἐκ τῆς ἀράχνης ὁ τῆς ἀράχνης
 15 μίτος. Τὰ γὰρ περιττὰ ταῦτα καὶ διαφανῆ ἔλεγχός ἐστι διανοίας οὐκ 5
 ἐρρωμένης, ὀλίγῳ παραπετάσματος τὴν αἰσχύνην τοῦ σώματος προα-
 γωγεύοντα. Οὐ γὰρ ἔτι σκέπη ἢ ἀβροδίαίτος ἐστὶν ἐσθής, τὸ σχῆμα
 τῆς γυμνότητος κρύπτειν μὴ δυναμένη· προσπίπτουσα γὰρ ἡ | τοιαύτη S 87
 ἐσθής τῷ σώματι προστυποῦται αὐτῷ ὑγρότερον καὶ προσαναπλάττε-
 20 ται σαρκικῶς ἐμφῦσα τῷ σχήματι, καὶ τὸν τύπον ἐκμάττεται τῆς γυναι-
 κός, ὥστ' οὖν ὁρῶντι τὴν ὅλην τοῦ σώματος εἶναι φανεράν διάθεσιν.

Παραιτητέον δὲ τῆς ἐσθήτος καὶ τὰς βαφάς· αὐταὶ γὰρ πόρρω καὶ 108,1
 τῆς χρείας καὶ τῆς ἀληθείας πρὸς τῷ καὶ διαβολὴν τοῦ ἡθους ἐξ-
 αν|θεῖν· οὔτε γὰρ ἡ χρῆσις ὠφέλιμος (οὐ γὰρ πρὸς τὸ κρύος εὐθε- P fol. 106bis^r
 25 τος), οὔτε πρὸς σκέπην ἔχει τι περιττὸν παρὰ τὴν ἄλλην ἐσθήτα ἢ τὸν
 ψόγον μόνον, καὶ τὸ ἐπιτερπὲς τῆς χροιάς τοὺς λίχνους ἀνιᾶ εἰς τὴν
 ἀνόητον ὀφθαλμίαν ἐρεθίζον, τοὺς δὲ λευκοὺς καὶ οὐ νόθους τὰ ἔνδον
 λευκαῖς καὶ ἀπεριέργοις ἀρμοδιώτατον ἐσθήσει χρῆσθαι. Σαφῶς γοῦν 2
 καὶ καθαρῶς Δανιὴλ ὁ προφήτης “Ἐτέθησαν”, φησί, “θρόνοι καὶ ἐκά-
 30 θισεν ἐπ' αὐτῶν ὥσει παλαιὸς ἡμερῶν, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ὥσει χιῶν
 λευκόν”. Τοιαύτη χρώμενον στολὴ τὸν κύριον ἐν ὁράματι θεωρεῖ· καὶ ἡ 3
 Ἀποκάλυψις φησιν· “Εἶδον τὰς ψυχὰς τῶν μεμαρτυρηκότων ὑποκάτω
 τοῦ θυσιαστηρίου· καὶ ἐδόθη ἑκάστῳ στολὴ λευκή.” Εἰ δὲ καὶ ἄλλο 4

4 cf. Eurip. *Hec.* 570 (κρύπτουσ' ἅ κρύπτειν ὅμματα' ἀρσένων χρεῶν) 11–15 cf. Aristot. *Hist. anim.* E 19, 551b9 29–31 Dan 7:9 31 cf. Mt 17:2 32–33 *Apo* 6:9 et 11

3–4 εἴη κρύπτειν ἅ suppl.vi : κρύπτομεν ἅ suppl. Staehlin : κρύπτειν ἐστὶν ὅσα suppl. Jackson : ὁ ἀνὴρ κρύπτει ἅ suppl. Casel 7 τοῦ τόνου Muenzel : τούτου P 11 δς σκώληξ P² 20 σχήματι : σώματι P² in mg 21 οὖν scripsi : οὐχ P 28 ἐσθήσι Sylburg 31 θεωρεῖ P¹ : θεωρεῖν P²

τι δέοι χρώμα ζητεῖν, τὸ αὐτοφυὲς τῆς ἀληθείας ἀπόχρη βάμμα, αἱ δὲ τοῖς ἄνθεσιν ἐοικυῖαι ἐσθῆτες βακχικοῖς καὶ τελεστικοῖς καταλειπτέαι λήροις, πρὸς δὲ καὶ “ἡ πορφύρα καὶ τὰ ἀργυρώματα”, ὥς φησιν ὁ κωμικός, “εἰς τοὺς τραγικοὺς χρήσιμα καὶ οὐκ εἰς τὸν βίον”, τὸν δὲ
 5 ἡμέτερον βίον πάντα μᾶλλον ἢ πομπὴν εἶναι χρεών. Βάμμα γοῦν Σαρ-
 διανικὸν καὶ ἄλλο ὁμφάκινον καὶ χλωρὸν ἕτερον ῥοδομιγές (τε) καὶ
 κοκκοβαφές καὶ ἄλλα μυρία διὰ σπουδῆς βάμματα ἐπινενόηται ταῖς
 ἐξώλοις ἡδυπαθείαις.

109,1 Ὅψεως, οὐ σκέπης ἢ ἐσθῆς αὕτη. Τά τε χρυσῷ πεποικιλμένα καὶ
 τὰ ἀλουργοβαφῇ καὶ ζωτά (προσήμενόν γέ τι τρυφήμα τουτοῖ) τόν
 P fol. 106bis^v τε μυροβαφῇ ἐκείνον κροκωτὸν καὶ τῶν ὑμένι|νων τῶν περιόπτων
 τὰ πολυτελῆ καὶ ποικίλα ἱμάτια, ἔχοντα ζῳδια ἐν τῇ πορφύρᾳ, αὐτῇ
 2 τέχνῃ χαίρειν ἑατέον. “Τί γὰρ (ἄν) φρόνιμον γυναιῖκες ἐργάσαιντο ἢ
 λαμπρόν, αἱ κατήμεθα”, φησὶν ἡ κωμωδία,

ἐξηνθισμέναι, 15
 κροκωτοφοροῦσαι (καὶ) κεκαλλωπισμέναι;

3 Παραινεὶ δὲ διαρρήδην ὁ παιδαγωγός· “Ἐν περιβολῇ ἱματίου οὐ μὴ
 καυχῆσθαι, μηδὲ ἐπαίρου ἐν δόξῃ πάσῃ ἀπαρᾶμίνω οὔσῃ.” Ἐπισκώ-
 πτων γοῦν τοὺς τοῖς μαλακοῖς ἡμφιεσμένους ἱματίοις ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
 λέγει· “Ἰδού, οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ ἐν τρυφῇ διάγοντες ἐν τοῖς
 βασιλείοις εἰσὶ”, τοῖς ἐπιγείοις βασιλείοις λέγει, τοῖς φθαρτοῖς, ἐνθα
 δοξοκαλία καὶ δοξοκοπία καὶ κολακεία καὶ πλάνη· οἱ δὲ τὴν οὐρά-
 νιον θεραπεύοντες αὐλήν περὶ τὸν πάντων βασιλέα τὴν ἀκήρατον τῆς
 ψυχῆς ἐσθῆτα, τὴν σάρκα, ἀγιάζονται, καὶ ταύτῃ ἐπενδύονται ἀφθα-
 4 σίαν. Καθάπερ οὖν ἡ ἄγαμος μόνω σχολάζει τῷ θεῷ καὶ ἡ φροντίς
 αὐτῆς οὐ περισχίζεται, γημαμένη δὲ ἡ γε σῶφρων διαιρεῖται τὸν βίον
 καὶ πρὸς θεὸν καὶ πρὸς ἄνδρα, ἡ δὲ ἄλλως φερομένη ὅλη γίνεται τοῦ
 γάμου, τουτέστι τοῦ πάθους, τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον ἢ σῶφρων γυνῇ
 σχολάζουσα μὲν τῷ ἀνδρὶ ἀνυποκρίτως θεοσεβεῖ, φιλοκοσμοῦσα δὲ

3-4 Philemon. Fr. 105.4-5 (PCG VII) 5-6 cf. Hesych., s.v. βάμμα Σαρδιανικόν;
 Aristoph. Pax 1174 10 ζωτά: cf. Pollux 7.55 13-16 Aristoph. Lysistr. 42-44.
 Cf. 3.7.1 17-18 Sir 11:4 20-21 Lc 7:25 24-25 cf. 1 Cor 15:53-54; 2 Cor 5:2
 25-27 cf. 1 Cor 7:34

2 καταλειπτέαι P²M²F : -ληπτέαι P¹M¹ 4 χρήσιμ', οὐκ Diog. Laert. 2.25 : εὐθετ',
 οὐκ Stob. 4.15^a.15 5-6 σαρδιανικόν P, corr. W. Teuffel 6 τε add. Wilamowitz
 9 πεποικιλμένα Potter : πεποιημένα P 10 ζωστά Wilamowitz : ζῳών τε P |
 τουτοῖ Wilamowitz : τουτοῖ P 13 ἄν Aristoph. : om. P 16 καὶ Aristoph. :
 om. P 18 μηδὲ ... οὔσῃ : καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου LXX 20 διάγοντες :
 ὑπάρχοντες NT

ἀποπέπτωκεν καὶ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ γάμου τοῦ σώφρονος, τὸν κόσμον ἀντικαταλλαπτομένη τάνδρὸς κατὰ τὰ αὐτὰ τῇ Ἀργείᾳ ἑταίρᾳ, τῇ Ἐριφύλῃ λέγων,

ἢ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήντα.

- 5 Ταύτῃ καὶ τὸν Κεῖον ἀποδέχομαι σοφιστὴν τὰς εὐκυνίας καὶ καταλ- 110,1
λήλους Ἀρετῆς καὶ Κακίας εἰκόνας | ὑπογράφοντα· τὴν μὲν αὐταῖν P fol. 107^r
ἀφελῶς ἰσταμένην ἐποίησε καὶ λευχείμονα καὶ καθάριον, τὴν Ἀρετὴν,
αἰδοῖ μόνῃ κεκοσμημένην (τοιαύτην εἶναι χρὴ τὴν πίστῃν, ἐνάρετον
μετ' αἰδοῦς), θατέραν δὲ τοῦναντίον εἰσάγει, τὴν Κακίαν, περιττὴ μὲν
10 ἐσθῆτι ἡμφιεσμένην, ἄλλοτρίῳ δὲ χρώματι γεγανωμένην· καὶ ἡ κίνησις
αὐτῆς καὶ ἡ σχέσις πρὸς τὸ ἐπιτερεπὲς ἐπιτηδευομένη ταῖς μαχλώσαις
ἔκκειται σκιαγραφία γυναιξίν. Πρὸς οὐδεμίαν δὲ ὅλως ὁ ἐπόμενος τῷ 2
λόγῳ αἰσχροῖν ἡδονὴν οἰκειώσεται· διὸ καὶ τῆς ἐσθῆτος τὸ χρεῖῶδες
προκριτέον. Κἂν ὁ λόγος τοῦτο ψάλλῃ διὰ Δαβίδ περὶ τοῦ κυρίου
15 λέγων· “Εὐφρανάν σε θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τιμῇ σου· παρέστη
ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ καὶ κροσσωτοῖς
χρυσοῖς περιβεβλημένη”, οὐκ ἐσθῆτα τὴν τρυφητικὴν μεμήνυκεν, ἀλλὰ
τὸν ἐκ πίστεως συνυφασμένον ἀκήρατον τῶν ἡλεημένων κόσμον τῆς
ἐκκλησίας δεδήλωκεν, ἐν ᾗ ὁ ἄδολος Ἰησοῦς “ὡς χρυσὸς διαπρέπει”,
20 καὶ οἱ κροσσοί, οἱ ἐκλεκτοί, οἱ χρυσοί.

- Εἰ δὲ καὶ ὑφεῖναι χρὴ τοῦ τόνου διὰ τὰς γυναῖκας, λείαν τὴν ἐσθῆτα 111,1
καὶ προσηγὴ πρὸς τὴν ἀφῆν ἐξυφαντέον, οὐχὶ δὲ καθάπερ τὰς γραφὰς
πρὸς τὸ τερπνὸν τῆς ὄψεως ἐξανθιστέον· ἐξίτηλος μὲν γὰρ ἡ γραφή τῷ
χρόνῳ γίνεται, αἱ δὲ ῥύψεις καὶ αἱ στύψεις τοῖς φαρμακώδεσι τῆς βα-
25 φῆς χυμοῖς ἐκτῆκουσαι τὰ ἔρια τῶν ἀμπεχονῶν τὰς ὑφάνσεις ἀσθενεῖς
ἀποτελοῦσι, τὸ δὲ (ὅλον) οὐδ' εἰς οἰκονομίαν εὐθετον. Ἀπειροκαλία 2 P fol. 107^v
δὲ ἡ μεγίστη τοσοῦτον ἐπτοῆσθαι περὶ τοὺς πέπλους καὶ τὰς ξυστίδας
καὶ τὰς ἐφαπτίδας, χλαίνας τε καὶ χιτῶνας, “τά τ' αἰδῶ ἀμφικαλύ-
πτει”, (ὥς) “Ομηρὸς φησιν. Αἰσχύνομαι γὰρ ὡς ἀληθῶς ὄρῳ τοσοῦ-
30 τον ἐκχεόμενον πλοῦτον εἰς τὴν αἰδοίων σκέπην. Ὁ γὰρ τοι ἀρχαῖος 3
ἄνθρωπος ὁ ἐν τῷ παραδείσῳ κλάδοις καὶ φύλλοις τὴν σκέπην τῆς
αἰσχύνης παρεμέτρει, νυνὶ δὲ ἐπεὶ τὰ πρόβατα ἡμῖν δεδημιούργηται,

4 *Odys.* 11.327 5–12 cf. *Xenoph. Mem.* 2.1.21–34 = 84 A 2 DK 5 σοφιστὴν:
i.e. Prodicum 15–17 *Ps* 44:9–10 et 14 19 *Pind. Ol.* 1.1 28–29 *Iliad.* 2.262
30–32 cf. *Gen* 3:7

5 κεῖον F : κῖον PM 8 πιστὴν P¹ πίστιν P² et edd. 12 ἔκκειται Cobet (281) :
ἔγκεται P 16 κροσσωτοῖς P 21 ὑφεῖναι P¹M : ὑφῆναι P³F | τοῦ τόνου Muenzel
: τοῦτον P | λείαν Cobet (476) : ἡδεῖαν P 26 ὅλον addidi 29 ὡς addidi

μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς προβάτοις ἀφραίνωμεν, παιδαγωγούμενοι δὲ
 S 88 τῷ λόγῳ τὸ πολυτελὲς | τῆς ἐσθῆτος διελέγχωμεν ἐπιλέγοντες, τρίχες
 ἐστὲ προβάτων, κἂν Μίλητος αὐχῇ, κἂν Ἰταλία δοξάζεται, κἂν ὑπὸ
 διφθέραις φυλάττωνται αἱ τρίχες, περὶ ἃς μεμύνασιν οἱ πολλοί, ἀλλὰ
 ἡμῖν γε οὐ σπουδαστέον.

5

112,1 Ὁ δὲ μακάριος Ἰωάννης καὶ τῶν προβάτων ὑπεριδὼν τὰς τρί-
 χας ὀζούσας τρυφῆς, τὰς τῶν καμῆλων εἵλατο τρίχας καὶ ταύτας
 ἡμίσχετο, τὸ εὐτελὲς καὶ ἄδολον τοῦ βίου ὑποτυπούμενος. Καὶ γὰρ
 μέλι ἦσθιεν καὶ ἀκριδας, γλυκεῖαν καὶ πνευματικὴν τροφήν, ἀτύφους
 2 καὶ σώφρονας τὰς ὁδοὺς τοῦ κυρίου παρασκευάζων. Ἦ που γὰρ ἂν 10
 ἄλουργὴν χλανίδα περιεβάλετο ὁ τὴν ἀλαζονεῖαν τὴν πολιτικὴν ἐκτρα-
 πείς, εἰς δὲ τὴν ἔρημον ἀναχωρήσας καὶ κατὰ τῆς ἐρημίας γαλήνην
 θεῷ πεπολιτευμένος ἐκτὸς πάσης κενοσπουδίας, ἀπειραγαθίας, μικρο-

P fol. 108^r 3 πρεπείας. Μηλωτῇ δὲ ἐχρήτο Ἡλίας ἐνδύματι καὶ | ζώνῃ τὴν μηλωτὴν
 κατέσφιγγεν ἐκ τριχῶν πεποιημένη. Ἡσαΐας δέ, ἄλλος οὗτος προφή- 15
 τῆς, “γυμνός τε καὶ ἀνυπόδετος” ἦν, πολλάκις δὲ καὶ σάκκον ἡμί-

113,1 σκετο ταπεινοφροσύνης ἔνδυμα. Εἰ δὲ καὶ Ἱερειάν καλεῖς, λινοῦν οὗ-
 τος περιζώμα εἶχε μόνον. Ὡς δὲ τὰ εὐτραφῆ τῶν σωμάτων γυμνούμενα
 φανερωτέραν δείκνυσιν τὴν ἀκμὴν, οὕτως καὶ τῶν ἡθῶν τὸ κάλλος, μὴ
 ἐνειλούμενον ἀπειροκάλοις φλυαρίαις, τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐνδείκνυται. 20

2 Τὸ δὲ καὶ σύρειν τὰς ἐσθῆτας ἐπ’ ἄκρους καθιέντας τοὺς πόδας
 κομιδῇ ἀλαζονικόν, ἐμποδὼν τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ περιπατεῖν γινόμενον,
 καλλύντρου δίκην ἐπισυρομένης τῆς ἐσθῆτος τὰς ἐπιπολαίους τῆς γῆς
 ἀχυρμίας, οὐδὲ τῶν κατεαγόντων τούτων δὴ τῶν τὴν κιναιδίαν τὴν
 ἄφωνον ἐπὶ ταῖς σκηναῖς μετιόντων ὀρηχιστῶν ἀπορρέουσας εἰς το- 25
 σοῦτον ὕβρεως τὴν ἐσθῆτα περιορώντων, οἷς οἱ ἐπιμελεῖς στολισμοὶ
 καὶ τῶν κρασπέδων αἱ ἀπαιωρήσεις καὶ τῶν σχημάτων οἱ περιεργοί
 3 ῥυθμοὶ βλακειάς μικρολόγου ἐπισυρμὸν ἐμφαίνουσιν. Κἂν τὸν ποδήρη
 τις παραφέρῃ τὸν κυρίου, ὁ ποικιλανθῆς ἐκεῖνος χιτῶν τὰ τῆς σοφίας
 ἄνθη δεικνύει, τὰς ποικίλας καὶ μὴ μαραινόμενας γραφάς, τὰ λόγια 30
 4 τὰ κυρίου ταῖς τῆς ἀληθείας ἀπαστράπτοντα αὐγαῖς. Τοιαύτην ἄλλην

2-3 cf. Lucian. *V. Demon*. 41 τοῦτο μέντοι πρὸ σοῦ πρόβατον ἐφόρει καὶ ἦν πρόβατον
 3 cf. Kock (*C&F*) *Adesp.* 1259 3-4 ὑπὸ διφθέραις: cf. Varron. *De re rust.* 2.2.18;
 Hor. *Od.* 2.6.10 6-9 cf. Mt 3:4 10 cf. Mt 3:3; Is 40:3 14-15 cf. 1 *Reg* (3 *Regn*)
 19:13; 2 *Reg* (4 *Regn*) 1:8 15-17 cf. Is 20:2 17-18 cf. Jer 13:1 28-29 cf. *Apoc*
 1:13

2 διελέγχωμεν P³M² : -χομεν P¹M¹F 3 ἰταλία P 7 εἵλατο P¹ : εἴλετο P²
 12 ἀναχωρήσας καὶ κατὰ supplevi : ἀνακεχωρηκώς, κατὰ δὲ τὴν add. iam Schwartz
 | post ἐρημίας addit in mg κατὰ P² 21 καθιέντας P³ in mg : καθιείς P¹M¹F :
 καθιεμένας ss. add. P³ 23 καλλύντρου F : καλλύνθρου PM 24 κατεαγόντων
 P¹, corr. P² 28 μικρολόγου F : -λόγους PM

τὸν κύριον ἐσθῆτα διὰ τοῦ Δαβὶδ ἡμφίεσεν τὸ πνεῦμα, ὧδέ πως ψάλλον· “Ἐξομολόγησιν καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσω, ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον.”

Καθάπερ οὖν | περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐσθῆτων καθαρευτέον πά- 114,1 P fol. 108^v
 5 σης ἀτοπίας, οὕτως δὲ καὶ τῆς χρήσεως τὴν ἀμετρίαν εὐλαβητέον. Οὐ-
 δὲ γὰρ ὑπὲρ γόνου καθάπερ τὰς Λακαίνας φασὶ παρθένους ἐστολίσθαι
 καλόν· οὐδὲν γὰρ μέρος ὅτιοῦν ἀπογυμνοῦσθαι γυναικὸς εὐπρεπές.
 Καίτοι δυνατόν ἀποφθέγξασθαι μάλα κοσμίως τὴν ἀστείαν ἐκείνην 2
 φωνὴν πρὸς τὸν εἰπόντα· “καλὸς ὁ πῆχυς”, “ἀλλ’ οὐ δημόσιος”, καὶ
 10 “κνήμαι καλαί”, “ἀλλὰ μόνου”, φάναι, “τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἐμοῦ”, καὶ
 “πρόσωπον εὐπρεπές”, “ἀλλὰ μόνου τοῦ γεγαμηκότος”. Ἐγὼ δὲ οὐδὲ 3
 τὴν αἰτίαν τῶν τοιούτων ἐπαίνων θέλω παρέχειν τὰς σώφρονας τοῖς
 διὰ τῶν ἐπαίνων θηρωμένοις τὰ ἐπίπογα, ὡς οὐδ’ ὅτι γε παραγυμνοῦν
 τὸ σφυρὸν κεκώλυται μόνον, ἐγκεκαλύφθαι δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ
 15 πρόσωπον ἐπεσκιάζεσθαι προστέτακται. Οὐ γὰρ ὅσιον εἶναι θήρατρον
 ἀνθρώπων τὸ κάλλος τοῦ σώματος· οὐδὲ ἀλουργῶ παραπετάσματι 4
 χρωμένην περιβλεπτον ἐθέλειν γίνεσθαι τὴν γυναῖκα εὐλογον. Εἴθε
 γὰρ καὶ τῆς ἐσθῆτος οἷόν τε ἦν ἐξελεῖν τὴν πορφύραν, ὡς μὴ ἐπὶ
 τὸ πρόσωπον τῶν χρωμένων τοὺς θεατὰς ἐπιστρέφειν. Αἱ δὲ ὀλίγον
 20 κομιδῇ τὸ λοιπὸν τῆς ἀμπερόνης ὑφαίνουσαι τὸ πᾶν ἀλουργὲς εἰργά-
 σαντο, ἐκφλέγουσαι τὰς ῥαθυμίας, καὶ δῆτα αὐτὰς περὶ τὰς μεμωρη-
 μένας ταύτας καὶ ἄβρὰς ἀλυούσας πορφύρας κατὰ τὸ ποιητικὸν δὴ
 ἐκεῖνο “ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος”.

Διὰ ταύτην | γοῦν τὴν πορφύραν ἡ Τύρος καὶ ἡ Σιδὼν καὶ τῆς Λα- 115,1 P fol. 109^r
 25 κωνικῆς ἡ γείτων τῆς θαλάσσης ποθεινόταται· ἀνάγονται δὲ εὖ μάλα
 καὶ οἱ βαφεῖς αὐτῶν καὶ οἱ πορφυρευταὶ καὶ αὐτὰ τὰ κογχύλια διὰ
 τὸ αἷμα τούτων ἐξανθεῖν τὴν πορφύραν. Ἀλλὰ καὶ τοῖς λίχνους ὑφά- 2
 σμασιν ἐγκαταμιγνύουσαι αἱ δολεραὶ γυναῖκες καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ γυ-
 ναικώδεις τὰς δολερὰς βαφὰς μαργαίνουσιν περὶ τὴν ἀμετρίαν, οὐκέτι
 30 τὰς ὀθόνας τὰς ἀπ’ Αἰγύπτου, ἄλλας δὲ τινὰς ἐκ τῆς Ἑβραίων καὶ
 Κιλικίων ἐκποριζόμενοι γῆς. Τὰ δὲ ἀμόργινα καὶ τὰ βύσσινα σιωπῶ·
 ὑπερεκπέπαικεν ἡ τρυφή καὶ τὴν ὀνομασίαν. Δεῖ δὲ τὴν σκέπην, οἶμαι, 3
 αὐτὸ αὐτῆς κρεῖττον ἀποφαίνειν τὸ σκεπόμενον, ὡς τὸ ἀγαλμα τοῦ

2–3 P^s 103:1–2 9 cf. *Strom.* 4.121.2; *Plut. Coniug. praec.* 142 C 14–15 cf. 1 *Cor* 11:5 et 10 17–19 cf. *Muson.* 19, p. 106.5–8 H. 23 *Iliad.* 5.83 et al. 24–25 cf. *Plin. H.N.* 9.127 32–33 cf. *Muson.* 19, p. 106.8–10 H. Δεῖ γὰρ τὴν σκέπην αὐτὸ αὐτῆς κρεῖττον ἀποφαίνειν τὸ σκεπόμενον καὶ ἰσχυρότερον

13 ὡς scripsi : καὶ P 27 post τὸ ss. add. τὸ P² 30 τῆς Wilamowitz : γῆς P 33 αὐτῆς Wendland (αὐτῆς Mus.) : αὐτοῦ P

4 νεὸ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος καὶ τῆς ἐσθῆτος τὸ σῶμα. Νυνὶ δὲ
 πᾶν τοῦναντίον, τὸ μὲν σῶμα αὐταῖς εἰ πιπράσκειτο, οὐκ ἄν ποτε χι-
 λίας εὖροι Ἀττικὰς, μίαν δὲ που ἐσθῆτα μυρίων [ταλάντων] ὠνούμεναι
 σφᾶς αὐτὰς ἀχρειοτέρας καὶ ἀτιμοτέρας τῶν ὑφασμάτων ἐλέγχουσιν.
 5 Τί ποτ' οὖν διώκεται τὰ σπάνια καὶ πολυτελῆ πρὸ τῶν ἐν μέσῳ καὶ 5
 τῶν εὐτελῶν; Ὅτι ἀγνοεῖται τὸ ὄντως καλὸν καὶ τὸ ὄντως ἀγαθόν· καὶ
 ἀντὶ τῶν ὄντων τὰ δοκοῦντα παρὰ τοῖς ἀνοήτοις σπουδάζεται, οἱ τοῖς
 μεμνημένοι ἐπ' ἴσης τὰ λευκὰ ὡς μέλανα φαντάζονται.

11. Περὶ ὑποδέσεως

116,1 Παραπλήσια δὲ καὶ περὶ τὰς ὑποδέσεις εἰσὶν αἱ ἀλαζόνες, τὴν πολλὴν 10
 S 89 P fol. 109^v βλακείαν | κἀνταῦθα ἐπιδεικνύμεναι. Αἰσχροὶ γοῦν ἀληθῶς τὰ σαν-
 δάλια ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς ἐστὶ τὰ χρυσᾶ ἄνθημα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἥλους
 ἐλικοειδῶς τοῖς καττύμασιν ἐγκατακραοῦν ἀξιοῦσιν, πολλὰ δὲ καὶ
 ἐρωτικούς ἀσπασμούς ἐγκαράττουσιν αὐτοῖς, ὥς [ἄν] ἐκ τῆς ἐπιβά-
 15 σεως ῥυθμίζουσαι τὴν γῆν τὸ ἐταιρικὸν τοῦ φρονήματος ἐκ τοῦ βαδί-
 2 σματος ἐναποσφραγίσωνται. Χαίρειν οὖν ἑατέον τὰς ἐπιχρύσους καὶ
 διαλίθους τῶν σανδαλίων ματαιοτεχνίας, καὶ κρηπίδας Ἀττικὰς καὶ
 τὰς Σικωνίας καὶ τοὺς κοθόρνους, Περσικὰς τε καὶ Τυρρηνικὰς, προ-
 θεμένους δέ, καθὼς ἔθος τῇ ἀληθείᾳ ἡμῶν, τὸν σκοπὸν τὸν ὀρθόν, τὸ
 κατὰ φύσιν ἐκλέγειν χρῆ. Ἡ γὰρ χρῆσις τῶν ὑποδημάτων ἢ μὲν αὐτῶν 20
 εἰς σκέπην ποδῶν, ἢ δὲ εἰς προφυλακὴν τῶν προσπταισμάτων καὶ τῶν
 ὀρειβατικῶν τραχυτήτων τὸ πέλμα ποδὸς σφύζουσιν.
 117,1 Γυναιξὶ μὲν οὖν τὸ λευκὸν ὑπόδημα συγχωρητέον, πλὴν εἰ μὴ ὀδεύ-
 οίεν, τότε δὲ τῷ ἀλειπτῷ χρηστέον. Ἠλωμένων δὲ δέονται τῶν καττυ-
 μάτων αἱ ὀδεύουσαι. Πλὴν τὰ πολλὰ ὑποδήμασι χρηστέον αὐταῖς· οὐ 25
 γὰρ ἀρμόζει γυμνὸν ἐπιδείκνυσθαι τὸν πόδα· ἄλλως τε καὶ εὐολίσθη-
 2 τον εἰς βλάβην ἢ γυνή. Ἄνδρι δὲ εὖ μάλα ἀρμόδιον ἀνυποδησία, πλὴν

3 cf. Kock (*CAF*) *Adesp.* 516; *Plut. Apophth. Lacon.* 209 C 5–8 cf. *Muson.* 20,
 p. 112.4–10 H. Τί ποτ' οὖν διώκεται τὰ σπάνια καὶ πολυτελῆ πρὸ τῶν ἐν μέσῳ καὶ
 τῶν εὐτελῶν; Ὅτι ἀγνοεῖται τὰ καλὰ καὶ τὰγαθὰ, καὶ ἀντὶ τῶν ὄντων τὰ δοκοῦντα
 σπουδάζεται παρὰ τοῖς ἀνοήτοις ὥσπερ δὴ καὶ οἱ μαινόμενοι πολλάκις λευκὰ τὰ
 μέλανα νομίζουσιν· ἄνοια δὲ μανίας συγγενέστατον 12 *Cephisodori Fr.* 4 (*PCG* IV)
 ap. *Polluc.* 7.87

3 ταλάντων *secl.* Cobet 5 διώκεται *scripsi* ex *Mus.* : διώκετε P | ἐμέσω P
 6 ἀγνοεῖται *scripsi* ex *Mus.* : ἀγνοεῖτε P 12 ἄνθημα *Pollux* : ἀνθέματα P² :
 ἀναθέματα P¹ 14 ἄν *delevi* 15 Post γῆν *ss. add.* καὶ P² 21 προσπταισμάτων P,
corr. *Sylburg* (in *Indice*) 22 τὸ *Potter* : τὴν P 26–27 εὐολίσθητον *Cobet* (477) :
 εὐάσθητον P

εἰ μὴ στρατεύοιτο. Καὶ γάρ πως ἐγγὺς τὸ ὑποδεδέσθαι τῷ δεδέσθαι·
 ἀσκητικώτατόν γέ τοι γυμνοῖς χρῆσθαι τοῖς ποσὶν καὶ πρὸς ὑγείαν καὶ
 εὐκολίαν εὐθετον, ἔνθα μὴ ἀνάγκη τις διακωλύει. Εἰ δὲ μὴ ὀδεύοιμεν, 3
 ἀλλὰ μὴδὲ φέρομεν τὴν ἀνυποδησίαν, βλαύταις | ἢ φαικασίοις χρη- P fol. 110^r
 5 στέον· κονίποδας αὐτὰ ἐκάλουν οἱ Ἀπτικοί, διὰ τὸ πελάζειν μοι δοκεῖν
 τῇ κόνει τῷ πόδε. Τῆς λιτῆς ὑποδέσεως ἀπόχρη μάρτυς Ἰωάννης, οὐκ 4
 ἄξιός εἶναι ὁμολογῶν τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων λύειν τοῦ κυρίου·
 οὐ γάρ τι τῶν περιέργων ὑπεδέδετο ὁ τῆς ἀληθοῦς Ἑβραίοις φιλο-
 σοφίας ὑποδεικνύμενος τὸν τύπον. Τοῦτο δὲ εἰ καὶ αἰνίττεται τι, ἐν
 10 ἄλλοις δηλωθήσεται.

12. Ὅτι οὐ χρὴ περὶ τοὺς λίθους καὶ τὸν
 χρυσοῦν ἐπτοῇσθαι κόσμον

Λίθους δὲ πελίους ἢ χλωρούς καὶ τῆς ἀπεξενωμένης θαλάττης τὰ ἐκ- 118,1
 βράσματα καὶ τῆς γῆς τὰ ἐκνήγματα μειρακιωδές ἐστι τεθηπέναι. Ἐπὶ
 15 γὰρ τὰ διανυγῇ τῶν λιθιδίων καὶ τὰς ἰδιαζούσας χρᾶς ὑέλους τε ποικί-
 λας ἴεσθαι οὐδὲν ἄλλ' ἢ ἀνοήτων ἐστὶν ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν πληκτικῇν
 ἐχόντων φαντασίαν ἐλκομένων. Ταύτη καὶ τὸ πῦρ τὰ παιδία θεασά- 2
 μενα φέρεται ἐπ' αὐτὸ τῇ λαμπρότητι ἀγόμενα, τῆς δὲ ἐπαφήσεως τὸ
 ἐπισφαλές διὰ τὴν ἄνοιαν οὐ κατανενοηκότα. Τοιοῦτό <τι> ταῖς ἡλιθί- 3
 20 αῖς οἱ λίθοι γυναιξὶν περιδούμενοι τοῖς ὄρμοις καὶ τοῖς περιδεραίοις
 ἐγκατακλειόμενοι ἀμέθυστοι καὶ κεραινεῖται καὶ ἰάσπιδες καὶ τοπάξιον
 ἢ τε

Μιλησία

σμάραγδος, ἐμπόλημα τιμηέστατον.

25 Ὁ δὲ πολυτίμητος μαργαρίτης ὑπερφυνῶς τῇ γυναικωνίτιδι εἰσεκώμα- 4
 σεν· γίνεται δὲ οὗτος ἐν ὀστρεῖφ τινὶ | παραπλησίφ ταῖς πίνναις, μέ- P fol. 110^v
 γεθος δὲ ἡλικὸς ἰχθύος ὀφθαλμὸς εὐμεγέθης. Καὶ οὐκ αἰσχύνονται 5

1-3 cf. Muson. 19, p. 107.9-12 H. κινδυνεύει γὰρ τὸ μὲν ὑποδεδέσθαι τῷ δεδέσθαι
 ἐγγὺς εἶναι, ἢ δ' ἀνυποδησία πολλὴν εὐλυσίαν πινά καὶ εὐκολίαν παρέχει τοῖς ποσίν,
 ὅταν ἡσκημένοι ὦσιν 6-7 cf. Io 1:27; Act 18:25 9-10 cf. Strom. 5.55.1-2
 13-14 cf. Kock (CAF) Adesp. 1218 | τὰ ἐκβράσματα: cf. Tac. Germ. 45.5 *eiectamenta*
maris 23-24 *TiGF* Adesp. 109 Kannicht - Snell 26-27 cf. Athen. 3, 93 A-B
 (= Theophr. *De lapid.* 36): Γίνεται δὲ ἐν ὀστρεῖφ τινὶ παραπλησίφ ταῖς πίνναις πλὴν
 ἐλάττονι, μέγεθος δὲ ἡλικὸν ἰχθύος ὀφθαλμὸς εὐμεγέθης

15-16 ἴεσθαι ποικίλας P, transposui 19 τι add. Jacobs 24 τιμέστατον Nauck

αἱ κακοδαίμονες περὶ ὄστρειον ὀλίγον τοῦτο τὴν πᾶσαν σπουδὴν πε-
ποιημένοι, ἔξδον ἀγίῳ κοσμεῖσθαι λίθῳ, τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, ὃν μαργα-
ρίτην ἢ γραφὴν κέκληκέν που, τὸν διαυγῆ καὶ καθαρὸν Ἰησοῦν, τὸν
ἐν σαρκὶ ἐπόπτην ὀφθαλμόν, τὸν λόγον τὸν διαφανῆ, δι' ὃν ἡ σὰρξ
τιμία (γένονεν), ὕδατι ἀναγεννωμένη. Καὶ γὰρ τὸ ὄστρειον ἐκεῖνο ἐν 5
ὕδατι γιγνόμενον περιστέγει τὴν σάρκα, ἐκ δὲ ταύτης ὁ μαργαρίτης
κυΐσκεται.

119,1 Λίθοις δὲ ἀγίοις τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ τετειχίσθαι παρειλήφαμεν,
καὶ τὰς δώδεκα τῆς οὐρανοπόλεως πύλας τιμίαις ἀπεικασμένας λίθοις 10
τὸ περιόπτον τῆς ἀποστολικῆς [φωνῆς] αἰνίττεσθαι χάριτος ἐκδεχό-
μεθα. Ἐπὶ γὰρ τῶν λίθων τῶν πολυτελῶν αἱ χροαὶ τετάχεται, τίμια
2 δὴ αὗται, τὰ δ' ἄλλα ὕλη γεώδης καταλείπονται. Συμβολικῶς τούτοις
εἰκότως τειχίζεται τῶν ἀγίων ἢ πόλεις, πνευματικῶς οἰκοδομουμένη.
Πρὸς τὸ ἄνθος τῶν λίθων τὸ ἀμίμητον τὸ ἄνθος τοῦ πνεύματος τὸ
ἀκήρατον καὶ (τὸ) ἅγιον τῆς (θείας) οὐσίας νενοήκαμεν· αἱ δέ, μὴ 15
συνεῖσαι τὸ συμβολικὸν τῶν γραφῶν, ὅλαι περικεχίνασι τοῖς λίθοις,
τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον ἀπολογισμὸν προφερόμεναι· Ὅ τι κατέδειξεν ὁ
θεός, διὰ τί μὴ χρησώμεθα; Ὡς πάρεστί μοι, διὰ τί μὴ τρυφήσω; Καὶ
3 τίσιν οὖν ταῦτα γέγονεν, εἰ μὴ ἡμῖν; Τελέως δὲ ἡγνοηκότων τὸ θέλημα
τοῦ θεοῦ αἱ τοιαῦται φωναί. Πρῶτον μὲν γὰρ τὰ ἀναγκαῖα καθάπερ 20
P fol. 111^r τὸ | ὕδωρ καὶ τὸν ἀέρα προφανῆ πᾶσι χορηγεῖ, τὰ δὲ ὅσα μὴ ἀναγ-
120,1 καῖα γῇ τε καὶ ὕδατι ἔκρυσεν. Διὰ τοῦτό τοι μύρμηκες χρυσορρυχοῦσι,
καὶ γρύπες χρυσοφυλακοῦσι, καὶ ἡ θάλασσα τὸν μαργαρίτην ἔκρυσεν
λίθον.

Ὑμεῖς δὲ περιέργοι εἰς ἃ μὴ δεῖ· ἰδοὺ ὅλος ἀναπέπταται οὐρανός, 25
καὶ οὐ ζητεῖτε τὸν θεόν· τὸ δὲ κεκρυμμένον χρυσίον καὶ τοὺς λίθους οἱ
2 τὴν ἐπὶ θανάτῳ κεκρυμμένοι γεωρρυχοῦσι παρ' ὑμῖν. Ἀλλὰ καὶ τῇ γραφῇ
ἀντάδετε, βοώσης ἐκείνης διαρρηδην· “Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν
τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.” Εἰ δὲ καὶ πάντα
ὑμῖν δεδωρηται καὶ εἰ πάντα ὑμῖν συγκεχώρηται καὶ εἰ “πάντα ὑμῖν 30

2-3 cf. Mt 13:45-46 2-7 ὃν μαργαρίτην ... κυΐσκεται: cf. *Catenam Nicetae* ad Mt
13:46 in cod. Monac. 36 (f. 264^r) 8-11 cf. *Apo* 21:18-21 22 μύρμηκες: cf.
Herod. 3.102 et 116; Plin. *H.N.* 11.111 23 γρύπες: cf. Herod. 3.116; 14.13 et 27;
Megasthen. *FGrHist* 715 F 23; *infra*, 3.26.2 28-29 Mt 6:33 30-14.1.1 1 *Cor* 10:23

1 ὄστρειον P² : ὄστριον P¹ 5 γέγονεν addidi 10 φωνῆς del. Mayor 12 δὴ
scripsi : δὲ P 14 ante τῶν ss. add. οὖν P² 15 τὸ addidi | θείας add. Mayor |
νενοήκαμεν Wilamowitz : νενοήκασιν P 17 ὁ τι Staehlin : ὃν P | κατέδειξεν
Cobet (479) : καὶ ἔδειξεν P 18 χρησώμεθα P¹ | ὥς scripsi : καὶ P 21 χορηγεῖ
Cobet (479) : χορηγείται P 25 ἀναπέπταται Syllburg : ἀνάπτεται P 27 ὑμῖν
Wilamowitz : ἡμῖν P 28 ἀντάδετε F : -δετα P

ἔξεστι”, φηοῖν ὁ ἀπόστολος, “ἀλλ’ οὐ πάντα συμφέρει”. Παρή|γαγεν 3 S 90
 δὲ τὸ γένος ἡμῶν ἐπὶ κοινωνίᾳ ὁ θεός, αὐτὸς τῶν ἑαυτοῦ πρότερος με-
 ταδούς καὶ κοινὸν πᾶσιν ἀνθρώποις τὸν ἑαυτοῦ ἐπικουρήσας λόγον,
 πάντα ποιήσας ὑπὲρ πάντων. Κοινὰ οὖν τὰ πάντα, καὶ μὴ πλεονε-
 5 κτούντων οἱ πλούσιοι. Τὸ οὖν Πάρεστί μοι καὶ πλεονάζει μοι, διὰ τί μὴ 4
 τρυφήσω; οὐκ ἀνθρώπινον οὐδὲ κοινωνικόν, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἀγαπη-
 τικόν· Πάρεστί μοι, διὰ τί μὴ μεταδῶ τοῖς δεομένοις; Ὁ γὰρ τοιοῦτος
 τέλειος ὁ τὸ “Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν” πληρώσας.
 Αὕτη γὰρ ἡ ἀληθὴς τρυφή, ἡ θησαυριζομένη πολυτέλεια, ἡ δὲ εἰς τὰς 5
 10 ματαίους ἐπιθυμίας ἀνάλωσις ἀπωλείας, οὐ δαπάνης, ἐπέχει λόγον.
 Δέδωκεν γὰρ ὁ θεὸς οἷδ’ ὅτι τῆς χρήσεως ἡμῖν τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ
 μέχρι τοῦ ἀναγ|καίου, καὶ τὴν χρῆσιν κοινὴν εἶναι βεβούληται. Ἄτο- 6 P fol. 111^v
 πον δὲ ἓνα τρυφᾶν πενομένων πλειόνων. Πόσῳ μὲν γὰρ εὐκλεέστερον
 τοῦ πολυτελῶς οἰκεῖν τὸ πολλοὺς εὐεργετεῖν; Πόσῳ δὲ συντεώτερον
 15 τοῦ εἰς λίθους καὶ χρυσίον τὸ εἰς ἀνθρώπους ἀναλίσκειν; Πόσῳ δὲ
 ὠφελιμώτερον τῶν ἀπύχων κοσμίῳ τὸ φίλους κεκτηῖσθαι κοσμίους;
 Τίνα δὲ ἂν ἀγροὶ τοσοῦτον ὅσον τὸ χαρίζεσθαι (ἄλλοις) ὠφελήσαιεν;
 Λείπεται τοίνυν ἡμῖν ἀκεῖνο ἐπιλύσαι τὸ ἐπιφερόμενον· Τίσιν οὖν 121,1
 τὰ πολυτελέστερα, ἂν αἰρῶνται πάντες τὰ εὐτελέστερα; Τοῖς ἀνθρώ-
 20 ποις, φήσομι· ἂν, ἐὰν χωρὶς προσπαθείας καὶ διαφορᾶς χρώμεθα αὐ-
 τοῖς. Εἰ δὲ | ἀμήχανον πάντας σωφρονεῖν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῶν P fol. 112^r
 ἀναγκάων χρεῖαν τὰ εὐπόριστα μεταδιωκτέον, μακρὰ τοῖς περιττοῖς
 τούτοις χαίρειν φράσασιν. Καθόλου μὲν οὖν τὰ κόσμια ὥσπερ κορο- 2
 κόσμια ἀποσκορακιστέον ὅλον (αὐταῖς) καὶ αὐτὸν παραιτουμέναις τὸν
 25 κόσμον. Χρὴ γὰρ εἶναι κοσμίας ἐνδοθεν καὶ τὴν ἔσω γυναῖκα δεικνύ-
 ναι καλήν· ἐν μόνη γὰρ τῇ ψυχῇ καταφαίνεται καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ
 αἶσχος. Διὸ καὶ μόνος ὁ σπουδαῖος καλὸς ἀγαθὸς ὄντως ἐστίν, καὶ 3
 μόνον τὸ ἀγαθὸν καλὸν δογματίζεται,

8 Mt 19:19 12–13 cf. Kock (*CAF*) Adesp. 244 13–17 cf. Muson. 19, pp. 108.14–109.8 H.: Καὶ τοι πόσῳ μὲν εὐκλεέστερον τοῦ πολυτελῶς οἰκεῖν τὸ πολλοὺς εὐεργετεῖν; Πόσῳ δὲ καλοκάγαθιώτερον τοῦ ἀναλίσκειν εἰς ξύλα καὶ λίθους τὸ εἰς ἀνθρώπους ἀναλίσκειν; Πόσῳ δὲ ὠφελιμώτερον τοῦ περιβεβλησθαι μεγάλην οἰκίαν τὸ κεκτηῖσθαι φίλους πολλοὺς ... ; Τί δ’ ἂν ὄναιτό τις τηλικούτων ἀπ’ οἰκίας μεγέθους τε καὶ κάλλους, ἢ λίκον ἀπὸ τοῦ χαρίζεσθαι πόλει καὶ πολίταις ἐκ τῶν ἑαυτοῦ;

10 ματαίας F 12 βεβούληται Sylburg : βεβούλευται P 17 ἄλλοις addidi (cf. Muson.) 19 αἶρ ... ται P : αἰροῦνται MF 24 αὐταῖς addidi 25 τὴν τῶν ἔσω P¹ 26 καταφαίνεται Hoeschel : καταφαίνεσθαι P 28 τὸ καλὸν ἀγαθὸν P, transp. Heyse

ἢ δ' ἀρετὴ μόνη
καὶ διὰ καλοῦ τοῦ σώματος καταφαίνεται

καὶ ἐπανθῇ τῇ σαρκί, τὸ ὥραϊον τῆς σωφροσύνης ἀξιέραστον δεικνύ-
4 ουσα, ὅταν οἶονεὶ φέγγος ἐπιλάμπῃ τῇ μορφῇ τὸ ἦθος. Τὸ γὰρ ἐκάστου
καὶ φυτοῦ καὶ ζώου κάλλος ἐν τῇ ἐκάστου ἀρετῇ εἶναι συμβέβηκεν. 5
Ἀνθρώπου δὲ ἀρετὴ δικαιοσύνη καὶ σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ εὐ-
σέβεια. Καλὸς ἄρα ἄνθρωπος ὁ δίκαιος καὶ σώφρων καὶ συλλήβδην ὁ
5 ἀγαθός, οὐχ ὁ πλούσιος. Ἦδη δὲ καὶ οἱ στρατιῶται χρυσίῳ κεκοσμη-
σθαι βούλονται, οὐδὲ ἐκεῖνο ἀνεγνωκότες τὸ ποιητικόν·

ὃς καὶ χρυσὸν ἔχων πόλεμον κίεν ἤντε κούρη 10
νηπίη.

122,1 Ἀλλὰ γὰρ τὴν μὲν φιλοκοσμίαν ἥκιστα ἀρετῆς ἐπιμελουμένην, σώμα-
τος δὲ ἀντιποιουμένην, ἐκτραπέντος τοῦ φιλοκάλου περὶ τὴν κενοδο-
ξίαν, ἄρδην ἐκβλητέον. Τὰ γὰρ μὴ οἰκεῖα τῷ σώματι ὡς οἰκεῖα προσ-
άπτουσα μελέτην τοῦ ψεύδεσθαι καὶ ἔθος ἀπάτης ἐνεγέννησεν, οὐ τι 15
τὸ σεμνὸν καὶ ἄπλαστον καὶ νήπιον ὡς ἀληθῶς, τὸ σοβαρὸν δὲ καὶ
2 θρυπτικὸν καὶ ἄβροδίαιτον φαίνουσα. Αἱ δὲ ἁμαυροῦσι τὸ κάλλος τὸ
ἀληθινὸν ἐπισκιάζουσαι (αὐτὸ) χρυσίῳ, καὶ οὐκ ἴσασι τὸ πλημμέλημα
οἷόν ἐστι, δεσμὰ ἑαυταῖς περιθεῖσαι πλούσια μυρία, καθάπερ καὶ

παρὰ τοῖς βαρβάροις 20
φασὶν δεδέσθαι τοὺς κακούργους χρυσίῳ.

3 Τούτους ἐξηλωκέναι δοκοῦσί μοι αἱ γυναῖκες τοὺς δεσμώτας τοὺς
πλουσίους. Ἡ γὰρ οὐχὶ κλοιὸς τὸ χρυσοῦν ἐστὶ περιδέραϊον καὶ οἱ
στρεπτοί, οἳ τε καθετῆρες καλούμενοι ἀλύσεων ἐπέχοντες τρόπον, (οἱ)
καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς αὐτῷ τούτῳ τῷ ὀνόματι ἀλύσεις κέκληνται; 25
4 Πέδας δὲ περισφυρίους τὴν περὶ τοὺς πόδας ἀκοσμίαν τῶν γυναικῶν
Φιλήμων ἐν Συνεφήβῳ προσεῖπεν·

ἱμάτια διαφαίνοντα καὶ πέδην τινὰ
χρυσῇν.

1–2 Kock (*CAF*) Adesp. 412 4–5 cf. Epict. 3.1.6 10–11 *Iliad*. 2.872–873 19 cf.
Porph. *Ad Marc.* 7 20–21 Kock (*CAF*) Adesp. 413; cf. Herod. 3.23 28–29
Philemon. Fr. 84 (*PCG* VII)

10 πόλεμόνδ' ἔν Hom. 11 νήπιος Hom. 18 αὐτὸ addidi 21 φασὶ P 24 οἱ²
add. Muenzel

Τί οὖν ἔτι ὁ καλλωπισμὸς ὁ ζηλωτὸς <οὔτος> ἢ ἐθέλειν ὑμᾶς, ὦ γυ- 123,1
ναῖ|κες, σφᾶς αὐτὰς φαίνεσθαι πεπεδημέναις; Εἰ γὰρ ἡ ὕλη τὸ ὄνειδος P fol. 112^v
ὑπεκλύει, τὸ πάθος ἀδιάφορον. Ἐμοὶ γοῦν δοκοῦσιν <αἱ> ἐκουσίως
περιπίπτουσαι δεσμοῖς αὐχεῖν ἐπὶ συμφοραῖς πλουσίαις. Ἴσως δὲ καὶ 2
5 ὁ ποιητικὸς μῦθος τοιούτους δεσμοὺς μοιχευομένη τῇ Ἀφροδίτῃ πε-
ριβεβλήσθαι λέγει, οὐδὲν ἄλλ' ἢ μοιχείας σύμβολον αἰνιττόμενος τὰ
κόσμια· χρυσοῦς γὰρ εἶπεν ἀγκείνους Ὅμηρος τοὺς δεσμούς. Ἦδη δὲ
τὰ φανερώτατα τοῦ πονηροῦ σύμβολα οὐκ αἰσχύνονται περικείμεναι.
Ὡς γὰρ τὴν Εὐαν ὁ ὄφης ἠπάτησεν, οὕτω δὲ καὶ τὰς ἄλλας γυναῖκας 3
10 ὁ κόσμος ὁ χρυσοῦς δελέατι προσχρώμενος τοῦ ὄφεως τῷ σχήματι
ἐξέμηνεν εἰς ὕβρεις, σμυραίνας τινὰς καὶ ὄφεις ἀποπλαττομένας εἰς
εὐπρέπειαν.

Λέγει γοῦν ὁ κωμικὸς Νικόστρατος·

15 ἀλύσεις, καθετήρας, δακτυλίους, βουβάλι', ὄφεις,
περισκελίδας, ἐλλέβορον.

Πάνυ γοῦν ἐπιπόγως πάντα τὸν γυναικεῖον καταλεγόμενος κόσμον 124,1
Ἀριστοφάνης ἐν Θεσμοφοριαζούσαις ὑποδείκνυσιν. Παραθήσομαι δὲ
αὐτὰς τοῦ κωμικοῦ τὰς λέξεις, διελεγχοῦσας ἀκριβῶς τὸ φορτικὸν
ὕμνων τῆς ἀπειραγαθίας·

20 A. Μίτρας, ἀναδήματα, 2
νίτρον, κίσηριν, στρόφιον, ὀπισθοσφενδόνην,
κάλυμμα, φῦκος, περιδέραια, ὑπογράμματα,
τρυφοκαλάσιριν, <ἐλλέβορον> κεκρύφαλον,
ζῶμ', ἀμπέχονον, τρύφημα, παρυφές, ξυστίδα,
25 κιθῶνα, βάραθρον, ἔγκυκλον, χιτώνιον.
Τὰ μέγιστα δ' οὐκ εἴρηκα τούτων. — B. Εἶτα τί;
— A. Διόπας, διάλιθον, πλάστρα, μολόχιον, βότρυς,
χλίδωνα, περόνας, ἀμφιδέας, ὄρμους, πέδας, | P fol. 113^r
σφραγίδας, ἀλύσεις, | δακτυλίους, καταπλάσματα, S 91

5–7 cf. *Odys.* 8.266–366 9 cf. *Gen* 3:1–5 14–15 Nicostrati Fr. 32 (*PCG* VII)
20–144.2 Aristoph. Fr. 322. 2 et 4–14 (*PCG* III.2). Cf. Pollucis 7:95

1 οὔτος addidi | ἢ in mg add. P² 3 αἱ add. Wilamowitz 11 ἀποπλαττόμενος
Hervet 21 νίτρον : μύτρον Poll.¹ | κίσηριν Poll.¹ καισιδήριν κίδηριν P^{1ac} : καισιδή-
ρον κίσηριν P^{1pc} 22 κάλυμμα Poll.² : ὀπισθοκάλυμμα P | περιδέραια P¹, corr. P³ |
ὑπογράμματα Poll.¹ : ὑποράμματα P 23 τρυφοκαλάσιριν Poll.¹ : τρυφοκαλάσιριν
P | ἐλλέβορον Poll.¹ : om. P 24 ἀμπέχονον Poll.¹ : ἀμπεχόνιον P 25 κιθῶνα
P : χιθῶνα Poll.¹ : κύφωνα recte kaibel (ex Hesych.) | χιτώνιον : κομιώτριον Poll.¹
27 μολόχιον : μαλάκιον Poll.¹ 27–28 βότρυς, χλίδωνα Poll.¹ : βοτρυχιδῶνα P¹
28 ἀμφιδέας Poll.¹ : ἀμφιλέας P

πομφόλυγας, ἀποδέσμους, ὀλίσβους, σάρδια,
ὑποδερίδας, ἐλικτήρας.

- 3 Ἐγὼ μὲν ἔκαμον καὶ ἄχθομαι λέγων τὸ πλῆθος τῶν κοσμίων, τὰς δὲ
καὶ θαυμάζειν ἔπεισί μοι, ὥς ἄρα οὐκ ἀποκναίνονται τοσοῦτον ἄχθος
βαστάζουσαι. 5
- 125,1 Ὡ τῆς κενῆς πολυπραγμοσύνης, ὃ τῆς ματαίας δοξομανίας· ἐκχέ-
ουσιν ἐταιρικῶς τὸν πλοῦτον εἰς ὄνειδος, καὶ τοῦ θεοῦ τὰ δωρήματα
2 ἀπειροκαλία παραχαράττουσι, ζηλοῦσαι τοῦ πονηροῦ τὴν τέχνην. Σα-
φῶς δὲ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸν πλούσιον τὸν θησαυρίζοντα εἰς
τὰς ἀποθήκας καὶ πρὸς ἑαυτὸν λέγοντα· “Ἐχεις ἀγαθὰ πολλὰ ἀποκεί- 10
μενα εἰς ἔτη πολλά· φάγε, πίε, εὐφραίνου”, ἄφρονα κέκληκεν, “Ταύτη
γὰρ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου παραλαμβάνουσιν· ἃ οὖν ἡτοίμασας, τί-
3 νος γένηται;” Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος θεασάμενός τινα τῶν μαθητῶν
Ἑλένην [ὀνόματι] πολύχρυσον γράψαντα· Ὡ μειράκιον, εἶπεν, μὴ δυ-
νάμενος γράψαι καλὴν, πλουσίαν πεποίηκας. Τοιαῦται τοίνυν Ἑλένη 15
αἱ νῦν εἰσι γυναῖκες, οὐ καλαὶ γνησίως, πεπλασμέναι δὲ πλουσίως.
- 126,1 Ταύταις προφητεῦει διὰ τοῦ Σοφονίου τὸ πνεῦμα· “Καὶ τὸ ἀργύ-
ριον αὐτῶν καὶ τὸ χρυσίον αὐτῶν οὐ μὴ δύνηται ἐξελεῖσθαι αὐτοὺς
ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς κυρίου.” Ταῖς δὲ ὑπὸ Χριστοῦ παιδαγωγουμέναις οὐ
χρυσίῳ κοσμεῖσθαι προσήκει, ἀλλὰ τῷ λόγῳ, δι’ οὗ μόνου καταφαί- 20
2 νεται τὸ χρυσίον. Μακάριοι μεντὰν ἦσαν οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑβραίων, εἰ
P fol. 113^v περιελόμενοι τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν | ἔρριψαν ἢ ἐχώνευσαν μό-
νον· νυνὶ δὲ εἰς βοῦν χρυσοχοήσαντες καὶ τούτῳ εἰδωλολατρῆσαντες
αὐτοὶ μὲν οὐκ ὦναντο οὔτε τῆς τέχνης οὔτε τῆς ἐπιβολῆς, ἐδίδαξαν
3 δὲ (ὅμως) ἡμῶν τὰς γυναῖκας τυπικώτατα κοσμίῳ ἀποσχέσθαι. Τὸ 25
γοῦν ἐκπορνεῦσαν τῆς ἐπιθυμίας εἰς χρυσίον εἰδῶλον γίνεται βασανι-
ζόμενον πυρί, ὃ μόνῳ τηρεῖται τρυφῇ καθάπερ εἰδῶλον, οὐκ ἀλήθεια.
Ἐντεῦθεν ὀνειδίζων ὁ λόγος διὰ τοῦ προφήτου τοὺς Ἑβραίους· “Ἀρ-
4 γυρᾶ καὶ χρυσᾶ”, φησὶν, “ἐποίησαν τῇ Βάαλ”, κόσμα δηλονότι· καὶ
ἐναργέστατα ἐπαπειλῶν “Καὶ ἐκδικήσω” λέγει “ἐπ’ αὐτὴν τὰς ἡμέρας 30
τῶν Βααλεῖμ, ἐν αἷς ἐπέθυσαν αὐτοῖς, καὶ περιετίθητο τὰ ἐνώτια αὐτῆς

8–13 Lc 12:18–20 17–19 Sophon 1:18 21–24 cf. Exod 32:1–6 28–145.3 Os
2:10 et 15

2 ὑποδερίδας Poll.² : ὑποδέρ(ρ)εις Poll.¹ : ὑποθερίδας P | ἐλικτήρας Poll.¹ et M³ :
ἐρικτήρας P 4 ὥς : πῶς Cobet (480) 6 καινῆς P 10 post πολλά om. Clemens
ἀναπαύου (etiam in Strom. 3.56.3) 12 παραλαμβάνουσιν : ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ
NT et Strom. 3.56.3 14 ὀνόματι del. Staehlin 25 ὅμως addidi | ἀποσχέσθαι
Schwartz : ἀπεσχίσθαι P : ἀπεσχίσθαι F 29 ἐποίησεν LXX 31 ἐπέθυσαν P
: ἐπέθυσεν Staehlin : ἐπέθυσεν LXX | αὐτοῖς Staehlin e LXX : αὐτῇ P | αὐτῆς
scripsi e LXX : ἑαυτῆς P

καὶ τὰ καθόρμια αὐτῆς”, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ κοσμήματος ἐπήγαγεν εἰπών· “Καὶ ἐπορεύετο ὀπίσω τῶν ἐραστῶν αὐτῆς, ἐμοῦ δὲ ἐπελάθετο, λέγει κύριος.”

Ἀποθέμεναι τοίνυν τοὺς λήρους αὐτῷ πονηρῷ σοφιστῇ, τοῦ ἔται- 127,1
5 ρικοῦ τούτου μὴ μετεχόντων καλλωπισμοῦ μηδὲ εἰδωλολατρούντων διὰ παραπετάσματος εὐπρεποῦς. Πάνυ γοῦν θαυμασίως ὁ Πέτρος ὁ 2
μακάριος “Γυναῖκας”, φησίν, “ὡσαύτως μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ, ἀλλ’ ὁ πρέπει γυναῖξιν ἐπαγγελ-
λομέναις θεοσεβείαν, δι’ ἔργων ἀγαθῶν σφᾶς αὐτάς κοσμουσῶν”. Καὶ 3
10 γὰρ εἰκότως ἀπεῖναι αὐτῶν τὸν καλλωπισμὸν κελεύει· εἰ μὲν γὰρ καλαὶ εἶεν, ἀπόχρη ἢ φύσις· μὴ φιλονικεῖτω ἢ τέχνη πρὸς τὴν φύσιν, τουτέ-
στιν ἀπάτη ἀληθεία μὴ ἐριζέτω· εἰ δὲ αἰσχροὶ φύσει, ἐλέγχουσιν ἐξ ὧν προσάπτουσιν ὁ μὴ ἔχουσιν.

Προσῆκει τοίνυν λιτότητα | ἀσπάζεσθαι τὰς Χριστῷ λατρευούσας· 128,1 P fol. 114^r
15 τῷ ὄντι γὰρ ἡ λιτότης ἀγισμῶν προμηθεῖται, ἐξισοῦσα τὰς πλεονε-
ξίας καὶ διὰ τῶν τυχόντων, οὐκ ἀπὸ τῶν περιττῶν κομιζομένην χρεῖαν. Τὸ γὰρ λιτόν, ἧ καὶ τοῦνομα ἐμφαίνει, οὐκ ἐξέχει οὐδὲ κατὰ τι ὀγ-
κοῦται ἢ τυφοῦται, ὁμαλὸν δὲ ὅλον καὶ λεῖον καὶ ἴσον καὶ ἀπέριττον καὶ ταύτη ἱκανὸν ἐστίν. Ἰκανότης δὲ ἕξις ἐστὶν ἐξικνουμένη πρὸς τὸ 2
20 οἰκεῖον πέρας ἀνελλιπῶς καὶ ἀπερίττως· μήτηρ δὲ αὐτῶν ἡ δικαιοσύνη, τιθηνὴ δὲ ἡ αὐτάρκεια. Αὕτη γοῦν τοι ἕξις ἐστὶν ἀρκουμένη οἷς δεῖ καὶ δι’ αὐτῆς ποριστικὴ τῶν πρὸς τὸν μακάριον συντελούντων βίον.

Ἔστω οὖν ἐπὶ μὲν καρποῖς τῶν χειρῶν ὑμῶν κόσμος ἅγιος, εὐμε- 129,1
τάδοτος κοινωνία καὶ ἔργα οἰκουρίας. “Ὁ γὰρ διδοὺς πτωχῷ δανεῖζει 25
θεῷ”, καὶ “Χεῖρες ἀνδρείων πλουτίζουνσιν.” Ἀνδρείους τοὺς καταφρο-
νούντας χρημάτων καὶ περὶ τὰς μεταδόσεις εὐκόλους εἶρηκεν. Ἐπὶ δὲ τῶν ποδῶν ἡ ἄσκησις πρὸς εὐποΐαν ἐτοιμότης ἐπιφαιnéσθω καὶ ἢ πρὸς δικαιοσύνην ὁδοιπορία. Καθετήρες δὲ καὶ περιδέραια αἰδῶς καὶ σωφροσύνη εἰσίν. Τοιούτους ὅρμους χρυσσοχεῖ ὁ θεός. “Μακάρι- 2
30 ος ἄνθρωπος ὃς εὗρεν σοφίαν, καὶ θνητὸς ὃς εἶδεν φρόνησιν”, διὰ Σολομῶντος τὸ πνεῦμα (λέγει), “κρεῖσσον γὰρ αὐτὴν ἐμπορευθῆναι ἢ χρυσίου καὶ ἀργυρίου θησαυρούς, τιμωτέρα δὲ ἐστὶ λίθων πολυτε-
λῶν.” Αὕτη γὰρ ἡ ἀληθινὴ εὐκοσμία. Τὰ δὲ ὅτα αὐταῖς παρὰ φύσιν μὴ 3

4 σοφιστῇ: i.e. τῷ διαβόλῳ, cf. Io 8:44 7-9 1 Tim 2:9-10 19-22 cf. *SVF* III Fr. 276 19-21 cf. Apostol. 9.2b 20 cf. 2.7.3 24-25 *Prov* 19:17 25 *Prov* 10:4 29-33 *Prov* 3:13-15

4 ἀποθέμεναι Markland : ἀποθέμενοι P 16 οὐκ scripsi : τὴν P | κομιζομένην PM¹F¹, corr. M²F² 18 τυφοῦται Sylburg : τυποῦται P 24 διδοὺς πτωχοῖ : ἐλεῶν πτωχόν LXX 25 ἀνδρείους P³ : ἀνδρείως P¹ 28 περιδέραια P¹, corr. P³ 31 λέγει add. Arcerius

τιτράσθω εἰς ἀπάρτησιν ἔλλοβίων καὶ πλάστρων· οὔτε γὰρ θέμις βιά-
 ζεσθαι τὴν φύσιν, παρ' ὃ βεβούληται, οὔτε μὴν ἄλλος ἀμείνων ἂν εἴη
 P fol. 114^v τῶν ὧτων κόσμος | εἰς τοὺς κατὰ φύσιν τῆς ἀκοῆς καταβαίνων πόρους
 4 κατηγήσεως ἀληθοῦς. Ὁφθαλμοὶ δὲ ὑπαληλμιμένοι λόγῳ καὶ ὧτα εἰς
 αἴσθησιν διατετρημένα θείων ἀκουστήν καὶ ἀγίων ἐπόπτην παρασκευ- 5
 άζουσιν, δεικνύντος ὡς ἀληθῶς τοῦ λόγου τὸ κάλλος τὸ ἀληθινόν, “ὁ
 ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν οὐδὲ οὖς ἤκουσε” πρότερον.

6-7 1 Cor 2:9

7 *subscriptio* κλήμεντος παιδαγωγοῦ τῶν εἰς τρία τὸ δεύτερον P(MF)

Καφάλια τοῦ τρίτου λόγου

- 5 A. Περί τοῦ κάλλους τοῦ ἀληθινοῦ
 B. Ὅτι οὐ χρεὶ καλλωπίζεσθαι
 Γ. Πρὸς τοὺς καλλωπιζομένους τῶν ἀνδρῶν
 Δ. Τίσι συνδιατριπτέον
 E. Πῶς περὶ τὰ λουτρὰ ἀναστρεπτέον
 10 F. Ὅτι μόνος πλούσιος ὁ Χριστιανός
 Z. Ὅτι καλὸν ἐφόδιον Χριστιανῷ ἡ εὐτέλεια
 H. Ὅτι αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ὑποδείγματα μέγιστον μέρος τῆς ὀρθῆς εἰσι
 διδασκαλίας
 Θ. Τίνος ἔνεκεν τὸ λουτρὸν παραληπτέον
 15 I. Ὅτι καὶ γυμνάσια ἐγκριτέον τοῖς κατὰ λόγον βιοῦσιν
 IA. Ἐπιδρομὴ κεφαλαιώδης τοῦ ἀρίστου βίου
 IB. Ἐπιδρομὴ κεφαλαιώδης ὁμοίως τοῦ ἀρίστου βίου, ὅσαι τῶν ἁγίων
 γραφῶν χαρακτηρίζουσαι τὸν τῶν Χριστιανῶν βίον

1. Περί τοῦ κάλλους τοῦ ἀληθινοῦ

- 20 Ἦν ἄρα, ὥς ἔοικεν, πάντων μέγιστον μαθημάτων τὸ γινῶναι αὐτόν·^{1,1}
 ἑαυτὸν γάρ τις ἐὰν γνῶ, θεὸν εἴσεται, θεὸν δὲ εἰδὼς ἐξομοιωθήσεται
 θεῷ, οὐ χρυσοφορῶν οὐδὲ ποδηροφορῶν, ἀλλὰ ἀγαθοεργῶν καὶ ὅτι
 μάλιστα ὀλιγίστων δεόμενος. Ἀνενδεὴς δὲ μόνος ὁ θεὸς καὶ χαίρει

20–21 cf. 2.1.3; Philon. *De migrat. Abrah.* 195 21–22 cf. 1 *Io* 3:2 23 cf. *Strom.*
 2.81.1; Philon. *De virt.* 9; Isid. *Pelus. Ep.* 2.23

1–3 *inscriptio* λόγος τρίτος PMF 4–18 om. PMF 21 γνῶ Dindorf : γνώμη P
 22 ποδηροφορῶν : σιδηροφορῶν P² in mg, MF

μάλιστα μὲν καθαρεύοντας ἡμᾶς ὁρῶν τῷ τῆς διανοίας κόσμῳ, ἔπειτα δὲ καὶ τῷ τοῦ σώματος, ἀγνὴν στολὴν, σωφροσύνην, περιβεβλημένους.

2 Τριγενοῦς οὖν ὑπαρχούσης τῆς ψυχῆς τὸ νοερόν, ὃ δὴ λογιστικὸν καλεῖται, ὃ ἀνθρωπὸς ἐστὶν ὃ ἔνδον, ὃ τοῦ φαινομένου τοῦδε ἀρχῶν ἀνθρώπου, αὐτὸν δὲ ἐκείνον ἄλλος ἄγει, θεός· τὸ δὲ θυμικόν, 5 θηριῶδες ὄν, πλησίον μανίας οἰκεῖ· πολύμορφον δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τρίπον, ὑπὲρ τὸν Πρωτέα τὸν θαλάττιον δαίμονα ποικίλον, ἄλλοτε ἄλλως μετασχηματιζόμενον, εἰς μοιχείας καὶ λαγνείας καὶ εἰς φθορὰς ἐξαρεσκευόμενον·

3 ἢ τοι μὲν πρόωτα λέων γένετ' ἡϋγένειος, 10

ἔτι φέρω τὸν καλλωπισμόν· ἄνδρα δείκνυσιν ἢ τοῦ γενείου κόμη·

αὐτὰρ ἔπειτα δράκων ἢ πάρδαλις ἡδὲ μέγας σῦς·

κατῳλισθεν εἰς τὴν ἀσέλγειαν ἢ φιλοκοσμία. Οὐκέτι καρτερῶ· θηρίον ἄνθρωπος φαίνεται·

γίγνεται δ' ὕγρον ὕδωρ καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον. 15

4 Ἐκχεῖται τὰ πάθη, ἐκβλύζονται αἱ ἡδοναί, μαραίνεται τὸ κάλλος, καὶ θᾶπτον ἀποπίπτει τοῦ πετάλου χαμαί, ὅταν αὐτοῦ καταπνεύσωσιν αἱ ἐρωτικαὶ τῆς ὕβρεως λαίλαπες, καὶ πρὶν ἢ τὸ μετόπωρον ἐλθεῖν μαραινέται τῇ φθορᾷ· πάντα γὰρ ἡ ἐπιθυμία γίνεται τε | καὶ πλάττεται καὶ 5 φενακίζειν βούλεται, ἵνα κατακρύψῃ τὸν ἄνθρωπον. Ὁ δὲ ἄνθρωπος 20 ἐκείνος, ᾧ σύνοικος ὁ λόγος, οὐ ποικίλλεται, οὐ πλάττεται, μορφὴν <δ> ἔχων τὴν τοῦ λόγου ἐξομοιοῦται τῷ θεῷ, καλὸς ἐστὶν, οὐ καλλωπίζεται· κάλλος ἐστὶ τὸ ἀληθινόν· καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἐστὶν· θεὸς δὲ ἐκείνος 2,1 ὁ ἄνθρωπος γίνεται, ὅτι βούλεται ὁ θεός. Ὁρθῶς ἄρα εἶπεν Ἡράκλειτος· “Ἀνθρωποὶ θεοὶ, θεοὶ ἄνθρωποι.” λόγος γὰρ ὡυτός. Μυστήριον 25 ἐμφανές· θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ, καὶ ὁ ἄνθρωπος θεός, καὶ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ὁ μεσίτης ἐκτελεῖ· μεσίτης γὰρ ὁ λόγος ὁ κοινὸς ἀμφοῖν, θεοῦ μὲν υἱός, σωτὴρ δὲ ἀνθρώπων, καὶ τοῦ μὲν διάκονος, ἡμῶν δὲ παιδα- 2 γωγός. Δούλης δὲ οὔσης τῆς σαρκός, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος μαρτυρεῖ, 30 πῶς ἂν τις εἰκότως τὴν θεράπαιναν κοσμοίῃ προαγωγῷ δίκην; Ὅτι 30

3-7 cf. Plat. *Res publ.* 4, 439d4-8; 441a2-3 et al. 10 *Odys.* 4.456-458 12 *Odys.* 4.456-458 15 *Odys.* 4.456-458 25 cf. Heraclitū B 62 DK = Fr. 47 Marc.

2 περιβεβλημένους Markland : -μένους P 11 φέρω Jackson : φέρων P 13 καρτερῶ· θηρίον Jackson : καρτερῶι θηρίῳ P 15 γίγνεται P 18 μετόπωρον P¹, corr. P² 22 <δ> ἔχων scripsi : ἔχει P 24 ὁ¹ P : ὁ Bernays 30 κοσμοίῃ P³ : κοσμώῃ P¹

γὰρ δούλου μορφὴ τὸ σαρκικόν, ἐπὶ τοῦ κυρίου φησὶν ὁ ἀπόστολος·
 “Ὅτι ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβών”, τὸν ἐκτὸς ἄνθρωπον
 δοῦλον προσειπὼν πρὶν ἢ δουλεῦσαι καὶ σαρκοφορῆσαι τὸν κύριον.
 Ὁ δὲ συμπαθὴς θεὸς αὐτὸς ἡλευθέρωσεν τὴν σάρκα (καὶ) τῆς φθορᾶς 3
 5 καὶ δουλείας τῆς θανατηφόρου καὶ πικρᾶς ἀπαλλάξας τὴν ἀφθαρσίαν
 περιέθηκεν αὐτῇ, ἅγιον τοῦτο τῇ σαρκὶ [καὶ] αἰδιότητος καλλώπισμα
 περιθίεις, τὴν ἀθανασίαν.

Ἔστι δὲ καὶ ἄλλο κάλλος ἀνθρώπων, ἀγάπη. “Αγάπη δέ”, κατὰ τὸν 3,1
 ἀπόστολον, “μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται, οὐ
 10 φυσιοῦται.” Περπερεία γὰρ ὁ καλλωπισμὸς περιττότητος καὶ ἀχρεϊό-
 τητος ἔχων ἔμφασιν. Διὸ καὶ ἐπιφέρει “οὐκ ἀσχημονεῖ.” Ἀσχημον γὰρ 2
 τὸ ἀλλότριον καὶ μὴ κατὰ φύσιν σχῆμα· τὸ δ’ ἐπίπλαστον ἀλλότριον, P fol. 116^r
 ὅπερ ἐξηγεῖται σαφῶς, “οὐ ζητεῖ” φήσας “τὸ μὴ ἑαυτῆς”· τὸ γὰρ ἴδιον
 ἢ ἀλήθεια τὸ οἰκεῖον καλεῖ, τὸ δ’ ἀλλότριον ἢ φιλοκοσμία ζητεῖ, ἐκτὸς
 15 οὓσα καὶ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀγάπης. Τὸν δὲ κύριον αὐτὸν 3
 τὴν ὄψιν αἰσχροὺς γεγονέναι διὰ Ἡσαΐου τὸ πνεῦμα μαρτυρεῖ· “Καὶ
 εἶδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐ-
 τοῦ ἄτιμον, ἐκλείπον παρὰ τοὺς ἀνθρώπους.” Καὶ τίς ἀμείνων κυρίου;
 Ἄλλ’ οὐ τὸ κάλλος τῆς σαρκὸς τὸ φαντασιαστικόν, τὸ δὲ ἀληθινὸν καὶ
 20 τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἐνεδείξατο κάλλος, τῆς μὲν τὸ εὐεργετικόν,
 τὸ δὲ ἀθάνατον τῆς σαρκὸς.

2. Ὅτι οὐ χρὴ καλλωπίζεσθαι

Οὐκ ἄρα ἡ πρόσοψις τοῦ ἐκτὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ καλλωπιστέα 4,1
 τῷ τῆς καλοκάγαθίας κοσμήματι· εἴη δ’ ἂν καὶ τὴν σάρκα εἰπεῖν τῷ τῆς
 25 ἐγκρατείας κόσμῳ. Αἱ δέ, τὴν ἐπιφάνειαν καλλωπιζόμεναι καὶ τὰ βάθη
 χερσοῦμεναι, λελήθασιν σφᾶς αὐτὰς κατὰ τοὺς Αἰγυπτίων κοσμοῦσαι
 ναοὺς· προπύλαια παρ’ αὐτοῖς καὶ προτεμενίσματα ἐξήσκηται, ἄλση 2
 τε καὶ ὀργάδες, κίουσιν τε παμπόλλοις ἐστεφάνωνται αἱ αὐλαί· τοῖχοι
 δὲ ἀποστίλβουσι ξενικοῖς λίθοις καὶ γραφῆς ἐν|τέχνου [οἷς] ἐνδεῖ οὐδὲ S 93
 30 ἔν· χρυσῷ δὲ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἡλέκτρῳ παραστίλβουσιν οἱ ναοί, καὶ

2 Phil 2:7 8–13 1 Cor 13:14–15 16–18 Is 53:2–3 26–150.12 cf. Luc. Imag. 11;
 Diod. 1.83.1; Orig. C. Cels. 3.17 et al.

1 μορφὴ Sylburg : μορφὴν P 4 καὶ addidi 6 καὶ del. Markland 12 δ’ erasit
 P 13 τὸ μὴ ἑαυτῆς : τὰ ἑαυτῆς NT 26–27 κοσμοῦσαι ναοὺς : Jacobs : κόσμους·
 οἷς ναοί. καὶ P 29 οἷς del. Staehlin : αὐτοῖς Markland

- τοῖς ἀπὸ Ἰνδίας καὶ Αἰθιοπίας πεποικιλμένοι μαρμαίρουσι λιθιδίοις.
 3 Τὰ δὲ ἄδυτα χρυσοπάστοις ἐπισκιάζεται πέπλοις. Ἄλλ' ἦν παρεισέλθης
 P fol. 116^v (εἰς) τὸ βάθος τοῦ περιβόλου σπεύδων | ἐπὶ τὴν θεάν τοῦ κρείττονος,
 ζητήσης (τε) τὸ ἄγαλμα τὸ ἔνοικον τοῦ νεώ, παστοφόρος δὴ ἢ τις ἄλ-
 λος τῶν ἱεροποιούντων περὶ τὸ τέμενος σεμνὸν δεδορκώς, παιᾶνα τῇ 5
 Αἰγυπτίων ἄδων γλώττη, ὀλίγον ἐπαναστείλας τοῦ καταπετάσματος,
 ὡς δείξων τὸν θεόν, πλατὺν ἡμῖν ἐνδίδωσι γέλωτα τοῦ σεβάσματος.
 4 Οὐ γὰρ θεὸς ὁ ζητούμενος ἔνδον εὐρεθήσεται, ἐφ' ὃν ἐσπεύσαμεν,
 αἴλουρος δὲ ἢ κροκόδειλος ἢ αὐτόχθων ὄφης ἢ τι τοιοῦτον θηρίον
 ἀνάξιον (μὲν) τοῦ νεώ, χηραμοῦ δὲ ἢ φωλεοῦ ἢ βορβόρου ἀντάξιον. 10
 ὁ θεὸς Αἰγυπτίων ἐπὶ στρωμνῆς ἀλουργῆς καταφαίνεται κυλιόμενον
 θηρίον.
 5,¹ Ταύτη μοι δοκοῦσιν αἱ χρυσοφοροῦσαι γυναῖκες, τῶν πλοκάμων
 τοὺς ἐνουλισμοὺς ἀσκοῦσαι χρίσματά τε παρειῶν καὶ ὑπογραφὰς
 ὀφθαλμῶν καὶ βαφὰς μετιοῦσαι τριχῶν καὶ τὴν ἄλλην βλακεῖαν κακο- 15
 μηχανώμεναι, κοσμοῦσαι τὸν περιβόλον τὸν σαρκικόν, αἰγυπτιάζουσαι
 2 ὡς ἀληθῶς, ἐπισπᾶσθαι τοὺς δεισιδαίμονας ἐραστάς. Ἄλλ' ἦν ἀπο-
 καλύψη τις τὸ καταπέτασμα τοῦ νεώ, τὸν κεκρύφαλον λέγω, τὴν βα-
 φήν, τὴν ἐσθῆτα, τὸ χρυσίον, τὸ φῦκος, τὰ ἐντρίμματα, τουτέστι τὸ
 ἐκ τούτων συγκεῖμενον ὕφος, [τὸ καταπέτασμα], ὡς ἔνδον εὐρήσων τὸ 20
 3 κάλλος τὸ ἀληθινόν, μυσάξεται, εὔ οἶδ' ἐγώ. Οὐ γὰρ τὴν εἰκόνα τοῦ
 θεοῦ κατοικοῦσαν ἔνδον εὐρήσει τὴν ἀξιόλογον, πόρνη δὲ ἀντ' αὐτῆς
 καὶ μοιχαλὶς τῆς ψυχῆς κατείληφε τὸ ἄδυτον, τό τε ἀληθινὸν θηρίον
 ἐλεγχθήσεται

P fol. 117^r

ψμυθίῳ πίθηκος ἐντετριμμένος,

25

- καὶ ὁ παλίμβολος ὄφης ἐκεῖνος διαβιβρώσκων τὸ νοερόν τῆς ἀνθρώπου
 4 διὰ τῆς φιλοδοξίας χηραμὸν ἔχει τὴν ψυχὴν· πάσας (γὰρ) φαρμάκων
 ὀλεθρίων ἐμπλήσας καὶ τὸν ἑαυτοῦ τῆς πλάνης ἐνερευξάμενος ἰὼν
 μετεσκεύασεν τὰς γυναῖκας εἰς πόρνas ὁ προαγωγὸς οὗτος δράκων
 (οὐ γὰρ γυναικός, ἀλλ' ἑταίρας τὸ φιλόκοσμον). Αἱ (δὲ) τῆς παρὰ μὲν 30
 τοῖς ἀνδράσαι οἰκουρίας ὀλίγα φροντίζουσαι, λύσασαι δὲ τὰνδρός τὸ
 βαλλάντιον ἐκτρέπουσι τὰς χορηγίας εἰς ἐπιθυμίας, ὡς πολλοὺς ἔχοιεν

14 cf. Isid. Pelus. *Ep.* 2.53 25 Kock (*CAF*) Adesp. 517. cf. Aristoph. *Ecll.* 1072

1 πεποικιλμένοι Muenzel : -μένοις P 3 εἰς add. Mayor 4 ζητήσης Sylburg
 : ζητήσεis P | τε add. Sylburg : δὲ Staehlin | δὴ scripsi : δὲ P : del. Dindorf
 10 μὲν ss. add. P² 18 τὸν Staehlin : τὸ P 20 τὸ καταπέτασμα secl. Wilamowitz
 27 ἔχει M² : ἔχειν PM¹F | πάσας (γὰρ) scripsi : πάντα P 30 οὐ P³ : om. P¹ |
 ἐτέρας P¹, corr. P³ | δὲ addidi 31 φροντίζουσαι scripsi : φροντίζουσι P

τοῦ καλαί δοκεῖν εἶναι μάρτυρας, καὶ τὴν πᾶσαν ἡμέραν κοιμωτικῇ
προσκαθεζόμεναι ἀργυρωνήτοις σχολάζουσιν ἀνδραπόδοις.

Καθάπερ οὖν ὄψον πονηρὸν ἡδύνουσι τὴν σάρκα καὶ τὴν μὲν ἡμέ- 6,1
ραν κοιμωτικῇ προστετήκασι θαλαμιεύμεναι, μὴ ἐλεγχθῶσιν ξανθι-
5 ζόμεναι, ἐσπέρας δὲ καθάπερ ἐκ φωλεοῦ πρὸς τὸν λύχνον τὸ νόθον
τοῦτο προσέρπει <τὸ> κάλλος· συνεργεῖ γὰρ καὶ ἡ μέθη καὶ τὸ ἀμυδρὸν
τοῦ φωτὸς πρὸς τὴν ἐπίθειν αὐτῶν.

Καί<τοι> τὴν μὲν ξανθίζουσιν τοὺς πλοκάμους ὁ κωμικὸς Μέναν- 2
δρος εἴργει τῆς οἰκίας·

10 Νῦν δ' ἔρπ' ἀπ' οἴκων τῶνδε· τὴν γυναῖκα γὰρ
τὴν σώφρον' οὐ δεῖ τὰς τρίχας ξανθὰς ποιεῖν,

ἀλλ' οὐδὲ τὰς παρειὰς φυκοῦν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπογράφεσθαι.
Λελήθασιν δὲ σφᾶς αἱ κακοδαίμονες τὸ οἰκεῖον ἀπολλύνουσαι κάλλος 3
τοῦ ὀθνείου τῇ ἐπεισαγωγῇ· ἅμα γοῦν ἡμέρᾳ σπαρασσόμεναι καὶ ἀπο-
15 τριβόμεναι καὶ φυράμασί τισι καταπλαττόμεναι | τρύχουσι μὲν τὸν P fol. 117^v
χρῶτα, θρύπτουσι δὲ τὴν σάρκα τοῖς φαρμάκοις καὶ τῇ περιεργίᾳ τῶν
ῥυμμάτων τὸ οἰκεῖον μαραίνουσιν ἄνθος. Διὰ τοῦτό τοι ὥχραι μὲν 4
ἐκ καταπλασμάτων καταφαίνονται, εὐάλωτοι δὲ ὑπὸ νόσων γίνονται,
τακερὰν ἤδη τὴν σάρκα, φαρμάκοις [τὴν] ἐσκιαγραφημένην, ἔχουσαι,
20 τῶν ἀνθρώπων τὸν δημιουργὸν ἀτιμάζουσαι, ὥς οὐ κατ' ἀξίαν δεδω-
ρημένον τὸ κάλλος. Εἰκότως ἀργαὶ πρὸς οἰκουρίας γίνονται, καθάπερ
ἐξωγραφημένοι, καθεζόμεναι εἰς θέαν, οὐκ εἰς οἰκουρίαν γεγεννημένοι.
Διὰ τοῦτό τοι ἡ παρὰ τῷ κωμικῷ ἐπιλογιστικῇ γυνὴ λέγει· 7,1

25 Τί δ' ἂν γυναῖκες φρόνιμον ἐργασαίμεθα
ἢ λαμπρόν, αἱ καθήμεθ' ἐξανθισμέναι;

τῶν ἐλευθέρων γυναικῶν λυμαινόμεναι τὸν χαρακτήρα, οἴκων ἀνατρο-
πὰς καὶ γάμων ἐκτροπὰς καὶ παίδων ὑποβολὰς περιποιούμεναι. Τοῦτο 2
αὐτὸ γὰρ τοι καὶ Ἀντιφάνης ὁ κωμικὸς ἐν Μαλθακῇ τὸ ἐταιρικὸν τῶν
γυναικῶν ἐπισκώπτει, τὰ κοινὰ πάσαις ῥήματα εἰς τὴν κατατριβὴν ἐξ-
30 ηρημένα λέγων·

10–11 Menandri Fr. 679 Koerte 24–25 Aristoph. *Lysistr.* 42–43. cf. 2.109.2

3 ὄψον F² : ὄψιν PMF¹ 4–5 ξανθίζόμεναι Markland : ἀνθίζόμεναι P 6
προέρπει Staehlin | τὸ addidi 8 καί<τοι> scripsi : καὶ P 10 ἔρπε P : ἔρρ' Cobet
(30) 14–15 ἀποτριβόμεναι Schwartz : ἀποτεινόμεναι P 15 τρύχουσι Wendland
: ψύχουσι P : ψήχουσι Jacobs 16 θρύπτουσι Bywater : ὀρύπτουσι P 19 τὴν del.
Bernays 24 ἐργασαίετο Arist. : ἐργάσαντο 2.109.2 27 ὑποβολὰς Cobet (480 s.)
: διαβολὰς P

ἔρχεται,

μετέρχετ' αὖ, προσέρχετ' αὖ, μετέρχεται,
ἦκει, πάρεσι, ῥύπτεται, προσέρχεται,
σιμῆται, κτενίζετ', ἐμβέβηκε, τρίβεται,
λοῦται, σκοπεῖται, στέλλεται, μυρίζεται,
κοσμεῖτ', ἀλείφετ'· ἂν δ' ἔχη, κ' ἀπάγχεται.

5

3 Τρεῖς γάρ, οὐχ ἅπαξ ἀπολωλέναι δίκαιαι κροκοδεῖλων ἀποπάτοις χρώ-
μεναι καὶ σηπεδόνων ἀφροῖς ἐγχριόμεναι καὶ ταῖς ὀφρύσι τὴν ἀσβό-
8,1 λην ἀναμαπτόμεναι καὶ ψιμυθίῳ τὰς παρειὰς ἐντριβόμεναι. Αἱ τοίνυν
P fol. 118^r καὶ τοῖς ἐθνικοῖς προσκορεῖς ποιητῶν διὰ τὸν τρόπον πῶς οὐκ ἂν
ἀπόβλητοι τῇ ἀληθείᾳ γένοιτο; Ἐτερος γοῦν κωμικὸς ἐλέγχων αὐτὰς
Ἄλεξις· καὶ γὰρ καὶ τούτου παραθήσομαι τὴν λέξιν, δυσωποῦσαν τῷ
περιέργῳ τῆς ἐρμηνείας τὸ ἀδιάτρεπτον τῆς ἀναισχυντίας· οὐ γὰρ εἰς
τοσοῦτον περιεργὸς ἦν· ἐγὼ δὲ αἰσχύνομαι κωμωδουμένης ἐς τοσοῦτον
τῆς γυναικωνίτιδος, ἥ “βοηθὸς” γενομένη εἶτα μέντοι προσαπολλύει
15 καὶ τὸν ἄνδρα.

2 Πρῶτα μὲν γὰρ ἐς τὸ κέρδος καὶ τὸ συλᾶν τοὺς πέλας
πάντα τᾶλλ' [ἔργα] αὐταῖς πάρεργα γίγνεται ...
S 94 Τυγχάνει μικρά τις οὔσα· φελλὸς ἐν ταῖς βανκίσιν |
ἐγκεκάττυται. Μακρὰ τις· διάβαθρον λεπτὸν φορεῖ
20 τὴν <τε> κεφαλὴν ἐπὶ τὸν ὦμον καταβαλοῦς· ἐξέρχεται·
τοῦτο τοῦ μήκους ἀφεῖλεν. Οὐκ ἔχει τις ἰσχία·
ὑπενέδυσ' ἐρραμμέν' αὐτήν, ὥστε τὴν εὐπυγίαν
ἀναβοᾶν τοὺς εἰσιδόντας. Κοιλίαν ἄδρᾶν ἔχει·
τιτθί' ἔστ' αὐταῖσι τούτων ὧν ἔχουσ' οἱ κωμικοί·
25 ὀρθὰ προσθεῖσαι τοιαῦτα τοῦνδυτον τῆς κοιλίας
ὥσπερ εἰ κοντοῖσι τούτοις εἰς τὸ πρόσθ' ἀπήγαγον.

1-6 Antiphanis Fr. 146 (PCG II) 15 cf. *Gen* 2:18 et 20 17-153.9 Alexidis Fr.
103.1-2, 7-22 et 24-26 (PCG II). Cf. Athen. 13, 568 A

2 μετέρχετ' αὖ, προσέρχετ' αὖ Pierson : μετέρχεται αὐτῇ, προσέρχεται, οὐ P 4
ομήται Klotz, ομᾶται Pierson : ομήχεται P | ἐκβέβηκε' ἐντριβεται Meineke, Cobet
(342) 5 λούεται P, corr. Pierson 6 ἔχη Sylburg : ἔχοι P | κ' scripsi : τι P
15 ἡ Stachlin : εἰ P | γενομένη F : γενοίμην PM 17 πρῶτον Ath. | ἐς : πρὸς
Ath. 18 ἔργα P, om. Ath. | γίνεται P 19 βανκίσιν Ath. : βλαύτισιν P¹ :
βλαύτῃσιν P² 20 ἐγκεκάττυται Ath. : ἐνεγκάττυται P 21 τε Ath. : om. P |
καταβαλοῦς' Ath. : καταβάλλουσα P 23 αὐτὴν Mayor : αὐτήν P 24 εἰσιδόντας
Sylburg : ἰδόντας Ath. : εἰσιόντας P | ἄδρᾶν om. Ath. 25 τιτθί' ἔστ' αὐταῖσι
Jacobs : τιτθίας ταύταισιν P : στηθί' ἔστ' αὐταῖσι Dindorf : στηθιες ταυταῖσι Ath.
26 τοιαῦτα Ath. : ταῦτα P | τοῦνδυτον Sylburg : οὐ τον τυνδυτον P : γοῦν αὐτῶν
Ath. 27 ἀπέγαγον Ath. : -γεν P

- Τὰς ὀφρὺς πυρρὰς ἔχει τις· ζωγραφοῦσιν ἀσβόλῳ. 3
 Συμβέβηκ' εἶναι μέλαιναν· κατέπλασε ψμυθίῳ·
 λευκόχρως λίαν τις ἐστίν· παιδέρωτ' ἐντρίβεται.
 Καλὸν ἔχει τοῦ σώματος τι· τοῦτο γυμνὸν δεικνύει.
 5 Εὐφυεῖς ὀδόντας ἔσχεν· ἐξ ἀνάγκης δεῖ γελᾶν,
 ἵνα θεωρῶς· οἱ παρόντες τὸ στόμα ὥς κομψὸν φορεῖ.
 Ἄν δὲ μὴ χαίρῃ γελῶσα, διατελεῖ τὴν ἡμέραν ... ξυλήφιον
 μυρρίνης ἔχουσα λεπτὸν (ὀρθὸν) ἐν τοῖς χεῖλεσιν,
 ὥστε τῷ χρόνῳ σεσηρὲν· ἂν τε βούλητ' ἂν τε μή.
- 10 Ταῦτα ὑμῖν εἰς τὴν ἀποτροπὴν τῆς φιλοκόσμου κακομνηχανίας ἐκ σο- 9,1 P fol. 118^v
 φίας κοσμητικῆς παρατίθεται, παμμάχως σφῆζειν ἐθέλησαντος ἡμᾶς τοῦ
 λόγου, μετὰ μικρὸν δὲ καὶ ταῖς θεαῖς ἐπιστύψω γραφαῖς. Φιλεῖ δέ
 πῶς τὸ μὴ λανθάνειν (δυνατὸν) δι' αἰσχύνῃν τῶν ἐλέγχων ἀφίστασθαι
 τῶν ἀμαρτημάτων. Ὡς δὲ ἡ καταπεπλασμένη χεὶρ καὶ ὁ περιαλημι- 2
 15 μένος ὀφθαλμὸς ὑπόνοιαν τοῦ νοσοῦντος ἐκ τῆς ὄψεως ἐνδείκνυται,
 οὕτως τὰ ἐντρίμματα καὶ αἱ βαφαὶ νοσοῦσαν ἐν βάθει τὴν | ψυχὴν S 95
 αἰνίττονται. Ἡμῖν δὲ παριέναι “ποταμὸν ἀλλότριον” ὁ θεὸς παραινεῖ 3
 παιδαγωγός, τὴν ἀλλοτρίαν γυναῖκα, τὴν μάχλον, ποταμὸν ἀλλότριον
 ἀλληγορῶν, πᾶσιν ἐπιρρέουσιν, πᾶσι δι' ἀσέλγειαν πορνικὴν εἰς τρυ-
 20 φὴν ἐκχεομένην· “Ἀπὸ ὕδατος ἀλλοτρίου ἀπόσχου”, φησὶν, “καὶ ἀπὸ 4
 πηγῆς ἀλλοτρίας μὴ πίης”, τὸ ῥεῦμα τῆς ἡδυπαθείας φυλάξασθαι πα-
 ραιῶν, “ἵνα πολὺν ζήσωμεν χρόνον, προστεθῇ δὲ ἡμῖν ἔτι ζωῆς”, εἴτε
 ἀλλοτρίαν ἡδονὴν μὴ θηρωμένοις εἴτε καὶ τὰς αἰρέσεις ἐκτρεπομένοις.
- Φιλοφία μὲν οὖν καὶ φιλοινία εἰ καὶ πάθη μεγάλα, ἀλλ' οὐ το- 10,1
 25 σαῦτα τὸ μέγεθος ὁπόση ἡ φιλοκοσμία. Τράπεζα πλήρης καὶ κύλικες
 ἐπάλληλοι ἱκαναὶ πληρῶσαι τὴν λαμαργίαν· τοῖς δὲ φιλοχρύσοις καὶ
 φιλοπορφύροις καὶ φιλολίθοις οὐτε ὁ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸς
 αὐτάρκης, οὐτε ἡ Τυρίων θάλαττα, οὐτε μὴν ὁ φόρτος ὁ ἀπ' Ἰνδῶν
 καὶ Αἰθιοπῶν, ἀλλ' οὐδὲ ὁ Πακτωλὸς ὁ ῥέων τὸν πλοῦτον. Οὐδ' ἂν 2
 30 Μίδας τις αὐτῶν γένηται, πεπλήρωται, ἀλλὰ ἔτι πένης ἐστὶ πλοῦτον

20–22 *Prov* 9:18 cd. Cf. *Strom.* 1.96.1–4 24–29 cf. *Plut. De cupid. div.* 523 E 27 cf. *Plat. Legg.* 5, 728a4 πᾶς γὰρ ὁ τ' ἐπὶ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν χρυσός

2 κατέπλασε P 3 παιδέρωτ' Ath. : πετεύρων δ' P 4 τοῦτο P : ταυτο Ath. |
 δείκνυται Ath. 6 θεωρῶσιν P : θεωροῖεν Ath. | ὥς Ath. : ὥς ὅτι P 7 ἂν Ath. :
 ἔαν P | διατελεῖ P : διὰ τέλους Ath. | ξυλήφιον P¹M, ξυλίφιον F 8 ἔχουσι Ath. |
 ὀρθὸν Ath. : om. P 9 σεσηρὲν Naber : σέσηρεν P : σεσηρέναι Ath. | βούλητ'
 Schweighäuser : βούλετ' P : βούλωνται Ath. 12 ἐπιστύψω Mayor : ἐπιστύφω P
 13 λανθάνειν (δυνατὸν) scripsi : λανθάνον P 26 ταῖς scripsi : τοῖς P

P fol. 119^r ἄλλον ποθῶν. Ἔτοιμοι δὲ αὐταὶ συναπο|θανεῖν χρυσίῳ. Εἰ δὲ καὶ ὁ
 πλοῦτος τυφλός, ὥσπερ οὖν, αἱ περὶ αὐτὸν ἐπτοημένοι καὶ συμπαθοῦ-
 3 σαι πῶς οὐ τυφλώττουσιν; Ὅρον γοῦν ἐπιθυμίας οὐκ ἔχουσαι εἰς ἀν-
 αισχυντίαν ἐξοκέλλουσιν· δεῖ γὰρ αὐταῖς καὶ θεάτρου καὶ πομπῆς καὶ
 πλήθους θεατῶν καὶ πλάνης ἐν ἱεροῖς καὶ τῆς ἐν τοῖς ἀμφόδοις διατρι- 5
 4 βῆς, ὥς πᾶσιν αὐτὰς γίνεσθαι καταφανεῖς. Κοσμοῦνται γὰρ ἵνα ἄλλοις
 ἀρέσκοιεν αἱ ἐν προσώπῳ καυχώμεναι, οὐκ ἐν καρδίᾳ· ὥς γὰρ τὸν
 δραπέτην τὰ στίγματα, οὕτω τὴν μοιχαλίδα δείκνυσιν τὰ ἀνθήσιματα.
 “Κᾶν περιβάλλῃ κόκκινον καὶ κοσμήσῃ κόσμῳ χρυσῷ, καὶ ἐὰν χρίσῃ
 στίμμι τοὺς ὀφθαλμούς σου, εἰς μάτην ὁ ὠραϊσμός σου”, ὁ λόγος διὰ 10
 Ἱερεμίου φησίν.

11,1 Εἴτα οὐκ ἄτοπον ἵππους μὲν καὶ ὄρνεις καὶ τὰ ἄλλα ζῷα ἐκ τῆς
 χλόης καὶ τῶν λεμιῶνων ἀνίστασθαι καὶ ἀνίπτασθαι οἰκείῳ κόσμῳ
 χαίροντα, χαίτη ἵπικῃ καὶ χροῖᾳ φυσικῇ καὶ πτερώσει ποικίλῃ, ὥς
 δὲ ἐνδεεστέραν καὶ τῆς θηρείου φύσεως ἢ γυνὴ ἀκαλλῆς εἰς τοσοῦτον 15
 εἶναι οἶεσθαι, ὥς ὀθνεῖον δεῖσθαι κάλλους, ὠνητοῦ καὶ σκιαγραφου-
 2 μένου; Κεκρύφαλοι μὲν γε καὶ κεκρυφάλων διαφοραὶ καὶ περιεργοὶ
 πλοκαί, ἀλλὰ καὶ τῶν τριχῶν οἱ μυρίοι σχηματισμοὶ κατόπτρων τε
 πολυτίμητοι κατασκευαί, οἷς κατασχηματίζονται θηρῶσαι τοὺς δίκην
 παίδων ἀφρόνων περὶ τὰς μορφὰς ἐπτοημένους, τέλεον ἀπηρυνθρια- 20
 κυῶν ἐστί γυναικῶν, ἃς ἐταίρας καλῶν οὐκ ἂν τις ἀφαμάρτοι, προσ-

P fol. 119^v 3 ωπεῖα ποιούσας τὰ πρόσωπα. Ἡμῖν δὲ ὁ λόγος παραινεῖ “μὴ σκο|πεῖν
 τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα,
 τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια”. Ὁ δὲ καὶ πέρα τῆς ἀτοπίας προβέβη-
 κεν, τῆς ἐπιπλάστου μορφῆς τῆς ἑαυτῶν οἷον ἀνδραγαθημάτων τινος 25
 ἢ ἐπανορθώματος κάτοπτρα ἐπινενοήκασιν, ἐφ’ ἧς ἀπάτης μάλιστα
 κάλυμμα ἐπιτιθέναι ἐχρῆν· οὐδὲ γάρ, ὥς ὁ μῦθος Ἑλλήνων ἔχει, Ναρ-
 κίσσῳ προεχώρησεν τῷ καλῷ τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνας γενέσθαι θεατὴν.

12,1 Εἰ δὲ οὐδεμίαν εἰκόνα ὁ Μωϋσῆς παραγγέλλει ποιεῖσθαι τοῖς ἀν-
 θρώποις ἀντίτεχνον τῷ θεῷ, πῶς ἂν εὐλόγως ποιῶιεν αἱ γυναῖκες αὐ- 30
 ται σφῶν κατὰ ἀνάγκασιν ἀπομιμούμεναι τὰς εἰκόνας εἰς τοῦ προσώ-
 2 που τὴν ψευδοποιῶν; Ἀλλὰ καὶ τῷ Σαμουήλ τῷ προφήτῃ, ὁπότε πέμ-

1–2 cf. *Protr.* 102.2; *Strom.* 4.24.1; *Plat. Legg.* 1, 631c4 7 cf. 2 *Cor* 5:12 9–10 *Jer* 4:30 21–22 cf. *Poll.* 5.102; *A.G.* 11.408.4 (ὥστε προσώπειον κοῦχι πρόσωπον ἔχειν) 22–24 2 *Cor* 4:18 27–28 cf. *Paus.* 9.31.6–7; *Ovid. Met.* 3.339–510 29–30 cf. *Exod* 20:4 32–155.7 1 *Sam* (1 *Regn*) 16:7

1 αὐταὶ scripsi : οὗτοι P 4 ἐξωκέλλουσιν P¹, corr. P³ 9 ἐγγχρίση LXX 14 χαίτη Victorius : καὶ τῇ P 15 ἐνδεεστέραν Markland : ἐνδεέστερον P | θηρείου Markland : θηρίου P 16 οἶεσθαι scripsi : οἶεται P

πεται ἓνα χρῖσαι τῶν υἱῶν Ἰεσσαὶ εἰς βασιλέα, [καὶ] τὸν πρεσβύτατον
 τῶν παίδων αὐτοῦ καλὸν καὶ μέγαν ἰδόντι, ὅποτε τὸ χρῖσμα προέβα-
 λεν ὁ Σαμουὴλ ἡσθεὶς ἐπ' αὐτῷ, “Εἶπεν”, φησὶν, “ὁ κύριος αὐτῷ· Μὴ
 ἐπιβλέψῃς εἰς τὴν ὄψιν αὐτοῦ καὶ τὸ ὕψος τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ὅτι
 5 ἀπῶσμαι αὐτόν. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰς ὀφθαλμοὺς ὄψεται καὶ κύριος
 εἰς καρδίαν”, καὶ οὐκ ἔχρισε τὸν καλὸν τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸν καλὸν τὴν
 ψυχὴν. Εἰ οὖν τὸ φυσικὸν τοῦ σώματος κάλλος ἔλαττον τοῦ ψυχικοῦ 3
 λογίζεται κύριος, τί περὶ τοῦ νόθου φρονεῖ, ἅπαν τὸ ψεῦσμα ἄρδην
 ἐκβαλὼν; “Διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἰδους.” Σαφέστατα 4
 10 γοῦν ὁ κύριος διὰ τοῦ Ἀβραάμ διδάσκει καὶ πατρίδος καὶ συγγενέων
 καὶ κτήσεως καὶ πλούτου παντὸς καταφρονεῖν τὸν ἐπόμενον τῷ θεῷ,
 ποιήσας αὐτὸν ἑπὶ πλυν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ “φίλον” αὐτὸν ὠνόμασεν P fol. 120^r
 τῆς οἴκοι καταφρονήσαντα περιουσίας· εὐπατρίδης γὰρ ἦν καὶ εὐπο-
 ρος σφόδρα. (Σὺν) τριακοσίοις γοῦν καὶ ὀκτωκαίδεκα οἰκέταις ἰδίους 5
 15 κεχείρωται τοὺς τέσσαρας βασιλεῖς τοὺς αἰχμαλωτεύσαντας τὸν Λῳτ.
 Μόνην εὐρίσκομεν τὴν Ἑσθὴρ δικαίως κοσμουμένην· ἐκαλλωπίζετο
 μουσικῶς ἢ γυνὴ βασιλεῖ τῷ ἑαυτῆς, ἀλλὰ τὸ κάλλος αὐτῆς ἐκείνῳ
 λύτρον εὐρίσκεται φονευομένου λαοῦ.
 Ὅτι δὲ ἐταίρας μὲν ποιεῖ τὰς γυναῖκας ὁ καλλωπισμός, ἀνδρογύ- 13,1
 20 νους δὲ τοὺς ἄνδρας καὶ μοιχικοὺς, μάρτυς ἡμῖν ὁ τραγικὸς διηγούμε-
 νος ὧδέ πως·

25 Ἐλθὼν δὲ ἐκ Φρυγῶν ὁ τὰς θεὰς
 κρίνων ὁδ', ὥς ὁ μῦθος Ἀργείων ἔχει,
 Λακεδαίμον', ἀνθηρὸς μὲν εἰμάτων στολῇ
 χρυσῷ τε λαμπρὸς, βαρβάρῳ χλιδήματι,
 ἐρῶν ἐρῶσαν ὥχετ' ἐξαναρπάσας
 Ἑλένην πρὸς Ἰδῆς βούσταθμ', ἔκδημον λαβὼν
 Μενέλαον.

30 Ὡ κάλλους μοιχικοῦ· ἀνέτρεψε τὴν Ἑλλάδα ἢ βάρβαρος φιλοκοσμία 2
 καὶ ἡ ἀνδρογυνὸς τρυφῇ· σωφροσύνην διέφθειρεν Λακωνικὴν ἐσθῆς
 καὶ χλιδὴ καὶ κάλλος ὥραϊον· αἱ βάρβαροι φιλοκοσμίαι ἐταίραν ἤλεγ-

9 2 Cor 5:7 9–11 cf. Gen 12:1 12 φίλον: cf. Jac 2:23; Philon, *De sobr.* 56; *Paed.* 3.42.3; *Strom.* 2.20.2; 2.103.2; 4.105.3; 4.106.1 14–15 cf. Gen 14:14–16; *Strom.* 6.84.2 16–18 cf. Esther 15:4–7 22–28 Eurip. *I.A.* 71–77

1 καὶ del. P³ 2–3 προέλαβεν Tengblad (ἔλαβεν LXX) 4 τὸ ὕψος : τὴν ἕξιν LXX 5 ἀπῶσμαι : ἐξουδένωκα LXX | ὀφθαλμοὺς : πρόσωπον LXX 10 συγγενέων PM : συγγενῶν F : συγγενειῶν Markland : συγγενείας LXX 14 σὺν addidi 23 κρίνας Eur. | ἀργείων P : ἀνθρώπων Eur. 24 στολῇ M² et Eur. : στολὴν P

3 ξαν τὴν Διὸς θυγατέρα. Οὐκ ἦν παιδαγωγὸς αὐτοῖς ἀνακόπτων τὰς
ἐπιθυμίας, οὐδὲ μὴν ὁ λέγων· “Μὴ μοιχεύσης” οὐδὲ “Μὴ ἐπιθυμή-
σης” [λέγων] μηδὲ εἰς μοιχείαν ὁδεύσης δι’ ἐπιθυμίας, ἀλλὰ μηδὲ τὰς
4 ὀρέξεις ἐκκαύσης διὰ φιλοκοσμίας. Οἷον αὐτοῖς τὸ ἐπὶ τούτοις ἐξ-
ηκολούθησεν τέλος, καὶ ὅσων ἀπέλυσαν κακῶν οἱ φιλαυτίαν κω- 5
P fol. 120^v λῦσαι μὴ θελήσαντες· ἥπειροι κεκίνηνται | δύο ἀπαιδευτοὶς ἡδοναῖς
καὶ κλονεῖται τὰ πάντα μειρακίῳ βαρβάρῳ· Ἑλλὰς ὅλη ναυτίλλεται,
5 στενοχωρεῖται δὲ ἡ θάλασσα ἡπείρους φέρουσα· πόλεμος ἐκρίπτεται
μακρός, καὶ μάχαι καταρρήγνυνται καρτεραί, καὶ νεκρῶν ἐμπίμπλαται
τὰ πεδία· ἐνυβρίζει τῷ ναυστάθμῳ ὁ βάρβαρος· ἀδικία κρατεῖ καὶ τοῦ 10
ποιητ(ικ)οῦ Διὸς ἐκείνου τὸ ὄμμα τοὺς Θρᾷκας βλέπει· εὐγενὲς αἷμα
βάρβαρα πίνει πεδία καὶ ποταμῶν ῥεύματα σώμασιν ἴσταται νεκροῖς·
στήθη κρούεται θρήνοις καὶ τὸ πένθος ἐπινέμεται τὴν γῆν·

Πάντες δ’ ἐσσεύοντο πόδες πολυπιδάκου Ἰδης
καὶ κορυφαί, Τρώων τε πόλις καὶ νῆες Ἀχαιῶν.

15

14,1 Ποῖ φύγωμεν, Ὅμηρε, καὶ στῶμεν; Δεῖξον ἡμῖν γῆν μὴ κεκινημένην.
(*) μὴ θίγης ἡνιῶν, παιδίον, ἄπειρος ὢν, μηδὲ ἀναβῆς τὸν δίφρον
ἐλαύνειν μὴ μαθῶν· δυσὶν ἡνίοχοις οὐρανὸς ἥδεται, οἷς μόνοις ἐλα-
νόμενον ἄγεται τὸ πῦρ. Μετάγεται γὰρ ἡ διάνοια ὑπὸ ἡδονῆς, καὶ τὸ
ἀκήρατον τοῦ λογισμοῦ μὴ παιδαγωγούμενον τῷ λόγῳ εἰς ἀσέλγειαν 20
κατολισθαίνει καὶ μισθὸν τοῦ παραπτώματος τὸ ἀπόπτωμα λαμβάνει.
2 Δεῖγμά σοι τούτων οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ τὸ κάλλος καταλελοιπότες διὰ
κάλλος μαραινόμενον καὶ τοσοῦτον ἐξ οὐρανῶν ἀποπεσόντες χαμαί.
Ἀλλὰ καὶ Σικιμῖται κολάζονται καταπεπτωκότες, τὴν ἁγίαν ὑβρίζοντες
παρθένον· τάφος ἡ κόλασις αὐτοῖς καὶ τὸ μνημόσυνον τῆς ἐπιτιμίας εἰς 25
P fol. 121^r σωτηρίαν παιδαγωγεῖ. |

2–3 *Exod* 20:13 et 17 11 cf. *Iliad*. 13.4 14–15 *Iliad*. 20:59–60 18–21 cf. *Plat. Phaedri* 246b ss. 22–23 cf. *Gen* 6:1–4 24–25 cf. *Gen* 34:1 et 26–28; Σίκμα = ἀναβαίνουσα (*Onomast. sacra* 184.56; Ambros. *In Ps.* 41) (Staehtlin)

2 μὴν Dindorf : μὲν P | οὐδὲ² (ὁ) Staehlin 3 λέγων delevi (2 λέγων del. Mayor)
11 ποιητικοῦ Heinsius : ποιητοῦ P 14 δ’ ἐσσεύοντο scripsi ex Hom. : δὲ σεύονται
P | πολυπιδάκου PM¹, corr. M²F 15 πόλις F et Hom. : πόλις PM 17 ante
μὴ θίγης lacunam indic. Wilamowitz (Phaethonis mythum continentem) | πεδίων
PM¹, corr. M²F

3. Πρὸς τοὺς καλλωπιζομένους τῶν ἀνδρῶν

Εἰς τοσοῦτον δὲ ἄρα ἐλήλακεν ἡ χλιδή, ὥς μὴ τὸ θῆλυ μόνον νοσεῖν 15,1
περὶ τὴν κενοσπουδίαν ταύτην, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄνδρας ζηλοῦν τὴν
νόσον. Μὴ γὰρ καθαρεύοντες καλλωπισμοῦ οὐχ ὑγιαίνουσιν, πρὸς δὲ
5 τὸ μαλθακώτερον ἀποκλίναντες γυναικίζονται, κουράς μὲν ἀγεννεῖς
καὶ πορνικὰς ἀποκειρόμενοι,

χλανῖσι δὲ δὴ φαναῖσι περιπεπεμμένοι
καὶ μαστίχην τρώγοντες, ὅζοντες μύρου.

Τί ἂν τις φαίη τούτους ἰδὼν; Ἀτεχνῶς καθάπερ μετωποσκόπος ἐκ τοῦ 2
10 σχήματος αὐτοὺς καταμαντεύεται μοιχοὺς τε καὶ ἀνδρογύνους, ἀμφο-
τέραν ἀφροδίτην θηρωμένους, μισότριχας, ἄτριχας, τὸ ἄνθος τὸ ἀνδρι-
κὸν μυσαπτομένους, τὰς κόμας δέ, ὥσπερ αἱ γυναῖκες, κοσμουμένους.
“Ἐπ’ οὐχ ὅσοις δὲ τόλμαις ζῶντες” οἱ παλιμβολοὶ

ῥέζουσιν ἀτάσθαλα καὶ κακὰ ἔργα,

15 φησὶν ἡ Σίβυλλα. Διὰ τούτους γοῦν πλήρεις αἱ πόλεις πιπτούντων, 3
ξυρούντων, παρατιλλόντων τοὺς θηλυδρίας τούτους· ἐργαστήρια δὲ
κατεσκευάσται καὶ ἀνέφκται πάντη καὶ τεχνῖται τῆς ἐταιρικῆς ταύ-
της πορνείας συχνὸν ἐμπολῶσιν ἀργύριον ἐμφανῶς· οἷς σφᾶς κατα- 4
πιπτοῦσι καὶ τὰς τρίχας ἀνασπῶσι πάντα τρόπον παρέχουσιν, οὐδὲν
20 αἰσχυνόμενοι τοὺς ὀρῶντας οὐδὲ τοὺς παριόντας, ἀλλ’ οὐδὲ ἑαυτοὺς
ἄνδρας ὄντας· τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῶν ἀγεννεστέρων ζηλωταὶ παθῶν,
ἅπαν τὸ σῶμα τοῖς βιαίοις τῆς πίττης ὀλκοῖς λελειουρηγμένοι.

Μέλει δὲ οὐδ’ ὅπωςιοῦν περαιτέρω τῆς τοιαύτης προβαίνειν ἀν- 16,1
αισχυντίας· εἰ γὰρ μηδὲν ἄπρακτον αὐτοῖς ὑπο|λείπεται, οὐδὲ ἔμοι P fol. 121^v
25 ἄρρητον. “Ἐνα τινὰ τούτων τῶν ἀγεννῶν παιδαγωγικῶς ἐπιπλήττων
ὁ Διογένης ὀπηνίκα | ἐπιπράσκετο, ἀνδρεῖως σφόδρα “Ἦκε” εἶπεν, S 96

5–8 Adesp. Com. 136 (PCG VIII) 9 cf. Plin. *H.N.* 35:88 13–14 *Orac. Sibyll.*
4.154–155 16–20 cf. Theopomp. F 204 (*FGH Hist* 115), ap. Athen. 12, 518 A καὶ
παρά γε τοῖς Τυρρηνοῖς ἐργαστήρια κατεσκευάσται πολλὰ καὶ τεχνῖται τούτου τοῦ
πράγματος εἰσὶν, ὥσπερ παρ’ ἡμῖν οἱ κουρεῖς· παρ’ οἷς δταν εἰσέλθωσι, παρέχου-
σιν ἑαυτοὺς πάντα τρόπον, οὐδὲν αἰσχυνόμενοι τοὺς ὀρῶντας οὐδὲ τοὺς παριόντας
25–158.2 cf. Plilon. *Quod omnis probus liber* 124

5 κουράς ἀγεννεῖς, πορνικὰς κεκαρμένους Kock (*CAF*) Adesp. 338 7 δὴ φαναῖσι
Meineke : διαφανέσι P 12 κομιουμένους Cobet (482) 13 ὅσοιαι Sib. | ζῶντας
PM¹F, corr. M² 14 ῥέζουσιν Sib. 16 ξυρώντων P³ 18 οἷς Muenzel : οἱ P
19 post τρίχας ss. add. τοῖς P² 23 οὐθ’ P

“μειράκιον, ἄνδρα ὦνῃσαι σαιτῷ”, ἀμφιβόλῳ λόγῳ τὸ πορνικὸν ἐκεί-
 2 νου σωφρονίζων. Τὸ γὰρ ἄνδρας ὄντας ξύρεσθαι καὶ λεαίνεσθαι πῶς
 οὐκ ἀγεννές; Βαφὰς δέ τινας τριχῶν καὶ χρίσματα πολιῶν καὶ ξαν-
 θίσματα, ἀνδρογύνων ἐξωλῶν ἐπιτηδεύματα, καὶ τοὺς διακτενισμοὺς
 3 αὐτῶν τοὺς θηλυδριώδεις μεθετέον. Ἐγούνται γὰρ καθάπερ ὄφεις τῆς 5
 κεφαλῆς ἀπεκδύσασθαι τὸ γῆρας μεταγράφοντες ἑαυτοὺς καὶ νεοποι-
 οῦντες· εἰ (δὲ) καὶ σοφίσονται τὰς τρίχας, ἀλλ’ οὐ τὰς ῥυτίδας δια-
 φεύξονται, ἀλλ’ οὐ λήσονται τὸν θάνατον σοφίζόμενοι τὸν χρόνον. Οὐ
 γὰρ δεινόν, οὐ δεινὸν γέροντα δοκεῖν εἶναι τὸ(ν) λαθεῖν μὴ δυνάμενον.
 4 “Ὅσῳ γοῦν ὁ ἄνθρωπος σπεύδει πρὸς τέλος, τοσούτῳ τιμώτερος πρὸς 10
 ἀλήθειαν, μόνον ἔχων αὐτοῦ πρεσβύτερον τὸν θεόν, ἐπεὶ καὶ κεῖνος
 ἄϊδιος γέρον ὁ τῶν ὄντων πρεσβύτερος· “παλαιὸν ἡμερῶν” κέκλη-
 κεν αὐτὸν ἢ προφητεία, “καὶ ἡ θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὥσει ἔριον
 καθαρόν”, ὁ προφήτης λέγει. Οὐδεὶς δὲ ἄνθρωπος, φησὶν ὁ κύριος,
 “δύναται ποιῆσαι τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν”. 15
 17,1 Πῶς οὖν ἀντιδημιουργοῦσι τῷ θεῷ, μᾶλλον δὲ ἀντικεῖσθαι βιάζον-
 ται οἱ ἄθεοι, τὴν ὑπ’ αὐτοῦ πεπολιωμένην παραχαράττοντες τρίχα;
 “Στέφανος δὲ γερόντων πολυπειρία”, φησὶν ἡ γραφή, καὶ τοῦ προσώ-
 που αὐτῶν ἢ πολὺ ἄνθος πολυπειρίας· οἱ δὲ τὸ πρεσβεῖον τῆς ἡλικίας,
 τὴν πολιάν, κατασχύνουσιν. Οὐκ ἔστιν δέ, οὐκ ἔστιν ἀληθινὴν ἐνδει- 20
 P fol. 122^r 2 κύναι τὴν ψυχὴν | τὸν κίβδηλον ἔχοντα κεφαλὴν. “Υμεῖς δὲ οὐχ οὐ-
 τως”, φησὶν, “ἐμάθετε τὸν Χριστόν, εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε καὶ ἐν αὐτῷ
 ἐδιδάχθητε, καθὼς ἐστὶν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ
 τὴν προτέραν ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον”, οὐ τὸν πολιόν,
 ἀλλὰ “τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης· ἀνανεοῦσθαι 25
 δέ”, μὴ βαφαῖς καὶ καλλωπίσμασιν, ἀλλὰ “τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν
 καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν
 3 δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.” Ἄνδρα δὲ ὄντα κτενίζεσθαι
 καὶ ἀποκείρεσθαι ξυρῷ πρὸς εὐπρέπειαν καὶ πρὸς τὸ ἔσοπτρον δια-
 τιθέμενον τὰς τρίχας ξύρεσθαί τε καὶ ἀποτίλλεσθαι καὶ λεαίνεσθαι 30
 τὰς γένυς πῶς οὐ γυναικεῖον; Καὶ εἰ μὴ τις αὐτοὺς γυμνοὺς ἴδοι, καὶ

2–3 cf. Muson. 21, p. 116.13–17 H. 5–7 cf. Aristot. *Hist. anim.* E 17, 549b26; *Protr.*
 106.1 12–14 Dan 7:9 15 Mt 5:36 18 Sir 25:6 21–28 Ephes 4:20–24

1 ὦνῃσε P¹, corr. P³ 2 ξυρᾶσθαι P³ 4 τοὺς διακτενισμοὺς Sylburg : τοῦ
 διακτενισμοῦ P 6 ἀπεκδύσεσθαι Cobet 7 δὲ add. Mayor 9 γέροντα Dindorf
 : γέροντ’ ἄν P | εἶναι τὸν scripsi : τὸ εἶναι P 12 ἄϊδιος Mayor 14 ἄνθρωπος
 Markland : ἄλλος P 19 πρέσβιον P¹, corr. P³ 20 τὴν πολιάν Staehlin : τὸν
 πολέα P 27 ἐνδύσασθαι NT : ἐνδύσασθε P 29 ἀποκείρεσθαι Sylburg : -
 κείρεσθαι P

γυναῖκας ὑπολάβοι. Εἰ γὰρ καὶ μὴ χρυσοφορεῖν αὐτοῖς ἐφεῖται, ἀλλ' 4
οὖν γε διὰ τὴν θηλυδριώδη ἐπιθυμίαν ἱμάντας καὶ λώματα χρυσοῦ
περιπτύξαντες πετάλοις ἢ τινα σφαιρικά τῆς αὐτῆς ὕλης ποιησάμενοι
σχήματα σφυρῶν ἀπαρτῶνται καὶ τραχήλων ἀπαιωροῦσι.

5 Σόφισμα τοῦτο κατεαγότην ἀνθρώπων εἰς τὴν γυναικωνίτιν κατα- 18,1
συρομένων, ἀμφιβίων καὶ λάγων θηρίων· πορνικὸς τῆς ἐνέδρας ὁ
τρόπος καὶ ἄθεος οὗτος. Ὁ γὰρ θεὸς τὴν μὲν γυναῖκα λεῖαν ἠθέλη-
σεν εἶναι, αὐτοφυεῖ τῇ κόμῃ μόνη ὥσπερ ἵππον τῇ χαίτῃ γανρουμένην,
τὸν δὲ ἄνδρα καθάπερ τοὺς λέοντας γενεῖοις κοσμήσας καὶ τοῖς λαοί-
10 οῖς ἡνδρωσε στήθεσι· δεῖγμα τοῦτο ἀλκῆς καὶ ἀρχῆς. Ταύτῃ καὶ τοὺς 2
ἀλεκτρύονας τοὺς ὑπερμαχοῦντας τῶν ὀρνίθων | καθάπερ κόρυσι τοῖς P fol. 122^v
καλλαίοις ἐκαλλώπισεν. Καὶ οὕτως περὶ πολλοῦ τὰς τρίχας ταύτας ὁ
θεὸς ἡγείται, ὥστε ἅμα φρονήσει κελεῦει παραγίνεσθαι αὐτὰς τοῖς
ἀνδράσι, καὶ δὴ ἀγασθεὶς τῇ σεμνότητι τὸ βλοσυρὸν τοῦ θεάματος
15 γεραρᾷ τετίμηκεν πολιᾷ. Φρόνησις δὲ καὶ ἀκριβεῖς λογισμοὶ πολλοὶ 3
συνέσει συναγκμάζουσι τῷ χρόνῳ, καὶ τὸ γῆρας ἐνισχύουσι τῷ τόνῳ τῆς
πολυπειρίας, ἄνθος ἀξίεραστον φρονήσεως σεμνῆς εἰς πίστιν εὐλογον
προτείνοντες (τὴν) πολιάν.

Τοῦτο οὖν τοῦ ἀνδρὸς τὸ σύνθημα, τὸ γένειον, δι' οὗ καταφαίνε- 19,1
20 ται ὁ ἀνὴρ, πρεσβύτερόν ἐστι τῆς Εὐας καὶ σύμβολον τῆς κρείττονος
φύσεως· τούτῳ πρέπειν ἐδικαίωσε τὸ λάσιον ὁ θεός, καὶ διέσπειρεν
παρὰ πᾶν τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρὸς τὰς τρίχας, τὸ δὲ ὅσον λεῖον αὐτοῦ
καὶ μαλθακὸν τῆς πλευρᾶς ἀφείλετο εἰς ὑποδοχὴν σπέρματος εὐαφῆ,
τὴν Εὐαν δημιουργήσας γυναῖκα βοηθὸν οὖσαν γενέσεως καὶ οἰκου-
25 ρίας. Ὁ δέ (προήκατο γὰρ τὸ λεῖον) ἔμεινεν τε ἀνὴρ καὶ τὸν ἄνδρα 2
δεικνύει· καὶ τὸ δρᾶν αὐτῷ συγκεχώρηται, ὥς ἐκείνῃ τὸ πάσχειν. Ξη-
ρότερα γὰρ φύσει καὶ θερμότερα τὰ δασέα τῶν ψιλῶν ἐστίν. Διὸ καὶ
τὰ ἄρρενα τῶν θηλειῶν καὶ τὰ ἔνορχα τῶν ἐκτομίων καὶ τὰ τέλεια
τῶν ἀτελῶν δασύτερά τέ ἐστι καὶ θερμότερα. Τὸ οὖν τῆς ἀνδρῶδους 3
30 φύσεως σύμβολον, τὸ λάσιον, παρανομεῖν ἀνόσιον· τὸ δὲ καλλώπισμα
τῆς λειάνσεως (θερμαίνομαι γὰρ ὑπὸ τοῦ λόγου), εἰ μὲν ἐπὶ τοὺς ἄν-
δρας, θηλυδρίου, εἰ δὲ ἐπὶ τὰς γυναῖκας, μοιχοῦ· ἄμφω δὲ ὅτι μάλιστα
πορρωτάτῳ τῆς | ἡμετέρας ἐκτοπιστέον πολιτείας. “Ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες 4 P fol. 123^r

5–8 cf. Epict. 3.1.27–28 9–12 cf. Muson. 21, p. 114.15–17 H.; Epict. 1.16.13; 3.1.45
23–24 cf. Gen 2:21–22 et 18 33–160.1 Mt 10:30

1 χρυσοφορεῖν μὴ P, transp. Jackson 8 αὐτοφυεῖ F¹ in mg : αὐτοφυῆ PMF¹
12 καλλαίοις Cobet (483) : κόλλεσιν P¹ : κάλλεσιν P³ 18 τὴν add. Wilamowitz
28 ἐκτομίων Syllburg et Cobet (485) : ἐντομίων P

τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ῥιθιμημέναι”, φησὶν ὁ κύριος· ῥιθιμηνται δὲ καὶ (αἱ) ἐπὶ τῷ γενεῖῳ καὶ μὴν καὶ αἱ παρ’ ὅλον τὸ σῶμα.

- 20,1 Οὐδ’ ὁπωσtioῦν ἐκτιλέον παρὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ θεοῦ τὴν ἐγκα-
 τηριθιμημένην (τρίχα) τῷ αὐτοῦ θελήματι. “Ἡ μὴ τι οὐκ ἐπιγινώσκετε
 ἑαυτούς”, φησὶν ὁ ἀπόστολος, “ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἐν ὑμῖν;” ὃν εἰ 5
 ἐνοικοῦντα ἤδειμεν, οὐκ οἶδ’ ὅπως ἂν αὐτὸν λωβᾶσθαι τετολμήκαμεν.
 2 Τὸ δὲ καὶ πιπτοῦσθαι (ὀκνῶ καὶ λέγειν τὴν περὶ τοῦργον ἀσχημοσύ-
 νην) ἀπεστραμμένους καὶ κεκυφότας καὶ τῆς φύσεως τὰ ἀπόρρητα
 εἰς τὸ συμφανὲς ἀπογυμνοῦντας, ἐξορχουμένους καὶ λορδουμένους,
 ἀπερυθριῶσι σχήμασιν οὐκ ἀπερυθριῶντας [αὐτούς], ἐν αὐτῇ νεολαίᾳ 10
 S 97 καὶ γυμνασίῳ μέσῳ, ἔνθα ἀρετὴ ἀνδρῶν ἐξετάζεται, | ἀσχημονοῦντας,
 τὸ παρὰ φύσιν τοῦτο διώκοντας ἐπιτήδευμα, πῶς οὐχὶ τῆς ἐσχάτης
 ἀσελγείας ἐστίν; Οἱ γὰρ ἐν τῷ φανερῷ τοιαῦτα διαπραττόμενοι σχολῇ
 3 γ’ ἂν αἰδεσθεῖεν οἴκοι τινάς. Καταμαρτυρεῖ δὲ αὐτῶν ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ
 ἀναισχυντία τὴν ἐν τῷ ἀφανεῖ ἐπ’ ἐξουσίας ἀκολασίαν· ὁ γὰρ ὑπὸ 15
 τὰς αὐγὰς τὸν ἄνδρα ἀρνούμενος πρόδηλός ἐστι νύκτωρ ἐλεγχόμενος
 4 γυνή. “Οὐκ ἔσται δέ”, εἶπεν ὁ λόγος διὰ Μωϋσέως, “ἀπὸ θυγατέρων
 Ἰσραὴλ πόρνη, καὶ οὐκ ἔσται ὁ πορνέων ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ.” Ἄλλ’
 ὠφελεῖ, φησὶν, ἡ πίττα. Ἀλλὰ διαβάλλει, φημί· οὐκ ἂν δὲ ἡθέλησέ τις
 εὖ φρονῶν πόρνος εἶναι δοκεῖν, μὴ νοσῶν, καὶ διαβάλλειν ἐπιτηδεύειν 20
 P fol. 123^v 5 τὴν καλὴν εἰκόνα οὐκ ἂν ἐκὼν βουληθεῖη τις. Εἰ γὰρ “τοὺς | κατὰ
 πρόθεσιν κλητοὺς προέγνω ὁ θεὸς συμμόρφους τῆς εἰκόνης τοῦ υἱοῦ
 αὐτοῦ”, [δι’] οὗς κατὰ τὸν μακάριον ἀπόστολον “(προ)ώρισεν εἰς τὸ
 εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς”, πῶς οὐκ ἄθεοι (οἱ) τὸ
 6 σύμμορφον τοῦ κυρίου λωβώμενοι σῶμα; Ἀνδρὶ δὲ βουλομένῳ εἶναι 25
 καλῷ τὸ κάλλιστον ἐν ἀνθρώπῳ τὴν διάνοιαν κοσμητέον, ἣν καθ’
 ἐκάστην ἡμέραν εὐπρεπεστέραν ἐπιδεικτέον· παρατιλτέον δὲ οὐ τὰς
 τρίχας, ἀλλὰ τὰς ἐπιθυμίας.
 21,1 Ἐγὼ καὶ τῶν ἀνδραποδοκαπήλων τὰ παιδάρια ἐλεῶ εἰς ὕβριν κο-
 σμοῦμένα, ἀλλ’ οὐχ ὕφ’ ἑαυτῶν λελώβηται, κελευόμενα δὲ εἰς αἰσχρο- 30
 κέρδειαν τὰ δύστηνα καλλωπίζεται. Οἱ δὲ ἐκόντες ταῦτα αἰρούμενοι
 δορᾶν ἃ κελευόμενοι θανάτου ἂν ἐτιμήσαντο εἰ ἄνδρες ἦσαν, πῶς οὐ
 κατάπτυστοι;

4–5 2 Cor 13:5 11 cf. *Iliad*. 13.277 17–18 *Deut* 23:18 21–24 *Rom* 8:28–30. Cf. *Strom.* 4.46.1

2 αἱ add. Barnard 3 οὐθ’ P 4 τρίχα addidi | *H scripsi ex NT 10 αὐτοῦς
 del. Staehlin | νεολαία P¹ : -λέαι P² 19 ἡθέλησέ P : ἐθελήσεν Markland 21
 οὐκ ἂν Dindorf : οὐκουν P¹ 23 δι’ del. Klostermann (om. NT) | ἀπόστολον
 μακάριον P, transp. Mayor | (προ)ώρισεν scripsi ex NT et Clem. : ὥρισεν P 24
 οἱ add. Klostermann 32 θανάτου P³ : θανάτω P¹

Καὶ νῦν μὲν εἰς τοσοῦτον ἀκολασίας ἐλήλακεν ὁ βίος ἐντρυνύσεως 2
 ἀδικίας, καὶ τὸ λάνγον πᾶν ἐπικέχεται ταῖς πόλεσι νόμος γενόμενον
 ἐπὶ τέγους ἐστᾶσι παρ' αὐτοῖς τὴν σάρκα τὴν ἑαυτῶν εἰς ὕβριν ἡδονῆς
 πιπράσκουσαι γυναῖκες, καὶ παῖδες ἀρνεῖσθαι τὴν φύσιν δεδιδαγμένοι
 5 προσποιοῦνται γυναῖκας. Πάντα μετακεκίνηκεν ἡ τρυφή· κατήσχυνε 3
 τὸν ἄνθρωπον ἀβροδίατος περιεργία· πάντα ζητεῖ, πάντα ἐπιχειρεῖ,
 βιάζεται πάντα, συγγεῖ τὴν φύσιν· τὰ γυναικῶν οἱ ἄνδρες πεπόνθασιν
 καὶ γυναῖκες ἀνδρίζονται παρὰ φύσιν γαμούμεναί τε καὶ γαμοῦσαι
 γυναῖκας. Πόρος δὲ οὐδείς ἄβατος ἀκολασίᾳ· κοινὴ δὲ αὐτοῖς ἀφρο- 4
 10 δίτη δημεύεται, συνέστιος τρυφή. Ὡ τοῦ ἔλεεινοῦ θεάματος, ὦ τοῦ
 ἀρρήτου ἐπιτηδεύματος· τρόπαια ταῦτα τῆς πολιτικῆς ὕμῶν ἀκρασίας P fol. 124^f
 δείκνυνται, τῶν ἔργων ὁ ἔλεγχος αἱ χαμαιτύπαι. Φεῦ τῆς τοσαύτης ἀνο-
 μίας. Ἄλλ' οὐδὲ συνῖασιν οἱ ταλαίπωροι ὡς τὸ ἄδηλον τῆς συνουσίας 5
 15 πολλὰς ἐργάζεται τραγῳδίας. Παιδὶ πορνεῦσαντι καὶ μαχλώσας θυγα-
 τράσιν ἀγνοήσαντες πολλάκις μίγνυνται πατέρες, οὐ μεμνημένοι τῶν
 ἐκτεθέντων παιδίων, καὶ ἄνδρας δείκνυσι τοὺς γεγεννηκότας ἀκρα-
 σίας ἐξουσία.

Ταῦτα οἱ σοφοὶ τῶν νομ(οθετ)ῶν ἐπιτρέπουσιν· ἔξεστιν αὐτοῖς 22,1
 ἁμαρτεῖν κατὰ νόμον, καὶ τὸ ἀπόρρητον τῆς ἡδονῆς εὐκολίαν λέγου-
 20 σιν. Μοιχείας ἀπηλλάχθαι νομίζουσιν οἱ μοιχεύοντες τὴν φύσιν, ἔπεται
 δὲ αὐτοῖς τῶν τολμημάτων τιμωρὸς ἡ δίκη· καὶ καθ' ἑαυτῶν ἀπαραί-
 τητον ἐπισπώμενοι συμφορὰν ὀλίγου νομίσματος ὠνοῦνται θάνατον.
 Τούτων ἔμποροι τῶν φορτίων οἱ κακοδαίμονες πλέουσιν, ὡς σῖτον, ὡς
 οἶνον, πορνείαν ἀγώγιμον φέροντες. Ἄλλοι δὲ ἀθλιώτεροι μακροῦ ὡς 2
 25 ἄρτον, ὡς ὄψον, ἀγοράζουσιν ἡδονάς, οὐδὲ ἐκεῖνο ἐν νῶ λαβόντες
 τὸ Μωϋσέως· “Οὐ βεβηλώσεις τὴν θυγατέρα σου ἐκπορνεῦσαι αὐτήν,
 καὶ οὐκ ἐκπορνεύσει ἡ γῆ, καὶ ἡ γῆ πλησθήσεται ἀνομίας.” Ταῦτα
 προεφητεύετο πάλαι, ἀρίδιλος δὲ ἡ ἔκβασις· πᾶσα ἤδη πεπλήρωται γῆ
 καὶ πορνείας καὶ ἀνομίας.

30 Ἄγαμαι τοὺς παλαιοὺς Ῥωμαίων νομοθέτας· ἀνδρόγυνον ἐμίσησαν 23,1
 ἐπιτήδευσιν οὗτοι, καὶ τοῦ σώματος τὴν πρὸς τὸ θῆλυ κοινωνίαν παρὰ
 τὸν τῆς φύσεως νόμον ὁρύγματος κατηξίωσαν κατὰ τὸν τῆς δικαιο-

11–12 cf. Athen. 13, 591 B; Stob. 3.6.46; Plut. *De Pythiae or.* 401 D; Diog. Laert. 6.60
 14–17 cf. Just. 1 *Apol.* 27.3–4; Tert. *Ad nat.* 1.16.10; *Apol.* 9.17; Min. Fel. *Oct.* 31.4;
 Lact. *Div. instit.* 5.20.23 20–21 cf. Plat. *legg.* 4, 716a2 τῷ δὲ αἰεὶ συνέπεται δίκη, τῶν
 ἀπολειπομένων τοῦ θείου νόμου τιμωρός 26–27 *Lev* 19:29

5 γυναῖκας Klotz : γυναῖκος P 7 συγγεῖ P³ in mg : συνέχει P¹ 9 γυναῖκας A.
 Plassart : γυναῖκες P | ἀκολασίᾳ P¹ : -ία P³ 18 νομ(οθετ)ῶν scripsi (cf. v. 30) :
 νόμων P

P fol. 124^v 2 σύνης νόμον. Οὐ γὰρ θέμις ἐκτῆλαι ποτε τὸ γένειον, | τὸ κάλλος τὸ
σύμφυτον, τὸ γενναῖον κάλλος

πρῶτον ὑπηνήτη, οὐπερ χαριεστάτη ἦβη.

Προβαίωνν δὲ ἤδη ἐπαλείφεται γανούμενος πώγωνι, ἐφ' ὃν κατέβαινε
τὸ μύρον τὸ προφητικὸν Ἀαρὼν τιμωμένου. Χρὴ δὲ τὸν ὀρθῶς παι- 5
δαγωγούμενον, ἐφ' ὃν ἡ εἰρήνη κατεσκήνωσεν, καὶ πρὸς τὰς ἑαυτοῦ
τρίχας εἰρήνην ἄγειν.

3 Τί τοίνυν οὐκ ἂν ἐπιτηδεύσειαν αἱ γυναῖκες αἱ εἰς μαχλοσύνην σπεύ-
δουσαι, τοιαῦτα τολμῶσιν ἐνοπτριζόμεναι τοῖς ἀνδράσιν; Μᾶλλον δὲ 10
οὐκ ἄνδρας, βατάλους δὲ καὶ γύννιδας καλεῖν τούτους χρὴ, ὧν καὶ αἱ
4 φωναὶ τεθρυμμένα καὶ ἡ ἐσθῆς τεθηλυμμένη ἀφῆ καὶ βαφῆ. Δῆλοι δὲ
οἱ τοιοῦτοι, ἐλεγχόμενοι τὸν τρόπον ἔξωθεν ἀμπεχόνῃ, ὑποδέσει, σχή-
ματι, βαδίσματι, κουρᾷ, βλέμματι. “Ἀπὸ ὀράσεως γὰρ ἐπιγνωσθήσεται
ἀνὴρ”, ἡ γραφή λέγει, “καὶ ἀπὸ ἀπαντήσεως προσώπου ἐπιγνωσθήσε- 15
ται ἄνθρωπος· στολισμὸς ἀνδρὸς καὶ βῆμα ποδὸς καὶ γέλως ὀδόντων
5 ἀναγγελεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ.” Οἱ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τὰς ἄλλας πε-
πολεωμένοι τρίχας μόνον τὰς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ περιέπουσι, μικροῦ δεῖν
24,1 ἀναδούμενοι κεκρυφάλους τὰς κόμας ὥσπερ αἱ γυναῖκες. Λέοντες μὲν
οὖν αὐχοῦσι τὸ λάσιον αὐτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀλκῆς ὀπλίζονται τῇ τριχί,
κάπροι δὲ καὶ αὐτοὶ σεμνύνονται λοφιᾷ, ἀλλὰ φρίσσοντας αὐτοὺς τὴν 20
τρίχα δεδοίκασιν κυνηγοί,

εἰροπόκοι δ' ὅιες μαλλοῖς καταβεβρίθασιν,

ἀλλὰ καὶ τούτων ἐπλήθυνεν τὰς τρίχας ὁ φιλάνθρωπος πατήρ εἰς σὴν,
ἄνθρωπε, ὑπουργίαν, κείραι διδάξας τοὺς πόγκους.

P fol. 125^r 2 Καὶ τῶν | ἐθνῶν οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Σκύθαι κομῶσιν, ἀλλὰ οὐ κομ- 25
μοῦνται· ἔχει τι φοβερὸν τὸ εὐτριχον τοῦ βαρβάρου καὶ τὸ ξανθὸν
3 αὐτοῦ πόλεμον ἀπειλεῖ· συγγενές τι τὸ χρῶμα τῷ αἵματι. Μεμισήκατον
ἄμφω τούτῳ τῷ βαρβάρῳ τὴν τρυφήν· μάρτυρας ἐπιδείξονται σαφεῖς
τὸ ῥηδίων ὁ Γερμανός, ὁ Σκύθης τὴν ἄμαξαν. Ὀλιγορεῖ δὲ ἔσθ' ὅτε καὶ
τῆς ἀμάξης ὁ Σκύθης (πλοῦτος εἶναι δοκεῖ τῷ βαρβάρῳ τὸ μέγεθος 30
4 αὐτῆς) καὶ καταλιπὼν τὴν τρυφήν εὐτελὴς πολιτεύεται· οἶκον αὐτάρκῃ

3 *Iliad.* 24.348; *Odyss.* 10.279 4–5 cf. *Ps* 132:2 13–16 *Sir* 19:29–30 18–19 cf.
3.18.1 22 *Hes. Op.* 234

3 ὑπηνήτη P¹ : -την P² 4 γανούμενος Cobet (259) 14 προσώπου scripsi e
LXX : ἀνθρώπου A 15 ἄνθρωπος : νοήμων LXX 16 οἱ P¹ : οὗτοι P²
16–17 πεπολεωμένοι Cobet (483) : πεπολιωμένοι P 25–26 κομιοῦνται Cobet
(482) : κομοῦνται P 29 τὸ ῥηδίων Tengblad (p. 88 s.) : τὸν ῥήνον P : τὸν ῥινὸν
Muenzel

καὶ τῆς ἀμάξης εὐζωνότερον, τὸν ἵππον, λαβὼν Σκύθης ἀνὴρ ἀναβάς
φέρειται οἷ βούλεται· κάμνων δὲ ἄρα λιμῶ αἰτεῖ τὸν ἵππον τροφάς, ὃ δὲ
ὑπέχει τὰς φλέβας, καὶ ὃ κέκτηται μόνον, τῷ κυρίῳ τὸ αἷμα χορηγεῖ,
καὶ τῷ νομάδι ὃ ἵππος ὄχημα γίνεται καὶ τροφή.

- 5 Ἀραβίων δὲ (ἄλλοι οὗτοι νομάδες) ἡ μάχιμος ἡλικία καμηλοβάται 25,1
εἰσί· κυούσας οὗτοι τὰς καμήλους ἐφέζονται· αἱ δὲ νέμονται ἅμα καὶ
θέουσιν ἀναλαμβάνουσαι τοὺς δεσπότης, καὶ τὸν οἶκον ἐπιφέρονται
σὺν αὐτοῖς. Εἰ δὲ καὶ ποτὸν ἐπιλίποι τοῖς βαρβάροις, ἀμέλγονται τοῦ
γάλακτος, κενουμένης δὲ ἡδη τῆς τροφῆς [ἀλλ'] οὐδὲ τοῦ αἵματος
10 φεῖδονται, ἧ φασι λυττήσαντας τοὺς λύκους. Αἱ δὲ ἄρα ἡμερώτεραι
τῶν βαρβάρων (οὔσαι) οὐ μνησικακοῦσιν ἀδικούμεναι, ἀλλὰ καὶ τὴν
ἔρημον διεκθέουσιν τεθαρρηκότως, δεσπότης ὁμοῦ καὶ φέρουσαι καὶ
τρέφουσαι. Ὅλοιντο οὖν οἱ θῆρες οἱ φυλακτικοί, οἷς τὸ αἷμα ἢ τροφή· 2
οὐδὲ γὰρ θιγεῖν αἵματος ἀνθρώποις θέμις, οἷς τὸ σῶμα οὐδὲν ἄλλ' ἢ
15 σάρξ ἐστιν αἷματι γεωργουμένη. Μετέσχηκεν τοῦ λόγου τὸ αἷμα τὸ P fol. 125^v
ἀνθρώπινον καὶ τῆς χάριτος κοινωνεῖ τῷ πνεύματι, καὶ ἀδικήσῃ τις
αὐτό, οὐ λήσεται. Ἐξεσι (γὰρ) αὐτῷ καὶ γυμνῷ τοῦ σχήματος πρὸς
τὸν κύριον λαλεῖν. Ἀποδέχομαι δὲ τῶν βαρβάρων τὴν λιτότητα· εὐζω- 3
νον ἀγαπήσαντες πολιτείαν οἱ βάρβαροι κατέλειψαν τὴν τρυφήν. Τοι-
20 ούτους ὁ κύριος ἡμᾶς καλεῖ (εἶναι), γυμνοὺς ἀπειροκαλίας, γυμνοὺς
κενοδοξίας, ἁμαρτιῶν ἀπεσπασμένους, μόνον ἐπιφερομένους τὸ ξύλον
τῆς ζωῆς, μόνον ἐπέχοντας τὴν σωτηρίαν.

4. Τίσι συνδιατριπτέον

- Ἀλλὰ γὰρ ἐλελήθην παραπλεύσας τῷ πνεύματι τὴν ἀκολουθίαν, ἐφ' 26,1
25 ἦν αὐθις παλινδρομητέον καὶ τῶν οἰκετῶν τὴν πολυκτημοσύνην ὄνει-
διστέον. Φεύγοντες γὰρ αὐτουργίαν καὶ αὐτοδιακονίαν ἐπὶ τοὺς θε-
ράποντας καταφεύγουσιν, ὀψοποιῶν καὶ τραπεξοποιῶν καὶ τῶν ἐν-
τέχνως εἰς μοίρας κατατεμνόντων τὰ κρέα τὸν πολὺν συνωνούμενοι
ὄχλον. Μεμέρισται δὲ αὐτοῖς ἡ θητεία πολυσχιδῶς· καὶ οἱ μὲν περὶ τὴν 2
30 γαστρεμαργίαν αὐτῶν πονοῦσι δαιτροί τε καὶ καρυκευταὶ καὶ οἱ τῶν

10 cf. Ael. *Nat. anim.* 7.20 14 cf. *Gen* 9:4; *Lev* 3:17; *Act* 15:29 15–16 cf. 1.39.2
17–18 cf. *Gen* 4:10 21–22 cf. *Gen* 2:9; *Apoc* 2:7; *Ep. ad Diogn.* 12.8

9 ἀλλ' *delevi* 10 post τοὺς λύκους *lac. indic.* Schwartz 11 οὔσαι *addidi*
14 αἵματος *Muenzel* : αἷμα τοῖς P | ἢ F : ἢ PM 16 καὶν *Dindorf* : καὶν P |
ἀδικήσῃ P³ : ἀδικήσῃ P¹ 17 αὐτό *Staehlin* : αὐτοῦς P | γὰρ *addidi* 18 λιτότητα
P² : λειότητα P¹ 20 εἶναι *addidi* 29 πολυσχεδῶς P¹, *corr.* P²

- πεμμάτων καὶ οἱ τῶν μελιπήκτων καὶ οἱ τῶν ῥοφημάτων συσκευασταί
 τε καὶ δημιουργοί, οἱ δὲ περὶ τὰς ἐσθῆτας ἀσχολοῦνται τὰς περιττάς,
 οἱ δὲ χρυσοφυλακοῦσιν ὥς γρυπες, οἱ δὲ τὸν ἄργυρον φυλάττουσι
 καὶ σιμῇουσιν τὰ ἐκπώματα καὶ τὰς περὶ τὰς ἐστιάσεις παρασκευάζ
 εὐτρεπίζουσιν, ἄλλοι καταπήχουσι τὰ ὑποζύγια· οἰνοχόων τε ὅμιλος 5
- P fol. 127^r ἀσκεῖται | παρ' αὐτοῖς καὶ μειρακίων ὠραίων ἀγέλαι καθάπερ θρεμ-
 3 μάτων, παρ' ὧν ἀμέλγονται τὸ κάλλος. Κοιμωταὶ δὲ καὶ κοιμώτραι
 περὶ τὰς γυναικας ἀμφιπολεύουσιν αἱ μὲν τὰ κάτοπτρα, αἱ δὲ τοὺς
 κεκρυφάλους, ἄλλαι τοὺς κτένας (εὐποροῦσαι), εὐνοῦχοι (τε) πολλοί,
 καὶ οὗτοι μαστροποί, τῷ ἀξιοπίστῳ τοῦ μὴ δύνασθαι φιληδεῖν τοῖς εἰς 10
 ἡδονὰς ἐθέλουσιν ῥαθυμεῖν ἀνυπόπτως διακονούμενοι. Εὐνοῦχος δὲ
 ἀληθής οὐχ ὁ μὴ δυνάμενος, ἀλλ' ὁ μὴ βουλούμενος φιληδεῖν.
- 27,1 Διαμαρτυρόμενος γοῦν ὁ λόγος διὰ τοῦ προφήτου Σαμουὴλ πρὸς
 τοὺς παραβεβηκότας τῶν Ἰουδαίων, αἰτοῦντι τῷ λαῷ βασιλέα οὐ τὸν
 φιλάνθρωπον ὑπισχνεῖται κύριον, ἀλλὰ τινα αὐτοῖς αὐθάδη τύραννον 15
 ἀπειλεῖ τρυφητικόν, “ὅς λήψεται”, φησί, “τὰς θυγατέρας ὑμῶν εἰς μυ-
 ρειπὸν καὶ εἰς μαγειρίσας καὶ εἰς πεσσούσας”, νόμῳ πολέμου κρα-
 2 τήσας, οὐκ εἰρηνικὴν οἰκονομίαν ζηλώσας. Οἱ δὲ τὰ φορεῖα εἰς ὕψος
 αἴροντες τῶν γυναικῶν καὶ φοράδην βασιλεύοντες Κελτοὶ πολλοί· ἔρι-
 θοι δὲ καὶ ταλασίαι καὶ ἱστοπονίαι καὶ ἡ γυναικωνίτις ἐργάνη καὶ ἡ 20
 οἰκουρία οὐδαμοῦ, ἀλλ' οἱ ψευδοποιοῦντες τὰς γυναικας διημερεύουσι
 μετ' αὐτῶν, μύθους ἐρωτικὸν ἀδολεσχοῦντες καὶ τὸ σῶμα καὶ τὰς
 ψυχὰς αὐτῶν διακναίοντες ψευδεργία καὶ ψευδολογία.
- 3 “Οὐκ ἔσῃ δὲ μετὰ πολλῶν”, φησὶν, “ἐπὶ κακία, οὐδὲ προσθήσῃ
 μετὰ πλήθους”, ὅτι ἡ σοφία ἐν ὀλίγοις, ἀταξία δὲ ἐν πλήθει κατα- 25
 φαίνεται. Αἱ δὲ οὐ διὰ σεμνότητα τοῦ κατασκοπεῖσθαι μὴ βούλεσθαι
- P fol. 127^v συνωνοῦνται τοὺς | φορεῖς (ἀγαπητὸν γὰρ ἦν ἂν εἰ τῇ διαθέσει ταύτῃ
 προσεβάλλοντο τὴν σκέπην), ἀλλὰ θρυπτόμενα ἐποχοῦνται, τοῖς οἰκέ-
 28,1 ταις ἐμπομπεῦν γλιχόμεναι. Ἀναπεπταμένης γοῦν τῆς αὐλαίας περι-
 βλέπουσαι δριμύτερον τοὺς εἰς αὐτὰς ἀφορῶντας, διελέγχονται τὸν 30
 τρόπον· πολλάκις δὲ καὶ προκύπτουσιν ἔνδοθεν, τὴν ἐπιπόλαιον σε-
 2 μνότητα καταισχύνουσαι τῇ ὀλισθαινούσῃ περιεργίᾳ. “Μὴ περιβλέπου
 δέ”, φησί, “ἐν ῥύμαις πόλεως, μηδὲ πλανῶ ἐν ταῖς ἐρημίαις αὐτῆς”.

3 cf. 2.120.1 5–7 cf. Iust. 1 *Apol.* 27.1; Tat. *Or.* 28.3 16–17 1 *Sam* (1 *Regn*) 8:13
 18–19 cf. Iuven. 3.240; 7.141–142 24–25 *Exod* 23:2 25–26 cf. Philon. *De ebriet.*
 26; Ps.-Xenoph. *Resp. Athen.* 1.5 32–33 *Sir* 9:7

5 καταψήχουσι P¹, corr. P³ 9 post κτένας lac. indic. Schwartz : εὐποροῦσαι
 supplevi : εὐτρεπίζουσαι, καὶ suppleri suad. Tengblad (p. 74) | τε addidi 28
 προσεβάλλοντο P¹ : προ- P³

ἐρημία γὰρ ὡς ἀληθῶς, καὶ ὅχλος ἀκολάστων ἤ, ἔνθα μὴ πάρεστιν
ἀνθρώπος | σωφρονῶν. S 99

Περιφέρονται δὲ αὐταὶ ἀνὰ τὰ ἱερὰ ἐκθυόμεναι καὶ μαντεύμεναι, 3
ἀγύρταις καὶ μητραγύρταις καὶ γραφαῖς βωμολόχοις οἰκοφθορούσαις
5 ὁσημέραι συμπομπεύουσαι καὶ τοὺς παρὰ ταῖς κύλιξι ψιθυρισμοὺς
γραφαῖς ἀνεχόμεναι, φίλτρα (τ') ἅττα καὶ ἐπιδόξας παρὰ τῶν γοιήτων
ἐπ' ὀλέθρῳ γάμων ἐκμανθάνουσαι. Καὶ τοὺς μὲν ἔχουσι τῶν ἀνδρῶν, 4
τοὺς δὲ εὐχονται, ἄλλους δὲ αὐταῖς οἱ μάντις ὑπισχνοῦνται. Οὐκ
ἴσασι δὲ ἀπατώμεναι καὶ αὐτὰς μὲν ὡς σκεῦος ἐκδιδούσαι ἡδονῆς τοῖς
10 λαγνεύειν ἐθέλουσι, τὴν δὲ ἀγνείαν τὴν σφῶν τῆς αἰσχίστης ἀντικα-
ταλλαττόμεναι ὕβρεως, ἔργον ἡγοῦνται χρηματισμοῦ τὴν ἐπονείδιστον
φθοράν. Πολλοὶ δὲ οἱ τῆς ἐταιρικῆς διάκονοι ἀκολασίας, ἄλλος ἄλλο- 5
θεν παρεισδύοντες· εὐεπίφοροι γὰρ οἱ ἀκόλαστοι πρὸς τὴν ἀσέλγειαν,
καθάπερ οἱ χοῖροι πρὸς τὸ καταδύμενον τοῦ σκάφους ἐπιφερόμενοι.
15 “Ὅθεν ἐρρωμένε[ισ]τατα ἡ γραφή παραινεῖ· “Μὴ πάντα ἀνθρώπον 29,1 P fol. 128r
εἷσαγε εἰς τὸν οἶκόν σου· πολλὰ γὰρ τὰ ἔνεδρα τοῦ δολίου.” ἀλλαχοῦ
δὲ “Ἄνδρες δίκαιοι” φησὶν “ἔστωσαν σύνδειπνοὶ σου, καὶ ἐν φόβῳ
κυρίου τὸ καύχημά σου διαμενεῖ.” Ἐς κόρακας ἡ πορνεία· “Εὖ γὰρ
τοῦτο ἴστε”, φησὶν ὁ ἀπόστολος, “ὅτι πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ
20 πλεονέκτης, ὃ ἐστὶν εἰδωλόλατρες, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βα-
σιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ.” Αἱ δὲ ἀνδρογύνων συνουσίαις ἡδοναί, 2
παρεισρέουσι δὲ ἔνδον κιναιδῶν ὅχλοι ἀθυρογλωσσοι, μιαροὶ μὲν τὰ
σώματα, μιαροὶ δὲ τὰ φθέγματα, εἰς ὑπουργίας ἀκολάστους ἡνδρωμέ-
νοι, μοιχείας διάκονοι, κιχλίζοντες καὶ ψιθυρίζοντες καὶ τὸ πορνικὸν
25 ἀνέδην εἰς ἀσέλγειαν διὰ ῥινῶν ἐπιψοφοῦντες κιναιδισμα, ἀκολάστοις
ῥήμασι καὶ σχήμασι τέρπειν πειρώμενοι καὶ εἰς γέλωτα ἐκκαλούμενοι
πορνείας πρόδρομον· ἔστι δ' ὅτε καὶ ὑπεκκαίόμενοι διὰ τὴν τυχοῦ- 3
σαν ὀργήν, ἣτοι πόρνοι αὐτοὶ ἢ καὶ κιναιδῶν ὅχλον εἰς ὄλεθρον ἐξη-
λωκότες, ἐπικροτοῦσι τῇ ῥινὶ βατράχων δίκην, καθάπερ ἔνοικον τοῖς
30 μυκτῆρσι τὴν χολὴν κεκτημένοι.

Ἄλλ' αἱ γε ἀστειότεραι τούτων ὄρνεις Ἰνδικοὺς καὶ ταῶνας Μηδι- 30,1
κοὺς ἐκτρέφουσιν καὶ συνανακλίνονται τοῖς φοξοῖς παίζουσαι, σικίν-
νοις τέρασι γανύμεναι· καὶ τὸν μὲν Θεοσίτην ἀκούουσαι γελῶσιν, αὐ-
ταὶ δὲ πολυτιμήτους ὠνούμεναι Θεοσίτας οὐκ ἐπ' ἀνδράσιν ὁμοζύγοις,

15–16 *Sir* 11:29 17–18 *Sir* 9:16 18–21 *Ephes* 5:5 32 τοῖς φοξοῖς: cf. *Iliad*. 2.219

6 τ' addidi 8 τοὺς δὲ εὐχονται P¹ : τοῖς δὲ ἔχονται P² 18 διαμενεῖ : ἔστω LXX
20 ὃ scripsi ex NT : ὅς P 25 κιναιδισμα Wendland : ἐπικιναιδισμα P 26 γέλωτα
P² : γέλωτας P¹ 27 πρόδρομον Hervet et Sylburg : παράδρομον P 33–34 αὐταὶ
Sylburg : αὐταὶ P

2 ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις αὐχοῦσιν, ἃ δὴ ἄχθος ἐστὶ γῆς. Καὶ χήραν μὲν πα-
P fol. 128^v ρορῶσι σωφρονοῦσαν Μελιταίου πολλῶ δια|φέρουσαν κυνιδίου, καὶ
πρεσβύτην παραβλέπουσι δίκαιον, εὐπρεπέστερον, οἶμαι, τέρατος ἀρ-
γυρωνήτου· παιδίον δὲ οὐδὲ προσίενται ὀρφανὸν αἱ τοὺς ψιττακοὺς
καὶ τοὺς χαραδριοὺς ἐκτρέφουσαι, ἀλλὰ τὰ μὲν οἴκοι κυῖσκόμενα ἐκ 5
3 τιθέασι παιδία, τοὺς δὲ τῶν ὀρνίθων ὑπολαμβάνουσι νεοττούς· καὶ
τὰ ἄλογα τῶν λογικῶν προκεκρίκασιν, δέον ὑποτρέφειν τοὺς σωφρο-
σύνην ἐπαγγελλομένους γέροντας, καὶ πιθήκων, οἶμαι, εὐπροσωποτέ-
ρους καὶ ἀηδόνων φθέγγασθαι τι βέλτιον δυναμένους. “Ἐφ’ ὅσον δέ”,
4 φησὶν, “ἐνὶ τούτων ἐποιήσατε τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.” Αἱ δὲ 10
ἔμπαλιν ἀπαιδεύσιαν προτετιμήκασιν σωφροσύνης, τὰς ἑαυτῶν οὐσίας
ἀπολιθοῦσαι εἰς τοὺς μαργαρίτας καὶ τὰς σμαράγδους τὰς Ἰνδικάς·
ναὶ μὴν καὶ εἰς τὰς ἐξιτήλους βαφάς καὶ εἰς τὰ ἀργυρῶνητα ἀνδρά-
ποδα σπαθῶσι καὶ διαρρίπτουσι τὰ χρήματα, δίκην ὀρνίθων κεκορε-
σμένων τὰ τοῦ βίου σκαλεύουσαι κόπρια. “Πενία δέ”, φησὶν, “ἄνδρα 15
ταπεινοῖ” τὴν φειδωλίαν πενίαν λέγει, καθ’ ἣν οἱ πλούσιοι πένονται
μεταδόσεως, ὥς(εἰ) οὐκ ἔχοντες.

5. Πῶς περὶ τὰ λουτρὰ ἀναστρεπτέον

31,1 Οἷα δὲ καὶ τὰ λουτρὰ αὐταῖς· οἴκοι τεχνητοί, συμπαγεῖς καὶ περιφο-
ρητοί, διαφανεῖ σινδόνι καλυπτόμενοι, καθέδραι τε ἐπίχρυσοι, ἀργυ- 20
ρό(ηλο)ι· καὶ σκευὴ μυρία χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου, τὰ μὲν εἰς προπό-
σεις, τὰ δὲ εἰς τροφάς, τὰ δὲ εἰς τὸ λούσασθαι περιφερόμενα· ναὶ μὴν
P fol. 129^r 2 καὶ ἐσχαρίδες ἀνθρώκων· εἰς τοσοῦτον γὰρ ἀκρα|σίας ἤκουσιν, ὥς δει-
πνεῖν καὶ μεθύειν ἔτι λουομένας. Τὰ δὲ ἀργυρώματα, μεθ’ ὧν ἐμπομ-
πεύουσιν, ἀπειροκάλως ἐν τοῖς βαλανείοις προτιθέασιν· τάχα μὲν που 25
καὶ τὸν πλοῦτον δι’ ἀλαζονείαν περιττήν, μάλιστα δὲ τὴν αὐτεξούσιον
ἀπαιδεύσιαν, καθ’ ἣν κατηγοροῦσιν ἀνάνδρων ἀνδρῶν πρὸς γυναικῶν
κεκρατημένων, ἐπιδεικνύμεναι ἐλέγχουσαι τε ἀμῇ γέ πη σφᾶς αὐτὰς
μὴ οἷας τε εἶναι [συνεῖναι καὶ] δίχα τῶν σκευῶν τῶν πολλῶν ἰδροῦν

1 cf. *Iliad*. 18.104; *Odys.* 20.379 9–10 Mt 25:40 14–15 cf. Plut. *De curios.* 516 D
15–16 *Prov* 10:4

4 ψιττακοὺς P¹, corr. P³ 9 post δυναμένους addit in mg P² : καὶ ἄγειν μὲν
ἐπίπροσθεν τὸ “ὁ ἐλεὼν πτωχὸν δανίζει θεῶι” (*Prov* 19:17) καὶ τὸ 16 πενίαν λέγει
P¹ : βοῦλονται πενίαν λέγειν P² 17 ὥς(εἰ) scripsi : ὥς P 20 διαφανεῖ corr. ex
διαφανεῖς P¹ | καλυπτόμενοι Mayor : καλύπτονται P 21 ἀφγυρόηλοι Tengblad
(p. 89) : ἀργυροὶ PM¹F : ἀργυραὶ M² 24 δὲ Mayor : τε P 29 συνεῖναι del.
Wilamowitz et kai delevi

[δύνασθαι]· καὶ γὰρ αἱ πενόμεναι τῆς πομπῆς μὴ μεταλαμβάνουσαι
τῶν ἴσων κοινωνοῦσι λουτρῶν. Ἔχει δὲ ἄρα ὁ ῥύπος τῆς περιουσίας 3
βλασφημίας περιβολὴν πολλήν. Τούτῳ καθάπερ δελέατι ἀγκιστρεύου-
σιν τοὺς ἀθλίους κεχηνότας ἐπὶ τὰς μαρμαρυγὰς τοῦ χρυσοῦ· καὶ γὰρ
5 ἐκπλήττουσαι τούτῳ τοὺς ἀπειροκόλους θαυμάζουν σφᾶς τεχνῶνται
τοὺς ἐραστάς, οἱ μετ' ὀλίγον αὐταῖς ἐνυβρίζουσι γυμναῖς.

Καὶ δὴ τοῖς μὲν ἀνδράσι τοῖς σφῶν οὐκ ἂν ἀποδύσαιντο προσποι- 32,1
ητον αἰσχύνῃς ἀξιοπιστίαν μνόμεναι, ἔξεστι δὲ τοῖς βουλομένοις τῶν
ἄλλων τὰς οἴκοι κατακλείστους | γυμνὰς ἐν τοῖς βαλανείοις θεάσα- S 100
10 σθαι· ἐνταῦθα γὰρ ἀποδύσασθαι τοῖς θεαταῖς ὥσπερ καπῆλοις σωμά-
των οὐκ αἰσχύνονται. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἡσίοδος 2

μηδὲ γυναικείῳ λουτρῷ χροὰ φαιδρύνεσθαι

παραινεῖ. Κοινὰ δὲ ἀνέφκται ἀνδράσιν ὁμοῦ καὶ γυναιξὶ τὰ βαλανεῖα,
κάντεῦθεν ἐπὶ τὴν ἀκρασίαν ἀποδύονται. “Ἐκ τοῦ γὰρ εἰσορᾶν γίνε-
15 ται ἀνθρώποις ἐρᾶν”, ὥσπερ ἀποκλυζομένης τῆς αἰδοῦς αὐτοῖς κατὰ
τὰ λουτρά. Αἱ δὲ μὴ εἰς τοσοῦτον ἀπερυθριῶσαι τοὺς μὲν ὀθνεῖους 3
ἀπο|κλείουσιν, ἰδίους δὲ οἰκέταις συλλογούνται καὶ δούλοις ἀποδύονται P fol. 129^v
γυμναὶ καὶ ἀνατρίβονται ὑπ' αὐτῶν, ἐξουσίαν δοῦσαι τῷ κατεπτηχότι
τῆς ἐπιθυμίας (διὰ) τὸ ἀδεῆς τῆς ψηλαφήσεως· οἱ γὰρ παρειασγόμενοι
20 παρὰ τὰ λουτρά ταῖς δεσποίναις γυμναῖς μελέτην ἵσχουσιν ἀποδύσα-
σθαι πρὸς τόλμαν ἐπιθυμίας

ἔθι πονηρῷ περιγράφοντες τὸν φόβον.

Καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ τῶν ἀθλητῶν γυμνὸν δεικνύναι τὸν ἄνδρα αἰδού- 33,1
μενοι, ἐν διαζώμασι τὴν ἀγωνίαν ἐκτελοῦντες τὸ αἰδημον ἐφύλαττον
25 αἱ δὲ ἀποδυσάμεναι ἅμα τῷ χιτῶνι καὶ τὴν αἰδῶ φαίνεσθαι μὲν βού-
λονται καλαί, ἄκουσαι δ' ὅμως ἐλέγχονται κακαί· καὶ γὰρ δι' αὐτοῦ
καταφαίνεται μάλιστα τοῦ σώματος τὸ μάχλον τῆς ἐπιθυμίας, καθά-
περ τοῖς ὑδεριῶσιν τὸ περιστεγόμενον (ἐπὶ) τῆς ἐπιφανείας ὑγρόν· τὸ
νοσοῦν γὰρ ἀμφοῖν ἐκ τῆς ὄψεως γνωρίζεται. Χρὴ τοίνυν τοὺς ἄνδρας 2
30 γενναῖον ἀληθείας ὑπόδειγμα ταῖς γυναιξὶ γινομένους αἰσχύνεσθαι τὰς
μετ' αὐτῶν ἀποδύσεις καὶ φυλάττεσθαι τὰς ὄψεις τὰς ὀλισθηράς· “Ο

12 Hes. *Op.* 753 14–15 Agathonis Fr. 29 Nauck² 23–24 cf. Thucyd. 1.6.5;
Plat. *Res publ.* 5, 452c6 25 cf. 2.100.2; Herod. 1.8; Plut. *Coniug. praec.* 139 C
31–168.1 cf. Mt 5:28

1 δύνασθαι del. Markland 9 οἴκοι τὰς P, transp. Heyse 19 δια add. Heyse
22 περιγράφοντες Lowth : παραγράφοντες P 26 δ' ὅμως Sylburg : θ' ὁμοίως P
28 ἐπὶ addidi : ὑπὸ add. Staehlin 29 γὰρ scripsi : δὲ P

3 γὰρ ἐμβλέψας”, φησί, “περιεργότερον ἤδη ἤμαρτεν.” Οἴκοι μὲν οὖν
τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς οἰκέτας αἰδεῖσθαι χρή, ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς τοὺς
ἀπαντῶντας, ἐν δὲ τοῖς λουτροῖς τὰς γυναῖκας, ἐν δὲ ταῖς ἐρημίαις
ἑαυτοὺς, πανταχοῦ δὲ τὸν λόγον, ὅς ἐστι πανταχοῦ, καὶ “ἐγένετο ἄνευ
αὐτοῦ οὐδὲ ἓν”. Οὕτως γὰρ μόνως ἀπτῶς τις διαμενεῖ, εἰ πάντοτε 5
αὐτῷ συμπαρεῖναι νομίζοι τὸν θεόν.

6. Ὅτι μόνος πλούσιος ὁ Χριφανός

P fol. 130^r 34,1 Πλούτου τοίνυν μεταληπτέον ἀξιολόγως καὶ μεταδοτέον | φιλανθρώ-
πως, οὐ βαναύσως οὐδὲ ἀλαξονικῶς, οὐδὲ ἐκτρεπτέον τὸ φιλόκαλον
εἰς φιλαυτίαν καὶ ἀπειροκαλίαν, μὴ πη ἄρα καὶ πρὸς ἡμᾶς φήσῃ τις· 10
ὁ ἵππος αὐτοῦ πεντεκαίδεκα ταλάντων ἐστὶν ἄξιος ἢ τὸ χωρίον ἢ ὁ
οἰκέτης ἢ τὸ χρυσίον, αὐτὸς δὲ χαλκῶν (οὐκ). Ἔστι τιμώτερος τρι-
2 ὦν. Αὐτίκα γοῦν περιέλε τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν καὶ τοὺς οἰκέτας
τῶν δεσποτῶν, οὐδὲν διαφέροντας τῶν ἀργυρωνήτων εὐρήσεις τοὺς
δεσπότης, οὐκ ἐν βαδίσματι, οὐκ ἐν βλέμματι, οὐκ ἐν φθέγματι· οὕτως 15
τοίνυν τοῖς ἀνδραπόδοις εἰόκασιν. Ἀλλὰ καὶ τῷ ἀσθενέστεροι εἶναι
3 τῶν οἰκετῶν διακρίνονται καὶ τῷ νοσηλότερον ἀνατεθράφθαι. Ἄρι-
στον γοῦν δογμάτων τοῦτο ἄδειν παρ’ ἑκάστα χρή, ὥς ὁ μὲν ἀγαθὸς
ἀνὴρ σώφρων ὦν καὶ δίκαιος ἐν οὐρανῷ θησαυρίζει τὰ χρήματα· οὗ-
τος [δ] τὰ ἐπίγεια καταπωλήσας καὶ πτωχοῖς ἐπιδοὺς τὸν ἀνώλεθρον 20
4 ἐξευρίσκει θησαυρόν, ἔνθα οὐ σῆς, οὐ ληστής· μακάριος οὗτος ὄντως,
ἐάν τε σμικρὸς καὶ ἀσθενὴς καὶ ἄδοξος ᾗ, καὶ πλοῦτον ὄντως πλουτεῖ
τὸν μέγιστον· ἐάν δὲ ἄρα πλουτῇ μὲν Κινύρα τε καὶ Μίδα μάλλον, ᾗ δὲ
ἄδικος καὶ ὑπερήφανος, καθάπερ ὁ ἐν τῇ πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ τρυφῶν
καὶ τὸν Λάζαρον ὑπερηφανῶν, ἄθλιός τε ἐστὶ καὶ ἀνιαρῶς ζῇ καὶ οὐ 25
ζήσεται.

1–4 cf. Demetrii Phaler. Fr. 117 Wehrli; Diog. Laert. 5.823; *Gnom. Vat.* 255 4–5 Io
1:3 11–13 Kock (*CAF*) Adesp. 376 18–19 et 21–25 cf. Plat. *Legg.* 2, 660e2 ... ὥς
ὁ μὲν ἀγαθὸς ἀνὴρ σώφρων ὦν καὶ δίκαιος εὐδαίμων ἐστὶ καὶ μακάριος, ἐάντε μέγας
καὶ ἰσχυρὸς ἐάντε μικρὸς καὶ ἀσθενὴς ᾗ, καὶ ἐάν πλουτῇ καὶ μὴ· ἐάν δὲ ἄρα πλουτῇ
μὲν Κινύρα τε καὶ Μίδα μάλλον (cf. Tyr. Fr. 12.6 West²), ᾗ δὲ ἄδικος, ἄθλιός τ’ ἐστὶ
καὶ ἀνιαρῶς ζῇ 19–21 cf. Mt 6:20 20 cf. Mt 19:21 24–25 cf. Lc 16:19–20

5 διαμενεῖ Cobet (485) : διαμένει P 12 οὐκ add. Lowth | τιμώτερος P : τίμιος
Blass 17 ἀνατεθράφθαι P¹, corr. P³ 20 ὁ del. Mayor 21 ἐξευρήσει F 22 post
ἐάν τε add. Jackson (conl. Platone) : μέγας καὶ ἰσχυρὸς καὶ ἔνδοξος, ἐάν τε

Ἐοικέναι γοῦν μοι δοκεῖ ὁ πλοῦτος ἔρπετῳ, οὗ εἰ μή τις ἐπίσταιτο 35,1
 λαβέσθαι ἀβλαβῶς, πόρρωθεν ἀκινδύνως ἄκρας οὐρᾶς ἀνακρημνάς
 τὸ θηρίον, περιπλέξεται τῇ χειρὶ καὶ δήξεται· δεινὸς δὲ καὶ ὁ πλοῦτος
 ἰλυσπώμενος, παρὰ τὴν ἐμπειρον ἢ ἄπειρον αὐτοῦ λαβὴν, | προσφῦναι P fol. 130^v
 5 καὶ δάκνειν, εἰ μή τις αὐτῷ καταμεγαλοφρονῶν ἐπιστημόνως χρῶτο,
 ἵνα σὺν τῇ ἐπιδῇ τοῦ λόγου καταξέσθαι μὲν τὸ θηρίον, αὐτὸς δὲ
 ἀπαθὴς μείνῃ. Ἄλλ', ὥς ἔοικεν, (ὁ) τὰ πλείονος ἄξια κεκτημένος πλού- 2
 σιος ὢν μόνος ἐλελήθει· πολλοῦ δὲ ἄξια οὐ λίθος, οὐκ ἄργυρος, οὐκ
 ἐσθής, οὐ κάλλος σώματος, ἀλλ' ἡ ἀρετή, ὅς ἐστι λόγος διὰ τοῦ παι-
 10 δαγωγοῦ παραδιδόμενος εἰς ἄσκησιν· λόγος οὗτος ὁ τὴν τρυφὴν ἐξο- 3
 μνύμενος, τὴν δὲ αὐτουργίαν διάκονον παρακαλῶν καὶ τὴν εὐτέλειαν
 ἐξυμνῶν τῆς σωφροσύνης τὴν ἔγγονον, “Λάβετε παιδεῖαν”, φησί, “καὶ
 μὴ ἀργύριον, καὶ γινώσιν ὑπὲρ χρυσίον δεδοκιμασμένον· κρείσσον γὰρ
 σοφία λίθων πολυτελῶν, πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστι.” Καὶ
 15 πάλιν· “ἐμὲ καρπίζεσθαι ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον καὶ ἀργύριον
 (βέλτιον)· τὰ γὰρ ἐμὰ γενήματα κρείττω ἀργυρίου ἐκλεκτοῦ.”
 Εἰ δὲ καὶ διελεῖν χρή, πλούσιος μὲν ὁ πολυκτῆμων ἔστω, χρυσίῳ σε- 4
 σαγμένος καθάπερ φασκώλιον ἐρρυπωμένον, εὐσχήμων δὲ ὁ δίκαιος,
 ἐπεὶ εὐσχημοσύνη τάξις ἐστὶν ἐν τῷ δέοντι σχηματισμῷ περὶ τὰς δι-
 20 οικήσεις καὶ τὰς ἐπιδόσεις μεμετρημένη· “Εἰσὶ γὰρ οἱ σπεύροντες καὶ 5
 πλείονα συνάγοντες”, περὶ ὧν γέγραπται· “Ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν τοῖς
 πένησιν· δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.” Ὡστε οὐχ ὁ ἔχων καὶ
 φυλάττων, ἀλλ' ὁ μεταδιδὼς πλούσιος, καὶ ἡ μετάδοσις τὸν μακάριον,
 οὐχ ἡ κτήσις δαίкуνσι· καρπὸς δὲ | ψυχῆς τὸ εὐμετάδοτον· ἐν ψυχῇ 36,1 S 101
 25 ἄρα τὸ πλούσιον. Καὶ μὴν τὰ μὲν ἀγαθὰ ἔστω μόνοις κτητὰ τοῖς ἀγα-
 θοῖς, ἀγαθοὶ δὲ οἱ Χριστιανοί· ἄφρων δὲ ἢ ἀκόλαστος | ἀνθρωπος οὗτ' P fol. 131^r
 ἂν αἰσθησιν ἀγαθοῦ σχοίη, οὗτ' ἂν κτήσεως τύχοι· μόνοις ἄρα τοῖς
 Χριστιανοῖς κτητὰ τὰ ἀγαθὰ. Τούτων δὲ τῶν ἀγαθῶν πλουσιώτερον
 οὐθέν· πλούσιοι ἄρα οὗτοι μόνοι. Πλοῦτος γὰρ ἀληθινὸς ἢ δικαιοσύνη 2
 30 καὶ ὁ παντὸς θησαυροῦ πολυτιμότερος λόγος, οὐκ ἀπὸ θρεμμάτων
 καὶ χωρίων αὐξάνόμενος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ δωρούμενος, πλοῦτος

1–7 cf. Bionem ap. Stob. 1.1.98 11–12 cf. Cratetis Fr. 12.2 Diels (PPF): Εὐτελής,
 κλεινῆς ἔγγονε Σωφροσύνης 12–16 Prov 8:10, 11 et 19 19–20 cf. Suda, E 3762
 20–21 Prov 11:24 21–22 Ps 111:9 23 cf. Act 20:35 24 cf. Quis dives salvetur 18.1
 et 6;19.1

1 οὗ Wendland : ὁ P | ἐπίσταιτο Cobet (485) : ἐπίσταται τὸ P 5 μὴ Potter : δέ
 P 6 καταξέσθαι P : καταδήσθαι Wendland 7 ὁ add. Mayor 9 ἡ Victorius
 : ἡ P 15 καρπίζεσθαι LXX : καρπίζεσθε P | καὶ ἀργύριον (βέλτιον) scripsi conl.
 LXX : καὶ ἄργυρον P 18 φασκώλιον M² : φάσκων λίνον P¹F 19 ἐν δὲ τῷ P¹,
 sed δὲ expunxit P² 25 ἐστι Mayor

ἀναφαίρετος (ἡ ψυχὴ μόνη θησαυρὸς αὐτοῦ), κτῆμα τῷ κεκτημένῳ
 3 ἄριστον, μακάριον τῇ ἀληθείᾳ παρεχόμενον τὸν ἄνθρωπον. Ὡς γὰρ
 ἂν ὑπάρχη μηδενὸς μὲν ὀρέγεσθαι τῶν οὐκ ἔφ' ἡμῖν, ὧν δὲ ὀρέγε-
 ται τούτων τυγχάνειν, ἀλλὰ καὶ ὧν ὁσίως ἐφίεται, ταῦτα αἰτούμενον
 λαμβάνειν παρὰ θεοῦ, πῶς οὗτος οὐ πολυκτῆμων καὶ παγκτῆμων, θη- 5
 σαυρὸν ἔχων αἰώνιον τὸν θεόν; “Τῷ αἰτοῦντι”, φησί, “δοθήσεται καὶ
 τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.” Εἰ μὴδὲν ἀρνεῖται ὁ θεός, τὰ πάντα τοῦ
 θεοσεβοῦς γίνεται.

7. Ὅτι καλὸν ἐφόδιον Χριστιανῷ ἡ εὐτέλεια

37,1 Τρυφή δὲ εἰς ἡδονὰς ἀλωμένη χαλεπὸν ἀνθρώποις νανάγιον γίνεται 10
 ἀλλοτριον γὰρ τῆς ἀληθοῦς φιλοκαλίας καὶ τῶν ἀστείων ἡδονῶν ὁ
 ἡδὺς οὗτος καὶ ἀκλεῖς τῶν πολλῶν βίος. Φύσει γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὑψη-
 λὸν ἐστί ζῶον καὶ γαῦρον καὶ τοῦ καλοῦ ζητητικόν, ἅτε τοῦ μόνου
 (θεοῦ) δημιουργημα, ὁ δὲ ἐπὶ γαστέρα αὐτῷ βίος ἄσμενός τε καὶ ἐπο-
 2 νείδιστος καὶ εἰδεχθὴς καὶ καταγέλαστος. Ἀλλοτριώτατον δὲ τῆς θείας 15
 φύσεως ἡ φιληδονία, ὁμοίως μὲν σιτεῖσθαι τοῖς στρουθοῖς, ὁμοίως δὲ
 τοῖς ὑσὶν καὶ τοῖς τράγοις ὀχεύειν· τὸ γὰρ τὴν ἡδονὴν νομίζειν ἀγαθὸν
 P fol. 131^v ἀπειροκαλίας ἐστί | τελείας, φιλοπλουτία δὲ ἐξίστησι τῆς ὀρθῆς διαί-
 τῆς τὸν ἄνθρωπον, ἀπερυθριᾶν πρὸς τὰ αἰσχροῦ ἀναπείθουσα, “ἐάν
 μόνον ἔχη δύναμιν καθάπερ θηρίον τοῦ φαγεῖν παντοδαπά καὶ πιεῖν 20
 3 ὥσαύτως καὶ ἀφροδισίων πᾶσαν πάντως παρέχειν πλησμονήν”. Διὰ
 τοῦτο σπανιαίτατα τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ κληρονομεῖ. Ποῦ τοίνυν τὰ
 τοσαῦτα παρασκευάζονται ὄψα, [ῆ] ἵνα μίαν πληρώσωσι γαστέρα; Τὸ
 ἀκάθαρτον τῆς γαστριμαργίας οἱ κοπρῶνες ἐλέγχουσιν, εἰς οὓς ἀπο-
 4 πτύουσιν ἡμῶν αἱ γαστέρες τῆς δαιτὸς τὰ λείψανα. Ποῦ δὲ τοὺς οἶνο- 25
 χόους τοὺς τοσοῦτους συναγείρουσι μᾶ κύλικι πλησθῆναι δυνάμενοι;
 Ποῦ δὲ τῶν ἐσθῆτων τὰς κιβωτούς; Τὰ χρυσία δὲ ποῦ; Καὶ τὰ κόσμια
 ποῦ; Λωποδύταις δὲ αὐτὰ καὶ κακούργοις παρασκευάζονται καὶ τοῖς
 λίχνοις ὀφθαλμοῖς. “Ἐλεημοσύνη δὲ καὶ πίστεις μὴ ἐκλειπέτωσάν σε”,
 φησὶν ἡ γραφή. 30

6–7 Mt 7:7–8
 29–30 Prov 3:3

19–21 Plat. Legg. 8, 831d8

22 cf. Mt 19:23; 1 Cor 15:50

2 ἄριστον F : ἀρίστοι PM | μακάριον τῇ ἀληθείᾳ F : μακαριωτάτῃ ἀληθείᾳ P¹M
 | ὦι F : ὅς P¹M 14 θεοῦ supplevi (cf. 2.5.1) : καλοῦ suppl. Staehlin 16 ὁμοίως¹
 P¹ac : ὁμοίως P¹pc | ὁμοίως² P¹ac : ὁμοίως P¹pc 20 θηρίῳ Plato 23 ἡ del.
 Markland 25 δαί P 27 δέ¹ : δαί P 29 ἐκλειπέτωσαν F e LXX

Ἰδοὺ γοῦν καὶ τὸν Θεοσίτην Ἥλιαν καλὸν ὑπόδειγμα τῆς εὐτελείας 38,1
 ἔχομεν, ὅτε “Ἐκάθισεν ὑπὸ τὴν ῥάμνον” καὶ ὁ ἄγγελος αὐτῷ κομίζει
 τροφάς· “ἐγκρυφίας κριθίνος ἦν καὶ καψάκης ὕδατος”· τοιοῦτον ἄρι-
 στον αὐτῷ κύριος ἐπεμψεν. Ἡμῖν ἄρα ἀνάγκη πρὸς ἀλήθειαν ὁδοιπο- 2
 5 ροῦσιν εὐζώνοις γενέσθαι· “Μὴ βαστάζετε γάρ”, εἶπεν ὁ κύριος, “βαλ-
 λάντιον, μὴ πήραν μηδὲ ὑπόδημα”, τουτέστι, μὴ πλοῦτον κτήσησθε τὸν
 ἐν βαλλαντίῳ μόνον θησαυριζόμενον, μὴ τὰς ἀποθήκας πληρώσητε
 τὰς ἰδίας ὥς ἐν πήρᾳ παρατιθέμενοι τὸν σπόρον, ἀλλὰ καὶ τοῖς δεομέ-
 νοις κοινω/νήσατε, μὴ ὑποζύγια καὶ οἰκέτας πολυπραγμονεῖτε, οἵτινες P fol. 132^r
 10 ὑποδήματα τῆς πορείας τῶν πλουσίων ἀχθοφοροῦντες ἀλληγορικῶς
 εἴρηνται. Ἀπορριπτέον οὖν τῶν σκευῶν τὸ πλῆθος καὶ τὰ ἀργυρᾶ καὶ 3
 τὰ χρυσᾶ ἐκπώματα καὶ τὸν ὄχλον τῶν οἰκετῶν, καλὰς καὶ σεμνάς
 παρὰ τοῦ παιδαγωγοῦ συνοπαδοὺς αὐτουργίαν καὶ εὐτέλειαν παρα-
 λαβόντας· καὶ διὰ βαδιστέον εὐαρμόστως τῷ λόγῳ, κἂν γυνὴ τῷ παρῇ
 15 καὶ τέκνα· οὐκ ἄχθος ἐστὶν ὁ οἶκος συνεπισπέσθαι μαθῶν ὁδοιπόρῳ
 σῶφρονι.
 Σταλτέον δὲ καὶ τὴν φίλανδρον γυναῖκα τάνδρι παραπλησίως ὁδοι- 39,1
 πορικῶς, καλὸν ἐφόδιον τῆς εἰς οὐρανούς πορείας εὐτέλειαν ἐπιφερο-
 μένους ἅμα σεμνότητι σῶφρονι· μέτρον δὲ καθάπερ ὁ πούς τοῦ ὑπο-
 20 δήματος, οὕτως καὶ τῆς κτήσεως ἐκάστω τὸ σῶμα· τὸ δὲ περιπτόν, ἃ
 διὰ φασὶ κόσμια, καὶ τὰ ἐπιπλα τῶν πλουσίων ἄχθος ἐστὶν, οὐ κόσμος
 τοῦ σώματος. Χρὴ δὲ τὸν ἀναβαίνειν βιαζόμενον εἰς τοὺς οὐρανούς 2
 καλὴν βακτηρίαν τὴν εὐεργεσίαν περιφέρειν καὶ τοῖς θλιβομένοις με-
 ταδεδωκότα τῆς ἀληθοῦς ἀναπαύσεως μεταλαμβάνειν· ὁμολογεῖ γὰρ ἡ
 25 γραφή, ὥς ἄρα “Λύτρον ἐστὶν ἀνδρὸς ψυχῆς ὁ ἴδιος πλοῦτος”, του-
 τέστιν, ἐὰν πλουτῇ, μεταδόσει σωθήσεται. Καθάπερ γὰρ τῶν φρεάτων 3
 ὅσα πέφυκεν βρῦειν ἀπαντλούμενα εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναπιδύει μέτρον,
 οὕτως ἡ μετάδοσις, ἀγαθὴ φιланθρωπίας ὑπάρχουσα πηγὴ, κοινω-
 νοῦσα τοῖς διψῶσι τοῦ ποτοῦ αὔξεται πάλιν καὶ πίμπλαται, ὃν τρόπον
 30 ἐπὶ τοὺς θηλαζομένους ἢ καὶ βδαλλομένους μαστοὺς ἐπιρρεῖν εἴωθε
 τὸ γάλα. | Ἀνενδεῖς γὰρ ὁ τὸν παντοκράτορα θεὸν λόγον ἔχων καὶ 4 P fol. 132^v

1–3 cf. 1 *Reg* (3 *Regn*) 19:4 et 6 5–6 *Lc* 10:4 5–11 μὴ βαστάζετε ... εἴρηνται: *Catena Nicetae* ad *Lc* 10:4 in codd. Monac. 473 (p. 272); Angel. 100 (f. 183^v) et Ottob. 106 (f. 54) 19–20 cf. *Epict. Enchir.* 39 Μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα ἐκάστω ὥς ὁ πούς ὑποδήματος 22 βιαζόμενον: cf. *Mt* 11:12 25 *Prov* 13:8 26–29 cf. *Philon. Quis rerum div. heres* 31; *Plut. V Aemil.* 14:3

2 τὴν ῥάμνον : ῥαθμὲν LXX 3 κριθίνος : ὀλυγίτης LXX 19 ἅμα Lowth : μιᾷ P 20 ἐκάστω Muenzel : ἐκάστου P | δὲ Mayor : διή P 27 ἀπαντλούμενα L. Dindorf : -ώμενα P | ἀναπιδύει M²F² : ἀναπηδύει PM¹F¹

οὐδενὸς ὧν χρῆζει ἀπορεῖ ποτε· κτήσις γὰρ ὁ λόγος ἀνενδεὴς καὶ εὐπορίας ἀπάσης αἵτιος.

40,1 Εἰ δέ τις φαίη ἑωρακέναι πολλάκις ἄρτου πενόμενον δίκαιον, σπά-
 S 102 νιον μὲν τοῦτο, καὶ ἔνθα οὐκ ἄλλος δίκαιος, | ἀναγνώτω δὲ ὁμῶς κἀ-
 κεῖνο· “Οὐ γὰρ ἐπ’ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ δίκαιος, ἀλλ’ ἐν τῷ ῥήματι 5
 2 κυρίου”, ὅς ἐστιν ἄρτος ἀληθινός, ἄρτος οὐρανῶν. Οὐκ ἄρα ποτὲ ὁ
 ἀγαθὸς ἀνὴρ ἄπορος, ἕως ἂν ἔχη σῶαν τὴν πρὸς θεὸν ὁμολογίαν·
 πάρεστι μὲν γὰρ αὐτῷ αἰτεῖσθαι καὶ λαμβάνειν ὧν ἂν δέηται παρὰ
 τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων καὶ τῶν ἰδίων ἀπολαύειν, εἰ φυλάττοι τὸν υἱόν·
 3 πάρεστι δὲ καὶ τοῦτο, μηδεμιᾶς ἐνδείας αἰσθάνεσθαι. Ὁ παιδαγωγικὸς 10
 ἡμῶν οὗτος λόγος τὸν πλοῦτον ἡμῖν δίδωσι, καὶ πλουτεῖν οὐ φθόνος
 (τοῖς) τὸ ἀνενδεὲς κτωμένοις δι’ αὐτοῦ· ὁ τοῦτον ἔχων τὸν πλοῦτον
 βασιλείαν κληρονομήσει θεοῦ.

8. Ὅτι αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ὑποδείγματα μέγιστον
 μέρος τῆς ὁρθῆς εἰσι διδασκαλίας

15

41,1 Εἰ δέ τις ὑμῶν φεύξεται διὰ τέλους τρυφήν εὐτελείᾳ τιθηνούμενος, με-
 λετήσῃ ῥῆσιν τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν πόνους, τὰς ἐκουσίους θλίψεις
 γυμνάσματα συνεχῶς ποιούμενος διωγμῶν, ὁπότ(αν) εἰς ἀναγκαίους
 ἔλθῃ πόνους καὶ φόβους καὶ λύπας, οὐκ ἀμελέτητος ὧν καρτερεῖν.
 Διὰ τοῦτό τοι πατρίδα ἐπὶ γῆς οὐκ ἔχομεν, ὥς ἂν καταφρονοῖμεν τῶν 20
 2 ἐπιγείων κτημάτων. Πλουσιωτάτη δὲ ἡ εὐτέλεια ἔξις, ἀνελλιπὴς οὕσα
 P fol. 133^v ἐν δαπάναις ταῖς εἰς ἃ χρῆ καὶ ἐφ’ ὅσον χρῆ τελεῖσθαι προσηκούσας· |
 3 τέλη γὰρ τὰ δαπανήματα. Ὅπως μὲν οὖν συμβιωτέον ἀνδρὶ τὴν γυ-
 ναῖκα καὶ περὶ αὐτουργίας καὶ οἰκουρίας καὶ οἰκετῶν χρήσεως, πρὸς
 δὲ καὶ τῆς ὥρας τοῦ γάμου καὶ τῶν ὅσα γυναιξὶν ἀρμόζει, ἐν τῷ γα- 25
 μικῷ διέξιμεν λόγῳ· ἃ δὲ ἀρμόδια πρὸς παιδαγωγίαν, ταῦτα ἡμῖν νῦν
 παραθετέα μόνον ἐν ὑπογραφῇς μέρει παρασημειούμενοις Χριστιανῶν
 4 τὸν βίον. Καὶ δὴ τὰ μὲν πλεῖστα ἤδη λέλεκται καὶ πεπαιδαγώγηται,

3 cf. Ps 36:25 5–6 Deut 8:3 (Mt 4:4; Lc 4:4) 6 cf. Io 6:31–32 8–9 cf. Mt 7:7
 12–13 cf. 3.37:3 20 cf. Phil. 3:20; Heb 13:14 21–23 cf. Etym. Magnum, s.v. εὐέλῃς
 26 cf. 2.83.1 ss.

3 ἄρτου P³ : ἄρτοι P¹ 5 δίκαιος P (cf. Habacuc 2:4) : ἀνθρῳπος LXX et NT
 11 ἡμῖν Lowth : ἡμῶν P 12 τοῖς addidi 18 ὁπόταν Mayor : ὁπότ’ P 21 ἔξις
 οὕσα ἀνελλιπὴς ἐν Wendland : ἐξισοῦσα (ἔξις οὕσα F²) ἀνελλιπέσι P¹MF¹ | οὕσα
 ἀνελλιπὴς, transposui 27 παραθετέα Wakefield : παραθετὰ P | μόνον scripsi :
 μόνα P

ὁ δὲ ἔτι λοιπόν, ὑποθησόμεθα· οὐ γὰρ μικρὰ ῥοπή εἰς σωτηρίαν τὰ ὑποδείγματα.

“Ὅρα·

φησὶν ἡ τραγωδία,

5 Ὅδυσσέως ἄλοχον οὐ κατέκτανε
Τηλέμαχος· οὐ γὰρ ἐπεγάμει πόσει πόσιν,
μένει δ’ ἐν οἴκοις ὕγιες εὐναστήριον.

Ὀνειδίζων τις μοιχείαν ἀσελγῇ καλὴν εἰκόνα σωφροσύνης ἐδείκνυεν
φιλανδρίαν. Τοὺς δὲ Εἰλωτας [οἰκέτας] (οἰκετῶν ὄνομά εἰσιν οἱ Εἰλω- 5
10 τες) οἱ Λακεδαιμόνιοι μεθύειν ἀναγκάζοντες ἐδείκνυσαν σφίσι αὐτοῖς
σωφρονοῦσιν τῆς μέθης τὰ ἔργα ἐν θεραπείας καὶ διορθώσεως μέρει.
Παραφυλάττοντες δ’ οὖν τὴν ἐκείνων ἀσχημοσύνην, ὥς μὴ περιπέ- 42,1
σοιεν αὐτοὶ ταῖς ὁμοίαις καταγνώσεσιν, ἐπαιδεύοντο τῷ ἐπονειδίστῳ
τῶν μεθύοντων εἰς τὸ ἑαυτῶν ἀναμάρτητον ὠφελούμενοι. Τῶν γὰρ
15 ἀνθρώπων οἱ μὲν διδαχθέντες ἐσώθησαν, οἱ δὲ αὐτοδιδάκτως ἢ ἐξή-
λωσαν ἢ ἐζήτησαν ἀρετὴν.

Κεῖνος μὲν πανάριστος ὃς αὐτῷ πάντα νοήσῃ·

2

οὗτός ἐστιν Ἀβραὰμ ὁ ζητήσας τὸν θεόν·

ἐσθλὸς δ’ αὖ κακῆϊνος ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται·

20 οὗτοί εἰσιν οἱ (Χριστοῦ) μαθηταὶ οἱ πεισθέντες τῷ λόγῳ· διὰ τοῦτο 3
ὁ μὲν ἤκουσεν “φίλος”, οἱ δὲ ἀπόστολοι, ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν θεὸν
ὁ μὲν πολυπραγμονῶν, οἱ δὲ κηϋρύσσοντες. Λαοὶ δὲ ἅμῳ, ἅμφοιν P fol. 133^v
δὲ τούτοις οἱ ἀκροαταί, ὁ μὲν ὠφελούμενος διὰ τὴν ζήτησιν, ὁ δὲ
σφζόμενος διὰ τὴν εὐρεσιν.

25 “Ὅς δέ κε μήτ’ αὐτὸς νοήῃ μήτ’ ἄλλου ἀκούων
ἐν θυμῷ βάλληται, ὃ δ’ αὖτ’ ἀχρηΐος ἀνήρ.

43,1

Λαὸς ἄλλος ἐστίν, ἔθνικος· ἀχρεῖος οὗτος ὁ λαὸς ὁ μὴ Χριστῷ ἐπό-
μενος· πολυτρόπως δὲ ὅμως ὠφελῶν ὁ παιδαγωγὸς ὁ φιλάνθρωπος τὰ 2

3–7 Eurip. *Or.* 588–590 9–11 cf. Plut. *Instit. Lacon.* 239 A 17, 19 et 25–26 Hes. *Op.* 293 et 295–297 18 cf. Philon. *De congressu erud. gr.* 35–36 21 φίλος: cf. *Jac* 2:23; Philon. *De sobr.* 56; *Paed.* 3.12.4 28 πολυτρόπως: cf. *Heb* 1:1

3 ὁρᾷς Eurip. 9 οἰκέτας secl. Markland 11 σωφρονοῦσιν post τὰ ἔργα in P, huc traieci 13 τῷ ἐπονειδίστῳ Mayor: τὸ ἐπονείδιστον P 18 οὗτός Dindorf: αὐτός P 20 χριστοῦ addidi 25 κε Hes.: τε P

μὲν παρήνευσεν, τὰ δὲ καὶ ὠνειδίσεν, τὸ δὲ καὶ ἄλλων ἁμαρτανόντων τὸ
 αἴσχος αὐτῶν ὑπέδειξεν ἡμῖν καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ τιμωρίαν ψυχαγωγῶν
 τε ἅμα καὶ νουθετῶν ἐφάνερώσε, φιλάνθρωπον ἀποτροπὴν τῆς κακίας
 3 μηχανώμενος διὰ τῆς τῶν προπεπονθότων ἐνδείξεως· δι' ὧν εἰκόνων
 σαφέστατα τοὺς μὲν ἔπαυσεν κακῶς διατεθέντας, τοὺς δὲ τὰ ἴσα τολ- 5
 μῶντας ἐκώλυσεν, ἄλλους εἰς ὑπομονὴν ἐθεμελίωσεν, ἐτέρους ἔπαυσε
 κακίας, τοὺς δὲ καὶ ἰάσατο τῇ τοῦ ὁμοίου θεωρίᾳ μεταθεμένους ἐπὶ τὸ
 4 βέλτιον. Τίς γὰρ οὐκ ἂν [τι] παραφυλάξαιτο, ἐπόμενός τῳ καθ' ὁδόν,
 εἴτα μέντοι τοῦ προτέρου εἰς βόθρον ἐμπεσόντος, μὴ οὐχὶ ἀποκλίνειαι
 τὸν ἴσον κίνδυνον, τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἁμαρτίας φυλαξάμενος; Τίς δὲ 10
 αὐθις ἀσκητῆς ὢν, καταμαθὼν τῆς φιλοδοξίας τὴν ὁδὸν καὶ τὸ ἔπα-
 θλον ἰδὼν τὸν πρὸ αὐτοῦ ἀγωνιστὴν εἰληφότα, οὐκ ἐπὶ τὸν στέφανον
 ἰεῖτ' ἂν καὶ αὐτός, μιμούμενος τὸν πρεσβύτερον;

5 Πολλοὶ τοιαῦται τῆς θεϊκῆς σοφίας αἱ εἰκόνες· ἐνὸς δὲ ὑποδείγμα-
 τος μνησθήσομαι καὶ διὰ βραχέων παραθήσομαι· τὸ Σοδομιτῶν πάθος 15
 P fol. 134^r 44,¹ κρείσις μὲν ἀδικήσασι, παιδαγωγία δὲ ἀκούσασιν. | Οἱ Σοδομίται ὑπὸ
 πολλῆς τρυφῆς ἐξώκειλαν εἰς ἀσέλγειαν, μοιχεύοντες μὲν ἀδεῶς, περὶ
 (δὲ) τὰ παιδικὰ ἐκμανῶς ἐπτοημένοι· ἐπεῖδε (δ') αὐτοὺς ὁ παντεπό-
 πτης λόγος, ὃν οὐκ ἔστι λαθεῖν ἀνόσια δρῶντας, οὐδὲ ἐπηρεμέσεν
 2 τῇ ἀσελγείᾳ αὐτῶν ὁ ἄγρυπνος τῆς ἀνθρωπότητος φύλαξ· ἀποτρέπων 20
 δὲ ἡμᾶς τῆς μιμήσεως τῆς ἐκείνων, πρὸς σωφροσύνην τὴν αὐτοῦ παι-
 δαγωγῶν, τίσιν τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἐπιβαλὼν, ὥς μὴ τὸ ἀτιμώρητον τῆς
 ἀκολασίας ἀδείας ἐπιρροὴν προσλάβῃ, καταφλεχθῆναι προσέταξε τὰ
 S 103 Σόδομα, ὀλίγον τι τοῦ φρονίμου πυρὸς ἐκείνου ἐπὶ τὴν ἀκολασίαν |
 ἐκχέων, ὥς μὴ ἀκόλαστον αὐτῶν τὸ λάγνον γενόμενον πλατείας ἀνα- 25
 πετάσῃ κλισιάδας τοῖς εἰς ἡδυπάθειαν φερομένοις.

3 Γέγονεν τοίνυν ἡ Σοδομιτῶν δικαία τιμωρία τῆς εὐλογίστου τοῖς
 ἀνθρώποις σωτηρίας εἰκὼν· οἱ γὰρ μὴ τὰ ὅμοια τοῖς κεκολασμένοις
 ἁμαρτήσαντες οὐ τὴν ὁμοίαν ποτὲ τοῖς ἁμαρτωλοῖς ὑπόσχοιεν δίκην,
 4 τῷ μὴ ἁμαρτεῖν τὸ μὴ παθεῖν πεφυλαγμένοι. “Εἰδέναι γὰρ ὑμᾶς”, φη- 30
 σὶν ὁ Ἰούδας, “βούλομαι ὅτι ὁ θεὸς ἅπαξ ἐκ γῆς Αἰγύπτου λαὸν σώσας

8–10 cf. Mt 15:14 15–16 cf. 2 Petri 2:6; Judae 7 16–26 cf. Gen 19:1–25 20 cf. Ps 120.4 24 τοῦ φρονίμου πυρὸς ἐκείνου: Stoam redolet: cf. Hippol. Refut. 9.10.7; Min. Fel. Oct. 35.3; Orig. De orat. 29.15; Strom. 7.34.4; Ecl. proph. 25.4. cf. W.C. van Unnik, in Kyriakon (Festschrift J. Quasten) I, 1970, 277–288. 30–175.4 Judae 5–6

5 διατεθέντας P³ et Cobet (485) : διατιθέντας P¹MF 8 τι del. L. Dindorf (in ThLG, s.v. ἀντιπαραφυλάσσομαι) 13 ἰεῖτ' ἂν scripsi (cf. v. 8 ἂν παραφυλάξαιτο) : ἰεταί P 17 ἐξώκειλαν scripsi : ἐξοκείλαντες P 18 δε add. Wendland | δ' addidi 23 καταφλεγῆναι F 30 εἰδέναι : ὑπομνήσαι NT

τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν, ἀγγέλους τε τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἐαυτῶν ἀρχήν, ἀλλὰ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίοις ὑπὸ ζόφον ἀγρίων ἀγγέλων τετήρηκεν.” Καὶ κατὰ μικρὸν διδασκαλικώτατα ἐκτίθεται τὰς εἰκόνας 45,1

5 τῶν κρινομένων· “Οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι τῇ ὁδῷ τοῦ Κάϊν ἐπορεύθησαν καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ Βαλαάμ ἐξεχύθησαν καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ | τοῦ Κορὲ ἀπώ- P fol. 134^v
λοντο.” Τοὺς γὰρ μὴ δυναμένους ἐξουσίαν υἱοθεσίας φέρειν ὁ φόβος μὴ ἐξυβρίζειν διατηρεῖ. Διὰ τοῦτο γὰρ αἱ κολάσεις καὶ αἱ ἀπειλαί, ἵνα δέισαντες τὰς δίκας τοῦ ἁμαρτάνειν ἀποσχώμεθα. Ἔχω σοι φιλοκο- 2
10 σμίας κολάσεις διηγῆσασθαι καὶ φιλοδοξίας τιμωρίας, οὐκ ἀκρασίας μόνον, πρὸς δὲ καὶ τὰς ἐπὶ πλούτῳ κακόφρονας παραθέσθαι βλασφημίας, ἐν αἷς διὰ τοῦ φοβεῖν ὁ λόγος ἀνείργει τῶν ἀδικημάτων. Ἀλλὰ γὰρ φειδόμενος τοῦ μήκους τοῦ συντάγματος τὰς ἐξῆς τοῦ παιδαγω-
γοῦ προσάγω σοι ἐντολάς, ἵνα δὴ φυλάξῃ τὰς ἀπειλάς.

15 9. *Τίνος ἔνεκεν τὸ λουτρὸν παραληπτέον*

Βαλανείου τοίνυν (ἐντεῦθεν γὰρ ἀπετράπην λέγων) τέσσαρές εἰσιν 46,1
αἰτίαι, καθ’ ὧς ἐπ’ αὐτὸ παραγινόμεθα· ἡ γὰρ καθαριότητος ἕνεκα ἢ ἀλέας ἢ ὑγείας ἢ τελευταῖον ἡδονῆς. Ἡδονῆς μὲν οὖν ἕνεκα λοῦσθαι παραπεμπτέον· ἄρδην γὰρ τὴν ἀναίσχυντον ἡδονὴν ἐκκοπτέον. Παρα-
20 ληπτέον δὲ τὸ λουτρὸν ταῖς μὲν γυναιξὶ καθαριότητος ἕνεκεν καὶ ὑγείας, ὑγείας δὲ μόνῃς ἀνδράσι. Περιττὸν δὲ τὸ τῆς ἀλέας, ἐξὸν 2
δὴ καὶ ἄλλως παραμυθίσθαι τὸ κατεσκληρὸς ὑπὸ κρύους (σῶμα). Αἱ δὲ τοῦ βαλανείου συνεχεῖς χρήσεις καθαιροῦσι τὰς δυνάμεις καὶ τοὺς φυσικοὺς χαλῶσι τόνους, πολλάκις δὲ ἐκλύσεις ἄγουσι καὶ λιποθυμίας.
25 Τρόπον γὰρ τίνα πίνει τὰ σώματα, ὥσπερ τὰ δένδρα, οὐ μόνον τῷ 3
στόματι, ἀλλὰ καὶ τῇ δι’ ὅλου τοῦ σώματος κατὰ τὸ λουτρὸν, ὧς φασι, ποροποιῶ. Τεκμήριον τούτου· (οἱ) διψήσαντες πολλάκις, ἔπειτα ἐμβάντες εἰς τὰ ὕδατα | τὴν δίψαν ἠκέσαντο. Εἰ μὲν οὖν πρὸς τι 4 P fol. 135^f
ὠφελεῖ τὸ λουτρὸν, (οὐκ) ἤδη σφᾶς ἐκλυτέον αὐτῷ· ἀνθρωπογενεῖα
30 ἐκάλουν αὐτὰ οἱ παλαιοί, ἐπεὶ θᾶττον ἢ προσῆκεν ῥακοὶ τὰ σώματα

5–7 *Id.* 11 16–17 cf. 3.40.3 16–19 cf. Apostol. 4.71 b 29–176.1 cf. Apostol. 10.78 a

2 ἀπολιπόντας P³F : ἀπολείποντας P¹M 6 μισθοῦ ἐξεχύθησαν NT 11 κακόφρονας P¹pc : κακοφρονίας P¹ac 14 προσάξω Dindorf 18 λοῦσθαι P² in mg : λούσεσθαι P : λούσασθαι F 22 διη scrīpsi : δὲ P : del. Cobet (467) : γὰρ Mayor | σῶμα addidi 24 λιποθυμίας Dindorf : λειπο- P 27 οἱ addidi 28 εἰ μὲν οὖν scrīpsi : εἰ μὴ οὖν P : οὐκουν (εἰ) Schwartz 29 οὐκ addidi

καὶ προηγράφει ἀναγκάζει καθέψοντα, κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ σιδήρῳ
μαλασσομένης τῇ θερμότητι τῆς σαρκός· ἐντεῦθεν οἶονεὶ τῆς βαφῆς
καὶ τῆς στομώσεως τοῦ ψυχροῦ δεόμεθα.

47,1 Οὐδὲ μὴν ἐκάστοτε λουτέον, ἀλλ' εἴτε λίαν τις εἴη κενὸς ἢ αὖ πλη-
ρης ἄγαν, παραιτητέον τὸ βαλανεῖον· ναὶ μὴν <καὶ> κατὰ τὴν τοῦ 5
σώματος ἡλικίαν καὶ τοῦ ἔτους τὴν ὥραν· οὐ γὰρ πάντας [ἄει] οὐδὲ
2 ἄει ὀνίνησιν, ὥς οἱ περὶ ταῦτα σοφοὶ ὁμολογοῦσιν. Ἡμῖν δὲ ἀπόχρη
ἢ συμμετρία, ἣν πανταχοῦ βοηθὸν ἐπικαλούμεθα τῷ βίῳ· οὐδὲ γὰρ
τοσοῦτον ἐνδιατριπτέον τῷ βαλανεῖῳ, ὥς δεῖσθαι χειρωγῶγος, οὐδὲ
3 συνεχῶς καὶ πολλάκις <τῆς> ἡμέρας λούεσθαι καθάπερ εἰς ἀγορὰν 10
θαμίζοντας. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὸ πλειόνων οἰκετῶν καταιονεῖσθαι ἐξυ-
βρίζειν ἐστὶν εἰς τοὺς πλησίον, <ὑπὸ τῶν> πλεονεκτούντων τῇ τρυφῇ
καὶ συνιέναι μὴ ἐθελόντων ὥς κοινὸν ἐπ' ἴσης εἶναι τῶν λουομένων
4 τὸ βαλανεῖον δεῖν. Λούειν δὲ δεῖ μάλιστα μὲν τὴν ψυχὴν καθαροῖα 15
λόγῳ, καὶ τὸ σῶμα δὲ ἔσθ' ὅτε διὰ τὴν ἄσιν τὴν ἐπιφυομένην αὐτῷ,
οὐ μὴν ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ <διὰ τὸ> ὑπεκλύειν τοὺς καμάτους. “Οὐαὶ
γὰρ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί”, φησὶν ὁ κύριος, “ὅτι
ὅμοιοί ἐστε τάφοις κεκονισμένοις· ἔξωθεν ὁ τάφος φαίνεται ὡραῖος,
ἐνδον δὲ γέμει ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.”

48,1 Καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς φησιν· “Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξω 20
P fol. 135^v τοῦ ποτηρίου | καὶ τῆς παροψίδος, ἐνδοθεν δὲ γέμουσιν ἀκαθαρσίας.
Καθάρισον πρῶτον τὸ ἐνδον τοῦ ποτηρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἔξωθεν
2 καθαρὸν.” Τὸ μὲν οὖν ἄριστον λουτρὸν τῆς ψυχῆς ἀποσμήχει τὸν
ῥύπον καὶ ἐστὶ πνευματικόν, ἐφ' οὗ διαρρήδην ἡ προφητεία λέγει·
“Ἐκπλυνεῖ κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Ἰσραὴλ, 25
καὶ <ἐκ>καθαριεῖ τὸ αἷμα ἐκ μέσου αὐτῶν”, τὸ αἷμα τῆς ἀνομίας καὶ
3 τῶν προφητῶν τοὺς φόνους. Καὶ τὸν τρόπον τῆς καθάρσεως ἐπήγαγεν
ὁ λόγος εἰπὼν· “Ἐν πνεύματι κρίσεως καὶ ἐν πνεύματι καύσεως.” Τὸ
δὲ τοῦ σώματος, τὸ σαρκικόν, καὶ διὰ μόνου ὕδατος ἀποπληροῦται,
καθάπερ ἐν ἄγροῖς γίνεται πολλάκις, ὅπου βαλανεῖον οὐκ ἔστιν. 30

1–3 cf. Plut. *Quaest. conviv.* 734 A; Gal. *De meth. medendi* 10.10 (10, p. 717 Kuehn)
16–23 Mt 23:27 et 25–26 25–28 Is 4:4

4 λίαν Muenzel : ἑλαττόν P 5 καὶ addidi 6 ἄει del. Sylburg 10 τῆς
add. Sylburg 12 ὑπὸ τῶν addidi | πλεονεκτούντων Staehlin : πλεονεκτοῦντας
P 14 δεῖν P : δεῖ Wendland 15 ἄσιν Cobet : ἄσιν P : ἀηδῖαν in mg P² et MF
16 διὰ τὸ addidi 19 ἀκαθαρσίας : ἔξ ἀρπαγῆς καὶ ἀκρασίας NT 26 ἐκκαθαριεῖ
scripsi e LXX : καθαριεῖ P

10. Ὅτι καὶ γυμνάσια ἐγκριτέον
τοῖς κατὰ λόγον βιοῦσιν

Μειρακίοις δὲ γυμνάσιον ἀπόχρη, καὶ βαλανεῖον παρῆ· καὶ γὰρ καὶ 49,1
ταῦτα τοῖς ἀνδράσι παντὸς μᾶλλον πρὸ τῶν λουτρῶν ἐγκρίναι οὐ φαῦ-
5 λον ἴσως, ἔχοντά τι χρήσιμον τοῖς | νέοις πρὸς ὑγίειαν, σπουδὴν τε καὶ S 104
φιλοτιμίαν ἐντιθέντα οὐχὶ εὐεξίας μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐψυχίας ἐπιμελεῖ-
σθαι· ὃ δὴ γινόμενον ἄνευ τοῦ τῶν κρειπτόνων ἔργων ἀποσπᾶσθαι
χαρίεν καὶ οὐκ ἀλυσιτελέες. Οὐδὲ ἐνταῦθα (δὲ) ὑπεξαίρετέον τῆς κατὰ 2
τὸ σῶμα διαπονήσεως τὰς γυναῖκας, ἀλλ’ οὐκ ἐπὶ πάλην καὶ δρόμους
10 παρακλητέον αὐτάς, ταλασιουργία δὲ γυμναστέον καὶ ἰστουργία καὶ
τῷ παρασθῆναι τῇ πεπτοῦσῃ, εἰ δέοι. Ἔτι δὲ αὐτουργικῶς προκομίζειν 3 P fol. 136^r
χρῆ ἐκ τοῦ ταμείου τὰς γυναῖκας ὧν δεοίμεθα, καὶ τῷ μύλῳ προσ-
ελθεῖν οὐκ αἰσχρὸν αὐταῖς· οὐδὲ μὴν περὶ τοῦτον ἀσχολεῖσθαι, ὅπως
θυμῆρες ἢ τάνδρι, ὄνειδος οἰκουρῷ γαμετῇ καὶ βοηθῷ. Εἰ δὲ καὶ στρω- 4
15 μὴν ἀνατινάξαι δι’ αὐτῆς καὶ ποτὸν ὀρέξαι διψῶντι τῷ γεγαμηκότι
καὶ ὄψον παραθεῖναι, εὐσχημονέστατα μεντᾶν καὶ εἰς σῶφρονα ὑγίειαν
γυμνασθεῖν· τὴν τοιαύτην γυναῖκα ὁ παιδαγωγὸς ἀποδέχεται, ἢ “τοὺς 5
πήχεις ἐκτενεῖ εἰς τὰ χρήσιμα, τὰς χεῖρας δὲ αὐτῆς ἐρείδεται εἰς ἄτρα-
κτον· χεῖρας δὲ αὐτῆς διήνοιξεν πένητι, καρπὸν δὲ ἐξέτεινεν πτωχῷ”·
20 τὴν (γὰρ) μάλιστα (ἄξιαν) διακονίαν οὐκ ἐπηρεχύνθη ζηλώσασα Σάρ-
ραν, ὑπουργῆσαι τοῖς ὁδοιπόροις. Εἶπεν γὰρ αὐτῇ Ἀβραάμ· “Σπεῦσον
καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως καὶ ποιήσον ἐγκρυφίας.” “Ραχὴλ 6
δὲ ἡ θυγάτηρ Λάβαν ἤρχετο”, φησί, “μετὰ τῶν προβάτων τοῦ πατρὸς
αὐτῆς.” Καὶ οὐκ ἤρκει ταῦτα, ἀλλὰ τὴν ἀτυφίαν ἐκδιδάσκων προσεπ-
25 ἤγαγεν· “Αὕτη γὰρ ἔβροσken τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτῆς.”
Καὶ μυρία ὅσα αἱ γραφαὶ ὀρέγουσιν εὐτελείας ἅμα καὶ αὐτουργίας, 50,1
πρὸς δὲ καὶ γυμνασίων ὑποδείγματα. Ἀνδρῶν δὲ οἱ μὲν γυμνοὶ καὶ
πάλης μετεχόντων, οἱ δὲ καὶ σφαίρῃ τῇ μικρᾷ παιζόντων τὴν φαινίνδα
παιδιὰν ἐν ἡλίῳ μάλιστα· ἄλλοις ὁ περίπατος αὐτάρχεις ἀγρόνδε βαδί-
30 ζουσιν ἢ εἰς ἄστν κατιοῦσιν. Εἰ δὲ καὶ σκαπάνης ἄψαιντο, οὐκ ἀγεννὲς 2

10–11 cf. Muson. 4, p. 17.4–7 Hense 17–19 *Prov* 31:19–20 21–22 *Gen* 18:6
22–25 *Gen* 29:9 28 τὴν φαινίνδα: cf. Athen. 1, 14 F et 15 A

8 δὲ ss. add. P² 12 δεόμεθα Cobet 13 αὐταῖς Cobet : αὐτάς P | τοῦτον
Cobet : τὸ ὄψον M² : τὸ ὕψος PM¹F 20 (γὰρ) μάλιστα (ἄξιαν) scripsi : μάλιστα
P : καλλίστην Staehlin 27–28 ἀνδρῶν δὲ οἱ μὲν γυμνοὶ καὶ πάλης μετεχέτωσαν
repetit in mg P² 27 δὲ οἱ μὲν F : δὲ οἱ οἱ τε P^{1pc} : δέοι οἶτε P^{1ac} : δὲ οἶ τε M : δὲ οἱ
(οἱ)οἱ τε conl. Staehlin 28 φενίνδα P, corr. Dindorf 30 ἄψαιντο P² : ἄψαιτο P¹

τοῦτο παρεμπόρευμα οἰκονομικὸν γυμνασίου γεωργικοῦ. Ἀλλὰ γὰρ
 μικροῦ δεῖν ἔλαθέν με [εἰπεῖν] ὁ Πιττακὸς ἐκεῖνος, ὅτι ἤλθην ὁ Μι-
 P fol. 136^v τυλῆναίῳ βασιλεὺς ἐνεργῶ γυμνασίῳ χρώμενος. Καλὸν δὲ καὶ ὕδωρ
 3 ἀνιμῆσαι δι' αὐτοῦ καὶ ξύλα διατεμεῖν, οἷς αὐτὸς χρήσεται. “Ἰακῶβ
 δὲ ἐποίμαινεν τὰ πρόβατα Λάβαν τὰ ὑπολειφθέντα”, σημεῖον ἔχων 5
 βασιλικὸν “ῥάβδον στυρακίνην”, ἐναλλάττειν μελετῶν διὰ τοῦ ξύλου
 ἐπὶ τὸ βέλτιον τὴν φύσιν. Πολλοῖς δὲ ἔσθ' ὅτε καὶ τὸ γεγωνὸς τῆς
 ἀναγνώσεως γυμνάσιόν ἐστιν.

51,1 Καὶ δὴ τά γε [καί] κατὰ πάλην, ἣν ἐνεκρίναμεν, μὴ φιλονικίας ἀχρή-
 στου παραλαμβανέσθω χάριν, εἰς δὲ ἰδρώτων ἀνδρωδῶν ἐκκρίσεις· καὶ 10
 οὔτι γε τὸ ἔντεχνον διαπονητέον, τὸ ἐπιδεικτικὸν αὐτῆς, τὰ δὲ ἀπὸ
 ὀρθῆς πάλης, ἀπ' αὐχένων καὶ χειρῶν καὶ πλευρῶν ἐξειλήσεως. Κο-
 σμιωδεστέρα γὰρ καὶ ἀνδρωδεστέρα μετ' εὐσχήμονος ῥώμης ἢ τοιαύτη
 διαπόνησις, ὑγείας ἔνεκεν εὐχρήστου καὶ ὀνησιφόρου παραλαμβανο-
 μένη, οἱ δὲ ἄλλοι πόνοι γυμναστικῆς οὐκ ἐλευθέρων στάσεων μελέτην 15
 2 καταγγέλλουσι. Πανταχοῦ δὲ τοῦ μέτρου στοχαστέον· ὥς γὰρ πόνους
 σιτίων (προ)ηγείσθαι ἄριστον, οὕτως τὸ ὑπὲρ τὸ μέτρον πονεῖν καὶ κά-
 κιστον καὶ κοπῶδες καὶ νοσοποιόν. Οὗτ' οὖν παντάπασι ἀργὸν εἶναι
 3 χρή, οὐδὲ μὴν παντελῶς ἐπίπονον. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς τροφῆς διεξ-
 εληλύθαμεν, παραπλησίως ἐν πᾶσι καὶ πανταχοῦ οὐ πρὸς ἡδυπάθειαν 20
 τετράφθαι καὶ ἀκόλαστον χρή δίαιταν, οὐδ' αὖ πρὸς τὴν ἐναντίαν τὴν
 ἄκρατον, ἀλλὰ τὴν μεταξὺ τούτων τὴν ἐμμελῆ τε καὶ σώφρονα καὶ
 καθαρὰν ἐκατέρας κακίας, τρυφῆς τε καὶ φειδωλίας.

P fol. 137^r 52,1 Ἦδη δέ, ὥς καὶ πρόσθεν | εἰρήκαμεν, ἄτυφον ἢ αὐτουργία γυμνά-
 σιον καὶ τὸ ὑποδήσασθαι τινα αὐτὸν αὐτῶ καὶ τὸ ἀπονίφασθαι τῷ 25
 πόδε, πρὸς δὲ καὶ τὸ ἀλημιμένον λίπα ἀνατρίψαι αὐτόν· τὸ δὲ καὶ τὴν
 ἀμοιβὴν τὴν ἴσην ἀνταποδοῦναι τῷ τρίψαντι ἐναλλάξ καὶ τοῦτο δικαιο-
 οσύνης ἐστὶ κοινωνικῆς τὸ γυμνάσιον καὶ παραδαρθεῖν φίλῳ νοσοῦντι
 2 καὶ ὑπουργῆσαι μὴ δυναμένῳ καὶ παραθεῖναι δεομένῳ. “Καὶ παρέ-
 θηκεν αὐτοῖς”, φησὶν, “Ἀβραάμ τοῖς τρισὶν ἄριστον ὑπὸ τὸ δένδρον 30
 καὶ παρέστη ἐσθίουσιν αὐτοῖς.” <Καλὴ> καὶ ἡ ἀλεία, ὥς τῷ Πέτρῳ, εἰ

1–3 cf. Diog. Laert. 1.81, Isid. Pelus. *Ep.* 1.470 4–7 cf. *Gen* 30:36–43 9–16
 cf. Plat. *Legg.* 7, 795e7–796d5 16–17 cf. Hippocr. *Epid.* 6.4.23 πόνοι σιτίων
 ἡγείσθωσαν 19–20 cf. 2.1 ss.; 3.27.1 ss. 24 cf. 3.40.3–6; 3.50.1 29–31 cf.
Gen 18:8 31 cf. Io 21:3

2 εἰπεῖν secl. Schwartz | ἤλθην M² : ἤλθεν PM¹F 4 αὐτὸς Sylburg : αὐτοῖς
 P 6 μελετῶν Mayor : μελετῶσαν P 9 καὶ om. Plato | μὴ P³ : εἰ μὴ P¹
 15 πόνοι Heyse : λοιπὸν οἱ P 16 καταγγέλλουσι scripsi : καταγγέλλοντες P
 17 (προ)ηγείσθαι scripsi : ἡγείσθαι P 21 οὐδ' Mayor : οὗτ' P 24 αὐτουργία
 Markland : αὐτάγκεια P 31 καλὴ add. Tengblad (p. 89)

σχολὴν ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων, τῶν ἐν λόγῳ μαθημάτων ἄγομεν. Αὕτη δὲ βελτίων ἢ ἄγρα, ἣν ἐχαρίσατο ὁ κύριος τῷ μαθητῇ, καθάπερ ἰχθὺς δι' ὕδατος ἀνθρώπους ἀλιεύειν διδάξας.

II. Ἐπιδρομὴ κεφαλαιώδης τοῦ ἀρίστου βίου

5 Διὰ τοῦτο καὶ τὸ χρυσοφορεῖν καὶ τὸ ἐσθῆτι μαλακωτέρα χρῆσθαι οὐ 53,1
τέλεον περικοπτέον, χαλινωτέον δὲ τὰς ἀλόγους τῶν ὁρμῶν, μὴ εἰς τὸ
ἀβροδίατον ἡμᾶς ἐνσειώσῃν φέρουσαι ὑπὸ πολλῆς τῆς ἀνέσεως <καὶ>
ἐξαρπάσασαι· δεινὴ γὰρ ἡ τρυφὴ εἰς κόρον ἐξοκεῖλασα σκιρτῆσαι καὶ 2
ἀναχαιτίσαι καὶ τὸν ἡνίοχον, [καὶ] τὸν παιδαγωγόν, ἀποσεῖσασθαι, ὃς
10 <μέντοι> πόρρωθεν ἀνακόπτων τὰς ἡνίας ἄγει καὶ φέρει πρὸς σωτη-
ρίαν τὸν ἵππον τὸν ἀνθρώπειον, τὸ ἄλογον μέρος τῆς ψυχῆς τὸ περὶ
ἡδονὰς καὶ ὀρέξεις ἐπιψόγους καὶ λίθους καὶ χρυσίον καὶ ἐσθῆτα ποι-
κίλην καὶ τὴν ἄλλην χλιδὴν ἐκθηριούμενον <χαλινῶν>. Ἐκεῖνο <γοῦν> 3 P fol. 137^v
μάλιστα ἐν νῷ ἔχωμεν τὸ εἰρημένον ἀγίως “Τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν
15 ἐν τοῖς | ἔθνεσιν ἔχοντες καλὴν, ἵνα, ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς S 105
κακοποιῶν, ἐκ τῶν καλῶν ἔργων ἐποπτεύσαντες δοξάσωσι τὸν θε-
όν.” Δίδωσιν οὖν ἡμῖν ὁ παιδαγωγὸς ἐσθῆτι χρῆσθαι τῇ λιτῇ, χρὸς 4
δὲ τῇ λευκῇ, ὡς προειρηγάμεν, ἵνα <τῇ> μὴ τέχνῃ ποικιλλομένῃ, φύ-
σει δὲ γεννωμένη οἰκειούμενοι, πᾶν ὅσον ἀπατηλὸν καὶ τῆς ἀληθείας
20 καταψευδόμενον παρῳσάμενοι τὸ μονότροπον καὶ μονοπρόσωπον τῆς
ἀληθείας ἀσπασώμεθα. Ἀβροδίατον ὀνειδίζων νεανίαν ὁ Σοφοκλῆς 5
λέγει·

γυναικομίμοις ἐμπρέπεις ἐσθήμασιν.

Ὡς γὰρ στρατιώτου καὶ ναύτου καὶ ἄρχοντος, οὕτως δὲ καὶ σώφρονός
25 ἐστὶν οἰκεία στολή, ἣ ἀπερίεργος καὶ εὐσχήμων καὶ καθάριος.

Παρ' ὃ καὶ ὁ ἐν τῷ νόμῳ περὶ τῆς λέπρας διὰ Μωϋσέως τεθεὶς νό- 54,1
μος τὸ ποικίλον καὶ πολύστικτον ὡς οὐχ ὅσιον ἀπωθεῖται, ταῖς ποικί-

1-3 cf. Mt 4:19 6-13 cf. Plat. *Phaedri* 246a ss. 14-17 1 *Petri* 2:12 18 cf. 2.108 18-19 et 26-180.6 cf. Philon. *De plantat.* 110-111 23 Soph. Fr. 769 Radt; cf. Eurip. Fr. 185.3 N.² 26-180.1 cf. *Lev* 13:12-17 26-180.6 ὁ ἐν τῷ νόμῳ ... χρῶμα: *Catena Nicetae* ad Lc 17:14 in codd. Vat. 1611 (f. 232^r) et Monac. 33 (f. 272^r)

7 καὶ addidi 8 ἐξαρπάσασαι P³ : ἐξαρπάσαι P¹ 9 καὶ del. Wilamowitz
10 μέντοι addidi 13 χαλινῶν supplevi (cf. v. 6) | γοῦν addidi 14 ἔχωμεν scripsi
: ἔχοντες P (cf. v. 15) 18 τῇ addidi : στολῇ add. Schwartz 21 ὀνειδίζων Cobet
(493) : ἐνονειδίζων P | νεανίαν Potter : νεάνιδα P 27 οὐχ ὡς P, transp. Sylburg

λαις τοῦ ὄψεως φολίσιν ἐοικός. Τὸν γοῦν μηκέτι διηνητισμένον ποικιλία
 χρωμάτων, ὅλον δὲ λευκωθέντα δι' ὅλων ἀπὸ κεφαλῆς ἄκρας ἄχρι
 ποδῶν ἐσχάτων καθαρὸν εἶναι ἐθέλει, ἵνα κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος
 μετάβασιν τὸ ποικίλον καὶ πανοῦργον τῆς διανοίας μεθέμενοι πάθος
 τὸ ἀποϊκίλτον καὶ ἀνενδοίαστον τῆς ἀληθείας ἀπλοῦν ἀγαπήσωμεν 5
 2 χρῶμα. Ὁ δὲ καὶ ἐν τούτῳ ἄρα ζηλωτῆς Μωϋσέως, ὁ πάντα ἄριστος
 Πλάτων, ὑφὴν ἐκείνην ἀποδέχεται ἢ μὴ πλέον ἔργον πρόσεστι γυναι-
 P fol. 138^r κὸς (μῆας), σῶφρο|νος· “Χρώματα δὲ λευκὰ πρόποντα ἂν εἴη σεμνότητι
 καὶ ἄλλοθι” λέγει “καὶ ἐν ὑφῇ· βάμματα δὲ μὴ προσφέρειν ἄλλ’ ἢ πρὸς
 τὰ πολέμου κοσμήματα.” Εἰρηνικοῖς ἄρα ἀνθρώποις καὶ φωτεινοῖς κα- 10
 τάλληλον τὸ λευκόν.
 55,1 Ὡς οὖν τὰ σημεῖα <τὰ> ἐγγυτάτω ὄντα τῶν αἰτίων παρόντα ση-
 μαίνει, μᾶλλον δὲ δείκνυσιν τὴν τοῦ ἀποτελέσαντος ὑπαρξιν, οἷον κα-
 πνὸς μὲν πῦρ, εὐχροια δὲ καὶ εὐσφυξία ὑγίειαν, οὕτως καὶ παρ’ ἡμῖν
 2 ἡ τοιάδε στολή τοῦ ἡθους τὴν κατάστασιν ἐνδείκνυται. Καθάριος δὲ 15
 καὶ ἀφελὴς ἡ σωφροσύνη, ἐπεὶ ἡ μὲν καθαριότης ἕξις ἐστὶν παρα-
 σκευαστικὴ διαίτης καθαρᾶς καὶ ἀμιγοῦς αἰσχροῖς, ἡ δὲ ἀφέλεια ἕξις
 3 ἀφαιρετικὴ τῶν περιττῶν. Ἡ δὲ στερεὰ ἐσθὴς καὶ μάλιστα ἡ ἄγναφος
 ἀποστέγει τὸ θερμὸν τὸ ἐν τῷ σώματι, οὐχ ὅτι ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν θερ-
 μότητα ἡ ἐσθὴς, ἀλλ’ ὅτι τὴν ἐν τῷ σώματι ἐξιοῦσαν ἀναστρέφει καὶ 20
 πάροδον αὐτῇ οὐ παρέχει. Εἰ δὲ καὶ ἐμπέσοι τις, συλλαβοῦσα αὐτὴν
 ἐν αὐτῇ ἔχει καὶ ὑπ’ αὐτῆς θερμανθεῖσα ἀντιθερμαίνει τὸ σῶμα, δι’ ὃ
 4 καὶ χειμῶνος μάλιστα ταύτῃ χρηστέον. Εὐκόλος γάρ αὕτῃ· εὐκολία δὲ
 ἐστὶν ἕξις ἀπέριττος προσδεκτικὴ τῶν πρὸς τὸ ἀνελλιπὲς ἐξαρκούντων
 εἰς τὸν κατὰ λόγον, τὸν ὑγιῇ καὶ μακάριον, βίον. 25
 56,1 Κεχρήσθω δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῇ λιτῇ στολῇ καὶ τῇ σεμνῇ, μαλακωτέρα
 δὲ μᾶλλον ἢ προσῆκεν ἀνδρί, πλὴν οὐ τέλεον ἀπρηυθριακυία, οὐ(δὲ)
 διαρρεούση τῇ μαλακότητι. Ἔστων δὲ αἱ ἐσθῆτες ἀρμόζουσαι ἡλικία,
 2 προσώπῳ, τόποις, φύσει, ἐπιτηδεύμασιν. “Ἐνδύσασθαι” γὰρ παγκά-
 P fol. 138^v λως ἡμῖν ὁ θεῖος | ἀπόστολος συμβουλεῦει “τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν, καὶ 30
 τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθαι εἰς ἐπιθυμίαν”.

6–10 Plat. *Legg.* 12, 956a5–b1 12–13 cf. Ps.-Galen *Hist. philos.* 9 (p. 605 Diels);
 Sext. *Empir. Pyrrh. hypot.* 2.100–101 16–18 cf. *SVF* III Fr. 276 18–23 cf. Plut. *De*
virt. et vit. 100 B–C 23–25 cf. *SVF* III Fr. 276 29–31 *Rom* 13:14

8 μῆας addidi ex Platone | σεμνότητι : θεοῖς Plato 9 βάμματα δὲ Plato, transp. P
 12 τὰ add. Wilamowitz 13 ἀποτελέσαντος Staehlin : ἀποτελέσματος P 22 διὸ
 P 23 γὰρ scripsi : δὲ P 25 κατάλογον P, corr. Potter 27 ἀπρηυθρηκυία P,
 corr. Dindorf | οὐδὲ Wilamowitz : οὐ P 29 τόποις Potter : τύποις P

Κωλύει δὲ βιαζομένους τὴν φύσιν ὁ λόγος τοὺς λοβοὺς τῶν ὠτίων 3
τιτῶναι. Διὰ τί γὰρ οὐχὶ καὶ τὴν ῥίνα; Ἴνα δὴ κακῶν πληρωθῇ
τὸ εἰρημένον· “Ὡσπερ ἐνώτιον ἐν ῥινὶ ὕς, οὕτως γυναικὶ κακόφρωνι
κάλλος.” Καθόλου γὰρ εἴ τις ἡγείται κοσμεῖσθαι χρυσίῳ, ἐλάττων ἐστὶν 4
5 χρυσίου, ὁ δὲ ἐλάττων χρυσίου οὐκ ἔστι κύριος αὐτοῦ. Ἀκοσμότερον
δὲ ὁμολογεῖν ἑαυτὸν καὶ ἥττονα τοῦ Λυδίου ψήγματος πῶς οὐκ ἀτο-
πώτατον; Καθάπερ οὖν [καὶ] τὸ χρυσίον μιαίνεται τῆς συὸς τῇ ἀκα- 5
θαροσίᾳ, τῷ ῥύγγει τὸν φορυτὸν ἐκταρασσούσης, οὕτως ἀσελγαίνουσι
αἱ τρυφητικώτεραι ὑπὸ τῆς περιουσίας ἐπαιρόμεναι, τὸ κάλλος τὸ ἀλη-
10 θινὸν καθυβρίζουσαι ἀφροδισίων μολυσμοῖς.

Δίδωσιν οὖν αὐταῖς (ὁ παιδαγωγὸς) δακτύλιον ἐκ χρυσίου, οὗ δὲ 57,1
τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ’ εἰς τὸ ἀποσημαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια
διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκουρίας. Εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν (θεῷ) παιδα-
γωγοῦμενοι, οὐδὲν τῶν σφραγίδων ἔδει, ἐπ’ ἴσης ὄντων δικαίων καὶ οἰ-
15 κετῶν καὶ δεσποτῶν· ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπήν εἰς
ἀδικίαν, σφραγίδων ἔδειξημεν. Ἀλλ’ ἔστιν οὗ καθυφεῖναι τοῦ τόνου 2
καιρός· καὶ γὰρ ἔσθ’ ὅτε συγγνωστέον ταῖς οὐκ εὐτυχούσαις περὶ γά-
μον σῶφρονα καὶ τάνδρὸς διὰ τὴν ἀρέσκειαν κοσμουμέναις. Ὅρος δὲ
αὐταῖς ἐπικείσθω ἡ πρὸς μόνους τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας φιλοτιμία. Ἐγὼ 3
20 μὲν οὐκ ἐβουλόμην τὴν σωματικὴν εὐπρέπειαν ἀσκεῖν αὐτάς, ἐπάγε-
σθαι δὲ τοὺς γήμαντας φιλάνδρῃ | σῶφρονα, βιαστικῶ καὶ δικαίῳ P fol. 139^r
φαρμάκῳ· πλὴν ἀλλ’ ἐπεὶ δυστυχεῖν βούλονται τὴν ψυχὴν, προκείσθω
αὐταῖς, εἴ γε σωφρονεῖν ἐθέλοιν, τὰς ἀλόγους ὁρμὰς καὶ ἐπιθυμίας
τῶν ἀνδρῶν καταπραῦνεν ἡρέμα· ἡσυχῇ δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν λιτότητα 4
25 ὑπακτέον τῷ πρὸς ὀλίγον πρὸς τὸ σωφρονέστερον ἐθισμῶ. Τὸ γὰρ
σεμνὸν κατὰστημα οὐ προσθήκη τοῦ φορτικοῦ, ἀλλὰ ἀφαιρέσει τοῦ
περιττοῦ περιγίγνεται.

Καθάπερ (οὖν) ὠκύπτερα περικοπτέον τῶν γυναικῶν τὰ χρήματα 58,1
τὰ τρυφητικά, χαυνότητος ἀβεβαίους καὶ κενὰς ἐμποιοῦντα ἡδονάς,
30 ὅφ’ ὧν ἐπαιρόμεναι καὶ πτερούμεναι πολλάκις ἀποπέτονται τῶν γά-
μων. Διὸ καὶ συστέλλειν χρὴ τὰς γυναῖκας κοσμίως καὶ περισφίγγειν

3–4 *Prou* 11:22 6 cf. Herod. 1.93 et al. 28–31 cf. Plut. *Amat.* 752 F “Ὅθεν οἱ νοῦν ἔχοντες ... περικόπτουσιν ὥσπερ ὠκύπτερα τῶν γυναικῶν τὰ περιττὰ χρήματα, τρυφὰς ἐμποιοῦντα καὶ χαυνότητος ἀβεβαίους καὶ κενὰς, ὅφ’ ὧν ἐπαιρόμεναι πολλάκις ἀποπέτονται 31–182.1 *Id.*, 754 A

5 αὐτοῦ P² : αὐτοῦ P¹ 7 καὶ deleti 8 ἀσελγαίνουσιν scripsi : ἀσελγαίνειν P
10 καθυβρίζουσαι scripsi : καθυβρίζειν P 11 ὁ παιδαγωγὸς supplevi conl. 3.53.4
13 θεῷ addidi conl. p. 182.13 13–14 πεπαιδαγωγημένοι Cobet (493) 14 οὐδὲν
(ἂν) Cobet 17 εὐτυχούσας P³ et Sylburg : ἐντυχούσας P¹MF 28 οὖν ss. add.
P³

αἰδοῖ σόφρονι, μὴ παραρρυνῶσι τῆς ἀληθείας διὰ χαννότητα. Καλὸν
 S 106 μὲν οὖν ταῖς γα|μεταῖς πεπιστευκότας ταῖς σφῶν τοὺς ἄνδρας τὴν οἰ-
 2 κουρίαν αὐταῖς ἐπιτρέπειν (ὥς) βοηθοῖς εἰς τοῦτο δεδομέναις. Εἰ δὲ
 ἄρα δέοι καὶ ἡμᾶς ἐμπολιτευομένους καὶ ἄλλας τινὰς τῶν κατ' ἀγρὸν
 διοικουμένους πράξεις, πολλάκις δὲ καὶ ἄνευ γυναικῶν γενομένους, 5
 ὑπὲρ ἀσφαλείας ἀποσφραγίζεσθαι τινα, δίδωσιν καὶ ἡμῖν εἰς τοῦτο
 μόνον (τὸν) σημαντήρα, τοὺς δὲ ἄλλους ἀπορριπτέον δακτυλίους, ἐπεὶ
 3 “κόσμος” κατὰ τὴν γραφὴν “χρυσοὺς φρονίμῳ παιδεῖα”. Αἱ δὲ χρυ-
 σοφοροῦσαι τῶν γυναικῶν δεδιέναι μοι δοκοῦσιν, μή, ἣν ἀφέλῃται τις
 αὐτῶν τὰ χρυσία, δοῦλαι νομισθῶσιν οὐ κοσμούμεναι. Τὸ δὲ εὐγενὲς 10
 τῆς ἀληθείας, ἐν τῷ φύσει καλῷ κατὰ ψυχὴν ἐξεταζόμενον, οὐ πράσει
 P fol. 139^v καὶ ὦνῃ τὸν δοῦλον, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τῇ ἀνελευθέρῳ διακέκρικεν, |
 ἡμῖν δὲ οὐ φαίνεσθαι ἐλευθέρους, ἀλλὰ εἶναι ἀρμόζει, τοῖς θεῷ μὲν
 παιδαγωγουμένοις, θεῷ δὲ εἰσπεποιημένοις.
 59,1 Διὸ καὶ στάσιν καὶ κίνησιν καὶ βάδισμα καὶ ἐσθῆτα καὶ ἀπαξα- 15
 πλῶς τὸν πάντα βίον ὅτι μάλιστα ἐλευθεριώτατον ἐπαναιρετέον. Ἄλλὰ
 καὶ τὸν δακτύλιον οὐκ ἐπ' ἄρθρῳ φορητέον τοῖς ἀνδράσι (γυναικεῖον
 γὰρ τοῦτο), εἰς δὲ τὸν μικρὸν δάκτυλον, καὶ τούτου εἰς τοῦσχατον
 καθιέναι· ἔσται γὰρ οὕτως εὐεργῆς ἢ χεῖρ ἐν οἷς αὐτῆς δεόμεθα· καὶ
 οὐ ῥᾶστα ὁ σημαντὴρ ἀποπесеῖται, τῇ μείζονι τοῦ ἄρθρου συνδέσει 20
 2 φυλαττόμενος. Αἱ δὲ σφραγίδες ἡμῖν ἔστων πελειᾶς ἢ ἰχθύς ἢ ναῦς
 οὐριοδρομοῦσα ἢ λύρα μουσική, ἢ κέχρηται Πολυκράτης, ἢ ἄγκυρα
 ναυτική, ἣν Σέλευκος ἐνεχαράττετο τῇ γλυφῇ· κἄν ἄλιεύων τις ἦ, ἀπο-
 στόλου μεμνήσεται καὶ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνασπωμένων παιδιῶν· οὐ γὰρ
 εἰδῶλων πρόσωπα ἐναποτυπωτέον, οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται, 25
 οὐδὲ μὴν ξίφος ἢ τόξον τοῖς εἰρήνην διώκουσιν ἢ κύπελλα τοῖς σωφρο-
 60,1 νοῦσιν. Πολλοὶ δὲ τῶν ἀκολάστων ἐγγεγλυμμένους ἔχουσι τοὺς ἐρωμέ-
 νους ἢ τὰς ἐταῖρας, ὥς μὴδὲ ἐθελήσασιν αὐτοῖς λήθην ποτὲ ἐγγενέσθαι
 δυνηθῆναι τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων διὰ τὴν ἐνδελεχῆ τῆς ἀκολασίας
 59,1 ὑπόμνησιν. 30

3 cf. *Gen* 2:18 et 20 8 *Sir* 21:21 10–12 *SVF* III, Fr. 354 13 cf. *Aesch. Septem*
 592 οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει 16–18 cf. *Petron. Satyr.* 32.3; *Sen.*
Quaest. nat. 7.31.2 22 Πολυκράτης: cf. *Herod.* 3.41 23 Σέλευκος: cf. *Iustini Hist.*
 16.4.4; *Appiani Syr.* 56 | cf. *Mt* 4:19; *supra*, 3.52.2 26–27 cf. *Ps* 33:15

3 αὐταῖς P² : ταῖς P¹ | ὥς addidi 5 γενομένους Sylburg : γενομένοις P 7
 τὸν add. Markland 16 ἐπαναιρετέον Dindorf : ἐπανηρητέον P 18 τούτου
 Cobet (493) : τοῦτο P 22 οὐριοδρομοῦσα Sylburg : οὐροδρομοῦσα P 27
 ἐγγεγλυμμένους in mg add. P² : γεγυμνωμένους P¹

Τριχῶν δὲ πέρι ταύτη δοκεῖ· ψιλὴ μὲν ἢ τῶν ἀνδρῶν κεφαλὴ (ἔστω), ²
 πλὴν εἰ μὴ οὐλας ἔχοι τὰς τρίχας, λάσιον δὲ τὸ γενεῖον, αἱ δὲ συν-
 εστραμμέναι τῶν τριχῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μὴ καθικέσθωσαν ἄγαν
 εἰς πλοκάμους κατολισθαίνουσαι γυναικείους· ἀπόχρη γὰρ τὸ “ἡγέ-
 5 νειον” τοῖς ἀνδράσιν. Εἰ δέ τις καὶ | κείραιτό τι τοῦ γενείου, οὐ μέντοι ³ P fol. 140^r
 παντελῶς ψιλωτέον αὐτό· αἰσχρὸν γὰρ τὸ θέαμα καὶ κατέγνωσται ἡ
 τοῦ γενείου ἐν χρῶ κουρὰ παρατίλσει καὶ λειότητι γειτνῶσα. Αὐτίκα ⁴
 γοῦν ὁ ψαλμῶδὸς τοῦ γενείου τερπόμενος τῇ κόμῃ “Ὡς τὸ μύρον”
 φησὶ “τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τὸν Ἀαρών”, τῇ πα-
 10 λινῳδίᾳ τοῦ πώγωνος τὸ εὐπρεπὲς ὑμνήσας πρόσωπον, (ὁ) τῷ μύρῳ
 κατεγάνωσε κύριος.

Ἐπεὶ δὲ οὐχ ὥραϊσμοῦ χάριν ἢ κουρὰ παραληπτέα, διὰ περίστασιν ^{61,1}
 δέ, τὰς μὲν τῆς κεφαλῆς τρίχας ὥς μὴ αὐξόμεναι ταῖς ὄψεσιν ἐμποδί-
 ζοιεν καταβαίνουσαι, καὶ ἴσως τὰς ἐπὶ τῷ μύστακι μολυνομένας κα-
 15 τὰ τὴν τροφὴν περικαρτέον, οὐ ξυρῶ (ἀγεννὲς γάρ), ἀλλὰ ταῖς δυοῖν
 μαχαίραις ταῖς κουρικαῖς, τὰς δὲ τοῦ γενείου μηδὲν τι παραλυπού-
 σας οὐκ ἐνοχλητέον, σεμνότητα μὴν τοῦ προσώπου καὶ κατάπληξιν
 γενναίαν ἐμποιοῦσας. Πολλοὺς δὲ καὶ τὸ σχῆμα παραπαιδαγωγεῖ μὴ ²
 ἁμαρτάνειν διὰ τὸ εὐεξέλεγκτον, τοῖς δὲ (μὴ) ἀναφανδὸν ἁμαρτάνειν
 20 ἐθέλουσιν τὸ λανθάνον τοῦ σχήματος καὶ μὴ παράσημον ἐπιτερπέστα-
 τον, ὅφ' ὁ δεδυκότες, ὥς ἔξεστι δι' ἄγνοιαν πλημμελεῖν τοῖς πολλοῖς
 ἑξομοιομένοις, τὸ ἁμαρτάνειν ἀδεῶς κεκάρπωνται. Οὐ μόνον οὖν αὐ- ^{62,1}
 στηρὸν δεικνύει τὸν ἄνδρα τῆς κεφαλῆς τὸ ψιλόν, ἀλλὰ καὶ δυσπαθὲς
 κατασκευάζει τὸ κρανίον, προσομιλεῖν ἐθίζον καὶ κρύει καὶ καύματι,
 25 καὶ τὰς ἀπὸ τούτων διωθεῖται βλάβας, ἃς ἡ κόμη σπόγγου τρόπον εἰς
 ἑαυτὴν ἀναλαμβάνουσα, ἐγκατασκήπτει τῷ ἐγκεφάλῳ παράμονον ἐκ
 τῆς νοτίδος τὴν βλάβην.

Ταῖς | γυναιξὶ δὲ ἀπόχρη μαλάσσειν τὰς τρίχας καὶ ἀναδεῖσθαι τὴν ² P fol. 140^v
 κόμην εὐτελῶς περόνη τινὶ λιτῇ παρὰ τὸν αὐχένα, ἀφελεῖ θεραπείᾳ
 30 συναυξούσαις εἰς ἀλλῶς γνήσιον τὰς σώφρονας κόμας. Καὶ γὰρ αἱ ³
 περιπλοκαὶ τῶν τριχῶν αἱ ἑταιρικαὶ καὶ αἱ τῶν σειρῶν ἀναδέσεις πρὸς

1 cf. 3.15.1 ss. 4-5 cf. *Odys.* 4.456 et al. 8-9 *P* 132:2

1 ἔστω addi suad. Mayor 10 ὁ addidi 11 κύριος scripsi : κυρίου P 17 μὴν
 scripsi : μὲν P | καὶ κατάπληξιν P : [καὶ] καταπλήξεως Staehlin (cf. 3.35.4 ἔξωθεν
 κεχρισμένα καταπληκτικῶς εἰς σεμνότητα) 18 γενναίαν Mayor : γεννητικὴν P :
 γεννητικὴν (αἰδοῦς) Schwartz 19 μὴ add. Hervet 20 λανθάνον P³ : λανθάνειν
 P¹ 21 ὁ Heyse : ὦι P | δεδυκότες P³ : δεδοικότες P¹ | ὥς scripsi : οἷς P
 22 ἑξομοιούμενοι scripsi : ἑξομοιούμενοι P 24 κρανίον F : κρανεῖον P 30
 συναυξούσαις Victorius : συναξούσαις P : συναξούσας MF

τῷ εἰδεχθεῖς αὐτὰς δεικνύναι κόπτουσι τὰς τρίχας· (ᾧς) ἀποτίλλουσι ταῖς πανούργοις ἐμπλοκαῖς, δι' ᾧς οὐδὲ θιγγάνουσι τῆς κεφαλῆς τῆς σφῶν αὐτῶν, συγγεῖν τὰς τρίχας φοβούμεναι, ἀλλὰ καὶ ὁ ὕπνος αὐταῖς μετὰ δέους παραγίνεται, μὴ κατασκύλωσιν λαθοῦσαι τὸ σχῆμα τῆς ἐμπλοκῆς.

5

63,1 Ἀλλοτριῶν δὲ αἱ προσθέσεις τριχῶν τέλεον ἔκβλητοι, ὀθνεῖας τε ἐπισκευάζεσθαι τῇ κεφαλῇ τὰς κόμας ἀθεώτατον, νεκροῖς ἐνδιδυσκούσας πλοκάμοις τὸ κράνιον· τίνοι γὰρ ὁ πρεσβύτερος ἐπιθήσει χεῖρα; Τίνα δὲ εὐλογήσει; Οὐ τὴν γυναικα τὴν κεκοσμημένην, ἀλλὰ τὰς ἁλ-
2 λοτρίας τρίχας καὶ δι' αὐτῶν ἄλλην κεφαλὴν. Εἰ δὲ “κεφαλὴ γυναικὸς μὲν ἀνὴρ, ἀνδρὸς δὲ ὁ Χριστός”, πῶς οὐκ ἄθεον διπτοῖς αὐτὰς περιπίπτειν ἁμαρτήμασιν; Τοὺς μὲν γὰρ ἀπατῶσι, τοὺς ἄνδρας, διὰ τὴν ὑποβολὴν τῆς κόμης, κατασχύνουσι δὲ τὸν κύριον τὸ ὅσον ἐπ' αὐταῖς, ἑταιρικῶς κοσμούμεναι εἰς ἀπάτην ἀληθείας καὶ τὴν ὄντως οὖσαν κα-
3 λὴν βλασφημοῦσαι κεφαλὴν. Οὐκοῦν οὔτε βαπτέον τὰς τρίχας, οὐδὲ μὴν τὰς πολιὰς μεταχρωστέον· οὐδὲ γὰρ τὴν ἐσθῆτα ποικίλλειν συγ-
S 107 κечώρηται | καὶ μάλιστα τὸ γεραιὸν τῆς ἡλικίας καὶ ἀξιόπιστον οὐκ ἐπικαλυπτέον, ἀναδεικτέον δὲ ὑπ' αὐγὰς τοῦ θεοῦ τὸ τίμημα εἰς σέβα-
P fol. 141^r 4 σμα τῶν νέων· καὶ γὰρ ἀναισχυνοῦσιν | ἔσθ' ὅτε πολιὰς ἐπιφάνεια παιδαγωγοῦ δίκην ἐπιστᾶσα ἐπὶ σωφροσύνην μεθηρμόσατο αὐτοὺς 20 καὶ κατεπλήξατο τῇ στιλπνότητι τῆς ὄψεως τὸ νεάζον τῆς ἐπιθυμίας.

64,1 Ἄλλ' οὐδὲ τὰ πρόσωπα ἐντριπτέον αὐταῖς πανούργου σοφίας τερ-
θρεύμασιν· ὑποδείξωμεν δὲ αὐταῖς κομμωτικὴν σφύρα. Κάλλος γὰρ ἄριστον πρῶτον μὲν τὸ ψυχικόν, ὡς πολλάκις ἐπεσημηνάμην, ὅταν ἡ κεκοσμημένη ψυχὴ ἀγίῳ πνεύματι καὶ τοῖς ἐκ τούτου ἐμπνεομένη 25 φαιδρύσμασιν, δικαιοσύνη, φρονήσι, ἀνδρεία, σωφροσύνη φιλαγαθία
2 τε καὶ αἰδοί, ἧς οὐδὲν εὐανθέστερον χρῶμα ἐώρτα πώποτε. Ἐπειτα καὶ τὸ σωματικόν κάλλος ἡσκήσθω, “συμμετρία μελῶν καὶ μερῶν μετ' εὐχροίας”. Ἡ κομμωτικὴ τῆς ὑγείας ἐνταῦθα εὐθετος, καθ' ἣν ἡ τοῦ εἰδώλου τοῦ ἐπιπλάστου εἰς τὸ ἀληθὲς μετάβασις κατὰ τὸ σχῆμα τὸ 30 ἐκ τοῦ θεοῦ δεδομένον περιγίνεται. Δεινὴ δὲ καλλωπίσαι κατὰ φύσιν

10–11 I *Cor* 11:3 24 cf. 2.121.2; 3.4.1; 3.20.6 28–29 cf. Philon. *V. Moses* 3.140; *Quaest. in Gen.* 4.99; Cíc. *Tusc.* 4.31; August. *Ep.* 3.4 (p. 8.5 Goldbacher); Isid. *Pelus. Ep.* 3.131

1 τῷ Sylburg : τὸ P | κόπτουσι Lowth : κόπτουσαι P | ᾧς addidi | ἀποτίλλουσι scripsi : ἀποτίλλουσαι P 3 αὐτῶν P³ : αὐταῖς P¹ 6 προσθέσεις P³ : προσθέσεις P¹ 8 κρανεῖον P | ἐπιθήσει Mayor : ἐπιτίθησι P 13 ὑποβολὴν Markland : ὑπερβολὴν P 15 βλασφημοῦσαι Stachlin : βλασφημοῦσι P | οὔτε Mayor : οὐδὲ P 16 οὐδὲ Dindorf : οὔτε P 25 ἐμπνεομένοις Mayor 26 ἀνδρεία P^{1ac} : ἀνδρεία P^{1pc} 28 συμμετρία P, corr. Victorius

ἡ τῶν ποτῶν εὐκρασία καὶ ἡ τῶν σιτίων συμμετρία. Οὐ γὰρ μόνον
τὴν ὑγίειαν ἴσχει τὸ σῶμα ἐκ τούτων, ἀλλὰ καὶ τὸ κάλλος διαφαίνε-
σθαι ποιεῖ. Ἀπὸ γὰρ τοῦ πυρῶδους τὸ σιλπνὸν καὶ μαρμαρυγῶδες 3
περιγίνεται, ἀπὸ δὲ τοῦ ὑγροῦ τὸ λαμπρὸν καὶ κεχαρισμένον, ἀπὸ δὲ
5 τοῦ ξηροῦ τὸ ἀνδρῶδες καὶ πάγιον, ἀπὸ δὲ τοῦ ἀερῶδους τὸ εὐπνουν
καὶ ἰσοστάσιον, ἐξ ὧν ὁ εὐρυθμος καὶ καλὸς οὗτος ἀνδριάς τοῦ λό-
γου κεκόσμηται. Ἄνθος δὲ τῆς ὑγείας ἐλευθέριον τὸ κάλλος. ἡ μὲν
γὰρ ἔνδον τοῦ σώματος ἐργάζεται, τὸ δὲ εἰς τὸ ἐκτὸς τοῦ σώματος
ἐξανθήσαν φανερὰν ἐνδείκνυται τὴν εὐχροίαν.

10 Αἱ γοῦν κάλλιστα καὶ | ὑγεινότερα ἀγωγαὶ διαπονοῦσαι τὰ σώ- 65,1 P fol. 141^v
ματα τὸ κάλλος τὸ γνήσιον καὶ παράμονον ἐργάζονται, ἔλκοντος ἐφ’
ἑαυτὸ τοῦ θερμοῦ τὴν τε ἱκμάδα πᾶσαν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ψυχρόν·
ὀλκὸν δὲ εἰς ἑαυτὴν ἡ θερμότης ἐκριπιζομένη κινήσειν. Ἐπειδὴν δὲ
ἐλκύσῃ, ἀλεινομένην ἡρέμα δι’ αὐτῶν ἀτμίζει τῶν σαρκῶν (τὴν) ἐκ
15 τῆς τροφῆς περιουσίαν, ποσὴ μὲν τῇ ὑγρότητι, ὑπερβολῇ δὲ θερμό-
τητος. Διὸ καὶ ἡ προτέρα κενοῦται τροφή· ἀκινήτῳ δὲ τῷ σώματι τὸ 2
βρωθὲν σίτιον οὐ προσφύεται, ἀλλὰ ἐκπίπτει, ὥσπερ ἀπὸ ψυχροῦ κλι-
βάνου ὁ ἄρτος ἢ ὁλος ἢ μόνον ὑπολειπόμενος τὸν πυθμένα. Εἰκότως 3
οὖν τοῖς περιττεύουσι κατὰ τὰς ἀποτρίψεις τὰ οὖρα καὶ τὰ σκύβαλα
20 πλεονάζει, πλεονάζει δὲ καὶ τὰ ἄλλα περιττώματα αὐτοῖς, πρὸς δὲ
καὶ οἱ ἰδρωτές, οὐκ ἀναδιδομένης τῷ σώματι τῆς τροφῆς, ἀλλὰ εἰς τὰ
περιττὰ ἐκχεομένης. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ λαγνεῖαι ὀρμῶνται, περὶ τὰ παι- 66,1
δοποιίας μόρια ἐπιρροεύσης τῆς περιττείας. (Διὸ) κινήσει συμμέτρως
[διὸ] τηκτέον ταύτην τὴν περιττείαν καὶ εἰς πέψιν ἀναχυτέον, δι’ ἧς τὸ
25 κάλλος ἐρυθραίνεται.

Ἄτοπον δὲ τοὺς “κατ’ εἰκόνα καὶ καθ’ ὁμοίωσιν θεοῦ” γεγονό- 2
τας ὥσπερ ἀτιμάζοντας τὸ ἀρχέτυπον ἔπηλυν ἐπάγεσθαι κομμωτικὴν,
τὴν ἀνθρώπειον κακοτεχνίαν πρὸ τῆς θείας αἰρουμένους δημιουργίας.
Προσιέναι δὲ αὐτὰς ὁ παιδαγωγὸς κελεύει “ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, με- 3
30 τὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς”, “ὑποτασσομένας τοῖς ἰδί-
οις ἀνδράσιν, ὡς καὶ εἴ τινας ἀπειθοῖεν τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν
ἀναστροφῆς | ἄνευ λόγου κερδηθήσονται, ἐποπτεύσαντες” φησὶ “τὴν P fol. 142^r
ἐν φόβῳ ἀγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν· ὧν ἔστω οὐχ ὁ ἔξωθεν ἐμπλοκῆς

26 Gen 1:26 29–30 1 Tim 2:9 30–186.3 1 Petri 3:1–4

7 δὲ : γὰρ F 9 ἐνδείκνυται P³F² : ἐνδεικνύει P¹MF¹ 14 ἀλεινομένην
Markland : ἀλεινομένων P | ἀτμίζει Lowth : ἀτιμάζει P | τὴν ss. add. P³ 15
ποσῇ P¹pc : πόση P¹ac 23 διὸ add. Muenzel 24 διὸ del. Muenzel 29
προσιέναι Schwartz : προιέναι P 33 φόβῳ scripsi ex NT : λόγῳ P (cf. v. 32)

(τριχῶν) καὶ περιθέσεως χρυσίων ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος, ἀλλ' ὁ κρυπτός τῆς καρδίας ἄνθρωπος ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὃ ἐστὶν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πολυτελής.”

67,1 Ἡ δὲ αὐτουργία ταῖς γυναιξὶν μάλιστα τὸ γνήσιον ἐπιφέρει κάλλος, γυμνάζουσα τὰ σώματα αὐτῶν καὶ σφᾶς αὐτὰς δι' αὐτῶν κοσμοῦσα, 5 οὐ τὸν ὑπ' ἄλλων πεπονημένον προσφέρουσα κόσμον, ἄκοσμον καὶ ἀνελεύθερον καὶ ἐταιρικόν, ἀλλὰ τὸν ἐκάστης σώφρονος γυναικὸς διὰ τῶν χειρῶν αὐτῆς, ὅποτε χρῆζοι μάλιστα, ἀσκούμενον καὶ ἐξυφαινόμενον· οὐ γὰρ ποτε καθήκει ἐξ ἀγορᾶς ὠνητοῖς, ἀλλὰ τοῖς οἰκουρικοῖς [τοῖς ἰδίοις] ἔργοις κοσμουμένας φαίνεσθαι τὰς κατὰ θεὸν πολιτευο- 10 μένας. Κάλλιστον γὰρ ἔργον γυνὴ οἰκουρὸς αὐτήν τε καὶ τὸν ἄνδρα τοῖς ἰδίοις περιβάλλουσα κοσμήμασι, δι' ὧν ἀγάλλονται πάντες, οἱ μὲν παῖδες ἐπὶ τῇ μητρί, ὁ δὲ ἀνὴρ ἐπὶ τῇ γυναικί, αὕτη δὲ ἐπὶ τούτοις, 3 πάντες δὲ ἐπὶ τῷ θεῷ. Συλλήβδην γοῦν

ταμειῖον ἀρετῆς ἐστὶν ἀνδρεία γυνή,

15

ἥτις “οἷτα ὀκνηρὰ οὐκ ἔφαγεν, θεσμοὶ δὲ ἐλεημοσύνης ἐπὶ τῇ γλώσσῃ αὐτῆς”, ἥτις “τὸ στόμα αὐτῆς διήνοιξεν σοφῶς καὶ ἐννόμως, ἥς τὰ τέκνα ἐμακάρισαν ἀνιστάμενα”, ὡς διὰ Σολομῶντος λέγει ὁ ἅγιος λόγος, “ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς ἐνεκωμίασεν. Γυνὴ γὰρ εὐσεβὴς εὐλογεῖται, φόβον δὲ κυρίου αὐτὴ αἰνεῖτω.” Καὶ πάλιν· “Γυνὴ ἀνδρεία στέφανος 20 τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς.”

P fol. 142^v 68,1 Ἐπανορθωτέον δὲ ὅτι μάλιστα καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰ βλέμματα καὶ τὰ βαδίσματα καὶ τὰς φωνάς. Οὐ γὰρ ὥς τινες, τὴν ὑπόκρισιν ζηλοῦσαι τῆς κωμωδίας καὶ τὰς κατεαγνίας τῶν ὀρχηστῶν κινήσεις παραφυλάττουσαι, παρὰ τὰς ὁμιλίας σκηνοβατοῦσιν, αὐτοῖς τοῖς κιν- 25 ηήμασιν τοῖς ἄβροῖς καὶ τοῖς ὑγροῖς βαδίσμασιν καὶ φωναῖς ταῖς πεπλασμέναις, κλαδαρὸν περιβλέπουσαι, δέλεαρ ἡδονῆς ἐξησκημέναι. 2 “Μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, ἢ πρὸς χάριν S 108 [λα|λοῦσα] λιπαίνει σὸν φάρυγγα, ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις καὶ ἡκονημένον μᾶλλον ἢ μάχαιραν δίστομον. Τῆς γὰρ ἀφρο- 30 σύνης οἱ πόδες κατὰγουσι τοὺς χρωμένους αὐτῇ μετὰ θανάτου εἰς

7–9 cf. *Prov* 31:13 11–12 cf. *Prov* 31:21–22 15 Anaxandridis Fr. 71 (*PCG* II) ap. Stob. 4.22^a.4 16–20 cf. *Prov* 31:25–30 20–21 *Id.*, 12:4 28–187.1 *Prov* 5:3–5

1 τριχῶν supplēvi ex NT 8 ἀσκούμενον Staehlin : ἀρχοῦμενον P 10 τοῖς ἰδίοις secl. Wilamowitz (cf. v. 12) 15 ἀνδρεία P (cf. v. 20) : γενναία Stob. 18 σολομῶνος P 19 αὕτη Staehlin e LXX 29 λαλοῦσα delevi : om. *Strom.* 1.29.6 et LXX 31 θάνατον MF

“Αἰδην.” Σαμψὼν γοῦν τὸν γεννάδαν ἢ πόρνη νενίκηκεν, καὶ τὸν ἄν- 3
δρα ἔχειρεν αὐτοῦ ἑτέρα γυνή. Ἄλλ’ οὐχ οὕτως ἠπάτησεν τὸν Ἰωσήφ
ἄλλη γυνή, νενίκηται δὲ ἢ πόρνη ἢ Αἰγυπτία, καὶ δεσμὰ σωφροσύνη
λαμβάνουσα κρείττων ἀναφαίνεται λελυμένης ἐξουσίας.

5 Ἐχοι δ’ ἂν κάκεινο ἄριστα τὸ εἰρημένον

69,1

Τὸ δ’ ὅλον οὐκ ἐπίσταμαι
ἐγὼ ψιθυρίζειν οὐδὲ κατακεκλασμένως
πλάγιον ποιήσας τὸν τράχηλον περιπατεῖν,
ὥσπερ ἑτέρους ὁρῶ κιναίδους ἐνθάδε
πολλοὺς ἐν ᾧσται καὶ πεπιττοκοπημένους.

10

Αἱ δὲ γυναικεῖοι κινήσεις καὶ θρύψεις καὶ χλιδαὶ κολουστέαι παντε- 2
λῶς· τὸ γὰρ ἄβροδιαίτον τῆς περὶ τὸν περίπατον κινήσεως καὶ τὸ
“σαυλὰ βαίνειν”, ὡς φησιν Ἀνακρέων, κομιδῇ ἐταιρικά, ὥς γέ μοι
φαίνεται. Ἡ κωμωδία φησὶ γε· “Ἰχνη θῆταιριχ’ ὥρ’ ἀπολείπειν καὶ τρυ-
15 φήν”. “Ἰχνη δὲ πορνικά οὐκ ἐρείδεται εἰς ἀλήθειαν· ὁδοὺς γὰρ ζωῆς 3 P fol. 143^f
οὐκ ἐπέρχεται, σφαλεραί δὲ αἱ τροχιαὶ αὐτῆς καὶ οὐκ εὐγνωστοί.” Μά-
λιστα δὲ ὀφθαλμῶν φειστέον, ἐπεὶ τοῖς ποσὶν ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἄμεινον
ὀλισθεῖν.

Ὁ γοῦν κύριος συντομώτατα ἰᾶται τὸ πάθος τοῦτο, “Εἰ σκανδαλίζει 70,1
20 σε ὁ ὀφθαλμὸς σου, ἔκκοψον αὐτόν” λέγων, ἐκ βάθρων ἀνασπῶν τὴν
ἐπιθυμίαν· κλαδαραι δὲ ὄψεις καὶ τὸ ἐνιλλώπτειν, ὃ διὰ τῶν ὀφθαλ-
μῶν βλεφαρίζειν ἐστίν, οὐδὲν ἄλλ’ ἢ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μοιχεύειν
ἐστὶν ἀκροβολιζομένης τῆς ἐπιθυμίας δι’ αὐτῶν. Πρὸ γὰρ τοῦ παν-
τὸς σώματος διαφθείρονται οἱ ὀφθαλμοί. “Θεωρῶν δὲ καλὰ ὀφθαλ- 2
25 μὸς εὐφραίνει καρδίαν”, τουτέστι καλῶς μαθὼν θεωρεῖν εὐφραίνει,
“ἐννεύων δὲ ὀφθαλμὸς μετὰ δόλου συνάγει ἀνδράσι λύπας.” Τοιοῦ- 3
τόν που τὸν θηλυδρίαν Σαρδανάπαλλον, τῶν Ἀσσυρίων τὸν βασιλέα,
ἐπὶ κλίνῃ ἀναβάδην ἐξόμενον εἰσάγουσι, πορφύραν ξαίνοντα καὶ τὰ

1 cf. *Iud* 14:15–17 1–2 i.e. Dalila, cf. *Iud* 16:17–19 2–3 cf. *Gen* 39:7–30 6–10
Com. adesp. 137 (*PCG* VIII) 13 Anacreontis Fr. 113 Page (*PMG*) 14–15 Com.
adesp. 138 (*PCG* VIII) 15–16 *Prov* 5:5–6 16–18 cf. 2.49.2; *Diog. Laert.* 7.26
19–20 *Mt.* 5:29–30; 18:8–9 22–23 cf. *Mt* 5:28 24–25 *Prov* 15:30 26 *Prov*
10:10 26–188.1 cf. Ctesiae F1 (*FGrHist* 688) ap. Athen. 12, 528 F–529 D; *Plut. De*
Alexandri fortuna 336 C

3 σωφροσύνης P¹, corr. P³ 7 κατακεκλασμένως F : -μένος PM 9 ἐταίρους
PMF¹, corr. F² 14 φησὶ γε· “Ἰχνη θῆταιριχ’ ὥρ’ scripsi : φησὶν τὰ Ἰχνη τὰ ἐταιρικά
ὥραν P : τὰ δ’ ἐταιρικά Ἰχνη -- ὥραν ἀπολείβει καὶ τρυφήν Meineke 15 εἰς
ἀλήθειαν om. LXX 21 ἐνιλλώπτειν Hemsterhuys : ἐνιλόπτειν P 21–22 δ ...
ἐστίν secl. Hemsterhuys 26 ὀφθαλμὸς scripsi : ὀφθαλμὸν P : ὁ ἐννεύων ὀφθαλμοῖς
LXX 28 ἀναβάδην (μετὰ τῶν παλλακίδων) scripsim ex Athen. et Plut.

- 4 λευκά τῶν ὀφθαλμῶν ἐπαναβάλλοντα. Αἱ ταῦτα ἐπιτηδεύουσαι γυναῖ-
 κες ἰδίαις ὄψεσι προαγωγέουσιν αὐτάς· “Λύχνος γὰρ τοῦ σώματος
 ἐστὶν ὁ ὀφθαλμός”, φησὶν ἡ γραφή, δι’ οὗ καταφαίνεται τὰ ἔνδον φωτὶ
 τῷ φαινομένῳ καταυγαζόμενα. “Πορνεία δὲ γυναικὸς ἐν μετεωρισμῷ
 ὀφθαλμῶν.” 5
- 71,1 “Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πά-
 θος, ἐπιθυμίαν κακὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, δι’
 ἧς ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ”. Ὁ μὲν ἀπόστολος βοᾷ, ἡμεῖς δὲ ἀναζω-
 2 πυροῦμεν τὰ πάθη καὶ οὐκ αἰσχυρόμεθα. Αἱ μὲν αὐτῶν “μαστίχην ἐν-
 P fol. 143^v τραγοῦσαι”, περιῶσαι σεσήρασι τοῖς παριούσιν, αἱ δὲ | τὰς κεφαλὰς, 10
 ὡς(εἰ) μὴ δακτύλους ἔχουσαι, ταῖς ὑπ’ αὐτῶν φερομέναις περόναις
 σκαλεύουσαι θρύπτονται, καὶ ταύτας ἢ χελώνης ἢ ἐλέφαντος ἢ τινος
 3 ἄλλου ζώου νεκροῦ πεποιημένας πολυπραγμονοῦσιν· ἄλλαι δὲ καθά-
 περ ἐξανθήματά τινα ἔχουσαι πρὸς εὐπρέπειαν τῶν ὁρώντων εὐανθέσι
 4 περιχρίστοις κοσμούμεναι σπιλοῦσι τὰ πρόσωπα τὰ αὐτῶν. “Ἀφρονα” 15
 τὴν τοιαύτην καὶ “θρασεῖαν γυναῖκα” διὰ Σολομώντος λέγει (ὁ λόγος),
 “ἥ οὐκ ἐπίσταται αἰσχύνην· ἐκάθισεν ἐπὶ θύραις τοῦ ἑαυτῆς οἴκου ἐπὶ
 δίφρου, ἐμφανῶς προσκαλουμένη τοὺς παριόντας ὁδόν, τοὺς εὐθύνον-
 τας τὰς ἑαυτῶν τροχιάς”, διὰ τοῦ σχήματος αὐτῆς καὶ τοῦ βίου παντὸς
 δηλονότι λέγουσα· “Τίς ἐστὶν ὑμῶν ἀφρονέστατος; Ἐκκλινάτω πρὸς 20
 με. Ἐνδεεσί δὲ φρονήσεως παρακελεύεται λέγουσα· ἄρτων κρυφίῳν
 ἠδέως ἄψασθε καὶ ὕδατος κλοπῆς γλυκεροῦ”, τὴν ἐπὶ κλοπὴν ταύτην
 Ἀφροδίτην λέγει.
- 72,1 Ἐντεῦθεν ὠφελήμενος ὁ Βοιώτιος Πίνδαρος “Γλυκύ τι” φησὶν “κλε-
 πτόμενον μέλημα Κύπριδος”. “Ὁ δὲ οὐκ οἶδεν ἄθλιος ὅτι γηγενεῖς 25
 παρ’ αὐτῇ ὀλοῦνται, καὶ ἐπὶ πέτευρον Ἄιδου συναντᾷ. Ἀλλὰ ἀπο-
 πήδησον”, φησὶν, “μὴ χρονίσης ἐν τῷ τόπῳ” ὁ παιδαγωγός, “μηδὲ
 ἐπιστήσης τὸ σὸν ὄμμα πρὸς αὐτήν· οὕτως γὰρ διαβήσῃ ὕδωρ ἀλλό-
 2 τριον καὶ ὑπερβήσῃ τὸν Ἀχέροντα.” Διὰ τοῦτο τὰδε λέγει κύριος διὰ
 Ἡσαΐου· “Ἀνθ’ ὧν ἐπορεύθησαν αἱ θυγατέρες Σιών ὑψηλῷ τραχήλῳ 30
 καὶ ἐν νεύμασιν ὀφθαλμῶν, καὶ τῇ πορείᾳ ἅμα σύρουσαι τοὺς χιτῶνας
 P fol. 144^r καὶ τοῖς ποσὶ παίζουσαι, καὶ ταπεινώσει ὁ θεὸς | τὰς θυγατέρας Σιών
 καὶ ἀνακαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν”, τὸ ἄσχημον σχῆμα.

2–3 Mt 6:22 4–5 Sir 26:9 6–8 Col 3:5–6 9–10 cf. 3.15.1 15–22 et
 25–29 Prov 9:13–18b 24–25 Pindari Fr. 2 17 Machler 30–33 Is 3:16–17

7 εἰδωλολατρεία P¹ : -ία P² 11 ὡς(εἰ) scripsi : ὡς P 16 ὁ λογος add. Koetschau
 25 ἄθλιος om. LXX 26 πέτευρον P¹M : πέταυρον P³F 29 τὸν ἀχέροντα :
 ποταμὸν ἀλλότριον LXX 31 τῇ πορείᾳ τῶν ποδῶν LXX 32 τὰς ἀρχούσας
 θυγατέρας LXX

Ἐγὼ οὐδὲ τὰς θεραπαίνας ἀξιῶ τὰς <ἐπ'> ἀρις(τερᾶς) ταῖς γυναιξίν 73,1
<ἥ> τὰς ἐπομένας αὐταῖς αἰσχρολογεῖν ἢ αἰσχροεργεῖν, σωφρονίζεσθαι
δὲ αὐτὰς πρὸς τῶν δεσποινῶν· σφόδρα γοῦν ἐπιτιμητικώτατα ὁ κωμι-
κὸς Φιλίμων φησίν·

5

ἐξιῶν

2

γυναικὸς ἐξόπισθ' ἐλευθέρας βλέπω
μόνην θεράπαιναν κατόπιν ἀκολουθεῖν καλὴν
ἐκ τοῦ Πλαταῖκου τε κατιλλώπτειν τινὰ
ταύτη παρακολουθοῦντα.

10 Ἀναστρέφει γὰρ ἐπὶ τὴν δέσποιναν ἢ τῆς θεραπαίνης ἀκολασία, ἐπι- 3
βάθραν ἐνδιδοῦσα τοῖς πειρώσι τὰ ἥττονα τοῦ μὴ εὐλαβεῖσθαι τὰ
μείζονα, διὰ τοῦ συγγιγνώσκειν τοῖς αἰσχροῖς τὸ μὴ καταγιγνώσκειν
ἐμφαινούσης τῆς δεσποίνης. Τὸ δὲ μὴ ἐπαγανακτεῖν τοῖς ἀκολασταί-
νουσιν σαφὲς γίνεται τεκμήριον γνώμης εἰς τὸ ὅμοιον ἐκτρεπομένης·
15 “Οἷα γὰρ δέσποινα”, φασὶν οἱ παροικιζόμενοι, “τοιάδε χά κῶν.”

Ἀποσκορακιστέον δὲ ἡμῖν καὶ τοῦ περιπάτου τὸ μανιῶδες, τὸ δὲ 4
σεμνὸν καὶ τὸ σχολαῖον ἐκλεκτέον, οὐ <δὲ> τὸ βάδισμα τὸ μελλητικόν,
οὐδὲ τὸ ἐν ταῖς ὁδοῖς σαλεύειν καὶ ἐξυπτιάζοντα περιβλέπειν εἰς τοὺς | S 109
ἀπαντῶντας, εἰ ἀποβλέπουσιν εἰς αὐτόν, καθάπερ ἐπὶ σκηνῆς ἐμπομ-
20 πεύοντα καὶ δακτυλοδεικτούμενον. Οὐδὲ ὑπὸ οἰκετῶν ἀναφέρεσθαι 5
χρὴ πρὸς τὸ σιμὸν ὠθουμένους, ὥσπερ τοὺς τρυφητικωτέρους ὀρῶμεν,
ἐρρωμένους εἶναι δοκοῦντας, ὑπὸ μαλακίας δὲ ψυχικῆς διατεθρυμμέ-
νους. Ἄνδρὸς δὲ γενναίου σημεῖον οὐδὲν εἶναι δεῖ περιφανὲς ἐν τῷ
προσώπῳ μαλακίας, ἀλλ' οὐδὲ | ἐν ἑτέρῳ μέρει τοῦ σώματος. P fol. 144^v

25 Μὴ τοίνυν μηδὲ ἐν κινήσειν μηδὲ ἐν σχέσεσιν εὐρεθείη ποθ' ἢ 74,1
ἀσχημοσύνη τῆς <ἀν>ανδρίας. Οὐδὲ μὴν καθάπερ ὑποζυγίοις τοῖς οἰ-
κέταις χρηστέον τῷ ὑγιαίνοντι· ὥς γάρ τοι ἐκείνοις παραγγέλλεται 2
“<ἐν> παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιει-
κέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς ὑποτάσσεσθαι”, <ὥς> φησιν ὁ Πέτρος,

5–9 Philemonis Fr. 115 (PCG VII) 15 Epicharmi Fr. 168 Kaibel. Cf. Plat. *Res publ.*
8, 563c6 et schol. 19–20 cf. 3.68.1 26–27 cf. Plat. *Legg.* 6,760e9 28–29 1 *Petri*
2:18

1 τὰς <ἐπ'> ἀρις(τερᾶς) ταῖς Schwartz : ταῖς ἀρίσταις P 2 ἥ add. Schwartz
5 ἐξιῶν Markland : ἐξὸν P 6–7 βλέπω μόνην Markland : βλέπομένην P 8–9
κατιλλώπτειν ... παρακολουθοῦντα Klotz : transp. P 10–11 ἐπιβάθραν Markland :
ἐπιβαθραίνειν P 12 τοῦ Cobet : τὸ P 17 δὲ addidi 18 περιβλέπειν R. Foerster
(*Script. physiol.* p. 307.13) : παραβλέπειν P 20 ἀναφέρεσθαι Mayor : ἀναστρέφεσθαι
P 25 ποθ' Mayor : ποτ' ἂν P 26 ἀνανδρίας Mayor : ἀνδρίας P 28 ἐν addidi
ex NT 29 ὥς addidi

- οὕτως ἡ ἰσότης καὶ ἡ μακροθυμία καὶ ἡ φιλάνθρωπία τοῖς δεσπόταις
 εὐάρμοστοι. “Τὸ γὰρ τέλος”, φησί, “πάντες ὁμόφρονες, συμπαθεῖς, φι-
 λάδελφοι, εὐσπλαγχοι, ταπεινόφρονες” καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, “ἵνα εὐλο-
 3 γίαν κληρονομήσητε.” Καλὴν τινα καὶ ἀξιέραστον ὑπογράφειν ὁ Κι-
 ττιεύς ἔοικεν Ζήνων εἰκόνα νεανία καὶ οὕτως αὐτὸν ἀνδριαντουργεῖ 5
 “Ἔστω”, φησί, “καθαρὸν τὸ πρόσωπον, ὄφρ’ οὐ μὴ καθευμένη, μηδὲ
 ὄμμα ἀναπεπταμένον μηδὲ διακεκλασμένον, μὴ ὕπτιος ὁ τράχηλος,
 μηδὲ ἀνεμμένα τὰ τοῦ σώματος μέλη, ἀλλὰ [τὰ] μετέωρα ἐντόνοις
 ὁμοια, ὀρθόνους πρὸς τὸν λόγον ὀξύτης, καὶ κατοκωχῇ τῶν ὀρθῶς
 εἰρημένων, καὶ σχηματισμοὶ καὶ κινήσεις μηδὲν ἐνδιδοῦσαι τοῖς ἀκολά- 10
 4 στοις ἐλπίδος. Αἰδῶς μὲν ἐπανθείτω καὶ ἀρρενωπία· ἀπέστω δὲ καὶ ὁ
 ἀπὸ τῶν μυροπωλίων καὶ χρυσοχοεῖων καὶ ἐριοπωλίων ἄλλυς καὶ ὁ ἀπὸ
 τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων, ἔνθα ἐταιρικῶς κεκοσμημένοι, ὥσπερ [αἱ] ἐπὶ
 τέγους καθεζόμεναι, διημερεύουσι.”
- 75,1 Μὴ τοίνυν μηδὲ οἱ ἄνδρες ἐπὶ τῶν κουρείων καὶ καπηλείων δια- 15
 τριβόντες ἀδολεσχοῦντων στωμυλευόμενοι, καὶ τὰς παριούσας θηρώ-
 P fol. 145^r μενοι γυναῖκας παυσάσθων ποτέ· πολλὰς δὲ καὶ βλασφημοῦντες εἰς
 2 γέλωτα οὐ παύονται. Κωλυτέα γε μὴν ἔτι καὶ ἡ διὰ τῶν κύβων παιδεία,
 πρὸς δὲ καὶ ἡ διὰ τῶν ἀστραγάλων μελέτη πλεονεξίας, ἣν μεταχειρί-
 ζεσθαι φιλοῦσι. Τοιαῦτά τινα τῆς τρυφῆς τὸ ἀταμίευτον αὐτοῖς κακο- 20
 σχολοῦσιν ἐξευρίσκει· αἰτία γὰρ ἡ ἀργία· ματαίων δὲ τις ἐρᾷ τῶν ἐκτὸς
 τῆς ἀληθείας ὄντων· οὐ γὰρ ἔστι [καὶ] ἄλλως θυμηδίαν ἄνευ βλάβης
 κτήσασθαι· τῆς δὲ ἐκάστου τῶν ἀνθρώπων διανοίας μίμησις ἐστὶν ἡ
 τοῦ βίου προαίρεσις.
- 3 Ἄλλ’ ὥς ἔοικεν, μόναι αἱ μετὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν συναναστροφαὶ 25
 ὠφελοῦσιν. Ἐμπαλιν γοῦν τὴν μετὰ τῶν φαύλων συνδιαίτησιν ἀνθρώ-
 πων ὕδῃ γνωρίζων ὁ πάνσοφος διὰ Μωϋσέως παιδαγωγὸς χοιρείων
 ἀπηγόρευεν μεταλαμβάνειν τῷ λαῷ τῷ πρεσβυτέρῳ, ἐμφαίνων μὴ
 δεῖν τοὺς θεὸν ἐπιβοωμένους ἀκαθάρτοις ἀναμίγνυσθαι ἀνθρώποις,
 οἱ δίκην ὑῶν ἡδοναῖς σωματικαῖς καὶ δεισαλέαις τροφαῖς καὶ γαργαλι- 30

2-4 *Id.*, 3:8-9 6-14 *SVF I*, Fr. 246 27-28 *Lev* 11:7; *Deut* 14:8 28-191.2 cf.
Strom. 5.52.1; *Ep. Barnabae* 10.3

2 εὐάρμοστοι P^{1ac} : -ος P^{1pc} 4-5 κητιεύς P 5 νεανία Mayor : νεανία P : νεανίδα
 F : νεανίου Cobet 7 διακεκλασμένον Cobet : ἀνα- P 8 ἀνεμμένα Richards
 (*C.Q.* 3, 1909, 108) : ἀνέμμενα P | τὰ del. Wachsmuth 9 ὀρθόνους Wachsmuth :
 ὀρθόνου P | κατοκωχῇ P : κατακωχῇ F : κατοχῇ M et P² in mg 10 κινήσεις P¹M¹
 : κινήσεις P²F | ἐνδιδοῦσαι P³M² : ἐνδιδοῦσα P¹M¹F 12 ἀπὸ ... ἀπὸ P : ἐπὶ ... ἐπὶ
 ab Arnim 13 κεκοσμημένοι P, corr. Cobet | αἱ add. Muenzel 16 παριούσας
 Sylburg : παριζούσας P 17 πολλὰς scripsi : πολλοὺς P 18 παιδεία P¹, corr. P²
 22 καὶ delevi

5 4
 5 76,1
 2 P fol. 145^v
 10 2
 15 77,1
 20 2
 30 4

σοις ἀσελγέσι κνησιτώντες πρὸς Ἀφροδίτης κακόχαρτον ἡδονὴν χαί-
 ρουσιν. Ἄλλ' οὐδ' "ἔκτινα ἢ ὠκύπτερον μαστοφαγῇ ἢ αἰετὸν" φαγεῖν
 φησιν, οὐκ ἐγγιεῖς, λέγων, τοῖς δι' ἀρπαγῆς τὸν βίον ποριζομένοις· καὶ
 τὰ ἄλλα δὲ ὁμοίως ἀλληγορεῖται. Τίσιν οὖν οἰκειωτέον; Τοῖς δικαίοις,
 πάλιν ἀλληγορῶν φησιν. Πᾶν γὰρ "διχηλοῦν καὶ μαρυνώμενον" κα-
 θαρόν ἐστιν, ὅτι τὸ διχηλοῦν δικαιοσύνην ἐμφαίνει τὴν ἰσοστάσιον,
 μηρυκάζον τὴν οἰκείαν δικαιοσύνης τροφήν, τὸν λόγον ἔκτοσθεν μὲν
 εἰσιόντα κατὰ ταῦτα τῇ τροφῇ διὰ κατηχή|σεως, ἔνδοθεν δὲ ἀναπεμ-
 πόμενον ὥσπερ ἐκ κοιλίας τῆς διανοίας εἰς ἀνάμνησιν λογικὴν. Μη-
 ρυκάζει δὲ ὁ δίκαιος τὴν πνευματικὴν τροφήν ἀνὰ στόμα ἔχων τὸν
 λόγον, καὶ διχηλεῖ ἢ δικαιοσύνη εἰκότως, κἀνταῦθα ἀγιάζουσα καὶ εἰς
 τὸν μέλλοντα παραπέμπουσα αἰῶνα.

3
 15 4
 20 77,1
 25 2

Οὐκοῦν οὐδὲ ἐπὶ τὰς θεάς ὁ παιδαγωγὸς ἄξει ἡμᾶς, οὐδὲ ἀπει-
 κότως τὰ στάδια καὶ τὰ θέατρα "καθέδραν λοιμῶν" προσεῖποι τις
 ἂν "βουλή" γὰρ κἀνταῦθα πονηρὰ καθάπερ καὶ ἐπὶ τῷ δικαίῳ, διὸ
 καταρᾶται ὁ ἐπ' αὐτῷ σύλλογος. Πεπλήθασι γοῦν πολλῆς ἀταξίας καὶ
 παρανομίας αἱ συναγωγαὶ αὗται, καὶ αἱ προφάσεις τῆς συνηλύσεως
 ἀκοσμίας ἐστὶν αἰτία, ἀναμίξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συνιόντων ἐπὶ τὴν
 ἀλλήλων θεάν. Ἐνταῦθα ἤδη περπερεύεται τὸ συνέδριον. Λιχνευού-
 σης γὰρ τῆς ὄψεως χλαιίνονται αἱ ὀρέξεις, καὶ ἱταμώτερον βλέπειν οἱ
 ὀφθαλμοὶ πρὸς τοὺς πλησίον ἐθιζόμενοι τῷ ἔχειν σχολὴν ἐφειμένην
 ἐκφλέγουσι τὰς ἐρωτικὰς ἐπιθυμίας. Ἀπειρήσθων οὖν καὶ αἱ θεαὶ καὶ
 τὰ ἀκροάματα βωμολοχίας καὶ σπερμολογίας πολλῆς γέμοντα.

25
 30 4

Τί μὲν γὰρ οὐκ ἐπιδείκνυνται αἰσχρὸν ἔργον ἐν θεάτροις; Τί δ' οὐ
 προφέρονται ῥῆμα ἀναίσχυντον οἱ γελωτοποιοί; Οἱ δὲ ἀπολαύσαντες
 τῆς ἐν αὐτοῖς κακίας ἐναργεῖς οἴκοι ἀπομάσσονται τὰς εἰκόνας· ἔμπα-
 λιν δὲ οἱ πρὸς ταῦτα ἀκήλητοι καὶ ἀπαθεῖς οὐκ ἂν περὶ τὰς ῥαθύμους
 ἡδονὰς σφαλεῖεν ποτε. Εἰ γὰρ καὶ ἐν παιδιᾷ μέρει παραλαμβάνεσθαι
 φήσουσι τὰς θεάς εἰς θυμηδίαν, οὐ | σωφρονεῖν φήσαιμ' ἂν τὰς πόλεις
 αἷς καὶ τὸ παίζειν σπουδάζεται. Οὐκ ἐτι γὰρ παιδιὰ αἱ φιλοδοξίαι ἀν-
 ηλεεῖς εἰς τοσοῦτον (ὥς) θανατῶσαι, ἀλλ' οὐδὲ αἱ κενοσπουδίαὶ καὶ αἱ

2 Lev 11:13-14; Deut 14:12-13 2-4 cf. Ep. Barn. 10.4 5 Lev 11:3; Deut 14:6
 6-12 cf. Ep. Barn. 10.11; Strom. 5.5.1.4-5 14-15 cf. Ps 1:1 15 τῷ δικαίῳ: cf. Act
 3:14 18-22 cf. Tert. De spect. 25; Ovid. Ars amat. 1.99

1 Ἀφροδίτης scripsi : ἀφροδίτην P 7 μηρυκάζον (sc. τὸ ζῶον) scripsi : μηρυκάζον-
 σαν P 16 ἀταξίας Sylburg : ἀμικτίας P 22 ἐκφλέγουσι Sylburg : ἐκφλέγουσα P
 25 ἀπολαύσαντας P¹, corr. P² 26 αὐτοῖς Lowth : ἐαυτοῖς P 31 ὡς addidi

ἀλόγιστοι φιλοτιμίαι, πρὸς δὲ καὶ αἱ μάταιοι καταναλώσεις τῆς οὐσίας, οὐδὲ μὴν αἱ ἐπὶ τούτοις στάσεις ἔτι παιδιαί.

- S 110 78,1 Τὸ δὲ ῥαθυμεῖν οὐδέποτε ὠνητέον κενοσπουδίᾳ. Οὐ γὰρ πρὸ τοῦ |
 βελτίονος ἔλοιτο ἂν ποτε ὁ νοῦν ἔχων τὸ ἥδιον. Ἄλλ' οὐ πάντες,
 φησί, φιλοσοφοῦμεν.—Μή τι οὖν οὐδὲ πάντες τὴν ζωὴν μετερχόμεθα; 5
 Τί σὺ λέγεις; Πῶς οὖν πεπίστευκας; Πῶς δὲ ἔτι ἀγαπᾷς τὸν θεὸν
 καὶ τὸν πλησίον σου μὴ φιλοσοφῶν; Πῶς δὲ σεαυτὸν ἀγαπᾷς, εἰ μὴ
 2 φιλοζωεῖς;—Γράμματα, φησίν, οὐκ ἔμαθον.—Ἄλλ' εἰ μὴ τὸ ἀναγινώ-
 σκειν ἔμαθες, τὸ <μὴ> ἀκούειν ἀναπολόγητον, ὅτι μὴ διδασκόν· πίστις
 γὰρ οὐ σοφῶν τῶν κατὰ κόσμον, ἀλλὰ τῶν κατὰ θεὸν ἐστὶν τὸ κτῆμα· 10
 ἡ δὲ καὶ ἄνευ γραμμάτων ἐκπαιδεύεται, καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτῆς
 τὸ ἰδιωτικὸν ἔμα καὶ θεῖον ἀγάπη κέκληται, σύνταγμα πνευματικόν.
 3 Ἐξὸν δὲ ἀκροᾶσθαι μὲν σοφίας θεϊκῆς, ἀλλὰ καὶ πολιτεύσασθαι ἐξόν,
 ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν κόσμῳ κοσμίως κατὰ θεὸν ἀγαγεῖν οὐ κεκώλυται.
 4 Καὶ ὁ πωλῶν τι ἢ ὠνούμενος μὴ ποτε εἴπῃ δύο τιμὰς, ὧν ἂν ἡ 15
 ὠνῆται ἢ πιπράσκη, ἀπλὴν δὲ εἰπὼν καὶ ἀληθεύειν μελετῶν, ἂν μὴ
 τυγχάνῃ ταύτης, τυγχάνων τῆς ἀληθείας πλουτεῖ τῇ διαθέσει τῇ ὀρθῇ.
 79,1 Ἐπαινος δὲ ὄρκος <τε> περὶ παντὸς τοῦ πωλουμένου ἀπέστω, ἀπέστω
 P fol. 146^v δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁ ὄρκος. Καὶ ταύτῃ φιλο[σοφούντων οἱ ἀγοραῖοι
 καὶ οἱ κάπηλοι· “Οὐ γὰρ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου ἐπὶ ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ 20
 2 καθαρίσῃ κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ.” Τοὺς
 δὲ παρὰ ταῦτα πρᾶττοντας, τοὺς φιλαργύρους, τοὺς ψεύστας, τοὺς
 ὑποκριτάς, τοὺς καπηλεύοντας τὴν ἀλήθειαν, τῆς πατροφῆας ἐξέβαλεν
 αὐλῆς ὁ κύριος, μὴ βουλόμενος ἀδίκου ἐμπορίας ἢ λόγων ἢ τῶν ἐξ
 ὕλης κτημάτων οἶκον εἶναι τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ τὸν ἅγιον. 25
 3 Ἐπὶ δὲ τὴν ἐκκλησίαν ἀκτέον τὴν γυναικα καὶ τὸν ἄνδρα ἐστολισμέ-
 νους κοσμίως, ἀπλάστω βαδίσματι, ἔχεμυθίαν ἀσπασζομένους, “ἀγάπην
 ἀνυπόκριτον” κεκτημένους, ἄγνους τὰ σώματα, ἄγνους τὰς καρδίας,
 4 ἐπιτηδεῖους προσεύξασθαι τῷ θεῷ. Πλείον τοῦτο ἐχέτω ἡ γυνή· κεκα-
 λυφθῶ τὰ πάντα, πλὴν εἰ μὴ οἶκοι τύχοι· σεμνὸν γὰρ τὸ σχῆμα καὶ 30

6–7 cf. Mt 22:37 et 39 10 cf. 1 Cor 1:26–27 15–19 cf. Plat. *Legg.* 11, 917b7 ‘Ο
 πωλῶν ὅπου ἐν ἀγορᾷ μηδέποτε δύο εἴπῃ τιμὰς ὧν ἂν πωλῇ, ἀπλὴν δὲ εἰπὼν, ἂν
 μὴ τυγχάνῃ ταύτης, ἀποφέρων ὀρθῶς ἂν ἀποφέρῃοι πάλιν, καὶ ταύτης τῆς ἡμέρας μὴ
 τιμῇσι πλέονος μηδὲ ἐλάττωτος, ἔπαινος δὲ ὄρκος τε περὶ παντὸς τοῦ πωλουμένου
 ἀπέστω 20–21 *Exod* 20:7 23 cf. 2 Cor 2:17 καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ
 θεοῦ 24–25 cf. Mt 21:12–13 27–28 cf. *Rom* 12:9; 2 Cor 6:6 28–29 cf.
 Mt 5:8 29–30 cf. 2.54.2

2 οὔτε P, corr. Dindorf 6 δὲ : δαί P 7 δὲ : δαί P 9 μὴ add. Heyse 10 γὰρ
 scripsi : δὲ P 14 ἀγαγεῖν Muenzel : ἀπάγειν P 18 ἔπαινος Cobet (529) ex
 Platone : ἐπαίτιος P | τε add. Cobet | παντὸς Plato : πάντων P

ἀκατάσκοπον· καὶ οὐποτε αὐτὴ σφαλῆσεται πρὸ τῶν ὁμμάτων τὴν αἰδῶ καὶ τὴν ἀμπεχόνην θεμένη, οὐδὲ ἄλλον εἰς ὀλισθὸν ἀμαρτίας ἐκκαλέσεται τὸ πρόσωπον ἀπογυμνουμένη. Τοῦτο γὰρ ὁ λόγος βού-
 5 λεται, ἐπεὶ πρέπον αὐτῇ ἐγκεκαλυμμένη προσεύχεσθαι. Τὴν δὲ Αἰνεΐα
 5 γυναικὰ φασὶ δι' ὑπερβολὴν σεμνότητος μηδὲ τῆς Τροίας ἀλίσκομένης περιδεᾶ γενομένην ἀποκαλύψασθαι, ἀλλὰ καίτοι φεύγουσαν ἐκ τῆς ἐκπυρώσεως μεῖναι συγκεκαλυμμένην.

Τοιούτους δὲ ἐχρῆν παρ' ὅλον τὸν βίον φαίνεσθαι καὶ διαπλάττε- 80,1
 σθαι τοὺς Χριστῶ τελουμένους οἴους σφᾶς ἐν ἐκκλησίαις ἐπὶ τὸ σε-
 10 μνότερον σχηματίζουσιν, καὶ εἶναι, | μὴ δοκεῖν εἶναι, τοιούτους, οὕτως P fol. 147^r
 πρᾶεις, οὕτως εὐλαβεῖς, ἀγαπητικούς οὕτως· νυνὶ δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως 2
 συμμεταβάλλονται τοῖς τόποις καὶ τὰ σχήματα καὶ τοὺς τρόπους, κα-
 θάπερ καὶ τοὺς πολύποδας ταῖς πέτραις φασὶν ἐξομοιουμένους, αἷς ἂν
 προσομιλῶσιν, τοιούτους φαίνεσθαι [καὶ] τὴν χοιραν. Τὸ γοῦν τῆς συν- 3
 15 αγωγῆς ἔνθεον μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν ἀποθέμενοι τοῖς πολλοῖς
 ἐξομοιοῦνται, μεθ' ὧν καὶ διαιτῶνται· μᾶλλον δὲ ἐλέγχονται (εἶναι),
 τὴν ἐπίπλαστον ἀποθέμενοι τῆς σεμνότητος ὑπόκρισιν, οἷοι ὄντες ἐλε-
 λήθεσαν· καὶ τὸν περὶ θεοῦ λόγον σεβασάμενοι καταλελοίπασιν ἔνδον 4
 οὐ ἤκουσαν, ἔξωθεν δὲ ἄρα μετὰ τῶν ἀθέων ἀλύουσι, κρουμάτων καὶ
 20 τερετισμάτων ἐρωτικῶν αὐλωδίας τε καὶ κρότου καὶ μέθης καὶ παντὸς
 ἀναπιμπλάμενοι συρφετοῦ· τοῦτο δὴ ἄδοντες καὶ ἀντάδοντες αὐτοὶ
 οἱ πρόσθεν ἐξυμνοῦντες ἀθανασίαν, ἐπὶ τέλει τὴν ἐξωλεστάτην κακοὶ
 κακῶς ψάλλουσι παλινωδίαν· “Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὖριον γὰρ ἀπο-
 θνήσκομεν.”

25 Οἱ δὲ οὐκ αὖριον ἀληθῶς, ἀλλ' ἥδη τεθνήκασι τῷ θεῷ, θάπτοντες 81,1
 τοὺς σφετέρους νεκρούς, τουτέστιν αὐτοὺς εἰς θάνατον κατορύττον-
 τες. Ἀντιτάσσεται δὲ αὐτοῖς εὖ μάλα ἐρωμένως ὁ ἀπόστολος· “Μὴ
 πλανᾶσθε· οὔτε μοιχοὶ οὔτε μαλακοὶ οὔτε ἀρσενοκοῖται οὔτε κλέπται
 οὔτε πλεονέκται, οὐ μέθυσοι, οὐ λοῖδοροι,” καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἐπά-
 30 γει, “βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν.” Εἰ δὲ καὶ εἰς βασιλείαν 2
 θεοῦ κεκλήμεθα, ἀξίως τῆς βασιλείας πολιτευώμεθα, θεὸν ἀγαπῶντες P fol. 147^v
 καὶ τὸν πλησίον. Ἀγάπη δὲ οὐκ ἐν φιλήματι, ἀλλ' ἐν εὐνοίᾳ κρίνεται.
 Οἱ δὲ οὐδὲν ἄλλ' ἢ φιλήματι καταψοφοῦσι τὰς ἐκκλησίας, τὸ φιλοῦν

4 cf. 1 Cor 11:5–6 12–14 cf. Theogn. 215–216; Plut. *De amic. mult.* 96 F; *Quaest. nat.* 916 C; *De soll. anim.* 978 E 23–24 1 Cor 15:32 25–27 cf. Mt 8:22 27–30 1 Cor 6:9–10 30–31 cf. Phil 1:27; 1 Thess 2:12 31–32 cf. Mt 22:37 et 39

2 οὐδὲ Dindorf : οὔτε P 14 καὶ delevi 16 εἶναι addidi 23 ψάλλουσι scripsi : ψάλλοντες P 28 post οὔτε¹ omittit Clem. πόρνοι οὔτε εἰδωλολάτραι οὔτε 29–30 ἀπάγει Staehlin : ἐπάδει P

3 ἔνδον οὐκ ἔχοντες [αὐτό]. Καὶ γὰρ δὴ καὶ (πρὸς) τοῦτο ἐκπέπληκεν
 ὑπονοίας αἰσχροῦς καὶ βλασφημίας τὸ ἀνέδην χρῆσθαι τῷ φιλήματι,
 ὅπερ ἐχρῆν εἶναι μυστικόν (“ἅγιον” αὐτὸ κέκληκεν ὁ ἀπόστολος),
 ἀποφαινομένης [ἀξίως τῆς βασιλείας πολιτευώμεθα] τῆς ψυχῆς τὴν εὖ-
 νοιαν διὰ στόματος σόφρονος καὶ μεμυκότος, δι’ οὗ μάλιστα δεικνύται 5
 4 τρόπος ἡμερος. Ὡςτι γὰρ καὶ ἄλλο ἀναγνον φίλημα, πλήρες ἰοῦ, ἀγιο-
 σύνην ὑποκρινόμενον. Ἡ οὐκ ἴστε ὅτι καὶ τὰ φαλάγγια προσαπτόμενα
 μόνον τῷ στόματι ὀδύναις ἐπιτρίβει τοὺς ἀνθρώπους, φιλήματα δὲ
 82,1 πολλάκις ἐνίησιν ἰὼν ἀκολασίας; Σαφὲς τοίνυν ἡμῖν γεγένηται ὡς οὐκ
 ἔστιν ἀγάπη τὸ φίλημα· “ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐστίν.” “Αὕτη δὲ ἐστίν 10
 ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ”, φησὶν Ἰωάννης, “ἵνα τὰς ἐντολὰς τηρήσωμεν”,
 οὐχ ἵνα σαίνωμεν ἀλλήλους ἐν τῷ στόματι, “καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ
 2 βαρεῖαι οὐκ εἰσίν.” Ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ κατὰ τὰς ὁδοὺς τῶν ἀγαπητῶν
 ἀσπασμοί, παρρησίας ἀνοήτου γέμοντες (τῶν) καταφανῶν τοῖς ἐκτὸς
 S III 3 εἶναι | βουλομένων, οὐδὲ ἐλαχίστης μετέχουσι χάριτος. Εἰ γὰρ “ἐν τῷ 15
 ταμειῷ” μυστικῶς “προσεύχεσθαι” τῷ θεῷ δίκαιον, ἐπόμενον ἂν εἴη
 καὶ “τὸν πλησίον”, ὃν δεύτερον ἀγαπᾶν κελεύομεθα ὁμοίως τῷ θεῷ,
 [καὶ] μυστικῶς φιλοφρονεῖσθαι, ἔνδοθεν ἐξαγοραζομένους τὸν καιρόν·
 4 τὸ γὰρ “ἄλας τῆς γῆς” ἡμεῖς· “ὅς δ’ ἂν εὐλογῇ”, φησί, “φίλον τὸ πρωῒ
 P fol. 148 r μεγάλην | τῇ φωνῇ, καταρωμένου οὐδὲν διαφέρειν δόξει.” 20
 5 Δοκεῖ δὲ ὑπὲρ πάντα τῆς τῶν γυναικῶν ὄψεως ἀπεστράφθαι. Οὐ
 γὰρ ἀψαμένους μόνον, ἀλλὰ καὶ θεασαμένους ἔστιν ἁμαρτεῖν, ὃ μά-
 83,1 λιστα ἀποφεύγειν χρὴ τὸν γνησίως παιδαγωγούμενον. “Οἱ ὀφθαλμοί
 γὰρ σου ὀρθὰ βλέπέτωσαν, τὰ δὲ βλέφαρά (σου) νευέτω δίκαια.” Μὴ
 γὰρ οὐκ ἔξον καὶ ἰδόντα καρτερεῖν; Ἀλλὰ τὸ ἐμπεσεῖν φυλακτέον. Δυ- 25
 2 νατὸν γὰρ ἰδόντα ὀλισθεῖν, ἀμήχανον δὲ μὴ ἰδόντα ἐπιθυμεῖν. Οὐ γὰρ
 τὸ καθαρεύειν μόνον ἀπόχρη τοῖς σόφροσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκτὸς εἶναι
 τοῦ ψόγου σπουδαστέον, πᾶσαν ἀποκλείσαντας ὑπονοίας αἰτίαν πρὸς
 συγκεφαλαίωσιν ἀγνεύας, ὡς μὴ μόνον εἶναι ἡμᾶς πιστοῦς, ἀλλὰ καὶ

3 *Rom* 16:16; 1 *Cor* 16:20; 2 *Cor* 13:12; 1 *Thess* 5:26 7–9 cf. Xenoph. *Mem.* 1.3.12; *Strom.* 2.120.5 10 1 *Io* 4:7 10–13 1 *Io* 5:3 13–14 cf. *Mt* 23:7 15–16 cf. *Mt* 6:6 17 *Mt* 22:39 18 cf. *Ephes* 5:16; *Col* 4:5 19 *Mt* 5:13 19–20 *Prov* 27:14 22 cf. *Mt* 5:28 23–24 *Prov* 4:25 26–28 Οὐ ... αἰτίαν: *Io Damasc. Sacra parall.* Fr. 205 Holl

1 αὐτὸ del. Wilamowitz | πρὸς addidi | ἐκπέπληκεν P¹, corr. P² 4 ἀποφαινομένης Staehlin : ἀπογενομένης P : ἀποδεικνυμένης Fruechtel | ἀξίως ... πολιτευώμεθα secl. Staehlin (cf. p. 193.31) 5 δεικνύται Mayor : διακονεῖται P : διαφαίνεται Markland 14 τῶν addidi 18 καὶ del. Jackson 22 ὁ Muenzel : ὢν P 24 σου addidi e LXX 27 μόνον om. *Sacra parall.* 27–28 τὸ ἐκτὸς εἶναι τοῦ ψόγου σπουδαστέον : τὸ μὴ ὑποκείσθαι ψόγοις ἀσπαστέον *Sacra parall.* 28 ἀποκλείσαντες P¹, corr. P³

ἀξιοπίστους φανῆναι. Καὶ γὰρ οὖν καὶ τοῦτο παραφυλακτέον, ὥς φη- 3
 σιν ὁ ἀπόστολος, “Μὴ τις ἡμᾶς μωμήσῃται· προνοοῦμεν γὰρ καλὰ οὐ
 μόνον ἐνώπιον κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων.” “Ἀπόστρεψον
 δὲ τὸν ὀφθαλμὸν ἀπὸ γυναικὸς κεχαριτωμένης, καὶ μὴ καταμάνθανε 4
 5 κάλλος ἀλλότριον”, φησὶν ἡ γραφή. Κἂν πύθῃ τὴν αἰτίαν, προσεπεξη-
 γήσεται σοι· “Ἐν γὰρ κάλλει γυναικὸς πολλοὶ ἀπεπλανήθησαν, καὶ ἐκ
 τούτου φιλία ὥς πῦρ ἀνακαίεται,” εἰς πῦρ ἄγουσα ἀκατάπανστον διὰ
 τὴν ἁμαρτίαν ἢ ἐκ πυρὸς ὀρμωμένη φιλία, ἣν ἔρωτα κεκλήκασιν. | P fol. 148^v

10 12. Ἐπιδρομὴ κεφαλαιώδης ὁμοίως τοῦ ἀρίστου
 βίου, ὅσαι τῶν ἀγίων γραφῶν χαρακτηρίζουσαι
 τὸν τῶν Χριστιανῶν βίον

Ἐγὼ δὲ καὶ τοῖς γεγαμηκόσι παραινέσασμι ἂν οἴκοι τὰς γυναῖκας τὰς 84,1
 σφῶν μήποτε κατὰ πρόσωπον οἴκετῶν φιλεῖν. Οὐδὲ γὰρ προσγελᾶν
 δούλοις Ἀριστοτέλης εἶα ποτέ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ κατ’ ὄψιν αὐτῶν
 15 φίλοφρονούμενον φαίνεσθαι τὴν γυναῖκα. Ἄμεινον δὲ οἴκοθεν ἄρξα-
 μένους ἀπὸ τοῦ γάμου τὴν σεμνότητα ἐπιδείκνυσθαι. Μεγίστη γὰρ ἡ
 σωφροσύνης συζυγία καθαρᾶς ἡδονῆς ἀποπνέουσα. Πάνυ γοῦν θαυ- 2
 μασίως ἡ τραγῳδία·

20 Φεῦ φεῦ, γυναῖκες, (φησὶν) ὥς ἐν ἀνθρώποις ἄρα
 οὐ χρυσός, οὐ τυραννίς, οὐ πλούτου χλιδὴ
 τοσοῦτον εἶχε διαφόρους τὰς ἡδονὰς
 ὥς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς
 γνώμη δικαία καὶ φρονοῦσα τᾶνδिका.

Ταῦτα τῆς δικαιοσύνης τὰ παραγγέλματα, κἂν παρὰ τοῖς τὴν κοσμικὴν 85,1
 25 μετιοῦσι σοφίαν ἐκφωνηθέντα, οὐ παραιτητέον. Ἐγνωκότες οὖν “τὸ
 ἐκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστρά-
 φητε, εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθημεν ἐκ τῆς
 ματαίας ἡμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὥς
 ἁμνοῦ ἁμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ.” “Ἀρκετὸς οὖν ὁ παρεληλυθὼς 2

2–3 2 *Cor* 8:20–21 3–7 *Sir* 9:8 7 cf. *Mt* 3:12 12–25 *Aristot. Fr.* 183 *Rose*³
 19–23 *Apollonidis Trag. Fr.* 1 25–29 1 *Petri* 1:17–19 29–196.3 *Id.*, 4:3

2 προνοοῦμεν scripsi ex NT : προνοοῦμενοι P 8 post κεκλήκασιν subscriptionem
 κλημεντος περὶ τοῦ ἀληθινοῦ κάλλους λόγος γ’ habent P¹MF 21 εἶχεν P 23
 τᾶνδिका *Stob.* 4.22.3 : τάνδρικα P¹ 24 κἂν scripsi : καὶ P 28 ἡμῶν *Victorius* (in
Appendice), cf. p. 196.8 ἡμᾶς) : ὑμῶν P et NT

- χρόνος,” ὁ Πέτρος φησί, “τὸ βούλημα τῶν ἐθνῶν κατειργάσθαι, πεπο-
 ρευμένους ἐν ἀσελγείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πότοις καὶ
 3 ἀθεμίτοις εἰδωλολατρείαις.” “Ὅρον ἔχωμεν τὸν σταυρὸν τοῦ κυρίου,
 ᾧ περισταυρούμεθα καὶ περιθριγκούμεθα τῶν προτέρων ἁμαρτιῶν.
 P fol. 149^r Ἀναγεννηθέντες τοίνυν προσηλωθῶμεν [ἐν] τῇ ἀλη|θείᾳ καὶ ἀνανή- 5
 ψωμέν τε καὶ ἁγιασθῶμεν, “ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους καὶ
 ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν, πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιῶντας κα-
 κά. Καὶ τίς ὁ κακῶσων ἡμᾶς, ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ ζηλωταὶ γενώμεθα;”
 4 Ἡ δὲ ἀρίστη ἀγωγή εὐταξία ἐστίν, παντελὴς οὕσα εὐσχημοσύνη καὶ
 δύναμις τεταγμένη βεβαία, τῶν ἐξῆς ἀλλήλοις κεμένων ἐν ἔργῳ καλῶς 10
 ἀποδοτικῇ, κατ’ ἀρετὴν ἀνυπέρβλητος.
 86,1 Ταῦτα, εἰ καὶ τραχύτερον προσηνέχθην οἰκονομούμενος τῆς ἐπα-
 νορθώσεως τὴν σωτηρίαν, ἐμοὶ μὲν λελέχθων, φησὶν ὁ παιδαγωγός,
 ἐπειδὴ “Ὁ ἐλέγχων μετὰ παρρησίας εἰρηνοποιεῖ”, ὑμεῖς δὲ εἰ μὲν ἀκού-
 σεσθέ μου, σωθήσεσθε, εἰ δ’ οὐ προσέξετε τοῖς εἰρημένοις, οὐ μοι μέ- 15
 λει. Μέλει δὲ ὅμως, καὶ οὕτως· “Τὴν γὰρ μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ
 2 μᾶλλον ἢ τὸν θάνατον αἰρεῖται.” “Ἦν δὲ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ
 τῆς γῆς φάγεσθε”, ὁ παιδαγωγὸς πάλιν λέγει, γῆς ἀγαθὰ τὰ ἀνθρώ-
 πεια ὀνομάζων καλὰ, τὸ κάλλος, τὸν πλοῦτον, τὴν ὑγίειαν καὶ τὴν
 ἰσχύν, τὴν τροφήν· ἀγαθὰ μὲν γὰρ ὄντως “ἂ οὔτε οὓς ἤκουσεν οὔτε 20
 ἐπὶ καρδίαν (ἀνθρώπου) ἀνέβη ποτέ”, περὶ τὸν ὄντως ὄντα βασιλέα
 τὰ ὄντως ὄντα ἀγαθὰ ὄντα καὶ ἀναμένοντα ἡμᾶς· ἀγαθῶν γὰρ ἐστὶ
 καὶ δοτὴρ καὶ φύλαξ· κατὰ μετουσίαν δὲ ἐκείνων τὰ τῇδε συνωνυμεῖ,
 παιδαγωγοῦντος ἐνθέως τοῦ λόγου τὴν ἀνθρώπων ἀσθένειαν ἀπὸ τῶν
 αἰσθητῶν ἐπὶ τὴν νόησιν. 25
 87,1 “Ὅσα μὲν οὖν οἴκοι παραφυλακτέον καὶ ὥς τὸν βίον ἐπανορθω-
 τέον, ὁ παιδαγωγὸς ἡμῖν ἄδην διείλεκται· ἂ δ’ οὖν καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς
 P fol. 149^v ὀμιλεῖν αὐτῷ φίλον τοῖς παιδίοις, ἄχρις ἂν | ἀγάγῃ αὐτὰ πρὸς τὸν
 διδάσκαλον, ταῦτα δὴ ἡμῖν ἐν κεφαλαίῳ μέρει δι’ αὐτῶν ὑποτίθεται
 [καὶ παρατίθεται] τῶν γραφῶν, γυμνάς παρατιθέμενος τὰς παραγγελί- 30
 S 112 ας, ἀρμοζόμενος μὲν | τῷ χρόνῳ τῆς καθοδηγήσεως, τὰς δὲ ἐξηγήσεις
 αὐτῶν ἐπιτρέπων τῷ διδασκάλῳ· καὶ γὰρ ὁ νόμος αὐτοῦ τὸν φόβον
 2 ὑπεκλύειν βούλεται, τὸ ἐκούσιον ἐλευθερώσας εἰς πίστιν. Ἄκουε, φη-

5–6 cf. Ignat. *Ep. ad Smyrn.* 1.1 6–8 1 *Petri* 3:12–13 9–11 *SVF* III, Fr. 276
 14 *Prov* 10:10 16–17 cf. *Ezech* 18:23 et 32; 33:11; *supra*, 1.58.2 17–18 *Is* 1:19
 20–21 1 *Cor* 2:9 32–33 cf. *Rom* 8:15

3 εἰδωλολατρείαις P¹ : -ίαις P² 5 ἐν del. Mayor 12 προηνέχθην P, corr. Sylburg
 18 ἀγαθὰ Heinsius : ἀγαθῆς P 21 ἀνθρώπου om. P¹, ex NT et Clem. add. P³
 24 ἐνθέως Markland : ἐν θεῷ P 29 δὴ scripsi : δὲ P 30 καὶ παρατίθεται clausi
 31 ἀρμοζόμενας Mayor

σίν, ὃ παιδίον καλῶς παιδαγωγούμενον, τὰ κεφάλαια τῆς σωτηρίας·
 γυμνῶσω γὰρ τὸ ἦθος τὸ ἐμαυτοῦ, καὶ σοι ταύτας (τάς) καλὰς ἐντολὰς
 ὑποθήσομαι, δι' ὧν ἀφίξις πρὸς σωτηρίαν. Ἄγω δέ σε τὴν ὁδὸν τὴν
 σωτήριον. Ἀπόστα τῶν τῆς πλάνης ὁδῶν, “Ὅτι κύριος γινώσκει ὁδὸν
 5 δικαίων, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολείται.” Ἔπου τοίνυν, ὃ παιδίον, τὴν 3
 ἀγαθὴν ὁδόν, ἣν ἂν σοι ἐξηγήσωμαι, τὰ ὧτά μοι ὑποσχὼν τὰ ἀκου-
 στικά, “καὶ δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους, ἀοράτους”
 ἔθνεσιν, ἡμῖν δὲ ὀρατοὺς· “σοφίας δὲ θησαυροὶ ἀνέκλειπτοι”, οὓς θαυ-
 μάζων ὁ ἀπόστολος “Ὡ βάθος” φησὶ “πλούτου καὶ σοφίας”. Θησαυ- 4
 10 ροὶ δὲ ὑφ' ἐνὸς πολλοὶ χορηγούμενοι θεοῦ, οἱ μὲν διὰ τοῦ νόμου, οἱ δὲ
 διὰ προφητῶν ἀποκαλύπτονται, οἱ δὲ τῷ θείῳ στόματι, ἄλλος δὲ τοῦ
 πνεύματος τῇ ἐπτάδι ἐπάδων· εἷς δὲ ὧν ὁ κύριος διὰ πάντων τούτων ὁ
 αὐτός ἐστιν παιδαγωγός.

Ἔστι μὲν οὖν αὐτόθεν κεφαλαιώδης ὑποθήκη καὶ βιωτικὴ παραί- 88,1
 15 νεισις, πάντα ἐμπεριέχουσα· “Καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄν-
 θρωποι, ποιεῖτε αὐτοῖς.” Δυνατὸν δὲ καὶ διὰ δυεῖν ἐμπεριλαβεῖν τὰς
 ἐντολὰς, ὥς φησιν ὁ κύριος· “Ἀγαπήσεις τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ | καρδίᾳ P fol. 150^r
 σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχύϊ σου, καὶ τὸν πλησίον
 σου ὡς σεαυτόν.” Εἶτα “ἐκ τούτων” ἐπιφέρει “ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ
 20 προφῆται κρέμονται.” Ναὶ μὴν καὶ πρὸς τὸν πυθόμενον, “Τί ποιήσας 2
 ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;” “Τὰς ἐντολὰς οἶδας” ἀπεκρίνατο· τοῦ δὲ
 καταφήσαντος, “Τοῦτο ποιεῖ” φησὶ “καὶ σωθήσῃ”. Οὐ μὴν ἀλλὰ διαι- 3
 ρετικώτερον τὸ φιλόανθρωπον τοῦ παιδαγωγοῦ διὰ τῶν ποικίλων καὶ
 σωτηρίων ἐντολῶν παραθετέον, ὥς ἔχομεν πρὸς ἀφθόνου χορηγίας
 25 καὶ τῆς διατάξεως τῶν γραφῶν ἐτοιμοτέραν τὴν εὕρεσιν.

Ἔστιν ἡμῖν ἡ δεκάλογος ἡ διὰ Μωϋσέως, ἀπλῶ καὶ μονογενεῖ αἰ- 89,1
 νιτομένη στοιχείῳ, προσηγορίαν σωτήριον ἁμαρτιῶν περιγράφουσα·
 “Οὐ μοιχεύσεις, οὐκ εἰδωλολατρήσεις”, οὐ παιδοφθορήσεις, “οὐ κλέ-
 ψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα”,
 30 καὶ τὰ ἀκόλουθα τούτοις. Ταῦτα ἡμῖν παραφυλακτέον καὶ ὅσα ἄλλα 2
 κατὰ τὰς ἀναγνώσεις τῶν βιβλίων παραγγέλλεται. Παραγγέλλει δὲ καὶ 2

4–5 Ps 1:6 7 Is 45:3 8 Sir 30:22 Vulg. (thesaurus sine defectione sanctitatis);
 Lc 12:33; Strom. 5.23.2 9 Rom 11:33 11–12 τοῦ πνεύματος τῇ ἐπτάδι: Is 11:2
 15–16 Lc 6:31; Mt 7:12 17–19 Mt 22:37 et 39 19–20 Mt 22:40 20–21 Lc
 18:18 et 20; 10:25–26; Mc 10:17 et 19 22 Lc 10:28 26–27 cf. Paed. 2.43.3; Strom.
 5.145–7 28–29 Exod 20:12–16 et 20:3–4; Deut 5:16–20 28 οὐ παιδοφθορήσεις:
 Didache 22; Ep. Barnabae 19.4; Protr. 108.5

2 τὰς add. Dindorf 16 post ποιεῖτε addit καὶ ὑμεῖς P² 19 post ἐπιφέρει addit
 ἐν τούτῳ P² 24 χορηγίας scripsi conl. Protr. 70.1; Strom. 2.86.1 : σωτηρίας P (cf.
 σωτηρίων praeced.) : διατάξεως τῶν γραφῶν καὶ τῆς σωτηρίας Staehlin

διὰ Ἑσαίου· “Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ
τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· μάθετε καλὸν ποιεῖν,
ἐκζητήσατε κρίσιν, ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῷ, δικαιο-
3 σατε χήραν· καὶ δεῦτε καὶ διελεγχθῶμεν, λέγει κύριος.” Πολλὰς δ’ ἂν
καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις εὑροίμεν ὑποθήκας, οἷον φέρε, εὐχῆς μὲν πέρι 5
4 “Τὰ ἔργα τὰ ἀγαθὰ”, φησὶν, “εὐχὴ κυρίῳ δεκτὴ”, λέγει ἡ γραφή. Καὶ
ὁ τρόπος τῆς εὐχῆς ὑπαγορεύεται· “Ἐὰν ἴδῃς”, φησὶ, “γυμνόν, περι-
P fol. 150^v βαλε, καὶ | ἀπὸ τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψει. Τότε
ῥαγήσεται πρῶτον τὸ φῶς σου, καὶ τὰ ἱμάτιά σου ταχὺ ἀνατελεῖ,
καὶ προπορεύεται ἔμπροσθεν ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ ἡ δόξα τοῦ θεοῦ 10
περιστελεῖ σε.” Τίς οὖν ὁ καρπὸς τῆς εὐχῆς ταύτης; “Τότε ἐπιβοήση,
καὶ ὁ θεὸς ὑπακούσεται σου· ἔτι λαλοῦντός σου ἔρει· Ἴδου πάρεμι.”
90,1 Περὶ δὲ νηστείας “Ἰνα τί μοι”, φησὶν, “νηστεύετε; λέγει κύριος. Οὐ
ταύτην τὴν νηστείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην, καὶ ἡμέραν ἀνθρωπον ταπει-
νοῦν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· οὐδ’ ἂν κάμψῃς ὡς κρίκον τὸν τράχηλόν σου 15
καὶ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποστρώσῃ, οὐδ’ οὕτως καλέσετε νηστείαν
2 δεκτὴν.” Τί οὖν αἰνίττεται ἡ νηστεία; “Ἴδου αὕτη”, φησὶν, “ἡ νηστεία,
ἣν ἐγὼ ἐξελεξάμην, λέγει κύριος· Λῦε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διά-
λυε στραγγαλιάς βιαιῶν συναλλαγμάτων, ἀπόστελλε τεθραυσμένους
ἐν ἀφέσει, καὶ πᾶσαν ἀδικον συγγραφὴν διάσπα. Διάρθρυντε πεινῶντι 20
τὸν ἄρτον σου, καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἴσαγε εἰς τὸν οἶκόν σου· ἐὰν
ἴδῃς γυμνόν, περιβάλε.”
3 Ναὶ μὴν καὶ περὶ θυσιῶν· “Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει
κύριος· πλήρης εἰμὶ ὀλοκαυτωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἁγνῶν καὶ αἷμα
ταύρων καὶ ἐρίφων οὐ βούλομαι, οὐδ’ ἂν ἔρχῃσθε ὀφθῆναί μοι. Τίς 25
γὰρ ἐξεξήτησεν ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; Πατεῖν μου τὴν αὐλὴν οὐ
προσθήσεσθε· ἐὰν φέρητε σεμίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα βδέλυγμά μοι
4 ἐστίν· τὰς νομιμίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα οὐκ ἀνέχομαι.” Πῶς οὖν
θύσω τῷ κυρίῳ; “Θυσία”, φησὶν, “τῷ κυρίῳ πνεῦμα συντετριμμένον.”
P fol. 151^r Πῶς οὖν στέψω ἢ μύρω χρίσω; | “Ἡ τί θυμιάσω τῷ κυρίῳ; “Ὅσμή”, 30
φησὶν, “εὐωδίας τῷ θεῷ καρδία δοξάζουσα τὸν πεπλακῶτα αὐτήν.”
Ταῦτα στέφη καὶ θυσαίαι καὶ ἀρώματα καὶ ἄνθη τοῦ θεοῦ.

1-4 Is 1:16-18 6 cf. ft. *Prov* 15:8 7-12 Is 58:7-9. Cf. *Ep. Barn.* 3.3-5 13-22 Is
58:4-7. Cf. *Ep. Barn.* 3.1-3 23-28 Is 1:11-13. Cf. *Ep. Barn.* 2.5 29 *Ps* 50:19. Cf.
Ep. Barn. 2.10 30-31 *Ep. Barn.* 2.10; *Iren. Adv. haer.* 4.17.2; *Strom.* 2.79.1; 4.19.2

4 διελεγχθῶμεν F et LXX : διαλεχθῶμεν P 9 ῥαγήσεται F et LXX : φανήσεται
P | ἱμάτιά P³ et M² in mg : ἱμάτια P¹ 19 ἀπόστελλε scripsi e LXX : ἀπόλυε P
25 ἐρίφων : τράγων LXX 28 post τὰ σάββατα addit LXX καὶ ἡμέραν μεγάλην :
om. P et *Ep. Barn.*

Ἔτι περὶ ἀνεξικακίας· “Ἐὰν ἀμάρτη”, φησὶν, “ὁ ἀδελφός σου, ἐπι- 91,1
 τίμησον αὐτῷ, καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ. <Καὶ> ἐὰν ἐπτάκις τῆς
 ἡμέρας ἀμάρτη εἰς σέ καὶ τὸ ἐπτάκις ἐπιστρέψῃ πρὸς σε λέγων· Με-
 τανοῶ, ἄφες αὐτῷ.” καὶ τοῖς μὲν στρατευομένοις διὰ Ἰωάννου παραγ- 2
 5 γέλλει ἀρκεῖσθαι μόνοις τοῖς ὀψωνίοις, τοῖς δὲ τελώναις μηδὲν πλέον
 πράσσειν παρὰ τὰ διατεταγμένα· δικαστῇ δὲ “Οὐ λήψῃ” φησὶ “πρόσω-
 πον ἐν κρίσει· τὰ γὰρ δῶρα ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς βλεπόντων καὶ λυ-
 μαίνεται ῥήματα δίκαια.” “ῥύσασθε ἀδικουμένους.” Ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰ- 3
 κονομικοῖς· “Κτῆσις ἐπισπουδαζομένη μετὰ ἀνομίας ἐλάσσων γίνεται.”
 10 Ναὶ μὴν καὶ περὶ ἀγάπης· “Ἀγάπῃ”, φησὶ, “καλύπτει πλῆθος ἁμαρτι-
 ῶν.” καὶ περὶ πολιτείας· | “Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ S 113
 θεοῦ τῷ θεῷ.” ὅρκου δὲ πέρι καὶ μνησικακίας· “Μὴ ἐγὼ ἐνετειλάμην 4
 τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐκπορευομένοις ἐκ γῆς Αἰγύπτου προσενέγκαι μοι
 ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας· ἀλλὰ τοῦτο ἐνετειλάμην αὐτοῖς· ἕκαστος
 15 ὑμῶν κατὰ τοῦ πλησίον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ μὴ μνησικακεῖτω, ὅρκον
 ψευδῆ μὴ ἀγαπάτω.”
 Ἀλλὰ καὶ ψεύσταις καὶ τετυφωμένοις προσασπειλεῖ, τοῖς μὲν ὧδέ 92,1
 πως· “Οὐαὶ τοῖς λέγουσι τὸ γλυκὺ πικρὸν καὶ τὸ πικρὸν γλυκὺ”, τοῖς
 δὲ ὧδί· “Οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες.”
 20 “Ὁ ταπεινὸν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται, καὶ ὁ ὑψὼν | ἑαυτὸν ταπεινωθή- P fol. 151^v
 σεται.” Καὶ τοὺς μὲν ἐλεήμονας μακαρίζει, “ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται”, 2
 ὁργὴν δὲ ἡ σοφία ταλανίζει, “ὅτι ἅρα ἀπολέσει καὶ φρονίμους.” Ἦδη 3
 δὲ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς κελεύει καὶ τοὺς καταρωμένους ἡμᾶς εὐλο-
 γεῖν προσεύχεσθαι τε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμᾶς. “Τῷ τύποντί σε”,
 25 φησὶν, “εἰς τὴν σιαγὸνα παρέχε καὶ τὴν ἄλλην, καὶ ἐὰν ἄρῃ σού τις τὸν
 χιτῶνα, μὴ κωλύσης καὶ τὸ ἱμάτιον.” Περὶ δὲ τῆς πίστεως “Πάντα ὅσα 4
 ἐὰν αἰτήσησθε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψεσθε”, φησὶν “πιστὸν
 δὲ ἀπίστοις οὐδὲν” κατὰ Πίνδαρον. Καὶ οἰκέταις μὲν χρηστέον ὡς
 ἑαυτοῖς· ἄνθρωποι γὰρ εἰσιν ὡς ἡμεῖς·

30 “Ὁ γὰρ θεός <τοι> πᾶσι, τοῖς <τ’> ἐλευθέρους
 καὶ τοῖς <ι> δούλοις, ἐστίν, ἂν σκοπῆς, ἴσος.”

1-2 Lc 17:3-4 2-6 cf. Lc 3:13-14 6-8 Deut 1:17; 16:19 et Exod 23:8 8 Is
 1:17 9 Prov 13:11 10-11 1 Petri 4:8 11-12 Mt 22:21 12-16 cf. Jer 7:22-23 et
 Zach 7:10;8:17 18-19 Is 5:20-21 20-21 Lc 14:11; 18:14 21 Mt 5:7 22 Prov
 15:1 22-26 Lc 6:27-29 26-27 Mt 21:22 27-28 Pindari Fr. 233 Maehler
 30-31 Menandri Fr. 681 Koerte

2 καὶ addidi ex NT 3 ἐπιστρέψῃ scripsi ex NT : ἐπιστρέφῃ P 6 λήψῃ :
 ἐπιγνώσῃ LXX 9 κτῆσις : ὑπαρξίς LXX 20 post ὁ ss. add. γὰρ P² 30 τοι et
 τ’ add. Bywater (Journal of Philol. 10, 1881, 68) 31 τοῖσι Bywater

93,1 Δεῖ δὲ καὶ τοὺς πλημμελοῦντας τῶν οἰκετῶν οὐ κολάζειν, ἐπιτιμᾶν
 δέ· “Ὁ γὰρ φειδόμενος”, φησί, “τῆς βακτηρίας ἑαυτοῦ μισεῖ τὸν ἑαυ-
 2 τοῦ υἱόν,” Ἔτι τὴν μὲν φιλοδοξίαν ἀποσκορακίζει· “Οὐαὶ ὑμῖν, Φαρι-
 3 σαῖοι”, λέγων, “ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς
 5 καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς.” Τὴν δὲ μετάνοιαν τοῦ ἁμαρ-
 τωλοῦ ἀσπάζεται, τὴν ἐπομένην ταῖς ἁμαρτίαις μεταβολὴν ἀγαπῶν·
 μόνος γὰρ ἀναμάρτητος αὐτὸς ὁ λόγος·

Τὸ μὲν (γὰρ) ἑξαμαρτάνειν ᾠπασιν ἔμφυτον
 καὶ κοινόν, ἀναδραμεῖν δὲ τὴν ἁμαρτίαν
 οὐ τοῦ τυχόντος ἀνδρός, ἀλλὰ ἀξιολόγου.

10

4 Περὶ δὲ τῆς μεταδόσεως “Δεῦτε” εἶπε “πρὸς με πάντες οἱ εὐλογημέ-
 νοι, κληρονομήσατε τὴν ἡτοίμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς
 P fol. 152^r κόσμου. Ἐπείνασα γὰρ καὶ δεδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ | ἐπο-
 τίσατέ με, ξένος ἦμην καὶ συνηγάγετέ με, γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με,
 5 ἀσθενὴς καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἦμην καὶ ἤλθετε πρὸς με.” 15
 5 Καὶ πότε τι τούτων τῷ κυρίῳ πεποιήκαμεν ἡμεῖς; Αὐτὸς ἐρεῖ πάλιν ὁ
 παιδαγωγός, τὴν εὐποίαν [καὶ] τῶν ἀδελφῶν ἀγαπητικῶς εἰς ἑαυτὸν
 μετατρέπων καὶ λέγων· “Ἐφ’ ὅσον ἐποιήσατε τοῖς μικροῖς τούτοις, ἐμοὶ
 ἐποιήσατε. Καὶ ἀπελεύσονται οἱ τοιοῦτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.”
 94,1 Τοιοῦδε μὲν οἱ λογικοὶ νόμοι, οἱ παρακλητικοὶ λόγοι οὐκ ἐν πλαξὶ 20
 λιθίναις δακτύλῳ γεγραμμένοι κυρίου, ἀλλ’ ἐν καρδίαις ἀνθρώπων ἐν-
 απογεγραμμένοι ταῖς μόνον φθορὰν οὐκ ἐπιδεχομέναις. Διὰ τοῦτό τοι
 κατεάγασιν αἱ πλάκες τῶν σκληροκαρδίων, ἵν’ αἱ πίστεις τῶν νηπίων
 ἐν μαλθακαῖς τυπωθῶσιν διανοίαις. Ἄμφω δὲ τῷ νόμῳ διηκόνουν τῷ
 2 λόγῳ εἰς παιδαγωγίαν τῆς ἀνθρωπότητος, ὃ μὲν διὰ Μωϋσέως, ὃ δὲ 25
 2 δι’ ἀποστόλων. Οἷα γοῦν καὶ δι’ ἀποστόλων ἡ παιδαγωγία; Ἀναγ-
 καῖόν μοι δοκεῖ καὶ περὶ τοῦ εἵδους διαλεχθῆναι τούτου, μᾶλλον δὲ
 ἑμαντοῦ μεμνημένος (ὁ παιδαγωγός φησιν αὐτός) σπερματικῶς πάλιν
 3 τὰς ὑποθήκας ἐκθήσομαι· “Ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος λαλεῖτε ἀλήθειαν
 30 ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμέν ἀλλήλων μέλη. Ὁ ἥλιος μὴ

2-3 *Prov* 13:24 3-5 *Lc* 11:43 5-6 cf. *Ezech* 18:23 et 32; 33:11 8-10 *Menandri*
Fr. 68o K. Cf. *Philon. De fuga et invent.* 157 11-15 *Mt* 25:34-36 16 cf. *Mt.*
 25:37-39 18-19 *Mt* 25:40 et 46 21-22 2 *Cor* 3:3; *Exod* 31:18. cf. *Ep. Barnabae*
 4.8 29-201.8 *Ephes* 4:25-28 et 4.31-5.2 (11 φρόνιμοι καὶ ex *Mt* 10:16)

6 μεταβολὴν scripsi : μετάνοιαν P (cf. v. 5) 8 ἄπασιν Blass (*Hermes* 35, 1900,
 340 s.) : πᾶσιν in mg add. P¹ 13 δεδώκατε P¹ : ἐδώκατε P³ 17 καὶ expunxit
 P³ 21 γεγραμμένοι Staehlin : γεγραμμένας P 24 τῷ νόμῳ PM¹F¹, corr. M²F²
 26 ἡ ss. add. P¹ 28 αὐτός Schwartz et Staehlin : αὐτὰς P : ἄς (ss.) αὐτὰς P²

ἐπιδυνέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν, μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ. Ὁ
κλέπτων μηδέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν,
ἵνα ἔχη μεταδιδόναι τῷ χρήζοντι. Πᾶσα πικρία καὶ ὀργὴ καὶ θυμὸς καὶ
κραυγὴ καὶ βλασφημία ἀρθῇτω ἀφ’ ὑμῶν σὺν πάσῃ κακίᾳ. Γίνεσθε
5 εἰς ἀλλήλους χρηστοί, | εὖσπλαγχνοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ P fol. 152^v
ὁ θεὸς ἐν Χριστῷ ἐχαρίσατο ὑμῖν. Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι καὶ μμηταὶ
τοῦ θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ
Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς.”

“Αἱ μὲν γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτασσέσθωσαν, ὡς τῷ κυ- 5
ρίῳ, οἱ δὲ ἄνδρες τὰς γυναῖκας τὰς ἑαυτῶν ἀγαπάτωσαν, καθὼς καὶ
ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν ἐκκλησίαν.” Ἀγαπάτωσαν οὖν ἀλλήλους οἱ 95,1
συνεζευγμένοι “ὡς τὰ ἴδια σώματα”. “Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦ-
σιν ὑμῶν. Οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ’ ἐκτρέφετε
αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ κυρίου. Οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς κατὰ
15 σάρκα κυρίοις μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐν ἀπλότητι τῆς καρδίας ὑμῶν
ὡς τῷ Χριστῷ, ἐκ ψυχῆς μετ’ εὐνοίας δουλεύοντες. Καὶ οἱ κύριοι, εὖ
ποιεῖτε τοὺς οἰκέτας ὑμῶν, ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν, εἰδότες ὅτι καὶ αὐτῶν
καὶ ὑμῶν ὁ κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωποληψία οὐκ ἔστιν.”

“Εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν. Μὴ γινώμεθα κενό- 2
δοξοι, ἀλλήλους προκαλοῦμενοι, ἀλλήλοις φθονοῦντες. Ἀλλήλων τὰ
βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.
Μὴ πλανᾶσθε, θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. Τὸ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐγκακῶ-
μεν· καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θεορίσομεν μὴ ἐκλυόμενοι.” “Εἰρηνεύετε ἐν ἑαυ- 3
τοῖς. Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, νοουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, πα-
25 ραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε
πρὸς πάντας. Ὁρᾶτε μὴ τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινὶ ἀποδῷ. Τὸ πνεῦμα
μὴ σβέννυτε, προφητείας μὴ | ἐξουθε|νεῖτε· πάντα δὲ δοκιμάζετε, [καὶ] P fol. 153^f S 114
τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ παντὸς εἶδους πονηροῦ ἀπέχεσθε.” “Τῇ προσ- 4
ευχῇ προσκατερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ. Ἐν σοφίᾳ | S 115
30 περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. Ὁ λόγος ὑμῶν
πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἡρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ
ἀποκρίνεσθαι.”

“Ἐντρέφεσθε τοῖς λόγοις τῆς πίστεως· γυμνάζεσθε πρὸς εὐσέβειαν. 96,1
Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἡ δὲ εὐσέβεια
35 πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα τῆς ζωῆς τῆς νῦν καὶ

9–11 *Id.*, 5:21–22 et 25 11–12 *Id.*, 5:28 12–18 *Id.*, 6:1, 4–7 et 9 19–23 *Gal*
5:25–26; 6:2, 7 et 9 23–28 1 *Thess* 5:13–15 et 19–22 28–32 *Col* 4:2 et 5–6
33–202.1 1 *Tim* 4:6–8

22–23 ἐγκακῶμεν P¹M : ἐκκακῶμεν P³F 27 καὶ P¹, om. NT

- 2 τῆς μελλούσης.” “Οἱ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας μὴ καταφρονεῖτωσαν,
 3 ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσιν.” “Ὁ
 4 μεταδιδούς ἔστω ἐν ἀπλότῃ, ὁ προϊστάμενος ἐν σπουδῇ, ὁ ἐλεῶν ἐν
 5 ἰλαρότῃ. Ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος. Ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρόν, κολ-
 λώμενοι τῷ ἀγαθῷ· τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι, τῇ τιμῇ
 ἀλλήλους προηγούμενοι, τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί, τῷ πνεύματι ζέοντες,
 τῷ κυρίῳ δουλεύοντες, τῇ ἐλπίδι χαίροντες, τῇ θλίψει ὑπομένοντες, τῇ
 προσευχῇ προσκαρτεροῦντες, τὴν φιλοξενίαν διώκοντες, ταῖς χρεῖαις
 τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες.”
- 97,1 Ὀλίγα ταῦτα ἐκ πολλῶν δείγματος χάριν ἀπ’ αὐτῶν διεξελθὼν τῶν 10
 θείων γραφῶν ὁ παιδαγωγὸς τοῖς αὐτοῦ παρατίθεται παισίν, δι’ ὧν,
 2 ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἄρδην ἐκκόπτεται κακία καὶ περιγράφεται ἀδικία. Μυ-
 ρίαι δὲ ὅσαι ὑποθῆκαι εἰς πρόσωπα ἐκλεκτὰ διατείνουσαι ἐγγεγράφα-
 P fol. 153^v ται ταῖς βίβλοις ταῖς ἁγίαις, αἱ μὲν | πρεσβυτέροις, αἱ δὲ ἐπισκόποις
 3 (καὶ) διακόνοις, ἄλλαι χήραις, περὶ ὧν ἄλλος ἂν εἶη λέγειν καιρὸς. 15
 Πολλὰ δὲ καὶ δι’ αἰνιγμάτων, πολλὰ δὲ καὶ διὰ παραβολῶν (εἰρημένα)
 τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἔξεστιν ὠφελεῖσθαι. Ἄλλ’ οὐκ ἐμόν, φησὶν ὁ παιδα-
 γωγός, διδάσκειν ἔτι ταῦτα, διδασκάλου δὲ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν ἁγίων
 ἐκείνων λόγων χρηζόμεν, πρὸς ὃν ἡμῖν βαδιστέον. Καὶ δὴ ὥρα γε ἐμοὶ
 μὲν πεπαῦσθαι τῆς παιδαγωγίας, ὑμᾶς δὲ ἀκροᾶσθαι τοῦ διδασκάλου. 20
- 98,1 Παραλαβὼν δὲ οὗτος ὑμᾶς ὑπὸ καλῇ τεθραμμένους ἀγωγῇ ἐκδι-
 δάξεται τὰ λόγια. (διδ)ασκαλεῖον δὲ ἡ ἐκκλησία ἦδε καὶ ὁ νυμφίος ὁ
 μόνος διδάσκαλος, ἀγαθοῦ πατρὸς ἀγαθὸν βούλημα, σοφία γνήσιος,
 2 ἁγίασμα γνώσεως. “Καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν”,
 ὡς φησὶν ὁ Ἰωάννης, ὁ ἰώμενος ἡμῶν καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν, τὸν ἴδιον 25
 ἄνθρωπον, Ἰησοῦς, “οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ
 καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Καὶ ἐν τούτῳ γιγνώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν
 3 αὐτόν, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. Ὁ λέγων ὅτι Ἔγνων αὐτόν,
 καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψεύστης ἐστί, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλή-
 θεια οὐκ ἔστιν· ὅς δ’ ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἡ 30
 ἀγάπη τοῦ θεοῦ τετελείωται. Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ ἐσ-
 μεν· ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν ὀφείλει καθὼς ἀκακείνος περιεπάτησεν καὶ
 αὐτὸς περιπατεῖν.”

1–2 *Id.*, 6:2 2–9 *Rom* 12:8–13 24–33 1 *Io* 2:2–6

13–14 ἐγγεγράφατε P¹, corr. P³ 15 καὶ add. Staehlin 16 εἰρημένα addidi conl.
Strom. 5.32.1 et 20.1 22 διδασκαλεῖον Schwartz : εἰς καλὸν P 25 ἴδιον P (cf.
Strom. 7.21.4) : ἰδίον Wilamowitz : ὅλον Staehlin (conl. 1.6.2)

5 Ὡς τῆς μακαρίου θρέμματα παιδαγωγίας· τὸ καλὸν τῆς ἐκκλησίας 99,1
 πληρῶσωμεν πρόσωπον καὶ πρὸς τὴν ἀγαθὴν προσδράμωμεν οἱ νήπιοι
 μητέρα, καὶ ἀκροαταὶ τοῦ λόγου γενώμεθα, τὴν μακαρίαν δοξάζωμεν
 οἰκονομίαν, δι' ἣν | παιδαγωγεῖται μὲν ὁ ἄνθρωπος, ἀγιάζεται δὲ ὡς P fol. 154^r
 10 θεοῦ παιδίον, καὶ πολιτεύεται μὲν ἐν οὐρανοῖς ἐπὶ γῆς παιδαγωγούμε-
 νος, πατέρα δὲ ἐκεῖ λαμβάνει ὃν ἐπὶ γῆς μανθάνει. Πάντα ὁ λόγος καὶ
 ποιεῖ καὶ διδάσκει καὶ παιδαγωγεῖ. Ἴππος ἄγεται χαλινῷ, καὶ ταῦρος 2
 ἄγεται ζυγῷ, θηρίον βρόχῳ ἀλίσκεται, ὁ δ' ἄνθρωπος μεταπλάσσεται
 λόγῳ, ᾧ θηρία τιθασεύεται καὶ νηκτὰ δελεάζεται καὶ πτηνὰ κατασύρε-
 10 ται. Οὗτος ὡς ἀληθῶς τεχνάζεται ἵππῳ χαλινόν, ταύρῳ ζυγόν, θηρίῳ
 βρόχον, κάλαμον ἰχθυί, πάγην ὀρνέῳ· οὗτος πολιτεύεται καὶ γεωργεῖ, 3
 ἄρχει καὶ ὑπουργεῖ καὶ τὰ ὅλα δημιουργεῖ·

Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν,
 ἐν δὲ τὰ τεῖρεα πάντα, τὰ τ' οὐρανὸς ἔστεφάνωται.

15 Ὡς τῶν θείων δημιουργημάτων, ὃ τῶν θείων παραγγελμάτων· ὕδωρ 100,1
 τοῦτο, ἐν ἑαυτῷ κυμαίνεται· πῦρ τοῦτο, τὴν ὀργὴν συνεχέτω· ἀήρ
 τοῦτο, εἰς αἰθέρα πλανήσθω· γῆ δὲ καὶ πεπῆχθω καὶ φερέσθω, ὅταν
 ἐγὼ θέλω. Ἀνθρώπον ἔτι πλάσαι βούλομαι· ὕλην ἔχω τὰ στοιχεῖα·
 συνοικῶ μου τῷ πλάσματι. Ἐάν με γνωρίσῃς, δουλεύσει σοι τὸ πᾶν.
 20 Τοσοῦτος ὁ λόγος οὗτος ὁ παιδαγωγός, ὁ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώ- 2
 που δημιουργὸς καὶ δι' αὐτὸν ἤδη καὶ τοῦ κόσμου παιδαγωγός· οὗ τῇ
 ἐγκελεύσει ἄμφω συνεστήκαμεν προσμένοντες τὴν κρίσιν. “Οὐ (γὰρ)
 ὑπόκλοπον φορεῖ βροτοῖσι φωνάεντα λόγον [ἔσται λόγος] σοφία”, ὡς
 25 φησι Βακχυλίδης. Τὰ δὲ “ἄμεμπτα καὶ ἀκέραια καὶ ἄμωμα τοῦ θεοῦ” 3
 25 κατὰ τὸν Παῦλον “τέκνα μέσον γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης
 φωστήρων δίκην ἐν κόσμῳ | φαίνεσθε”.

P fol. 154^v

Ὅπερ οὖν λοιπὸν ἐπὶ τοιαύτῃ πανηγύρει τοῦ λόγου, τῷ λόγῳ προσ- 101,1
 ευξώμεθα· Ἰλαθι τοῖς σοῖς, παιδαγωγέ, παιδίοις, πατήρ, ἡνίοχε Ἰσ-
 ραήλ, υἱὲ καὶ πατήρ, ἐν ἄμφω, κύριε. Δὸς δὲ ἡμῖν τοῖς σοῖς ἐπομένους
 30 παραγγέλμασιν τὸ ὁμοίωμα πληρῶσαι τῆς εἰκόνης αἰσθάνεσθαι τε κα-
 τὰ κράτος ἀγαθοῦ τοῦ θεοῦ κριτοῦ τε μὴ πικροῦ, καὶ πάρασχε ἅπαντα

5 cf. *Phil* 3:20 6–14 *Apostol.* 10.78 b 13–14 *Iliad.* 18.483 et 485 22–23
Bacchylid. Fr. 26 Snell-Maehler 24–26 *Phil* 2:15 30 cf. *Gen* 1:26

5 ἐπὶ Heyse : ἀπὸ P 17 τοῦτο : οὗτος Sylburg 18 post πλάσαι ss. add. καὶ
 P² 19 πᾶν Markland : πῦρ P 23 ἔσται (ἔστε P²) λόγος P¹ : ἔστι δὲ λόγος in mg
 P² : secl. Neue 24 βακχυλίδης PM, corr. F 27–28 προσευξώμεθα F : -όμεθα
 PM 29 ἐν P² in mg : ἐν P¹ 31–204.1 ἅπαντα (εἰς) τοὺς scripsi : ἅπαντα αὐτὸς
 P : ἅπαντας [αὐτὸς] Hermet : ἅπαντας τοὺς Markland

- (εἰς) τοὺς ἐν εἰρήνῃ τῇ σῇ πολιτευομένους, ἐν τῇ σῇ μετατιθεμένους πόλει, ἀκυμάντως τῆς ἁμαρτίας τὸν κλύδωνα διαπλεύσαντας, γαλη-
 2 νιώντας ἁγίῳ συμφέρεσθαι πνεύματι, σοφίᾳ τῇ ἀνεκφράστῳ· νύκτωρ, καθ' ἡμέραν, εἰς τὴν τελευταίαν ἡμέραν, αἰνοῦντας εὐχάριστον αἶνον τῷ μόνῳ πατρὶ καὶ υἱῷ, υἱῷ καὶ πατρί, παιδαγωγῷ καὶ διδασκάλῳ 5 υἱῷ, σὺν καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. Πάντα τῷ ἐνί, ἐν ᾧ τὰ πάντα, δι' ὃν τὰ πάντα ἔν, δι' ὃν τὸ αἰεὶ, οὗ μέλη πάντες, οὗ δόξα, αἰῶνες· πάντα τῷ ἀγαθῷ, πάντα τῷ καλῷ, πάντα τῷ σοφῷ, τῷ δικαίῳ τὰ πάντα. Ὡς ἡ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.
- 3 Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡμᾶς καταστήσας ὁ παιδαγωγὸς αὐτὸς 10 ἑαυτῷ παρακατέθετο τῷ διδασκαλικῷ καὶ πανεπισκόπῳ λόγῳ, καλῶς ἂν ἔχοι ἡμᾶς ἐνταῦθα γενομένους, μισθὸν εὐχαριστίας δικαίας (ἀποδόντας), κατάλληλον ἀστείου παιδαγωγίας αἶνον ἀναπέμψαι κυρίῳ.

1	Στόμιον πώλων ἁδαῶν,
πετρὸν ὀρνίθων ἀπλανῶν,
οἷαξ νηῶν ἀτρεκῆς,
ποιμὴν ἁρνῶν βασιλείων·	Ἁγίων Βασιλεῦ,
λόγε πανδαμάτωρ
πατὴρ ὑψίστου,
σοφίας πρύτανι,
στήριγμα πόνων
5	τοὺς σοὺς ἀφελεῖς
παῖδας ἁγιερον,
αἰνεῖν ἁγίως,
ὑμνεῖν ἀδόλως
ἀκάκοις στόμασιν	αἰωνοχαρές,
βροτέας γενεᾶς
σῶτερ Ἰησοῦ,
ποιμὴν, ἁροτήρ,
20 οἷαξ, στόμιον,
πετρὸν οὐράνιον
10	παίδων ἡγήτορα Χριστόν.	

7 οὗ μέλη πάντες: cf. *Rom* 12:5; 1 *Cor* 12:12 8–9 cf. *Rom* 11:36 et al.

Στόμιον ... Hymni editiones ap. O. Staehlin (p. LXXV s.) invenies.
 Adde E. Heitsch, *Die griech. Dichterfragmente der röm. Kaiserzeit* (Gottingae, 1963²), pp. 157–159; H.-I. Marrou et J. Irigoin, *Le Pédagogue*, livre III (1970), pp. 192–207

4 τελευταίαν Markland : τελείαν P | εὐχάριστον αἶνον Schwartz : εὐχαριστεῖν αἰνεῖν P 13 ἀποδόντας addidi (cf. *Protr.* 115.1) 13–14 post κυρίῳ subscriptio in PMF κλήμεντος παιδαγωγοῦ αἰβ'γ

Στόμιον ... Hymnus periit in P, exstat in MF : inscriptio ὕμνος τοῦ σωτῆρος χριστοῦ τοῦ ἁγίου κλήμεντος 3 νηῶν Canter : νηπίων MF 4 βασιλείων Dindorf (in vv. 4, 10 et 28 Ionicum habes) : βασιλικῶν MF : λογικῶν Staehlin (cf. v. 30) 11 βασιλεῦ ἁγίων MF, transp. Schwartz, Wilamowitz 16 αἰωνοχαρές M² : -χαρή M¹F

παναγοῦς ποιμένης,
 ἄλιεῦ μερόπων
 τῶν σφζομένων
 25 πελάγους κακίας,
 ἰχθυς ἄγνους
 κύματος ἐχθροῦ
 γλυκερῇ ζωῇ δελεάζων.

Προβάτων λογικῶν
 30 ποιμὴν ἄγιε,
 ἡγοῦ, βασιλεῦ
 παίδων ἀπαλῶν·
 ἴχνια Χριστοῦ
 ὁδὸς οὐρανία.

35 Λόγος ἀέναιος,
 αἰῶν ἄπλετος,
 φῶς αἰδίων,
 ἐλέους πηγὴ,
 ῥεκτὴρ ἀρετῆς
 40 σεμνῇ βιοτῇ
 θεὸν ὑμνούντων.

Χριστὲ Ἰησοῦ,
 γάλ' (ἐπ)ουράνιον

μαστῶν γλυκερῶν
 45 νύμφης χαρίτων
 σοφίας τῆς σῆς,
 ἐκθλιβόμενον
 οἱ νηπίαχοι
 ἀταλοῖς στόμασιν
 50 ἀτιταλλόμενοι,
 θηλῆς λογικῆς
 πνεύματι δροσερῷ
 ἐμπιμπλάμενοι,
 αἴνους ἀφελεῖς,
 55 ὕμνους ἀτρεκεῖς
 βασιλεῖ Χριστῷ,
 μισθοὺς ὁσίους
 ζωῆς διδαχῆς,
 μέλπωμεν ὁμοῦ,
 60 πέμπωμεν ἀπλῶς
 παῖδα κρατερόν.

Χορὸς εἰρήνης,
 οἱ χριστόγονοι
 λαὸς σώφρων,
 65 ψάλλωμεν ὁμοῦ
 θεὸν εἰρήνης.

23 cf. Mt 4:19

29 ante προβάτων addunt ἡγοῦ MF : del. Bouvy (*Poètes et mélodes*, p. 122), cf. v. 31 32 ἀπαλῶν scripsi (cf. 1.19.3) : ἀνεπάφων MF 40 σεμνὴ βιωτῇ MF, corr. Wilamowitz 43 γάλ' (ἐπ)ουράνιον Schwartz : γάλα οὐράνιον MF 65 ψαλωμεν MF, corr. Canter

SCHOLIA IN CODICIBUS

P (M F)

Schinas	Scholia in codice P primus edidit Constantinus Schinas ap. R. Klotz, <i>Clementis Opera</i> , IV (Lipsiae, 1834), pp. 120–136
Dindorf	Scholia in codd. P et M edidit G. Dindorf, <i>Clementis Alexandrini Opera</i> , I (Oxonii, 1869), pp. 434–450
Staehlin	Omnia scholia in codd. PMF edidit O. Staehlin, <i>Clemens Alexandrinus</i> , I (G.C.S. 12, Lipsiae, 1905 = 1972 ³), pp. 319–340*

* Cf. O. Gebhardt, “Der Arethascodex. Paris. Gr. 451,” *T.U.* I.3 (Leipzig, 1883), pp. 154–196; O. Staehlin, *Untersuchungen über die Scholien zu Clemens Alexandrinus* (Gymn.-Progr. Nürnberg, 1897).

2.2 ὑμεῖς, ὧ παῖδες, προσέχετε : Ἐλλειπτικῶς γὰρ εἴρηται, ἵνα προσε-
χαστέρους ποιήσῃ πρὸς τὴν ἀκρόασιν τοὺς νέους τῇ τῆς ἐρμηνείας δει-
νότητι. Συγκεκρότηται ἡμῖν, ἦτουν παρ’ ἡμῶν, κρηπὶς ἀληθείας, ἦτοι
ὑποβάθρα, ἁγίου ναοῦ μεγάλου θεοῦ. Τίς δὲ ἡ κρηπὶς ἀλλ’ ἡ θεμέλιος
5 ἀρραγὴς γνώσεως, προτροπὴ καλὴ, δι’ ὑπακοῆς εὐλόγου ζωῆς αἰδῖος
ὄρεξις, νοεῶν δηλαδὴ καταβληθεῖσα χωρίῳ. M

2.5 ἡθῶν, πράξεων, παθῶν : Προηγεῖται τὸ ἦθος τῶν περὶ τὴν ἀν-
θρωπίνην κατάστασιν ἐνθεωρουμένων, οἷον ἀφορμὴ τις ὃν σπουδαίων
καὶ τῶν μὴ τοιούτων κινήσεων· ἐπειδὴ δὲ τῶν κινήσεων αἱ μὲν εἰσιν
10 δράσεις, αἱ δὲ πείσεις, δράσεις μὲν αἱ κατὰ τὸ αὐτοκρατὲς τοῦ ἐν ἡμῖν
θειοτέρου, πείσεις δὲ αἱ περὶ τὸ ἀσθενές τε καὶ ὑλικόν, εἰκότως νῦν
τὸ ἦθος μὲν προτέταται ἅτε τῶν πράξεων ὑπόθεσις ὃν, ὑποβέβηκε δὲ
τὰς πράξεις τὰ πάθη, ὥς ῥυθμίζεσθαι πεφυκότα τῷ λόγῳ. M

2.8 ἀπομνύμενοι : Ἀντὶ ἀπωσάμενοι, ἀπορρίψαντες. M

15 2.10 ss. Ὁ προτρεπτικὸς λόγος περὶ τὰ ἦθη ἐνστρεφόμενος, θεμελίου
ἢ τρόπιδος τάξιν ἐπέχων πρὸς τὴν τῆς εὐσεβείας ἐποικοδόμησιν, ἔχει
συλλήπτουα πρὸς τὰς πράξεις τὸν ὑποθετικόν, πρὸς δὲ τὰ πάθη τὸν

παραμυθητικόν. Τριῶν γάρ ἐνθεωρουμένων περὶ τὸν ἄνθρωπον, ἡθῶν, πράξεων, παθῶν, ἐκάστω τούτων ὁ παιδαγωγὸς λόγος εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὢν τῇ χρεΐα συσχηματιζόμενος πρὸς βελτίωσιν καταλλήλως ἐναρμόζεται τοῖς τρισί, τοῖς ἡθεσι μὲν προτρεπτικῶς, ταῖς πράξεσιν δὲ ὑποθετικῶς, τοῖς δ' αὖ πάθεσιν παραμυθητικῶς. Δι' ὅπερ, ὅτε τοῖς ἡθεσι 5 σωτηρίως ἐμφιλοχωρεῖ, προτρεπτικὸς ἢ παρακλητικὸς ὀνομάζεται, ὅτε δὲ ταῖς πράξεσιν, ὑποθετικὸς ἢ θεραπευτικὸς ἐπὶ δὲ τὰ πάθη μεταταπτόμενος παραμυθητικὸς.

Ἐπειδὴν οὖν πρὸς τὴν μεταχείρισιν τούτων παρορμῇ, τηνικαῦτα παιδαγωγοῦ χρεΐαν ὑποδύεται πρὸς βελτίωσιν παρορμῶν. Διὰ μὲν οὖν 10 τῆς προτροπῆς εἰς διάθεσιν ἡθοποιῆας παρακαλεῖ, διὰ δὲ τοῦ ὑποθετικοῦ ὑποθέσεις εἰκονικὰς ἐπεισάγει διὰ τῶν ἐκφράσεων τὸ ἔμπεδον ὑποτείνων τῶν πρὶν πεπλανημένων τοῖς ὕστερον· ἅψ' οὗ καὶ θεραπευτικὸς προσεκλήθη, διὰ δὲ τοῦ παραμυθητικοῦ τὴν διὰ μετανοίας ἐπάνοδον ὁπωσοῦν πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑποβάλλεται οἰκειότητα· ἔστι 15 δ' ὅτε καὶ διδασκαλικῶς οὗτος πρόεισιν. Οὗ νῦν οὐκ ἔστιν καιρὸς, ὅτι μηδὲ δογμάτων. M

3.3 ἄμφω : Ὁ παρακλητικὸς ἦτοι παραινετικὸς, καὶ ὁ ὑποθετικὸς. M

3.5 Διττόν φησι καὶ τὸ εἰκονικόν, ὥς διὰ τῶν ὑποθέσεων ἦτοι τῶν παραδειγμάτων τὴν ἴασιν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν συμπεραίνόμενος. M 20

3.27 Τὸ “σχήματι” οὐ κατὰ τοὺς λήρους φαντασιαστὰς ἀκουστέον, ἀλλὰ κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον, ὃς καὶ αὐτὸς φάσκων “Καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος” τῆς λύμης ἀπαλλάσσει ἡμᾶς τῶν φαντασιαστῶν προσεπενεγκῶν γὰρ τῷ “σχήματι” τὸ “ὡς ἄνθρωπος” ἔδειξεν ὅτι τῷ ἐναλήθως ἀνθρώπῳ καὶ τὸ σχῆμα ἐπακολουθεῖ. Τὸ γὰρ “ὡς” ἐνταῦθα 25 οὐχ ὁμοιωματικῶς, ἀλλὰ βεβαιωτικῶς εἴληπται, ὥς καὶ ἐπὶ τοῦ “ὡς ἀγαθὸς ὁ θεὸς τῷ Ἰσραήλ”. M

4.12 Ἐξήγησις θαυμασία. M

4.20 ἀποψήξασθαι : Ἀπὸ τοῦ ψήχω. M

4.21 τὸν λογισμὸν : Τὸ λογιστικόν, ὥς περὶ τὴν καρδίαν τὸ θυμικόν καὶ 30 περὶ τὸ ἥπαρ τὸ ἐπιθυμητικόν. M

22–24 *Phil* 2:7 26–27 *Ps* 72:1

12 ἐκφράσεων Wilamowitz : ἐκβράσεων M 23 λύμης Dindorf : λοίμης M 24 προσεπενεγκῶν M 28 post θαυμασία addit τῆς ἐρμηνείας M²

6.7 παραπαιδαγωγῶν : Ἀπὸ τοῦ παιδαγωγῶ ῥήματος. M

6.13–14 ἔνδον ἐστίν : Παράδοξον μὲν καὶ καινόν, ἀλλ' οὖν βαθυτάτης ἐχόμενον σοφίας. M

6.17 δημιουργὸν ἀγαθόν : Τὸ ἀπ' αἰῶνος ἀπόκρυφον μυστήριον τοῦ
5 θεοῦ καὶ πάση κτίσει ἄγνωστον τοῦτο ἦν. M

Ἐπεὶ γὰρ τῇ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῦ σοφίᾳ προήδει τὴν ἐπὶ φθορὰν
τοῦδε τοῦ κόσμου ἀπόκλισιν, καὶ ὥς ἀναγκαίως δεῖται ἐπανορθώσεως,
ὅτι μηδὲ μάτην τὸ τοσοῦτον ἔργον ὑπέστησεν, οὐκ ἂν δὲ ἄλλως τοῦτο
10 οἶά τι χρησάμενος ὀργάνῳ τὸ διαπεπτωκὸς ἐπανορθώσει, προὔπε-
στήσατο τὸν ἄνθρωπον ἄξιον τῆς ἑαυτοῦ ἀναπλάσεως ἔργον, δι' οὗ
τῆς ὑπὲρ λόγον οἰκονομίας αὐτοῦ τὸ βούλημα ἐξετελέσθη. M

7.1 πίστις : Ἀντὶ (τοῦ) τῶν λεγομένων βεβαίως ὁ κύριος. M

7.3 τί μὲν οὖν ὁ παιδαγωγός : Τὸ ἐξῆς. Τί μὲν οὖν ὁ παιδαγωγός
15 [καὶ τί] βούλεται καὶ τί ἐπαγγέλλεται ἐνεργεῖν τε καὶ πράττειν κατὰ τὸ
ὑποθετικὸν αὐτοῦ μέρος, δι' οὗ τὰ μὲν τῶν πρακτέων ὑπαγορεύει, τὰ
δὲ τῶν ἐναντίων ἀπαγορεύει, δεδήλωται. M

7.7 τὸ διδασκαλικόν : Περὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ἤδη προείρηκεν, ὥς
δογματικῆς ἐχόμενον ἀκριβείας τὰ νῦν ἀναβαλλέσθω, ὥς εἰσαγωγικῶ-
20 τερον ἄρτι τοῦ λόγου συντελουμένου. M

7.11 παραφυλάττοντας : Ἀντὶ τοῦ ὑποπτεύοντας, εὐλαβουμένους,
ἀσφαλιζομένους πρὸς αὐτὰ ἢ παρατηροῦντας. M

8.14 κοινὸν κτλ. : Πιστωσάμενος τὸν λόγον, ὥς ἀδιάφορον ἀνὴρ
καὶ γυνὴ πρὸς ἀρετῆς ἐργασίαν (ἄμφω γὰρ ἄνθρωποι ὀνομάζονται
25 ὧν δὲ κοινὸν ὄνομα, τούτων καὶ ἡ πρᾶξις κοινή), καὶ ἀπὸ Μενάνδρου
τοῦ ποιητοῦ τὴν πίστιν αὖθις καταδησάμενος, ὥς καὶ ἐπὶ ἄρρενος καὶ
θήλεος κοινῶς Ἀττικῶν τὸ παιδάριον κατηγορούντων, πιστοῦται τὸν
λόγον καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου, πρόβατα καὶ ἀρνία τοὺς ἑαυτοῦ πι-
στοὺς ἀποκαλοῦντος, ἐν οἷς ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες καταλαμβάνονται.

30 MF

9.26 μυωπίζει : Ὑποκινεῖ. Ἡ ἀντὶ τοῦ μαστίζει· μύωψ γὰρ ἡ μάστιξ.
MF

25–26 cf. Menandri Fr. 361 Koerte

6 προεῖδει M^{ac} : προεῖδε M^{pc} : προεῖδε Dindorf | φθορὰν Wilamowitz : φθορᾶ M
13 τοῦ add. Dindorf 15 καὶ τί secl. Staehlin 27 ἀττικοὶ et κατηγοροῦνται F

10.3 παιδία καλεῖ : Οὐχ οὕτως ἔχει τὸ εὐαγγέλιον· “Τὴν γὰρ γενεάν ταύτην” λέγει “τίνι ὁμοιώσω;” καὶ ἐπιφέρει τὴν τῶν ἀγοραίων παιδιῶν παραβολήν. MF

10.16 ἀρνία : Οὐδὲ τοῦτο ἔχει νῦν ἡ κυριακὴ βίβλος· οὐ γὰρ ἀρνία λέγει ἐκ δεξιῶν στήναι ἀλλὰ πρόβατα. MF

5

10.25 τρυγόνων : Διὰ μὲν τῶν περιστερῶν τὸ πολύγονον αἰνιττόμενος τοῦ γένους, διὰ δὲ τῶν τρυγόνων τὸ ἄζυγές καὶ ἀνεπίμικτον πρὸς τὰ μὴ ὁμογενῇ ἔθνη· τοιοῦτο γὰρ καὶ ἡ τρυγὼν τοῦ ὁμοζύγου ἀπολωλὸτος οὐκ ἔστιν ἔτι ἑτέρῳ συζυγῆναι τὸν ἐγκαταλειφθέντα. MF

11.5 ἄζυγεις : Ἀπὸ εὐθείας τῆς ἄζυγης. MF

10

11.18 Ἀρέθᾳ ἀρχιεπισκόπου. “Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ.” Πῶλον τὸν νέον λαὸν τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας καλεῖ, ἄμπελον τὴν ἀπὸ τῆς Μωϋσέως νομοθεσίας καὶ τῆς ἐκεῖθεν φυτοκομίας ἐπὶ μέγα θεογνωσίας ἐπηρμένην φατρίαν. Καὶ ὅτι τοῦτο, ὁ Ἀμὼς Ἡσαΐας καὶ Δαυὶδ ὁ τοῦ Ἰεσσαὶ 15 ἐχέγγυοι τὸν λόγον πιστώσασθαι, ὃ μὲν “ὁ ἄμπελὼν” φάσκων “κυρίου οἴκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐστίν”, ὃ δὲ “Ἀμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετήρας”. Πρὸς ταύτην δὴ τὴν ἄμπελον τὸν ἑαυτοῦ πῶλον δεσμεύειν τὸ μετὰ χειρας λόγιον διαγορεύει τοῦτον ἐκείνῳ ὃς ἐκλιπόντων τῶν ἐκ τῶν μηρῶν Ἰούδα τὸ ἄρχειν λαχόντων αὐτὸς ἐπιστήσεται, ἐθνῶν μὲν ἐσόμενος 20 προσδοκία, οὐ μὴν γε τῷ προσδοκίαν εἶναι τοῦτον ἐθνῶν ξενίζουσάν τινα τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἐπισυρόμενος δόξαν, ἀλλ’ ὅσον τέως τῆς ἐθνικῆς δεισιδαιμονίας ἐχομένων καταπαῦσαι ἐλπίας, τῶν ἄλλων νομικῶν ἀκριβασμάτων οὐδ’ ἦν τινα εἰς ἀθέτησιν θῆται ἐπιστροφῇ.

Ἀφ’ οὗ γε δὴ καὶ οἱ πρῶτοι τῆς κατὰ Χριστὸν πίστεως κήρυκες, 25 ἅτε τῆς Μωϋσέως χρηματίζοντες παιδαγωγίας, οὐκ ἐδοκίμαζον χρῆναι τι τῆς παλαιᾶς διαθήκης ὑπὸ τῆς νέας καταργεῖσθαι, οὐ περιτομήν, οὐ σαββατισμόν, οὐκ ἀποχὴν τινων βρωμάτων, τοῦτο ἐκείνῳ τὸ πρὸς τὴν ἄμπελον δεσμεῖσθαι τὸν πῶλον ὑποποιούμενοι. Καὶ εἶχεν οὕτω γε ταῦτα εἰς ὅπερ Ἰάκωβος, ὁ τοῦ κυρίου κατὰ σάρκα ἀδελφός, καὶ Παῦ- 30 λος ὁ θεὸς ἀπόστολος τῆς πρώτης μὲν θεομοθεσίας τὸ πολὺ τοῦτο καὶ κεχυμένον τῆς σωματικῆς καθάρσεως καί, εἴ τι περὶ βρωμάτων ἀπόλανσιν σμικρολογεῖται τῷ νόμῳ, περιαιροῦσιν· ἐπ’ ὀλιγίστοις δὲ

1-2 cf. Mt 11:16 4-5 cf. Mt 25:33 8-9 cf. *Physiol.* 28 (Περὶ τρυγόνος)
11-12 *Gen* 49:11 16-17 *Is* 5:7 17 *Ps* 79:9 19-21 cf. *Gen* 49:10 29-33 cf. *Act* 15

2 παίδων F 8 τοιοῦτον F 14 μέγα : μετάθεσιν M² 15 Ἰεσσαὶ F : Ἰεσοῦ M : Ἰεσοῦ P² 17 ὁ δὲ P² : δαυὶδ δὲ ὁ τοῦ Ἰεσσαὶ (Ἰεσοῦ M) MF, agn. Stachlin 23 ἐχομένων scripsi : ἐχόμενον P²MF 24 εἰς ἀθέτησιν in mg add. P² 27 τι ss. add. P² 30 τὸ κατὰ σάρκα MF²

τοῖς πάλαι τὴν ἐθνικὴν ἀποσαλεύειν ἀνῆκαν ὀλκάδα, πορνείας ἐπι-
 σχόντες καὶ εἰδωλοθύτου καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ, ὅτε καὶ ὁ πρὸς τὴν
 ἔλικα τῆς ἀμπέλου δεσμεῖσθαι προκαταγγελλόμενος πῶλος εἰς ἔργον
 5 πρὸς τὴν ἄμπελον συσφιγγόμενος. Ἐξ ὠδίνων γὰρ τῶν Μωσαϊκῶν
 εἰσηγήσεων μαιευθεῖς τὰ πρῶτα, ὑπὸ κρείττονος αὐτῆς τῆς ἀποστο-
 λικῆς ἐπιγνώσεως εἰς φῶς πρόεισι, τῆς κατὰ Χριστὸν δηλονότι ἀφέτου
 ζυγοῦ νομικοῦ καὶ ἐλευθέρως ἐλκόμενος πολιτείας. Τὸ μὲν οὖν κατὰ
 10 τὴν ἄμπελον λόγιον, ὃ τοὺς πῶλους πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν ἔλικα ταύ-
 της συνάγειν προὔβαλετο, τοιαύτης καὶ οὐκ ἀστόχως, οἶμαι, τετύχηκε
 θεωρίας.

Τὰ δὲ λοιπὰ τούτου, οἷον ἢ τε ἐν οἴνῳ λαμπρυνομένη στολὴ καὶ
 “οἱ χαροποὶ ὀφθαλμοὶ” τοῦ λαμπρύνοντος, προσέτι καὶ οἱ λευκότητι
 γάλακτος ἀφομοιούμενοι αὐτοῦ ὀδόντες, στολὴ μὲν καὶ περιβολὴ τὸ
 15 διὰ φιλανθρωπίαν ἄφατον τοῦ ὑπερουσίου τὸ συγγενὲς ἡμῖν ἀνελι-
 φότος δηλοῦν βούλεται, τὸ τῇ τοῦ παναγίου πάθους αὐτοῦ ὑπεκθί-
 σει λαμπρυνόμενον, τουτέστιν τῆς ἑαυτοῦ θείας βουλῆς ἀποφανθὲν
 ὑπουργόν. Καὶ τούτου δὴ τοῦ θείου πάθους εἰς ἀνάμνησιν τὴν διὰ
 ἄρτου καὶ οἴνου μυστικὴν ἡμῖν τελετὴν παραδόντος, τὸν ἄρτον μὲν
 20 καὶ τὸν οἶνον εἰς σῶμα καὶ αἷμα ἑαυτοῦ διατυπῶσαι κατηξιωκότος καὶ
 ἅτε σπίλου παντὸς ἀνεπάφου τοῦ θείου τούτου σκήνους ἀποφανθέν-
 τος καὶ εἰς ἡμετέρων κηλίδων ἀγνισμὸν ἡμῖν παρασχεθέντος ἐπέγνω-
 μεν ἀτρεκέστατα πάντες ὡς ἢ ἐν οἴνῳ καθαιρομένη στολὴ ἢ διὰ τοῦ
 πάθους τοῦ κυρίου παραδηλοῦται οἰκονομία, δι’ ἧς τῷ καθαρῷ καὶ
 25 λελαμπρυσμένῳ ἐκάθαρε κόσμον ὅρπωντα. Καὶ ὅτι τὸ σωτήριον ἡμῖν
 πάθος ἐμφαίνειν ἔοικεν ὁ τὴν περιβολὴν οἶνος ἐκπλύνων, ἢ τῇ γραφῇ
 συνήθης ἐπαναδίπλωσις ἐμπεδοῖ, μετὰ τὸν οἶνον καὶ σταφυλῆς αἷμα-
 τος διαμνημονεύουσα. Ἡ τίνος γὰρ ἄλλου, σταφυλῆς ὄντος σταγόνος
 τοῦ οἴνου, τὸ αἷμα ἐνταῦθα ἢ ἀναδίπλωσις παραβύει;

30 Καὶ οὕτω μὲν καὶ ἢ ἐν οἴνῳ λαμπρυνομένη στολή· οἱ δὲ χαροποὶ
 ὀφθαλμοὶ ἀπὸ ὄνου τίς ἂν ἕτερον ὑπαινίττεσθαι οἰηθεῖν εἰ μὴ τοὺς
 διδασκάλους, οἱ τῆς ἀπὸ τοῦ θείου πάθους τρυφῆς ἐνθεαστικώτατα
 τὴν γνωστικὴν ἔξιν ἠκριβωκότες καὶ ταύτη σκοπεύειν ἀγαθοὺς κατευ-
 μεγεθηκότες κατάλληλον καὶ σύμμετρον τῇ ἐκάτου δυνάμει τῶν νηπι-

12–14 cf. *Gen* 49:11–12

5 γὰρ ss. add. P² : om. MF 8 ἐλευθέρου P², corr. MF 16 τὸ Schwartz : δ
 P²MF 21–22 ἀποφανθέντος P² : ἀναδειχθέντος MF, agn. Staehlin 33 post
 σκοπεύειν addunt τῶν μαθητῶντων MF, agn. Staehlin : om. P² | post ἀγαθοὺς
 addunt καὶ κακοὺς MF, agn. Staehlin : om. P² 34 τε καὶ MF

ωδῶς προσιόντων (οὐχ ὡς τῶν γάλακτος δεομένων, ἀλλὰ καὶ τῶν “εἰς ἄνδρα τέλειον τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ” κατηντηκότων) ἐτοιμῶς ἔχουσιν τὴν εὐκατέργαστον τροφὴν ἐπιχεῖν. Οἱ δ’ αὐτοὶ μοι δοκοῖεν καὶ εἰς ὁδόντας ἀλληγορεῖσθαι, ἅτε τὴν σωτήριον τροφὴν κατανύοντες ἐκείνου τούτου οὗ “βρῶμα” καὶ πόμα “ἡ τοῦ πατρικοῦ θελήματος” 5 εὐαρεστεῖται “τελείωσις”. P² (f. 402–403) MF

12.2 Νηπίους ἡμᾶς βούλεται εἶναι καὶ παιδία οὐ τῷ εὐπαραγώγους εἶναι τοῖς βουλομένοις καὶ εὐπεριτρέπτους καὶ πρὸς τὰ μικρὰ καὶ χαμαίζηλα εὐπτοήτους, ἀλλὰ τῇ ἀδόλφῳ ἀπλότῃ καὶ ἀπεριέργῳ, ἀφ’ οὗ καὶ Παῦλος τὸ “Μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ 10 νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι.” MF

14.24 ἦ : Ἀντὶ τοῦ καθό. MF

15.9 Δία : Οὐχ ὡς ἀποδεχόμενος τὸν Ἑλληνα μῦθον ταῦτα παρατίθῃσιν τὰ περὶ τοῦ Διός, ἀλλ’ ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ τὰ ὑπὸ Ἑλλήνων πλαττόμενα οὐκ ἔξω λογισμοῦ καὶ τοῦ εἰκότος προφέρεται. MF 15

15.14 παίζων : Γρηγόριος ὁ θεολόγος ἐν τοῖς ἔπεσιν· “Παίζει καὶ λόγος αἰπὺς εἰδῆσιν ἐν ποικίλοις.” M³

17.4 Καὶ τίς ὄνῃσις ἐκ μακρῶν οὕτως λόγων γεροντόπαιδας δεικνύειν πιστοὺς νέους; M³

17.29 φώτισμα : Ἐκ τούτου καὶ Γρηγόριος τὸ ἐπώνυμον θεολόγος 20 ἐν τῷ εἰς τὰ φῶτα λόγῳ κατὰ ταῦτόν προείσιν. MF

18.5 Καὶ σὺ κατὰ τοὺς Ἀρειανοὺς ἀναγινώσκεις; Οὐχ ἀρμόζει σοι, λογιώτατε ἀνδρῶν. F²

18.14 ὡς γὰρ τὸ θέλημα : Ἀντὶ τοῦ οὐνδρομον τῇ θελήσει τὸ ἔργον 25 ἔχει. MF

18.17 οἶδεν : Συμφωνεῖ τοῦτο τῇ τοῦ Ἱερεμίου προφητεῖᾳ τῇ λεγούσῃ· “Πάντες αὐτῶν εἰδήσουσίν με ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν.” MF

23.19 Ἀνάπαυσιν τὴν εἰσαγωγὴν φησι τὴν εἰς τὴν ἀγαθὴν γῆν, ἐν ᾗ 30 γάλα ῥεῖ καὶ μέλι. MF

24.19 Τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ ἀποστόλῳ περὶ τῶν ἀρρήτων ῥημάτων, ὅτι “ἃ οὐκ ἔξδον ἀνθρώπῳ λαλῆσαι”, οὐχ οὕτω δεῖ νοεῖν ὡς τὰ ἀπ’ αὐτῶν δηλούμενα ἔχεμυθίας δεῖται. Πῶς γὰρ ὅς πολλὰ τούτων ἔκφορα

1 *Heb* 5:12–13 1–2 *Ephes* 4:13 5–6 *Io* 4:34 10–11 1 *Cor* 14:20 16–17 *Greg. Naz. Carm. theol.* I.2, carmen 2.589 (*PG.* 37 col. 624 A): παίζει γὰρ λόγος αἰπὺς ἐν εἰδῆσι παντοδαποῖσι 20–21 cf. *Greg. Naz. Orat.* 39 (*PG.* 36 col. 357) 27 *Jer* 38:34 29–30 cf. *Exod* 3:8 et 17 32 2 *Cor* 12:4

1 προϊόντων MF | ὡς scripsi : ὅπως P²MF 3 ἔχουσιν Staehlin : ἔχειν P²MF 20 τὸ M : ὅι F

ταῖς ἑαυτοῦ ἐπιστολαῖς ποιεῖται; Μὴ γὰρ εἰς ἀποστόλους τελῶν, ἡνίκα Χριστὸς τῇ καθ' ἡμᾶς ζωῇ ἐνεδήμει, πῶς φησιν “Εγὼ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν”, καὶ πάλιν “Περὶ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω”; Οὐκ οὖν περὶ τὴν δήλωσιν τὸ ἀνέκφορον
 5 τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ τὸ οὐκ ἐξὸν τοῦτο παριστᾶν δίδωσι τὸ μετὰ το-
 σαύτης ἐξουσίας αὐτὰ καὶ αὐθεντίας εἰρησθαι, ὅσης θνητῇ φύσει οὐκ
 ἂν ἐπιβολὸς ποτε γένοιτο. Πίστις τοῦ λόγου τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰ-
 ρημένον περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας, ὅτε φησὶν ὅτι ἐδίδασκεν τοὺς
 ὄχλους μετ' ἐξουσίας, ἀλλ' οὐχ ὡς οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, μετὰ
 10 κολακείας δηλονότι. MF

24.29 Ἐτι τῷ αὐτῷ ἐμφιλοχωρεῖ ῥητῷ διαφόρως ἐξηγούμενος. M²

26.28 μαστοὶ : Ἀντὶ τοῦ οἱ κατ' ἄνδρα ἐπανεστηκότες, οἱ ὥσπερ
 ἄνδρὸς ὄρθιοι ἐμπεφυκότες. MF

27.16 Ζῆτει ἐὰν ἀσφαλὴς ἡ ἀναγωγὴ αὕτη. M³

15 36.11 ὧ φωτίζεται : Ἀντὶ (τοῦ) ὡς ἐν φωτὶ ὁπτάνεται. M

37.7 τὸ “Ρουβὴν πρωτότοκός μου” διὰ τούτου βούλεται ἐκκαλύ-
 πτειν. MF

46.12 ὀργὴν τὴν νουθεσίαν : Οὐ γὰρ πάθος ὀργῆς πρόσεστι τῷ
 θεῷ, ἀλλὰ νουθέτησίς ἐστι τοῦτο φιλόανθρωπος. Οὐ τοίνυν οὐδ' εἰς
 20 πάθη καταβαίνει θεός· πῶς γὰρ φύσις ἡ ἀπαθής; Ἀλλ' ἀνθρωποπαθῶς
 ἐσχημάτισται πρὸς ἀνθρώπους ὑπ' ἀνθρώπων ἢ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ
 δικαιοδοσία φιλόανθρωπος. M²

53.24 Ὅτι ὁ φόβος διττός, ἢ μετὰ αἰδοῦς ἢ μετὰ μίσους· μετὰ αἰδοῦς
 ὡς [οἱ] παῖδες πρὸς πατέρα οἱ σώφρονες καὶ πολῖται ἀγαθοὶ πρὸς
 25 ἀγαθοὺς ἡγεμόνας καὶ ἡμεῖς πρὸς θεόν· ἢ μετὰ μίσους ὡς δοῦλοι
 πονηροὶ πρὸς δεσπότης καὶ δαίμονες πρὸς θεόν. MF

Διττός ὁ φόβος, ὃ μὲν προκαταρκτικός, ὃ καὶ ἐπιστρεπτικός, ὡς ὁ
 τῶν ἐξ ἁμαρτίας φόβῳ τῶν κολάσεων ἐπιστρεφόντων, ὃ δὲ τελειωτι-
 κός, περὶ οὗ φησι καὶ Δαυὶδ· “Φοβήθητε τὸν κύριον πάντες οἱ ἅγιοι
 30 αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.” MF

54.21 καὶ πατήρ : Ὑποπτον ἐνταῦθα τὸ πατήρ, ἐὰν ἐπὶ τῷ λόγῳ καὶ
 υἱῷ νοῆται· ἔοικε γὰρ συνεισάγειν αὐτὸν τοῖς ὑστερον καὶ ἐν χρόνῳ
 καὶ κτιστοῖς. M³

Ταῖς σημειομέναις λέξεσιν, εἰ μὴ παραλλάξας ὡς τὸ πρότερον, ἀλλὰ
 35 τῇ α', τῇ β' γ' δ', τῇ ε' συνάψας, τὸ ὑποπτον διορθώοις. M₄

2-3 1 Cor 11:23 3-4 1 Cor 7:25 7-9 cf. Mt 7:29 16 Gen 49:3 29-30 Ps
 33:10

7 ἐπίβολος M 16 ῥουβὴν F 23 μίσους M² : φόβου M²F 24 οἱ del. Dindorf
 27 ἐπιστρεπτικός M² : ἐπισυρρεπτικός M¹F

55.11 τὸ μὲν καλὸν τοῦ ἐγκωμαστικοῦ : Ἐκ τῶν β' τῆς ῥητορικῆς εἰδῶν, τοῦ τε ἐγκωμαστικοῦ καὶ τοῦ συμβουλευτικοῦ, τοῦ μὲν τὸν ψόγον, τοῦ δὲ τὴν ἀποτροπὴν λαβὼν, τὸ ἐξ ἐκατέρου στῦφον ἐπιμ-
γνύς καὶ εἰς κώλυσιν ἁμαρτίας τιθεὶς διὰ τοῦ καλοῦ καὶ συμφέροντος
τὸ γ' τῆς ῥητορικῆς τοῦ δικανικοῦ ἀποδείκνυσι τέλος τὸ δίκαιον, ὅτι 5
ἀγαθόν, καὶ αὖ πάλιν ἐκ τῶν αὐτῶν εἰδῶν ἔπαινόν τε καὶ προτροπὴν
εἰληφώς, ἐκ τοῦ τέλους αὐτῶν, τοῦ τε καλοῦ καὶ συμφέροντος, τὸ τοῦ
τρίτου εἶδους συνάγει δίκαιον, ὅτι καὶ ἀγαθόν. M²

Ῥητορικῶν εἰδῶν ἐξέτασις, ὅτι τὸ μὲν συμβουλευτικὸν περὶ τὸ συμ-
φέρον ἐστίν, τὸ δὲ ἐγκωμαστικὸν περὶ τὸ καλόν, ἄμφω δὲ ταῦτα τοῖς 10
τελικοῖς συναριθμεῖται. MF

56.14 Καὶ πῶς ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὴν κυριακὴν εὐχὴν
αὐτοῦ ἐξηγητικῷ τοὺς ἁμαρτήμασιν ἐνισχημένους λέγοντας τὸ “πάτερ
ἡμῶν” μὴ τὸν ἀγαθὸν ἐπικαλεῖσθαι πατέρα, ἀλλὰ τὸν ἀντικείμενον
λέγει; MF 15

Ὁ μὲν Νύσσης τὸν ἐνεργοῦντα τὴν ἁμαρτίαν λέγει, οὗτος δὲ τὸν
παυσάμενον καὶ μετανοοῦντα, καὶ καλῶς καὶ οἱ δύο ἔγραψαν. F²

“Οτι καὶ μὴ ἐπιστρέφοντάς τινας χεῖλεσι μόνοις πατέρα καλεῖν τὸν
θεὸν καὶ μὴ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας. M²

57.28 συκοφαντοῦσί : Εἰς Ἐπίκουρον ἀφορᾷ. Αὐτὸς γὰρ οὕτως 20
φησὶν “Τὸ μακάριον οὔτε αὐτὸ πράγματα ἔχει οὔτε ἄλλοις παρέχει.”
MF

58.10 ἀρετὰ γὰρ ἐπαινεομένα : Ταύτη τοι καὶ τὸ Γρηγορίου τοῦ θε-
ολόγου ῥητὸν ἐν τῷ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπιταφίῳ ἐρμηνευτέον
“Ἐκείνοις θ' ἅμα μὲν ἡδονὴ γένοιτο”, τοῖς τῆς ἀρετῆς δηλονότι ἐπαι- 25
νετοῖς, “καὶ ἅμα παρὰ κλησὶς εἰς ἀρετὴν ὁ λόγος· ὧν γὰρ τοὺς ἐπαίνους
οἶδα, τούτων καὶ τὰς πρὸς ἀρετὴν ἐπιδόσεις ἐπίσταμαι πάντως” καὶ τὰ
ἐξῆς ὁμοίως. M²

58.12 Ἐκ τῶν χρυσῶν λεγομένων ταῦτα ἐπῶν. MF

60.17 ζήτηι εἰ ὀρθὸν τὸ “κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν” ἐπὶ τοῦ υἱοῦ. M³ 30

60.27 ζήτηι εἰ ἀπλημμελῆ ταῦτα. M³

63.29 ἡ σφαῖρα : Τὴν παιδιὰν λέγει ἣν ἀπόρραξιν φασίν. P²M

65.18 Ἐχομένοις : Τὰ ἐνταῦθα περὶ τροφῆς σπουδαῖα πάντα καὶ
χαριέστατα κατὰ τε φράσιν καὶ ἔννοιαν καὶ τοῖς φιλοκόμῃσι χρήσιμα.
M³ 35

12–15 Greg. Nyss. *De orat. domin.* 2 (*P. G.* 44 col. 1141 A) 21 Epicuri *Sent.* 1 (= Diog. Laert. 10.139) 23–28 Greg. Naz. *In laudes Basil. Magni* 43.1 (*P. G.* 36 col. 496 A) 29 Pythag. *Carm. aur.* 44 32 Pollux 9.105

16 λέγει om. M

66.7 προὑργαιότερον : Προτιμότερον, ἀναγκαιότερον. P²MF

69.7 Ὡσπερ, φησίν, τὴν ἀγάπην ἀνάξιον ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς
ζωμοὺς κατασπᾶν, οὕτως καὶ τὸ δεῖπνον μάλιστα τὸ πολυτελὲς εἰς τὴν
ἀγάπην μεταλαμβάνειν. P²MF

5 72.5 Καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν πανσόφως καὶ κατὰ τὴν φράσιν ὠραίως
ἄγαν πέφρασται τὸ χωρίον. M²

73.13 ἀπηρτημένος : Ἀντὶ τοῦ ἀποκρεμάμενος. P²MF

73.23 Χρήσιμον καὶ ἡδὺ τὸ χωρίον. P²MF

74.20 στρωμνὴν : Ἐκ τούτου δηλὸν ὡς οἱ παλαιοὶ ἐπὶ στιβάδων εὐ-
10 ωχοῦντο ἀνακείμενοι· ὁ νῦν ἐπὶ τῶν ἰθ' ἀκουβίτων διατηρεῖται μόνων.
P²MF

75.11 ἀπόχρη : Τὸ ἐξῆς· ἀπόχρη δὲ συγχρωμένων ἡμῶν εἰς τὸ προ-
κειμένον τοῖς ἀνθεσιν ὑπόμνησις οὐκ ἀπᾶδουσα τοῦ λόγου, ὅπερ ἤδη
πεποιήκαμεν. Ἀνθέων δὲ ἐμνήσθη οὐκ ἀκαίρως. ἀλλ' ἐπειδὴ προῖων
15 φυτῶν ἔμελλε καὶ πηγῆς καὶ ἀρδεΐας ὑπενεγκεῖν χρεΐαν, εἰκότως προ-
εἴληφεν καὶ τὸ ἀπὸ τῶν φυτῶν ἀναφυόμενον ἄνθος. P²MF

75.26 ἐκκλητηκός : Ἀντὶ τοῦ προσκλητηκός. Εἴληπται δὲ ἀπὸ τῶν
ἐκκλητευόντων. P²MF

76.5 πολυτέλεια : Πλοῦτος. M

20 76.9 βολβοί : Πάτερ, οἶον ἔπος σε φύγεν ἔρκος ὁδόντων. Τί γὰρ
βολβῶν εἰς πέψιν δυσαιωτότερόν τε καὶ ἀκατεργαστότερον βρωμα;
(P² erasum) MF

76.24 Ὅτι ἡ εὐδαιμονία ἐν χρήσει ἀρετῆς ἐξετάζεται. Οὕτως δὲ καὶ
Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς αὐτοῦ ἠθικοῖς. P²MF

25 77.31 Βαβαί, ὅσου τοῦτο ἄξιον τοῖς νάνοις παράγγελμα· εἰ μέλλοιεν
εὐαυξῆ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν ἀναδρομὴν, τάχα κεν καὶ εἰς ὀλόκληρον
μῆνα παρατείνειαν τὴν ἀπαστίαν, μόνον εἰ ἐπ' ἀληθείας τεύξοιντο
ἡλικίας. (P²)M

78.19 σώφρων : Τὸ ἐξῆς οὕτως· οὐδ' ἂν μελήσαι σώφρων ποτὲ γε-
30 νέσθαι ὁ χρώμενος αὐτῇ· ἔστι δὲ καὶ ἀντίπτωσις τὸ σχῆμα, εὐθεῖα ἀντὶ
δοτικῆς· ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν τῷ χρωμένῳ εἶπεν ὁ χρώμενος· πρόδηλον
γὰρ ὅτι τὸ μέλει δοτικῇ συντάσσεται. P²M

79.2 Οἶνω : Ὅμοια τοῖς ὀπισθεν περὶ τῆς τροφῆς καὶ τὰ περὶ τῆς
πόσεως τὰ ἐνθάδε κομψείας τε πλήρη καὶ τῆς ἄλλης ὡς ἐν λόγοις
35 φιλοτιμίας, καὶ ἔοικε παρατεθεῖσθαι τοῖς φιλολόγοις καὶ φιλοκάλοις

20 *Iliad.* 4.350 et al. 24 cf. Aristot. *E.N.* A 6, 1098a16; *Polit.* Z 8, 1328a37

7 τοῦ M, Dindorf : om. PF, Staehlin 12 τὸ ἐξῆς om. F 13 λόγου in ras. P²
20 ποῖον σε ἔπος Hom.

τράπεζα κεκαρυκευμένη τὰ τοιαῦτα περὶ βρωμάτων καὶ πόσεων λογο-
γραφήματα. M³

79.26 τοὺς αὐστηρόν : Τοὺς ἀσκητὰς λέγει καὶ τὴν πρακτικὴν μετι-
όντας φιλοσοφίαν. M²

80.15 ἀντιφάρμακον : Τὸ ὕδωρ λέγει. M²

5

81.21 ἴλεω : Ἰλαρόν. F²

82.11 Θηβαῖος : Πίνδαρον λέγει. M²

83.16 ἀμφορεῖς : Τὰς σχοίνους λέγει καὶ τὰ καλῶδια, οἷς οἱ ἀμφο-
ρεῖς ἀνέλκονται. P²MF

85.24 αὐγή : Ἡράκλειτος. M²

10

86.4 ἀνθοσμίας τις ἄλλος : Φαλέρνος. P²MF

86.7 οἱ βασιλεῖς : Ἰστορεῖ τοῦτο Ἡρόδοτος περὶ τῶν Περσῶν βασι-
λέων καὶ ἄλλοι πολλοί. P²MF

89.1 Ὅμοια τοῖς προλαβοῦσιν εἰς χάριν λόγων καὶ ταῦτα. M³

89.8 Θηρίκλειοι : Θηρίκλειοι ἀπὸ Θηρικλέους τοῦ τοῦ(το) ἔφευ- 15
ρόντος, Ἀντιγόνοι ὁμοίως, κἀνθάροι ἀπὸ τοῦ σχήματος, λαβρώνιοι
ἀπὸ τοῦ σχήματος, λεπασταὶ ἀπὸ τοῦ σχήματος, ψυκτῆρες ἀπὸ τοῦ
σχήματος. P²MF

89.9 s. ἐκπωμάτων εἶδη· Θηρίκλειον, τὸ σφαιρικῶ τῷ πυθμένι τὸ
ἐπικείμενον ἔχον χωνοειδές, ἀφ' οὗ πιεῖν ἔστιν εὐπετές· Ἀντιγόnius, 20
ἢ ἄνευ τοῦ σφαιροειδοῦς πυθμένος εἰς ὃν ἀπολήγουσα· κἀνθαρος,
τὸ λεκανοειδές μὲν, ἄνωθεν δὲ ὁμοίῳ πώματι ἐπεσκεπασμένον, στο-
μίῳ συμμέτρῳ κατὰ μέσον ἀνερωγός, καὶ πρὸς ἄκρῳ τῆς περιφερείας
προχοῖδι, ἀφ' ἧς πιεῖν ἔστιν, διοιγόμενον· λαβρώνιος, ἀσπιδοειδές ἔκ-
πωμα, ἀφ' οὗ ἔστι λάβρως ἐμφορηθῆναι τὸν πίνοντα· λεπαστή, χυτρο- 25
ειδές ἔκπωμα, ἐπωτίδι μιᾷ τὸ εἰληφθαι παρεχομένη· ψυκτῆρ, κυλιν-
δρικοῦ σχήματος ἀποτομή, κάτωθεν κιονίδι ἐπὶ πρίσματι κυλινδρικῶ
ἐδραζομένη, ἀφ' οὗ καὶ ἐστάναι καὶ μεταχειρισθῆναι ἔστιν αὐτῇ πρό-
χειρον· προχοῖς, ἢ καὶ οἰνοχόη, σφαιρικόν τι σκεῦος, ἐπωτίδι μιᾷ καὶ
αὐλίσκῳ ἐνεσκευασμένη, ἀφ' ὧν τῇ μὲν ἐπωτίδι λαμβάνεται, τῷ δὲ 30
αὐλίσκῳ τὸ τεθησαυρισμένον ὕγρὸν ἀποκρίνειν ἡυτρέπισται. P²MF

89.18 αἰσχύνομαι καὶ λέγειν : Αἰσχύνομαι καὶ λέγειν τὰς λεγομένας
ἀμίδας φησί, αἵτινες οὖρου καὶ ἀφόδου εἰσὶ δοχεῖα. P²MF

91.7 ἐπωφᾶτο : Ἀντὶ τοῦ εἰς ὄψον ἐχρήσατο. P²MF

10 cf. Heracliti Fr. 68 Marcovich 12–13 cf. Herod. 1.188

15 τοῦ τοῦ(το) Schinas : τοῦ τοῦ P² : τοῦ M : τοῦτο F 16 ἀντιγονίδες P³
19 ἐκπωμάτων εἶδη om. F 23 ἀνερωγός P²MF, corr. Schinas 28 ἐδραζομένη
P²M, corr. F 31 ἡυτρέπισται Staehlin : ἡυτρέπισται P²MF

91.8 σαβάνῳ : Σαβάνῳ περιζωσάμενος ἀντὶ λεντίῳ. M²

92.10 ἀμίδας ὑέλᾱς : Εἰ μὲν τρυφῆς χάριν, καλῶς· εἰ δὲ ἀναγκαίης
χρείας καὶ διὰ νόσον, ὥς ἂν διαγινώσκοιτο τῷ ὑάλῳ τὸ νόσημα, οὐκ
εἰκότως ἐπέσκωψας. (P²)MF

5 92.26 Ἀπέστω : Ἀντὶ (τοῦ) ἐξιστάσθω, ἀναχωρεῖτω. P²MF

92.29 ἄλυσ : Ἀσχολία, μέριμνα. M²

93.5 Ἀλύοι : Ἀλύοι ἀντὶ τοῦ ἐνευκαιρεῖ, ἐμμέριμνός ἐστιν, διὰ
φροντίδος ἔχει, ἐνασχολεῖται. P²MF

93.18 ἱππόθορον : Εἶδος αὐλήματος παροξυντικὸν ἵπποις εἰς ὀχεί-
10 αν. P²MF

94.9 ἀλαλαγμοῦ : Ἀρέθα· ἀλαλαγμός ἡ ἐπινίκιος εἴρηται βοή. Τοῖς
οὖν καθυπερτερήσασι τῶν σαρκικῶν ἀκαθαρσιῶν ἀκολούθως ὁ ἀλα-
λαγμός ἐπακολουθεῖ. P²MF

95.3 Ἐντεῦθεν οὐδὲ τὰς ἐμμελεῖς ψδὰς ἡμῶν καὶ τοὺς μετὰ συμφω-
15 νίας ὕμνους ἐξουθενητέον. M²

97.8 κιχλισμός : Κιχλίζουσι μὲν γυναῖκες, καγχάζουσι δὲ ἄνδρες.
(P²)M

100.3 ἐν τοῖς ὀνόμασι : Ὡς γὰρ τις οὐκ αἰσχύνεται τοὺς λόγους,
τούτων πολλῶν δήπουθεν οὐδὲ τὰ ἔργα. P²MF

20 100.5 ὥς ἄρα οὔτε : Τοιοῦτό τι διὰ τούτων δηλοῦν βούλεται· ὥς
οὐκ ἐν τοῖς ὀνόμασι τῶν μελῶν ἡ αἰσχροτής ἐνθεωρεῖται, οὐδὲ γὰρ ὁ
μηρός, φέρε, οὐκ ἡ κνήμη αἰσχρόν τι παρεμφαίνει διὰ τοῦ ὀνόματος,
ὥς οὐδὲ τὸ στόμα, οὐκ ἡ γλῶσσα, οὕτως οὖν οὐδὲ τὸ αἰδοῖον, ἀλλ', εἰ
σκοπεῖν ἀκριβῶς χρή, καὶ σεμνότης τῷ ὀνόματι ἐπακολουθεῖ, αἰδοῦς
25 ἄξιον ἀποφαίνουσα τὸ καθ' οὗ τοῦτο τέθειται· οὕτω γὰρ καὶ τὸν
πατέρα καὶ τὸν ἄλλῳ τινὶ κρείττονα· ἅψ' οὗ καὶ ἡ παρ' Ὀμήρῳ Ἑλένη
τὸ “αἰδοῖός τέ μοί ἐσσι, φίλε ἐκυρέ” ἀναβοᾷ· οὐκ οὖν ἐν τοῖς ὀνόμασι
τὸ αἰσχρόν, ἀλλ' ἐν τῇ παραλόγῳ χρήσει ἐνθεωρεῖται, ὥς κἀν τῷ
στόματι κἀν τῇ γλώσσῃ τὰ σαπρὰ ἀναμάπτουσι καὶ δυσώδη. P²MF

30 101.25 συμμετακλιθῆς : Οἷον ἐν δείπνῳ μὴ συνανακλιθῆς· ἐπ' ἀγ-
κῶνι δέ, ὅτι μὴ ἐκάθιζον, ἀλλ' ἐπ' ἀγκῶνι ἐπικλινόμενοι εὐωχοῦντο ὥς
ἐν τοῖς λεγομένοις ἀκουσίτοις. M²

102.21 μὴ οὐράγει : Ἀντὶ (τοῦ) μὴ ἔσχατος ἀνίστασο· οὐραγία γὰρ
ἐστὶν ἡ ἐφυστερίζουσα τάξις. (P²?)P³MF

35 103.21 σιγῇ μὲν γὰρ : Ἀψ' οὗ καὶ τὸ “Γύναι, γυναῖξί κόσμον ἡ σιγῇ
φέρει” εἴρηται. (P²)P³MF

27 *Iliad.* 3.172 35–36 *Soph. Aias* 293

5 τοῦ F : om. P²M 11 ἀρέθα om. F 33 τοῦ add. Schinas 34 ἐφυστερίζουσα
F : ἐφυστερίσασα M²

103.28 γεγωνός : Οίονει τὸ μεγαλόφωνον, ἀφ' οὗ καὶ γεγωνίσκειν εἴρηται τὸ μεγαλοφονεῖν. (P²)P³MF

104.19 μὴ δευτερώσης : Καὶ πῶς ἡ τοῦ Σαμουὴλ Ἄννα πολλάκις τὰ αὐτὰ τῆς εὐχῆς ἐπαναλαμβάνει, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς πολλάκις τὸ “κύριε ἐλέησον” λέγοντες οὐκ ἀδόκιμοι κρινόμεθα· ἀλλ' οἶμαι μὴ τοῦτο πα- 5
ραγγέλλειν τὸ λόγιον, ἴσως δὲ ταῦτα· ὧν ὑπεσχόμεθα θεῷ εὐθέως ἐκ προσευχῆς αὐτῆς ἐκτελεῖν, καὶ μὴ ἀναμένειν ἐκ δευτέρου τὴν αὐτὴν ὑπόσχεσιν ποιεῖσθαι, ὥσπερ ἐν μέγα οἰομένους τὸ ἐν λόγοις τὴν χάριν ἀποπληροῦν καὶ τῇ παρολκῇ τοῦ ἐπιτελεῖν τὸ γαῦρον ἐπιφαίνειν τοῦ ἀνυπάρχοντος ἡθους. P²MF 10

105.20 ἦσεν : Ἀντὶ (τοῦ) εὐφρανεν. (P²)M

107.3 ὥξεσέ : Ἀντὶ τοῦ εὐωδίασεν. (P²)MF

107.26 βρένθιον : Βρένθιον ἀπὸ τινος ἄνθους ἡδέος· μετάλλιον ἀπὸ τινος Μετάλλου, οὕτω καλουμένου, ὅς καὶ εὗρεν· πλαγγόνιον ἀπὸ Πλαγγόνος τῆς ἐφευρηκυίας. P²MF 15

108.2 Βακκάρι : Εἶδος μύρου βαρβαρικοῦ. PMF

108.12 τινες : Εἰς Πλάτωνα αἰνίττεται. (P²)MF

109.12 νοούντων : Ἀντὶ (τοῦ) νοείτωσαν. (P²)M

109.13 παραδεχέσθων : Ἀντὶ (τοῦ) παραδεχέσθωσαν. (P²)M

109.28 πολλοῦ τοίνυν : Πῶς ἐχρήσατο τῷ πολλοῦ δεῖ; Ἀντὶ γὰρ τοῦ 20
μάλιστα, οἰονεῖ· μάλιστα γὰρ δεῖ. P²MF

110.12 μυραλοιφεῖν : Μυραλοιφεῖν μύρω χρίεσθαι. (P)M

112.6 στέφανον μὲν γυναικός : Ἀλλὰ καὶ ἀνδρὸς τὴν γυναικα· “Τυ-
νὴ γὰρ ἀνδρεία στέφανος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς”, ἡ γραφὴ λέγει. P²MF

112.14 Ὁ κιττός ἐμψύχει· ἡ καρύα καρωπική, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ· 25
ὁ νάρκισσος νάρκην ποιεῖ καὶ τοῦτο σημαίνει τοῦνομα. P²MF

112.23 Τὸ ῥόδον παρὰ τὸ πλεῖστον τῆς ὁδοῦς ἀφιέναι ῥεῦμα ὠνό-
μασται· ἐντεῦθεν καὶ διαφορούμενον ταχέως μαραίνεται. P²MF

113.11 ἀμερμνίας ὁ στέφανος : Οἶμαι καὶ τοῖς γαμοῦσι καὶ τοῖς
ἀθλοῦσιν ἀμερμνίας δίδοσθαι τὸν στέφανον σύμβολον, τοῖς μὲν ἀφρο- 30
διοῦ φροντίδος, τοῖς δὲ καμάτων καὶ πόνων γυμναστικῶν. P²MF

114.10 Κλήμης σοφός γε τοῖς λόγοις καὶ τοῖς τρόποις. M⁴

114.30 Ὁ βάτος ἀρσενικῶς. (P²?)MF

115.24 πολυωρεῖ : Φροντίδος πολλῆς ἀξιοῖ, ἐπιμελεῖται, φυλάσσει.
(P²)MF 35

3-4 cf. 1 Sam (1 Regn) 1:11 ss. 13-15 Pollux 6.104; Photii Bibl. cod. 279, 532b14-17
Bekker 23-24 Prov 12:4

11 τοῦ add. Dindorf 14 πλαγγόνιον P²M, corr. F 15 πλάγγωνος P²M, corr. F
18 τοῦ add. Dindorf 19 τοῦ add. Dindorf 20 τῷ P³F² : τὸ P²MF¹

116.7 γαυνάκας : Εἶδος παχέος ὑποστρώματος, ὃ τινες καὶ καυνά-
κας φασίν, ἐγκειμένου τοῦ νάκουσ τῷ ὀνόματι, ἣν ἡ γηνάκας, τὸ ὑπὸ
γῆ διὰ παχύτητα ἐπιστρωννύμενον. P²MF

116.11 πτύλων : Τὴν τύλην λέγει. P²MF

5 118.29 παλιγγενεσίου οἰκονομίας : Οἶονεὶ τὸ νομίζειν οὐ διὰ ἀσέλ-
γειαν τὰς θυγατέρας τῷ πατρὶ ἐπιμανῆναι, ἀλλὰ διὰ ἀπόγνωσιν ἀν-
δρὸς ἑτέρου, ἐπεὶ ἐωράκεισαν πυρποληθεῖσαν τὴν πόλιν, καὶ ὥς οὐκ
ἐνὸν ἔτι ἀνδρὶ χρήσασθαι πρὸς τεκνογονίαν, πάντων ἄρδην ἀποτε-
φρωθέντων, εἰ μὴ τῷ πατρί, δι' οὗ ἡ τοῦ γένους τοῦ ἀνθρωπίνου
10 διαδοχὴ διατηρηθεῖη· οὐκ ἀσελγείας οὖν ἔνεκεν ἢ πρὸς τὸν πατέρα
διὰ τοῦ οἴνου τῆς ἀταμιεύτου ἐπιδόσεως πρὸς συνουσίας ἐπίρρωσις
ᾧρεξιν, ἀλλὰ τεκνογονίας ἔφεσις. P²MF

119.10 ἄλυσες : Ἄλυσες οἶονεὶ ἐκλύσεις καὶ πρὸς τὸ δέον ἀπροσεξίαι.
P²MF

15 120.15 ἀφόδευσιν : Τὸ τὴν κόπρον ἀποχετεῦον μέρος φησί. P²M

120.17 παιδεραστίας : Ἐπιτευκτικώτερον οἶμαι συμβολικῆς ἐμφα-
νείας τὸ διὰ τὴν δειλίαν ἀπαγορεῦσαι τὴν τοῦ λαγῷ ἐδωδὴν, ἐπεὶ
κατάφοβον τὸ ζῶον, μὴ χρῆναι τὸν εἰς θεοῦ καταλεγέντα παρτάξι
εὐπτότητον εἶναι καὶ τοῖς τυχοῦσιν τῶν ἐπερχομένων ἐκδεματούμενον.

20 P²MF

Ἐγὼ δὲ τὸ γεγραμμένον οἶμαι, ἀλλ' οὐ τὸ παραγεγραμμένον, πολ-
λῷ, εἰ δεῖ τοῦτο εἰπεῖν, ἐπιτευκτικώτερον καὶ τῇ ὑποθέσει ἀκολουθό-
τερον. M²

Βαθὺ τὸ νόημα καὶ κακόζηλον· παρατροπὴ γάρ. M³

25 120.28 παταγητικός : Οἶονεὶ καταπεπτωκὸς τὴν λιγυφωνίαν. (P²)P³
MF

121.6–16 Ὠραῖον ἄγαν τὸ χωρίον καὶ τῇ φράσει ἐξηγητισμένον.
P²MF

121.33 αἶ τε γὰρ θήλειαι : Οὐκ ἀλλήλας βαίνουσαι δηλαδή, ἀλλὰ
30 τοῖς ἀνδράσιν οὕτω παρέχουσαι ἑαυτάς· οὕτως Ἀναστάσιος ἐν τῷ εἰς
τὴν πρὸς Κορινθίους ἐξηγητικῷ. P²MF

122.29 δικρόαν : Διπλῆν. (P²)P³MF

123.12 περᾶν : Οὐ πειρᾶν, ἀλλὰ περᾶν, ἀφ' οὗ καὶ τὸ περαίνειν· ἐμ-
φαντικώτερον γὰρ τὸ περᾶν τοῦ πειρᾶν πρὸς τὸ τῆς λαγνείας αἰσχρόν.

35 P²MF

124.1 φιλόσοφος : Σολομῶντά φησιν. (P²)P³M

124.9–11 Πλάτωνος. P²MF

125.3 μεμυκότι τῷ στόματι : Ὁραῖον εἰς ἀπόδειξιν σωφροσύνης τοῦτο ταῖς κυούσαις. P²MF

125.4–5 περὶ τὴν παιδοποιῶν : Ταύτη φασὶ καὶ τὰς τῶν γυναικῶν ἀνδρομανεῖς τῷ συνεχεῖ τῆς παιδοποιῆς σωφρονέστερον διατίθεσθαι, 5 ἀμβλυνομένης τῆς ἐπιθυμίας τῷ κατακόπῳ τῆς φύσεως, ὃς ἐκ τῶν τοκετῶν πέφυκε γίνεσθαι. P²MF

125.30 ἐπίτασιν τῆς ὁμιλίας : Οὐ περὶ τοῦ νομίμου γάμου λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀφέτου καὶ πορνικῆς ὁμιλίας· ὁ γὰρ νόμμος θραύει τῷ 10 συνοικεῖν τῆς ἐπιθυμίας τὸν οἶστρον, καὶ ταύτη σωφρονεῖν κατεπείγει· τὸ γὰρ εἰς ἐξουσίαν προκειμένον ἀργὴν δείκνυσι τὴν ἐπιθυμίαν καὶ νοθευτέραν τὴν μεταχείρισιν εἰς ἀπόλαυσιν. P²MF

126.1–2 τῶν ἐν ἀσκήσει σωμάτων : Τοὺς παγκρατιαστάς φησι. P²MF

126.5 Ἀβδηρίτης : Δημόκριτον λέγει. (P²)MF 15

126.14 ἀστεῖος οὖν μάλα : Πλάτωνος ἐκ τοῦ πρώτου τῆς Πολιτείας. P²MF

127.31 εὖ γοῦν τις εἰρηκέναι : Ἐπίκουρος· οὗτος ἐν τῷ ἐπιγεγραμμένῳ Κύριαι δόξαι, ἥτοι Ἐπικούρου φωναί, ταῦτα καὶ ἕτερα λέγει 20 τοιαῦτα. P²MF

128.3 γυνὴ μισθία ἴση σιάλῳ : Καὶ Σολομῶν· “Τμὴ πόρνης ὅση καὶ ἐνὸς ἄρτου.” P²MF

128.18 ὁ ἐταιριζόμενος αὐτόν : Ὁ κατακόρως χρώμενος τῇ ἑαυτοῦ γαμετῇ· εἰ οὖν τὸ κατακόρως χρᾶσθαι μοιχεύειν ἐστίν, τί ἂν εἴη τὸ 25 πρὸς πολλὰς καὶ κατὰ ταῦτόν τὸ ἀσελγὲς ἐπιδείκνυσθαι; Οὐκ οἶμαι τυγχάνειν ὀνόματα κακίας. Διὰ τοι τοῦτο οὐ τῶν πάντων κατεγνωσμένων τῷ μὴ τέλεον σωφρονουντὶ νομίμῳ χρῆσθαι γυναικί, ἐνὶ περιείργοντι προσώπῳ τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀνύποιστον. P²MF

Τὸ τῆς ἀθεμτογαμίας περιστέλλοντός ἐστι ταῦτα, οὐκ εἰκότα οὐμενοῦν τοῖς προτέροις σοφίσμασι χεῖρον αἰρέσεως φιλοσοφοῦσι τὸ περὶ 30 τὸν δ' γάμον ἀδιαφορεῖν, εἴ σοι πρὸς ἀοριστείαν ὁ σκοπὸς τῶν γάμων ὀρᾷ· εἰ δὲ πρὸς ἐν καὶ νόμιμον, οὐκ ἔξω τοῦ β' ἢ καὶ τοῦ τυχόντος μὴ νομίμου γ' ὁ γάμος εἰρχθήσεται, καὶ ποία λοιπὸν ἢ ἐνὸς τούτων πρὸς πολλοὺς σύγκρισις καὶ τῆς σοφῆς σου ταύτης νομοθεσίας ἢ περιστασις. M² 35

1 cf. Plat. *Legg.* 8, 839a2; 841d2–3
Usener, *Epicurea* pp. 118.19 et 342.10

16 cf. Plat. *Res publ.* 1, 329c2
21–22 *Prov* 6:26

18–20 cf.

10 οἶστρον P³M²F : ὕστρον P²M¹
P²M¹F, corr. P³M²

12 νοθευτέραν P²MF, corr. P³ 19 κύριε

129.6 ὁμολογούντως : Ἀντὶ <τοῦ> ὁμολογουμένως. (P²)MF

129.15 μὴ δὴ ἅμα : Ἡροδότου τοῦτο “ἅμα δὲ κιθῶνι ἐκδυομένῳ ἀποδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνὴν.” P²MF

130.10 ἐπιτέτραπται τῷ γήμαντι : Συμφώνως τοῦτο τῷ τοῦ θεοῦ

5 Παύλου “Βούλομαι νέας χήρας γαμεῖν, οἰκοδεσποτεῖν”. P²MF

132.15 κρωβύλον : Τοῦτου μέμνηται τοῦ κρωβύλου καὶ Θουκυδίδης ἐν προοιμίῳ τοῦ α΄ Πελοποννησιακῶν. Ἐμπλοκῆς δὲ εἶδος ὁ κρωβύλος ἀπ’ ἄκρων τριχῶν τοὺς πλοκάμους πρὸς κορυφὴν ἀνατείνων· εἴτα εἰς ὄξυ ταύτας συνάγων χρυσῷ τέττιγι τετρημένῳ τὰς τρίχας ἐσφη-

10 κοῦτο, πρὸς τὸ συνεχομένας μὴ πάλιν διαρρεῖν πρὸς τὸ κάτω. P²MF

132.30 ὄρα μὴ οὐκ ἄλλη : Παρὸ εἴρηται τό·

Ἄλλος γυναικὸς κόσμος, ἄλλος ἀρρένων. P²MF

133.4 κρύπτειν ὄμματα : Τοῦτο μεταπεποιήται ἀπὸ τοῦ τραγικοῦ· ἐκεῖ γὰρ οὕτως εἴρηται· “ἡ δὲ καὶ πεσοῦσα πολλὴν πρόνοιαν παρέσχεν

15 κοσμίως πεσεῖν,

κρύπτους· ἃ κρύπτειν ὄμματα· ἀρρένων χρεῶν.” P²MF

133.14 στήμων : Τὴν μετάξην (sic) λέγει. M²

133.20 Ὠραίως ἄγαν πέφρασται. (P²)MF

133.28 ἐσθήσει : Ἀπὸ εὐθείας τῆς ἡ ἐσθῆσις. (P²)M

20 133.31 ἡ Ἀποκάλυψις : Ἡ Ἰωάννου Ἀποκάλυψις τοῦ θεολόγου. P²MF

ἡ Ἀποκάλυψις : Σημειῶσαι ὅτι ὡς ἐγκεκριμένης μέμνηται τῆς Ἀποκαλύψεως. M³

134.5 Σαρδιανικόν : Τὸ Βένετον λεγόμενον. P²MF

25 134.11 Μυροβαφὴ τοῦτον λέγει διὰ τὸ ἐκ κρόκου μολύνεσθαι· ἔστι δὲ ὕφασμα λεπτὸν τε καὶ ἀραιόστημον. P²MF

135.16 ἱματισμῷ διαχρύσω : Ἀρέθᾳ· οὐ περὶ ἱματικοῦ κόσμου βούλεται λέγεσθαι ταῦτα, ἀλλὰ περὶ τοῦ τῇ ψυχῇ περιπεφυκότος ἐξ ἀρετῶν κόσμου· καὶ ὅτι τοῦτο, δηλὸν ἀφ’ ὧν φησι· “Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυ-

30 γατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσθωθεν.” καίτοι τοῦ ἔξωθεν καὶ ὀρωμένου ἱματισμοῦ τὴν δόξαν ἐπισυρομένου, οὐ τοῦ ἐντός τε καὶ τῇ τῶν ἔξω ἐπιβολῇ

2-3 Herod. 1.8 5 1 *Tim* 5:14 6-7 Thucyd. 1.6.3 12 Greg. Naz. *Carm.* II. 1, XII. 671 (*P.G.* 37 col. 1215 A) 14-16 Eurip. *Hec.* 568-570 24 Βένετον: cf. S. Kugéas, *Λαογραφία* 4 (1913) 265 Nr. 89 29-30 *Ps* 44:14

5 νέας χήρας : νεωτέρας NT 14-15 ἡ δὲ καὶ θνήσκουσ’ ὅμως | πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμων πεσεῖν Eurip. 26 ἀραιόστημον Dindorf : ἀρεοστημον M² : ἀρεοστήμονον P²M¹F

ἀδηλουμένον· ἐντεῦθεν καὶ τοῖς χρυσοῖς χροσσωτοῖς φησι τοῦτον διά-
 δηλον γίνεσθαι, τί τοῦτο λέγων εἰ μὴ τὴν ἔκφανσιν τούτων, ὅτε δὴ καὶ
 γένοιτο, τιμαλφέστατον ἅτε χρυσὸν χρηματίζειν, τὴν ἔκφανσιν διὰ τοῦ
 χροσσοῦ παριστῶν· ἀκροτελεύτιον γὰρ ὁ χροσσός. P²MF

135.23 αἱ δὲ : Ἄλλ' οὐ τὸ μόνιμον μεταδιώκουσαι τοῦτο δρῶσιν, 5
 ἀλλὰ τὸ λαμπρὸν καὶ ἐπαγωγὸν καὶ πρὸς ἀλαζονείαν ἀποκλῖνον καὶ
 τέρψιν. P²MF

135.27 ξυστίδας καὶ τὰς ἐφαπτίδας : Ἡ μὲν ξυστὶς ἱμάτιον λαμπρὸν,
 λεπτὸν πάνυ, παρὸ καὶ ξυστὶς εἴρηται παρὰ τὸ οἰονεῖ ἐξέσθαι τῇ 10
 λεπτότητι· ἡ δὲ ἐφαπτὶς ταῦτον μὲν τῇ χλαίνῃ (περιβλήματα γὰρ ἄμφω
 μανδύωδη ἐπὶ τοῖς ἱματίοις ἀναβαλλόμενα), πολυτελεστέρα μέντοι ἡ
 ἐφαπτὶς τῆς χλαίνης. P²MF

135.31 τὴν σκέπην ... παρεμέτρει : Ἀντὶ (τοῦ) παρεῖχεν· οἰονεῖ σύμ-
 μετρον τὴν χρεῖαν παρέχουσιν. P²MF

136.2 τρίχες : Ὅτι τριχίνους ἐσθήμασι χρώμενοι ταῖς βαφαῖς μόναις, 15
 ὡς ἔοικεν, ἐνετρύφων. M²

136.21 σύρειν τὰς ἐσθῆτας : Ὡς οἱ μεμνηότες νῦν Νικολαῖται, αὐτὸν
 τὸν κακοδαίμονα καθηγεμόνα μιμούμενοι. P²MF

Τὸν πατριάρχην λέγει Νικολάον καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀνθρώπους. M²

136.28 καὶ τὸν ποδῆρη : Τὸν ἱερατικὸν φησι τὸν τοῦ νόμου. Ἄλλ' ὁ 20
 μὴν σύμβολον ἦν μυστικόν· ἐδήλου γάρ, οἶμαι, μὴδὲν συμφανὲς εἶναι
 τοῖς βεβήλοις τῶν τῷ θεῷ ὑπ' αὐτῶν ὀργιαζομένων χρεῶν, εἴ γε οἱ πό-
 δες διέξοδον αἰνίττονται πράξεως· καθὼ καὶ Δαυὶδ ἐπιτηρεῖσθαι ἦτοι
 φυλάττεσθαι τὴν πτέρναν ὑπὸ τῶν πονηρῶν παροίκων φησὶν, “αὐτοὶ”
 φάσκων “τὴν πτέρναν μου φυλάξουσι” καὶ ἀλλαχοῦ τὴν ἀνομίαν πε- 25
 φοβῆσθαι τῆς πτέρνης ἐν τῇ πονηρᾷ ἡμέρᾳ ὁ αὐτὸς ἐποικτιζόμενος.
 P²MF

137.6 τὰς Λακαίνας φασί : Ἄς καὶ φανομηρίδας ἔλεγον παρὰ τὸ
 φαίνειν τοὺς μηρούς· ἕτεροι δὲ φασὶ μὴ ἐπιγοννίδας εἶναι ταῦτας
 στολὰς, ἀλλὰ ποδῆρεις μὲν, ἄρράφους δὲ τὰ παρ' ἐκάτερα, ὡς βα- 30
 διζουσῶν διαστέλλεσθαι τὸ ἱμάτιον κατὰ τοὺς μηρούς καὶ φαίνεσθαι
 παρέχειν αὐτούς. P²MF

137.9 καλὸς ὁ πῆχυς : Εἶπεν γάρ τις τοῦτο τὸν πῆχυν θεασάμενος
 Λακεδαιμονίας γυναικὸς καὶ ἀντήκουσεν τὸ “Ἄλλ' οὐ δημόσιος”· ἐπεὶ
 καὶ ἀχειριδῶτους ἐφόρουν χιτῶνας, ὥστε φαίνεσθαι ἄνωθεν ἀπὸ τῶν 35

24–25 Ps 55:7 25–26 Ps 48:6 28 Pollux 2.187; 7.55 33–34 cf. Muellieri *Geogr.*
gr. min. p. 170 s.; Photii *Bibl. cod.* 250, p. 456 Bekker

13 τοῦ add. Dindorf 21 μὴν scripsi : μὲν P²MF 25 φυλάξωσι P²M, corr. P³F
 31 διαστέλλεσθαι P²M, corr. P³F

ὤμων βραχίονα καὶ καρπόν, καὶ τοῦτο δηλὸν ἀπὸ τῶν παλαιότερων ἀγαλμάτων καὶ τῶν εἰκόνων τῶν γυναικείων. Ἐλέγοντο δὲ αἱ ταύτη χρώμεναι τῇ στολῇ τῇ ἀχειριδῶτῳ δωρίζειν, ἐπεὶ καὶ Δωρεῖς οἱ Λάκωνες, ὥσπερ ἀπ' ἐναντίας αἱ χειριδωτοῖς χρώμεναι ἰωνίζειν· ἦσαν
 5 δὲ αὐταὶ αἱ Ἀθηναίων γυναικες· Ἴωνες γὰρ Ἀθηναῖοι πρὸ τοῦ τὴν Ἰωνίαν ἀποικίσαι ἐκαλοῦντο· ἐποιοῦν δὲ τοῦτο Λακεδαιμόνιοι μὲν καὶ τὰς γυναικας ἀνδρίζοντες, Ἀθηναῖοι δὲ ἐκθηλύνοντες. P²MF

137.15 ἐπεσκιᾶσθαι : Ἐπεσκιᾶσθαι καλῶς εἶπεν· κεχαρασμένῳ γὰρ τῷ κεκρυφάλῳ ἐπισκιάζουσι τὸ πρόσωπον, ὥς μὴ προχειρῶς ὁρᾶσθαι
 10 καὶ ἀνεμποδίστως βαδίζειν ἢ ὅτιοῦν ἄλλο πράττειν ἃ ἀποκεκαλυμμένου τοῦ προσώπου οὐκ ἔστι ποιεῖν. P²MF

137.18 ἐπὶ τὸ πρόσωπον : Ἀπὸ τραχήλου γὰρ μέχρι ποδῶν αἱ παλαιαὶ γυναικες τὴν πορφύραν τοῖς ἐμπροσθίοις μέρεσι τῶν ἱματίων ἐνύφαινον ἅτε ταινίαν (ὃ νῦν ἔστιν ἰδεῖν ἐπὶ τῶν λεγομένων καμισίων
 15 τῶν κουβικουλαρίων), ὥστε ὁ τὴν πορφύραν σπεύδων ἰδεῖν τοῦ γυναικείου ἱματίου ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς φορούσης τὰς ὄψεις ἀπῆρειδεν. P²MF

138.23 Σημειῶσαι ὅτι λευκὸν ὑπόδημα γυναικες τὸ παλαιὸν ὑπεδύοντο. P²MF

20 138.24 ἀλειπτῷ : Τῷ βεβαμμένῳ· ἀλείφεται γὰρ τὰ βαπτόμενα τῶν υποδημάτων. P²MF

139.4 βλαύταις : Ξύλινα ὑποδήματα σανδαλοειδῆ. PMF

139.13 πελίους : Πελίον χροῦμα λέγεται τὸ μὴ ἄγαν λευκόν· τοιοῦτοι δὲ οἱ σαρδόνυχοι καλούμενοι λίθοι, οἳ γε φυσικοί· οὐ γὰρ ἄγαν ἔχουσι
 25 λαμπρὸν τὸ λευκόν, εἰ μὴ που οἱ τεχνητοί, εἰ βούλει δὲ καὶ οἱ σάπφειροι· καὶ γὰρ κἀκείνοι πρὸς τῷ λευκῷ μετὰ τοῦ φαιοῦ εἰσὶ. Χλωροὶ δὲ λίθοι πολλοί, οἳ τε ἰάσπιδες καὶ οἱ σμάραγδοι καὶ ἄλλοι πολλοί· τῆς δ' ἀπεξενωμένης θαλάττης ἐκβράσματα οἱ λεγόμενοι μάργαροι· ἐκ γὰρ τοῦ Περσικοῦ κόλπου τῶν ὀστρεῶν εἰσὶν. Ἐκψήγματα δὲ γῆς
 30 πάντες οἱ λίθοι οἱ τίμιοι. Οἳ τε γὰρ λυχνῖται τοιοῦτοι καὶ οἱ ἄνθρακες καὶ οἱ ἀμέθυσοι, πρὸς τούτοις καὶ οἱ βηρύλλιοι τε καὶ σμάραγδοι καὶ ὑάκινθοι καὶ πάντες σχεδόν. Οἳ γε μὴν τόπαζοι, εἴ τι χρὴ πείθεσθαι Ἀγαθαρχίδῃ τῷ τὰ περὶ τῆς ἐρυθρᾶς ἱστορήσαντι θαλάσσης, μέσον ἀνευρίσκονται τῶν παραλίων ταύτῃ πετρῶν. P²MF

35 140.6 περιστέγει : Περιστέγει ἀντὶ περικαλύπτει, περιέχει. P²MF

140.10 ἐκδεχόμεθα : Οἶονεὶ ὑπολαμβάνομεν, νοοῦμεν. P²MF

3 δωρεῖς P²M¹F, corr. P³M² 10–11 ἀποκεκαλυμμένου P² : κατα- MF 14 ταινίαν P²M¹, corr. M²F 22 σανδαλοειδῆ P²M¹F, corr. P³M² 31 βυρῖλλιοι P²MF, corr. Dindorf

140.15 αἱ δέ : Τοῦτο τῷ ἄνω ἀποδοτέον τῷ “οὐκ αἰσχύνονται” (139.27) ἵν’ ἦ· καὶ οὐκ αἰσχύνονται μὴ συνιεῖσαι πνευματικῶς ἦτουν συμβολικῶς εἰρημένα τὴν κτίσιν, τὰς πύλας, τοὺς λίθους, τὰς χροὰς τῶν λίθων. P²MF

140.17 προφερόμεναι : Ὡς ταῦτα δῆθεν τῶν γυναικῶν προφερου- 5
σῶν. P²MF

Τὸ ἐξῆς οὕτως· ὅλαι περιεχίνασι τὸν θαυμάσιον λογισμὸν προφε-
ρόμεναι· ὃν, φησί, καὶ ὁ θεὸς ἔδειξεν τίμιον τῆς κτιζομένης πόλεως
κόσμον, ὃς καὶ πάρεστί μοι, διὰ τί μὴ τρυφήσω; P²MF

141.4 πλεονεκτούντων : Ἀντὶ <τοῦ> πλεονεκτεῖτωσαν. P²MF 10

150.19 φῦκος : Φῦκος τὸ κόκκινον. M³

153.20 ἀπὸ ὕδατος : Τὸ “πῖνε ὕδατος” οὐκ ἐπὶ γυναικὸς μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς γραφῆς φησιν· ἀλλοτρία γὰρ ἢ ἔξω γραφή, ἰδία δὲ
ἢ τοῦ εὐαγγελίου. F²

153.26 Σημείωσαι ὅλον ὡς χρήσιμον τὸ χωρίον κατὰ φιλοχρύσων, 15
φιλοπορφύρων, φιλολίθων. M²

154.27 Ναρκίσσῳ : Φασὶ Νάρκισσον τοῦτον παῖδα γενέσθαι διαφέ-
ροντα κάλλει τῶν ἡλικιωτῶν. Τοῦτον αἰσθόμενον τοῦ ἑαυτοῦ κάλλους
ἔρωτι ἁλῶναι αὐτὸν ἑαυτοῦ, ἵνα δέ τι τὸν πόθον ἀναπληροῖ, πηγαῖς
ἑαυτὸν καὶ φρέασιν ἐφεδράζειν, ὡς ἂν ἔχοι τὸ ἀπορρέον τοῖς ὕδασι 20
εἶδωλον ἑαυτοῦ καθορῶν τὸν παράλογον ἔρωτα θεραπεύειν. Ὁ δὲ
τοῖς τοιοῦτοις θεάμασι προσκείμενος λιπαρώτερον λανθάνει γε πρὸς
φρέατι ὀλισθήσας ὕδατος πλήρει, καὶ οὕτω τυχὼν ὣν ἠπείγετο λαβεῖν
ἀπώλεσε τὴν ζωὴν. P²MF

155.9 σαφέστατα : Προσφόρως ἐξελάβετο τοῦτο, καὶ οὐχ οὕτως 25
ἔχη τὸ ἀκριβές. P²MF

155.20 ὁ τραγικός : Τὸν Εὐριπίδην λέγει. (P²)MF

156.6 ἀπαιδεύτοις ἡδοναῖς : Τὸν Πάριδα λέγει. P²MF

156.22–23 Οὐ κατὰ τὸν ἐγκείμενον τοῦτον νοῦν ἡρμήνευταί τισι 30
τῶν πατέρων τουτὶ τὸ χωρίον. M²

156.25 τῆς ἐπιτιμίας : Τῆς ἐπιτιμίας τῆς τιμωρίας. M²

157.8 μαστίχην τρώγοντες : Μαστίχην τρώγοντες μασώμενοι μαστί-
χην, δῆθεν τοῦ ἀποκαθαίρειν τὸν ῥύπον τῶν ὀδόντων. P²MF

157.9 μετωποσκοπός : Τοὺς φυσιογνώμονας λέγει. P²MF

158.8 οὐ γὰρ δεινόν : Τῷ διπλασιασμῷ τὴν ἀγανάκτησιν ἐπιστώ- 35
σατο ὅση, τοιοῦτό τι παριστῶν· οὐ δεινόν, οὐ δεινὸν ἄνδρα γέροντα
ὄντα τὸ εἶναι βούλεσθαι ἐπὶ δόκησιν ἐκφέρειν. P²M

27 Eurip. *I.A.* 71–77

10 τοῦ F : om. P²M 19 δέ Dindorf : δὴ P²MF 26 ἔχει P²MF, corr. P³

159.12 κόλλεσιν : Κόλλεον γὰρ τὸ ὑπὲρ κεφαλῆς κτενοειδὲς ἐρυθρὸν σαρκίον τῶν ἀλεκτρονίων. P²MF (videas app. crit.)

159.13 Σημείωσαι οἷα πανσόφως σεμνολογεῖ περὶ γήρως καὶ πολιᾶς. M²

5 160.1 Ἄλλ' οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ τοῦ κλήρου κουρίαι. M³

160.3 ἐκπιλτέον : Τί τοῦτο φῆς, μακάριε Κλήμης, μὴ κείρεσθαι μηδὲ ξυρεῖσθαι ἄνδρας; Καὶ μὴν ὁ Παῦλος γυναιξὶ μὲν αἰσχροὺς τοῦτο προσεῖπεν, ἄνδράσι δὲ οὐ· εἰ δὲ οὐκ αἰσχροὺς, οὐδὲ κωλυτέον. Τίς οὖν ἢ ἄκαιρος αὕτη καὶ πολυπράγμων ἐθελαικρίβεια, ἣτις καλὴ μὲν, ἀλλὰ
10 τοῖς πάντι τὸν βίον ἐκδεδρακόσιν, οὐ μέντοι καὶ τοῖς πολιτεύειν ἐπανηρημένοις Χριστιανοῖς; Σὺ δὲ μηδὲν τούτων διαστειλόμενος ἀπαξάπαντας τούτοις ὑπάγεις Χριστιανούς. Ἀδικοδοξοῦντος ὁ τρόπος. P²MF

160.9 λορδουμένους : Λορδουμένους οἰονεῖ τὰ ὀπίσθια τῶν ψυχῶν συνιζάνοντας, τὰ στήθη προεξανιστὰν προπετώ· τοιοῦτο γὰρ ὁ λορ-
15 δὸς σημαίνειν βούλεται, ἀντίθετος ὢν τῷ κυρτῷ, ὃν ἡ συνήθεια στηθόκυρτον οἶδεν καλεῖν. P²MF

160.29 Τὸ τηνικαῦτα, ὡς ἔοικεν, ἐτολμᾶτο καὶ τοιαῦτα. M²

161.3 εἰς ὕβριν : Ἐοικεν ὁ σοφὸς οὗτος διδάσκαλος διὰ τὴν τοσαύτην τῆς ὕβρεως ὑπερβολὴν ἐπὶ τὸ πάντῃ σκληρότατον τὴν διδασκαλίαν
20 προενεγκεῖν, ἀπ' ἐναντίας χωρῶν τῶν ἐκδεδιητημένων τούτων ἐθῶν τε καὶ παμμιάρων, ὡς ἂν τῶν πληκτικῶς ταῖς ἑαυτῶν ἀκοαῖς ὑποβαλόντων τοὺς λόγους βουλομένων πείθεσθαι τῷ διδασκάλῳ, εἴτα τοῦ ἄκρου ἀπευστοχούντων ἢ πρὸς τὸ μέσον αὐτοῖς συνενέγκοι κατευστοχία. P²MF

25 161.8 ἀνδρίζονται : Τὰς μιαιρὰς τριβάσας λέγει, ἃς καὶ ἐταιριστρίας καὶ Λεσβίας καλοῦσιν. P²MF

162.1 οὐ γὰρ θέμις ἐκτῖλαί : Καὶ μὴν ἁρτίως οἱ Ῥωμαίων ἱερεῖς ὥς
τι τῶν ἐξαιρέτων ἀποξυρῶνται τὸ γένειον. P²MF

Νῦν δὲ Ῥωμαῖοι μισοπάγωνες ὑπὲρ ἄνθρωπον πάντα. M³

30 164.20 ἐργάνη : Ἐργάνης δαίμονος. (P²)MF

164.27 φορεῖς : Τοὺς διαβαστάζοντας. P²MF

165.4 ἀγύρταις καὶ μητραγύρταις : Ἀγύρται μὲν οἱ ἔργον ποιούμενοι τὸ τὰς ἀγυῖας περινοστεῖν φλυαρίας τε συνεῖρειν· μητραγύρται δὲ οἱ τῇ μητρὶ τῶν θεῶν, τῇ Ῥέᾳ, ἀνακείμενοι γοητειῶν εἰσηγηταὶ καὶ
35 φίλτρων δηθεν συσκευασταί, οὓς καὶ Γαλλοὺς καλοῦσιν, ἀποκόπους

ὄντας τῶν γεννητικῶν μορίων καὶ πρὸς τὰ ἀσχήμονα πάθη ἐτοιμοτά-
τους. P²MF

165.8 Ὅλον σφόδρα ἐξείργασται τὸ χωρίον. M²

165.10 τὴν δὲ ἀγνείαν : Δοκεῖ μοι τοῦτο ὑπερβολὴν ἐμφαίνειν αἰ-
σχρότης, ἣν καὶ ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος ὑπέφηνεν διὰ τοῦ 5
εἰρηκέναι· “Αἶ τε θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς
τὴν παρὰ φύσιν”, προφάσει τοῦ ἀνέπαφοι εἶναι ἀνδρείων μορίων κατὰ
τὴν τοῦ θήλεος χρῆσιν, ἀγνείας δὴπουθεν χάριν. P²MF

165.31 ὄρνεις Ἰνδικούς : Ψιττακούς φησι. (P²)MF

166.2 Μελιταίου : Μελιταῖον κυνίδιον, μικρὸν χθαμαλόν, ὃ νανού- 10
διον καλοῦσιν κατὰ στέρησιν τοῦ ἄνω ἰέναι· ἔστι γὰρ ὑποκοριστικὸν
τοῦ νᾶνος· νᾶνον δὲ τὸν μικρὸν φασιν ἄνθρωπον· Μελιταῖον δὲ λέγε-
ται, ὅτι ἀπὸ Μελίτης ἔστι τῆς νήσου, ἣ ἔστιν ἐν τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει.
P²MF

Ἦ ἀπο τοῦ μέλω εἴρηται, τοῦ φροντίζω, τὸ φροντιστικὸν καὶ φρου- 15
ρητικόν· τοιοῦτον γὰρ τὸ γένος. M²

166.23 ἐσχαρίδες : Ἐς νῦν ἀρούλας καλοῦσιν· ἐπιτευκτικώτερον δὲ
τὰ κατζία οὕτω νῦν καλούμενα λέγειν. P²MF

167.9 βαλανεῖοις : Συνελοῦντο γὰρ ἄνδρες τὸ πάλαι γυναιξίν. (P²)
MF 20

167.25 ἀποδυσάμεναι : Ἡροδότου τοῦτο ἐπὶ τῆς Κανδαύλου γυναι-
κός. P²MF

168.4 λόγον : Τὸν θεῖόν φησι λόγον. M²

168.23 Κινύρα : Κυπρίων βασιλεὺς ὑπερβάλλον πλούτῳ· οὗτος
ἱστορεῖται κατὰ χόλον Ἀφροδίτης ἐρασθῆναι τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς 25
Μύρρας, ἐξ ἧς Ἀδωνις. P²MF

170.7 μηδὲν ἀρνεῖται : Πάντα γὰρ αἰτούμενος δίδωσι μὴ ἀρνούμε-
νος. M²

170.18 ἀπειροκαλίας : Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπείρως ἔχοντος τοῦ ἀγα-
θοῦ εἴρηται καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπερβάλλοντος τῷ καλῷ· πλεονάζει δὲ ἢ τοῦ 30
προτέρου χρῆσις. P²MF

171.2 ὑπὸ τὴν ῥάμνον : Ἀρκευθον ἢ γραφὴ λέγει καὶ ὀλυρίτην ἄρ-
τον· ὄλυρα δὲ ἔστιν ὃ οἱ πολλοὶ βρόμιον καλοῦσιν. P²MF

ἐγκρυφίας : Ὁ ὑπὸ τῇ σποδῷ ὀπτώμενος ἄρτος ἐγκρυφίας εἴρηται
παρὰ τὸ τῇ σποδῷ κρυπτόμενος ὀπτᾶσθαι. P²MF 35

6–7 *Rom* 1:26 21 cf. *Herod.* 1.8

1 γεννητικῶν P²MF, corr. Schinas 4 δοκεῖ Dindorf : δοκῶ P²MF 25 ἐρασθῆναι
Schwartz, Wilamowitz : βιασθῆναι P²MF

171.24 ὁμολογεῖ γὰρ ἡ γραφή : Καὶ πῶς ἀλλαχοῦ “Οὐκ ὠφελήσει” φησὶν “ὑπάρχοντα ἐν ἡμέρᾳ κακῇ”; P²MF

171.30 βδαλλομένους : Βδάλλειν τὸ ἀμέλγειν παρὰ τὸ βία ἐκθλιβόμενον ἀλδίσκειν τὸ γάλα. P²MF

5 172.4 ἀναγνώτω : Ἀναγνώτω καὶ τὸ “Οὐ λιμοκτονήσει κύριος ψυχὴν δικαίου”, καὶ γνώτω ὡς οὐ περὶ αἰσθητῶν ἄρτων ὁ λόγος οὗτος. P²MF

173.17 κείνος μὲν πανάριστος : Εὐφυέστατα τὸ Ἡσιόδειον παρῶδισεν. P²M

10 177.28 φαινίνδα παιδιάν : Παιδιά ἢ φαινίνδα τοιαύτη· σφαῖραν κρατῶν τις τῶν παιζόντων παίδων, εἴτα ἑτέρῳ προδεικνύς ταύτην ἑτέρῳ αὐτὴν ἐπέπεμπεν. Ὡνόμασαι δὲ ἢ ἀπὸ Φαινίνδου τοῦ πρώτου εὐρόντος ἢ ἀπὸ τοῦ φενακίζειν, ὃ ἐστὶν ἀπατᾶν· καὶ γὰρ ἡπάτα ὁ ἑτέρῳ μὲν δεῖξας, ἑτέρῳ δὲ ἐπιδούς. P²MF

15 177.29 ἀγρόνδε : Ἀντὶ τοῦ εἰς ἀγρόν. P²M

178.7 τὸ γεγωνός : Τὸ μεγαλοφώνως καὶ τορῶς· γεγωνὸν γὰρ λέγεται τὸ μέγα φθέγμα. P²MF

178.11 ἔντεχνον : Διαβάλλει τὸ ἔντεχνον τῆς παλαιστικῆς. M²

183.9 τῇ παλινωδία : Οὐ πάνυ κυρίως τὸ τῆς παλινωδίας ἐπὶ τοῦ σχήματος τῆς ἀναδιπλώσεως ἔταξεν. P²MF

183.15 Ταῖς δυοῖν μαχαίραις : Ταῖς ψαλίσι λέγει. M²

184.18 τοῦ θεοῦ τὸ τίμημα : Ἀντὶ τὴν τιμὴν. M²

185.12 ss. Ἰατρικῇ θεωρίᾳ ἐξήνθισται τὸ χωρίον. P²MF

186.4–14 Ταῦτα ταῖς Βυζαντίαις περιττὸς λῆρος. P²M

25 186.27 κλαδαρόν : Κεκλασμένον καὶ ἔκλυτον καὶ τὸ ἐπαγωγὸν σοφιζόμενον. — Κλαδαρόν ἀντὶ τοῦ διακύπτουσαι δῆθεν τοῦ μὴ βλέπειν ὑποπτειθῆναι, κλέπτουσαι δὲ τὸ ὁρᾶν τῇ προσποιήτῳ ταύτῃ γνώμῃ. P²MF

189.15 οἷα γὰρ δέσποινα : Οἷαπερ ἡ δέσποινα, τοῖα χῆ κύων. P²M

30 190.12 ἄλυσ : Πλάνος (P²)M

190.30 δεισαλέαις : Δεῖσα καὶ τὴν ὑγρασίαν καὶ τὴν ῥυπώδη σύστασιν ὑγρὰν σημαίνει. P²MF

193.19 ἀλύουσι : Πλανῶνται. P²MF

196.27 ἡμῖν ἄδην διείλεκται : Εἴρηται φησὶν ἡμῖν αὐτάρκως. M²

35 197.2 Σημεῖωσαι ταῦτα γὰρ αἱ ἐνόδιοι παιδαγωγαί. M²

1–2 *Prov* 11:4 (additam.) 3–4 *Apostol.* 4.88a 5–6 *Prov* 10:3 8 *Hes. Op.* 293 12–14 *Pollux* 9.105 29 *Plat. Res publ.* 8, 563c6 et Schol.

13 εὐρόντος Haupt (*Hermes* 1 [1866] 400) ex *Polluce* : εἰπόντος P²MF 16 γεγωνόν P²M, corr. F

197.12 ἐπτάδι : Πνεύματος ἐπτάδα τὰ χαρίσματα φησιν. M²

197.26 ἀπλῶ : Σημεῖωσαι ὡς ἀπλοῦν καὶ μονογενὲς στοιχεῖον τὸ ἰ λέγει, ὅπερ μιᾷ γραμμῇ εὐθείᾳ γραφόμενον τὸν τέλειον ἀριθμὸν καὶ πάντα ἀπλῶς δηλοῖ τε καὶ περιέχει. M²

198.3 δικαιοῦσατε : Οὐχὶ δικαιοῦν ἀπλῶς, ἀλλὰ κρίνειν δικαίως φη- 5 σίν. M²

200.1 τοὺς πλημμελοῦντας τῶν οἰκετῶν : Τοὺς οἰκέτας ἀνηκέστοις μὲν περιβάλλειν αἰκίαις οὐ βούλεται, μετρίως δὲ μαστιρίζειν οὐκ ἀπαν- αίνεται. (P²)MF

201.26 τὸ πνεῦμα : Ἦτοι τὴν πρὸς τὰ σπουδαῖα θερμότητα μὴ 10 διὰ ῥαθυμίας ἀποσπεύδειν ἢ τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ δοθεῖσαν ἡμῖν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος μὴ διὰ μοχθηρίας βίου διώκειν ἥτοι συμπνίγειν καὶ ἐναποσβεννύνειν, ταῖς μαρταῖς ἀντιπνοαῖς τῶν ἔργων ἡμῶν τὴν φωτιστικὴν αὐτοῦ φλόγα κατασβοδύντας. P²M

202.23 βούλημα : Οἶμαι γέννημα ἥρμοξεν εἰπεῖν. M³

15

204 v. 1 Στόμιον : Τὸν χαλινόν φησι. M

205 v. 39 ῥεκτὴρ : ῥέζω τὸ πρᾶττω. M⁴

1 Σοὶ τόνδε κἀγώ, παιδαγωγέ, προσφέρω
λόγοισι πλέξας στέφανον ἐξ ἀκηράτου
λειμῶνος, ἡμῖν οὗ παρέσχου τὰς νομάς,
ὡς ἐργάτις μέλιττα χωρίων ἄπο

5 βλάστην τρυγῶσα, χρηστὸν ἐκ σίμβλων πόνον,
κηρὸν δίδωσι τὸν γλυκὺν τῷ προστάτῃ.

Εἰ καὶ βραχὺς δ' ἐγώ τις, οἰκέτης γε σός·
δεῖ γάρ σε τοῖς σοῖς εὐλογεῖν θεσπίσμασιν·
ἄναξ βροτῶν μέγιστε, τῶν καλῶν δοτήρ,
10 ἐσθλῶν χορηγὲ καὶ τὸ πᾶν κτίσας πάτερ,
ὃς οὐρανὸν τε καὶ τὸν οὐρανοῦ μόνος

1 Σοὶ ... Hymnum primus edidit Victorius (1550: Ἀδύλου εἰς τὸν παιδαγωγόν),
deinde J. Fell (*Quis dives salvetur*), Oxonii, 1683, p. 154 1–6 cf. Eurip. *Hippol.*
73–77.

Σοὶ τόνδε πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου
λειμῶνος, ὃ δέσποινα, κοσμήσας φέρω,
ἐνθ' οὔτε ποιμὴν ἀξιόφ' ἐρβειν βοτὰ
οὔτ' ἥλθε πω σίδηρος, ἀλλ' ἀκήρατον
μέλισσα λειμῶν' ἡρινὸν διέρχεται.

Cf. *Paed.* 2.70.2

1–28 extant in MF : om. P² 5 πόνον Potter : πόνων MF

κόσμον τέθεικας, ἄρμόσας θείῳ λόγῳ·
 ὁ δείξας αὐτὸς ἡμέραν τε καὶ φάος
 καὶ τὸν πόλου γ' ἄστροισι νημερτῇ δρόμον,
 15 ἐνταῦθ' ὅπου τῇ γῇ θάλασσα προσμένοι,
 τροπῶν τε καιρὸν εὐστόχως δήσας κύκλῳ,
 ἔαρ τε καὶ χειμῶνα καὶ θέρος πάλιν
 τοῦ τε μετοπώρου τάξιν ἐξηρτισμένην,
 ὅλον τε κόσμον ἐξ ἀκοσμίας κτίσας
 20 ὕλης ἀμόρφου, τόδε τὸ πᾶν κατήρτισας·

αὐτὸς ζοήν τε καὶ καλῶς αἰεὶ βιοῦν
 χάριν τε τὴν σὴν ἀσφαλῶς πάρασχέ μοι
 ποιεῖν τε τὰς σὰς καὶ λέγειν θείας γραφάς,
 αἰνεῖν αἰεὶ σὲ καὶ τὸν ἐκ σοῦ πάνσοφον,
 25 τὸν σοὶ συνόντα καὶ παρόντα σοὶ λόγον.
 Μή μοι δὲ πενίαν μηδὲ μὴν πλοῦτον δίδου,
 τάξιν δὲ τοῦ δέοντος αὐταρκεστάτην,
 πάτερ, παράσχου καὶ καλὸν βίου τέλος.

26–27 cf. *Προμ* 30:8 Πλοῦτον δὲ καὶ πενίαν μή μοι δῶς, σύνταξον δέ μοι τὰ δέοντα καὶ τὰ αὐτάρκη

13 ὁ δείξας MF : ἔδειξας Dindorf 14 πόλου R. Jacobs et γ' ἄστροισι scripsi : πολοῦσιν ἄστρα MF 15 ἐνταῦθ' Fell : εἴτω θ' MF | ὅπου τῇ γῇ scripsi : ὅποι γῇ καὶ MF 16 εὐστόχως : εὐτρόχῳ Markland 20 τὸ M : om. F | κατήρτισας Wilamowitz : καταρτίσας MF 21 ζοήν Staehlin : ζωήν MF

SUPPLEMENTS TO VIGILIAE CHRISTIANAE

1. Tertullianus. *De idololatria*. Critical Text, Translation and Commentary by J.H. Waszink and J.C.M. van Winden. Partly based on a Manuscript left behind by P.G. van der Nat. 1987. ISBN 90 04 08105 4
2. Springer, C.P.E. *The Gospel as Epic in Late Antiquity*. The *Paschale Carmen* of Sedulius. 1988. ISBN 90 04 08691 9
3. Hoek, A. van den. *Clement of Alexandria and His Use of Philo in the Stromateis*. An Early Christian Reshaping of a Jewish Model. 1988. ISBN 90 04 08756 7
4. Neymeyr, U. *Die christlichen Lehrer im zweiten Jahrhundert*. Ihre Lehrtätigkeit, ihr Selbstverständnis und ihre Geschichte. 1989. ISBN 90 04 08773 7
5. Hellemo, G. *Adventus Domini*. Eschatological Thought in 4th-century Apses and Catecheses. 1989. ISBN 90 04 08836 9
6. Rufin von Aquileia. *De ieiunio* I, II. Zwei Predigten über das Fasten nach Basileios von Kaisareia. Ausgabe mit Einleitung, Übersetzung und Anmerkungen von H. Marti. 1989. ISBN 90 04 08897 0
7. Rouwhorst, G.A.M. *Les hymnes pascales d'Éphrem de Nisibe*. Analyse théologique et recherche sur l'évolution de la fête pascale chrétienne à Nisibe et à Edesse et dans quelques Églises voisines au quatrième siècle. 2 vols: I. Étude; II. Textes. 1989. ISBN 90 04 08839 3
8. Radice, R. and D.T. Runia. *Philo of Alexandria*. An Annotated Bibliography 1937–1986. In Collaboration with R.A. Bitter, N.G. Cohen, M. Mach, A.P. Runia, D. Satran and D.R. Schwartz. 1988. repr. 1992. ISBN 90 04 08986 1
9. Gordon, B. *The Economic Problem in Biblical and Patristic Thought*. 1989. ISBN 90 04 09048 7
10. Prosper of Aquitaine. *De Providentia Dei*. Text, Translation and Commentary by M. Marcovich. 1989. ISBN 90 04 09090 8
11. Jefford, C.N. *The Sayings of Jesus in the Teaching of the Twelve Apostles*. 1989. ISBN 90 04 09127 0
12. Drobner, H.R. and Klock, Ch. *Studien zu Gregor von Nyssa und der christlichen Spätantike*. 1990. ISBN 90 04 09222 6
13. Norris, F.W. *Faith Gives Fullness to Reasoning*. The Five Theological Orations of Gregory Nazianzen. Introduction and Commentary by F.W. Norris and Translation by Lionel Wickham and Frederick Williams. 1990. ISBN 90 04 09253 6
14. Oort, J. van. *Jerusalem and Babylon*. A Study into Augustine's *City of God* and the Sources of his Doctrine of the Two Cities. 1991. ISBN 90 04 09323 0
15. Lardet, P. *L'Apologie de Jérôme contre Rufin*. Un Commentaire. 1993. ISBN 90 04 09457 1
16. Risch, F.X. *Pseudo-Basilus: Adversus Eunomium IV-V*. Einleitung, Übersetzung und Kommentar. 1992. ISBN 90 04 09558 6

17. Klijn, A.F.J. *Jewish-Christian Gospel Tradition*. 1992. ISBN 90 04 09453 9
18. Elanskaya, A.I. *The Literary Coptic Manuscripts in the A.S. Pushkin State Fine Arts Museum in Moscow*. ISBN 90 04 09528 4
19. Wickham, L.R. and Bammel, C.P. (eds.). *Christian Faith and Greek Philosophy in Late Antiquity*. Essays in Tribute to George Christopher Stead. 1993. ISBN 90 04 09605 1
20. Asterius von Kappadokien. *Die theologischen Fragmente*. Einleitung, kritischer Text, Übersetzung und Kommentar von Markus Vinzent. 1993. ISBN 90 04 09841 0
21. Hennings, R. *Der Briefwechsel zwischen Augustinus und Hieronymus und ihr Streit um den Kanon des Alten Testaments und die Auslegung von Gal. 2,11-14*. 1994. ISBN 90 04 09840 2
22. Boeft, J. den & Hilhorst, A. (eds.). *Early Christian Poetry*. A Collection of Essays. 1993. ISBN 90 04 09939 5
23. McGuckin, J.A. *St. Cyril of Alexandria: The Christological Controversy*. Its History, Theology, and Texts. 1994. ISBN 90 04 09990 5
24. Reynolds, Ph.L. *Marriage in the Western Church*. The Christianization of Marriage during the Patristic and Early Medieval Periods. 1994. ISBN 90 04 10022 9
25. Petersen, W.L. *Tatian's Diatessaron*. Its Creation, Dissemination, Significance, and History in Scholarship. 1994. ISBN 90 04 09469 5
26. Grünbeck, E. *Christologische Schriftargumentation und Bildersprache*. Zum Konflikt zwischen Metapherninterpretation und dogmatischen Schrift-beweistraditionen in der patristischen Auslegung des 44. (45.) Psalms. 1994. ISBN 90 04 10021 0
27. Haykin, M.A.G. *The Spirit of God*. The Exegesis of 1 and 2 Corinthians in the Pneumatomachian Controversy of the Fourth Century. 1994. ISBN 90 04 09947 6
28. Benjamins, H.S. *Eingeordnete Freiheit*. Freiheit und Vorsehung bei Origenes. 1994. ISBN 90 04 10117 9
29. Smulders s.j., P. (tr. & comm.). *Hilary of Poitiers' Preface to his Opus historicum*. 1995. ISBN 90 04 10191 8
30. Kees, R.J. *Die Lehre von der Oikonomia Gottes in der Oratio catechetica Gregors von Nyssa*. 1995. ISBN 90 04 10200 0
31. Brent, A. *Hippolytus and the Roman Church in the Third Century*. Communities in Tension before the Emergence of a Monarch-Bishop. 1995. ISBN 90 04 10245 0
32. Runia, D.T. *Philo and the Church Fathers*. A Collection of Papers. 1995. ISBN 90 04 10355 4
33. De Coninck, A.D. *Seek to See Him*. Ascent and Vision Mysticism in the Gospel of Thomas. 1996. ISBN 90 04 10401 1
34. Clemens Alexandrinus. *Protrepticus*. Edidit M. Marcovich. 1995. ISBN 90 04 10449 6
35. Böhm, T. *Theoria – Unendlichkeit – Aufstieg*. Philosophische Implikationen zu *De vita Moysis* von Gregor von Nyssa. 1996. ISBN 90 04 10560 3

36. Vinzent, M. *Pseudo-Athanasius, Contra Arianos IV*. Eine Schrift gegen Asterius von Kappadokien, Eusebius von Cäsarea, Markell von Ankyra und Photin von Sirmium. 1996. ISBN 90 04 10686 3
37. Knipp, P.D.E. *'Christus Medicus' in der frühchristlichen Sarkophagskulptur*. Ikonographische Studien zur Sepulkralkunst des späten vierten Jahrhunderts. 1998. ISBN 90 04 10862 9
38. Lössl, J. *Intellectus gratiae*. Die erkenntnistheoretische und hermeneutische Dimension der Gnadenlehre Augustins von Hippo. 1997. ISBN 90 04 10849 1
39. Markell von Ankyra. *Die Fragmente. Der Brief an Julius von Rom*. Herausgegeben, eingeleitet und übersetzt von Markus Vinzent. 1997. ISBN 90 04 10907 2
40. Merkt, A. *Maximus I. von Turin*. Die Verkündigung eines Bischofs der frühen Reichskirche im zeitgeschichtlichen, gesellschaftlichen und liturgischen Kontext. 1997. ISBN 90 04 10864 5
41. Winden, J.C.M. van. *Archè*. A Collection of Patristic Studies by J.C.M. van Winden. Edited by J. den Boeft and D.T. Runia. 1997. ISBN 90 04 10834 3
42. Stewart-Sykes, A. *The Lamb's High Feast*. Melito, *Peri Pascha* and the Quartodeciman Paschal Liturgy at Sardis. 1998. ISBN 90 04 11236 7
43. Karavites, P. *Evil, Freedom and the Road to Perfection in Clement of Alexandria*. 1999. ISBN 90 04 11238 3
44. Boeft, J. den and M.L. van Poll-van de Lisdonk (eds.). *The Impact of Scripture in Early Christianity*. 1999. ISBN 90 04 11143 3
45. Brent, A. *The Imperial Cult and the Development of Church Order*. Concepts and Images of Authority in Paganism and Early Christianity before the Age of Cyprian. 1999. ISBN 90 04 11420 3
46. Zachhuber, J. *Human Nature in Gregory of Nyssa*. Philosophical Background and Theological Significance. 1999. ISBN 90 04 11530 7
47. Lechner, Th. *Ignatius adversus Valentinianos?* Chronologische und theologiegeschichtliche Studien zu den Briefen des Ignatius von Antiochien. 1999. ISBN 90 04 11505 6
48. Greschat, K. *Apelles und Hermogenes*. Zwei theologische Lehrer des zweiten Jahrhunderts. 1999. ISBN 90 04 11549 8
49. Drobner, H.R. *Augustinus von Hippo: Sermones ad populum*. Überlieferung und Bestand – Bibliographie – Indices. 1999. ISBN 90 04 11451 3
50. Hübner, R.M. *Der paradox Eine*. Antignostischer Monarchianismus im zweiten Jahrhundert. Mit einem Beitrag von Markus Vinzent. 1999. ISBN 90 04 11576 5
51. Gerber, S. *Theodor von Mopsuestia und das Nicänum*. Studien zu den katechetischen Homilien. 2000. ISBN 90 04 11521 8
52. Drobner, H.R. and A. Viciano (eds.). *Gregory of Nyssa: Homilies on the Beatitudes*. An English Version with Commentary and Supporting Studies. Proceedings of the Eighth International Colloquium on Gregory of Nyssa (Paderborn, 14-18 September 1998) 2000 ISBN 90 04 11621 4

53. Marcovich, M. (ed.). *Athenagorae qui fertur De resurrectione mortuorum*. 2000. ISBN 90 04 11896 9
54. Marcovich, M. (ed.). *Origenis: Contra Celsum Libri VIII*. 2001. ISBN 90 04 11976 0
55. McKinion, S. *Words, Imagery, and the Mystery of Christ. A Reconstruction of Cyril of Alexandria's Christology*. 2001. ISBN 90 04 11987 6
56. Beatrice, P.F. *Anonymi Monophysitae Theosophia, An Attempt at Reconstruction*. 2001. ISBN 90 04 11798 9
57. Runia, D.T. *Philo of Alexandria: An Annotated Bibliography 1987-1996*. 2001. ISBN 90 04 11682 6
58. Merkt, A. *Das Patristische Prinzip. Eine Studie zur Theologischen Bedeutung der Kirchenväter*. 2001. ISBN 90 04 12221 4
59. Stewart-Sykes, A. *From Prophecy to Preaching. A Search for the Origins of the Christian Homily*. 2001. ISBN 90 04 11689 3
60. Lössl, J. *Julian von Aeclanum. Studien zu seinem Leben, seinem Werk, seiner Lehre und ihrer Überlieferung*. 2001. ISBN 90 04 12180 3
61. Marcovich, M. (ed.), adiuvante J.C.M. van Winden, *Clementis Alexandrini Paedagogus*. 2002. ISBN 90 04 12470 5
62. Berding, K. *Polycarp and Paul. An Analysis of Their Literary and Theological Relationship in Light of Polycarp's Use of Biblical and Extra-Biblical Literature*. 2002. ISBN 90 04 12670 8
63. Kattan, A.E. *Verleiblichung und Synergie. Grundzüge der Bibelhermeneutik bei Maximus Confessor*. 2002. ISBN 90 04 12669 4 (*in preparation*)
64. Allert, C.D. *Revelation, Truth, Canon, and Interpretation. Studies in Justin Martyr's Dialogue with Trypho*. 2002. ISBN 90 04 12619 8
65. Volp, U. *Tod und Ritual in den christlichen Gemeinden der Antike*. 2002. ISBN 90 04 12671 6